

అవతరణికా

—*—

సంతోషిల్లా? కాళిదాసాది రచిత రఘువంశాదీ బహునికా
వ్యాసతథాపితేషు పాణినీయాఖ్యాత టాడ్యధికారకాండోక్తక్ర
మేణ నోదాహృతాస్సుబంతాః-తథాలద్వీల సీతాదిక్రమేణ తేజం
తాత్పర్య-తస్మాత్తత్రభవాత్ భట్టినామా కవిద్వావింశతీసర్గం
పాణినీయటాడ్యధికారకాండోక్త సూత్రాణాంక్రమేణోదాహర
ణభూతంకావ్యమిదమరీరచిత పదవాక్యప్రమాణపారావారపారీ
ణిర్భీమహూపాధ్యాయకోలచెల్లమల్లినాథ కృతీతదనుగుణాంస
ర్వపథీనాఖ్యాం వ్యాఖ్యాం ప్రాణైషీత్ తాదృశవ్యాఖ్యానసహ
తదేతత్కావ్యమంకయితుకామేన వావిష్ణ రామస్వామిశాస్త్రిణా
ప్రాధికారశ్రీమద్వైష్ణవపురస్థయుణాదానాది విషయకవ్యపహారగ
తన్యాయపరీక్షితసాధ్యక్ష శ్రీమద్రంగనాథశాస్త్రిణా స్వమిత్ర
భూత బ్రహ్మశ్రీ విరాజితసద్విదానందసంఖ్యావత్పరిష్కృతపుస్త
కప్రచాన భూష్టమాక్షరైః తన్నిశ్చేణికపాలసరః పురవాసిపా
తింజలశ్రీకృష్ణశాస్త్రిణాపరిష్కృతమా నవమసర్గం తదేతత్సదస

ర్వకేచనకుశలాస్సంతస్సంద్రఘ్నమహాంతి

మంగళమస్తు-

ఈ గ్రంథమందచ్చటచ్చటగొన్ని విశేషములం జేచి పరిశో
ధింపించియుచ్చవేయించియున్నారము- కాంబట్టి ౧౮౬౬
సంవత్సరపు 1 ఆగష్టు ప్రకారము దీనిపటియెవ్వరును
ముద్రింపఁగూడదు.....*

౧౮౬౭ సం॥

వావిష్ణ రామస్వామిశాస్త్రిలు.

శ్రీరస్తు.

విషయానుక్రమసూచికా.

పుటసంఖ్య.

౧	వ్యాఖ్యానపీఠికారంభః ప్రథమసర్గే-
౨	రామోత్పత్తికథనమ్ ద్వితీయసర్గే-
౨౦	సీతాపరిణయాదివర్ణనమ్.
౨౧	ప్రకీర్ణకాండప్రారంభః తృతీయసర్గే-
౪౫	రామప్రహసాదికథనమ్ చతుర్థసర్గే-
౭౬	త్రిశిరాదివధిరూపణమ్ పంచమసర్గే.
౯౯	సీతాపహరణాదివర్ణనమ్
౧౩౭	టాధికారః
౧౩౯	పునఃప్రకీర్ణకాః
౧౪౦	ఆమధికారః షష్ఠసర్గే-
౧౪౩	వాలివధాదివర్ణనమ్
౧౪౫	పునఃప్రకీర్ణకాః
౧౪౬	దుహదిః
౧౪౯	సిజధికారః
౧౫౬	శ్చమధికారః
౧౫౭	పునఃప్రకీర్ణకాః
౧౬౦	కృత్వాధికారః

శ్రీ రత్న.

శ్రీ దక్షిణామూర్తయే నమః.

భట్టికావ్యే - సవ్యాఖ్యానే - ప్రథమసర్గప్రాసంభః.

వ్యాఖ్యానీరికా-

ఆశాసేనిత్యమారంభం రామాయణకథామృతమ్ । శ్రవశ్చక్షుశం
 ష్టేయం పాదం పాదం ప్రమోదితుమ్ ॥ ౧ ॥ ఆలంబేజకదాలంబలంబో
 దరవదాంబుజమ్ । శుష్యంతియద్రుస్సర్పా త్ప్రియూహవ్యూహవార్ష
 యః ॥ ౨ ॥ తద్వివ్యవ్యయంధామసారస్వతముపాస్త్రమో యత్ప్రికాశా
 త్ప్రేయంతేమోహంధతమసచ్చటాః ॥ ౩ ॥ వాణీంకాణభుజీమజీగణద
 వాసాసీచ్చవైయాసకీమంతస్తంత్రమరంస్తవన్నగగవీగుంభేషుచాజా
 గతీత్ । వాచానూచకలద్రహస్యమఖిలం యశ్చాక్షపాదస్ఫురాం లూక
 భూవ్యమవజ్ఞమెవమపాంసోబన్ధుజన్యంయశః ॥ ౪ ॥ వ్యాఖ్యాంసర్వపథీ
 నాఖ్యాం భట్టికావ్యస్యకామపి । మల్లినాథసుధీసగ్నిహం కుల్యైసర్వసథీస
 థీ ॥ ౫ ॥ వ్యాఖ్యాంసర్వపథీనాఖ్యా సర్వాన్వ్యాప్నోతియత్పః । గుణాలం
 కారశబ్దార్థశ్శబ్దభావరసాదికా ॥ ౬ ॥ ప్రధానమహాశృంగారకరుణా
 దీభిరంగవా ॥ ఏరోరసామహావీరోనాయకౌరఘునాయకః ॥ ౭ ॥ నగరా
 ణావతైలాదివణాసంచాత్రీసంభవి । ఫలందశాసనవధశ్శబ్దశ్శిష్టపురస్కృ
 తః ॥ ౮ ॥ కృతీభట్టిరవిస్తావదీవ్యకావ్యనిబంధనాత్ । ధన్యావయంచ త
 ష్నాక్షీరత్నాకరవర్జమాత్ ॥ ౯ ॥ బగతీనిఖిలవిద్యాసింధుదుగ్ధంధయా
 నాంపరఫణితీవరీక్షాయుజ్యతేనజ్జనానామ్ । తదిహమమనిబంధేదూషణం
 భూషణం వాఫవతియదివిదగ్ధైస్తద్భవశ్యంవిమృశ్యమ్ ॥ ౧౦ ॥ ఇహోష్వయము
 శేనైవసర్వం వ్యాఖ్యాయైమయా । నామూలంలిఖ్యతేఽంచినానపేక్షిత
 ముచ్యతే ౧౧ ॥ అథతత్రధవాభట్టినామాకవిః * కావ్యంయశ్చైవకృ

నాతనఃపితర ముపాగమదితినిత్యత్వజన్యత్వయోరాభాసమానస్యవిరోధస్య
భగవతోహరైరచింత్యమహిమత్వేనసమాధానాద్విరోధాభాసోఽలంకా
రః॥ ఆభాసత్వేవిరోధస్యవిరోధాభాసశక్యత ఇతిలక్షణాత్ - రుచిరాప్య
తమేతత్ ॥ చతుర్థః హైరిహరుచిరాజభాన్వగా ఇతిలక్షణాత్ - ఏతచ్ఛా
త్రైవన్లోకదశరథపదప్రియోగసాకర్యాధముక్తం - అనంతరగ్లోకాదార
భ్యాసగ్ధాంతాదిం ద్రవజ్జోషేంద్రవజ్రాపాదయోగిత్రైష్టుభముపజాతిష్టు
త్తం॥ అనంతరోదీరితలక్ష్మభాషాపాదాయదీయాపుపజాతయస్తా ఇతి
లక్షణాత్ - అత్రాదావకారస్యవిష్టువాచాత్వాత్పదస్యసత్తావచనత్వాద్వ
స్తునిశ్చేతయాపత్వాచ్చమంగళావహత్వం - జగణస్యసిద్ధిధన్యాపిభగవోత్తర
త్వాచ్చభత్వం॥ తమక్తంభారతీయే॥ ముస్తభ్రాజ్యాగణాహ్యజ్ఞేతేషుమ్మ
యతభాష్ణభాః । జస్తజైః స్తజైర్భుక్తసోత్తరోరశ్శుభప్రదఇతిసర్వ
మవదాతం॥ ..... *

సోద్యైష్టవేదాం ప్రీదశానయష్టపితృనానతాప్సిః
మూ, ౨ { తస్యమమం స్తబంధూః । వ్యజేష్టపద్వర్గమరం స్తనీతౌ }
{ సమూఽసూతంస్యవధీదశీంశ్చ॥ ... .. * }

౨॥౨॥ గుడైవకరమత్యుక్తం తదేవవ్యసక్తినశిత్యాదిష్టోకత్రయేణ॥ సదశ
రథః - వెదయంతినస్యజ్ఞావయంతిధర్మైః ధర్మైః వితివేదాః ఋగ్యజుస్సామ
ని॥ ని॥ స్త్రీయామృక్సామయజుషీ ఇతివేదాస్త్రీయస్త్రీయాత్యమరః - వెతై
ర్జ్యంతాత్పచాద్యచ్ - తానద్యైష్టలధీతవాః - ఇజోలుజిజితావత్తత్ ॥ సూ॥
విభాషాలుక్లృశోరితిగాజభావపక్షేన్లైస్సించిత్యేష్టుత్వే - ఆదజాదీనాం
ఆటశ్చైతివృద్ధిః - త్రిదశపరిమాణమేషాం త్రిదశాః బహువ్రీహీసమాసాం
తోడచ్ - తిస్త్రోదశాః వయోఽవస్థాః యేషామితివాత్రిదశాః దేవాః - తాన
యష్టయాగైః పూజితవాః - యజేర్లుజికత్రాభీప్రాయఆత్మనేపదం - అత్ర
సిచోఽకిత్వాన్నసంప్రసారణం ॥ సూ॥ వ్రశ్చాదినాపత్వం - ఝలాఝలీతిన
కారలోపట్టత్వం - పితృనానతాప్సిత్ పితృయజ్ఞైర్భావినీంవృత్తిమాశ్రిత్యప్ర
జయాచతర్పితవాః ॥ వా॥ స్ఫుకమృశకృషత్పవదృపాంసిజావక్తవ్యః॥ సూ॥

అస్మిసిహోఽపృక్షభేదాగమః-అనుదాతస్యచేత్యాదినాఅమాగమాభా॥
 పక్షేసిచివ్యద్ధిః-ఏతావతాస్యత్రివిధమప్యాన్యన్యముక్తం॥శ్రు॥ఏషవాఅన్య
 ణోయఃపుత్రీయజ్ఞాబ్రహ్మచారివాసీత్యాదిశ్రుతేః బ్రహ్మాంతస్వజనాః॥
 ని॥ బంధుస్వ స్వజనాస్సమాభివ్యక్తమరః-సమమంస్తదానసమ్మానాదిభిస్స
 త్కృతవాః-అన్యథా॥శ్రు॥అశ్రితాస్యోపరిత్యజ్యుంధూనపిచపార్థివః!పర
 సోపరతోమూఢస్సోఽక్షయంసరకంవ్రజేదిదోషస్త్వరణాదితిభావః-మన్య
 శైరిహిలజితేతదాదిగ్రహణంస్యాన్నమృతమితిసిజంతస్యాంగ త్వేనభిది
 త్వాదసిదిలామిత్యాదినానలోపానాస్తీ-షణ్ణాంపగ్గప్తద్యగః-కామకో
 భాద్యోపద్యగః-తంవ్యశేష్టవిజితవాః-అస్తానెకామకోధాదిరహితభి
 త్యై-బయిరేర్లుజే!సూ॥ఏపరాధ్యాంజేరిత్యాత్మనెపదం-స్వరాంతత్వాద
 సిత్త్వం-సిహోఽకిత్వాన్యః-సీతావామానసంధ్యాదిప్రయోగవిధా-అరం
 ప్రసిస్త్రీభంవ్యసహృతవాన్యః-రమేర్లుజేసిహోఽకిత్వాన్నానునాసికలోపః
 సీతాశల్యస్యలమాహ-అరిన్యాహ్యశత్రుంశ్చ-సేమూలంహత్వాసమూ
 లఘాతం!సూ!సమూలాకృతబీవేషమాన్యగృహభిణముల్పిత్యయః-ఉ
 పభావ్యః-హూహవైరిరిత్యం-హాస్తోఽచిక్లములోరిత్యం-స్యవధీతో
 సిహతవాః-రమదీషయధావిధ్యసుప్రయోగః॥సూ॥లజేచెతిహనోవధా
 నే-అనితత్వాదిదామి-అహోలోపస్యస్థానదాభవాదతోహలాదెర్లు
 ఘోరంవైభావితీవృద్ధిః-భవతి-ఇతిఉటోరిసిహోఽకి-ఇహకావ్యేప్రయో
 గవైచిత్రితావదేకొలంకారస్సాన్విత్రీః-అన్యేషిబ్రాధాః-లంకారాస్త
 త్రతత్రయథాసంభవముద్భావయివ్యంతే-అత్రహ్యధ్యయనాదిక్రియా
 యోగపద్యాత్మమచ్చయధేదోఽలంకారః॥శ్రు॥గణక్రియాయాగపద్యస
 ముచ్చయభితిలక్షణాత్.....*

మూ, ౩ { వసూనితోయంఘనపచ్చ్యిరారీత్సహనసంగౌత్ర
 ధిదాధ్యవాస్థితః సత్యగింబకాదన్యముపాస్థితా }
 సాయశాంసినర్వేమధ్యతాంనిరాస్థత్ ॥ *

౩॥వసూనితి!అసౌన్యపః-వసూనిధనాని!నిరిక్థంధనంపస్విత్యమరయాదజ్ఞా
 తోయంఘనపత్!సూ॥ నెనమల్యమిత్యాదినావతిప్రత్యయః-వ్యతారీతవిధి

క్షాతా - అర్థిభ్యశ్చతిశేషః - తరతేలుః - శిశుటకుటిః - సింహో - మేఘాపమ్యా
 స్నివ్యాః - జోవకారిత్వంబహు - ప్రదత్వంసారస్త్రికత్వంచోక్తం - గోత్ర
 భిదాశం - ద్రెణసహ - ఆసనమధ్యవాత్సీత్ ఏకానసేస్థితశ్చత్వరః - విజయ
 సహకారిత్వాదిభిభావః - సూ॥ ఉపాస్వధ్యాజ్యసగతికర్తృత్వం - వసేర్నివా
 సాథాః - దనిటోలుక్ - అస్తీసిహ - పృక్షగీట్ - వదప్రశెత్యాదినాహ
 లంతలక్షణావృద్ధిః - సన్యాధా - ధాతుకభృతినకారస్యతకారః - కించత్ర్యం
 బకాత్త్రిలోచనాత్ ॥ ని ॥ అక్షిలోచనమంబమితియాదవః - అస్యం దేవంసో
 పాథితనాసేవిష్టకిముతారావచీనమితి భావః - ఉపశూర్వాత్త్రిష్టతేలుః - జీవ
 వశూజాయామాత్తనెవదం ॥ సూ ॥ స్థాఘ్నారిచ్ఛేతీత్వకిత్వే - హ్రాస్వీరం
 గాదితసింహో - సర్వేపామిషభృతాంధరుభృతాం - యశాంసినిరాస్థ
 త్నిరస్తవా - ఏతేనఘజాజకతసంపత్వముక్తం ॥ సూ ॥ అస్యతివక్త్రీశ్చాతి
 భ్యోక్ - అస్యతేస్తుక్ - ఉపమాసముచ్చయయోస్సంసృష్టిః ॥

మూ, ౪ { పుణ్యమహాబ్రహ్మసమూహజుష్టస్సంతస్పృహానా
 కనదాంవరేణ్యః | జజ్వలలోకస్థితయేసరాజాయ }
 ధాధ్వరేవహ్నిరభిప్రణీతః ॥ ... *

౪॥ పుణ్యశ్చతి॥ పునాతీతిపుణ్యః పావనః ॥ సూ॥ పూఞోయన్లు సుస్వప్నే
 త్యౌతాదికోయదంతః - మహాబ్రహ్మణాం మహాబ్రాహ్మణానాం సమూ
 హైర్జుష్టః ॥ సూ॥ కుమహద్భ్యమన్యతరస్యామితిసమాసాంతవికల్పాత్ - వసి
 స్థాద్యుత్తమద్విజనంఘసేవితశ్చత్వరః ॥ ని ॥ బ్రహ్మవిరించిద్విజయోరితివి
 శ్వః - నాకనదాందివిషదాం - సంపదాదిత్వాత్ క్షిప్ - కర్తృశివస్థి - సంత
 పకాయతీతసంతపకాః యజ్ఞాదిభిస్సంతస్పయితా అగ్నిముఖత్వాదైవా
 నాంతపకాః ॥ సూ॥ కృత్యల్పటోబహుకమితోర్రరిల్పట్ - వరేణ్యః వరణీయ
 శ్చేక్ష్మః ॥ సూ॥ వృషపిణ్యశ్చత్యౌతాదికపిణ్యప్రత్యయః - సరాజాదశరథః - అ
 ధ్వరేయజ్ఞే - అభిప్రణీతః - గాహపత్యాదుర్ధృత్యాహవనీయా యతి నెమం
 త్రైరాభిముఖ్యేనస్థాపితో వహ్నియథా ఆహవనీయశవలోకానాంస్థి
 తయే ప్రతీష్ఠాయై - జజ్వలదిదీపే - ప్రజాపరిపాలనెజాగరూకోభూదిత్య
 రః - అస్యధానర్వలోకవిప్లవస్యాత్ - అగ్నేరప్యజ్వలనైరౌక్తివైదికసర్వ

క్రియా ప్రతిబంధాత్సవదోషస్యాదితిభావః-శ్రాతపూర్ణోపమాలంకారః

మా, ౫ { సప్తత్యక్తిః సత్తమస్యకల్పా మహేంద్రలంక ప్రతి
మాంసప్యధ్యాః | అధ్యాస్తసర్వర్తు సుఖమయో }
ధ్యాసంధ్యాసంప్రప్తాభిర్ధబ్ధాః॥ * }

౫. సప్తతి || పుణ్యకీర్తిశ్చతమస్యకల్పశ్చతక్రతూపమః"సూ॥ ఈషదస
మా ప్రాప్తమ్॥ సమస్యదైశ్చ్యోతాగురీధిత్వమరః-సఃరాజా - సమ్యక్థ్యా
సంపదా మహేంద్రలంకప్రతిమ-ప్రతిమానంయస్యాస్తాంఅమరావతీక
ల్యాం-స్వః. మసుఖయంసంస్వఃకసుఖాం - వచాద్యచ్ - ఇద్ధబ్ధాః
ప్రభావై బ్రహ్మభాగ-స్వదై అధ్యాసితామధిష్టితామయోధ్యామ
ధ్యాస్తఅధిష్టితా - ఆనంద చరిత్ర"సూ॥ అధిశివ స్థానాంకమేతీర్ష
త్వం- అధ్యాసితా నాధిస్తా"రామయా ప్యాశ్చమాలంకారః॥ సాస
మాలంకార్యానామయో-సుయావయో-సంకీర్తనాత్ - సాచేంద్రామరా
వతీకల్యాణ-స్వయం ప్రాప్తిం సంకీర్తనాత్ - ఎతేనాన్యో-న్యోపకారతత్వలక్ష
ణో-మన్యో-నాగలంక - అధ్యత్యక్తత్యలంకారేకాలంకారభవః॥ ...

నిష్కలమనస్సనమహిరేష నీషేషవత్సాశ్చకౌశ
మా, ౬ { సప్తత్యక్తిః సత్తమస్యకల్పా మహేంద్రలంక ప్రతి
మాంసప్యధ్యాః | అధ్యాస్తసర్వర్తు సుఖమయో }
ధ్యాసంధ్యాసంప్రప్తాభిర్ధబ్ధాః॥ * }

౬. అథద్రిశ్చియోధ్యాంసంకారయతి నిమాణైర్చ్యాదిభిః॥ సమిహి
రేషసంకీర్తనాభేకమపిషయే - నిమాణాదీనస్యఅపూర్వస్వప్తినమథక
స్య- పద్మాననస్యబ్రహ్మణః కౌశల-స్యత్రైపుణ్యస్య-నీమాపరమావధివిశిష్టత
త్యద్వైయా-అతః-ధిశ్చప్రప్తానో-పి-సమథక-ఇత్యేకః-పద్మాననకౌశల
స్యైశ్చత్రసపూరణగురే త్యాదినావప్తినమానప్రతిషేధం-శుక్లఃపటఃపటస్య
శుక్లఃపటగురేగురేనచదృష్టానాంశుక్లాదిశబ్దానామేవనిషేధాత్-కేవలగుణ
వచనానాంకౌశలంచాపలంగంధోరసఇత్యాదీనామనిషేధాత్-తతశ్చగు
రేషస్థితమస్యతథావచనా దృమాళమధియప్రయోగాత్ - పత్రపీఠిమి
త్యాకాలబలాకాయాశ్చాక్ష్యమిత్యాది భాష్యకార ప్రయోగాగ్ని నిషేధజ్ఞా
ప్రసాదిత్యాదిప్రపంచితమస్తాభిః కిరాతాశ్చ-నీయవ్యాఖ్యానై ఘంటాప

భే అథా గౌరవమివ్యత్రోవరమ్యత - కించ ఊర్ధ్వం స్ఫురద్భిః ఉపరి ప్రస
ర్పద్భిః రత్నానాం గభస్తిభిః మయా భేమకా ఘానః ఇంద్రస్య - పురీమమ రావ
తీం విహస్య హసిన్యో వస్థితైః పూర్వోన్మేక్షయాన జాతీయయానం కరః!!..

మూ, ౭ { సత్రత్నముక్తా ఫలవల్లభాంజివివిక్రధాయానస
కాననాని । స్త్రీభిర్యుతాస్యస్యసామిత్వాఘోషే }
గోష్ఠిరాంశీవస్యహణియస్యామ్ ... .. }

2॥ సదితి॥ యశ్చామమోఽధ్యాయం - సంతిసమ్యంచినా నిపస్తరా
గాదీనిముక్తానాంవజ్రాణిచ - బ్రాహ్మణాంవాప్రాజకవత్స్వనజ్జిదేశం
తానిభవంతీతత్త్వంబి॥నూ॥ భవోజ్యో-విచిత్రానిధాతవామౌషాంతాని
చిత్రకాలిగ్వాదివిభావా - సకాననానిపచనాని- అస్సంనామోఽమౌషా
స్త్రీభిఃస్త్రీసంక్లేమ్యతాన్మహాణి - షణ్మహానిస్థరాణీచభాంతీతతే
షః- ఉతమూలంకారః॥ ... ..

పూ, ౮ { అంతర్విస్తోభ్యు తత్తుభానోగవాచబాహుభి
 స్పుతంస్యైః పీమన్రిటంకానివభాన్యైః సాగ్ధం
 గం గాంబు సాత ప్రగిమాగ్య హే భగ్నః *

౮- అంతఃకాయస్యాంశుః - హిమాద్వైద్విమవతష్టంకోభిత్తిస్తటభితి
యావత్ - స. సస్త్రిపప్రతిక్తాదేహింశశబ్దాథే - యవిష్వ - తస్మాట్టంకా
దివ - జాతావేదవసం - టంకేభ్యశ్చసగృహేభ్యోగవాచజాతైగవాచ
సమాహ్వాః. అభినిష్పతంత్యోబహిష్మిష్పతంత్యః - అంతస్పరిష్టానామభ్యం
తరక్తితానామబ్జ్వలరన్నానాంఘోసప్రభాః - గంగాంబునోగంగాజల
స్యపతంతీలిపితాతాః - ప్రవాహంతత్ప్రతిమాస్తమపమాస్సత్యోభాంతి - త ఇ
వభాంతీత్యర్థః అతఏవఫలతో - నైకేవేయముపమా|| ... ..

మూ, { ధర్మైసుకామార్థయశస్కరీమమతాసులోకేధి
 గతాసుకాలే విద్యాసువిద్యానివసోభిరేమేవత్త్రి }
 ఘరాజాతస్సహాత్రహుసు... *

॥ ధర్మస్యేతి నః రాజా ధర్మ్యసు ధర్మదనపేతాసు ధర్మచారిత్వా
 ధర్మశ్రద్ధా ప్రతిపాదన త్యాజ్యేతి భావః కామాధ్యక్షాంసకుర్వంతి

య మే నైవ తత్త్వ - నిఘా॥ సూ॥ కృష్ణో హ్యేవ త్యాది నా హేత్వ ధేఁట ప్ర త్యయ
 బీవ - అనన్యకమీ ర్యాది నా విసంజానీయస్య సత్త్వం - లోకేమతాసు పూజితా
 స్తు కాలేయోగ్య కాలే అధిక తాసు కృషీతాసు - ఉత్తమాసు మహాత్మవరో
 ధైర్యశ్చేష్టి ప్రధాన పూతాసు - అన్యత్రాంగ భూత విద్యాంతరాపేక్షయా
 అంగీకీర్ష్యోక్తాః - తస్య పువత్త్వ మకౌసల్యాచిమః॥ సూ॥ వత్స్యోఽయజ్ఞసం
 గ్రహోగర్భాకారోనకారశ్చ తేస్త్వ పువిద్యాసు యుగాదిమ-విద్యాన్విపశ్చిదివ-అ
 ధి నైవైవ తత్త్వ - నిఘా॥ సూ॥ అభవకరూపే త్యాది నా వత్వాభ్యాసలోపా॥... ❀

పదా, ౧౦ { పశ్చిమతానేనసాధ్యనాభిరానాయవిద్వాన్
 క్తతపశ్చియావాన్ । విపక్రీమజ్ఞానగర్భిత
 స్వగమోఽనిష్ఠాంపుకమ్యశ్యకృంక్షః ॥ ...*

[illegible]

పా, ౧౦ { పహిష్టతంకాయమియతాన్తాత్తమంపవః
 పుత్రులందున్నవి : పూరాణమస్త్యతా
 త్వయాన్త్యైః సుతానాంధి. .... }

రాజకీయ పార్టీలకు సంబంధించిన అంశం

యతోద్ధృతిర్బుద్ధిరీత్యమరః-స్వపాదశరభః-తంమునీంద్రం-పుత్రంఫలంయ
 స్యతంక్రతుంపుత్రీయామిష్టిం-కారయితునైనకారయతుమిత్యర్థః॥సూ॥హ్య
 కొరస్యతరస్యామితివికల్పదణికతుఃకర్మత్వం- విహిష్టఈహితవాక్ -
 విచ్ఛదిత్యర్థః ॥ ౧ ॥ ఇచ్ఛాకాంతౌ స్మృహోహోత్పత్తిత్యమరః - ఈహతే
 లుకజితజీసిచీదాగమః - తతఃకమః=జిఘటతేచెష్టతేనమ్యుక్తు-రొతీతికమః
 రాకర్మశూరః॥నికర్మశూరస్తుకర్మతత్త్వమరః॥ సూ॥కర్మశిఘటాతచ్-నస్త
 ధితే-నమనీంద్రస్తస్యసస్యజ్ఞాతాశయఃజ్ఞాతస్యపాశయస్సన్నిత్యర్థః-
 సాపేక్షత్వేపిగమకత్వాత్సమాసః॥ ౧ ॥ అభిప్రాయత్పందలశయిత్యమ
 రః - సుతానుబంధఃపుత్రలాభోస్సన్నితి సుతానుబంధి - మత్స్వభీయ
 ఇనిప్రత్యయః - నతుసువ్యజాతావితినిః - సుసీత్యనువృత్తౌపునస్సబ్రిహ
 తేనోపస్యష్టధాతోస్తన్నిషేధాత్ - సుతాననుబద్ధాతిసంతనోతీతిసుతా
 నుబంధమితివాపాతాంతరం ॥ సూ ॥ కమః=జ్యోత్ - తత్త్వ-త్వపుత్రకా
 మేష్టిం-వ్యతాసీత్నితవాస-తనోజెన్లుజిఘటఈటితీసిలావః॥సూ ॥ అతోహ
 లాదెలః=ఘోరితివైకల్పిశీవృత్తిః । ..... *

రక్షంసివేదింపరితోనిరాస్తవం గాన్యయాశీద
 మా, ౧౨ { భితఃప్రధానమ్ । శేషోహహాషీన్సుతసంస }
 దేవవరంవరేణ్యోవృత్తరమాగీత్ ॥ ..... }

౧౨ ॥ రక్షంసీతి । వరేణ్యోవరణీయోమునిః- వెదింపరితఃవదేస్సర్వ
 తః - రక్షంసికమః=ఘాతుకాక్రాతుసాన్నిరాస్తత్ నిరస్తవాక్ - అస్య
 తేలుక్ ॥ సూ ॥ అస్యోపక్రియాతిభ్యోజ్ - అస్యతేష్ఠక్ - ప్రధానమభి
 తఃప్రధానయాగస్యాభయతః పాగ్గాభ్యవంచేత్యర్థః॥సూ ॥ వర్యభి
 భ్యాంచేతిక్రమాత్సర్వోభయాభేతసిబ్రిత్యయః- అభితఃపరితఇత్యాది
 నాతద్యోగాదుభయక్రద్వితీయా-అంగానిప్రాచ్యానిప్రయాజాదీని-ఉదీ
 చ్యాన్యనాయాజాదీనిచ-అయాశీత్ ఇష్టవాక్- యజేన్లుజీసిచివృద్ధిః॥ సూ ॥
 ప్రశ్నారినావత్ప్రపథోః కస్మీతికన్వేఇతోరితివత్వం- శేషోణిఅంగాపే
 తయాఅవశిష్టా ప్రధానహవింవ్యవహాషీత్-యధాగ్రమమమితిధావః

జహాతేర్ణాజీసిదివృద్ధిః - అథస్యపతేస్సుతసంపదేపుత్రలాభాథాఽవరథ
చవిష్ణుదత్తంపుత్రభావభజనలక్షణం - అమాగీతవిష్ణుంపార్థితవానిత్య
భాః ॥ ౧ ॥ మాగఁ గణంపార్థినైస్వషణభితివిశ్వః - యాజ్ఞాయాంవనతే
మాగఁ త్యమీవనలియాచతీతభట్టమల్లశ్చ - మాగఁ యాజ్ఞా నైస్వషణయోరితి
ధాతోలుఁ డిగ్గుటకుటితపరలోపః ॥

...

...

మూ, ౧౩ { నిష్ఠాంగతేదత్రిమనభ్యతామేవిహిత్రిమేకర్మణి
రాజవత్స్యః ప్రాశుహుః తోచిభిష్టముదా }
వంశ్యాస్త్రస్త్రప్రసోతుంచతురస్సుపుత్రాః ॥

౧౩ ॥ నిష్ఠామితిదత్రిమోదానేసర్వత్వః - సభ్యానాంసదస్యానాం
తోమోయస్త్రిగ్మస్త్రిక - కైర్మప్రత్యయే ॥ సూ ॥ వోదద్వోరితిదదాచేశః - వి
హిత్రిమేవిధినిష్ఠితైహితభ్యత్యథః - పూర్వవత్ప్రత్యయేదధాతేహిఁ
రాజశః కర్మణియజ్ఞగర్మణి - నిష్ఠాంసమాప్తింగతేనతి - ఉదావంశ్యాః మ
పమః ప్రసూరాః - అత్రిదిగాదియతస్తవంతవిధినిషేధాదాజవంశ్యా
దయస్సగ్మగ్మయ్యతివామనః - తిస్తోరాజవత్స్యశ్చతురస్తసూజాఽభుత్రా
స్ససోశుంయధాయోగంప్రసవితం ॥ సూ ॥ స్వతీసూతీత్యాదినావికల్పాదిద
ధావః - హుతోచిభిష్టంహుతశేషంహవిః ప్రాశుః భక్షయామానుః - అశ్వా
తైస్త్రి ॥ సూ ॥ అతలదేవత్యభగ్నసద్వి - యేయన్ - అత్రిదివ్యపురుషోపసీతా
న్నస్యపూమానుంతరపాస్త్రత్వాద్భుతభిష్టతోవచారి ॥ ... ..

మూ, ౧౪ { కౌసల్యాయాసావిసుఖేసరామః పాక్రేకయా
తోభిః తప్తకోభూత్ : పాస్తోప్తశత్రుశ్చ
ముదారిచేప్తమేకాసుమిత్రావహలత్కృతేన ॥

౧౪ ॥ కౌసల్యయేతి ॥ ప్రాకృభిమంకోసలస్యరాజ్ఞోవత్వంప్రీకౌసల్యా ॥ సూ ॥
కృత్వేతి ॥ పలాజాదాక్ష్యక్ - తతేష్టాః - తయా రామస్సభేనాక్లేశేనఅనా
విప్రసూరిః సూతేస్సూయతేర్వాకర్తృణియజీచిణ్ - తతోనంతరం - కే
యానః - ప్రీస్వతప్తభూమిస్యేకేకేయికైకేయాత్కర్త వా ॥ తదాచప్తభ
ప్రణిబంధైకైతాదికైప్రీయామినాకప్తత్యయేతిలోపేణిలోపేచ సూ ॥ క

వికారాదితిజీవ - తస్యైకైకయాతఃకై కేయ్యః॥సూ॥ అపాదానైచాహీ
యహిణాఃరిత్యపాదానపంచమ్యం తా త్తసిప్రత్యయః - ఫరతోఽభూజ్ఞా
తథత్యథః-సుమిత్రా త్వైకైవలక్ష్మీ దేనసహ-ఉదారచెష్టంమహాపరాక్ర
మంశతూ)౬హంతితిశత్రుఘ్నస్తం - అమానుషత్వవివక్షయాటక్పియః॥
సూ॥ అమానుష్యకర్తృకైచెతిచకారాత్కచ్చిన్ననుష్యకర్తృకైపి టక్పిత్య
యథతికౌమారః-ప్రాసోష్టప్రసూతవతీ-సూతేస్సూయతేర్వాకతఃరిలుజీ॥
సూ॥స్వరతిసూతీత్యాదినా వికల్పాదిడభావః - అస్మి౬శత్రుఃఘ్ననేతి త్యతీ
యాప్రయోగేఽంబోభంగభయాలక్ష్మణేనైత్యక్తు - అస్యచసహవచస
స్యసహ శాఖయాప్రస్తరం ప్రహరతీత్యత్రశాఖా ప్రస్తరయోరివయమ
యోరసయోఃక్రియాన్వయ తుల్యకాలతాప్రతిపాదన మాత్రపరత్వాత్పి
త్రాసహగతఃపుత్రత్యత్రపితురివజ్యాయసోలక్ష్మణస్యశబ్దతోఽపాధా
స్యన్భూతౌవాస్తవప్రాధాన్యస్యకదాచిత్త తిరితినంతోష్టవ్యం॥ ...*

మూ, ౧౫ { ఆచీర్విజాతీ౬పరమాధకవిందానుదేజయా
న్యూతగణాన్యషేధీత్ | విద్వానుపానైష్టచ }
తాన్యకాలేయతిగ్వసిగ్లోయమి నాంవరిష్టః॥

౧౫" ఆచీర్దితి॥యతిజీవేంద్రియః॥ నియేనజీవేంద్రియగ్రామా
యతినోయతయచ్చతథత్యమరః- యమినాంయోగినాంవరిష్ట శ్చేక్ష్మః॥సూ॥
ప్రియప్తిరేత్యాదినాఉరుశబ్దస్యవరాదేశః-విద్వాన్విధిజ్ఞః- వసిష్ఠఃపురోధాః
పరమాధకస్యసమస్తవస్తుతత్వస్య - విందంతీతివిందా౬జ్ఞానలబ్ధిగ్నా౬
సర్వసాక్షాత్కారవిజిత్యధి-విదేగ్లాభార్థాత్॥సూ॥అనువసగ్లాంఘ్రింపవించె
త్యాదినాశప్రత్యయః - ద్విజాతీన్బాగ్రిష్టతా౬ - ఆచీర్తుత్రజన్మకా
లెపూజయామాను- అచ౬తేభౌవాదికత్వాల్లజిభటఈటితినకారలాపః
ఉదేజయంత్యుత్కంపయంతీత్యుదేజయాస్ఫిక్రరా౬ - అత్రాచీతేనైవసూ
త్రైగళప్రత్యయః - ఘాతగణాన్బాలగ్రహాదినమూహ౬-స్యషేధీత్మం
త్రైరుచ్ఛాటయామాను-సేధతేరూదిత్వాదిప్యకల్పాదిట్యపి॥సూ॥ నెటితివ్య
ధిప్రతిషేకైలఘూవధగుణః॥ సూ॥ ఇటఈటితినకారలాపః - సుతా౬కు

మారా - స్వకాలగభై కాదశేవషణ్ణత్యర్థః - గభై కాదశేషురాజన్య
మితిస్మరణాత్ - ఉపాసేష్వఉపసితవా - నయతెలుజి||సూ||సమ్మననే
త్యాదినాచార్యకరణేత్యనేపదం || ... ..

మూ, ౧౬ { వదాంగవాం సైరభిలాష్యగాయకస్త్రాణ్యపా }
యంసతతత్వరాణి | తెభిన్నవృత్తిస్యపీమానసా }
ససమంజనానాంగుణిసోధ్యవాత్సుః || ...*

౧౬|| వెదభి|| తైరుచనీతైః కుమారైః - లంగవాంత్యాంగభిలోవదా
ధ్యగాయ-సర్వేవేదాలధీతాః-జాతాపకవచనం - కమణిలుజి||సూ||విభా
మితిస్మరణాత్ - ఉపాసేష్వఉపసితవా - నయతెలుజి||సూ||సమ్మననే
త్యాదినాచార్యకరణేత్యనేపదం || ... ..

మూ, ౧౭ { తతోధ్యగాద్గాధిసతతతీంద్రం యోధిరభ్యా }
హతకర్తృవృత్తిః రామంవరీతుంపరికక్షణార్థం }
రాజాత్తిహత్రంమధువంక-పాణిః||.....

౧౭|| తతథతి|| తతశ్చస్త్ర)పరిగ్రహణంతంకాలే - రక్షాభిరభ్యాహ
తకర్తృవృత్తిః విహతానుష్ఠానప్రవృత్తిః - గాధిసతతావిశ్వామిత్రః - పరి
కక్షణార్థంయజ్ఞంక్షణార్థం - రామంవరీతుంస్వీకర్తుం || సూ || వృత్తో

వెతివాదీన్ము - ఓతీంద్రందశరథం - అభ్యగాత్ అవత్ || సూ || ఇతో గా
లుజీ - రాజాదశరథస్తంగాధిసుతం - మధువరు-పాటిర్ధధిమధుయుక్తపా
ణిస్సృ - ఆర్జిహత్ అపూజయత్ - అహోఃసూజాధ్ధాచ్ఛరాదికాణ్డోచ
జీ||సూ||సంద్రాస్సంయోగాద యభిరేకస్యవిషే ధాదజాదెద్వితియస్యే
తిహీశబ్దస్యద్విర్యావే || సూ || కుహూశ్చః-అద్యవృద్ధిః | ... *

మూ, ౧౮ { ఐషీపునజన్మజయాయ యత్త్వం రూపాది
బోధాన్మ్యవృతచ్యయతై తత్త్వస్యబుద్ధాఃప్ర }
తనునియేనధ్యానంసృష ప్రచ్ఛివమిత్యవాదీత్ ||

౧౮ | ఐషీదితి! హేభగవత్ తేతవ-యేనధ్యానైపునజన్మనోబయాయ
యనిరాసాయఅవృతఫణవాయతత్త్వమాత్మ స్వరూపమైషీరజ్ఞానీ - ఈష
గతాయేగత్యథాఽసైజ్ఞానాధాః-తతోలుజీసిపిచిఇటఈటితిసిన్లోహః
ద్యవృద్ధిః యధ్యానం-రూపాదిబోధారూపాదివిషయజ్ఞానాత్-స్యవృతత్
స్యవతిఃప్ర! సూ || ద్యుబోధ్యలుజీతివకస్తేపదం ద్యుతాదిత్వాచ్ఛైరజాచే
శః-యేనధ్యానేన-ప్రతనునిసూత్పైణితర్వామహదాదీన్మబుద్ధాఃఅజ్ఞా
నీః-బుద్ధ్యతే-ప్రబుజీధాని||సూ|| జ్యేచావాత్సనెవదెష్వితిచికిత్వాన్మ
లఘూపకగుణః-యులోయురీనిన్లోహఃయుషస్తథోధో-ధః-తత్తైధ్యానం-తి
వమవతమితికాకుః-౪౦ప్రత్యవాదీత్ కుశలమప్రాక్షీదిత్యధః || సూ ||
వదప్రతేత్యాదినానిదివృద్ధిః-ఇటఈటితిసలోహః | ...

మూ, ౧౯ { ఆఖ్యన్మః ప్రస్యశివంసమాధేర్విఘ్నంబరతాం
నివనైక్రతూంశ్చ తానిద్విపదీన్యనిరాకరిన్ము }
ప్రత్యైథురావస్సహలక్ష్మణేన | ... .. *

౧౯ || ఆఖ్యదితి! అకవృష్టోమునిప్రస్యరాజ్ఞానమాధేర్ధ్యానస్య-శివ
మక్షతిమాఖ్యదాఖ్యాతవాత్ || సూ || అస్యతివక్త్రీఖ్యాతిభ్యోజితిచైరజాచేశః |
అతోలోహ ఇటిచెత్యాకారలోహః - కింతురతాంసిరాక్షసాః - వనక
తూన్విఘ్నంతిప్రతిబద్ధంతి-హంతెల||సూ|| ధ్యోంతఃగమహనైత్యాది
నాడపధాలోహః మోహంతెరితికుత్వం-ద్విపతాంవీగ్గంసామర్ష్యశినిరా

జీలుజీమహీష్ - యుబ్బరత్వాభా వాన్నసిజ్జోహ-తథాహిత్రత్రస్యదంతా
 త్రంతుత్రతేజః - ద్విజత్వంబ్రహ్మతేజశ్చ - పరస్పరాద్వమన్యోన్యోపకా
 రాత్తం । శుక్రబ్రహ్మజైవత్త్రగ్ంసగ్గశ్యతిత్తత్రేణబ్రహ్మేత్యాని॥౧॥
 నాఽబ్రహ్మత్త్రమృహ్నోతినాఽత్త్రంబ్రహ్మవధ౯తే । బ్రహ్మత్త్రేతు
 సంప్రకైషహచాముత్రఋగ్నుతఇతిహ్సరణాచ్యేతిభావః । తతఃకిమతతహ
 శంకామన్హోత్ప్రేక్షాంమాకృధాఃసూమరు - కరోతేత్తజీలుజీతజీధాః ।
 సూ - సమాఖ్యోగత్యదభావః లిజ్గీచావాత్సనెవదేష్వితిచఃకిత్వాద్దుణా
 భావః - ప్రాప్త్యాదధ్గాదితిసిహోలోపః స్వసూనుంరామం - ప్రహీణప్రేషయ
 హీనాలెగ్లాటినెపఃసూ - ఉతశ్చప్రత్యయాదితిహేర్దుక్ - హీనుమీనతిగత్వం॥

మూ, ౨౨ { ఘోషిష్యతే తేన మహావీర్యవత్ స్థాయిష్యతే యేన రణే
 వైరస్తాత్ నామామహత్కృత్ పాపూరయోగ్యః }
 నమస్కరోస్యేత్యతిభారమగ్ర్యిమ్ | ... *

అది 1 అ 1 శంకాంతానాధాత్యక్తంత్రావపైమాహ ఘాని
వ్యతభితి ॥ తథాహి - తేనరామణ - మహానివత 3 శ్రు: రావణాదితిభా
వి - ఘానివ్యతేహనివ్యతే ॥ సూ ॥ స్వసిద్ధినియజ్ఞిత్వాదినా చివ్విదిదాది
వృద్ధిభుక్త్యంత - కంచరామణరణేపుగస్తాదగ్రస్థాయవ్యతేస్తాస్యతే - తి
వ్యతేభావేల్యుటపూర్వవద్విగ్వినిటియుగాగమ: - హేమహాత్మక్ మహాను
భావ - మామాం ॥ సూ ॥ త్వమాద్వితియాయా ఇతిమాదేశ: - మాపరి
భూ - ప్రరాగ్విశ్వానెనావమగ్రస్వేత్యభ: - భూహ ॥ సూ ॥ మాజిలుజ్
నమాశ్శోగ - తథాహి - మమవిధేవవిధాప్రకారోయస్యసమద్విధోమా
గ్వివిమృశ్యకాశ్చిత్కభ: - యోగాయప్రభవతలయోగ్య: సమభా: ॥ సూ ॥
యోగాద్యచ్చ-అయోగ్య అసమభేజనె-అగ్యింగురుంభారం-సవ్యస్యతి
చిగ్గతై - తస్మాన్మాశంకిస్తాదత్యభ: ॥ ..... ॥

[illegible]

౨౩ || అ || అథరాజాకిమకాపీడిత్యత్రాహ- క్రుద్యన్తితి || క్రుద్యన్తి
 సుతస్యాప్రివణేతుభ్యక్ - విప్ర ఎవవహ్నిః పులంధత్యుతి భస్మీకరివ్య
 తి - దహత్యేతి స్య ప్ర త్యయే ఘత్యాదికార్యం- యాస్యక్ ప్రయాస్యక్ -
 సుతస్సమన్యంసశోకం || ని || మన్యశోకాతుశుక్ స్త్రియామిత్యమరః-మాం
 తస్యతితాపయిష్యతి - ఇత్థంసృపః-పూర్వం ప్రథమం - అవాలిలాలాచేత
 లాచితవాక్ - తతతలాలాచనానంతరం - సుతస్యగమనమనుమనైలంగీచ
 కార - కులదాహాదాత్మనంతాపమా త్రంవరమితినిశ్చయాదితిభావః- మ
 న్యతౌతరఃరిలిట్ -కాముద్యాంతు తతోసుబ్జ ఇతిపాతమనుసృత్య అనుపస
 గాణ్ ఇతితాప్రిపాతిహ్యాయు ద్భివ్యవృథఇత్యత్రస్పృశేతేతి పరిణా
 మన్యత్యావీపవరిపఃకృతః - తదాలిలాలాచై అనుజ్ఞాతం - కమ
 ణిబానాతేయాదం- గమన్తిత్యధిమూలతం! ... *

మా, ౨౪ { అంభోభ్యుచ్చిరతఃషీతం ద్రంప్రితః ప్రతస్థమని
 రాత్రమాంబరంపుష్పత ప్రప్తమియాయనమో }
 హింసై మరతో వ్యాఘ్రాదిషువిషయే-చీప్రాప్తం ప్రవీక్షిణం

౨౪ || అంభోభ్యుచ్చిరతఃషీతం ద్రం-అంభోభారాన్వదైః
 అభ్యుచ్చిసంపూజ్యపానరాత్రమాయాత్రైమంగతుం సూక్రియాథో
 మః-స్వేతిచతుర్థి - ప్రతస్థ ప్రస్థితః సూక్రిమవప్రవీక్ష్యప్రత్యాత్మనేవ
 చం-హింసై మరతో వ్యాఘ్రాదిషువిషయే-చీప్రాప్తం ప్రవీక్షిణం
 భనుష్కసః - సమాసాంతవిధేనిత్యత్వాత్ || సూ || భనుషత్పైనిసానవా
 దేణః - కుమాలో రామః - సమ్రపీతరం ప్రసాత స్సన్నిత్యభాః - ప్రసిష్ఠ
 గెల్లగ్గ ఇతి ప్రథమగ్రగామిం || సూ || అతశ్చివ సగణాదిత కతః కిం -
 వ్రీణో గ్రగామిణిపాలితావైత్వం-తంమనః- వృత్తతఃపశ్యాదియాయల
 నయిత ఇత్యభి - చింతోలిటినలివృద్ధాయాదేశా || సూ || అభ్యాసస్యాసవ
 ణానతియదాదేశ - సమిశంబీత్యానినానమైకం ప్రవీక్ష హింసాగ్ర
 వ్రీణియంతా || ..... *

ఇతిదంశైర్యజంతాదూకప్రత్యయః || సూ || నలూకేత్యాదినావష్టీ ప్రతిష్ఠే
 ధాతుర్నణిద్వితీయా-జిఘాంసాహంతుమిచ్ఛ-హసస్సన్నంతాదుప్రత్య
 యః || సూ || అఙ్ యనగమాంససీతిదీఘః-అతపవారిభిరసహ్యందుస్సహం ||
 సూ || శకిసహాశ్చైతియత్ప్రత్యయః-ధనుః - ముష్ట్యాముష్టినానాపీడానిపీడ
 నంయస్తిసూ-మణితద్యధాతధా దధానై || సూ || సప్తమ్యాంచోపపీ
 డేతిణములితికెచిత్ - తచ్చింత్యం - ఉపావసగవ్యభిచారేణతదసంభవా
 దితి - అంగుళీస్త్రాయత్యంత్యంగుళిత్రం- అంగుళిత్రాణం || సూ || ఆతో-
 నువసగైకః-బద్ధంచిత్రమంగుళిత్రంయెసతస్త్రి-రఘుసింహారఘుశ్రేష్ఠే-
 రామేవ్రజతిపురాన్నిగవచ్చుతిసతి - గురుశ్లోకౌవిప్రయోగ దుఃఖంయా
 సాంతాః - పురతరుణ్యఃపౌరాంగనాః - మంగళంప్రయోజనమాసాం
 మాంగళిక్యమంగళప్రయోజనాస్సత్యః || సూ || ప్రయోజనమితీతక్-టిడ్డా
 ణభిత్యాదినాజీవ-రథమపిషహతాయత్నే నేత్యధః || * || జ్ఞాతహేతువివ
 తాయామప్యార్థిమవ్యయంకథనూదితధా స్యంతంయత్న గౌరవబాధ
 యోరితివచనాత్-నారుదన్నాశ్రాణిముముచు-రుదెల్లుజిగ్గరితోవేరివిరల్ప
 క్షౌరజ్ - అంతస్సశోకాఅపిమంగళభయాత్కథంచీచ్ఛోకాసుభావమశ్రు
 పాతంప్రత్యబద్ధస్త్రిత్యధః || ..... *

మూ, ౨౭ { అశ్వజదురసవైవాశివస్తస్య విశ్రాన్తుములకల }
 { నినాదంతాగ్గమాబద్ధురీశ్యై , అభిసత ధల }
 { ఇంసేచారు పుస్తేభ్య చాహాస్తరుషుచురుచరు }
 { క్షౌరజే నివృత్తసమాల్లాభః ... .. }

ఇతిభట్టికావ్యే - రామాయణేన్నామ

ప్రతిపదస్థానాత్

౨౭॥ అథేతి ॥ అధాప్కిన్నంతరేవిప్రాప్తస్య రామస్య అనీచైరుచ్చై
రాశిషోజగదుః- అన్యైవాదకాస్త్రములామహాను-లకలశ్చనినాదోయస్త్రిన్
తద్యధాతథా- తూర్యమాజఘ్నుః- తాడయామాసుః - బాహురస్యదక్షి
ణఘజః - అభిమతఫలశంసీఇష్టార్థా సిద్ధిసూచకస్సన్- చారుసాధు-పుసోఽ
రస్ఫురితవాన్ - ణలోఽకిత్వాద్ధుణః ॥ సూ ॥ శర్పూర్వాః ఖయిత్య
భ్యాసే పకారశ్శిష్యతే - పక్షిణ శ్చానుకూలాస్సంతస్తరుషాచ్చైస్తా
రంచుకుప్తః చుకూజః - కుశద్వైలిట్ - అత్రలిటఃకిత్వే నగుణాభావా
దువజాదేశః ॥   ...   .   *

ఇతిశ్రీపదవాక్యప్రమాణపారావారపారీణ శ్రీమహాపాధ్యా
యకొలచలమల్లి నాథసూరివిరచితేభట్టికావ్యవ్యాఖ్యానై
సవన్ పథీనాఖ్యానై ప్రథమస్కంధః ॥

మూ, ౩ { బించాగతైస్తీరవనై స్సమృద్ధిం నిజాం విలాక్యావ
హృతాం పయోభిః । కూలాని సామక్షాతయేవ
తేనుస్సరోజలక్ష్యం స్థలవద్వహానైః ॥ ..... }

౩॥ బించతి॥ బించస ప్రతిబింబయాపేణాగతైస్సంక్రాంతైస్తీరవనైరు
చలక్ష్యైః పయోభిస్సరోజలైరపహృతాం నిజామాత్మీయాం సమృద్ధిం వస
లక్ష్యం విలాక్య కూలాని తత్కాణి సామక్షాతయేవ - స్థలవద్వహానైః స్థలక
మలివికానైస్సరోజలక్ష్యం పయస్సంబంధినీం వితేనుస్వితస్తరుః - పయోభిః
ప్రతిబింబచ్ఛలెన స్వకీయవన శోభావహృతైరకూలైః కోవాత్ఫలవద్వహాన
మిషేణ తదీయసరోజ శోభావహరః కృత ఇత్యుత్ప్రేక్షాథః - పరాహృత
శ్రీకాణాంతదీయశ్రీహరణం యుక్తమితి భావః ॥ ... *

మూ, ౪ { నిశాతుషానైర్నయనాంబుకలైః పత్రాంతపర్యా
గలదచ్చబిందుః । ఉపారురోదేవ సదత్పతంగః కు
ముద్వతీంతీరతరుద్దినాదా ॥ ... *

౪॥ నిశేతి ॥ దినాదౌ ప్రభాతే సయనాంబుకలైః స్తమపమానయో
గైర్నిత్యథః - నిశాయాంతుషానైర్హిమైః పతాంతభ్యః పత్రాగై
భ్యః పర్యాగళంతస్సృవంతః అప్రబిందవాయస్యసః సదంతః కూజంతః ప
తంగః పక్షిణోయస్త్రింత్యంతీరతరుః కుముద్వతీం కుముదినీం ప్రతీత్యథః -
గమ్యమానో దైశక్రియాపేక్షయా కమత్వం - గమ్యమానక్రియాపేక్ష
యాకారకోత్పతైష్ఠతావత్ ॥ సూ॥ కుముదసడవేత సేభ్యోద్వతుష్ - యయ
ఇతివకారః ఉగితశ్చైతీజీవ - ఉపారురోదేవ - హంతనిశ్రీకాముకుళితేతి
సాక్రందమశ్రూణిమంచతీవేత్యుత్ప్రేక్షాథః ॥ ... *

మూ, ౫ { వనానితోయానిచ నేత్రకలైః పుష్పైః సరోజైశ్చ
విలీనభృంగైః । పరస్పరాంవిస్తయివంతి లక్ష్య
మాలోకయాంచ శ్రురివాదరేణ ॥ ..... }

౫॥ వనానీతి ॥ వనానితోయానిచ విలీనభృంగైః కనీనీకాయమానభృం
గైరితి భావః - అతపవనైత్రకలైః పుష్పాసంఖ్యంపుష్పైః సరోజైశ్చ పరస్ప

౧౨ (భట్టికావ్యే * సవ్యాఖ్యానే* ప్రకీర్ణకాండే.)

రంలక్ష్మీంలన్యాన్యశోభాంకెన్ద్రయవంతిఆశ్చర్యాణీసంతి ఆదరేణాస్థయా
 ఆలోచయాంచక్రరీనెత్యప్రేతా సాచవనానితోయానిచేతి కేవలప్రకృత
 గాచరయాతుల్యయోగితయానేత్రరత్నై రిత్యుపమయాపూర్వోక్తయథా
 సంశ్లేషమాధ్ధాపితేతిసంగమః || ... *
 ...

మూ, ౧ { ప్రభాతవాతాహుతి రంపితాకృతికిముద్యతీరేణు
 విశంగవిగ్రహమ్ | నిరాసభ్యంగంకపితవద్యునీ }
 సమాధిసంసమారేన్ద్రసంగమమ్ || .....

౧|| ప్రభాతే || ప్రభాతేవారహాత్యరంపితాకృతిరితి నిషేధచెష్టో
 క్తిః శ్లోకముముద్యతీరేణుని విశంగవిగ్రహమ్ న్యాంగరాగారుణాంగమ
 త్యధాన్తింగంకపితవద్యునీరంపితానాయకేవత్యధాన్తి || * || సీతాన్యత్రని
 శాంప్రత్యరంపితాహుతినివల్లభా | అన్యాసంభాగచిహ్నైస్తుకపితాఖం
 దిగామరీలయతాత్ | నిరాసభ్యంగమప్రవర్తి అన్యతేతి ౬౫|| సూ|| అత ఆదరిత్య
 భ్యాసోఽనుచిత్తగౌహి - మానినీమానవచీస్త్రీఅన్యస్యాన్యంగమమన్యసం
 గమంస్యత్రయన్యేణేవ - సప్తనామ్నోన్యత్రయత్రైస్సూర్యపదన్యపుంవ
 ద్భావః ససంసమానైవమతే - సామాన్యేనవిశేషసమర్థకసరూపోధాకం
 తరన్యాసః-చంద్రస్వత్రు || ... *
 ...

మూ, ౨ { గ్రహావధానంమధులేహిగితౌ ప్రశాంతచెష్టంహ
 నింబిహంసుః | ఆకణాయస్సుత్సృకహంసనా }
 దాకలత్యేసమాధింసవధేమృగావితే || .....*

౨|| నింబిమధులేహిగితౌ-లిహేప్రాచీత్యేణి- తెషాంగ
 శాగా- చంద్రావధానంచత్రచిత్రం-మృగాణాంగాసప్రీయత్వాదితిభావః
 కపిచంద్రశాంతచెష్టంసప్తందంహరిణం- నిహంసుర్నంతమిచ్ఛుః-హం
 తేస్సంతుడుప్రత్యయః-మృగాన్విశ్యతీమృగావితే వ్యాధి- వ్యధతాడ
 నేష్టివ || సూ|| గ్రహిజ్యోవయూర్వాదిసాసంప్రసారణం-సహివృత్తిత్యాది
 నాపూర్వస్యోఽను- ఉత్పకానాంహృష్టానాంహంసానాంనాదానాకణక్
 యోతదాస-ప్రతిత్సన్నిత్యధః-లక్ష్మీశరణ్యేమృగేసమాధిత్రైకాగ్యింసద

ధేనాధారయత్-అపూర్వోభావోభావాంతరం ప్రతిబద్ధా నీతిభావః-అ
త్రజిహ్వాంసాదిసామగ్రిసద్భావేపిలక్ష్య సమాధిలక్షణ కార్యస్యహంసమాజి
తాకర్ణ నెనానుత్పత్తైరుక్తమిత్తావిశేషాక్రికలంకారః॥౧౬॥తత్సమగ్రాన్య
మనుత్పత్తావిశేషోక్తినిగద్యత ఇతిలక్షణాత్ ॥ ... *

గీర్వేతంబేమరుకావిభిన్నం తోయావశేషే
మూ, ౮ { ణహిమాభమభ్రం । సరిస్తుభాభ్యుచ్చయ }
మాదధానంజైలాధివస్యానుచకారలక్ష్మీమ్॥...

౮॥ గీర్వేతి ॥ గీర్వేతంబేమరుకావాసేనవిభిన్నంవిస్తాతం-
తోయానామవశేషేణతోయేషుగలేషుఅవశేషేణఅవశిష్టేననిజేననిల
స్వరూపేణహిమాభంహిమప్రభ్యంసరితాం ముఖేషుప్రవాహేషుఅభ్యు
చ్చయంవృద్ధిం - ఆదధానంప్రాప్తంవవపృష్ట్యాతోచ్చయమిత్త్యుక్తిః-
అభ్రంమేఘంజైలాధివస్యహిమాద్రైలక్ష్మీమనుచకారతాదృశం శోభా
ప్రాప్త్యవమా ॥ ... *

గర్జజహరిస్సాంభసిజైలకుంజేప్రతిధ్వనీనాత్మకృ
మూ, ౯ { తాన్నిశమ్య । క్రమంబబంధక్రమితుంసకోపః }
ప్రతర్కయన్నస్యమృగేంద్రనాదాత్ ॥.....

౯॥ గర్జజన్మితి ॥ సాంభసిజైలకుంజేగర్జజన్మంభంపీత్యాహమా
త్వైవడమానోహరిస్సింహః-ఆత్మకృతాంతస్వగర్జజన్మతా-ప్రతిధ్వనీన్మ
శమ్యఅస్యమృగేంద్రనాదాన్ప్రతిసింహనాదాన్ప్రతికయన్మస్య మా
నోఽతవసకోపస్ససామితుంసహేలముత్పత్తితుం క్రమంబబంధపాద
న్యాసంవదారేత్యుక్తః-అత్రస్వప్రతిధ్వనీషుసాదృశ్యాత్ప్రతిపక్షగర్జజన్
భ్రాంతేభ్రాంతిమదలంకారః॥ ... *

అదృశ్యతాంభాంసినవోత్పలానిరుతానిచాశో
మూ, ౧౦ { పతమత్పదానామ్ఆఘ్రయివాగ్గధవహస్సు }
గంధస్తేనాకంబిందవ్యతిపంగవాంశ్చ॥.....*

౧౦॥ అదృశ్యేతి ॥ తేనరామేణసవాన్యత్పలానియేషుతాన్యంభాంసి-

అద్యతద్యమైని-ద్యశేః కర్మణిలుజీవిష్యదిజభావవక్షే || సూ || నద్యశఇతి
 క్కాదేశనిషేధః-హలంతత్వాత్ || సూ || విజ్ఞేచావితీకిత్వాన్నగుణః-ప్రశ్నా
 దినావత్వంవధోఃకస్మితికత్వం-ఇహో-రితివత్వం-షట్పదానాం రుతానిల
 శ్రోషతశ్చతాని- శృణోతేఃకర్మణిలుజ్యహలంతత్వేనసిహో-కిత్వాద్గుణః -
 అరవిచానాంవ్యూహంగస్సంపరక-స్తద్వానతవ సుగంధశ్శోభనగంధః -
 గంధస్యేవైతదేకాంతగ్రహణాదిహేత్వాభావః - సుగంధిరితి పాఠే పిక
 విప్రయోగబాహుళ్యాదివ్యతే-వాస్త్యంజంగశ్చక్ష - వాతైలకటశ్చత్రా
 దేశః -పహతీరివహః-పచాద్యద్ -గంధస్యవహుగంధవహఃవాయుశ్చ
 ఘ్రాయితఘ్రాతః -భిఘ్రిత కర్మణిలుజీవిష్యత్ -ఎవంసర్వతొనిర్వృత్తి
 లాభాన్నాధ్వశ్రమసంభావనానీదితిభావః || ...   ...   *

మూ, ౧౧ { లతాసుపాతంపసుమాస్యగృహ్లాత్ సనద్యవస్సు-
 దముపాస్పృశచ్చ'కుసూప-లాచ్చరుశిలావవే }
 శంకారుత్థనకషత్త నియమానతిస్త || .....*

౧౧ || లతేతి || సకాశుక్లృరావఃకుతూహలాత్కౌ-తుకాదీ వత్త్వయ
 మానోవందంహసత్ లతాంలతామనువత్యతీసాద్యతథా లతామనువ
 త్యానువత్యచలతానుపాతంకుసుమాస్యగృహ్లాత్ - గ్రహేర్లుజ్జీశ్చప్రత్య
 యేసంప్రసారణం-సంసంసదీమవస్సు-ంద్యతధానదీమవస్సు-ందావస్సు-ంద్య
 చసద్యవస్సు-ందండవరముపాస్పృశత్ -ఆచామతిస్త || ని || ఉపస్పశ్కస్తావచ
 నసమిత్యవరః-స్పృశేలకక్ష - చారుశిలాంచారు శిలాముపవిశ్యతధాచా
 రుశిలాముపవిశ్యోపవిశ్యచారుశిలావవేశం- ఆస్తతతోపవిష్టఇత్యథః-ఆ
 సేలకక్షితత్ - దేశకాలాధ్వగంతవ్యాకమకసంజ్ఞాహ్యకమకామితిసక
 మకకల్పం || సూ || విశివతివదిస్సు-ందాం వ్యాప్యమానా సెవ్యమానయోరితి
 స్వత్ర నివృత్తియాంతఉపవదేశ్యాదిభ్యాణముత్ వ్యాప్యమానే ఆసేవ్య
 మాసేచాదైగమ్యేగహదిప్రవ్యాణాంవిశ్యాదిక్రియాభిస్సకత్వేన సంబం
 ధోవ్యాప్తిక్రియాయాపానంపున్యమాసేవా - నిత్యవీష్పయోరితిదివ్యత్వం
 తునిభవతి-ఉపవదేశ్యాదిభ్యాణముసేవైవదగమ్యమానాభక్త్యామృగోష్ణేక్ష

విగ్రహవాక్య గతనిత్యవీప్సాప్రయుక్తక్రియారవ్య గత ద్వివచనస్యా
ప్రయోగః॥ ... *

మూ, ౧౨ { తిగ్మంశు రక్షిచ్ఛురితాన్యదూరాత్ప్రచిప్త
భాతేసఖిలాన్యవశ్యత్ | గభస్తీధారాభిరవద్రు
తానితేజాంసిభానోర్భువిసంభృతాని॥ ... * }

౧౨॥ తిగ్మేతి॥ ప్రభాతేఅదూరాదంతికేప్రాచిప్రాచ్యానితిగ్మం
శోసూర్యస్యరక్షిభిచ్ఛురితానిస్ఫురితానిరంజితాని సఖిలాని గభస్తీధారా
భిఃకిరణశ్రేణీభిః అంశువరంవరాభిఃద్రుతానితరితానిసంతిభువిసంవృతా
నిరాశీకృతానిభానోస్తేజాంసీనావశ్యవిత్యుప్తే॥ ... *

మూ, ౧౩ { దిగ్వాప్తిసీలా-చనలోభనీయామృజాన్వితా
స్నేహమివ స్రవంతీః | ఋజ్వాయతాస్సస్య
విశేషవజ్రీస్తుతౌషవశ్యన్వితృణాస్తరాలాః॥ }

౧౩ ॥ దిగితి ॥ దిగ్వాప్తిసీలః- అతివిపులాః- లోచనానాంలోభనీయాః
ప్రలోభికాఃపృష్టిమధురాఃబాహుళకః కర్తరికృత్యః-మృజాశుద్ధిః॥ సూ॥ పిద్ధి
చాదిభ్యోజ్-తయాన్వితాఃస్వచ్ఛాభిత్వభావః - స్నేహంచీక-ణతాంస్ర
వంతీరివేత్యుప్తే॥ కాలేమూలసేకాదతిమస్పృణాభిత్వభావః॥ ని ॥ చీక-
ణంమస్పృణంస్నిగ్ధమిత్యమరః - ఋజవస్సమరేభాః పాదవక్రాయతాః
దీఘాశ్చ - వితృణాన్యంతరాళానియాసాంతాః ఉత్థాతాంతస్తృణాభి
త్వభావః-సస్యవిశేషాణాంనానాసన్యానాంపజ్రీ-వశ్యంస్తుశోష-స్వభా
వోక్తిరలంకారః॥ ... *

మూ, ౧౪ { వియోగదుఃఖానుభవానభిజ్ఞైః కాలేనృపాంశంవి
హితేదదద్భిః | ఆహార్యశోభారహితైరమాయై
రైషీష్టపుంభిః ప్రచితాన్సగౌఢాన్॥ .....*

౧౪ ॥ వియోగేతి॥ వియోగేనపుత్రకళతాద్రివిప్రయోగేణయోదుః
ఖానుభవస్తస్యానభిజ్ఞైఃవిహితంధర్మశాస్త్రచోదితం - నృపాంశంరాజదే
యంకరంకాలే సమయే దదద్భిఃఆహార్యశోభారహితైః కట్టకముకుటాదీనం

పాద్యశోభానపేక్షైరిత్యథః - అమామైరకపటైఃపుంభిగోఽవజనైః ప్ర
చితాస్పృచురాఽ- గావస్తీప్తంత్యత్రైతిగోష్ఠాఃగోనివాసప్రజాః - విశేష్య
లింగవివక్షయాపుంలింగనిదేశః-అతఏవగోష్ఠోభూతపూర్వగౌష్ఠీనోదేశ
ఇతికాశికాయాం॥ని॥ గోష్ఠంగోష్ఠానకమిత్యమరణోశేనపుంసకనిరైశోవిశే
ష్యానుసారాదిత్యవిరోధః॥ సూ॥ సుషిస్థితకప్రత్యయః - అంచాంబగో
భూమిత్యాదినావత్త్వం - తాఽగోష్ఠాంతస్సరామఃఐషీష్టఅద్రాక్షీత్-ఈ
క్షతేలుఽదేతదేసిచీట్-ఆద్యుద్ధిః॥ ... ..

మూ, ౧౫ { స్త్రీభూషణంచెష్టితమప్రగల్భంచారూణ్యవక్త్రా
ణ్యపివీక్షితాని । ఋజూంశ్చవిశ్వాస కృతస్సభా }
వాగ్లోపాంగనానాంముముదెవిలొక్క॥.....*

౧౫ ॥ స్త్రీతి ॥ సరామోగోపాంగనానాంసంబంధి స్త్రీడాంభూ
షణంబలంకార భూతం అప్రగల్భమధృష్టంచెష్టితంవ్యాపారమవక్త్రా
ణ్యనపాంగప్రవృత్తాస్యపిచారూణివీక్షితాని తథా ఋజూఽ అసభిసంధి
జ్ఞా - అతఏవవిశ్వాసకృతోవిశ్వాసజనకాఽభావాంతస్వభావాంశ్చశీలా
నితియావత్॥ని॥ భావస్సత్తాస్వభావాభిప్రాయచేష్టాత్మజన్మస్విత్యమరః-
స్వభావానితి పారే ప్యయమేవాథః॥ని॥ శీలంశ్చభావగత్యభిధానాత్-
విలొక్కముముడె॥ ... .. *

మూ, ౧౬ { విషృతపాశ్శ్చయచిరాంగ హారం సముద్వహ
చ్ఛారునితంబరవ్యమ్ । ఆమం ద్రమంథధ్వనిదత్త }
తాలంగోపాంగనానృత్యమనందయత్తమ్॥...*

౧౬ ॥ విషృతి ॥ విషృతపాశ్శ్చాంపశితపక్షకంరుచిరాంగహారం
మనోహరాంగవిక్షేపం - సముద్వహతాసమ్యగున్న మతాచారుణానితం
బెనరవ్యం ఆమం ద్రైతంగంభీరేణమంథధ్వనినామంధానశ్శాషేణదత్తస్తా
ఃకాలక్రియామానంయస్తీతత్-గోపాంగనానాంవల్లవీనాంస్వత్తమివ
స్వత్తం తాతా-లికాంగచలనవిశేషః తంరామం అనందయత్ - అత్ర
గ్రాత్రకమగ్రాణిస్వత్తత్వారోపామగ్రీవకాలంకారస్వభావోక్తిసంకీర్ణః॥ *

మూ, ౧౬ { విచిత్రముచైన్ద్రేష్టవమాన మారాత్మకతూహలం
త్రస్నుతతానతస్య! మేఘాత్యయోపాత్తవనోప
శోభంకదంబకంవాతమజంమృగాణామ్ || ...*

౧౭|| విచిత్రమితి || విచిత్రంచిత్రరూపం ఆరాధూరాదుచైర్నుద
గ్రంష్టవమానంవల్గత్-త్రస్నుచకితం-త్రసిగృధీత్యాదినాక్ష్మప్రత్యయః-
మేఘాత్యయేశరదాగమేనోపాత్తైబలమువశోభాచయెనతత్ - వాతమజ
తీతివాతమజంవాతాభిగామీవాతమృగాభ్యామృగవిశేషః- అతఎవ||న|| వా
తప్రమీర్వాతమృగభిత్వమరః-భిశ్చక్రణే||వా|| వాతశునీతిలశధేఃప్వజ
ధేత్తుదజహతీ నామువసంఖ్యానమితి వాతోపపదాదజైఃభిముమాగమః-
మృగాణాంకదంబకంతస్యరామస్యకుతూహలంతతానవితస్తార-స్వభావో
క్తీరలంకారః|| ...

మూ, ౧౮ { సీతారవిందప్రచయేషులీనాస్సంసక్తఫేనేషుచనై
కతేషు | కుండావదాతాఃకలహంసమాలాఃప్ర
తీయిరేత్రోత్రసుఖేర్నినాదైః || ... *

౧౮|| సీతేతి || సీతారవిందప్రచయేషుపుండరీకపండేషు- తథాసం
సక్తఫేనేషునైకతేషుచలీనాఃకుండావదాతాః స్వయంచకుందకుసుమధవ
ళాఃకలహంసమాలాఃశ్రోత్రసుఖేర్నినాదైఃప్రతీయిరెప్రతీతాఃజ్ఞాతాః-
ప్రతిపూర్వాదిణఃకర్తృణిలిట్||సూ||లిటస్త్రయురారేశిరేచ్-ఇతోయణోద్వి
ర్వచనైచీతియణస్థానివచ్ఛవాత్||సూ||ద్విర్వచనేదీఘఃఇణఃకితేత్యభ్యా
సదీఘః - అత్రకలహంసానాంపుండరీకపులినసందేహగోచరాణాంని
నాదైర్నిశ్చయాన్నిశ్చయాంతస్సందేహాలంకారభేదః- తేనగుణసామ్యేత్థ
వస్త్యంతరైకతాలక్షణస్సామాన్యాలంకారోవ్యభ్యతే || ... *

మూ, ౧౯ { నతజ్జలంయన్నసుచారుపంకజంనపంకజంతద్యద
శీనషట్పదమ్ | నషట్పదోసౌనజగుంజయఃకలంస
గుంజితంతన్నజహరయన్తనః || ... *

౧౯|| నైతి|| కింబహునాయజ్జలంసుచారుపంకజంన- తజ్జలంనాసీత్.

మొ (భట్టికావ్యే * సవ్యాఖ్యానే * ప్రకీర్ణకాండే.)

వంకజంచయదలీనపట్టుదంతన్నాసీత్ - వట్టుదోపియః కలంసజగుంజ - గుజి
అవ్యక్తేశదైలిట్ - అసావగుంజక్ వట్టుదోనాసీత్ - గుంజితంచయన్తనోనజ
హారతద్గుంజితంనాసీత్ - కింతుసర్వంత త్తదుచితగుణ విశిష్టమేవావతిక్ మై
త్యథాః - అత్ర పూర్వపూర్వం ప్రత్యుత్తరో త్రరస్యనివతః సముఖేనవిశేషణ
త్వోక్తైకకావళీభేదో లంకారః॥ యత్రోత్తరో త్రరేషాంస్యాత్పూర్వ
పూర్వం ప్రతిరమాత్ । విశేషకథనంయత్స్యాదసా వెకావళీ మతేతిల
క్షణాత్॥ ... .. *

మూ, ౨౦ { తంయ. యజూకాగ్నహభిక్షుముఖ్యైస్తవఃకృశా
శ్వాన్యదకుంభసాస్తాః | యాయావరాఃపుష్పఫలై
సచాన్యేప్రా సర్చకచ్యాజగదర్చనీయమ్॥ }

౨౦ || తమిలి. తవసాగ్నశాఃక్షమాః - యాయజూకాః ఇజ్యాశీలాః॥
సూ॥ యజజపదశాంయజగతియజైర్యజంతాదూక ప్రత్యయః - శాంత్యథః
ముదకుంభశ్వాన్త్యదకుంభః॥ సూ॥ ఏరహలాదావిత్వాద్వినాడదకస్యోదా
కశః - సహసైయేషాంతేసంతః - భిక్షుముఖ్యైః పరివ్రాజకవరైస్సహ॥
నిభిక్షుః పరివ్రాట్కమంధీత్యమరః॥ సూ॥ సనాశంసభిక్షుః - జగదచ
నీయంజగత్పబ్యంతంరామం - పాస్రచుకః ప్రకషేణ పూజయామా
సుః. అచకతేభౌవాదికాల్లిట్॥ సూ॥ అతతదైతస్తాన్నుడ్డీవహరిత్య
భ్యాసదీక్షుః సుదాగమా - అచ్యాః పూజ్యాః॥ సూ॥ ఋహలాన్యైత్ - అ
న్యాయాయావరాగ్నీలాంఘమాత్రజీవినఃగృహస్థవిశేషాః॥ సూ॥ యశ్చయ
జ ఇతి యాతెర్యజంతాద్వరచ్చిత్తయః - అల్లాపయలాపా-చుమైశ్చఫ
లైశ్చపుష్పఫలైః॥ సూ॥ జాతిరపాణినామితి బహు ప్రకృతికద్వంద్వైకవ
ద్భావః - అపాణినామితి ప్రతిషేధేశూయమాణంబహుత్వంవిధావపిబ
హుత్వంగమయతీతిన్యాసకారవచనాత్ - పాస్రచుకః॥ ... .. *

మూ, ౨౧ { విద్యామత్రైసంవిజయాంజయాంచరత్నోగణంక్షీ
ప్రమవిక్షతాత్మా । అధ్యాపివద్ధాధిసుతాయ
ధావగ్నిః సూతయిష్యన్యధియాతుధానా॥ ... }

౨౦॥ విద్యామితీ ॥ అధావిక్షతాత్కారాగాద్యనుపహతచిత్తఃగాధి
సుతఃయుధియాతుధానానాగ్రీక్షసాక్షిభూతయిష్యన్తారయిష్యన్ - హం
తెర్ల్యంతాత్ ॥ సూ॥ లృటస్సద్వేతికత్రాదేశః-రక్షోగణంక్షిప్తుంరక్షోగణ
స్యక్షేష్టీంహంత్రీం ॥ సూ ॥ త్రసిగృధీత్యాదినాక్నుప్రత్యయః - న
లోకేత్యాదినావష్టీత్రతిషేధః - విజయాంజయాం నామవిద్యాంవినంరా
మంయధావద్యధాహం ॥ సూ॥ తదర్హమితివతిప్రత్యయః - అధ్యాపిత
అధ్యాపితవాగ్రాహీ తవానిత్యథః - ఇశోదాచజీగాణోదేశాధావ
పక్షే ॥ సూ ॥ క్రీజ్జీనాంతావిత్యాత్వేపుగాగమే అజాదిత్వాద్దీప్తియైకా
చఃపెద్వికథావః॥ ... .. *

మూ, ౨౨ { ఆయోధనేస్థాయుకమస్త్రజాతమమోఘమభ్యర్థ
మహాహనాయ | దదావధాయక్షణదాచరా }
{ ణాంతస్త్వమునిశ్చేయినిజాగరూకః॥.....*

౨౨॥ ఆయోధనశతి॥ శ్రేయసిరామహితేజాకరూకఃప్రబుధఃఅవహీ
తః-జాగరూకశతిజాగరైరూకప్రత్యయః-మునిర్విశ్వామిత్రఃఅభ్యర్థమహా
హనాయఅసన్నమహారణాయ-అభ్యర్థైత్యర్థైకరధిక్తః॥ సూ ॥ అభేశ్చవి
దూర్యశతీట్పతిషేధః-రదాభ్యామితినిష్ఠానత్వం-పూర్వదకారస్యచనకారః
హలాయమాంయమిలోపశతిధాతునకారస్యలాపః- రమాభ్యామితినిష్ఠాన
స్యణత్వం- ఆహూయనైస్సిన్నిత్యాహవః॥ సూ॥ ఆజీయుద్ధశతిహ్వయతేరా
జ్ఞూర్వాదప్రత్యయః - సుప్రసారణంచ-తస్మైరామా యక్షణదాచరా
ణాంవధాయరక్షోవధాథంఆయోధనే యుద్ధేస్థాయుకంస్థాస్నుంశత్రు
భ్యస్త్రీష్టమానమిత్యథః॥ సూ ॥ లపవతేత్యాదినాఉకర్ష-అమోఘమప్రతి
హతమస్త్రజాతం-దదాఉపదిచేనేత్యథః॥ ... ..

మూ, ౨౩ { తంవిప్రదగ్ధంకృతఘాతయత్నాయస్తంవనెరా
{ త్రిచరీదుధౌకైఃజిహంసువేదంధృతభాసురాస్త్రీ }
{ స్త్రాంతాటకాఖ్యాంనిజఘాసరామః॥ ... ..

౨౩॥ తమితి॥ విప్రా సాకత్యేనదృష్టావప్రదశం-కృతఘాతయ

త్వావిహితవధోద్యోగారాత్రిచరీరాక్షసే || సూ || చరెష్టఃపితృ
 స్తీప్ - యాంతంవనచరంతంరామందుథౌకే - థౌకేగత్యథాల్లి
 ట్ - అథరామస్తాటకాఖ్యాంతంరాత్రిచరీం సాకల్యేన జిఘాంసుః
 విదిత్వా జిఘాంసు వేదం || సూ || కర్మణి దృశివిదో సాస్కల్యైః
 త్యుభయత్రాపి ఇముల్పత్యైః - అత్రతాటకాయాపకత్వేన్యదితిః
 పాశానితి బహుత్వవదవయవాభిప్రాయం సాకల్యవచనంవేదితవ్యం -
 తదన్తదవయవేష్యసి జిఘాంసుత్వసంభవాత్ - అవయవ వ్యాపార పూ
 ర్వకత్వాదవయవివ్యాపారస్యేతి-ధృతంభాస్వగందీప్తమస్త్రియేనసనక
 నిజఘానసహతవాః || ... ..

మూ, ౨౮ { యథాఽంలాకేహుతఘామకేతుశిఖాంజనస్నిగ్ధ
 సవృద్ధశాఖిమ్తపోవసంప్రాధ్యయనాభిఘాత
 సమచ్చకచ్చారువతత్రిశిజ్జమ్ || ..... }

౨౮|| అథేతి|| అథతాటకావధానంతరంరామఃహుతస్యహవిమితపిశా
 తస్య ఘామకేతోధూకషభ్యదస్యాగ్నేస్థిఖానాం జ్వాలా నామం జనైస్త
 దుత్థకజ్జలై స్త్విభాసమృద్ధాచ్చశాఖాయస్తికతత్ - ప్రాధ్యయనేన ప్రకృ
 ప్తైసఉచ్చతరేణవేదపారేన అభిఘాతాతిరోహితాసమచ్చరంతీ సమం
 తాదుత్పద్యమానావతంగానాంపక్షీణాంశింజారవోయస్త్రికతత్ - శిజిఅ
 వ్యక్తైశ్చై|| సూ|| గురోశ్చహులభితి స్త్రియామకారప్రత్యయః-తపోవసమా
 టులోకవదశా-లాప్యదన్వనై-కతారిలిట్-తజ్-అభ్యాసహాస్యః|| *

మూ, ౨౯ { టుద్రాస్సజటువ్పరిణాన్యగేంద్రావిశశ్వసే }
 { పక్షిగతైస్సమస్తాత్ | సన్నమ్యమానాఃఫలదిత్సప }
 { వనకాశీరేతత్రలతావిలోలాః|| ..... }

౨౯|| టుద్రానితి || తత్రతపోవసేమృగేంద్రాస్సింహఃటుద్రాదు
 ర్మలాహరిణౌ సజటుఃనాభతయః|| సూ|| వాలిటీత్యదేఘాన్లాచేశః
 గమహనేత్సాదినాడపధాలాపః|| సూ|| శాసివసిఘసీనాంచేతివత్సం-స
 మంతాత్పక్షిగతైవిశశ్వసేవిశ్వస్తం-విస్రబ్ధంవిచైరురిత్యథాః-శ్వసేరాభ

జెలిట్-విలా-లాశ్మంచలాః లతాఃఫలానాం దిత్సయాదాతుమిచ్ఛయేవను
ఖగ్రహణాథమిత్యప్రేక్షాథః-దదాతే || సూ || సనిమీమేత్యాదీనా
సకలభ్యాసలోపః - తతస్త్రియామప్రత్యయేటావ్ - సంసమ్యమానాః
ఫలభరణభృశంసమంత్యః - సమేర్యజంతాల్లటశ్శాసజాదేశః- చకాశిరే
భాంతిస్త్రు || ... .. *

మూ, ౨౬ { అపూపుజ నిష్పర్షరపాద్యమాలైరతిక్రమేష్టావ }
{ సవాసిముఖ్యాః | ప్రత్యగ్రహీష్టాం మధుప }
{ రగమిశ్రంతావాసనాది కీతిపాలపుత్రైః || . * }

౨౬ || అపూపుజన్మితి || అతిక్రమేష్టామాలైరతిక్రమేష్టావః || సూ ||
అతిక్రమేష్టా-తత్ర నిష్టాంతీనిష్టాఃకుశలాః || సూ || ఆతశ్చోపసగః ఇతికః
నిసదీభ్యాంసూతేకాశలఇతిగత్వం-వసవాసిముఖ్యాఃవాసప్రస్థపర్యాః |
ని||వైఖానసోవసేవాసీవాసప్రస్థశ్చతాపసఇతియాదవః || సూ || శయవాస
వాసిష్వకాలాదివికల్పాన్నాల్లక్-కీతిపాలపుత్రౌదశరథీ-విష్టరఆససం-
విపూర్వాత్స్మితాతే || సూ || ఋదోరవ్ - పృత్యసనయోర్విష్టరఇతివ
త్వం-పాద్యంపాదాథంజలం || ని || పాద్యంపాదాయనారిణీత్యమరః ||
సూ || పాదాఘాతాభ్యాంచేతియత్ప్రత్యయః- మాలావమాల్యాని-చాతు
ర్వశ్యాకదిత్యాత్సాధుః-వైరపూపుజన్మజయామాసుః - పూజేతే-చ
జ్యుప్తధాహ్రస్వః-కీతిపాల పుత్రౌచతదాసనాది మధుపకమిశ్రంయ
ధాతధాతేనసహేత్యథః-ప్రత్యగ్రహీష్టాంప్రతిగ్రహీతవంతౌ- తన
స్తామాదేశః || సూ || హ్యం తేతివృద్ధిప్రతిషేధః-గ్రహాల్లిటిధిః || *

మూ, ౨౭ { దైత్యభిఘాతస్యయవామవోధంమగ్నస్యదోర్భి }
{ ర్భువనస్యభారమ్ | హవీంషిసంప్రత్యపిరతుతం }
{ తాతపాదవైరిత్యమభాషితామ్ || .....* }

౨౭ || దైత్యైః || హేదారథీయువాం దైత్యైరసురైరభిఘాతస్యపీడి
తస్యలతపచమగ్నస్యనిరాలంబనస్యభువనస్యభారంలతుణధురాందోర్భి
ర్భువనవోధమూశవంతౌ- భుజబలేనదైత్యవధఃకృతో-చలరాంతరెష్వ

జ్ఞాఖిభావిత్వభయత్రయథాసంఖ్యంఘఖిభా||వా||తత్త-మా-హ-తత్త్వ
వసంఖ్యానం - కృతమనుష్ఠితం - ప్రసవతప్రవతకమానం-తద్యజ్ఞకర్త
యాతుధావైశ్చిచితెచితంతజ్ఞాతం- చీతసంజ్ఞాన- కర్తృణిలిట్||

మూ, 30 { ఆపింగరూక్షార్థవశిరస్యవాలెస్సి రాలజంఘైరి
రికూటదఘ్నేః | తతఃపాపైఃపురుషింగాలా
క్షైఃఖంప్రాప్యమేత్యైరివచానశేబైః || ...* }

30 || ఆపింగేతి || తతోజ్ఞానానంతరం ఆపింగా స్సర్వపింగాశాః
రూక్షాః పరుషాః ధావాస్తభాః శిరసిభవాశ్శిరస్యాః || సూ || శరీరావయ
వాచ్ఛేతియత్ప్రత్యయః- ఈదృశాః వాలాః కేశాః యేషాంతైః-సిరాలాస్సి
రావత్యః జ్ఞానేషాంతైః || సూ || ప్రాణిస్థాదాతోలచ్-గిరికూటదఘ్నేః
తర్వతశిఖరప్రమాణైః-ప్రమాణార్థేదఘ్నుచ్చ్యత్యయః-పురుషింగాలాక్షైః ||
సూ || బహువ్రీహివితివచ్-క్షపాస్వపైఃక్షపాపైఃనిశాచరైః-పచాద్య
జంతేనయోగవిభాగాత్సప్తమీసమాసః- ప్రాప్యపిభవైః ప్రాప్యమేత్యైః ||
సూ || ప్రాప్యపిభవైః ఇతిపిభవప్రత్యయః మహద్భిశ్శాస్త్రమైశ్చేతిభావః-అ
దైర్జలదైరివ || సూ || ఆతోఽనువసగ్గైకః - ఖమాకాశంఆనశేవ్యాప్తంచ-చ
కారః పూర్వస్థోకొక్తజ్ఞానసముచ్చయార్థః- అశ్నోతేకర్తృణిలిట్ || సూ ||
అతఆదెరిత్యభ్యాసదీపకః-అశ్నోతేశ్చేతినుట్ || ... *
అధిజ్యచాపస్థిరచాహుముష్టి రుదంచితాక్షోం

మూ, 31 { చితదక్షిణోరుః | తాన్లత్కూణస్సన్నతవామజం
ఘోజఘానశుద్ధేమరమన్దకర్షీ || .....* }

31 || అధిజ్యేతి || అధిజ్యమధిరోపితగుణంచాపం యెనసః-స్థిరంచా
హుశ్చముష్టిశ్చబాహుముష్టియస్యసః- ఉదంచితాక్షః ఊర్ధ్వః ప్రసారిత
దృష్టిః-అంచితఃకించిత్యు-ంచితఃదక్షిణోరుయస్యసః - సన్నతాసమ్యజ్ఞ
తావామజంఘాయస్యసః-ఎతేనధన్వినాం స్థానవిశేషఉక్తః-శుద్ధాస్సర్వరూ
పతోలోహతోవానిదోహాః ఇషవోయస్యసః-అమందకషీక్షీప్రాకషీక్ష
చలత్కూణస్తానాగ్రీక్షసాక్షజఘానహతవా || ... *
(x)

మూ, 30 { గాధేయదిష్టంవిరసంరసస్తంరామోఽపిమాయా
చణమస్త్రచుఞ్చుః|స్థాస్నుంరణేస్తైరముఖోజ
గాదమారీచముచ్చైర్వచనంమహార్థమ్ || ...* }

30|| గాధేయేతి|| అస్తైర్విత్తఃప్రసిద్ధోఽస్త్రచుంచుః|| సూ|| తెనవి

త్తశ్చుంచుఞ్చుపా-రామోఽపిస్తైరముఖస్త్రితముఖస్థ- గాధేరపత్యం
పుమాన్గాధేయోవిశ్వామిత్రః|| సూ|| ద్వ్యచః - ఇతశ్చానిభిఇతిభక్- తెనది
ష్టమిదంతయాపురోనిదిః- విరసంకణఃకతోరంయథాతధారసంతం
గజంతంమాయాచణంమాయావిత్రం|| సూ|| తెనెత్యాదినాచణమ్-రణే
స్థాస్నుంస్థాయినం || సూ || గ్లాజిస్థశ్చగ్నుః- మారీచంమహార్థమథా
భూయిష్టంవచనం-ఉచ్చైస్తారంజగాద-దుహదాబ్రువెరథాపరత్వాద్వి
కమకతా|| ... * }

మూ, 33 { ఆత్తంభరిస్తవంపిశితైర్నరాణాంఫలేగ్రహీ
హంసివనస్పతీనామ్|శౌవస్తికత్వంవిభవానయే
హంవ్రజంతితేహందయసేనకస్తాత్ || ... }

33|| ఆత్తంభరితి|| హేపాపిష్ఠనరాణాంపిశితైర్మాంసైః-ఆత్తా
నంభిభిః-త్యాత్తంభరిఃకుపింభరిస్తవం-వనస్పతీనాంవృక్షాణాంఫలాని
గృక్షాంతీభిలెగ్రహీఃఫలగ్రాహిణః-తన్మాత్రాహరానిత్యర్థః- యద్యపి
ఫలేగ్రహీష్టృక్షఇతికాశికాయాం|| ని|| స్వాదవంధ్యఃఫలేగ్రహీరిత్యభిధా
నకోశేమచఫలసంబంధివృక్షేయాధిఃప్రతీయతే- తథాప్యత్రప్రాధ్యాయా
ధ్యనాదరేణయోగమాత్రాశ్రేయణేనమునివిశేషణత్వముక్తం|| సూ|| ఫలే
గ్రహీరాత్తంభరిశ్చేతిగ్రహేభ్యుచ్చేష్టేత్వయః- ఉపపదచక్రమాదే
త్వంముమాగమశ్చనిపాతితం-హంసిహీనస్సి - హంతెగ్లటిశబోలుక్ సివ-
యేహంమునీనాం విభవాన్సంపదఃశ్శోభవాఃవిద్యమానాశ్శౌవస్తికాః||
సూ|| శ్వసన్తుష్టుతిరణితదాగమః - తెహంభావశ్శౌవస్తికత్వం-నవ్రజంతి
శ్శోనభవితారభిత్వర్థః-తేహంవిషయనిస్సహాంకస్తాన్నదయసేకిమి
త్తేతాన్మానుకంపనభిత్వర్థః|| సూ|| అర్ధగదైత్యాదినాకర్తృణిపక్షే|| ... *

అద్వైద్యజాణదేవయజ్ఞిహస్తః కుర్తఃపురం
 మూ, ౩౪ { ప్రితనరాధివాసమ్ | ధర్మహ్యయందాశరథేన }
 జోనోనైవాధ్యకారిష్టుహివేదవృత్తే || .....*

౩౪||అ||అథమారీహరామంప్రహత్యాహలద్వైతమ్ | హేదాశరథేరా
 మ - ద్వైజాతీన్బ్రాహ్మణా అర్చఃభక్షయామః - అత్తైర్గతిమసిశపోలుక్ - దే
 వానాంయజ్ఞస్యప్రాణ - యజేరాణాదికఇకారః - నిహన్తినిబ్ధయామః
 హంతేర్నిపూర్వాల్లతిమసిశపాలుక్ || సూ || జాసినిప్రహణైత్యత్రసంఘాతవి
 గృహీతవివర్యస్తగ్రహణేపిశేషగ్రహణానువృత్తైస్తద్వివక్షాయామేవషష్ఠీ -
 ఇహతుతదవివక్షాయాంకర్మశిద్ధితీయా - పురంస్వస్థానం - ప్రేతనరాణామ
 ధివాసంకుమః - సర్వానస్తత్పురంసీత్యామారయామఇత్యర్థః - అయం
 పరద్రోహానోస్తాకం నిజోనిత్యోధమోహి || ౧ || నిజలక్ష్మీయనిత్య
 యోరితివిశ్వః - వేదవృత్తేవేదోక్తానుష్ఠానానాధ్యకారిష్టుహ్యేవనాధిక్యతా
 వివ-అధిపూర్వాత్ - రోలేకమణిబిజి || సూ || స్యసీచ్ఛియడిత్యాదినాచి
 త్తద్భావః || ... ..

ధర్మోస్థిసత్యంతవరాక్షసాయ మన్యోవ్యతిస్తేతు
 మూ, ౩౫ { మమాపిధర్మః | బ్రహ్మద్విషస్తేత్రణిహన్తియేన }
 రాజన్యవృత్తిర్ధృతకార్ముకేషు || .....*

౩౫||అ||పునస్తంరామఃప్రత్యాహధర్మైతమ్ | హేరాక్షసలయంపూర్వో
 క్తోద్వైజాతివధః - తవసత్యంవస్తుతోధమోస్తుకింతుమమావ్యయమన్యోధ
 మోవ్యతిస్తేవ్యతిభవతే - వ్యతిహారేణవర్తతఇత్యర్థః - అత్తైర్గతిమ్ || సూ || క
 తారికర్మవ్యతిహరణత్యాత్మనైవదేశ్చసారల్లోపః - వ్యతిహారమేవాహ-బ్ర
 హ్మద్విషస్తేతవప్రణిహన్తిబ్రహ్మద్విషంత్యాంహస్తీత్యర్థః || సూ || జాసిని
 ప్రహణేత్యాదినాకమణిశేషషష్ఠీ - అత్రరామరాక్షసకర్తృకయోః
 పరహింసాలక్షణయోస్సద్ధర్మయో ర్వధ్యభూతుకనిష్ఠయోః స్వయావతోభి
 న్నకాలత్వేపిక్రియనూణేష్యమాణయో స్సమానకాలత్వసంభవాద్వ్య
 తిభవనంసంభవతీత్యనిరోధః - తథాచజిహ్వాంసన్నైవహన్యసేకుతోహనిష్ఠ

సీతిభావః - సచాయమధమః ప్రత్యుతధమః ఎవెత్యాహ - యనకారణేన
 ధృతకార్తుకేషు శస్త్రపాశిషువిషయైరాజ్ఞోపత్యానిపుమాంశుః రాజన్యాః
 త్తత్త్రియాః సూరాజశ్వశురాద్యత్ - రాజ్ఞోపత్యేజాతిగ్రహణం - తెషాం
 వృత్తిర్వాపారః తెషాం దుష్టనిగ్రహణికారిణామయం పరమోధమః ఇతి
 భావః || ... .. *

మూ, 31 { ఇత్థం ప్రసాదం యుధిసం ప్రహరం ప్రచక్రతూ
 రామనిశావిహారౌ తృణాయమత్వా రఘునంద
 నోఽభాణేన రక్షఃవృతనాం నిరాస || ..... *

31 || ఇత్థమితి || ఇత్థమనేన ప్రకారేణ - యుధిసంధరం గె - రామశ్చ నిశా
 యాం విహారౌ యస్యేతి నిశావిహారౌ నిశాచరశ్చతౌ - ప్రవాదం ప్రకృప్తవా
 దం అన్యోన్యావవాదరూపం సంప్రహరం కలహం నాక్క - లహమిత్యర్థః -
 ప్రచక్రతూః - అథరఘునందనో రామః - వృతనాం సేనాంతృణాయమత్వా
 తృణం మత్వా అనాగృత్యైత్యర్థః || సూ || మన్యుకర్తృణాదరేవిభాషాపాత్రీ
 ప్సినిచతుర్థి - రక్షో రాక్షసం ప్రధానభూతం మారీచం - బాణేన నిరాస
 వాయవ్యాస్త్రైః దూరం పి ప్రవానిత్యర్థః || ... .. *

మూ, 32 { జన్మని ప్రసాదం మునిమానసానిప్రసాదం ప్రసన్నతాం జన్మః - ద్యౌ
 మ్మచయం బభూవ నిర్వాజమిజ్యావవృతేవ చ శ్చ
 భూయో బభాషే మునినాకుమారః || ..... *

32 || జన్మనితి || మునీనాం మానసాని ప్రసాదం ప్రసన్నతాం జన్మః - ద్యౌ
 రంతరిక్షం పుష్పచయం వర్షకాకుసుమరాశైర్వర్షిత్ || సూ || లవపతేత్యా
 దినాడకభా - సలోకేత్యాదినావప్తీ ప్రతిషేధాత్ - ర్షణిద్వితీయా - బ
 భూవ - ఇజ్యాయాగః || వా || ప్రజయజోర్భావైశ్వ - నిర్వాజం నిరుపద్ర
 వం యథాతథావవృతే ప్రవృత్తౌ - మునినావిశ్వామిత్రేణ కుమారో రామో
 భూయః పునర్యచశ్చ వత్సమాణం బభాషే భాషితః - దుహదిత్వా దవధా
 నైశ్చోర్షణిక్ || ... .. *

మూ, 3౮ { మహీయమానాభవతాతిమాత్రం సురాధ్వరైః
స్మరజిత్వరేణ | దివోపివ జ్రాయుధఘాషణా
యాఘృణీయతేవీరవతీనధూమిః || ..... * }

౩౮|| మహీయమానైతి|| సురాణామధ్వరైః జైతవర్ధఇత్యర్థః - ఘస్త
రాస్సర్వభక్షకాః|| ని|| భక్షకోఘస్తరోద్భవః, త్యమరః|| సూ|| స్పృశస్యఽపిత్త
రచ-తేషాం జిత్వరేణ జైత్రేణ|| సూ|| ఇణ్ణ శబీత్యాదినాక్వరవ-భవతా అతి
మాత్రం మహీయమానాఘ్రియానానా- కండ్వాదియగంతాత్-మణిల
టిపునర్యకిలతోలాపేశానచిముక్-వీరవతీవీరస్వామికాచసః త్యర్థః - ప్ర
శంసాయాం మతువ-ధూమిర్వజ్రాయుధఘాషణాయాః వజ్రపాణిస్వా
మికాయా అపీత్యర్థః - దివఃస్వర్గాదపిసఘృణీయతేన బహ్రితి - ప్రశ్నత
తామేవ హ్రివయతీత్యర్థః|| ని|| ప్రాయాం ప్రీచ్ఛజిజ్ఞాసైలజ్ఞతేచఘృ
ణీయత ఇతి భట్టమల్లః-ఘృణిజ్ఞజిహ్వికండ్వాదిషు జీత-రణాదవయవేక
తంలింగం సముదాయస్య భవతీతిన్యాయాత్తజ్జే|| సూ|| అకృతస్సర్వధాతుక
యోదీః ఘ్రి|| ... .. *

మూ, ౩౯ { బలిర్బబంధే జలధిర్మమం ధేజప్రేమ్యతందైత్యబ
లంవిజిగ్య | కల్పంతదుస్థావసుధాతథోహే
యేనైషభారోతిగురుర్నతస్య|| ..... * }

౩౯|| అ|| పునస్తౌతి బలిరితి || హేరామయేన భవతా-బలిర్వైరోచన
ర్బబంధేవామనెనసతాబద్ధః-సర్వత్రకర్తృజిలిట్-జలధిర్మమం ధేకూర్మయా
పెణమథితః - బంధబన్ధనే - మంథవిలోకనేక్ర్యాదికౌలసంయోగాదితిలి
టాఽకిత్వాన్నానునాసికలోహః-అమృతంజప్రేహృతం-దైత్యబలంవిజిగ్య
స్త్రీమాయయాజితంవంచితమిత్యర్థః|| సూ|| సంలిటోద్ధేరితికుత్వం - క
ల్పాదైదుఃఖేనతివృత్తిదుస్థా|| సూ|| ఆతశ్చోపసగ్గఇతికర్తరికః-తథాతేనప్ర
కారేణవసుధాఘ్నిర్వరాహత్తనాడిహేడిఘా- సాగరాదుభృతేత్య
ర్థః-వహేర్యజాదిత్వాత్సంప్రసారణం - తస్యతవషభారః మఖత్యా
రూపః అతిగురుర్న-బలిబంధాద్యపెక్షయా క్రియానయంభారఇతిభావః||

౩౨   (భట్టికావ్యే * సవ్యాఖ్యానై * ప్రకీర్ణకాండే-)

మూ. ౪౦ { ఇత్థంబ్రువాణోమధురంప్రియంచతమాంజిహ
 మైథిలయజ్ఞభూమిమ్ | రామంమునిఃప్రీతమతిర్న
 ఖాస్త్రైయాశాంసిరాజ్ఞాంసిజిఘ్నుత్యుయ్యవ్యక్ || * }

౪౦ || ఇత్థంబ్రువాణోమధురంప్రియంచతమాంజిహ
 మునిః - మధురంప్రీతమతిస్సంతప్తమనాస్స రాజ్ఞాంయశాంసినిజిఘ్ను
 త్యుయ్యవ్యక్ నిగ్రహేతుమేషయ్యవ్యక్ - రామస్యధనుభవం గేనరాజయశ
 స్సంహీషాకముత్పాదయ్యవ్యన్నిత్యభవః-గ్రహేస్సనిత్యంతాత్ సూ ||
 లృటస్సద్వేతి శత్రోదేశః - రుదవిదేత్యాదినాససకితాద్వైహిజ్యావయా
 త్యాదినాసంప్రసారణేభవోభవాది - తంరామం-మిథిలాయః రాజామై
 థిలజనుఃతస్య రాజ్యవత్సవదిత్యతిదేశాదబ్బుత్త్యయః- తస్యయజ్ఞభూ
 మిం- ౬౦నిహత్ ఆజగమత్-అహిగతానితిధాతోరిదిత్యాన్ముమితోచజీ||
 సూ||ద్విర్వచనేచీ తిజిలోపస్య స్థానివదాభవాదబాద్ధివీతీయస్యేతి నం
 ప్రాగితిసిషేధాన్నకారవర్జితస్యహిశబ్దస్యద్విరాభవేలభ్యాసకార్యై-ఆద్యై
 థిః -గరిజాద్ధిత్యానినాఅణిరర్తుకర్తృత్వం|| ... *

మూ. ౪౧ { ఇతస్త్వమిర్రావరుశౌకిమేతాకిమశ్వినాసోమర
 సంపిపాసూ జనంసమస్తంజనకాశ్రమస్థంరూ
 పేణతావోజిహతాంస్ససింహశా||.....* }

౪౧ || ఇతస్త్వమిర్రావరుశౌకిమేతాకిమశ్వినాసోమర
 పితృయః సూ||సలాశత్యానినాపష్టిప్రతిషేధాద్వివీతీయా-మిత్రైశ్చవరు
 ణశ్చమిత్రావరుశౌ|| సూ||దేవతాద్వంద్వచేత్యాసజాదేశః- ఇతస్త్వసిం
 చాశ్చుతస్త్వసింకణికరరి|| సూ || లక్ష్మ్యితిభూతేలటితన్-అశ్వినావే
 తావాగతాకిం-అజ్ఞూర్వాడిక రరిక్తః-ఇతీతశేషః- ఇతితానరాసింహ
 వివస్వసింహశాపురుషశ్రేష్ఠా ఉపమితసమానః- రూపేణసౌందర్యేణ||ని
 రూపంస్వభావేసౌందర్యితి-విశ్వఃజనకాశ్రమేష్టతీతితత్త్వం||సూ||సుపిన్ధ
 ఇతికః-సమస్తంజనమాజిహతాంసమస్తజనైర్యత్యాహమకారయతామి
 త్యభవః-ఉహవితిరై-తాచజితసస్తామాదేశః-ణిలోపస్యస్థానివదాభవాద

జాదెద్వితీయస్యేతిహిశబ్దస్యద్విభావః-చుత్వం - కింమితా)వరుణావ
శ్వినావెతిశుద్ధసందేశాత్ సందేహభవోఽలంకారః|| ... *

అజిగ్రహతంజనకొధనుస్తత్ యేనాద్విదజ్జైత్యపు
మూ, ర ౨ { రఃపినాకీజిజ్ఞాసమానోబలమస్యబాహ్వాహక
సన్నభాంక్షీరఘనందనస్తత్ || ... ..

౪౨|| అజిగ్రహదితి|| జనకోగ్యరామస్యబాహ్వాగ్బలంజిజ్ఞాసమానోజ్ఞా
తుమిచ్ఛ౯-జానాతెస్సనంతాత్ || సూ|| జ్ఞాశుస్త్పదృశాంససగత్యాత్తనెవ
దెలిటశ్శృనజాదేశః-రామంతద్ధనుగజిగ్రహత్ గ్రాహయామాస-ద్విదజ్జైత్య
దిషుగ్రాహిమోదీత్యాదిజప్రభృతయిత్యతివచనాత్ గ్రహేద్వికర్తృక
త్వం|| సూ|| గ్రహేర్ణాచజ్యువధాశ్రుస్వః-ఆదెస్సన్వతా-ర్యంచ-యే
నధనుసాపినాకీమహాదేవః-దైత్యానాంపురోదైత్యపురః-తిస్త్రీపీత్యర్థః-స
మాసాంతవిధేశిత్యత్వాత్ || సూ || ఋక్పూరితినాకారప్రత్యయః -
దైత్యపురమితిపారేసమాసాంతః -ఏకవచనమతంత్రం-దైత్యపురాదీత్య
ర్థః-స్వాద్ధికాఃప్రకృతితోలింగవచనాన్యలివర్తంత్యతినపుంసకనిదైశః - అ
ద్దిదత్ అర్దయామాస సంజహారేత్యర్థః- అద్దైన్దింహర్థాత్ చారాదికాణ్డౌ
చజీరేభవర్జితద్విర్భావాది-రఘు సం దనోరామఃహసం స్తద్ధనురభాంక్షీత్ బ
భంజ-భంజేర్లుజిసిచిహలంతలమణావృద్ధిః|| సూ|| అస్త్రీసిచోఽప్యక్త్యతిశు
టికుత్వపత్వే|| ... ..

తతోనదీష్టా వధికా గిర్జ్ఞానాహంప్రయకా
మూ, ర ౩ { ధూమిపతెరయోధ్యామః దిశ్యుస్సుతాంయోధ
హరైస్తురంగైర్వ్యసర్జయన్తైథిలమర్త్యమభ్యః||

౪౩|| తత ఇతి|| తతోధనుర్భంగానంతరంసుతాంసీతాందిత్యుఃరామా
యదాతుమిచ్ఛుః-దదాతెస్సన్నంతాదుప్రత్యయః- మైథిలంజనకః సవీవమ
ర్త్యమభ్యోనరెంద్రః-నద్యాంస్నాంతీతి నదీష్టా నదీతరణైకుశలానిత్య
ర్థః || సూ || సుపిన్ధిత్యత్రసుపీతియోగవిభాగాత్- నిసదీభ్యాంస్నాతో
కౌశల్యిత్య-వధిషునానామార్థేషుకుశలావధికా|| సూ|| తత్రామ

శలఃపథభిత్ - గిరిషుజ్ఞాన్ గిరిజ్ఞాన్ గిరిసంచారకుశలానిత్యః॥సూ॥ఇగు
వధజ్ఞాతికప్రశ్నయః-గిరివాచిజ్ఞాన్ వచనకుశలానితచగవ్యతే-ఏతావతాప
స్త్యై-అపిలంబగామిత్యముక్తం- ధూమిపతేదన్ శరధస్య-కృద్యోగాతక
ర్మణిషష్ఠీ-ఆహ్వయకానాహ్వత్యూన్ - హ్వయతేఽన్వలియుగామగః-
యోధాస్త్వరంతియోధహరైఃయోధవద్యోగ్యవయస్సైరిత్యర్థః॥ సూ॥వ
యసిచేశ్యచృత్యయః-తురంగైస్సాధవైఃఅయోధ్యాంఅయోధ్యాంప్రతి
తామద్విత్యర్థః-అతఏవగవ్యమానోద్దేశక్రియాంప్రతికర్మత్వం-యథా
హుః - నరేవలం శూరీయమాజైవక్రియానిమిత్తం కారకభావస్యకింతుగ
వ్యమానాపీతి-స్యస్వయత్ ప్రేషితవాన్-స్పృశ్యాన్-రాదికాల్లజ్జే ॥ ...

మూ, ౪౪ { ఓప్రంతతోధ్వస్యతురంగయాయీయనిష్ఠవదన్వ }
{ ధృతమోపిరాజా | ఆఖ్యాయకేభ్యఃశుభ్రతసూను }
{ వృత్తిగన్ధానయానోమిథిలామగచ్ఛత్ ॥.....*

౪౪॥ ఓప్రమితి | తతో వార్తాహరపాప్రవ్యసంతరం - ఆఖ్యాయ
కేభ్యఃఆఖ్యాతృభ్యఃవార్తాహరభ్యఃత్యర్థః॥ సూ॥ ఖ్యాతేఽన్వలి
యన్ - శుభ్రతాసూనోరామస్యవృత్తిధన్సుభన్గాదివ్యాపారోయేన
సఃఅధ్యాసమలంగామిన్ ఆగన్త్యానీఘ్రీగాభిత్వన్॥సూ॥అధ్వనోయ
థ్నావితియశ్చప్రశ్నయః-యేచాభావకమణోరితి ప్రకృతిభావాన్నటిలో
పః ప్రేస్తురంగైర్యుగంధిశురంగయాయీ॥సూ॥ సవ్యజాతావితిణిః- రా
జాదళభిః-వృద్ధభిఃమాషివృద్ధసన్నపి-యనిష్ఠవత్ యువతమవత్ ॥ సూ॥తేన
తుల్యమితివప్రశ్నయః-యువశబ్దాదిప్రతి॥ సూ॥స్థూలదూరయువేత్యాది
నాయదాదిపరిలాపఃపూర్వగుణశ్చ-క్షాసంష్లానిః- భావేస్థిస్తా-అక్షానం
శ్రీమరమీతంయానంవాహనంఅశ్వాదికంయస్యసనక్ - మిథిలాంజనకపు
రీంశి ప్రంలగచ్ఛత్-గమకాబజ్జే॥సూ॥ఇషుగమియమాంఘః॥ ... ..

మూ, ౪౫ { బృందిస్తమాన్వీర్వసుభాధిపానాం తంప్రీప్తమే }
{ తంగురువగ్గర్వమేనవృద్ధహంతంసుకృతాధివా }
{ సంబంహిష్యతీర్తిగృశసావరిప్తమ్ ॥.....

౪౫॥ బృందీప్యమితి॥ సదృశమానోఽనురూపఇత్యర్థః॥ వా॥ సమానాన్య
యోఽప్యైత్యుపసంఖ్యానాత్పమానశబ్దోపపదా ద్బుకైఃప్రిత్యయః ॥ సూ॥
దృష్టుశేవతుష్టితినమానశబ్దస్య సభావః - ఇహకర్తుదశశకనక్రియానన్య
యాద్యధాకథంచితైలపాయినాదివదూః, ధీశబ్దగ్రాహ్యమః-అధవాసమా
నఇవదృశ్యతేస్వయమెవేత్యర్థః, ర్థిన్యత్వగ్రాహిత్వాహః- తదాభాష్యం-
పిర్వదశశకనకత్తాయాంరమివవ్యంబనాసోస్థయంసఇవదృశ్యమానస్తమి
వాత్సానంపశ్యంతీరి బంహిర్క్త్యబహుచరిత్యైః సజనకంపసుధాధిపా
నాంరాజ్ఞాంమధ్యేబృందీప్యంబృందాచరణంప్రేప్యమిత్యర్థః॥ ని ॥ బృం
దాచరణస్సరశ్రేష్ఠేషాంశ్లోకానామగ్రహణీయం-ప్రేప్యంప్రియలమం-గురువ
ద్భావంగురుతమం పూజ్యతమమిన్ద్ర్యం ॥ మహంతంప్రభుం - సుకృతాధి
వాసంధర్మనిలయం-పానధిపంఘృత్యయః యశసాహస్థమురుతమం
అధికమిత్యగ్ర-ఎతంఅగతం-ఆజ్ఞాపాద్యయః ౪౬౬ - రందరకథమాగ్రీప్
తలన్నితవాక్ - ఆప్యైథావానికాల్లాజి ఇటతలబీతసలోపః - బృం
దిస్తాదా బృందారకాదివ్యవస్థాని ॥ సూ ॥ ప్రియస్థిరేత్వాదినా బృందా
ద్యాదేశః॥

మూ, ౪౬ { త్రివర్ణపారిణమసాఫవంత మధ్యాసయన్నాసన
శీతమింద్రం - వివాద్యవ్యవస్థా గాత్సరాణాం }
తంబైధిలొవాగ్యమిదంబభాషే ॥ .....*

౪౬॥ త్రివర్ణపారిణమసాఫవంత మధ్యాసయన్నాసన-బ్ర
వత్యర్థగ్రహణాద్వివికత్వం-కింతచక్షుఃకంతదాహ- హేరాజక-
అసావింద్రంత్రయాణాంధమాదీనాంపగత స్త్రివర్ణః॥ స॥ త్రివర్ణా
ధమకామాధాఇత్యవధి - తస్యపారిణంపారగామినం పరిపూర్ణా
మిత్యర్థః॥ సూ॥ అవారపారేత్వాదినాఖప్రత్యయః - భవంతమేకమాసన
మధ్యాసయం అధిస్థాపయం అధానసమధిగవ్యేత్యర్థః॥ సూ॥ అధి
శీతస్థానాంకమేకత్యధిరణస్యమత్వం - గతిబద్ధిత్వాదినాఅణికతుః
కర్తవ్యం-సురాణాంమధ్యేవివేచ్యవ్యవస్థంపివేద్యవ్యవస్థం-దృశ్యేవనివ, -అ

౪౨   (భట్టికావ్యే * సవ్యాఖ్యానై * ప్రక్షేపకాండే-)

గాత్పరీపత్ || సూ || ఇహో గాలుజి-గాతిస్థే త్యాదినాసిచాలుక్ - మాన్య
మాననాద్వివేకితాభవెదన్యథామానతాస్యాదితిభావః || ...   *

మూ, ౪౧   { హిరణ్మయీ సాలలతేవజంగమాఞ్చ తాదివఃస్థా
స్మరివాచిరప్రభాశశాంకకాంతేరధిదేవతా }
కృతిస్స తాదదేతస్య సుతాయ మైధిలీ || .....*

౪౨ || హిరణ్మయీతి || హిరణ్మయస్యవికారో హిరణ్మయీ || సూ || దాండి
నాయ నెత్యాదినాసిపాతనాత్సాధుః-జగన్యత ఇతిజంగమాచరిష్టుః - గమే
ర్యజేనుగాగమేవచాద్యచి || సూ || యజో-చిచెతియజోలుక్ - సాలలతావృక్ష
శాఖేవత్యుప్రేక్షా-ఏవశ్చ తాస్థాస్మఃస్థిరా || సూ || గ్లాజిస్థశ్చగ్నుః-అచి
రప్రభావిద్యుల్లతేవత్యప్రేక్షా - శశాంకకాంతేశ్చంద్రికాయాలధిదేవ
తాతస్యాంతకృతివాదృప్తిస్సర్వరూపంయస్యాసేత్పుష్పమా - సుతాదుహి
తామైధిలీతస్యదళరథస్య సుతాయ రామాయదదేదత్తా-కమణీలిట్ - ఉప
లక్షణమేతత్ - అత్త తాదిభ్యోప్యుక్తిశాదయోదత్తా ఇత్యనుసంధేయం ||

మూ, ౪౩   { లభాంతతోవిశ్వజనీసప్తత్రిస్తామాత్తనీసముద
వోధరామఃసద్రక్షముక్తాఫలఫన్ద్రభూషాంసం }
బంహయస్తీంరఘువగ్యంలక్ష్మీమ్ || .....*

౪౩ || లభా మితి || తతోదానానంతరంవిశ్వస్త్రిజనాయహితావిశ్వజనీ
నావృత్తిశ్చసరామః-అత్త నేహితామాత్తనీనాం || సూ || అత్తన్విశ్వజన
భాగోత్తరపదాభ్యః - శోధనానాం రత్నానాంపద్మరాగాదీనాంముక్తాఫ
లానాంభుజాంసువణాశ్చభూషాంభూషణానియస్యాస్తాం || ని || గాంగ
యంభర్కకర్బురమితిసువర్ణపర్యాయేష్వమరః-రఘువర్గైశ్చాంరఘువర్గాం
సూ || వర్గాంతాచాశబ్దేయత్రావన్యతరస్యామితియత్ప్రత్యయః-లక్ష్మీంశో
భాం-సంబంధ్యయంతీంసమ్యక్సహజీకుర్వంతీం- సంపూర్వాద్భవాలశబ్దా
త్ || వా || తత-రోతీతిన్యైర్లటశ్చతరిజీవ-తానిష్టవచ్ఛవాత్ || సూ || ప్రి
యస్థిరేత్యాదినాబహుశశబ్దస్యబహ్వాదేశః - తాంసీతాం-ఉదవోధఉభ
జాన్-ఉద్యామూవివాహః-వమోలుజితజి || సూ || సహివమూరొదవ

అన్యోన్యైశ్చైతద్విధిక్యం || ... .. *

మూ, ౪౯ { సుప్రాతమాసాదిత సమదంప్రాగ్విందారుభి
స్సంస్తుతమభ్యయోధ్యమ్ | ఆశ్వీయరాజన్యకహః
స్తికాన్యమగాత్సరాజంబలమధ్వనీనమ్ | ..... }

౪౯ || సుప్రాతమతి || శోభనం ప్రాతరస్యసుప్రాతంసుప్రభాతం ||

సూ || సుప్రాతసుశ్వేత్యాదినాబహువ్రీహానిపాతనాదవసమాసాంత
ష్టిలావశ్చ-ఆసాదితసమ్మదంప్రాప్తహర్షం || సూ || ప్రమదసమ్మదోహ
ర్ష ఇతినిపాతితః-ప్రాక్పురతః-వంచారుభిర్వందిభిః-సంస్తుతం || సూ || శ్రా
వంద్యోరారుః - అశ్వినాంసమూహః ఆశ్వీయం || సూ || కేశాశ్వాభ్యాం
యశ్చావస్యతరస్యామితిభప్రత్యయః-రాజన్యానాం సమూహేనారాజన్య
కం || సూ || గోత్రోక్షేత్యాదినావృత్తిప్రత్యయః-హస్తినాంసమూహేనాహస్తి
కం-అచిత్తమాస్తిధనోష్ఠగితిత్ - తేషాంసేనాంగత్వా ద్వంద్వైకవద్యా
వః-తేనాన్యంసంపన్నం-అధ్వానమలంగమ్యన్వనీనం || సూ || అధ్వనోయ
శ్చావితీయత్ప్రత్యయః-ఆత్వాధ్వానోభిగతిప్రకృతిభావః-తద్బలంసైన్యంస
హరాక్షాసరాజం-యాగవద్యవ్యూహావః || సూ || అనశ్చేతినమాసాంత
ష్టచ-సస్తస్థితగతిటిలావః-అభ్యయోధ్యంఅయోధ్యామభి || సూ || లక్షణేనా
భిప్రతీలభిముఖ్యత్యవ్యూహావః-అగాత్ అగమత్ ||

మూ, ౫౦ { విశజటవక్షసిచాణపాణి స్సంపన్నతాలద్య
యసఃపురస్తాత్ | భీష్మోధసుమ్మనుజహన్వరత్ని
రైస్సరామంపథిజామదగ్నః || ..... *

౫౦ || విశంకటభిగతి || విశంకటవిశాలే || సూ || వెశ్వాలచ్చంకటచావితీ
శజటచ్చప్రత్యయః - వక్షసి-చాణఃపాణౌయస్యచక్షోసహితచాణయుక్త
పాణిరిత్యథః || వా || ప్రహరణౌధేభ్యఃపరైస్సహస్తమ్యావితీపాణిశ
బ్దస్య పరనిపాతః - సంపన్న౧భండస్తాలః తాలవృక్షఃసప్రమాణమస్య
సంపన్నతాలద్యయసః మహతాలప్రాంశురిత్యథః || సూ || ప్రమా
ణభిగతిద్యయసప్రత్యయః-భిభ్యత్ప్రాదితిభీష్మఃభయంకరః - భీయష్వగ్నే

త్యాణాదితోమప్రత్యయః॥ సూ॥ భీమాదయోపాదానత్యపాదానాథో
సాధుః-ధనుష్కాఢ్ధన్వి- సంసగేఁ ప్రశంసాయాం మతుష్-జానునోస్సమీ
పమ పజాను-సమీపాధ్యయీభావః - తత్రోరత్నిలఁ తుణయాదాహు
శ్యస్యసః ఆజానుచాహుతిశ్యః- జమదగ్నేరపత్యంపుమాఢ్ జామదగ్న్యః
పరశురామః-గగాఢపాతాపవ్యోగోత్రత్యాగోపాతయథో-సాక్షా
దక్షత్యత్పపితాయాం త్వవ్యదజామదగ్నోధవతి - వధిమాగేఁ-పుర
స్తాతప్రసోగై॥ సూ॥ అస్తాతసతప్రాప్తద్ధాతప్రమ్యధాఁదస్తాతిప్రత్య
యః-పూర్వస్యపూర్వాశ్చ-ఎతస్యతవాఁపాప్రత్యర్థః॥ సూ॥ లట్టసి
ఇతిశ్చోఁ ఘాతేంటి ॥ ... .. *

మూ, ౫౦ { ఉచ్చైరసాహాసవమాహ్వైవంఘసస్సచాణం
కురుమచియ్యసీత వరాక్రమజ్ఞప్రియసంతతి
స్తంసప్రొఢిగిందోఽనుసంభూయాచే" ..... }

౫౦॥ ఉచ్చైః॥ అసాహాసవగ్నోర్భూభువంరామం - ఏవంవత్య
మూఢప్రకారోఉచ్చైస్తాగమాహ్వతనస్థమాహూతవాఢ్ - హ్యే
భోలుః॥ సూ॥ స్పర్ధాఽయామాజుఃతత్-ఆప్తనెవదేవ్యస్యతరస్యామితి
జ్ఞైరహాదేశః ఆలోలావభాసిత్యాకాలోహః-తంప్రకారమేవాహ ధను
శ్చైవంసవాణంకురుమయాసహయాభ్యసేత్యధః-మాతియాసః అతి
క్రిమ్యమాగాభ్యధి-యాచే॥ సూ॥ మాజిలుజ్సమాజ్యోగే-యమర
మసమాతాంసస్సంగసిచా-గటకుటేతిసలోపః-వరాక్రమంజామదగ్న్య
సామధ్యః॥ జానాపితజ్ఞః॥ సూ॥ అతోనువసగేఁకు - ప్రియాసంతతి
యఃస్యసోఽవత్యవత్సలః - షీఢిందోదశభితంజామదగ్న్యంసమ్రః
ప్రియతః-అనుసంభూతినునెతుమిచ్చః సయతేస్ససంతాదుప్రత్యయః-ఊచే
ఉవాచ-బు)పఁకర్రవిలీ-వచిరాదేశః॥ ... .. *

మూ, ౫౧ { అనేకశోనిర్జితరాజకప్రవంఘత్రాసతాప్సికర్ష
వరక్తతోమో సంత్యవ్యసంఘమసద్వివక్షం
కాస్థాగ్భకేత్తిం ప్రసరామరామే" ..... }

౫౨॥ అనేకశతాబ్దాని హేమామదగ్నత్యంపైవైకంవారమేకశః॥సూ॥
 సంఖ్యైకవచనాచ్చవీప్సయామితిశస్త్రైత్యయః॥ తతోసన్నిమాసే-అనేక
 శోబహువారమిత్యథః॥ - నిజితాని రాజకాని రాజసమూహంయేనస
 నః॥ సూ॥ గోత్రోక్షేత్యాదినాపుష్కో-స్వపరక్తైరేవతోయైః-పితౄనల
 ప్సీః॥ తపితవానసి-త్యవప్రీణసగతిధాతోఽలుజీ॥ వా ॥స్పృశమృశకృష
 త్యవదృపాంసిజావృక్తవ్యగతివిల్పాస్సచి॥ సూ ॥అనుదాత్తస్యచదుఃపథ
 స్యాన్యతరస్యామితిఅమధావపక్షేరూపమిత్యక్తంహ్రిక్ - తన్నాదసదీప్త
 తుం అవిద్యమానప్రతిపక్షంనిర్విషయమితియావత్ - సంరంభంకోపం॥ని॥
 సంరంభస్సంభ్రమేకోవ్యతివిశ్వః-సంఘీప్యసంహర-క్షిప్తైవై నాదికాల్లా
 టిసిపి॥సూ॥అతోహారితిహిలాహ-అచ్ఛకేడింభే॥ని॥ పోతఃపాకోభః కో
 డింభిత్యమరః॥సూ॥అథకృష్యధురపాకాపయసీత్వాణాదిహింపాతః
 అస్మినామై మత్తుత్రైతవకాతస్తాహోభినివేశః-నాయంద అస్తైకోఽస్య
 లత్యమిత్యథః॥ ... .. *

అబీగణదైశరధంసవాక్యంయదాసదర్శితదా
 మూ, ౫౩ { కుమారః! ధనుర్వ్యకాక్షీదురుదాణగర్భంలూ }
 { కాసలావీద్విజితాంఘ్రతస్య॥.....*

౫౩ ॥ అబీగణదితి ॥ యదాసజామదగ్నైవపేణ దశరథస్యేదం
 దాశరధంవాక్యంనాజీగణత్ సగణితవాః - గణసంఖ్యాసగతిధాతోస్సాన్వ
 థఃణ్యంతాల్లజ ॥ సూ ॥ ఈచగణిత్యభ్యాసస్యవైభాషికఈకారః - త
 దాతస్మిన్ కాలే కుమారోరామః - ఉరుర్భాణోగభేయస్య తత్-ధను
 జ్యోమదగ్నైచాపం - వ్యకాక్షీతేష్యప్తవాః చపషేత్యథః-పూ
 ర్వవత్ ॥ వా ॥ స్పృశమృశకృషత్యపేర్యాదినా పక్షేసిచ్యమభావేరూపం
 హలంతలక్షణావృద్ధిః॥సూ ॥ పథోఽసస్సీతకత్వం - శేషంపూర్వవత్-విజి
 తాతపాజితా తస్యజామదగ్నైస్యలూకాన్మణ్యలూకాసలావీత్ నిస్పృ
 హస్యతస్యఅనుజ్ఞయైవచిచ్ఛేదచేత్యథః - రామబాణస్యామోఘవతిః
 త్వాదితిభావః ॥ ... .. *

మూ, ౪౮ { బిత్తెస్యపారోసుమనీభవంతిశబ్దాయమానాన్యశ్
నైరశంకమ్ | పృథుస్యరాజ్ఞోఽనుమతేర్బలానిజగా
హరేఽనేకముఖానిమాన్యాః || ..... }

౪౮ || బిత్తెతి || సృపారోఽత్రియంతకేజామదగ్న్యజితేనతి - ఆ
సుమనాంసిసుమనాంసిసంపద్యమానానిభవంతి సుమనీభవంతి || సూ || అరు
మకానశ్చక్షురిత్యాదినాచ్యేఅంత్యస్యలాపే అన్యచ్ఛావితీకారః - తతో
అటశ్చత్రాదేనెప్రుంసకే - జిసిసుమాగమశ్చ - అతఏవాశ్చనైరమందంఅ
శంసిస్యంకంశబ్దాయమానానిబ్బంకువాణాని - ట్వేడమానానీత్య
థేన || సూ || శబ్దవైరేన్యాదిసాక్ష్యజంత్వాటశ్చసజాదేశః - బలానినైన్యా
నిశ్చద్యస్యరాజ్ఞోదశభస్యఅనుమతేరనుజ్ఞానాత్ అనేకముఖానిబహుముఖాని
సంవిద్యమాన్యానాపథాకానిగాహరేప్రవివేశః | ... .. *

మూ, ౪౯ { అగ్నిపురుషవయోగాస్తేదయద్దూరసంస్థం
దవయదగియోగప్రాప్తముక్త్యవిభాగమ్ |
స్థిమగమితమచేత్స్మిరజీకానితత్త్వం
బలముపహితం శోభాంయోణమా
యోదయోధ్యామ్ || ..... }

అగ్నిపురుషావ్య - ప్రణీతాకాండే-

సీతావయోగామద్విత్వియస్సర్వః.

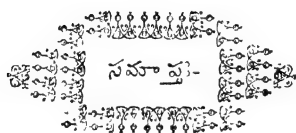
౪౯ || అగ్నేతి || అగ్నినానాపథగమనానంతరం - పురుషావ్యం
శ్చాగ్నితేనైవాతేవాదౌణాదీకుప్రత్యయః - తాదృజ్జనయోగాత్ -
దూరేసంస్థాసంస్థితీర్వస్యదూరసంస్థంవస్తు || సూ || అతశ్చోపసగణిత్యజ్ఞ
ప్రత్యయాంతోత్తరపదబహువ్రీహిః - నెదయత్ అంతికస్థంకుర్వత్ - అం
తిశశద్రాత్రత్రారోతీర్జ్యంతాల్లటశ్చత్రాదేశః - ణావిప్తవద్భవాత్ ||

సూ || అంతికవాళయోర్మేద సాధావితినేదాదేశః- తథాప్రాప్తమాన
 స్పృంఘీకవిభాగంఅతిరయేణ - దవయత్ దూరికుర్వత్-దూరశబ్దాత్తత్-
 రోతితిణ్యంతాల్లటశ్చత్రాదేశః- శావిష్టవద్భావాత్ || సూ || స్థూలదూ
 రేత్యాదినాయశాదిపరలంపఃపూర్వగుణశ్చక్లమరహితమక్లమం అభేదం-
 అచెతత్ ఇయద్ధూరంగతమిత్యజానత్ - చిత్తీసంజ్ఞానభిధాతోలకట
 శ్చత్రాదేశః - బలంసైన్యం - అనీరజానీరజానంపద్యమానాకారితానీర
 జీకారితా-సుమనీవత్ప్రక్రియా-తాదృశీత్కేభూర్యస్యాస్తాంఘ్రపహితశో
 భాంధ్వజపతాకాదిభిరాహితశ్రీకాంఅయోధ్యాం తూణం త్వరితం ||
 సూ||రుప్యమత్వరసంఘమా స్వనామితివికల్పాదనట్టత్వే - జ్వరత్వరేత్యాది
 నావకారోపథయోరూత్ || సూ||రదాభ్యామితినిష్ఠాసత్వంఘ్రత్వం - ఆయా
 తీప్రాప్తం యాతమిత్యథః - యాలతేజ్ || ... .. *

ఇతిశ్రీపదవాక్యప్రమాణపారావారపారీణమహూపాధ్యాయ

కొలచలకమల్లి నాథసూరి విరచితే భట్టికావ్య

వ్యాఖ్యానసర్వవధీనాఖ్యాన ద్వితీయస్కంః

❖ ❖ ❖

అ. తత్సత్త్వతతోజనానురాగాంతరం-సుచేత్సతాం సవ్యక్వలస
నానురక్తవీర్జితాః పారాఃపాఠజనాభ్యుత్పన్నైఃసంఘామివత్త్వశ
రథస్సతంరామంగాన్యైభిషేక్యైభిషేక్యైమి-నిచః ప్రతిభుత్-తత్-
అనీశైరుద్యైన్త-కానిమాఘాషయకః ఘాయోషిన్త-రసిసమస్తంలూకం

సుమనీచకారసంతుష్టచిత్తంచకార॥ సూ॥ అరుత్తనశ్చక్షురిత్యాదినానుచేతి
సుమనీసాధుఃరామాభిషేకవార్తాసర్వలాకానందకరీజాతేత్యర్థః॥ .....

మూ, 3 { ఆదిక్షదాదీప్రకృశానుకల్పం సింహాసనంతస్యస
పాదపీఠమ్ | సంతప్తచామీకరవల్లువజ్రంవిభాగ
విస్యస్తమహార్హరత్నమ్ | .....*

3 || ఆదిక్షదితి || తస్యరామస్య - ఆదీప్రకృశానుకల్పంసౌవర్ణత్వా
త్ప్రిజ్జ్వలితాగ్నిసవర్ణం॥సూ॥ ఈషదసమాప్తాకల్ప-కించ - సంతప్తం
యచ్చామీకరంసువర్ణంతద్వప్సల్లానివజ్రాణియస్యతత్ - విభాగమతత్త
త్ప్రిదేశేషవిస్యస్తానిమహార్హాణిమహాపూజ్యానిరత్నానిపద్మరాగాదీనియ
స్త్రితత్ - సపాదపీఠంపాదపీఠసహితంసింహాసనమాదిక్షతేనజ్జీక్రియతా
మిత్యాదిప్రవాణ-దిశేలుఃజి॥సూ॥ శలఞ్గుపధాదనఃకంఠః॥ ... *

మూ, ౪ { పాప్రాప్తావయత్పూగకృతాన్స్వపోషంపుష్టాన్ప్ర
యత్నాద్దృఢగాత్రబద్ధాన్ | సహేమకుంభాన్
పురుషాన్సమస్తాత్పతాగ్-షిణస్తీర్థజలాద్ధమాశు॥

౪॥పాప్రాప్తావయదితి॥అపూగాఃపూగాః-కృతాన్సంఘీకృతాన్॥వా॥
శ్రేణ్యాదిషుచ్యవర్ణవచనాత్॥సూ॥శ్రేణ్యాదయఃకృతాదిభిరితిచ్యవర్ణసమా
సః-స్వేనధనైసపుష్టాన్స్వపోషంపుష్టాన్॥సూ॥స్వేపుషఇతిణముల్ - అమై
వావ్యయేనేతిసమాసః- కషాదిషునుధావిధ్యసుత్రయోగః-దృఢగాత్రబం
ధాన్దృఢగాత్రసంధీన్భారవహనయోగ్యానిత్యర్థః-సహేమకుంభాన్సు
వర్ణకలశయుక్తాన్॥సూ॥తేనసహేతిబహువ్రీహిః-వాపసర్జనస్యేతిసహస్య
సభావః - పాదాకషంతీతిపతాగ్-షిణః॥ సూ॥ సువ్యజాతావితితాచ్ఛిల్యై
ణినిః॥ హిమకాషిహతిషుచేతిపాదశబ్దస్యపదాదేశః - పురుషాన్ - తీర్థజ
లాభాం తదానయనార్థమిత్యర్థః - సమంత్రాదాశు-ప్రయత్నాదుత్సా
హత్-ప్రాప్తావయత్ప్రాప్తాపితవాన్ - తిష్ఠత్యేకం తాల్లజ్॥ సూ॥
అథిప్రాప్త్యాదినాపుగాగమః॥... ..

మూ, x { ఉత్తాం ప్రచక్రగ్రహస్యమాగాఽఽధ్వజాన్య
 బంధుర్ముముచుఃఖదూపాఽఽదిశశ్చపుష్పేశ్చకే }
 రుర్విచిత్రైర రేషురాజ్ఞానిపుడొనియైక్తాః || *

x || ఉత్తామితి || అథేషుకర్తవ్యాథేషు - నిపుణాఃదత్తాః - రాజ్ఞాని
 యైక్తాః అధిశ్చతాఃపురుషాః - నగరస్యమాగాఽఽఉత్తాం ప్రచక్రః - ధూ
 శిప్రశమనాథాఽఽసిషిషిచుః - ఉత్తానైచనేలిట్ || సూ || ఇజాదేశ్చగురుమతో
 నృచభిత్తాఽఽప్రత్యయైశ్చభోఽనుప్రయోగః - శృష్టామినుప్రయజ్యతే
 లిటిత్యత్ర అనుగ్రహాఽస్యచ్యవహిత వివర్యయనిషేధాథాత్వాత్ వ్యవ
 హితప్రయోగస్యా సాధుత్వేష్యత్వాం చక్రైరిత్యత్రానుప్రయోగవ
 దువసగాఽఽతామపితేపాగ్ధాతోరితివ్యవహితవివర్యస్తపూర్వప్రయోగని
 యమాధాత్వధాఽఽభివ్యంజకత్వాదినాధాత్వక్షరప్రాయత్వాచ్చప్రేవ
 సగ్రస్యవ్యవధాయకత్వమితి నాపాధుత్వం - తంపాతయాం ప్రథమమాస-
 ప్రభంశయాంయోసహుషం చకారెత్యాదావువసగేతరస్యవ్యవధా
 నాదపాధుత్వమేవ - యత్ప్రపదమంజర్యాముభయమవ్యసాధుత్వేనోదాహృ
 తంతదనాస్థయైత్యవగంతవ్యం - యత్ప్రజయమగ్గళాకారెణవ్యవధానభయా
 త్ - గురోశ్చహల ఇత్యకారప్రత్యయే తతోమత్వ భీయాకారేచ
 ఉత్తానుత్తావతఃసకవతేఇతి శసంతం పాతంపరి కల్ప్యవ్యాఖ్యాతంతదతి
 ప్రసిద్ధపాతత్యాగాదత్యంతా ప్రసిద్ధపాతకల్పనాచ్చసాహసమేవైత్యమే
 త్యమేవైత్యలంప్రసక్తానుప్రసక్త్యా - ధ్వజాఽ - బబంధుఃఉదసీనమన్నిత్య
 ర్థః - బంధాపిసోధూపాస్థధూపాస్తుముచుఃప్రసారయామాసురిత్యర్థః -
 దిశశ్చవిచిత్రైరనానావిధైఃపుష్పేశ్చకరుఃదిక్షు పుష్పాణి విచిక్షిపురిత్య
 ర్థః - సర్వశక్తియోగిత్వాత్ వైవక్షికీకారకొత్పత్తిః - తదుక్తం || * || అనేక
 క్తియైక్తస్యవిశ్వస్యానేకకమణః | సర్వదాసర్వధాధానాత్వచిత్రించ
 ద్వివత్కృతఇతి ||

మూ, ౬ { మాతామహావాసముపేయివాంసం మోహద
వృష్ట్యాభరతంతవానిమ్ | తత్కేకయాసోధుమశ
క్నువానావవారరామస్యవనప్రయాణమ్ | ... }

౬ || మాతామహేతి || తద్రామాభిషేచనంసోధుమశక్నువానాల
శకనశీలా || సూ || శశివృషీత్యాదినాసహేస్తుమున్యత్యయఃశకోంతెరాత్మ
నైవదత్వాత్తాచ్ఛిల్యచానశేప్రత్యయః కోర్దువజాదేశః - ప్రధమసగే
కేకయాన్యఖ్యాతా - తదానీంపరప్రాథనాకాలే - మాతుఃపితామాతా
మహాః || సూ || పితృవ్యమాతులమాతామహాపితామహాభిదామహాచ్ఛ్రిత్య
యాంతోనిపాతః - తస్యాపసత్యస్త్రిన్నిత్యావాసంతవసథం - అధికరణేర్థే
భుజ్ఞో - ఉపేయివాంసంఉపగతం || సూ || ఉపేయివాసనాశ్వానసూచాన
శ్చేతిక్వసంతోనిపాతః - భగతంమోహన్త్యాత్ - అవృష్ట్యావపంకరిష్యా
మిత్యననుయుజ్య - రామస్యకర్తుః వనాయ ప్రయాణంగమనంవనప్రయా
ణం || సూ || గత్యర్థకమణిద్వితీయాచతుర్థ్యావిత్యాదినాకృద్యోగపక్ష్య
పవాదేనచతుర్థీ - చతుర్థీతియోగవిభాగాత్పమానః - వవారవరమయా
చతేత్యర్థః - వృణోతేలిట్ || ... ..

మూ, ౭ { కర్ణేజహైరాహితరాజ్యలోభాస్త్రైశ్చేనసీతావిక్య
తంలఘిమ్నా | రామప్రవాసేవ్యమృతస్సదో
షంజనాపవాదంసరేంద్రమృత్యుమ్ | ..... }

౭ || కర్ణేజహైరేతి || కర్ణేజపంతిఉపాంశుసూచయంతీతికర్ణేజ
పాఃపిశునాః || ని | కర్ణేజపస్నూచకస్సృగ్విశునఇత్యమరః - తైరాహితరాజ్య
లోభాజనితరాజ్యత్పణ్ణా - స్త్రైశ్చేనస్త్రీసంబంధినా || ని | స్త్రీణాంపుం
సాంచయతి - చైత్స్రీణంపాంసమితీక్రమాదిత్యమరః || సూ || స్త్రీపుం
సాభ్యాంసభోస్సభోభవనాదిసభోప్రత్యయః - లఘిమ్నాతుచ్ఛత్వేన -
వృథావృద్ధిమనిచిచిహ్నః - విక్యతింప్రకృతివైపరీత్యంసీతాక్షేకయా - రామ
ప్రవాసేననిసరేంద్రమృత్యుంగళరథమణసహితం జనాపవాదం

కనిందాపవాదం లోకనిందాయాపందోషం- నవ్యమృత సన్యచారయత్-
మృశేలకాః || ... .. *

మూ, ౮ { వసూనిదేశాంశ్చ నివర్తయిష్యన్త్రామంస్యపః
సంగిరమాణవివతయావజ్జైభరతాభిషేకోవి
షాదశంకుశ్చమతానిచభే || .....*

౯|| వసూనీతి || సృపోరాజారామంనివతయిష్యన్త్రామంసూని
వతయితుకామత్యర్థః||సూ || లృచ్చైషేచేతిచకారాత్రి-యోవవచ
లృచ్-వసూనిధనానిదేశాః జనపదాంశ్చసంగిరమాణవివ దవ్యేతాని
తేదాస్యామీతిప్రతిజానానవివ-గిరతేస్తాదాదికాత్||సూ || సమఃప్రతిజ్ఞాన
ఇత్యాత్మనైవదెలటశ్చానజాదేశః|| సూ || ఋతఇద్ధాతోరితిరేఫపరఇకా
రః-తయాద్యైవజజ్జైరామవివాసనైవజ్జైత్యర్థః - జానాతేకర్త
ణిలిట్-కించభరలాభిషేకపవవిషాదశంకుశ్చకల్యం-చ- మతామనసి-నిచ
భేన్నిభాతః-ఖనతేకర్తణిలిట్||సూ || గమహనెత్యాదినాడపధాలోపః -
రామవివాససంభరలాభిషేచనంచేతివరద్వయమయాచత్యర్థః ||

మూ, ౯ { తతఃప్రవివ్రాజయిష్యంకుమారమాదిక్షదవ్యాభి
గమంవనాయ | సామిత్రిసీతానుచరన్యరాజాను
మంత్రనైత్రైగర్థేనకాః || ... .. *

౧౦|| తతఇతి|| తతోవరప్రాథకానాంతరం-రాజాదశరథః-కుమా
రంరామం - ప్రవ్రాజయితుం ప్రవాసయితుమిచ్ఛంప్రవివ్రాజయిషు
స్సన్-వ్రజతేర్ణ్యంతాత్సేషప్రత్యయః సమిత్రాయా-అవత్యంభ్రమాం
త్సేమిత్రిః-అక్షయః||సూ|| బాహ్వదిభ్యజ్జేతిఇచ్ఛప్రత్యయః-సచసీతాచసా
మిత్రిసీతం-సవో-ద్వంద్వోవిధాప్రకవద్భవతీతివచనాదైవద్భావః-అన్య
థానుచరశబ్దః వచాదిషుచరడితితి-రణాత్ స్త్రియాంజీషి||సూ|| నద్యం
తశ్చేతికప్రసంగాత్-నమాసాంతానిత్యత్యేపిపుంవవావానుపవతైరితి-
తదనుచరంయన్యతన్యతతో-క్రన్యరామన్య-కత-రిషష్ఠీ-నుమంతో-నతో-
ప్రతాసారధిన్య-నయతరాచాదికప్రే - బాహ్వకాత-రన్యథా||

సీ॥ నేత్రం మధిగుణేవస్త్రేతరుమూలేవిలోచనే । నేత్రం రవేచనాద్యాంచ
 నేత్రే నెతరభేద్యవదితివిశ్వః-రథేన-వనాయ॥సూ॥ గత్యథాకర్తృణీత్యా
 దినాచతుర్థీ-అభిగమోఽభిగమనం ప్రయాణం॥సూ॥ గ్రహవృద్ధిశ్చిగ
 మశ్చేత్యప్రత్యయః-శోచనుదత్ - ఆదిక్షత్ ఆదిష్టవాత్ ఆజ్ఞాపితవాత్ -
 దిశ్శేర్లుజి॥సూ॥ శలభగుపధాదనిటంక్యః॥ ... .. *

యో, ౧౦ { కేచిన్నినిష్ఠర్షుపమప్రతానం విచుక్రిశుః కేచ
 న సాస్త్రముచైచ్చిః । ఊచుస్తదాన్యభరతస్యమా }
 యాంధికే-కయామిత్యపరేజజల్పః॥.....*

౧౦॥ కేచిదితి॥ ఎవం రామప్రవాజనాదేశే-కేచిజ్జనాః అప్రశాంతం
 నైఘ్నాన్యాత్మాక్రింస్యపం-నినిందుః నిందితవంతః - ణిదిహత్సాయాం
 లిట్-ఇదిత్వాన్నుమాగమః-కేచన సాస్త్రం సబాష్పముచైచ్చస్తారం-విచుక్రి
 శుః హారామరామేతిచక్రందుః-కొరిశ్ తెర్లిట్-తదాల్స్యభరతస్యమాయా
 మూచుః స్వయమవస్థత్యమాత్మముఖేనైదం కవటనాటకమాచరతిత్యూచు
 రిత్యర్థః-అపరైకేకయాంధిగితిజజల్పః వ్యక్తమూచుః అతిపాపిష్ఠేయమి
 తినినిందురిత్యర్థః॥ని॥ ధిష్ఠిర్భర్తననిందయోరితివిశ్వః-ధిగ్యోగద్వితీయా
 జల్పవ్యక్తాయాం నాచి-లిట్॥ ... .. *

మూ, ౧౧ { గతోవనం శ్వాభవితేతిరామశ్నోకేనదేహేజనతా
 తిమాత్రమ్ । ధీరాస్తుత్రచ్యుతమస్యవోన్యైదధుః }
 కుమారానుగమేచనాంసి॥ .. .. *

౧౧॥ గతఇతి॥ జనానాం సమూహూజనతా॥ సూ॥ గ్రామజనైత్యా
 దినాసమూహాధైత్యైత్యయః-రామః-శ్వః-పరేహ్నివావనంగతోభవితా
 భవిష్యతి॥సూ॥ అనద్యతనెలుట్ - అత్రధాతుసంబంధే ప్రత్యయాభివక్ష
 నాత్కృతః గతశ్చోభవితేతిభూత భవిష్యతోఽప్యశేషగవిశేష్యభావేననం
 బంధస్సాధుః-విశేషాన్యవిశేష్యకాలానురోధిత్వాదితి-శోకనాతిమాత్రం
 దేహేదగ్ధ-దహతేకర్తృణిలిట్॥సూ॥ అతఎకహాచిత్యాదినావత్సభ్యాస
 లోపా-తత్రజనతాయామన్యైః తిచిద్ధిరాః ధైర్యవస్త్రు-చ్యుతమస్యవఃపితృ

కాన్పంతః||నిమన్యతోకామశుక్రియామిత్యమరః - కుమారానుగమేరా
మానువ్రజనే-మనాంసి-చతుఃసిదధుః-రామమనుగంతుమీషురిత్యర్థః-అతస్తై
షాంరామవియోగాభావాద్భృతమన్యవభిత్వక్తం|| ...

మూ, ౧౨ { ప్రస్థాస్యమానాపువసేదు పస్తాః శోశుచ్యమా
నానిదమూచతుస్తాః శింశోచతేహాభ్యుదయేబతా
స్మిన్నియోగలాభేనపితుః కృతార్థాః || ...

౧౨|| ప్రస్థాస్యమానావితి|| ప్రస్థాస్యమానౌప్రియాస్యంతే||సూ|| సమ
వప్రవిభ్యస్థ ఇత్యాత్మనేవదం- లృటస్సద్వేతిశానజాదేశః - తౌరామలత్స
కౌడిపసేదుషంఠపసన్నాః||సూ|| భాషాయాంసదవసశువభితిసదలి
ఓఃస్వసురాదేశః-శోశుచ్యమానాః భృశంశోచతః- శోవత్యేజస్తాల్లిట
శ్చాఃజాదేశః-తాః బనానిదంవత్సమాగం-ఠాచతుః-బువిశాసీతిద్వికర్త
తా - తదేవాహ-హేజనాఃపితుర్నియోగలాభేనఅజ్ఞాకరణలాభేన- కృతా
ర్థానామిత్యత్యానస్తాః అశోచ్యాః త్యర్థః - ఇహస్మిన్నభ్యుదయేగుర్వా
జ్ఞాకరణమహాత్మనేకింకమథః శోచతేనశోచితవ్యమిత్యర్థః- అధీష్టేలా
ట్-బతేత్యాశ్చై-సంతోష్ట్యేశోచనాదాశ్చగ్గం|| ...

మూ, ౧౩ { అస్యప్రయోయశ్చభయేష్యపీద్యస్సర్వదాస్తా
నపుషత్స్వపౌషమ్మహావకారస్యకిమస్తితస్య
తుచ్ఛేనయానేనవసస్యమోక్షః || .....

౧౩|| అస్యప్రైతి||కించయఃపితౌ అస్తానస్యప్రస్థవాః ప్రథమంతావ
దిదంశరిరంతర్దత్తమిత్యర్థః - సృజేస్తాదాదికస్యవరస్తైవదిత్వాద్దైవాదికా
త్-కరిలుజితే||సూ|| యులాయులితినలావః - వ్రశ్యాదినావత్వం-ప్ర
త్వం-యోభయేష్యావత్స-అరక్షీత రక్షితవాః - రక్షేలుః కింభు ఈటితిన
లావః-యస్సర్వదా-శ్వేనపుష్టావస్వపౌషంగతమేతత్-అపుషత్ పుష్టవాః
పుష్కలైః-కిపుషాదిత్వాద్దైరదాదేశః - తస్యపితుస్సంబంధినోమహావ
కారస్యముగ్రహాశస్యేతిభావః - తుచ్ఛేనాత్యలైనవసస్యయానేషత్ దాక్షి
ణ్యోవసగమనేనమోక్షోనివృత్తిరాస్యజ్ఞమస్తకింనాస్త్యైవేత్యర్థః||

మూ, ౧౪ { విద్యుత్ప్రవాహం స వరం ప్రణప్తేయద్వీర్ధ్వశో
షంత్యణవద్విశుష్కః | అథేదరాపేకిముతః }
ప్రవాసేనశాసనేవాస్థితయోగురూణామ్ || ... }

౧౪ || విద్యుదీతి|| ఉతకించ ప్రవాసేలత్యప్తేవనప్రవాసేకిం - కి
స్తు -దురాపెదుళ్ళంకేపి - కృచ్ఛాన్ధి ర్థేఖల్పిత్యయః-అర్థేకతవాభా
విషయే-యోగు రూణాం శాసనే వా-నావాస్థిత నావస్థితః-అవపూర్వా
త్విష్టత్సైర్లుజీ|| సూ || సమవప్రనిభ్యస్థిత్యాత్మ నేవదేస్థాఘ్నారిచ్చేతిత్వమి
త్వంచ-హ్రస్వాదం గాదితిసిహాలాపః-సఃవిద్యుదీవప్రకాశంవిద్యుత్ప్ర
కాశంవరం ప్రణప్తః-సద్యవవమృతప్రాయఇత్యర్థః|| సూ|| ఉపమానకర్త
ణీచేతిచకారాత్కర్తర్యుపమానోపపదేణముత్ ప్రత్యయః- కషాదిత్వాద
నుప్రయోగః|| సూ || ఉపసర్గాదసమాసేపిణోపదేశస్యేత్యుభయతాపిణ
త్వం-యద్వాత్పణవదూర్ధ్వంశుషిత్వాఙ్గిర్ధ్వశోషం|| సూ|| ఊర్ధ్వశుషిపురో
రితికర్తర్యుర్ధ్వఉపపదేణముత్ ప్రత్యయః-పూర్వవదనుప్రయోగః - విశు
ష్కః|| సూ|| శుషఃకఇతినిష్ఠాతకౌన్యః-శుష్క-త్పణవన్ని సాగిరఇత్యర్థః||

మూ, ౧౫ { పౌరానివతేధ్వమితిస్యగాదీత్రాతస్యశౌకాపను
దాభవేత | మాదశ్చతాన్యంభరతంచమత్రోనివ }
తయైత్యాహరథంస్తు సూతమ్ || ..... ✽ }

౧౫|| పౌరాఇతి|| హేపౌరాః-నివర్తధ్వం ప్రతియాత-విధౌలాట్-తా
తస్యపితుః-శౌకమపనుదంతిశౌకాపనుదాః-మఃఖావహారారః|| సూ|| తుండ
శౌకయోఃపరిమృజాపనుదౌరితిక ప్రత్యయః || వా || అలస్యసుఖా హరణ
యౌరితివక్తవ్యం-భవేత-విధౌప్రాగ్ధనాయాంవాటిన్-భరతంచమత్రోన్యం
మాదశ్చతనపశ్యత-దృశేమాఙ్గిలున్ || సూ || ఇరితోవేతివికల్పాన్వైర
జాదేశః-ఋద్యశోజీగుణఇతిగుణః - ఇతిస్యగాదీత్ నిగదితవా-గదేలు
జీ|| సూ|| అతోహలాదేలః ఘోరితివృద్ధిః - ఇటఈటితిసలాపః-సూతంచర
థంనివర్తయైత్యాహరథంక్తవాన్ || సూ || లట్-స్యై-ఋప్రవః పంచాశా
నూదితలశ్చేలుబుగివః|| ... ..

మూ, ౧౬ { జ్ఞాత్వంగితైర్గత్వరతాంజనానామేకాంశయిత్యా
రజనీంసపారః । రక్షన్వసేవాసకృతాద్భయా
తాకప్రాతశ్శతేనాపజగామరామః! }

౧౬॥ జ్ఞాత్వతి॥ రామః ఇంగితై శ్చేష్టితైః-జనానాంపారజనానాం
గత్వరతాంసహగంతృత్వం॥ సూ॥ గత్వః శ్చేతిక్షరబంతోనిపాతిః - జ్ఞా
త్వాసపారఃపారజనసహితఃఏకాంరజనీం॥ సూ॥ అత్యంతసంయోగేద్వి
తీయా - తాకపారజనాక-వసేనాసోవనవాసః॥ సూ॥ శయవాసవాసి
ష్వకాలాదిత్యలుక్ - తేనకృతాత్సంభావి తాత్ - భయాత్సంహవ్యా
ఘ్రాదిభయాద్రీక్ష॥ సూ॥ భీత్ప్రాధానామిత్యపాదానత్వం-శయిత్యాసు
ప్త్యా॥ సూ॥ సక్త్యసేడితీత్యప్రతిషేధాత్ గుణాయాదేశౌ - ప్రాతఃప్ర
భాతే-భలేనసమ్మనాచివ్యాజేనఅపజగామఅపగతః॥ ... *

మూ, ౧౭ { అస్మాక్కుశ్రంతరుణం రుదంతోముహుముహ
హుర్మృశ్యశ్చసిఘ్నఃపవాష్టమహారామహాకష్టమితి
బ్రువంతఃపరాజ్ఞుభేదైస్యవృతస్తనోభిః॥...*

౧౭॥ అస్మాక్కుశ్రంతి॥ తెపారాః కరుణాంధీనంరుదంతోవిలవంతః-కౌ
తెన్లక్ష్యత్రాదేశః-అస్రందాప్తచుస్మాక్కుశ్రమంచక-స్యజేస్తాదాదికా
ల్లుజి॥ సూ॥ స్మజివృశోరిత్యనూగమః - హలంతలక్షణావృద్ధిః-కుత్వాదికా
శ్యం-సుహుర్ల-సుఃపునఃపునః-కవోష్టమీషదుష్టంయథాతథా॥ సూ॥ క
వ-చాష్టఙ్గతికొంకవాదేశః-స్యశ్చసీఘ్నఃపవాష్టసీతవంతః-శ్వసేర్లుజి॥ సూ॥
హ్యంతక్షణశ్వసేత్వాదినావృద్ధిప్రతిషేధః - హారామహాకష్టమితిబ్రువం
తఃక్రందంతః పరాజ్ఞుభేదైర్గుహీర్ష్యభేద్యైగతౌరామసైనగతైరిత్యథః-
మనోభిరుపలక్షితాఃస్యవృతన్వివృతాః॥ సూ॥ ద్యుద్భృతీతీపరస్తాప
దం - ద్యుతాదిత్వాదక్ష॥ ... .. *

మూ, ౧౮ { సూతోపిగంగాసంలైఃపవిత్యాసహశ్వమాత్వా
సమనల్పచుస్యః। సనీతయోరాఘవయోరధీయక
శ్వసస-దుష్టంపునమావివేశ॥... ..*

౧౮॥ సూతశ్చతి॥ సూతస్సారథిస్సుమంత్రోపిసహశ్వంసాశ్వం॥ సూ॥
 వాపసజ్జనస్యతి వికల్పాత్సహస్యసభావః - ఆత్మానంగంగాసలిలైఃపవి
 త్వాపూర్వాశ్వాధయిత్యైత్యర్థః॥ సూ॥ పూజశ్చేతివికల్పాదిత్ - అనల్పమన్యః
 ప్రభూతశోకస్సృ - ససేతయోస్సీతాసహితయోః రాఘవయోః - అధీయౌ
 రామలక్ష్మణౌ సీతాంచసంస్తరన్నిత్యథః - ఇక్ష్వాకరణశ్చితిధాతోశ్చతరిశ్చ
 యజ్ఞాదేశః॥ సూ॥ అధీగ్రహే - త్యాదినాకమణిశ్చేషేషస్థీ - కదుష్ట మీషదు
 ష్టం - శ్వసృ॥ సూ॥ కవంచాష్ట ఇతివకారాతోః - కదాదేశః - పురమయో
 ధ్యాంచవివేక॥ ..... *
 ...*

ప్రతీయసాపూర్వదృశేజనేనద్యారాఘనశీలాంశు
 మూ, ౧౯ { వినాకృతేవరాజ్యనక్షత్రసమన్వితాపిశోకాన్ధ }
 { కారక్షతసర్వచెష్టా॥ ..... *

౧౯॥ ప్రతీయేతి॥ జనేనరామానుయాయినా - ప్రతీయప్రత్యేత్య - ఈశ్ గతా
 వితిధాతోఃక్రియ్యల్యపిరూపం - నత్విణఃతస్యపత్వతుకొరసిద్ధశ్చత్యైకాదేశస్యా
 సిద్ధత్వాత్ - తుఃప్రతీత్యైతిహ్యత్ - త్రతీయుషేతిపాఠాంతరే॥ సూ॥ ఉపేయ
 వాన నాశ్వననూచానశ్చేతి ఉపాపసగ్నాకం త్రత్వాత్ - అత్ర ఇణో
 లిటఃకృసుప్రత్యయోనిపాతితః - రాజనైఃక్షత్రియైరెవనక్షత్రైస్సమన్వ
 తాపిశోకేనైవాంధకారేణక్షతసర్వచెష్టానిరస్తసర్వ వ్యాపారాసాపూర
 యోధ్యా - భానుశీలాంశువినాకృతారామలక్ష్మణవియోగాదకేణైందు
 నావియోజితాద్యారివతద్దదశోభతేత్యర్థః - దదృశేకమణిలిట్ - రూప
 కొవమయోస్సంకరః॥ ..... *

విలొక్యరామేణవినాసుమం త్రమచ్యోష్టసత్వా
 మూ, ౨౦ { స్పృహతిశ్చ్యుతాశఃమధూనినైషీద్వ్యలిపన్న }
 { గంధేర్మహోరమేనవ్యవసిష్టవస్త్రై॥ ..... }

౨౦॥ విలొక్యతి॥ స్పృహతిదకశరథోరామేణవినా॥ సూ॥ పృథగ్విసే
 త్యాదినాతృతీయా - సుమంత్రం విలొక్యచ్యుతాశః రామాగమననిరాశస్సృ

సత్యభామవాత్. ॥ ౧ ॥ సత్వంగుణేపితాచాదాబలేద్రవ్యస్వభావయోరి
 తివిశ్వః- అచ్యుత్తచ్యుతః ధైర్యాద్భ్రష్టత్యర్థః - చ్యవతెరనిటాబుజితజిహ్వే
 స్పిచ్-కించమధూనిమద్యాని- నైవీత్ నైచ్చత్-ఇషేర్లుజి॥ సూ॥ ఘటితసిచి
 వృద్ధిప్రతిషేధః- ఆద్యృద్ధిః- ఇటఁకుటిలిసిజ్ఞాపః- గంధైఃకుంకుమచంద
 నాదిభిః ॥ ౧ ॥ గంధస్తుసురభేమృత్యైగంధనగవతేశయోః । సపవద్ర
 వ్యవచనాబహుత్వైపుంసించస్తృతఇతివచనాద్భహువచనం- నవ్యలిపత్ నన
 మాబ్ధిః ॥ సూ॥ లిపిసిచిహ్వశ్చైతిక్లెరణాదేశః - మనోరమవస్త్రైరిం
 తరీయోత్తరీయై - సవ్యవస్త్రినాచాభిధితవా - వసెరాచ్చదనాథా
 ల్లుజిసిచిత్ - అతిశాకాదరత్యవరసామావిషయద్వయేజాత్యర్థః॥*

ఆసిష్టనైకత్రశుచావ్యరంసీత్యతాకృతేభ్యఃషే
 మా, ౨౧ { తిపాలభాగ్యైః । సచస్తనోశీరమృణాశదిగ్ధశ్శ్చ }
 కాగ్నినాఽగద్యునివాసభూయమ్ ॥ .....*

౨౧॥ ఆసిష్టైతి ॥ చందనైరుశీరై నకలదైమృణానైశ్శ్చదిగ్ధఃదాహ
 శాంత్యర్థంలిప్తః - దిహేఽకర్షణక్షేపతావ్విదికార్యం-సరాజాశుచాశో
 కేస-ఎకత్రనాసిష్టనాపవిష్టః- తెనాన వస్థాలయరూపశ్శ్చకానుభావఉక్తః
 ఆసేలుకజితజిసిచిహ్వః-షేతిపాలభాగ్యైఃరాజాహేభ్యః ॥ సూ॥
 భజోఽష్టిః-కృతానిచతాస్యకృతానిచ॥ సూ॥ క్రైసనభిష్టిశిష్టేనానభితిసమా
 నాధికరణసమాసః - లేభ్యఃకృతాకృతేభ్యఃహేవరూప్యేభ్యఃతన్తయభూ
 వణభాజనాదిభ్యైర్వ్యర్థః॥౧॥ హేమరూప్యైకృతాకృతేభ్యత్యమః॥వా॥జు
 గుష్పావిరామప్రమాదార్థానాముపసంభ్రాంతమిత్త్యపాదానత్వం॥. సూ॥
 ఆపాదానెవంచమ - వ్యరంసీత్ విరతఃవిరక్తౌభూదిత్యర్థః - రమెలుక
 జి॥సూ॥ హ్యౌర్విరిభ్యోరమభితి పరస్త్వైవదం-యమరమనమాతౌంసకృతిప
 గిహ-నటితివృద్ధిప్రతిషేధః - కింబహునా-శోకాగ్నినాది వినివాసోయస్య
 తస్యభావంద్యునివాసభూయంజెవభూయమనుగాత్ సప్రగ్గంగత్యర్థః॥సూ॥
 భూభావఇతికృత్ ॥ ...

విచక్ర శుభ్రామి పతే మహిష్యః కేశా లు
 మూ, ౨౨ { లుంఘస్వవపూంషి జఘ్నుః విభూషణాన్యన్తు }
 ముచుఃక్షమాయాం పేతుర్భభంజుర్వలయానిచైవ॥

౨౨॥ విచక్ర శుభ్రామి పతే దశశరధస్యమహిష్యోదారాః -
 విచక్ర శుభ్రామి పతే త్యాజుపలవంరురుదుశ్చైత్యధః - క్రుశ ఆహ్వనరో
 దనైవ-లిట్ - కేశా శిరోరుహా - లుంఘః చిచ్ఛిదుః - స్వవపూంషి-జ
 ఘ్నుః తాడయామాసుః-విభూషణాన్యన్తు ముచుః తత్యజుః-క్షమాయాం
 భువిపేతుః పతితాః॥ సూ॥ అత ఏకహలిర్యాదినా వీత్యాభ్యాసలాపా - వ
 లయానికటకానిభంజుశ్చ-ఎవకారః పాదపూరణే-క్రియాసముచ్చయో
 లంకారః॥ ... *
 ...

తాస్సాంత్యయన్తీ భరత ప్రతీక్షాతంబంధుతా
 మూ, ౨౩ { స్యక్షీవదాశుతై రేదూతాంశ్చరాజాత్మజమా }
 నినిషుః ప్రాప్తాపయన్మంత్రిమతేనయానిః॥*

౨౩॥ తా ఇతి॥ అభంధుతా బంధుసమూహాః॥ సూ॥ గామజనబం
 ధిర్యాదినా సామూహికస్తత్ ప్రత్యయః - భరతం ప్రతీక్ష తేనంసా-రా
 భామితి భరత ప్రతీక్షా సతి॥ వా॥ ఈక్షేతుమిహ్యం చేత్య పసంఖ్యానాతో-
 ర్మణ్యణ ప్రత్యయః-తాః రాజమహిషీః-సాంత్యయంతీ ఆహ్వానయంతీ-తం
 స్యవమాశు-తై రైతై రదోక్త్యామిత్యర్థః॥ ఆహితాగ్నింజనాః ప్రమీతం
 తై రదోక్త్యామవధాయ శకపేనాహరంతీతి దూరమృతస్యకర్మప్రాప్తి
 వస్యంతంతద్విధానాత్-స్యక్షీవత్ నిక్షీప్తవతీ-అవిక్రియాభామిత్యభా-
 క్షీపేర్-తథారాజాత్మజంభరతం - ఆనినిషురానేతుమిచ్ఛన్సతీ-ఆనిని
 షూనితిపాతేదూతవిశేషణం-యథానియోగకారిణ ఇత్యభా- యూనస్త
 రుణా-క్రియాక్షమానిత్యభా-దూతానందేశహరా-మంత్రిణాం
 మతేనానుమత్యా-ప్రాప్తాపయన్ ప్రస్తాపితవతీచ - తిష్ఠత్యేకం-తా
 జ్ఞా॥ సూ॥ అతిహీర్యాదినాపుగాగమః॥ ... *

మూ, ౨౮ { సుప్తానభస్తాపతితం నిరీక్షాశ్చైవ వివస్వంతమథ
స్ఫురంతమ్ । ఆఖ్యద్వసన్మాతృకులెసభిభ్యఃప
శ్యే ప్రమాదంభరతోఽపిరాజ్ఞః!..... }

౨౮॥ సుప్తాతి ॥ అథమాత్మకులమాతులగృహేనివనః॥ని॥కులం
జనపదెగృహాతి విశ్వః-భరతోపిసుప్తానిద్రానిస్సృ-సభస్తానభసః॥సూ॥
పంచమ్యాస్తసిత్-పతితంభ్రష్టం-అథోధూతలె-స్ఫురంతంవివస్వంతంసూ
ర్యం- నిరీక్షాశ్చైవపై అద్రాక్షీదిత్యథః-ఈక్షతైఃకతఃరిలిట్॥సూ॥
ఇజాదేశ్యగురుమతోఽనృచ్ఛ ఇత్యామప్రత్యయః-అథరాజ్ఞస్సూర్యకల్పస్య
ప్రమాదమనర్థంపశ్యేత్ ప్రేక్షమాణస్సభిభ్యఃఆఖ్యత్-తందుస్వప్నమచ
కథత్-ఖ్యాతైరుః॥సూ॥అస్యైవక్షీభ్యాతిభ్యోజ్ ॥ ... *

అశీశ్రవన్నాత్యయికంతమేత్య దూతాయదా
మూ, ౨౯ { ధం ప్రయియాసయస్తా । అంహిష్టజాతాజ్ఞాహి
షస్తదాసావృతాంరమానోభరతోగురూణామ్॥ }

౨౯॥ అశీశ్రవన్నితి॥యదాదూతాఃపిత్యాగత్య-తం-ప్రయియాసయ
ంతఃప్రయాతుమేషయంతఃజగమిషయంతఇత్యథః- యాలెస్సనంతాజ్ఞీ
చిలటశ్చత్రాదేశః-తంభరతంఆత్యయికంఅత్యయమాత్రఫలకం॥ సూ॥ప్ర
యోజనమితితత్ - తంఅథఃకైకేయా వృత్తాంతం-నాశీశ్రవన్నశ్రావ
యంతిస్త-అనర్థమశ్రావయన్వైవమిషంతరేణజగమిషామజీజనయన్ని
త్యథః- తదాలశ్రవణకాలె-గురూణాంతాతపాదానాముత్ర-ంతమా
నఃఅనర్థః శంకయాసశోకంస్తరన్నిత్యథః- కలిశోకేడవసగవశాత్
స్వాథానినాధూతాథాంతరతా॥ సూ ॥ అధీగథేత్యాదినాకమః
జీశేషేషస్త్వ-అపాధరతః అంహితుమిచ్ఛా అజ్ఞేహిషా - అహిగతాపితి
ధాతోర్భాదికాత్సనంతాదవ్రత్యయెఇట్-ఇదిత్వాన్నమ్॥సూ॥ నం
ద్రాగ్నితనూన వజ్రమజాదిత్వాద్విరయైకాచోద్దివ్యత్వం - కుత్వాదికా
ర్యం-సాజాతాయస్యసఃజాతాజ్ఞాహిషః - జాతజగమిషస్స-ఉపసజాన
హ్రీస్యః-అంహిష్టఅగమత్-జాతజగమిషోగతఇత్యథః- తస్మాదేవధా

తొలుకజిసిచి-అదవ్యధిః॥

...

...

...

*

మూ, ౨౬ { బంధూనశజీ-ప్రసమాకులత్వాదాసేదుషస్సే
హవశాదపాయమ్ | గోమాయసారంగగణా
శ్చసమ్యక్చైయాసిషుర్భిమమరాసిషుశ్చ॥ .. *

౨౬॥ బంధూనితి॥ సమాకులత్వాత్ దుస్వప్నదూతాగమనాదినావ్యాకు
లచిత్రత్వాత్సేహవశాచ్చ-బంధూన్ పిత్రాదీనపాయమనభామాసే
దుషఃప్రాప్తాన్॥ సూ॥ భాషాయాంసదవసెత్యాదినాకృషుః- అశంకిత
శంకితవాన్-శకేలు-శతజిసిచీట్-ప్రేమవశ్యతిభయాన్యవదేపి-కిముతా
త్రేపద ఇతిభావః- గోమాయవః క్రొష్టారస్సగంగాహరిణాః తెషాం
తస్యవాగణాశ్చ - విభాషావృక్షమృగత్యాదినావై భాషితైకవద్భావాత్-
సమ్యగనుమాలం నాయాసిషుఃనాగమన్- యాతేలు-జిసగిబె-స్యగాలాః
పదషీణం మృగాశ్చ సవ్యమిత్యభావః - భీమం ప్రతికూల మారాసిషుః
రసితవంతఇత్యభావః-రసతేశ్వబ్దకమణిలుడే॥ సూ॥ అతొహలాదెరిసిచి
వ్యధిః॥ ... ..

మూ, ౨౭ { సప్రోషివానేత్యపురంప్రవిశ్యశుశ్రావఘూషం
నజనోఘజన్యమ్ | ఆకణ్డయామాసనవేదనాదా
న్నచోపలేభేవశజాంపశాయాన్॥ .....*

౨౭॥ సప్రోషి॥ సఃభరతఃప్రోషివాన్ ఇయంత్యహనిప్రోషితస్సన్॥
సూ॥ భాషాయాంసదవసశ్రువఇతిన్వసుః- యజాదిత్వాత్సంప్రసారణం
వస్వేకాజాష్టసామితీట్ - ఏత్యాగత్యపురమయోధ్యాంప్రవిశ్య-జనో
ఘజన్యంజనసంఘజాతం॥ సూ॥ భవ్యగైయాదినాకతగిరినిపాతః-అచాయది
త్యత్ర॥ వా॥ తతిశసిచతియతిజనీనాముపసంఖ్యాసమితికెచిత్ - ఘూషం-నశు
శ్రావణేదనాదాన్నాకణ్డయామాస నాకణ్డతవాన్॥ వా॥ ప్రాతిప
దికార్థా త్వర్గఇతిన్వంతాల్లిట్ - తథావశజాం వ్యవహరిణాంపశా
నాంకాషాపశాదీనాం ఆయాన్ లాభాంశ్చ॥ ని॥ వణోవరాటమాస
సౌమ్యస్త్యైకాషాపశేగ్గహఇతివిశ్వః-పశాయామితిటాబంతపారే-వ

భోజాంపదాయాంపరస్పరవ్యవహారస్తుతికాశలంచెత్యథాః॥

...౫

మూ, ౨౮ { చక్రస్థురైర్చైర్నృపతింసమేత్యతంమాతరోభ్య
గ్గముపాగతాః॥ పురోహితామాత్యముఖా }
శ్వయోధావివృద్ధమన్య ప్రతిపూర్ణమన్యాః ॥...

౨౮ ॥ చక్రస్థురితి॥మాతరఃకౌసల్యాదయః-పురోహితామాత్యముఖాంప్రధానంయేషాంతేపురస్కృతపురోహితామాత్యాగత్యర్థః-అమాత్యస్యాజాద్యదంతత్యేసి పురోహితస్యాభ్యహితత్వాత్పూర్వనిపాతః - యథ్యంతఇతియోధావీరభటాశ్చ-పచాద్యచ్ - అభ్యణామవిదూరమాసన్నమిత్యర్థః-అభిపూర్వాదదేశాఃకరరికః॥సూ॥ అభిశ్చాపిదూర్య ఇతీత్ ప్రలింగ్యే ధాద్రదాభ్యామితిసిద్ధాంతేనాత్వం-తంభరతం-సమేత్యప్రాప్య విపృధాభ్యాంమన్యభ్యాం పితృకోకమాత్యక్రొధాభ్యాం॥ని ॥మన్యస్యా తోక్రొధకోకయోరితికాశ్వతః- ప్రతిపూర్ణాకౌప్యవాయువీడనాదస్పంద త్పృటితా మన్యాగ్రీవాపృథ్వసిరాయేషాంతే॥ ని ॥పశ్చాద్గ్రీవాసిరామన్యై త్యమరః॥సూ॥సంక్షాయాం సమజనీత్యాదినాక్యచ్ - ఉపాగతాఃప్రాఃఉ దీర్ణాబామ్నశ్చసంతః - ఉత్తైస్సృవతించక్రందుఃహినాధక్వగతోసీతి చక్రశురిత్యథాః॥ ... .. *

మూ, ౨౯ { దిదృక్షుమాణోపరితస్సనీతంరామంయదానైక్షత
లక్ష్మణంచ ॥రోరుద్యమానస్సతదాభ్యవృచ్చద్య }
ధావదాఖ్యన్నథవృత్తమస్తే॥.....*

౨౯॥దిదృక్షుమాణఇతి॥సంభరతః-పరితొదిదృక్షుమాణఃద్రష్టుమిచ్ఛత్- పశ్యన్నదృష్టావృత్తంపునఃపునఃద్రష్టుమిచ్ఛన్నైత్యథాః॥ సూ ॥క్షాత్రుస్తృద్య శాంసనఇదిదృశేస్ససంతాచాత్మనెపదం శాసచ్ - హలంతాత్పృతిససఃకి త్యాత్సృజిదృశోరిత్యమనభవతి - అకిరీతిప్రతిషేధాత్-యదానసీతంరా మంలక్ష్మణంచ-నైక్షతనాపశ్యత్-ఈక్షతేలాచ్యాడ్వృద్ధిః- తచారోతువ మానఃపునరుదా-రుదేర్యజంతాల్లటశ్శాసజాదేశః- అభ్యవృచ్ఛత్-క్షేప్ర తైగలాగిత్యప్రాక్షేదిత్యథాః - ఆస్తైభరథాయ - శ్రియాగ్రహచ్ఛతృధీ

వృత్తంభూతముథం- యథావత్ యథామామిత్యథః॥నూ॥తద
హామితివతిప్రత్యయః - అఖ్యైకైకేయాదుశ్చేష్టితమేతదిత్యాచఖ్యురి
త్యథః॥నూ॥అస్యతివక్తిఖ్యాతిభ్యోజ్ ॥ ... .. *

అబద్ధభీమభ్రుకుటివిభంగశ్చేశ్వీయమానారణ
మూ, ౩౦ { రాద్రనేత్రః॥ఉచ్చైరుపాలబ్ధసకేకయాంచశౌ }
కేముపలశ్చావరతంస్యమాజ్జీత॥.....

౩౦॥ అబద్ధతి॥ సభరతఃభ్రువాఃకుటికాటిల్యంభ్రుకుటిభూభంగః
కుటకాటిల్యగతిధాతోరాణాదిక ఇకారః॥నూ॥కృదికారాదితీకారః-ఇహో
హ్రస్వోజ్యోగాలవస్యేతివికల్పాత్పూర్వస్యేకాహ్రస్వః- అబద్ధస్సంబద్ధః
భీమాభయంకరోభ్రుకుట్యేవవిభంగోవికారోయేనససక్- శేశ్వీయమా
నై అతిరోదనాద్భ్రుశంశూనెడచ్చానెఇతియావత్ - శ్వీయత్యేవజంతా
ల్లటశ్చానజాదేశః॥ నూ॥ విభాషాశ్వేరితివికల్పాదసంప్రసారణవక్షేరూ
పం॥నూ॥గుణోయజ్ఞుకొరిత్యభ్యాసస్యగుణః-అకృత్యావధాతుకయోరితి
దీఘఃశ్చ- అరుణేఅతిరోదనాదతికొపాచ్ఛరక్తేరాద్రోషాద్భయంకరే
నేత్రేయస్యససక్ - కేకయాంచముపలరుపాలబ్ధచ-అయిపావిష్టే కింకృత
మితిముపలరాక్రతుచ్చ - లభతేలుఁజితజే॥నూ॥ ఝలూర్ఘవీతిసలోపఃధ
త్వాది కార్యం-ఇహ ముపలశ్చబ్రస్యవిమజ్జనవాక్యస్థస్యాపియోగ్యత్వాదు
పాలంభేనసంబంధః-నిమజ్జనసంబంధేఅవిరతత్వవిరోధాత్-శౌకేకోకపా
గరఇత్యథః-నిమజ్జనసంబంధాదవిరతం స్యమాంజీత్-నిమగ్నశ్చ-మస్తైర్లుజే
సిచి॥నూ॥మజ్జినశోర్ఘాలితేత్యంత్యాత్పూర్వంసుమవిధానాత్సంయోగా
దిలూపానుపంగసిద్ధిశ్చ-హలంతలక్షణావృద్ధిహత్గ్రహాగస్యసముదాయ
ప్రతిపత్యథఃత్వాత్-కుత్వషత్వానుస్వారాదివరసవణాదికార్యం- కేక
యావ్యాఖ్యాతా॥ ... .. *

మూ, ౩౧ { సృపాత్తజౌచిక్లిశతుస్ససీతౌ మమారరాజావిధ }
వాభవత్యః॥శోచ్యావయంఘారస్యపాలఘుత్వం }
కైకేయ్యపజ్జంబతబహ్వాస్థమ్॥.....

౩౨॥అ॥ఉపాలంభమేవాహస్యపెతి ॥ ససీతాసీతాసహితా॥సూ॥
తెనసహేతిబహువ్రీహాపువసజనహాస్వత్వం - సృపాత్వజౌరామలత్వ
జౌ - చిక్లిశతుః వసవాసాదినాగ్నిష్టావిత్యథాః - క్లిశ్యతెరకమకాల్లిట్ - రా
జామమారమృతః॥సూ॥ మ్రియతేలుఁజ్లిజోశ్చేతినియమాత్పరస్త్వపదం-
భవచివపతాశ్చభవత్యః - స్యవాద్యైరశేషః - విధవాస్థనకేవలంత్వమేవకిం
త్వేతాలిష్టయాహతాఇత్యథాః - వయంశౌచ్యానిందాభాజనత్వాదితి
భావాః - భూరస్సపాశోచ్యా శోచ్యంరాప్రిమరాజకమితిన్యాయాత్ - త్వ
మపిశోచ్యైత్యథాః - కేయస్సావత్యంస్త్రీకైకయా॥సూ॥జనపదశబ్దా
త్క్షత్రియాదభితికెయశబ్దాదభ్యోప్రత్యయః ॥ సూ॥ కేయమిత్రయుప్ర
ళయానాంయూదరిఃకుశ్రియాదేతేకుః - ఉపజ్ఞామత్యత్వపజ్ఞా॥ సూ॥
అతశ్చోపసర్గఇతిచుఃక్యాస్యైత్యయః - కైకయాఃఉపజ్ఞాకైకయాపజ్ఞం-
కృద్యాగదస్త్రీసమానః - కైకయాప్రథమముపజ్ఞాతమిత్యథాః ॥ సూ॥
ఉజ్ఞోపక్రమంతదాద్యాచిఖ్యాసాయామితిసప్రంసకత్వం - బహవోసథాః
పూర్వోక్తాఃయస్మిన్తత్ - లఘుత్వంలత్యంతాయుక్తకారిత్వలక్షణంతు
చ్ఛత్యమిత్యసేవా మహదసాధారణ్యం సంపాదితం పాపిష్ఠేత్యపాలం
భాథాః॥ ... ..

మూ, ౩౨ { దైతత్వతం మతకమితిబివాణ ససహస్రశోసా
శవధానశత్యత్ ఉద్వాప్యమానాపితరంసరా }
మంలుగ్యకసశోకోభువిరోరుదానా॥...*

౩౨॥అ॥తంప్రతిస్వాపరాధంపరిహరతి॥ నైతి॥సశోకఃఅసాభరతః-
నగామంపితరం - ఉద్వాప్యమానః హతాతహా రామేత్యభావపిసామగ్రి
హమచైచ్చోక్తిశన్నిత్యథాః - వాశ్యశబ్దఇతిదైవాదికాతరతారిలటశ్చ
నకాదేశః - భువిలట్య - లురేదైవాదికాల్లిటశ్చత్రాదేశః - రోరుదా
భ్యశంరోచనం - రుదెర్యంతాత్॥సూ॥అప్రిత్యయాదిత్యప్రత్యయః - అ
ల్లాపయలాపా - తద్వాక్భ్యశంరుదన్నిత్యథాః - ఏతత్రైకైయ్యసమీతంమ
తంపక్షః - అహం గ్రామణీరస్యమిత్రం మత్ర-త్వకంస ॥సూ॥ సమీపాది

గ్రామణీ రితకష్ట త్యయః - ప్రత్యయోత్తర, పదయోశ్చైత్యస్తదౌమ
పర్యంతస్యమాదేశః - ఇరిబ్రువాణస్సహస్రశః అనెకవారం-శపథాన్ వి
శ్వాసవచనాని - అశవ్యత్ అకరౌదిత్యథః - సతపోతప్యలైవత్ నిర్దై
శాత్-శపెదైవాదికాల్లాభః ॥ ౩౩ ॥ శపలెశప్యతిశపత్యాకోశత్యపిశప్యత
ఇతిభట్టమల్లః॥ ... .. *

మూ, ౩౩ { తంస్వస్త్యంతస్సచివా సరేంస్త్రందిధక్షయంత
స్సముదూహురారాత్ అన్త్యాహురింహవయి }
తుంసవిప్రాశ్చిచీషయంతోధ్వరపాత్రజాతమ్॥

౩౩ ॥ తమితి ॥ అశసచివాస్త్రుంధరతంస్వస్త్యయంతఃసుస్వస్త్యం ప్రకృతి
క్లోమకర్వంతఃఆశ్వాసయంతభివ్యథః॥ వా ॥ తత్కరోతీతిగ్యంతాల్లాట
శ్చత్రాదేశః-సరేంస్త్రం దశరథం-దిధక్షయంతః దగ్ధమేషయంతః-దహే
స్సనంతాణ్ణిచిటశ్చత్రాదేశః - ఘర్వాదికార్యం-సవిహ్రిః విప్రసహితా
స్సంతఃఅంత్యాహుతిప్రైతాహుతింపంచయితుంఅగ్నిప్రదేవయితుం
జుహూత్యేగ్యంతాత్ ॥ సూ॥ తుముణ్యులొత్రియాయాంక్రియార్థాయా
మితితుమున్-అధ్వరపాత్రజాతం జుహ్వది యష్టపాత్రసమూహంచీచీష
యంతోయజమానాంగేషయథావిధిచేతుంనిధాతుమేషయంతః - చినో
లెస్సనంతాణ్ణిచిశత్యప్రత్యయః ఆరాస్తగగస్యనాతిదూరే సముదూహుః
అంతభావితగ్యథోనిదేశః-ఉద్వాహాయామాసుః- చితామారోప
యన్నిత్యథః-వహేలి-యజాదిత్వాత్పంప్రసారణమ్॥ ... *

మూ, ౩౪ { ఉదక్షివక్ష్పట్టదుకూలకేతూ నవానయన్వేణ
మ్యదంగకాంస్యమ్కంబూంశ్చతారానధమన్ }
మంతాత్తధానయ్కుంకుమచందనాని॥ ...

౩౪॥ ఉదితి ॥పట్టదుకూలానిదాప్యగ్గురప్రాజకవన్నిదేశః. తె
షాంకేతూధ్వజానుదక్షివక్ష్పట్టప్రవంతః వెణురితివంశాదిసుషిరవా
ద్యౌపలక్షణం-మృగంఇతిమృగవాద్యానాముపలక్షణం- కంఠీయస్యవికా
రఃకాంస్యః-కాంస్యఇతితాళాదివాద్యౌపలక్షణం॥ సూ॥ కంఠీయపరశవ్య

౬౬ (భట్టికావ్యే * సవ్యాఖ్యానే * ప్రకీర్ణకాండే.)

యోయభాషాం కృతియభా ప్రత్యయః ఛస్యలుక్ చ-తేషాం || సూ||జా
తెరప్రాణినామితిద్వంద్వైకవద్భావః-సతూర్యాంగత్వాత్-మార్దంగిక
పాణవికాదివన్రుదంగాదితూర్యాణాంతూర్యాంగతాభావాత్-అనాద
యై వాదితవంతః-తారాంస్తారధ్వసీకంబూతంభాంశ్చ అధమన్న
పూరయే || సూ|| పాఘాది నాశ్చోధమాదేశః-తథాసమంతాత్ కుంకు
మవందనాని-అసయై-అకిరన్నిత్యైః-సర్వత్రలజ్జే || ... *

మూ, ౩౫ { శ్రోత్రాక్షీనాసావద సంసరుక్తుం కృత్వాజినే
పాశ్చిరసంవిధాయ సంచిత్త్య పాత్రాణియథా
విధానమృత్విగ్ధహవజ్వలితంచితాగ్నిమ్...* }

౩౫|| శ్రోత్రతి || ఋతుమృతావృతుప్రయక్తోవామజతీతిఋత్విక్
సంసర-తాఁ ఛరతః|| సూ|| ఋత్విగిత్యాదినాప్వీన్నంతోనిపాతః-అజినేకృ
స్తాజినే-పాశ్చిరసంవిధాయ-రజ్జుషుచైవకృస్తాజినేచైవచాత్రానశ్చేతఇ
తిశాస్త్రాత్-తథాపృత్యాపర్వేషుసంవేశనెషు దక్షిణాశిరసమితిశాస్త్రేన
ఐపాశ్చిరస్తావిధానంచీంత్యంశాభాధేదాద్వాసమాధేయం-శోత్రే
అక్షీనేనాసావదసంచతథోక్తం-ప్రాగ్యంగత్వాదైకవద్భావః-సరుక్తుమా
ధాయప్రాణాయతనమహిరణ్యశకలాప్రత్యస్యతీతిశాస్త్రాత్-సహి
రణ్యశకలం కృత్వా-పాత్రాణియజ్ఞపాత్రాణియథావిధానంసంచిత్త్య-
పాత్రాణిచినోతి సర్వాన్యమలూమాసిన్రువావజం తస్య దక్షిణేహస్తే
నువంజుమాంచ నిదధాతి సవ్య ఉపభృతమురసిన్రువామరణీంచముఖే
గ్నిహోత్రహవణీం నాసీయో స్సువాచీత్యాదిసంపదయజ్ఞోయుధియజ
మానాంజపాస్వగ్గాం లోకమతీత్యంతశ్చాస్త్రోక్తవిధానాత్-తత్తదవయ
వేషునిధాయైత్యుభయః - జ్వలితంచితాగ్నింజుహవతహుతిభి రతాప్వీక
రిత్యుభయః|| ... .. *

మూ, ౩౬ { కృతేషుపింహోదకసంచయేషుహిత్యాభిషేకంప్ర
కృతంప్రజాభిః|| ప్రత్యాజినీషుర్విసయేనరామం
ప్రాయాదరణ్యంభరతస్సపాఠః||.....* }

౩౬॥ కృతేష్వితి॥ అథభరతః పిండశ్చ ఉదకంచనంచయోస్థిసంచయః
తేమకృతేషుసత్సుశ్రాద్ధసమాప్తావిత్యథః- పౌజాభిరమాత్యాదిభిః-ప్రకృ
తం ప్రక్రాంతం॥ సూ॥ ఆదికమణి క్తఃకతఃరిచెతిచకారాత్-ర్మణి క్తః-
అభిషేకంపట్టబంధనంహీత్యాపరిహృత్య- రామం స్రత్యానినీషుఃఅభిషే
కాయప్రత్యానతుమిచ్ఛుః - నయతేస్సనంతాదుప్రత్యయః - సపారః
పారసహతః-తైరప్యానాయయితుమితిభావః-అరణ్యంవినయేనప్రాయా
త్-అన్యధారామస్యావిశ్వాసాతిదిభావః-యాతేలః॥ ... *

శీఘ్రాయమాతైఃకకుభోశ్చ వానైజవైరపం
మూ, ౩౬ { ధానముపేత్యసృష్టైః । శోకాదభూషైరపిధూ }
శ్చకాపాంచకారనాగస్త్రరధాశ్వమిత్రైః॥*

౩౭॥ శీఘ్రాయమాతైఃరిరి॥ అశ్చైర్హిష్టైర్హిఃవద్భిఃశీఘ్రాయమా
తైః-రామదశఃసోత్కంఠయేతిభావః -భృశాదికృజంతాల్లటశ్శానజాదే
శః-కకుభోఅశ్చ వానైఃఆనంత్యాద్దిశోవ్యాప్తువద్భిః-అశోతేశ్శానచిడ
వజాదేశః-అతపవలపంధానమపర్యాప్తత్వాదపంధానముపేత్య॥ సూ॥
పథోవిభాషేతిపాక్షిరస్సమాసాంతాభావః-సృష్టైః-ప్రసవకర్షిర్యర్థః-
సృషేఃకతఃరి క్తః-శోకాదభూషైరపిధూషారహితైరపి - నాగంద్రరథా
త్వేనహస్తిరథాశ్వేనమిత్రైః॥ సూ ॥ పూర్వసదృశేత్యాదినాతృతీయాస
మానః-బహుష్యనియమాధస్తిసాంప్రాధాన్యాచ్ఛబహ్వబోపినాగంద్ర
స్యపూర్వనిపాతః-జనైహేతుభిః-ధూశ్చకాపాంచకారవిరేజే-స్వయమ
భూషితత్వేపి భువనభూషాయ మానహస్త్యాది యోగాత్తైరభూష్యైవ
భూరితిభావః॥ వా ॥ కాస్యనైకాజ్ఞిహణించులుంపాద్యథమితిలిచికా
సేగాంప్రత్యయః॥ సూ ॥ ఆమ్ప్రిత్యయవత్కృతోనుప్రయోగస్యైత్య
త్రపూర్వవద్గ్రహణా నువృత్తైశ్చకాస్తివత్కృతాభిప్రాయేపి కృధః
పరస్మైవదం॥ ... ..

౬౮. (భట్టికావ్యే * సవ్యాఖ్యానేః ప్రకీర్ణకాండే.)

ఉచ్చిక్యైరేపుష్పఫలం వనానిసన్నుః పితృభావైః
 మూ, ౩౮ { యురావగాను! ఆరేమురిత్వాపులినాన్యశంకంఛా }
 యాంసమాశ్రిత్యవిశశ్రమశ్చ... * }

౩౮॥ ఉగితిః కించతేజనాః వనానిపుష్పాణిఫలానిచ పుష్పఫలం॥ సూ॥
 జాతీరప్రాణినామిన్యైకవద్భావః-ఉచ్చిక్యైరెలవచ్చిరై - చినాతేకతే
 రిలిటిజితాత్వత్తే ॥ సూ॥ విభాషాచేరితికుత్వం - ఏరనెకాచఇతియన్దు
 హియాచిరుధి ప్రచ్ఛిభిత్తీచిభామితిద్వికమకాత్వం-అపాంసమూహః-ఆ
 వం॥ సూ॥ తస్యసమూహాత్వత్తే-తెనగచ్ఛంతీత్యావగాంసద్యః॥ వా॥ ఉన్య
 త్రాపిద్యత్వత-తాససన్నుఃస్తాతవంతః-స్తాతెలిట్ ర్పెరున్ ॥ సూ॥
 ఉన్యవదాంతాదితివరరూపత్వం - పితృభావైః యనివాపాంజలిభిః
 పీణయామానుః-ప్రణాన్యైట్టుసేఇయదాదేశః-పులినానిపైకతానిఇత్వా
 గత్వా-ఇణఃక్వాప్రత్యయః-అశంకంపిప్రభంఆరేమురాక్రీడత్ ॥ సూ॥
 వ్యాఖ్యాన్యైరేపుష్పఫలం వనానిసన్నుః పితృభావైః
 పా-నాయంసమాశ్రిత్యవిశశ్రమశ్చ... * }

సంప్రాప్త్యైరంతమసావగాయాగం గాంబుసం
 మూ, ౩౯ { వర్కవిశుద్ధిభావః॥ గాహితంయాముసమమ్ము }
 పుణ్యంయయన్తిరుద్ధప్రసవప్రయస్తే... * }

౩౯॥ సంప్రాప్త్యైః॥ తెజనాఃగచ్ఛంతీగం గాభాగీరధీ ॥ సూ॥ గ౯ గవ్య
 బ్యోరేతిగమేకాకాదికగన్పత్వయః - తదంబుసంపకేణవిశుద్ధిభావో
 తివతిత్రాయా సమసావగాయాతమసానద్యాస్తీరం సంప్రాప్త్యనిరుద్ధ
 శ్రమవప్రయస్సీరప్రభేదసంక్రాంతయస్సంతః-పునాతీతిపుణ్యంయాము
 సమంబుయమునాజలంవిగాహితంయయః॥ ... *

ఈయుద్ధరద్యాజమునేర్పికేతం యస్త్విష్టిశశ్రా
 మూ, ౪౦ { మసమేత్యరామః॥ ద్యృతాశనాయాః ఫలవద్విభూ }
 త్యావ్యస్యన్నదన్యాంశిశిరైః పయోభిః॥..... }

౪౦॥ ఈయురితి॥ తెజనాఃభరద్యాజమునేర్పికేతమాశ్రమమీయుః

స్తుః-ఎత్తెల్లిట్ సూ॥ ఇదౌయశితయదాదేశంవీర్ష ఇణఃశీత్యభ్యాసదీర్ఘః
యస్మిన్నాశ్రమేరామస్సమేత్యాగత్యవిశశ్రామవిశ్రాంతః - అతస్తేపితత్ర
సోత్కంఠాస్తస్థురితిభావః - అథఫలవతాంఫలవృక్షాదాంవిఘాత్యాసం
పదాచ్యుతాశనాయాఃనివృత్తక్షుధస్సంతః శిశిరైఃపయోభిరుచన్యాంపిపా
సాం॥ సూ॥ అశనాయోదస్యధనాయాఃపిపాసాగధేఃషివీతినిపా
తః-వ్యస్యౌఅపాసయౌ-అస్యలెలఃశ్యాద్వృద్ధిః॥ ... *

వాచంయమాన్ స్థండిలశాయినశ్చయుయుషమా
మూ, ౪౦ { ణాననిశంముముక్షూన్ | అధ్యాపయస్తంవినయా }
త్ప్రణేమఃపద్మాభరద్వాజమునింసశిష్యమ్॥...*

౪౦॥ వాచంయమానితి॥ అథవాచంయచ్ఛంతీతి వాచంయమాన్ మా
నవ్రతినః॥ సూ॥ వాచియమోపత్రఇతిభుచ్ - వాచంయమపురందరౌచెతిని
పాతనాన్యుమాగవః-స్థండిలశేనత ఇతిస్థండిలశాయినః తద్వృత్తినిశ్చేత్య
ధాః-అనిశంయుయుషమాణాన్యోక్తమిచ్చతః-యోగాభ్యాసినఇత్యర్థః
యుజేస్సనంతాల్లటశ్శాసజాదేశః- ముముక్షూన్ మోక్షమిచ్ఛాన్ విరక్తా
నిత్యధాః-ముచేస్సనంతాదుప్రత్యయః-వినయా దధ్యాపయంతంబ్రహ్మ
విద్యాంగ్రాహయంతమిత్యర్థః॥ సూ॥ శ్రీజ్ఞజీవాంశావిత్త్యాత్యేషుగా
గమః-సశిష్యంభరద్వాజమునింపాదాభ్యాంగచ్ఛంతీతి పద్మాపాదచారిణ
స్సంతః॥ వాదోన్యత్రాప్రిద్యశ్యతఇతిగమేడప్రత్యయః॥ సూ॥ పాదస్యప
దాజ్యోతిగాపహతేషివీతి పాదశబ్దస్యపదాదేశః-వినయాత్ప్రణేమఃప్రణ
తాః- నమేలిఃటిఅతవహలిత్యాదినావిత్యాభ్యాసలోపా॥ ... *

ఆతిథ్యమేభ్యోపరి నిర్వివత్సోఽల్పదుర్మయాయో
మూ, ౪౧ { గబలేనఫేబుఃధామప్రథిమ్నోమృదిమాన్వితా }
నివాసాంసిచద్రాఘిమవస్తురూపాః॥ .....

౪౧॥ ఆతిథ్యమితి॥ ఎభ్యోభరతాసుగమేభ్యః-సంప్రదానచతుర్థి-అతిథ్య
ధామాతిథ్యంఅతిథినతా-౪౦॥ సూ॥ అతిథేణ్యాః-పరినివేషతోనివహ
స్తుంపరికల్పయితమిచ్ఛం - పసేన్వావాసాథకాత్ సనంతాదుప్రత్య

మూ, ౪౪ { వస్త్రాన్నిపానంశయసచ్చనానాకృత్యావకాశేరు
చిరంప్రక్షప్తమ్ | తాన్ప్రీతవానాహమునిస్తత
స్సనివధ్యమాధ్యంపిబతాత్తశేధ్యమ్ || .....*

౪౪! వస్త్రేతి||అథమునిభవరద్వాబి - వస్త్రాణిఅన్నానిపానాని
శవస్త్రాన్నిపానం-సర్వోద్భవందోవిధామైకవద్భవతీత్యైవద్భావః-శయ
సంచజాతావేకవచనం-నానావకాశేయథాభిమతేపృథక్పృథక్ప్రదేశే-రు
చిరంమనోజ్ఞంయథా తథాప్రక్షప్తంసజ్జంకృత్యాప్రీతవాన్హృష్టస్థ-
ప్రీతిఃప్రీత్యధాన్దైవాదికా దకమకాత-త-రినిష్ఠా-రాన్ భరతాను
గానాహస్త్యుత్తవాంశ్చకీంతత్ - తదాహ-హేబనాః అస్మి న్నాశ్రమేని
వధ్యంయథేచ్ఛంవస్త్రాణి పరిధత్తు- వసేరాచ్ఛాదనాధాన్ల-తిధ్య
మిధాతుసకాశ్య||సూ||యులాంబశ్చ్యుతీతిత్వం-ఆంతరతమ్యాధికారః-
ఆధ్యముపనిశత-ఆనడవవేశన-సర్వంపూర్వవత్ - పిబతమేయజాతంయ
థేచ్ఛం ధయత-పాపానై-భస్యతాదేశః||సూ||పాశ్చిత్యాదినాపిబాదేశ
శ్చ-అత్తసుష్టభక్త్యాణిభషయత - అదేలాన్భిభస్యరాదేశః-శేష్వంవిస్త్ర
భంసంవిశత-శీఘ్రాన్భిధ్యమిశవోలుక్||సూ||శీఘ్రాన్భిధ్యరాతుకెగుణితగు
ణం-సర్వత్ర-ప్రేమాతీసగ-ప్రాప్తకాలేషుకృత్యాశ్చేత్యతీసగేలాట్-
అతీసగ-కామచారాభ్యుజ్ఞా-అత్త-సర్వత్రవిధాలాడితిపూర్వవ్యాఖ్యా
తారస్తదసత్-సతావర్తించిత్రజ్యోతిష్టోమోదివతి-ంచితవ్యపూర్వం
విధేయమస్తీరాగతపజైహం పాస్త్రిత్వాత్ - నాస్యత్రరౌజాయాముపే
యాదిలి వన్నియమ్యతే తద నిచ్ఛరామకరణే ప్రత్యవాయాధావాత్-నా
పిష్ఠానాంతరవిహారపరిసంభ్యావరత్వమితివాచ్యం-పంచేతరపంచసభిభు
ణవత్ ప్థానాంతరవిహారేదోమథావాత్ - దోషత్రయదుష్టర్వాదస్తుదుర్ద
మేవయుక్తం|| ... ..

మూ, ౪౫ { తేభుప్రప్తస్సుసుఖం జసిర్వావానాంస్యషి
త్వారజసిం ప్రధాత ద్రితంసమధ్వారభవాజి
నాదైర్భిష్టానీంరమ్యవనాంసమయః || ..... }

౪౫ || తథతి || తేజనాః ఘృక్తవంతః - వాసాం సీవసీత్వా ఆచాభ్య-
 వసేరాచ్ఛాదనాథాః త్రాప్సప్రత్యయః - వలాదిత్వాదిట్ - సుష్టుసుఖం య
 ధాభవతి తథారజసిముషి త్వాస్థిత్యా || సూ || అత్యంతసంయోగే ద్విత్రియా - వ
 సతి తుస్థో రిట్ యజాదిత్వాత్సంప్రసారణం - ప్రభాతే సంపాప్తా అధ్యా
 సంసమధ్యాః అధ్యగతా ఇత్యధః - పాదీసమాసః || సూ || ఉపసగా
 దధ్వస ఇతి సమాసా తప్తప్రత్యయః - ద్రుతం రథవాజినాయుక్తే నాగై
 రథవాజినైర్వ్యవసదలాపి సమాసాశ్రయణే ససేనాంగద్వంద్వైకవ
 ద్భావం వారయంతి - రష్యవనాం మంచాక్షిం నామ చిత్రకూటానికిటస్థాం
 కాంచనవదీం సతుగం గామిత్యారణ్యకాండే ద్రష్టవ్యం - సమీయః - ఇతోలిపి
 యేరుసి || సూ || ఇతోయతో దీఘాయంతి క్రిత్యభ్యాసదీఘః ||

మూ, ౪౬ { వైఖానసేభ్యః శ్లోకైః కామవార్తాస్తతో విశం
 జానవతంగసంఘమ్ | అభ్రం విహంగం రవిమా
 ర్గభంగమనంపాశైః - ద్రిం ప్రతిచిత్రకూటమ్ || }

౪౬ || వైఖానసేభ్యః ఇతి || తతో మంచాక్షిగమనాంతరం - వైఖానసే
 భ్యోవానప్రసేభ్యః || వైఖానససేవానివానప్రస్థాశ్చ తాపసా ఇతియా
 వహః || సూ || అభ్యుపాసయోగే త్యపాదానత్వం - శ్రుతారామవారాచి
 త్రకూటగమనవృత్తంతో యోగైసంతః - విశమేణ శంజానవతంగసంఘం
 కూబర్తుక్షీకుం - శ్లోకైః బంధైః సజాదేశైః - అభ్రం విహంతీత్యభ్రం విహం
 అభ్రం రషాణి || సూ || వహః భ్రం విహంతి ఖచిముమాగమః - తాన్యగ్రాణిభి
 రాణీయస్యతం - అతపవంఢిమాగస్యభంగః ప్రతిరోధోన్యాస్తీతి తథో
 క్తం - మశ్వధీయోకారే చిత్రకూటమద్రిం ప్రతిజనంపాశైః గ్నుః -
 అహిగతావిసాధానోలిట్ || సూ || అత ఆచారిత్యభ్యాసదీఘః - తస్మా
 స్మక్షిహలి ఇతి సుదాగమః || .. ...

మూ, ౪౭ { దృష్టో వీక్ష్యవానాకకకుభో బలౌఘా వితత్త్యశా
 క్షాం వచంపినహ్య తస్థాసి సంక్రామయిష్యశ్చ
 తేకస్మాదప్రతిగ్రహిష్యసి ముష్ణిష్యసి || ..... }

౪౭ || దృష్ట్యైతి || సుమిత్రాయా అపత్యంపుమాంతస్సమిత్రిః -
 బాహ్వదిత్వాదిభో-కకుభోదిశః-ఊబా-వానా-వ్యాప్నవతః-ఊబో-
 తేశానవ్-ఉవజాదేశశ్చ-బలౌఘాంత్యేనాసమూహా-దృష్ట్యా - శృంగ
 స్యవికారశ్శాశ్చ-ంధసుః - వితత్యవిస్తార్య-సజ్జంకృత్యేత్యర్థః-తనోతేస్సమా
 సైక్రొవ్యల్పవత్ - అనునాసిక లావః - కవచంవర్తపిసహ్య-నహేర్ల్యవ్-
 వప్తివాగురిరల్లాపమవాప్యోరుపసగయోరితి వికల్పా దల్లాపః - సీసంగా)
 మయిషుస్సంగా)మయితుం యోధ్యమిచ్ఛః - సంగ్రామయుద్ధఇతిధాతో
 శ్చురదిగ్యంతా త్సనంతాదుప్రత్యయః - అతఏవ శితేషునిశితదా
 ణస్య-అక్షిణీచక్రవౌచఅక్షిచ్రువం || సూ || అచతురాదినానిపాతనా
 త్సాధుః-ఉజ్జిహసః- ఉద్ధమయ-ఉజ్జభ-గభో-నిదేశః - జహతేః
 త-రిలలశ్చానజాదేశః - తస్థాస్థితవా-ప్రతిపక్షభా)ంత్యాసన్నధ
 ఇత్యర్థః || ... ..

మూ, ౪౮ { శుక్లోత్తరాసంగ భృతో విశస్త్రా) పాదైశ్చనై
 రాపతతః ప్రమన్యూ-దౌహిష్ఠతాస్వీతవిరుద్ధ
 బుద్ధీ వివస్త్విమా-దాశరథీ స్వవర్ణ్యా || ..... }

౪౮ || శుక్లేతి || అథదాశరథీరామలక్ష్మణౌ - శుక్లోత్తరాసంగభృ
 తఃశుక్లోత్తరీయధారిణః - సతుకవచభృతః - క్షిప్ - విశస్త్రా)న్నిరాయ
 ధా-సతూద్యతాయధా- పాదైశ్చనైరాపతతఃఅగచ్ఛతః-సతుయా
 వైస్తూణ-ప్రమన్యూ-ప్రభూతశోకా-రుదతఇత్యర్థః-సతుక్షే
 డమానా-తాస్థరతానుగా-వీతవిరుద్ధబుద్ధీ వికతవైరాభిసంధీ-కింతు
 వివందిషా-వందితుం ప్రణంతుమిచ్ఛా- స్వవర్ణ్యా- స్వవర్ణ-భ
 వా-స్వపక్షపాతసఇత్యర్థః || సూ || వగాంతాచ్చుశ్చైయతావస్య
 తరస్యామితయత్ప్రత్యయః-దౌహిష్ఠఊహితవా-ఊహతేలు-జిసిచ్యా
 ద్వృద్ధిః - అనుద్ధతవేషలం-గెనసుహృదాభవేనాగతాన్నిశ్చికాయేత్యర్థః ||

సమూలకాషంచకషూరుదంతా రామాంతికం
 మూ, ౪౯ { బృంహీతమన్యవేగాః! ఆవేదయంతఃషీతిపాల
 ముచ్చైఃకారంమృతం రామవియోగశోకాత్ || ... }

౪౯ || సమూలేతి || అగ్రైతేబృంహీతమన్యవేగాః ప్రవృద్ధశోకవేగాః
 అతేవరుదంతఃషీతిపాలందశంధంరామవియోగశోకాస్తృతం-ఉచ్చైః
 కారంఉచ్చైఃకృత్వాఆవేదయంతఃపుత్రశోకాస్తృతదృశ్యుచ్చైః కథయం
 తదృత్యశః || సూ || అవ్యయేయధాభిప్రేతాఖ్యానైశ్చః క్షాణికులూపి
 తిణముత్ ప్రత్యయః-సీచైరాశ్చ్యేయస్యాశిష్టస్యఉచ్చైరాఖ్యానమేవాత్రయ
 ధాభిప్రేతాఖ్యానం- రామాంతికం రామసమీపదేశం-సమూలకాషంస్వ
 శరీరలుంతనైఃపతనైఃసమూలంకషిత్యాచకషుః - ఆమూలాచ్ఛకషురిత్య
 శః || సూ || సమూలనిమూలయోకషణిణముత్ ప్రత్యయః - కషాదిషు
 యధావిధ్యనుప్రయోగః || ... ..

చిరంరుచిత్వాకరుణంసశబ్దంగోత్రాభిధాయం
 మూ, ౫౦ { సరితంసమేత్య | మధ్యేజలాచాఘవలత్క్షణా
 భ్యాంప్రస్తంజలంద్వ్యంజలమంతికేపామ్ || }

౫౦ || చిరమితి || అథరాఘవరామలిక్ష్మణసాహచర్యాత్-తథాచ
 రాఘవలత్క్షణాభ్యామిర్భృశః- చిరంకరుణందీనంసశబ్దంసధావనంచయ
 ధాతథా రుచిత్వాపరిదేవ్య - సరితమేత్యుచీంగత్వామధ్యేజలస్యమధ్యేజ
 లం తస్మాజ్జలమధ్యాదిత్యశః - అభ్యుపేషంచమీ-తత్రస్మాత్సానిగః
 ల్యేత్యశః || సూ || పారెమధ్యేషస్యావేత్యవ్యయీభావః- అవంచమ్యా
 ఇతిసీషేధాన్నలుగమాహ- అపామంతికేతీరే - ద్వాలంజలీసమాహృ
 తౌద్వ్యంజలం || సూ || తద్ధితాధేత్యాదినాసమాహరే ద్విగుః-ద్విత్రిభ్యా
 మంజలేతి సమాసాంతప్తచ్ - ద్వ్యంజలమితి లక్షణయాద్వ్యంజలిగృహీ
 తమిత్యశః-అన్యధాఘటంపటఇతి వత్ - ద్వ్యంజలంజలమితిసామానాధి
 కరణ్యాయోగాత్ - నతుద్వ్యంజలిః ప్రమాణమన్యేతి సామానాధి కరణ్య
 సిద్ధిః || సూ || ద్విగోలుఃకనపత్యఇతి ప్రమాణతద్ధిత లుకిసమాసాంతాను

తపతీప్రసంగాత్ - తత్రాతథితలుకీత్యనువృత్తై రితి-కించాత్రద్వ్యంజ
 లమితిసాధనద్విత్యముచ్యతే-ద్వయోఃకర్తౌరంజల్యారబిద్విత్వాత్ - సహ
 దేయజలాంజలీత్వం - అతోనతమిత్రైకోత్తరవృద్ధిః విధాయక శాస్త్రీవి
 రోధఇతిసర్వసమూహితం-ఈదృక్షలంగాత్రమభిధాయగాత్రాభిధా
 యంనామగ్రాహం॥౧॥గోత్రంనామ్నికులచలఇతియాదవః॥ సూ॥ద్వి
 తీయాయాంచెతిణముత్ ప్రత్యయః॥ సూ॥అతోయుక్ష్టిర్నాతోరితియుక్ -
 ప్రిత్యంతంతం-ప్రసూర్వాద్దదాతేః కమణి క్తః॥ సూ॥అచడపసగాత్ త
 ఇతిదదస్తకారాడేశః॥ ... ..

మూ, ౫౧ { అరణ్యయానేను కరే పితామాం ప్రియ్యుః
 రాజ్యేబతదుషురేత్వామ్ మాగాశ్శుచందీరభ
 రంవహముమాభాషిరామేణవచఃకనీయాన్ ॥* }

౫౧॥ అ॥అథ రామోరాజ్యాయభరతమనునయన్నాహ॥అరణ్యేతి॥
 హేవత్సపితాదశరథోమాంప్రగల్భమపీతిభావః-సుకరేఅరణ్యయానెవన
 వాసేప్రాయుఃశ్చనియుక్తవాన్॥సూ॥ప్రాపాభ్యాంయుజెరిత్యాత్మనెవ
 దం-త్వాంచాలమపీతిభావః-దుషురేరాజ్యేప్రియ్యుః-బతేత్యనాది
 త్యాథ-హేధీరధైర్యసంపన్నశుచం మద్వనవాసనిమిత్రంశౌకంమాగాః
 మాగమః-సుకరత్వాత్ప్రసృతిభావః॥ సూ॥ ఇతోగాలుజినమాశ్శ్యోగకిం
 త్వముంభరంపితృదత్తంరాజ్యభరం - దుర్వహమపీతిభావః- భూషా
 భరణఇతిధాతోః క్రాద్రికాత్॥సూ॥ఋదోరవ్ - వహసంపాదయ-వి
 ధాలాట్-పిత్రాజ్ఞాయాదులకంఘ్యత్వాదితిభావః- రామేణకనీయానను
 జఇత్యథకః॥సూ॥ యువాల్పయోఃకనస్యతరస్యామితికనాదేశః-పూర్వోక్త
 మాభాషిభాషితః- బ్రువేరథగ్రహణాద్ద్వికమకత్వం-అప్రధాన
 దుహదీనామిత్యప్రధానైకర్మణిబుజ్జ్॥ ... .. *

మూ, ౫౨ { కృతీశ్రుతీవృద్ధమలేమధీమాంస్తవ్యంపైత్యకంచే
 ద్వచనంవకుర్యాః । విచ్ఛిద్యమానెపికులెపరస్య
 పుంసఃకథంస్యాదిహపుత్రకామ్యా॥..... }

౫౨ || కృతీతి || కించవత్సవృద్ధమతేషుజ్ఞానవృద్ధాచారేషు - శ్రుతమ
 నైనశ్రుతీకృతమనైసకృతీతేషాంశోతాలనుష్ఠాతాచెత్యర్థః || సూ || ఇష్టా
 దిశ్యశ్చేతీనిప్రత్యయః || వా || క్రస్త్యేన్విషయస్యకర్తృణాంప్రమీవక్రవ్యాధీ
 మాంస్త్యంపితురిదంధైత్యకం || సూ || పితృశ్చ్యేచికారాట్పిత్ - వచనంన
 కుర్యాశ్చేతీనపాలయేశ్చేతీ - ఇహలూకేవరస్యాన్యస్యాకీపుంసఃకులేవిచ్చి
 క్యమానైప్రత్యుత్సాద్యమానైః పుత్రకాన్యూత్తనః పుత్రేచ్ఛా - పుత్రక
 ఛాతామ్యజంతాదప్రత్యదేవా - కథంస్యాత్ సకథంచదపిప్యాది
 త్యర్థః - అవిధేయపుత్రాదపి కులూచ్ఛేద ఎవవంమితిసహాపిపుత్రకామ
 స్సాస్యవిధిభావః || ..... * ||

అస్మాకముక్తంబహుమన్యసేచేద్యజీశిషేత్వంన
 మూ, ౫౩ { మయిస్థితేచ | జిహ్వాప్రవృత్త్యయదితాతవాక్యే }
 జహ్విహింసంకాంప్రబశాధివృద్ధీమ్ | .....

౫౩ || అస్మాకమితి || అస్మాకముక్తంఅన్యజ్యచంబహుమన్యసేచె
 తీపితృనమోన్మేదచిహ్వాగయసిదేత్ మయిశ్చ్యేష్టేస్థితేత్వంనాశిషేనప్రభ
 వస్యజీయదికింతుమత్సర త్రోసిచువాజ్ఞాకరసిచేదిత్యర్థ - తథాతాతవా
 క్షేతీతృశాననైతిప్రకాశితస్థజిహ్వాపియదిలజ్జసేచేత్ - హీలజ్జా
 యాం || సూ || క్షాపితివిచ్ఛిన్నాపి - గుణ - శంకావనుచయంబహిహిత్యజ ||
 సూ || ఈహ్యభూరితికారః - వ్రజాయోధ్యాంగచ్ఛ - పృథ్వీంశాధి
 పాలయ || సూ || శాహవితిశాభావస్యాసిద్ధత్వాత్ - హుజల్భ్యహేర్థి ||

వృద్ధోరసాంరాజ్యధురాంప్రవోధుంకథంకయా
 మూ, ౫౪ { నహమత్సహాయ | మామాంప్రయుక్తాఃకులకీ }
 తిలోలోపేప్రాహస్త్యరామంభరతోవిధర్మమ్ ||

౫౪ || అ | అభధరతోరామంప్రత్యాహ || వృద్ధేతి || ఉరసాన్ని
 నాదోరసఃఉచ్యంపుత్రః || సూ || ఉరసోతోచేత్యేప్రత్యయః - పృ
 థాశ్చ్యేష్టదోరసోయస్యాతాం రాజ్యస్యధురాం రాజ్యధురాం || సూ ||
 ఋక్సూరిత్యాదిసానమాసాంతోప్రత్యయః - వచనాంగతాయాం స్తి

యాంటావ్ - ప్రవాధుం॥సూ॥ శకధృషెత్యాదినామమన్ - సహివహే
 రోదవర్ణస్యత్యోకారః-ధత్వాదికార్యం - కనీయాకానిస్తోహంకథమత్స
 హేయ రోచయేయ-గహికతమేతదిత్యర్థః॥ సూ॥ విభాపాఽథమివిజ్ఞేతి
 గర్హాయాంసహేలికజితజీటాఽత్ - కులకీతికంబుంపత్యుచ్చిస త్రితల్లా
 పం॥సూ॥కర్త్యుత్ -తస్మిన్-ర్కణిమాంమాప్రయుక్తాఃమానియుక్తగ్రవ-
 యుజెలుకజితజీనిచి॥సూ॥ఝలూఝలీతిసిజ్ఞాపః - ఇతిభరతోపిరామం-ధ
 మ్యకంధమాకదసపెతంవార్యం॥ సూ॥ ధమకపభ్యర్థన్యాయేత్యాదినా
 యత్ప్రత్యయః-ప్రాహస్త॥సూ॥లట్సుఇతిభూతెలట్॥ ... *

మూ, XX { ఊజకస్వలంహ స్తితురంగ మేతదమూనిరత్నా
 నిచరాజభాంజి రాజస్యకంచైతదహంషీతీన్ద్ర }
 స్వయిస్థితేసామితిశాస్త్రమేతత్॥.....*

XX॥ఊజకస్వలమితి॥ఊర్కబలం-తద్యదూర్జస్వలం॥సూ॥వ్యోత్సా
 తమిన్రేత్యాదినానిపాతనాత్సాధుః- హ స్తితురంగం-సెనాంగత్వాదెకవ
 ద్భావః-ఎతత్ - రాజభాంజిరాజాద్వాణి రత్నానిచామూని-రాజన్యానాం
 సమూహారాజస్యకంచైతదితిపురోవర్తిన్ద్రేశః॥సూ॥గోత్రక్షేత్యాదినా
 పుష్కో-త్వయిస్థితేహంషీతీన్ద్రస్వామితిఏతత్పాపశాంతంనిరస్తమస్తు
 తదేతదుచ్చారణమపినాహికతీతిభావః॥ ... *

మూ, XL { ఇతినిగదితవంతం రాఘవస్తంజగాదవ్రజభ
 రతగృహీత్వాపాదుకేత్వంమదీయే॥ చ్యు }
 తనిభిలివిశజఃపూజ్యమానోజనాఘ్నేస్స }
 కలభువనరాజ్యంకారయాస్తస్తతేన్॥ *

ఇతి శ్రీభట్టికావ్యే - ప్రకీర్ణకాండే -

రామప్రవాసోనామ

తృతీయస్కంః-

౭౮   (భట్టికావ్యే * సవ్యాఖ్యానే * ప్రకీర్ణకాండే.)

౫౬ || ఇతీతి ! రాఘవా రామః - ఇతినిగదితవంతంఉక్తవంతం
 భరతంజగాద - కిమితి - హేభరతత్వం మదీయే పాదుకే గృహీత్వాప్ర
 జగచ్ఛ-మృతనిఖిలవిఙ్కొ సీరస్తసమస్తాతంకః-తథాజ నౌఘోఘాజ్యమా
 సస్యక్-అస్తస్తతేనాస్తదనుమత్యైవసకల భవన రాజ్యం -సవ లాకాధి
 ప్యైకారయ-పాదుకాభ్యాం ప్రయోజ్యాభ్యామిత్యథః|| ...

ఇతిశ్రీపదవ్యాసప్రమాణపారావారపారీణ శ్రీమ

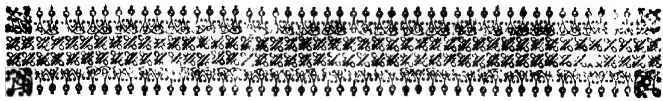
హూపాధ్యాయగోలచలమల్లినాథసూరి

విరచితే భట్టికావ్యవ్యాఖ్యానే

సప్తపదీనాఖ్యానే

తృతీయస్కంధః.

శ్రీ రస్తు.

శ్రీ వక్షిణామూతకయనమః.

భట్టికావ్యే - సవ్యాఖ్యానే - చతుర్థస్కంధః .

మూ, ౧ { నివృత్తేభరతేధీమానత్రైరామస్తపావసమ్ | ప్ర
సేచేపూజితస్తస్మిన్ దండకారణ్యమియివాన్ || }

౧|| నివృత్తేభరతేధీమాన్ భువఃపౌరామాగమన్నితిబుద్ధిమాన్ రామః
రతేనివృత్తైసతి-అత్రైవత్రిషహషేన్ స్తపావసంప్రసేచేపాప్రై-అత్రా
ప్రివనెపూజితః-సీతాంగరాగాదినాసత్కృతస్సన్ దండకారణ్యంపండ
కాఖ్యంవసమియివాన్ పాప్రై-సూ|| ఉపేయివానితికృత్వసంత నిపాతనైశ్చ
పావసగాభ్యాసస్యాతం త్రత్వాదన్యోవస్యప్రోసువస్యప్రోవాసాధు

మూ, ౨ { అటాట్యమానోఽరణ్యోనింసహసీతస్సలక్ష్మణః ||
బలాద్బుభుక్షువోత్థివ్యజహ్రీభీమేనరక్షణా || }

౨|| అటాట్యమాన ఇతి సహసీతస్సలక్ష్మణః|| సూ|| తేనసహేనిబహువి
హిః-వోవసజానస్యో సహశబ్రస్య సభావవికల్పాదుభయప్రాప్తప్రయో
గః-అరణ్యోనింసహసీతస్యం * కాలభావాధ్వగంతవారిమక సంజ్ఞాపూర్వక
న్యతాంచేకౌర్పకమకాతాంచరమక సంజ్ఞాభవేదిహేతివచనాద్దేశస్యా
వ్యరణ్యోన్యోకమకత్వం|| సూ|| ఇంద్రవరుణేత్వాదినా హిమారణ్యయో
మకహత్వేతిజీవానుగాగమశ్చ-అటాట్యమానోభృశమటన్-యన్విధా
నె|| వా|| సూచిసూత్రిమూత్యక్రిత్యత్యకనూతోలినామనెకాబహులాద్య
థకమువసంఖ్యాసమిత్వంలేకృజంతాల్లటన్ననజాదేశః|| సూ|| పీఠాంత
ర్గత్యభ్యాసదీక్షః- రామబుభుక్షువాభోక్తుమిచ్ఛునాతుధితేనేత్యథః-
భుజస్సన్నంతాదు ప్రత్యయః- విభ్యత్యస్తాదితిభీమేనభయంకరేణరక్షణా

విరాధాభ్యోనరాక్షసేన బలాదుత్తిష్ట్య ఊర్ధ్వఃపాప్తా వజ్రహృతః-
యద్యపిసీతాహృతాసరామః - సజహరతయోర్మధ్యమైథి లీలంకాకోవణ
భరితర్కనాత్-తథాపితద్ధరణస్యాత్మహరణప్రాయత్వాత్తథావ్యపదేశః॥

మూ, ౩ { అవాక్కిరసముత్పదంశ్చతానైనాపిదుర్దమమ్భ
జ్జాఘ్రాఘజావిరాధాఖ్యంతంతాఘవినచఖ్నతుః॥ }

౩॥ అవాగిత॥ తతస్త్రామలత్తుణౌ అవాక్కిరసమధోమస్తకం-ఉత్పాద
మూర్ధ్వ-చరణం - శ్చతాంతేనాంతకేనాపిదుర్దమందుహారణం విరా
ధాఖ్యంతం రాక్షసంభుజౌభంజ్జ్వల ॥ సూ ॥ జాంతసశాంవిభాషేతి
సలాపాధావపక్ష్యేరూపం- విసుధాయాంనిచఖ్నతుఃనిభాతవంతౌ-భనతే
ల్లిట్-తసోఽతుసి॥ సూ॥ గమహనైత్యాదినాడువధాలాపః॥ ... *

మూ, ౪ { ఆంహిషతాంరఘువ్యాఘ్రాశరభంగాశ్రమంతతః॥
అధ్యాసితం శ్రియాబ్రాహ్మ్యైశ్శరణ్యంశరణైషిణామ్॥ }

౪॥ ఆంహిషతామితి-తతోవిరాధవధాసంతరం-రఘూలక్షణయా
తౌరఘౌపౌ వ్యాఘ్రాశరభౌ వ్యాఘ్రాశరభౌ శ్రేష్ఠౌ-ఉపమి తిసమాసః-
రఘుశబ్దస్య బసవదావాచిత్వసలతప్రాబల్యాత్ - బహువ్యసితావత్తద్ధి
తలుక్పింత్యై- ద్వయోః కావాలాదేన లాక్షణికరఘుశబ్దభితి సుష్టూ
క్తరఘూవ్యాఘ్రాశరభౌవివేతి-బ్రాహ్మ్యైశ్శరణ్యంసంబంధిన్యావైదిక్యాశ్రియా-
సంబంధాదజీవీ ॥ సూ ॥ బ్రాహ్మ్యైశ్శరణ్యంవివిక్యాశ్రియా-
నాట్టిలాపః-అధ్యాసితమధిష్ఠితం - శరణైషిణాంశ్చ శార్థానాం-ఇషేస్తా
చ్చీకృణోనః-శరణైషిణానామసంభరణ్యం ॥ ని ॥ శరణంరక్షణేగృహభితి
విశ్వం॥ సూ॥ తస్మాద్ధుతి యత్ప్రత్యయః శరభంగ నామ్నామునైరా
శ్రమమాంహిషతాంగతవంతౌ - అహిగతావితి ధాతోర్లుబితజీసిచీట్-
అద్యుభిః॥ ... ..

మూ, ౫ { పురోరామస్యబహువాంచకార జ్వలనేవపుఃశర
భంగః ప్రదిశ్యారాత్సుతీక్ష్ణమునికేతనమ్ ॥ ...* }

౫॥ పురభితి ॥ అధశుభం-ఆరాత్సుతే సుతీక్ష్ణస్యమునైర్నికేతన

మాత్రమం-ప్రదిశ్య రామస్య నివాసత్వేన ఆదిశ్య-స్వాత్రమస్యానంతరమేవ
స్వప్రియాణామనృభావిత్యాదితిభావః-రామస్య పురఃవపుస్సవశరీరంజ్వల
నైలగ్నౌజహవాఞ్చకారజహవః॥ సూ॥భీష్మీభృహువాంశ్లువచ్చేతివిక
ల్పావామ్పూర్తిత్యయః-శ్లువత్కార్యంర్విర్భావశ్చ॥... ... *

మూ, ౬ { యూయంసమైష్యథేత్యస్మిన్నాసీత్సుహివయంవనః |
దృష్టాఘస్వస్తివోయామస్వపుణ్యజివితాంగతిమ్ ॥ }

౬ ॥ యూయమితి ॥ మోరాఘవయూయంతేషాంత్రిత్వాత్ బ
హువచనం - సమైష్యథసమాగమిష్యథ - సమాజ్ఞాత్వాదితోల్పట్ ॥ సూ॥
ఏత్యేథత్సాన్నిధివీధిః-ఇతిమోతోర్వయం॥ సూ॥ అస్తవోద్వయోక్తేతిచ
కారాదేకత్వేబహువచనం-అస్మిన్సనేఆసీత్సుహి ఆస్థామ-ఆసెబుఃజిమహి
జీసిచీట్-స్థితిధలంచనిధమత్యాహ-యూయందృష్టాఘస్వభవథ - సాక్షాద్విష్టు
సాక్షాత్కారాత్కృతాథోఽస్మీతి-అస్త్యేఘట-భ॥సూ॥శ్చసారల్లాపః-వా
యుష్మభ్యం॥సూ॥బహువచనస్యవస్తుసౌ-స్వస్తికల్యాణం॥సూ॥నమస్వస్తి
త్యాదినాచరుభీః-స్వపుణ్యజివితాం స్వధర్మాజితాంగతింలొకం-యామో
యాస్యామః-వతమానసామిష్టేలట్-ఇతిచోక్త్యా-జుహవేతియోజ్యం॥

మూ, ౭ { తస్మిన్కృతాసుసాదూభతేసతీత్య ముని సన్నిధౌ | ఉ
వాసవస్య శాలాయాం భృమన్నసికమాశ్రమాత్ ॥ }

౭॥ తస్మిన్నితి॥ తస్మిన్కృతభృం కృతాసుసాదూభతేభస్మీనూతేసతీత్యథః॥
సూ॥విభాషాసాలికాప్రస్థ్యిఇతిసాతీప్రత్యయః - అనిశమాశ్రమాత్ భృ
మకసంరక్షణార్థమాశ్రమేభవస్యట్-కౌశ్యావర్తకాదామితివచనాదా
శ్రమాశాంతకర్తవ్యంసతీత్యమునిసన్నిధౌవర్జకాలాయామువాసఉపిత్వా
వసన్లైతి ॥ సూ ॥ లిట్కార్యసస్యాభయేషామిత్యభ్యాసస్యసంప్రసారణం॥

మూ, ౮ { వసేభువాసతేయేభునివసత్ వర్జనంస్తరే శయ్యో |
త్థాయంమృగాన్విశ్యన్నాతిథేయోవివక్రమే... }

౮॥ వసేష్యితి॥ వసతోసాధుభువాసతేయేషా-వసతియోగ్యభువనేషు॥
సూ॥వర్జనిధిఃసంస్కరణేభాభా - సంస్తీగ్యవర్జితి సంప్రకస్తబ్ధం॥ సూ ॥

ఋదోరవ్ - తస్మిన్ పద్ధానాంసంస్తరేపర్ణతల్యై నివసన్నిషీదకే - శేరతే
 స్యామితశయ్యా||సూ||సంజ్ఞాయాంసమజ్ఞేత్యాదినాక్యవ్ - తస్మాత్సత్వ
 మత్థాయశయ్యోత్థాయం || సూ || అపాదానెపరీస్సాయామితిణముత్-
 యక్ - పరీస్సత్వరామృగాన్ విధ్యత్ పృహరన్ - వ్యధేశ్యతరి|| సూ || గ్ర
 హీజ్యేత్యాది నాసం ప్రసారణం - అతిథిమసాధురాతిథేయస్సన్ - నతుకు
 షీంభసస్పృత్వన్తః - వాసతేయవత్ ధర్షన్ - విదక్రమేవిచచార||సూ || వేపా
 దవిహరిణ్యత్యాత్మనెవదం|| ... ..

మూ,౯ { ఋగ్యజుషమధీయానాన్ సామన్యాంశ్చసమర్చయన్ | బు
 భుజేదేవసాత్కృత్యాశూల్యముఖ్యంచ హోమవాన్ || ౯ }

౯|| ఋగ్యజుషమితి || సః రామః శూలెకాస్తాగైశ్చ ఖాయాంస్థాల్యాం
 సంస్మృతం మాంసం శూల్యముఖ్యంచ || సూ|| శూలాఖాద్యత్ - దేవసాత్
 దేవాధీనం - దేయం దేవసాత్కృత్యా||సూ|| దేయత్రాచైతదకారాత్సాతి
 ప్రత్యయః - హోమవాన్ సత్యహోమినన్ - ఋచర్చయజాంషిచ ఋగ్య
 జుషం అధీయానాన్ - సామన్యాంశ్చ - సామాధ్యైత్వాంశ్చైత్యధః||సూ||
 తత్ర సాధురితియత్ప్రత్యయః సమచక్షయన్ మాంసేన సమస్తానంకుశ్వన్ -
 బుభుజేభుక్తవాన్||సూ|| ఘోనవనగతితత్ - దేవప్రాప్తాణమతశిష్టంభు
 క్తైరనాత్మైకైః - సవచేదన్న సూత్రనగ్నైఃషేధాదితిభావః||

మూ,౧౦ { వసానస్తస్త్రీణాభేసర్వాక్షజేతరుత్వచా | కాండీరః
 ఖడ్గిశ్శాక్షిణైరక్షన్ విప్రాంస్తసుత్రీవాన్ ||... || }

౧౦|| అథ ముగై నాహ|| వసానగతి|| తంత్రాత్ తంతువాయపరిచ్ఛదాదచిరా
 వహ్యతస్తంత్రపటస్తంత్రీకం ప్రత్యగ్రపటః||సూ|| తంత్రాదచిరావహ్య
 తగతిః ప్రత్యయః|| ని|| తంత్రం స్వరాప్రచింతాయంతంతువాయపరి
 చ్ఛదగతియాదవః - తన్నిభేతత్తుల్యై సర్వాంగం వ్యాప్నోతీతినర్వాంగే||
 సూ|| తత్సర్వాదిత్యాదిసాఖప్రత్యయః - తరుత్వచావలీ - వసానః ఆ
 చ్ఛాదయన్ - వసతిచ్చాదనశాసన్ - కాండీరః బాణవాన్||ని|| కాండోష్ఠీ
 దంషకాశేత్యమరః||సూ|| కాండాండాదీరస్మిరవావిరిమ్యధీకాయశర

స్పృత్యయః-ఖడ్గిఃఖడ్గీ-మత్స్యభీ-యత్త్వ-ఖాడ్గిఃఇతిపాతే॥ సూ॥ ప్రహర
ణమిత్యే-శాక్తి-ధన్వీ-మత్స్యభీ-యత్త్వ-తనుం-త్రాయతఇతితనుత్రం॥
సూ॥ ఆతో-నుపసగోకః-తద్వాక్-కవచీ-విప్రా-రత్న॥ ...

సూ, ౧౦ { హిత్యాశితంగవీనానిభద్రైర్వేష్యాశితంభవమ్ | తే
ష్వసౌదస్థశూకారిర్వనేష్యానభినిర్భయః॥... }

౧౦॥ హిత్యైతి॥ దండశూకానాంహింసాశామరిః॥ సూ॥ యజజ
పేత్యాదినాడకంప్రత్యయః - అసారామఃఆశితాఃఆశితవత్యోగావఃస
ష్టితిఆశితంగవీనానిభద్రైర్వేష్యాశితంభవలాదికానీత్యర్థః॥ సూ॥ అషడ
క్షేశితంగ్వలంకమేత్యాదినా స్వాధేఖప్రత్యయః - ఏతస్మాదేవని
పాత నాత్పర్వపదస్యముమాగమః-తానిహిత్యా-యేషు వనేషుభద్రైరా
శితానాంఆశితవ తాంచభవనం ఆశితంభవం మృచ్ఛాశిత్వం సంభవతీతిశే
షః॥ సూ॥ ఆశితేషువఃకరణభావయోరితిభావేభిచ్ - ముమాగమః - తేషు
వనేషునిభా-యస్య-ఆసభ్రభభామేత్యర్థః-అభిగతావిత ధాతోలి-
ట్॥ సూ॥ అజాదేరిద్విత్వేఅతఆదేరిత్యభ్యాసదీఘః - తస్మాన్మద్విహల
ఇతినుడాగమః-రితైనానిహిత్యాపూజేషువిజహారేత్యర్థః॥ ...

సూ, ౧౧ { వ్రాతీనవ్యాళదీప్రాస్త్రస్సృత్యసంపరిపూజయః | వ
రిషద్వలాన్మహాబ్రహ్మైరాటనైకటికాశ్రమాత్॥ }

౧౧॥ వ్రాతీనైతి॥ నానాజాతీయఃఅనియతవృత్తయః ఉత్సేధజీవినా
వ్రాతాఃతత్క-మ-వ్రాతంతేనజీవంతీతివ్రాతీనాః॥ సూ॥ వ్రాతే
నజీవంతీఖిణ్ ప్రత్యయః - తేషాంస్వకరీరాయాసజీవినాంవనవతికానాం
యేవ్యాళాఃహింసాగ్రీతేషుదీప్రాస్త్రస్త్రీష్టాస్త్రస్య-సున్యంతిసోమమి
తిసుత్వాసోమసుతఃసోమయాజినః॥ సూ॥ సుయజోజ్యోనిచ్-తుగాగమః॥
సూ॥ నసంయోగాద్వమంతాదిత్యల్లాపనిషేధః - తాన్మత్స్యగఃపరిపూజ
యక్-సత్కు-ర్వ-మహంతోబ్రహ్మణోమహాబ్రహ్మఃమహాబ్రహ్మణాః-
బ్రాహ్మణోత్రమాః॥ సూ॥ కుమహద్యామన్యతరన్యామితిసమాసాంత
త్వచ్ - తేషు-హా-బ్రహ్మైఃపరితస్సీదంతీతిపరిషత్సభా-క్విచ్-పరిషత్తైః

౨౪ (భట్టికావ్యే * సవ్యాఖ్యానే * ప్రకీర్ణకాండే.)

ద్యమపెత్తాదిప్రయోగః ఇకారపరిహారేణ పరిషదిత్యప్యవ్యతఇతి గమ
యతవ్యః-తథాచ-పరిషద్వలౌ పరిషద్వతః - ఉత్తమబ్రాహ్మణసభావ
తఇత్యథాః॥సూ॥రజఃకృష్యాసుతీపరిషదోవలజితమత్సర్థీయోవలచ్చ
త్యయః సకటవతిః నోనైకటికాఃతేషాంతాన్వాఆశ్రమా-ఆట-తేషు
విచచారిత్యథాః-చెక్కముకాదామితివచనాదాశ్రమాదాంకమక
త్వం - అటలి-ట్॥సూ॥అతఆదెరిత్యభ్యాసదీఘః॥ ... ..

మూ, ౧౩ { పరేద్యవ్యద్యపూర్వేద్యగన్యేద్యశ్చపిచిన్తయన్త్య }
{ ద్ధిక్షయామనీంచాదాంప్రియమ్భావుకతామగాత్ ॥ }

౧౩॥ పరేద్యవీతి॥ పరస్మిన్నహనిపరేద్యవి అస్మిన్నహనిఅద్య-పూర్వ
స్మిన్నహనిపూర్వేద్యః అన్యస్మిన్నహనిఅన్యేద్యశ్చపి - సవదాఇత్య
థాః॥ సూ॥సద్యఃపరుదిత్యానాని పారసాత్సవ్యత్రసాధుత్వం - తద్ధిత
శ్చసర్వవిభక్తిరిత్యవ్యయత్వం- మనీంచాదాంవృద్ధిక్షయాహనివృద్ధి-
చిన్తయన్త్యవారయన్-ప్రియంభావుక రాంతేషామేవప్రియాభూతత్వం॥
సూ॥ ఆభ్యసుభగత్యాభ్యసువృత్తే-త-భువఃఖిష్టుఘకభావిత్యభూతత
ద్భావే-త-రి-భు-భా-వ్రత్యయఃముమాగవః-అగాత్ ప్రాప్తః సర్వదా
తద్యోగక్షేమానుసంధానానైషామహరహరతిప్రీయోభూదిత్యథాః॥

మూ, ౧౪ { ఆశ్టిష్టుజవకసంధ్యాంప్రకాంతామాయతీగవమ్ }
{ ప్రాతస్తరాంపరత్రిభ్యఃప్రబుద్ధఃప్రగమరవిమ్... }

౧౪॥ఆశ్టిష్టుతి॥రామఃపతత్రిభ్యఃకుర్కుటాదిపక్షిభ్యః - పాతస్త
రామతిప్రధాతేతతోవ్యత్యంతపూర్వకాలేప్రబుద్ధస్సన్తా॥సూ॥ పంచమివి
భక్తఇలిపంచమి-పాతస్తరామిత్యవ్యయాదామ్ప్రత్యయః- ఆయతోదో
సః-యగోచరాదా గచ్ఛంత్యోగావోయస్తికాలే సకాలఆయతీగవం॥
తిష్ఠధుప్రభృతితావదవ్యయాభావః-తస్మిన్కాలే॥సూ॥తృతీయాసప్రమ్యా
బాహుగమితి సప్రమ్యాఅమాభవఃప్రకాంతాంప్రవృత్తాంసవ్యక్త్యా
యంత్యస్యామితిసంధ్యా-ఆతశ్చోపసగ్గలిలక్ష్ప్రత్యయః-రాత్రిందివ
శంఖభవాసంధ్యాభవాభోయత్ప్రత్యయః - తాంతస్యామిత్య

భావః॥సూ॥అత్యంతసంయోగేద్వితీయా - తిష్ఠంతిగావోయన్త్రిదోహయే
తితిష్ఠద్దు॥సూ॥తిష్ఠన్మప్రభృతీనిచైత్యవ్యయా భావనిపాతసాత్సాధుః తర్హ
ర్యంతమాతిష్ఠద్దు॥సూ॥అజ్ఞర్యాదాభివిధ్యోరితిప్రసరవ్యయాభావః-జవక్
గాయత్రీజవంకుర్వక్రవింప్రణమక్ - అపరరాత్రేఆయతీగజకాలమార
భృతిష్ఠద్దుకాలపర్యంతంతిష్ఠన్నైవ సావిత్రింజవక్ సూర్యోదయేతంప్రణ
తః॥జవన్నాసీతసావిత్రింప్రత్యగాతారకోదయాత్ సంధ్యాంప్రా
క్పాతరేవంహీతిష్ఠేదాసూర్యదశనాదితిస్తరణాదితిభావః॥ ...*

మూ, ౧౫ { దదృశేవర్ణశాలాయాంరాక్షస్యాభీకయాభసః |
భార్యోభంతమవజ్ఞాయతస్థేసామిత్రయేనసకా॥ }

౧౫॥ దదృశఇతి ॥ అథసూర్యోపస్థానా సంతవం - సరావఃవణా
శాలాయాంఅభీకయాకాముక్యా॥సూ॥అనుకాభికాభీకమితేతినిపాతః .
రాక్షస్యారావణావరజయాకానురూపిణ్యశూపకణఖయాదదృశేచ్ఛః
కమః-జిలిట్-అనకాకుష్ఠితా-అసారాపీనీ॥సూ॥అవ్యయసర్వనామ్నా
మకన్వాప్తేః-భార్యోభండాభాగ్యం-వాహిరాగ్నోద్విష్యతి నిష్ఠాయాః
వరనిపాతః-తంరామమవజ్ఞాయసావత్పాదవధీర్య-సామిత్రయేలక్ష్మణా
య॥సూ॥శ్లాఘన్ముజ్జేస్థానపాంజీప్యమానఇలిసంప్రదానత్వాచ్చతు
ర్థః - తస్థేస్వాభిప్రాయంప్రకాశయంతీస్థితా - తిష్ఠలేకమకరతకరి
లిట్॥సూ॥ప్రకాశనస్థాయాఖ్యయోచ్చేలిప్రకాశతత్త్వం ... *

మూ, ౧౬ { దధానావలిభంకంధ్యంరగ్లజాహవిహోచనా॥వా
క్షవచేనాతినర్వేణచస్త్రేలేఖేవపక్షతా॥..... }

౧౬॥అ॥అధాస్యారూపంవణయత్కిలోత్తయే-దధానేత్యాదినా
వలిభంత్రివలిమత్ ॥ సూ॥తుందివలివక్షేధకృతిమత్వధీయోభప్రత్య
యః-మధ్యమవలగ్నందధానా-కణయోమూలకణజాహే॥సూ॥త
స్యపాకమూలేపీల్వాదికణాదిభ్యః కుణబ్జాహచావితిజాహచ్చిత్తయః-త
యోవిఃలోచనయస్యాస్యాకణజాహవిలాచనా - కర్ణాంతలావనత్య
భావః-సప్తమూర్వార్యవదోబహువీరీనిః - అగ్నిక్రాంతనసర్వమిత్యతిసర్వే

౧౬. (భట్టికావ్యే * సవ్యాఖ్యానే* ప్రకీర్ణకాండే.)

జనర్యోత్సృష్టై నత్యశః సూ॥ అత్యాదయః క్రాంతాద్యథా ద్వితీయ
యైతినమానః - ఎకవిభ క్తిచాపూర్వనిపాత ఇతి ప్రతిషేధాదుపసజాన
స్యాపిసవక శబ్దస్యనపూర్వనిపాతః-వాక్పత్వక వాక్త్వచం-ప్రాణ్యంగ
త్వాదేవద్యాపి సూ॥ ద్వంద్వద్వయ్యదపహంతాత్సమాహరణతిటచ్చ
త్యయః-తేనోపలపి తా-ఇత్థింభూతలక్షణేత్యతీయాన్యదుభాషణీమృద్వం
గీచైర్యశః - చక్షుతావదే-మూలైష్టావదిచంద్రతేజైవస్థితేత్యపమాలంకా
రః-సూ॥ చక్షుత్రివిధి సత్యయః॥ ౧॥ పక్ష్యర్థుతోమూలైద్వయోః ప్రతి
పదిరపిరియాదరసః ... .. *

మూ, ౧౭ { సుసాద్వివరదనాసారూప్యదుపాదేతలాజ్ఞులిః |
ప్రధిమానందధానేనభు నేనభునేనసా॥..... }

౧౭॥ సుపేక్ష్య సోభనోపాదాయస్యాప్సాసుపాత్ సూ॥ సంఖ్యాసు
పూర్వోన్యోసమాసాంతలోపః-పాదోఽత్యంతస్యనివేద్యగణికారః-ద్వి
రదనానుభవోద్యవదీయా యస్యాప్సాన్విరచనానోయాః శబ్దద్వైతాసు
పూర్వోన్విరత్యశః సూ॥ ఆయాత్తోవదాదావద్య ఇయాజ్ఞప్రత్యయః-
న్యూతనీసావంతి ౧౭॥ సుశ్చయస్యస్యాంతోక్తా-నభునతైకశేషపూ
ర్వపదోపాహుషీవా-తలకబద్ధప్రాణ్యగవదాదావ్యాద్వందైవ్యవ
ద్యాపి-అంగుళ్యోక్త్యాత్మైవ్యోపూర్వవిచిత్రద్యభిచారిః "సూ॥ స
ముద్రాభాష్ట్యభితిసాత్రవ్యభిచారింగాత్ - ప్రధిమానం దధానేన
పురుతేనభు నేననివిదేన భు నేనోప లపి తాసారాషీరేతస్థతి పూర్వేన
సంబంధః॥ ... .. *

మూ, ౧౮ { ఉన్న సందర్భవక్రీంశుద్ధదల్లోలకుండలమః ప
ర్వాణోపశ్యతశ్చందయాన్ స్రగ్వీణీసుహాననా॥ }

౧౮॥ ఉన్న సమితి॥ ఉన్న సమన్వతనాసికం. సూ॥ ఉపసగాఢైతినపా
దేశః-తథాత్మభాగ్రిచస్త్రైః స్యతత్ శుద్ధదత్ సూ॥ అగ్రాంతశుద్ధత్యా
దినాన త్రాదేశః - లోలకుండలంపక్రీందదర్భవశ్యతః ప్రేక్షమాణా
జ్ఞానాన్ శంసుభమేషామస్తీతిశ్చందయాన్ సానందాన్ కుర్వాణా॥ సూ॥ ౧౮

శంభ్యాంవభయుః ప్రేతుతయసఇతి యస్మత్ప్రత్యయః - ప్రగ్విణీమాల్యవతీ
సూ॥ అస్మాయామేధా ప్రజోవినిః- సుహసంసుప్తితమానసంయస్యాస్మా
॥సూ॥ స్వనహసోర్వేతివికల్పాదప్రత్యయః ॥ ...

మూ, ౧౯ { ప్రాప్యవంచూగ్యమాతాసౌపతియంతీరఘూత్తమమ్ |
అనుకాప్రాప్తయాంచక్రేప్రియావర్తుంప్రియంవదా॥ }

౧౯ ॥ ప్రాప్యేతి॥ అనుకాకాముః॥ సూ॥ అనుకాభి కేత్యాదినానిపా
తః- అతవపవతీయంతీవతిమాత్తనగచ్ఛంతి॥ సూ॥ సువలత్తనఃక్యద్- అ
వృత్సావధాతుకయోదీకఘఃశతతీద్- చంచూగ్యమాతా ఇతస్తతొగ
హికతంచరంతి॥ సూ॥ లువనదేత్యాదినానావగహఃయాయంచరేగ్యజీవ
రథలోశ్చేత్యభ్యాసస్యనుక్- ఉత్పరస్యాభిభవ్యత్వం॥ సూ॥ ర్వాంపధాయా
దీఘఃఇకః- హచితేదీఘః- రఘూత్తమంలత్కూంపాప్రేవ్య- ప్రియంవద
తీప్రియంవదాసనీ॥ సూ॥ ప్రియవశేవదఃపదిమనూగమి- ప్రియాక
తుకంఅనులూమయతుమిత్యర్థః॥ సూ॥ సుభిప్రియాదానులూవ్యకతిడాద్-
ప్రాథకాయంచక్రేప్రాధికతవరీ॥ సూ॥ కాస్మత్ప్రత్యయాదిత్యా
మ్ప్రత్యయః॥ ...

మూ, ౨౦ { సౌమిత్రేమాముపాయంస్థాంహృమిష్యువ్యశంవదా
మః స్వభోగినాంసహచరీమశంకృప్రసూయవమ్॥ }

౨౦ ॥ అ॥ ప్రాథకనాప్రకాంమనాహ॥ సౌమిత్రభి॥ సౌమిత్రే
కమాంకామయన్తీంసృజమామయంభీకచర్యమః॥ సూ॥ సమిశం
పిత్యాదినావప్రత్యయః - వశంవదాంవశపద్ధిసీం॥ సూ॥ ప్రియవశేత్యా
దినావదోభద్- ముమాగమః- స్వభోగాయహిశాంస్వభోగినాం॥ సూ॥
అత్తన్విశ్వజనభోగత్యాదినాభిప్రత్యయః- చరతీచరీ- వదాదిఘచరడి
తిదేతరణాప్తీ- తేనసహశబ్రస్య॥ సూ॥ సుభృషేనమాసః- కేచిత్తున
హచరతిసహచరీ॥ సూ॥ భిక్షాసేనాదాయేఘచేతచకారాట్టప్రత్యయఇ
త్యావలః- తాంసహచరీం- సర్వానుగామినీమిత్యర్థః- ఈదృశీంమామి
ష్యుశ్చిరామృత్యుః॥ సూ॥ చిందురిచ్చతినిపాతః- సహకేత్యాదినావదీప్ర

తిషేధః-పురుషస్యాయుఃపురుషాయషంయావజ్జీవం||సూ||అవతురేతినిపా-
తః- అత్యంతసంయోగద్రవీతియా - ఉపాయంస్థాఃఉపయచ్చస్వేత్యర్థః||
సూ|| ఉపాద్యమస్సవీరణభిత్వాత్త నైవదం- స్వపరణంవివాహః|| సూ||
ఆశంసాయాంఘాతవశ్యేతిఘాతవత్ప్రత్యయోలుక్ - విభాషోపయమన
ఇతివత్సకీర్త్యాభావాన్నానునాసికలాహః|| * .. ...*

మూ., ౨౦ { తామవాదసగౌప్తీనే వనేస్త్రీప్రంసభీషణే | అ }
{ సూక్యంవశ్య రూపాత్వం మధిరురాచ్యసే! }

౨౦. ౧౦ మిలి. ౧౦ స్వరూపం... తామవాద తమిర్యపేక్షితేన ప్రభిరా-
హ - అయమధి-ససూగ్ధంవశ్యోగ్ధమాగ్ధం వశ్య-సూక్యకీర్ణాసంస్పృ-
ష్టైర్గృహః||సూ||అసూక్యంలాటయోగ్య-భిలపాతిత్యసూక్యశబ్దావపవా-
ద్భృతే.భిరప్రత్యయేమమౌము సూ|| పాఘాగ్రినాద్య కేటవశ్యాదేశః-
అసూక్యత్యసంఘా సహసోయంద్యతేనాసభస్సంబంధాత్ - అన్యథా
అవివక్షితౌభావప్రసంగాత్ - తథాపిగమ - గ్యాదివ్యతే - ఎతయాప్రకారం
లాంకికైః-ఘాతఘాత్యేగోస్థగోప్తనే భదాసంవ్యాకాంతాని|| గా-
ప్తీసంఘాత - గాప్త మిగ్ధమన - గా. గోష్ఠాభిభౌఘాతపూర్వాదితిభిష్యు-
ర్యను- స్త్రీప్రభుమాంశ్చ స్త్రీప్రంసామిధుసం||సూ||అవతురాదినానిపా-
తః - తమభిదాతను ప్రసాదిత్యాత్యాద్యరచనంతద్భూత్వస్వేహవివక్షి-
తత్వాత్ - త్వం ద్యా తేనసం-తైస్ తేషాం స్త్రీప్రంసానాంభీషణమితికిము-
పప్రత్యమితథావం సంవ్యాకాంత్య ప్రత్యయంతః-వతః - విల్వతితివ్యాఖ్యానే
భీషణాంతామదేహ - అయదితిలాబంతప్ర - సూగవిరోధః - తస్మిన్ప్రసక్తికిము-
ఖ-మధిరుభి-గాను||సూ|| భియంత్రష్టకనానితిక్రీప్రత్యయః|| అరాచ్య-
సేలత్యాచ్యసే - ఋగతా|| సూ|| సూచిసూత్రీత్యాదినాయజ్ - యజితేత్య-
తేగృహ-ని సంవాగ్రితి ప్రతిషేధావవాదేనసంభేద్యైవవ్యవ్యయైకాచా-
దివిర్భావేహలాదికేషేదీప్లుతేత్యన్యసాదీప్లుతః|| .....

మూ., ౨౧ { మూసుపాసభిలవ్యంభిరోచిష్ఠురీకవ్యవచ్చిణీ త్వ }
{ అన్యరాయన - తేనాన్యసంఘాగ్రిభీషణమంచని }

అ॥ మః సుమానితి॥ దివ్యావాదేవతానాం ధర్మాః రూపలావణ్యా
దయః తద్వతీతద్ధర్మిణీ-అతఏవాప్సరాభివాచరంతీతి అప్సరాయమానా
అప్సరఃకల్పా॥ సూ॥ కతుకః కృష్ణులూపశ్వేతికృష్ణంతాల్లట్యానవాదేశః॥
వా॥ ఓజసోఽప్సరసోనిత్యమితినిత్యంసలావః-త్యమిహారణ్యే స్వతంత్రాదీ
కాకినీమానుషాన్ నీచానితిభావః-అభిలవ్యంతీఅభిలవంతీ॥ సూ॥ వాభా
శేత్యాదిసాశ్వత్వా కథమంచసిఅటసి॥ ...

మూ॥ ౨౩ { ఉగ్రంపశ్యాకులేఽరణ్యేశాలినత్వవివర్జితాకా
ముకప్రాథకనాపట్వీపతివత్సీకథంసవా॥... }

అ॥ ౨౩॥ ఉగ్రంపశ్యతి॥ ఉగ్రంపశ్యంతీత్యుగ్రంపశ్యాః హింసాః॥
సూ॥ ఉగ్రంపశ్యేరమ్మదపాణింధర్మాశ్యేతినిపాతః- తైరాకులెనంకీణే
అరణ్యే - శాలినత్వవివర్జితాలధాప్యకరహితా - ధృష్టానతీత్యర్థః॥
సూ॥ శాలినకౌపీనె అధృష్టాకార్యయోరితి అధాప్యేశాలాశద్వాత్థం
తోనిపాతః-కాముకః కామీ॥ సూ॥ లవపతేత్యాదినాఉకశ్చ ప్రత్యయః-తస్య
పాథకనానుఅనునయేషుపట్వీచతురాత్వం-పతిరస్యా- అస్తీతిపతివత్సీ
జీవపతికేత్యర్థః॥ సూ॥ అంతర్వత్పతివతోర్నుగితిగృహభర్తృనంయోగినిపా
తనాదథావీశేషలాభః - మతోవకత్వంనిపాత్యతలత్రసూత్రే ఉగిత్యా
దేవజీప్సిద్ధిః॥ శ్లో॥ అంతవత్పతివతోనుజ్జతుస్వత్వనిపాతనాత్-గభీ
త్యాంజీవపత్న్యాంచవాచచ్చందసినుగ్విధిరివచనాత్ -కథంసవాకథం
సకీమిత్యథః-పతివత్సీకథమయంకామచారఇతిభావః॥ ...

మూ॥ ౨౪ { రాఘవంపల్లశాలాయామిచ్ఛానురహసంపతిమ్॥
యస్సాస్మిమమకాంతావానౌపకర్ణికలోచనః॥ }

అ॥ ౨౪॥ రాఘవమితి॥ అథసర్వధాపతింవరయసిచేత్ అనురహసంపతిహ
సి॥ సూ॥ అన్యవతప్రాద్రహసఇత్యచసమాసాంతః- పథకలాయాంరాఘ
వంరామం-పతింఇచ్ఛన్మమమైవైత్యథః- అథప్రరోచనాథకంసార్థజ్ఞో
కత్రయేణరామంస్తాతి - యోరామోమమాపిస్వామీఈశితాసంభవతిరా
జసంబంధనేతిభావః॥ సూ॥ స్వామిస్తైశ్వర్యఇతినిపాతః- కాంతావాన్

౯౦ (భట్టికావ్యే * సవ్యాఖ్యానే* ప్రకీర్ణకాండే.)

తాగీతిభావః - సౌందర్యాదిగుణాశ్చక్చయమిత్యాహ ఉపకణమితి- సే
మీపాథే- ౨వ్యయాభావః తత్ర పాఠ్యభవేదౌ పకణికే || సూ || ఉప
కానూపకణేతి తక్ - ఉపకణాదయస్త్రీయస్సామీప్యే- తెలూచనెయ
స్యపః-కణాంతవిశ్రాంతలూచన ఇత్యథాః || ... ..

మూ, ౨౫ { వపుశ్చందనికంయస్య కార్ణవెష్ట నికంముఖమ్ |
సంగ్రామేసర్వకర్త్రిణౌ పాణీయస్యోపజానుకౌ || }

౨౫ || వపురితి || యస్యవపుశ్చందనెనసంపాద్యవశ్యం సంపన్నము
తల-ప్రపంభవలీచించనికం- ముఖంబంబావెష్టనాభ్యాం కుండలాభ్యాం
సంపాదికాణికావెష్టనికం-ఉభయత్రాపి || సూ || సంపాదినితి తక్-యస్య
పాణీ-సంగ్రామేకమాణిధనురాకషణాదీనివ్యాప్తు త ఇతిసర్వకర్త్రిణౌ
సర్వకమకృతమావత్యథాః || సూ || తత్సర్వాదేరిత్యాది నా ఖప్రత్యయః-
ఉపకానుజానుసమీపేభవావాపజానుకౌ - ఆజానులంబినావిత్యథాః-
ఏతెనశార్వభాగ్యసంసత్తిరుక్తా || సూ || ఉపజాన్విత్యాదినై వతక్-ఇసుసు
క్తాంతాతల- || ... .. *

మూ, ౨౬ { బద్ధోదుచ్ఛలరక్షోర్థమసేద్యేనాపసివికంయశ్చాప |
మాత్సనప్రఖ్యంసేషుంధత్రైవ్యదుష్వహమ్ || ... }

౨౬ || బద్ధఇతి || యెనరామెలసిండుచ్ఛలానాంరక్షోర్థందుబలభూ
తుకశిక్షోర్థం-నతుదుబలభూతార్థమిత్యథాః- ఉపసీవినివీసమీపేభ
వేదౌ పసివికః-సపవతక్ -బద్ధోదుచ్ఛలబద్ధఇత్యథాః- యారామఃఅత్తైవాత్సనం
సావ్యభోక్తృత్వయః || వా || అత్తేనోవికారఉపసంఖ్యానమితివికారవివ
టిలాపవిధానాన్నటిలాపః-ప్రఖ్యాతి ప్రకాశయలీత ప్రఖ్యంసదృశం || సీ ||
ప్రఖ్యప్రతినిధీఅపీతిసదృశాథే ఘదండి || సూ || ఆతశ్చేదనగణ ఇత్యక్ప్ర
త్యయః-అత్సనప్రఖ్యంఅత్సవద్భుతమిత్యథాః-సేషుంసదాణంఅవ్యైదు
ర్వహంచాపంధత్రైమహాధానుష-ఇత్యథాః || ... .. *

మూ, ౨౭ { తేతాయజ్ఞదుగ్రహం సంశ్చ్యోనత్త సన్తానసూర్వసే |
ప్రాప్యదాతావాతాయంమనీనామభయంసహా | }

౨౭॥ జేతతి॥ సంఖ్యాయుధై - యజ్ఞేభ్యోదుఃప్రహరేతి॥ యజ్ఞే ద్రుహరాక్ష
సాః॥ సూ॥ సత్సద్విషేత్యాది నాస్తిప్రత్యయః - తేషాం కమః॥ పక్షీజే
తాత్పత్ - ఆతపీవాత్రధర్మసంతాసం ధర్మపరంపరాం సూతశతీతహ్నః -
నిరంతరధర్మకారీత్యర్థః - పూర్వవత్క్రిన్ - కించ - యం రామం ప్రాప్యశర
ణమాసాద్యమునీనాం వాన ప్రస్థానాం తేషాం ధారాగ్ని పరిగ్రహసంభ
వాత్ - శేషపక్షీయం దారాశ్చ గావోమూమధేనవశ్చ దారగవం ॥ సూ॥ ఆ
చతురాది నాని పాతః - దారగవాణామితి కర్తృణిషష్ఠీ॥ సూ॥ కుమతిచేతి ణత్వం
మునిబహుత్వే తద్బహుత్వాత్ ॥ సూ॥ సర్వాపేత్యైశ శేషః - సచాలభయంభ
యవజకనం అత్ర ససమితి ప్రాప్త్యభయయోస్సమానకర్తృకతా ॥ ౪

మూ, ౨౮ { తతో వావృత్య సూనాసౌరామశాలాం న్యవిత్తుత॥
మాముపాయం స్తరామేతి వదంతీ సాదరం వచః॥ }

౨౮॥ తత ఇతి॥ తతో లక్ష్మణవాక్యానంతరం అసౌరాక్షసీ - వావృత్యమా
నారామం వృణోనావరిష్యంతీ సతీత్యర్థః॥ సూ॥ వర్తమానసామిష్యే వర్త
మానవత్ప్రత్యయః - వావృతువరణఇతి ధాతోదైకవాచికాతః - ర్తరింట
శ్చాచచ్ - హారామమాముపాయం స్తపరిణయతుభవాత్ - శేషవిశత్సా
యాం ప్రథమపురుషః॥ సూ॥ ఉపాద్యమస్వకరణ ఇత్యాత్మనైవ దంభిరిసాద
రం వచః వదంతీ రామస్య శాలాం న్యవిత్తుత - శలభగుపధాదనిటః క్కః॥

మూ, ౨౯ { అస్త్రీకోసావహం స్త్రీమాకభవిష్యతి తరాంత
వా పరిత్యజ్య బ్రవీద్రామస్తమేవ వ్రజమామచః॥ ౫ }

౨౯॥ అస్త్రీక ఇతి॥ అసౌ లక్ష్మణః అస్త్రీకః అవిద్యమానభార్యః॥ సూ॥ వ
ద్యుతశ్చేతి కవ - నకపీతేనాహస్వప్రతిషేధః - తస్యైవ సన్నిహిత
త్వాత్ - ఉపనర్జనహాస్వస్య స్త్రీప్రత్యయాంతవిషయస్య ఇహ సమాసా
ధోకావపదవీపకపిసతి పశ్యాత్స మాసేకబంత పాత్రివదికస్య స్త్రీప్రత్య
యాంతశ్చాధావాచేన నివృత్తిరితి - అహం స్త్రీమాకభార్యః - త్రశంసా
యారిమతుచ్ - సపితవపతిర్భర్తాభవిష్యతి తరాంతం వత్స్యతే తాభివత్స
రః॥ సూ॥ కిమేతి జేతతి నాతికలమ్ప్రత్యయః - తం లక్ష్మణ మేతత్కర్తృకతా

౯౨ (భట్టికావ్యే * సవ్యాఖ్యానై * ప్రకీర్ణకాండ.)

మాముచఃసత్యజ-ముచెర్లుజీల్ దీ త్వదజ్జ్ || సూ || సమాఖ్యోగ- ఇతితాంరా
మోఽబ్రవీత్ | ... ..

మూ, 30 { లక్ష్మణం సావృషస్యంతీమ హేమాక్షం గౌరివాగమ }
{ త్ మన్మథాయుధసంపాతవ్యధమానమతిఃపునః || }

30 || లక్ష్మణమితి || తతో రామవాక్యానంతరం - వృషమాత్మనభిచ్ఛతీతి
వృషస్యంతీ || సూ || సుపఆత్మనః క్యచ్ - తతో లటశ్యతరిజీవ - అశ్వక్షీరవృషల
వణానామాత్మ త్రితా క్యచీత్యసుగాగమః || వా || అశ్వపృషయోష్టై కాఘనై
చ్చాయాం - అతఏవమన్మథాయుధసంపాతేనమదనశరపాతేనవ్యధమానమ
తేదూయమానమానసారాక్షసీ - మహానుయోమ హేమాక్షః మహావృషభః ||
సూ || అచతురాదినానిపాతః - తంగౌరివలక్ష్మణమగమత్ ఆససాద || *

మూ, 30 { తస్యాస్ససద్యమానాయా లోలాయా వాన్రఘూత్ }
{ మః ! అసింకాక్షేయమద్యవ్యవకారాచనసంమఖమ్ || }

30 || తస్యా ఇతి || రఘూత్తమోలక్ష్మణః - సాసద్యమానాయాః గ
హికాతంసీదంత్యాః ఆసీదంత్యాః || సూ || లుపసదదరెత్యాదినానదెర్యజీ
లటశ్యన్ తస్యాః రాక్షస్యాః - ముఖంతాలూయభృశలవనం - లునాతె
ర్యజంతాదప్రత్యయేటావ - తద్వాక్ తద్యుక్తస్సన్నిత్యర్థః - అతఏవకుక్షేభ
వంకాక్షేయంతాపావిశేషప్రభవం || సూ || దృతికుక్షీకలశివ స్త్యస్త్య హేర్థ
జ్ఞో - అసింఖద్దమద్యవ్య - అవగతానాసికాయస్యతత్ అవససం నాసికారహీ
తంచకార || సూ || ఉపసర్గా చ్ఛేతినాసికాశబ్దప్యబహూన్రిహినమాసాం
తానసాదేశః || ... ..

మూ. 3౧ { అహం శూర్పణఖానామ్నా నూనం నాక్షాయీషిత్వయా | }
{ వంజోయంతే త్రియోయేనమయ్యపాతీతిహ బ్రవీత్ || }

3౧ || అహమితి || అహం నామ్నా శూర్పణఖా || సూ || సఖముఖాత్మం
క్షాయామితిశీప్రతిషేధః - శూర్పణఖాత్మంక్షాయామగభినిత్వం - కిం
భిత్వయా - నాక్షాయీషిశూర్పణఖాత్మతాప్తిశానాతః కర్తవ్యతేజశశీచి
త్సిద్ధిరీతియోగ - స్వాక్షానలింగమాహుయేనాక్షానైవ అక్షేపవ్యయాతా

అయంనాసాచ్ఛేదరూపః క్షేత్రయః పరక్షేత్రేచిత్స్యః - ప్రతీసమాధే
 యథత్వర్థః॥సూ॥క్షేత్రయచ్చక్షేత్రేచిత్స్యఇతిపరశబ్దబాపోఘప్రత్యయ
 శ్చనిపాత్యతే - క్షేత్రీయోనామపరత్రజన్మాంతరశరీరేచిత్స్యమరణాం
 తికవ్యాధిః - అయందండోపిభిన్నస్యాంగస్యపునః ప్రరోహసంభవాత్త
 త్ప్రాయఇతితథావ్యపదిష్టః-దండోదమోమయి- అపాతిపాతితః-మత్స్వ
 రూపజ్ఞానెతునెదంఘటతఇతి తాత్పర్యం - పతతేర్జ్యంతాత-ర్మణిలుః
 జ్ఞేచ్ఛితాదేశాలపశ్చ-ఇతిసాతమబ్రవీత్-తదేతదుల్కుకెనశిరః కందూ
 యనంతవధనివ్యతీతిభావః॥ ... .. *

మూ, ౩౩ { పర్యతాప్సీద్దివిష్టాసాప్రదర్శ్యభయదంవపుః | అ }
 ౩౩ || పరితి | అథలసారాక్షసీదివికాశేతివ్యతీతి దివిష్టాసతీ || సూ || సుపిన్ధుతి
 కఃతత్పురుషైకృతిబహుళమిత్యుక్ - అంచాంబెత్యాదినావత్సేష్టత్వం-భ
 యందదాతీతిభయదంభయంకరం॥సూ॥ఆతోనుపనగైకః- వపుర్నిజశరీరం
 ప్రదర్శ్యపర్యతాప్సీత్-తజ్జనాభిరాకుక్షిత్-శపలక్రోశే-లుకేసిచిహ
 లంతలక్షణావృద్ధిః-కించ-నినజ్జుర్లంఘమిచ్చుస్సతీ - వినాశకాలేవివరీతబుద్ధి
 స్సతీత్యర్థః-వశేస్సన్నంతాదుప్రత్యయః॥ సూ॥ మస్తినశ్చాయోలితిసుఖ-ము
 హురనశ్చత్-బంధూనాంభరాదీనాంవిక్రమంశార్యమపిస్థవత్వాదాఅవీ
 వృధత్-బలవద్వేషోఽస్థాటననభీషితవరీత్యర్థః-స్థాయీఽప్యాప్యావృద్ధా
 వితిథాత్కర్తిచి॥సూ॥స్థాయోవః-శాచమ్యపధాహస్త్యః-ద్విర్భావః-అ
 భ్యావకార్యంచత్వం॥ ... .. *

మూ, ౩౪ { ఖరదూషణయోర్భ్రాత్రః పర్యదేవిష్టసాపురః | }
 ౩౪ || విజగ్రహయిషూరామందంకకారణ్యవాసినమ్ | }

౩౪ || ఖరతి || సారాక్షసీ భ్రాత్రః : ఖరదూషణయోర్భ్రాత్ర-ర
 యోత్తదానదిష్టత్వాదితిభావః-దంకకారణ్యవాసినం - సమానదేశస్థమి
 త్యర్థః-రామంవిజగ్రహయిషూరిధయితుమిచ్చుస్సతీ - గ్రాహయితే
 స్సన్నంతాదుప్రత్యయః॥ సూ || రోరీతిరేఖలావః - త్రలాపేత్పూర్వవ్యక్తి

౯౪ (ఫణికా వ్యే శ సవ్యాఖ్యానే శ ప్రకీర్ణకాండే.)

ద్వీణః-పర్యదేవిష్ట విలలాప ॥ని ॥విలాపఃపరిదేవనమిత్యమరః-దేవ్యదేవన ఇతిధాతౌదైవాదికాల్లాజితజీసిచీట్ ॥ ... .. *

మూ, ౩౫ { ధృతేసాభాగినేయస్యభరతస్యవివాసితౌపిత్రాదౌ }
 { ర్భాగినేయాయావశ్యతం చేష్టితంతయోః॥...*

౩౫॥ అ.అథత్రిభిఃపరిదేవనప్రకారమేవాహ ॥ కృతతత్త్వాది॥ దుర్భ గాయః॥ ర్భాగ్యా మూ॥ అపత్యేపుమాంసౌదౌర్భాగినేయా - అన్యధా కథమివనిర్వాససమిభావః॥ సూ॥ స్త్రీభ్యోభగితిభక్తి - కల్యాణ్యాదీనామిన జీతేనజాదేశః-హృద్భగవ్యభయపదవృద్ధిః-యాదౌ-సుభగాయాలపత్యం పుమాంసౌభాగినేయ - అన్యధాకథమారస్మికోరాజ్యలాభఇతి భావః- తస్యగురవ్యకృతేకార్యాయ-సంపదాదీన్వబంతాచ్చతుభేద- తాదభ్యే వ్యయమితికేచిత్ - పిత్రావివాసితౌ-తయోఃపాపిష్టయోశ్చేష్టితంస్వనా సాచేభదసవ్యాపారం-వశ్యతం-ప్రాశనాయాంలోట్ ॥ ...

మూ. ౩౬. { మమరావణనాధాయాభగిన్యాయువయోఃపునః॥ }
 { అయంతాపసకాధ్వంసఃక్షమధ్వంయదివఃక్షమమ్ }

౩౬॥ మమేతి॥ రావణనాధాయః రావణస్వామికాయః - పునర్వి శేషతః-యువయోభగిన్యాఃస్వసుర్మమ-తాపసకాతు-త్థిత తాపసాత్ - కుత్సితాభేదకస్పృత్యయః-అయంధ్వంసఃవైరూప్యం క్షమధ్వంసహధ్వం ఉపేక్షధ్వమిత్యర్థః - యదివోయుష్మాకం॥ సూ॥యుష్మాదిగురావేకేషామితి బహువచననిర్దేశః - అథవాబంధునూత్రాభిప్రాయేణ బహుత్వనిర్దేశః అతఏవాపిస్థవచ్చబంధూనామిత్యక్షం - క్షమంయుక్తం యదినర్వబంధు సాధారణోయమవమానోనోపేక్షతాంత్యత్వః॥ ..... *

మూ, ౩౭ { అనంభక్తౌత్రిమసంవ్యాసావపత్తీమఫలాశినా॥అ }
 { భృత్రిమపరీవారౌపర్యధూతాంతథాపిమామ్ ॥ }

౩౭॥ అనంస్మృతిశ్చైతి ॥ సంసాక-రేణ కువిందక్యాపారేణివృత్తంసంస్మృతిమం అతత్సంవ్యాసావల-లెవనానానిత్యధికః పాశేత నిత్యక-త్తంపత్తీమం అతత్ఫలాశినా - అకృష్టపద్యఫలాశినానిత్యధికః-

భరణేననిష్కృతౌభృత్రిమః - అతత్పరివారౌ అభృతపరిజనౌ- మృగమా
త్రపరివారావిత్యథః-అతఏవ||సూ||ఉపసగఃస్య ఘృణ్యమనుష్యేబహు
ళమిత్యవసగఃస్యదీఘః-సర్వత్ర||సూ|| డ్వితఃక్రీః-త్రీమఃమిత్వం-
తథాప్యణిచావపిమాంపర్యధూతాం-కథమేతత్సహ్యమితిభావః|

మూ, ౩౮ { శ్వశ్రేయసమహప్తాసిభ్రాతృభ్యాం ప్రత్యభాణిసా |
ప్రాణవస్తవమానార్థం ప్రజశ్వసిహిమారుదః ||

౩౮|| అ || అథశ్లోకద్వయేన ప్రత్యత్రమాహ- శ్వశ్రేయసమితి||సా
శూపణభా-భ్రాతృభ్యాం ఖరదూషణాభ్యాం ప్రత్యభాణిపృథ్వీకా-
భణితేకర్తృణిలుబిడివిద్ధి-తదేవాహ-వత్సేనాభనం శ్రేయఃశ్వశ్రేయసం
ఉత్పాద్యం శ్రేయశ్చత్యథః - అత్రశ్వన్ శబ్దఃఉత్తరపదార్థః ప్రాశ-
స్త్యహాచీతికాశికా-మయూరవ్యంసకాదిత్వాత్సమాసః || సూ|| శ్వసోవ
సీయశ్శేయసఇతిసమాసాంతః - అవాప్తాసి అవాప్స్యసి- ఆప్నోతెన
ద్యుతనైభవిష్యతిలుటిసిపితాసి ప్రత్యయః || సూ || తాసస్త్రిలోకపఞ్చిని
కారలోపః - తవమానార్థం మానస్త్రాణ నాథః మేవప్రాణివః జీవా
వః.అనప్రాణనౌ లటవన్ శపేయన్ ||సూ|| రుదాదిభ్యస్సార్వధాతుకఞ్
ఠిటఅసితెరిణత్వం- శ్వసిహిఅశ్వసిహి- శ్వసపాణినెలాట్- పూర్వవ
దిట్-సేహి-రాజేశఃమారుదః-మారోదీ-రుదెర్లుజిసిపి || సూ||ఇరితోచ
తెర్లైరజాదేశః-ప్రజగచ్ఛ-మార్గంప్రదగ్మయైత్యథః|

మూ, ౩౯ { జక్షిమోనపరాధేషినరాన్మక్తందివంవయమ్|కుత
స్యంభీరుయతైర్భోర్నుహ్యదోఘ్యషిక్షమామహే||

౩౯||అ||యదుక్తంక్షమాధ్యమితితతో)త్రరమాహతుః || జక్షిమితి
వయంసర్వేరాక్షసాఇత్యర్థః-త్యదాదిపక్షైకేశః-అనపరాధేఅపరాధా
భావేపి||వా||క్షచిత్ప్రీతిషేధేషినమాసఇవ్యలె - సరాన్మానుషా-సక్తం
చదివాచసక్తందివం|| సూ||అచతురాదినా సప్రవృత్తవృత్తిగ్రవ్యయయో
ర్ద్వంద్వసమాసాంత నిపాతః-జక్షిమోభక్షయూహః- జక్షభక్షహసనయో
ర్నిధిధాతోల్లట్-నన్ శపేయన్ - రుదాదిభ్యాంసార్వధాతుకఞ్ - హేభి

రుభయశీత-సంక్షాపూర్వావిధిరనిత్యఇతిసగుణః - దుప్రవృద్ధోఽభ్యుపరాధ
భాగ్యాపితేభ్యోనరేభ్యః - తుమామహేమ్యుక్త్యామహాఇతియత్తత్కు-త
స్త్యంకుతలగతం॥సూ॥అవ్యయాదిత్యవ్-నక్షమామహాఇత్యర్థః-క్రియాగ్ర
హతాచ్ఛతుర్థీ॥... ..

మూ,రం { తౌచతుర్దశసహస్రబలౌనిర్యయతుస్తతః | పార
శ్వధికధానుష్క-కాక్షికపా)సికాన్వితౌ॥...* }

రం॥తావితి॥తతశ్శూర్పణఖాసమాశ్వాసనాసంతరం-చతుర్దశసహ
స్రా)ణిపరిమాణమిదమ్యత్యస్మిన్నుర్థై ॥ సూ ॥ శతమానవింశతిశసహస్రప
సనాదణ్ పా)గ్వితెస్సంఖ్యాపూర్వపదానాంతదంతగ్రహణమలుకీతితదం
తవిధిః॥సూ॥సంఖ్యాయాస్సంవత్సరసంఖ్యస్యచెతిఉత్తరపదవృద్ధిః-తావద్బ
లంనైస్యంయయోస్తౌతౌభరదూషణౌ - పరశ్వధఃకుతారః ప్రహరణమే
షాంపారశ్వధికాః॥సూ॥తరశ్వధాక్ష్విజ్-తస్యైకః-ధనుఃప్ర)హరణమేషా
మస్తీతిధానుషాః-సూ॥ప్రహరణమితివక్ - ఇసుసుక్తాంతాత్మః శక్తిః
ప్ర)హరణమేషాంశాక్షికాః॥సూ॥శక్తియప్త్యోగిక-ప్రాసఃకుంతః ప్రహ
రణమేషాం ప్రా)సికాః-నవవరక్-తైర్వృతౌసంతౌ నిర్యయతుః-యాతేర్ణి
టి॥సూ॥అతోలావఇతిచెత్యాకారలాపః- ...

మూ-రం { అథసంపతతోభిమాన్విశిఖై రామలక్ష్మణౌ | బహుమూ
ర్ధ్నాద్విమూర్ధాంశ్చప్రిమూర్ధాంశ్చాహతాంమృథే॥౩ }

రం॥అథేతి-అథరామలక్ష్మణౌసంపతతః సమ్ముఖమాగమచ్ఛతః - భీ
మా౯భయంకరాన్భవమూర్ధ్నా బహుశిరసా-౯ద్విమూర్ధా౯ద్విశిర
సా-౯ప్రిమూర్ధా౯తి)శిరసాంశ్చ॥ సూ॥ద్విప్రిభ్యాంషమూర్ధ్నాఇతి
నమాసాంతక్షప్రత్యయః -మృథేరణివిశిఖైర్చాతైరహతాంహతవంతౌ-
హంతెర్లుకీతనస్తామాదేశః॥సూ॥అనుదాత్తౌపదేశేత్యనుసానికలాపః॥...

మూ,రం { తైర్వృక్సరుగ్లసంఘగ్నతుగ్లభిన్నవివన్నతైః |
నిమగ్నావిగ్నసంహీ)తైర్వప్రేదివైశ్చమేదిసి॥* }

రం॥ ప్రేది"వ్యక్తేస్తీత్యైః ప్ర)శ్మేరొదితైర్వన్నిష్టానత్వం - తస్మాన్

ధర్మాత్ || సూ|| చోఃకురితిత్వం-గ్రహిజ్యావయాత్యాసినాసంప్రసారణం
 సోఃసంయోగాద్యోరంతఃకేతిసకారణావః|| వాఃఋవణాఃఛేతివక్తవ్య
 మితీతత్వం-యైర్బైర్బుధైః - సంభుతైఃప్రహరివేదసయాకుటిలితాం
 యైః-ఉభయత్రాపిపూర్వవన్నిష్ఠానత్వంకుత్వంచ-త్సజ్ఞేశుఃఛేదైః -
 భిన్నైఃచిదాదిభైః-వివన్నకైఃకుత్సితంపననైఃమృతైః|| సూ|| కుత్సితభి
 ర్వాప్రత్యయః-ప్రత్యయః|| సూ|| కవాన్యామిన్సానత్వం-నిమగ్నైఃధూ
 మామగ్నైః-అపగ్నైఃభిదైః-ఉభయత్రామ|| సూ|| దురితశ్చేద్యైస్తాన
 త్వైతస్యానిర్ధత్యాత్మకస్య-సంప్రాప్తేస్సవ్యక్తభిదైః|| సూ|| సుదచిదేత్యా
 దినానిష్ఠానత్వం-సంసృతిస్స|| త్రా|| తస్యైర్బుధైః - క్షి|| క్షేణబద్ధై
 శ్చ-త్వాదిన్యానిష్ఠానత్వం - ఎవంనానాధూత్తిరిన్ద్రోరాసే|| - మిదిని
 వప్రోన్యతాత్పర్యేవ తోమః-ణిని|| ... .. *

చూ, ౪౩ { కేచిత్త్వేనధుంపమానైఃసంస్కృతైఃపరమైఃమహా
 సకలైఃపరమధుంకేచిద్భూతిధుంకైఃపరమైః... }

౪౩|| కేచిత్త్వేనధుంపమానైఃసంస్కృతైఃపరమైఃసంస్కృతైః
 సంస్కృతైఃపరమధుంకైఃపరమైఃసంస్కృతైఃపరమైఃసంస్కృతైః
 సూ|| త్విత్త్వేనధుంకైః... .. *

చూ, ౪౪ { పృథగ్భూతైఃపరమైఃసంస్కృతైఃపరమైఃసంస్కృతైః
 పరమైఃసంస్కృతైఃపరమైఃసంస్కృతైఃపరమైఃసంస్కృతైః
 సూ|| త్విత్త్వేనధుంకైః... .. *

౪౪|| పృథగ్భూతైఃపరమైఃసంస్కృతైఃపరమైఃసంస్కృతైః
 పరమైఃసంస్కృతైఃపరమైఃసంస్కృతైఃపరమైఃసంస్కృతైః
 సూ|| త్విత్త్వేనధుంకైః... .. *

తానిజలదేశే||ని||సమానౌమరుధన్వానావిత్యమరః - ఉదకమిచ్ఛన్ ఉద
 న్యన్ పిపాసుర్జంతుః || సూ || అశనాయోదన్య ధనాయోబుభుక్షౌపి పా
 సాగధేన్ ప్రితికృజంతథాతావుదన్యాదేశ నిపాతః - తస్మాల్లటశ్శత్రా
 దేశః- దావవతీందావానలవతీందిశమివ-విషందిభతీతి విషభృదాశీవిషః
 ఉగ్రముఖంవతమ్రరాజంగరుడమివ త్రయోమూఢాన్-స్యత్రిమూర్ధః
 త్రిశిరానామరాక్షసః-త్రిమూర్ధాన్ వ్యాఖ్యాతః - రఘుతనయం రామము
 పాయయాఅభియయా- మాలోపమాలంకారః-అనెనోపమాత్రయేణా
 స్మరక్షసస్యద్యోమరణంవ్యభృతఇత్యలంకారణైవస్తుప్వసి|| ... *

మూ, ౪౫ { శితవిశిఖనకృత్సృత్సృజన్-ప్రితిభృదివహి
 యంవక్తృశ్చంగుః భయముననివధేనరాక్ష
 సానామఖిలకులయే పూన్వోపాశీల్యః | }

భట్టికావ్యే-ప్రకీర్ణకాండే
 ప్రకీర్ణకావ్యే-ప్రకీర్ణకాండే

౪౫||శితవిశిఖనకృత్సృత్సృజన్-ప్రితిభృదివహి
 అతవ-హి-శితవిశిఖనకృత్సృత్సృజన్-ప్రితిభృదివహి
 తిభృత్సృత్సృజన్-ప్రితిభృదివహి-శితవిశిఖనకృత్సృత్సృజన్-ప్రితిభృదివహి
 పూర్వనింగుః ప్రధమావేద-నిమిత్తం తస్మాత్ తథా ప్రతీయమాన ఇత్య
 ధాన్-సరాక్షసః-రాక్షసానామవశిష్టానాంచ భయముననివధే జనయా
 మాసెత్యథా-ప్రితిభృదివహి-ప్రితిభృదివహి-ప్రితిభృదివహి-ప్రితిభృదివహి
 తిసానామఖిలకులయే పూన్వోపాశీల్యః ... *

భట్టికావ్యప్రమాణ పాఠావారపాఠాశ్రమహూపాధ్యామ
 కోలవల-మల్లినాథసూరివిరచిత భట్టికావ్యవ్యాఖ్యానే
 స్వవధీనాఖ్యానే చతుర్థస్కం -

౧ "నిరాకరమూర్తి" అర్చనానిపాతానంతరం - భగదూషణోనిరాకర

౨॥ ప్రావితి॥ ఖడ్గాదయః కరేయయోస్తౌతతః ॥ వా॥ ప్రహరణార్థే
భ్యః పరైః స్థాన ప్రజ్ఞాభవత ఇతి పరనిపాతః- అత్ర ఖడ్గాదీనాం జాతివచన
త్వేపి జాతి పా) ధాన్యన్యకా-రేణ నియత ద్రవ్య వివక్షయా నిర్దేశాద్భద
రామలకానితి వ్యంతిత్యాదివత్ ॥ సూ॥ జాతిరప్రాణినామిత్యేకవద్యాహాన
కృతః-కృతేవానపుంసకలింగ ప్రసంగా త్స్త్రిలింగనిర్దేశాన స్యాదితి-తాఖ

రాఖరదూషణోనామగృహీత్వా నామగ్రాహం॥ సూ॥ సామ్నాదిశిర్ష
హోరితిణముల్-చక్రందచక్రౌశ॥... ..

మూ, ౬ { సంధకామధ్యవాత్రాయాపీరరతుంప్ర కాండకౌస్థ్య }
భ్యాంసంశ్లేకృషాతాంతౌసభృత్యభూమివర్ధనా॥ }

౬॥ చండకామితః హాపీరయాప్ర కాండవప్ర కాండకౌ-స్వాభేవా
కస్పృత్యయః-స్వాధికాశ్చప్రకృతితోలింగపచనాస్యతివతః॥ తథతి స
భృంసకప్రకృతిత్వేపిభుంలింగతా-రషసీప్ర కాండకౌరతుంప్ర కాండకౌప్ర
శస్త్రరాక్షసారూఢశస్త్రానామాదిప్రలింగత్వేసస్వస్థలింగానామేవ సమా
నాధికరణ్యం॥ నిమతల్లికామచచికాప్రకాండముద్భుతల్లజౌప్రశస్త్ర వా
చకాస్యమూసేత్యమర-అఫవాఅస్త్రీప్ర కాండస్సగంసస్యాదితిప్రకాండ
శబ్దః-సంఘపచసః-రశసీప్ర కాండా వివేక్యవమిత సమాసః-తద్వర్ధరంధ
రావిత్కృ-చం-హానామృచ్ఛిప్రాబాతత్వాలిహాదేహోవిచండగత్యనచగ్గత-
సచశుక్రతాపాదిహాసేమగ్ధభూతగ్ధేన కుస్మితత్వేన కుస్మిరేభిత్సప్రత్య
యేదండకేరందంకానాహాచ్యతే-లోకతోలింగపచసనియమాదితి - తదు
గ్రంరామాయణే-శ్చ తస్యానుందండవిషయోవింగ్యజైవలయోర్మృపః
శస్త్రాబ్రహ్మణాతేనపునావైధ్యకృతేతతాప్రభృతికాకుత్ స్థదండకా
రణ్యముచ్యతే తపస్వీసస్థిరాయరేజసస్థానమతోభవత్॥ తాందండకాం
తాదండకాన్వా-అగ్ధవాత్రాయంత్రాపి తావిత్కృ॥ సూ॥ ఉపాస్వధ్యా
జ్వసత్కతకృత్వంపసెరనిటాలుజిసిచిసాలస్తలక్షణాపృథ్వి॥ సూ॥ సస్యాధ
ధాతుకభిధాతుసకారస్యతకార-ఝలాఝలాతినీచాలాపః-తౌఖరదూ
షణోసభృత్యసృభ్యాంమసుష్యాభ్యాంసంశ్లేయుద్ధే-వర్ధయతథతివర్ధనౌ
భూమేర్వర్ధనౌ-సంధ్యాదిత్వాల్ల్యఃస్వగర్భేణమృదూభతసపూరకౌమృతా
విత్కృ-అపృషాతాంకృతా-కగౌతెకగ్గణిలుజిఆతామిసిచిపక్షే చిన్విదిడ
భావాద్యృగ్భావః॥ ... ..

మూ, ౭ { విగ్రహస్తవశక్తిబృహస్పతిపురోధసానాథ }
కుమా రసేనాన్యాభూన్యశ్చసీతికోనయః॥ ... }

హంస్తుతపరాధేద్రోహేకృతపరైరాచరితేషి-అజ్ఞాన్భాసమేవనాప్రీప్రతీ
కారస్తుదూరాపాస్తత్యథావంబధవా - భర్వాత్వంవిజిగీషునాకసి-అన్య
థాకథమిదమనాత్మజ్ఞత్వమితిభావః॥ ... .. *

మూ, ౧౦ { వృతస్సంపాదేనమిత్తైఃఖట్యానూభ్యంనమాదవాః ।
పానశౌండుశ్రియంనతానాత్మ్యేనత్వమున్ననాః... }

౧౦॥అ॥అజ్ఞాన్భాసమేవనా॥ వృతత్యధి॥ త్వంతుపాప్రసమ్మితైఃభోజన
మాత్రసంగైర్వృతే-నతమంప్రసంగైర్వృతృక॥ నూ॥పాప్రసమ్మి
తాదయదైతితేపెనమాననిచాతః - ఖట్యానూభ్యంనమాదవాః
తల్పగతేదత్పథస్త్రిస్థితగత్యధి॥ నూ॥ ఖట్యాదేవతైఃపెక్తాంతస
ద్వితియాసమాసప్రమాదవాఃనిత్యం ప్రమాదయుక్తం నిత్యయాగమ
తువ వానశౌండుత్వంపానశౌండుః - హంసవ్యసనీత్యధి॥ నూ॥నవము
దౌంధైర్వృతసమానం॥ ని॥మిత్రశౌండుతామతేదాగత్యమరంజన్యనాః-ఉ
న్నచిత్తః-కషాయస్త్వగత్యధి॥ - శ్రియంలక్ష్మ్యంలత్యంతసత్వంల
త్యంతగామిత్యంకెవలాత్, గామిత్యమిగ్నః॥ నూ॥అహారపారిత్యగినా
భవత్యయః-నతాప్రాజ్ఞతేలానాన-అచ్ఛత్యత్యధి॥ నూ॥సలొకత్యా
దినావస్థీప్రతిదేహసయగ్నివర్త్యం-త్వచ్యెస్తితానర్వధారాజ్యభగ్నిం
కకాణీత్యధి॥ ... .. *

మూ, ౧౧ { అగ్నేఃస్వస్తిచిత్వత్సనోమనుష్యసంశ్రితమాణి॥
క్షుంపహంశ్రియంభాగవైమివ్యవహోధునా॥ }

౧౧॥అ॥అగ్నేఃస్వస్తి॥అధునాఅన్యేకకారే॥నూ॥అధునైత్యధునాప్రత్య
యాంతోనిపాతః-మప్సంవ్యవతేషరచారేషులెతశ్చోతరే-దుశ్శేనవ్యవతేర
ణాదితీవాదుశ్చవ్యవసందివస్తుతిః॥ నూ॥ చలనశబ్దాగ్రాహకాదుభేదమహా
కావ్యదుశ్చవ్యవసంబంధియోగనిమేదేవ్యత్రతదోషోహ్మంనామనువాదా
న్నదోషః-అగ్నించితవస్తాఽగ్నిచితః॥ నూ॥ అగ్నీచేతిత్వే-తద్వత్సల
గ్నిచిత్వత్సతతాత్మకేష్విత్యధి॥ నూ॥తసామత్వగ్నభరిభత్వాత్తకారస్యజ
గ్నశ్చాభావః - విశంభాగికారాః-యశ్చిమతోగ్నస్వం-అగ్నేరేషయ

జ్ఞానప్రత్యయః-నతుసుప్యజాతావితిజినిః-పునస్సుబ్బహేదేనావస్యష్టాత్తస్మిన్
 షేధాత్-యజ్ఞేభ్యోద్రుహ్యంతీతియజ్ఞదుఃపహరాక్షసాః॥సూ॥సహస్ర
 ద్విషేతిష్టివ-కాలకలైవరంతకప్రత్యైః-శలీశల్యంముఖేయేషాంతైశ్శిలీము
 ఖైఃబాణైఃహంతి-నచాస్యకస్యేత్ప్రతిపక్షఇతిభావః॥ ...

మూ, ౧౪ { మాంసాన్యోస్తావలోప్యానిసావనీయానిదేవతాః |
 అశ్నంతిరామాద్రక్షాంసిభిఃప్రత్యక్షృవతేదిశః ॥ }

౧౪॥ మాంసానీతి-ఓష్ఠాభ్యామేవావలాప్తుంఅత్తుమర్హాణిఃఓష్ఠావలా
 ప్యాని-అతిమృదునీత్యర్థః॥ సూ॥యుహలాక్ష్యత్-కృత్యైరధికార్థవచనఇ
 తికరణేత్వతీయాసమాసః - సప్తసాయహితస్తదర్థావాపశుస్సవనీయః -
 పాక్తీక్రీతీయశ్చప్రత్యయః-తతీయానిసావనీయాని-సాధనీయానీతిపాశే
 యజ్ఞసాధనార్థానియజ్ఞాప్తంసంపాద్యానివా-మాంసాని-దేవతాఃఅశ్నం
 తి-రక్షాంసిరాక్షసాస్తురామాద్విభక్తిభిరానిసంతి-బిభేషేశ్వతరి॥ సూ॥
 నాభ్యస్తాచ్యుతః-వానపుంసరస్యేనిమప్రతిపక్షవికల్పాత్పారద్యయేపిసా
 ధుత్వం-దిశోఽశ్నృవతేవ్యాప్తువంతి-వలాయంతఇత్యర్థః-పూర్వంరా
 త్ససాః-యజ్ఞేషాద్విధిద్యమాంసాన్యశ్నంతి-దేవతాదిశోశ్నృవతేఅధునా
 తద్వివరీతంవతఃతత్తత్త్యర్థః॥ ...

మూ, ౧౫ { కురుబుద్ధింకుశాశ్రియామనుకామీనరాంత్యజల
 క్షీంపరంపరితాంత్యంపుత్రపాశ్రియతాంసయ॥ }

౧౫॥ కుర్వతి॥కుశాశ్రియాంకుశాగ్రమివసూక్ష్మం॥ సూ॥కుశా
 గ్రాచ్యఇతివాధేఃప్రత్యయః-బుద్ధింకురుసూక్ష్మదన్వీభవేత్కర్తృ-అనుకా
 మంగామీఅనుకామీసయధేష్టంకంతా॥సూ॥అవారపారేత్యాదినాభప్ర
 త్యయః-తత్తాంత్యజ-యధేష్టచారీమాఘాతిత్వర్థః-పరాంశ్చపరతరాంశ్చ
 అనుభవతీతిపరంపరితాపితృపితామహాదిక్రమాగతేత్వర్థః॥సూ॥పరోపర
 పరంపరపుత్రపాత్రమనుభవతీతిభప్రత్యయః-తత్సన్నియోగాత్పరపరతర
 శబ్దయోఃపరంపరాదేశనిపాతనాత్తత్ప్రకృతిశ్చాయంప్రత్యయోనతు
 త్తాకప్రసిద్ధపరంపరాశబ్దప్రకృతికః-సూత్రేటాబంత్యిదేశాభావాదితి-

౧౦౬ (భట్టికావ్యే శివసాగ్రహానాం ప్రకీర్ణకాండే.)

తాంలక్ష్మీం త్వం పుత్రాంశ్చపాత్రాంశ్చలనుభవతీతిపుత్రపాత్రీతాః
 పూర్వోక్తవప్రత్యయః-తత్తాంసయ-పూర్వపురుషవదుత్తరోత్తరపురుష
 గామినీంచకురు-సతాపేక్షయాత్వన్నాత్రావసితాంకుర్విత్యర్థః - సయతి
 ద్వికకర్తృకఇత్యుక్తం॥ ... ..

మూ, ౧౬ { సహాయవస్త్రఉద్యుక్తబహవోసిపుత్రాశ్చయామః శ్రీ }
 { యమాశాసతేలోలాంతాంహస్తైశ్చత్యమాశ్నసీః॥ }

౧౬॥అ॥ సనుమద్ధస్త్రకతాయాఃలక్ష్మ్యైఃకథం విపర్యయకథేత్యాశం
 క్యాహ॥సహాయేతి॥లోలామస్థిరాంయాంశ్రియం-సహాయవంతఃకోశదం
 దనంపన్నాః-ప్రభుశక్తిమంతఇత్యర్థః- ఉద్యుక్తఉత్సాహశక్తియుక్త
 ఇత్యర్థః- సింహాఃమంత్రీకుళలాఇత్యర్థః- తేపిబహవోబహుమంత్రియు
 క్తవిదుషోఽప్యేకస్యానితాంయకత్వాదిత్యర్థః- ఎవంశక్తిత్రయోపేతా
 లిప్యాశాసతేలబ్ధమవ్యలబ్ధవదనుపాలయంతీత్యర్థః- ఆజ్ఞానుఇచ్చాయా
 మిత్యాత్మనేవదం-శపోలుక్॥సూ॥అత్తనైవదేవ్యసతఇతియుస్యలదాదేశః-
 తాంశ్రియంహస్తైశ్చత్యఉపయమ్యేత్యుపచారః-స్వాయతీకృత్యాపీత్యర్థః॥
 సూ॥నిత్యంహస్తైపాతాపువయమనభితిహస్తైశ్చబ్రస్యగతిత్వాత్సమాసేక్ష్వి
 ల్యవ-మాశ్నసీఃమావిశ్వసీః-ఆజ్ఞాప్రార్థనానైలుకజీసిచి॥ సూ॥హస్త్యం
 తేత్యాదినావృద్ధిప్రతిషేధః-ఇటఈటినిస్లోపః॥ ... ..

మూ, ౧౭ { లక్ష్మీంపుంయోగమాశంసుః కులంబవకుతూహ }
 { లాత్ అంతికెపిస్థితాపత్యుశ్చలేనాస్యంసిరీక్షతే॥ }

౧౭॥అ॥ లనాశ్వానకారణమాహ॥లక్ష్మీనితి॥లక్ష్మీః కులంబాస్వైరిశీ
 వపుంసాపుంస్త్రవతాకుతూహలాత్ యోగమాశంసురభిలవంతీ॥ సూ॥
 సనాశంసభిక్షుః-సలోకేత్యాదినావష్టిప్రతిషేధః - పత్యురంతికెపిస్థితాపిఠ
 లెనవంచనాన్యంపురుషంపురుషాంతరం-సిరీక్షతే - ఈవత్ప్రమాదేవ్య
 న్యమువగభృతీత్యర్థః॥ ... ..

మూ, ౧౮ { యోషిద్భృంబారికాతస్యవయలాహంసగామినీ }
 { మూర్వాకాండమివశ్యామన్యగ్రాధపదిమండలా }॥

౧౦౧॥ అ॥ లక్ష్మీస్తావదాస్తామతిలక్ష్మీః కాపికాంతాతవంతికేవకాస్తీ
తిక్లొకపంచకేనాహ యోషిచిత్యాదినా॥ బృందంగుణబృందమస్మాఅస్తీతి
బృందారికాముఖ్యా॥ ని॥ బృందా రకౌరూపిముఖ్యానిత్యమరః॥ వా॥ శృంగ
బృందాభ్యామారకస్వక్తవ్యః-కాత్పర్వస్యేత్వం-యోషిచ్చసాబృందారికా
చయోషిచ్చబృందారికా॥ సూ॥ బృందారకనాగకుంజరైః పూజ్యమానమితిస
మాసః-తస్య రామస్యదయితా-హంసవద్గచ్ఛతీతిహంసగామినీ॥ సూ॥ కర్త
ర్యుపమానఇతిశిషిః-దూర్వాకాండమివశ్యామా-ఎతచ్ఛపురాణాంతరేద్ర
ష్టవ్యం-కల్పభేదేనవా-అన్యథారామాయణవిరోధాత్-న్యగోధవరిమం
డలావటపత్రవద్వలైనపుగోవదరెత్సర్వః-ఏతదేవాధిప్రత్యోక్తంసా
ముద్రైః॥ కాకరుషిస్తుయాకన్యాన్యగోధవరిమండలా - ఎకంజనయితే
ప్రత్యంసచరాజాధవిష్యతీతి॥ ... ..

మూ, ౧౯ { నాన్యంపశ్యేతియస్తస్యానింనైదస్తచ్ఛవంసవాసం }
శృణోతిసచోక్తానిమిథ్యాసావిహితేంద్రియః॥ .. }

౧౦౨॥ నేతి॥ యోయవా - తస్యాఅన్యంముఖంసపశ్యతి-భాద్యతేఅనెన
తిచ్ఛదః-దంతానాంఛదోదంతచ్ఛదోఽధరః॥ సూ॥ పుంసీసంజ్ఞాయాంఘః
పా॥ యేణేతిఘప్రత్యయః-భాదేఘాద్వ్యవసర్గస్యేతిప్రాస్తవ్యం-తంస
నింనైసచుంబతివా-ణేసీచుంబనె-లటితత్ - అదాదిత్వాచ్చపోలుక్-ఇతి
త్వాన్నమ-ఉక్తానిసూత్రానిసంశ్చణోతినసమాకర్ణయితచ-సకర్తకత్వా
త్॥ సూ॥ సమోగమ్యచ్ఛీతినాత్మనైవదం- తస్యాకర్తకాధికారాత్ - అ
సౌపుమాన్విధ్యావృద్ధైవ-విహితేంద్రియఃనిర్మితకరణః-నిష్ఫురైవతస్యేంద్రి
యస్పష్టిరిత్యర్థః॥ ... .. *

మూ, ౨౦ { హరోహవింద్రియాథానాంయస్యాసౌతస్యనందధుః॥ }
తత్వేకాంతాంతరైస్సార్థంమన్యేహుధిక్ష్మిమజ్జధుమ్॥ }

౨౦॥ సారఇతి ॥ అసౌస్త్రీ-ఇంద్రియాథానాం రూపరసాదివిష
యాణాంసంబంధీయస్సారః-ఎకత్రసంగృహీతః సర్వవిషయసారః - అథ
హ-ఇంద్రియాథానాంమధ్యేఅసౌసారః ఉత్పన్నజ్ఞేంద్రియాథాః-అ

తపిజాసాయస్యసంబంధినీ-తస్యనందధుఃఅనందః - కించ - కాంతాం
తరై రేతస్యాం సత్యాం స్త్యగ్రింతరైస్సాధకం-తత్పైకయనీయేనిమజ్జధుం
నిమజ్జనంకయనంధికే కష్టమహంమన్యై-ధిగ్యోగద్వితీయా-ఉభయత్ర॥సూ॥
ట్వితోధుచ్ఛ్॥ ... ..

సూ, ౨౧ { సతంపశ్యామియస్యాసౌ భవేన్నో దేజయామతేః |
తైర్లొక్యేనాపివిస్త-స్త్వంతాంక్రీత్యాసుకృతీభవ॥శ్శ్ }

౨౧॥ నెతి॥ అసౌ స్త్రీ యస్య యానోమతేమానసస్య ఉదేజయతేకంప
యతీత్యుదేజయాఽంపసి॥ సూ॥ అనువసగాల్లిం పవించెత్త్యాదినాశప్రత్య
యః పతేనైవ విందోపి వ్యాఖ్యాతః-సభవత్ తంసపశ్యామి-తాదృగ్ధీరౌనా
స్త్యైచైత్యథః-అతఃత్వం లాంసుందరీ-త్రయోలాకాస్తైర్లొక్యం చాతు
ర్వన్యాఽదిత్యాత్వాత్సాధ్యైవ్యుగ్రియః-స్వాధికత్వాత్ప్రకృతీతోలింగ
వచనాధిక్రమః-తేనాపితాంక్రీత్వా - తైర్లొక్యస్యాపితవస్వత్వాత్తస్య
తత్సస్యతావన్నుల్యాహాఽన్యాచైతిభావః- విందతీతివిండః త్రయేణలభ్యా
సన్నిత్యథ- సుకృతీభవసుహృత్సత్యవ్యాభవ-లోలో త్రనస్త్రీరత్నలాభాదితి
భావః॥ ... ..

సూ, ౨౨ { వైవేంద్రాణీమద్రాణీమనామనోహిణీమరు
ణాసీనాగ్నాయాతవ్యాప్తీమస్త్రీసమా॥...శ్శ్ }

౨౨॥ అ॥ సనుశచ్యాదిభుజాగ్రతీమకెయముద్భోష్యతేఅతలహ నచెతి॥
ఇంద్రస్యస్త్రీఇంద్రాణీకేచీతస్యాస్త్రీతాయాః॥ సూ॥ తుల్యాభైరిత్యాది
నావీర్బూతవక్త్రీ-సమాసీమంత్రి-తుల్యాస్త్రీన-పవంరుద్రస్యస్త్రీరుద్రాణీ
ప్రేక్షితసాచనతస్యాస్సమాసీమంత్రితీసప్తత్రయోజ్యం-సర్వత్రీ॥ సూ॥
శ్రుంక్షూగాదాఖ్యాయామితిజీవ-తత్సన్నియోగాత్- ఇంద్రతరుణేత్యాది
నాయథాయోగమానుగాగమః-మనోస్త్రీమనావీ॥ సూ॥ మనోరావేతివిక
ల్పాదాకారేతస్యావాదకః-పవం-అగ్నః స్త్రీలగ్నాయా॥ సూ॥ వృషాక
ష్వ్యస్త్రీత్యాదినావకారేతస్యావాదకః॥ ... ..

మూ, ౨౩ { ప్రత్యుచేరాక్షసేంద్రస్తామాశ్వసిహిభేషిక్షిమ్ |
త్యజన క్తంచరితోభంవాచాటేరావణోహ్యహమ్ || }

౨౩ || ప్రత్యుచ ఇతి || రాక్షసేంద్ర రావణః - తాంశూర్వణఖాం ప్రత్యుచే ప్రత్యువాద - బ్రువంక ర్తరిలిటితక్ - కిమిత్వ సెయ్మామాహ - హేన క్తంచరిరాక్షసి || సూ || చ రెప్టుః - టితాష్టివ్ - సంబుద్ధానదీప్రాస్యః - హేనాచాటే బహుచాషిణీతి తదుపాలంభాసహిష్టుతయాసోల్లుం తనమామంత్రితం - సమాశ్వసిహి - శ్వసెల్ - టిసిపి || సూ || రుదాదివ్యసాన్వధాతుక ఇతీట్ - సేహి - రాదేశః || ధ్మ || అపిమాషంమషం కుర్యాచ్ఛందోభంగం నకారయేదితి శాస్త్రాదుచ్ఛాస్త్రపారేషు ఇతి కేచిత్ - అమాత్రావృత్తత్వాదక్షర సంఖ్యయైవాలంబ్యధాఋగ్యజామధీయానా ఇత్యాదావిత్యన్యై - కింబిభేషిమాభైషిరిత్యం - తోభంక్రోధంత్యజ - అహం రావణోహి రావయతి లోకానితి రావణఃఖ్యాతఃఖివ్విత్యం ... *
...

మూ, ౨౪ { మాముపాస్తదిదృతౌవాన్యాష్టకవ్యాహతోహరిః |
అజ్ఞాలాభోత్సుకోమరాఘాక్షేణానాదరేషితః || }

౨౪ || అ || యదుక్తంవిగ్రహస్తవశక్రేణేతితత్రోత్తరమాహ || మామిత్యాది || ద్రష్టుమిచ్ఛాదిదృతౌ - దృశేస్సన్నంతాస్త్రియామప్రత్యయేటావీతద్వాదిదృతౌవాదిదృత్యుంయస్తిప్రహరణమేషాంయాష్టికావైత్రపాణయః || సూ || శక్తియస్యోరీక - దైర్వాహతోద్వాదిప్రతిబద్ధఃహరిరింద్రః - అజ్ఞాదానెదశనాభ్యనుజ్ఞాదానెడత్సురడతకంతితస్క || హా || ప్రసీతోత్సుకాభ్యాంత్యతీయాచేతి సప్రమ్యాం సప్రమితి యోగవిభాగాత్సమాసః - దూరాతాక్షేణకుదృష్ట్యాప్రసన్నదృష్ట్యేత్యం - ఇంద్రియవాచినాక్షకదైవ తద్విశేషశ్చతులత్వతే || ని || అధాక్షమింద్రియమిత్యమరః - కాపధ్యక్షయోరితికుశబ్రస్యతత్పురుషేకాదేశః - కేచిత్తున్యాస కారేణ తత్పురుషాధికార భంగేన బహువ్రీహిసమాసాంతత్వేనాపివ్యాఖ్యానాది హాపికుత్సితమక్షీయస్యతేనకాక్షేణమయేతివ వ్యాచక్షతే - అనాదరేడేషితస్సన్మాముపాస్తప్రసేవత - ఆసేలుక శీతక్ - శపోలుక్ - ఈద్యగవస్థత్కరతి

శేషమాణమపిమాంకింకరివ్యతీతిభావః॥ ... .. *

మూ. ౨౫ { విరుగ్నోదగ్రధారాగ్రఃకులిశోమమవక్షసి | అభి
న్నంశతధాత్వానంమస్యతేబలినంబలి॥... ..* }

౨౫॥ విరుగ్నోతి॥ కించబలింబలవాత్ దృఢఃకులిశోవజ్రః॥ని॥అర్చి)

యాంజగ్రకులిశాపితయాదవః-మమవక్షసి-విరుగ్నానిభగ్నానిఉదగ్రాణ్యు
జ్యతరాణిధారాణాంకోటిసాం అగ్రాణిముఖాని యస్యసః-కుంఠితము
ఖస్సన్నిత్యర్థః కించశతధాఅభిన్నమవక్షమాత్వానంబలినంబలిష్ఠం మస్య
తేనతుమద్వత్విచారణేనత్యః॥ ... .. *

మూ. ౨౬ { కృష్ణాల్లంకాదుమాలానవహమైరావతశ్శజమ్ |
బంధనేనుపయోగిత్యాద్వగ్నతంత్యుఃపదత్యజమ్ ॥ * }

౨౬॥ కృష్ణేణికించ-అహమైరావతంగజం-లంకాదుమవతల

నంయస్యసంప్రత్యవతత్రబద్వత్యథః - బంధనేనుపయోగిత్యాద్విచ్ఛాప
నేయత్వాదితిభావః - తమైరావతంత్యుఃపదన్నాత్యజం నాత్యాక్షంకిమితి
కాదుః॥ ... .. *

మూ. ౨౭ { ఆహేళురుషికాంపశ్యమమయద్రత్నకాన్తిభిః |
ధ్వస్తాన్ధకారేపిరేపూర్ణేందోస్సన్నిధిస్సదా॥... }

౨౭॥ ఆహేళురుషికామితి॥కించమమ-ఆహేళురుషణియస్యాంక్రి

యాయాం సా ఆహేళురుషికాశిశికా - మత్పరీక్షయత్ప్రవృత్త
యః-మయారవ్యంసకాదిత్వాత్సమానః-తామాహేళురుషికాంపశ్య-స్వ
పురుషకారంపశ్యత్యథః-కేదిన్తు॥ ఆహేళురుషికాదర్పద్యాస్యా
త్సంభావనాత్సన్నిత్యత్రక్షరస్వామినో వ్యాఖ్యానానుసారేణాహేళురు
షస్యభావః ఆహేళురుషికా ఆశ్చర్యపురుషత్వం- మనోజ్ఞాదిత్వాద్వ్యతి
వ్యాపవతః-కింసుమనోజ్ఞాదిషుమ్యుగ్మమేతత్ - యద్యస్తాద్రత్నకాన్తిభి
రేవధ్వస్తాంధకారేనిగ్రతమసే-పిపురేసదాపూర్ణేందోస్సన్నిధిస్సన్ని
ధానం-తమానిరాసానువయక్రవ్యపిచంద్రప్రతప్రతిపూర్ణాన్యదా
ప్రతిపూర్ణసంకేవలాన్ధాసిద్ధ్యుపవెత్యహ- మేదృశ్యతామాహేళురుషి

కతిభావః - అత్రరత్న కాంతిభిర్భక్తాస్తాంధకారభిః సమృద్ధిమద్భవన్త్యన్త
నాదుదాత్తాలంకారః॥ సమృద్ధిమద్భవన్త్యన్తనామదాత్తమితిలక్షణాత్

మూ, ౨౮ { హృతరత్నశ్చ్యుతోద్యోగోరక్షోభ్యఃకరదోదివి |
పూతక్రతాయామన్వేతసత్రవశిన్న్యగోత్రభిత్ ॥ }

౨౮॥ హృతేతి॥ హృతానిరత్నాన్యత్రైవస్త్వనిధుస్యసః॥ నిరత్నత
త్రైవైవమణావపీతియాదవః-అతవచ్యుతోద్యోగోరక్షోత్సాహః-అతవచ
క్షోభ్యోఽన్యభ్యం-కరదఃబలివ్రదఃగోత్రభిత్పర్వతచ్ఛేదీ-దవేంద్రస్సత్ర
వస్సృదివిస్వదే- పూతక్రతోన్వస్యస్త్రీంపూతక్రతాయాంకచీం॥ సూ ॥
పూతక్రతోరైచేతి జీప్సన్నియోగానైకారేతస్యాయాదేశః- నాన్వేతికిం
అన్వేత్యేవ-లజ్జయాంతఃపురేనిలీయతిష్ఠతీత్యభావః॥ ...

మూ, ౨౯ { అతుల్యమహసాసార్థం రామేణమమవిగ్రహః | త్ర
పాకరస్తథాప్యేషయోష్యేతద్వినిగ్రహే ॥ ... }

౨౯॥ అతుల్యేతి॥ అతుల్యమహసాఅసమాసబలేనరామేణసార్థకంవి
గ్రహోవిరోధోమమత్రపాకరోలజ్జావహః॥ సూ॥ కృతోహిత్విత్కాదిసా
తాచ్చీలికష్టప్రత్యయః-తథాప్యేషాంతస్యరామస్యవినిగ్రహహింసనే
యతిష్యేత్వత్కృతభిభావః॥ ...

మూ, ౩౦ { ఉత్పత్యఖండకగ్రీవోమనోయాయాశితాస్త్రీభ్య
తే సముద్రసవిధావాసంమారీం ప్రతిచక్రమే ॥ }

౩౦॥ ఉత్పత్యేతి॥ అథ మనోపద్యాతీతి మనోయాయా మనోవగ్రీత్య
భావః॥ సూ॥ కర్తవ్యపమానభితియాతేజఃనిప్రత్యయః-శితాస్త్రీభ్యన్త
తాస్త్రీధారీచకగ్రీవః - ఖముత్పత్య-సముద్రస్య సవిధస్సమీపమావాస్థి
నివాసోయస్యతంసముద్రతీరవాసినం మారీచంప్రతితముద్దిక్య - చక్రమే
జగము ॥ సూ ॥ అనువసగాఽద్వైతిక్రమేలికటితజ్జే ॥ .....

మూ, ౩౧ { సంపత్యతత్ససిడే సౌతంవృత్రాంతమశిశీవత్ |
త్రస్మినాథమృతాథేవతేనాగాదిదశాననః ॥ }

౩౧॥ సంపత్యేతి॥ అసౌరామస్తస్యమారీచస్యసః సమీపః॥ నివాసః

శివశివసన్న సన్ని కృష్ణసనీడవదిత్యమరః-సంపత్సనీపత్య- తంశూర్పణభో
 క్రవ్యత్రాంతం-అశీశ్రవత్ శ్రావయతిస్తు-శృణోతే॥ సూ॥ దౌచజ్యప
 ధాయాహ్రీస్వకతిహ్రస్వః-సన్వద్భావే॥ సూ॥ స్రవతిశృణోతీత్యాదినా
 వికల్పాదభ్యాసస్యత్వం - అభశ్రీవణానంతరం-శ్రుతార్థేనశ్రుతవృత్తాం
 తేన-అతవత్రస్తు నాభీరుణా॥సూ॥ త్రసిగ్రధీత్యాదినాక్తు ప్రత్యయః-
 తేనమారీచేన-దశాననోరావణః-అగాదిగదితః॥ ... *

మూ, ౩౨ { అంతర్ధత్వైర్వరఘవాభ్యామిత్రస్యాత్తంరాక్షసేశ్వ }
 { ౧॥ యోరణేదురుపస్థానోహస్తరోధం దృఢఘః॥ }

౩౨॥అ॥యద్దదితంత దాహ"అంతః"॥ హేరాక్షసేశ్వరత్వం-తస్మా
 త్ప్రసిద్ధాత్ రఘవాభ్యామిత్ర రఘూత్తమాత్ రామాత్-గతమేతత్॥ సూ॥
 అంతర్ధా"యేనా దితేన మిచ్చతీత్యపాదాసర్వాత్వంచమి - అంతర్ధా
 త్వైఅంతిహితోభవ - నాత్వైసంపితేయైత్యధిః - దధాతేకతేరి
 తోచితే॥ సూ॥ ధానస్సే-సవాభ్యాంవామా - శ్చౌభ్యం ప్రయోరత ఇ
 త్యాకరణం॥సూ॥దధిప్రభౌ ధ్యేయభ్యాసస్యభవావః॥ వా॥శ్రదంత
 తోరువనగజపద్మస్త్రైస్త్రివిధైర్వైశ్చైస్సగజవచ్చాభవాదంతశ్చబృహదాతాః
 శ్రాక్ష్మియోగః-చ ధాహి-చ సహస్రైస్సోధిపదసంయస్యతద్ధస్తరోధం-
 దృఢముష్టిగృహీతిమిత్యుచ్యతే॥సూ॥సప్రమ్యాంచోపవీడయాధికమణ్యతా
 ముర్-ఉదోచనగజవ్యభిచారిష్టింత్యః-వ్యాకరణాంతరేవాద్యప్రకః-ధనుః
 కథత్ దధానః॥సూ॥నాన్యస్తాన్ప్రమితినుష్ఠ్రితిషేధః-సరామోదుఃఖేనా
 జ్యేయత ఇతిదురుపస్థానోదురాసదః॥సూ॥అత్యుచితఖల ధేయత్ ॥*

మూ, ౩౩ { భవంతికాత్తరీగ్యయోహీనసంధిమచీకరత్ ॥ ౭ }
 { గాయతస్యసంతాంసరామస్సార్వతోజః॥ * }

౩౩॥అ॥దురాసదత్వంవ్యనక్షిభవంతమితి॥ యఃకృతవిద్యస్యాపత్యంపు
 తాకాత్తరీగ్యః హేమాయపతిః- భవంతంహీనసంధిమచీకర
 త్యంతగంసంధానంతిచీకరత్-భవతాకాతవానిత్యధః-కరోతేదా
 త్యాపదా హ్రస్వః॥సూ॥దీక్షాకల ఫేనిత్యభ్యాసదీక్షుః-శ్చౌక్రరస్య

తరస్యామిత్యణికతుకాఙ్కత్వత్వం-తస్యకాతావీర్యస్య-కృద్యోగాత-మణి
 వస్త్రీ-హంతారంజామదగ్ధ్యం-యోరామోజిగాయజితవాక్-జేలికటి||
 సూ||నకలిటోజేరిత్యభ్యాసాత్పరస్యధాతుజకారస్యతుత్వం-సరామస్సా
 ర్వతాకికస్సత్వమ్మిక్లోకేవినిత-నాప్రసిద్ధఇత్యర్థః|| సూ||లోకసర్వలోకా
 భ్యామితరణ్-అనువతికాదీనాంచేత్యధనంపవవృద్ధిః|| ... ..

మూ, ౩౪ { యమాస్యకృష్ణోరస్యతాటకావేదవిక్రమమ్|శూ
 రంమహ్యోతాచ్ఛాహంకరస్తస్సింహానినా|| }

౩౪|| యమేతి|| కించనుమాస్యగుంధరముఖం దృప్తవతీయమాస్యదృ
 శ్వరీ - రామేణయమహంకరంమనెర్వ్యసం - ఛాతాథాకావేదోపపదాత్ ||
 సూ||కృష్ణోరస్య-చనూజేరితే-రసాదెన్-తాటకాతస్య రామస్య విక్ర
 మంచేదవేత్తి-సూ విదోలటోవేరితేప్రేరిలాచెకా- సింహవస్నదకతీసిం
 హానికాసింహానీ సూ||తకార్యచమూనిని-తేన రామేణరతాన్వి
 రస్త-శూమాత్తాసంహృత-శూరమన్య శూరమానీ|| సూ||అత్త
 మాదేఖ సౌతిమన్యసాంకృత్వయ- అహంచవేదేత్యరుషంగః-వేత్తిత్య
 ఛాకామిహిలాదేన - రామప్రళవకాతేతనాప్యేనైవకతిరిభావః||

మూ, ౩౫ { సత్త్వరేహస్యభాషిషానాస్వసావేత్తయూప్యసా
 ఆచఘాతమయూచానాసంహస్యసవేత్తహమ్|| }

౩౫|| సత్త్వ-రేహ-రామేణనాస్వసావేత్తయూ - ససంహానాన్వి
 భూయిష్టానిభూతర్యక్-కా - ఛువరమకాచియః-ఛానసిచిచిప్యపిచివృద్ధి-
 త్వయా వ్యరాహమూనాస్వసా-రామసాటి-శూరవచ్చిసాటిచిచివా
 చిహోల-అతస్తచ్చైత్త్వసంహనానత్వ-చ-మయూచానామ్-ఛూ
 రతేచాహమన్యసవేత్తి-చివ్యపహవచ్చిసచిచి-అతస్తచ్చైత్త్వహం
 చానామిత్యర్థః|| ... .. *

మూ, ౩౬ { సత్త్వరేహస్యభాషిషానాస్వసావేత్తయూప్యసా
 ఆచఘాతమయూచానాసంహస్యసవేత్తహమ్|| }

౩౬|| సత్త్వ-రేహ-రామేణనాస్వసావేత్తయూ - ససంహానాన్వి
 భూయిష్టానిభూతర్యక్-కా - ఛువరమకాచియః-ఛానసిచిచిప్యపిచివృద్ధి-
 త్వయా వ్యరాహమూనాస్వసా-రామసాటి-శూరవచ్చిసాటిచిచివా
 చిహోల-అతస్తచ్చైత్త్వసంహనానత్వ-చ-మయూచానామ్-ఛూ
 రతేచాహమన్యసవేత్తి-చివ్యపహవచ్చిసచిచి-అతస్తచ్చైత్త్వహం
 చానామిత్యర్థః|| ... .. *

స్త్రీభృతాంబీరాణాం. అధ్యంత్యుపరివతః తథత్యధ్యక్షః - సర్వాధికృత్యై
 ర్భః॥ సూ॥ ఋత్విగితిష్వికః - అనుస్వారపరసవర్ణాదికాద్యై॥ మా॥ క్షీప్రీత్యయ
 స్యకురితికుత్వం - మద్విధామాదృశాః - తం రామం ప్రాచ్యయోధుమాసాన్యసి
 చమంచరిత్యం చ - అధరీణాః - పూర్వపత్నికాః ప్రాత్యభావాతు - త్వ
 ద్యభావః - సర్వాధికృత్యం వ్యసం - స రామో మిధిలాయాం జనకనగరే - మఖేయ
 జ్ఞాంతే - న్యాశుల - శుల - భూతం - స్వగర్వైర్వాదగమితభావః - ధనుర
 భిన్ద బంబ - అతస్సర్వాధికృత్యభావః - భంజితః - సూ॥ శ్వాన్నలోచన
 కుత్వచన్వై ॥ ... ..

మూ, 32 { సంకితస్సహాయధ్వనౌ తచ్చక్షింభరనూషణౌ ।
 యజ్వానశ్చ ససుత్వాహోయానగోష్ఠిస్తేషునః ॥ * }

32॥ సంకితస్సహాయధ్వనౌ తచ్చక్షింభరనూషణౌ॥ సూ॥
 సహచరియుధ్వనౌ - భరదీషణౌ - రస్యగ్రామస్య శక్తిం సంవిత్త - సక
 మకాగ్రావత॥ సూ॥ సహగవ్యచ్ఛిత్యగ్నినాతక్ష - తస్యాకమకాధి
 కారానీ సమ్యక్సాతవేత్రిల - తనసశివీత్ - ససుత్వానశ్చ సుత్సహి
 ర్భః - యజ్వానః - అహితాగ్నయజ్జతచ్ఛక్తి - సంవింతరివచనవరితామ
 నానుషంగ - సరామాయాగ్నిప్రసాదభవ్యగోష్ఠి - యోషాం మఖానగో
 ష్ఠీదిత్యభావః - సేవ్యస్సత్రివరితేష్టోనగోషేవతగ్రహభవం తీతిభావః - గు
 పూగమశేషాదిత్యాదిపగోషేవతేసిదిహాలంతలసతావ్యధి॥ ...

మూ, 33 { సుఖజాతస్సు రావితోన్యైర్ధౌ మాల్యధాకయః ।
 ధిలంబం ప్రీయోవీక్ష్యమాంధాబంధిగ్రహమః ॥ }

33॥ అలింతమాంధాబంధి తంతమాంధా - సుఖేత సుఖజాతోజాతసు
 ఖస్సురావిత కీరసుర - సరోహాదై ససుత్సంధిః - బద్ధస్సరోహకీరమసుప్య
 బిత్తిరణః సూ॥ అనోవీక్ష్యకః ప్రీతిత్యవోబద్ధ రాకణ - అహితాగ్నాగ్ని
 త్వత్స్వప్రీతైవేవోన్యాయా - మాంబాతః - మాల్యధాంధాకయో
 ధాకయతామాల్యధాంబు - సూ॥ అనుషసగోష్ఠిం వింకల్వోనా
 భూతః - రిగితిత్యవోబద్ధ - సరోహాదై ససుత్సంధిః - బద్ధస్సరోహకీరమసుప్య

యాం-విభక్త్యర్థే-వ్యయాధావః-స్త్రీయోదీవ్య-స్త్రీభిః కరణైః క్రీడస్య
త్యుక్తాః॥సూ॥దివఃకమః-చేతికరణస్యకమః-సంజ్ఞా - బలి విగ్రహం ప్రబల
వికోధం-మారథ్యాః మాకృధాః - అస్యధామరిష్యసీత్యసః - రథేరాజ్ఞా
ర్వాన్మాజీలుజీధాసి॥సూ॥యులోయులీతిసిచాలోపః-యుషస్తథోధోధా-
యులాంజశ్చయుతీజశ్చ॥ ... *
...

మూ, ౩౯ { తంభీతం కారమాన్రుశ్యరావణిప్రత్యభాషత॥
యాతయామంవిజితవాక్సరామంయదికింతతః॥ }

౩౯॥ తమితి॥ అధరావణస్తంమాదీవంభీతంపృత్యాభీతాకారం॥సూ॥క
మః-వ్యాక్రొశ్యోభిః-ముఖేభిః-ముఖే-ఆహ్వానభీరు-స్వమితీభా-స్యైక
త్యుక్తాః ప్రత్యభాషత-తవాహ-స రాఘవా-యాతయామంవృథత్యాద్యత
రసం॥సూ॥యాతయామంగతరసమిత్యభిధానాత్ - రామంజామదగ్నం-
విజితవాక్యమి-తతఃకింతృధపీతనాత్-ఉత-షకాభిప్రాయః॥ ...

సూ, ౪౦ { అఘానీతి॥ లజ్జాచభయంచవిఘాపణంచస్యాస్మానశౌర్యశాలినిసా
తాటకాస్త్రీ-తేనరామేచాఘానీహరా-హస్తైర్వృణిబిజిచీహోలుక్॥సూ॥
హోహంతే॥కుష్మం-స్త్రీబిశ్యేతంతర్దశనంస్త్రీహర్యా-శ్లాఘ్యంఘాష
ణంయది-తహి-శుక్రఘానసంలఘునిత్రం-హర్షగృహి-తతమంకమణా
ఽమౌమస్యమానంలోకంధిక్-సంద్యగృత్యుక్తా-ధిగ్యోగవిస్తీయా॥ ... *

మూ, ౪౧ { యగ్ధేహౌర్వమసౌశైశ్చైర్భయభాయయత॥కు
బ్రహ్మయజ్ఞకేరామోభవంతంపాయశంసతత్॥ }

౪౧॥ యదితి॥ అసౌరామోగహవీవసవఃతీతగేహేనదీగృహేశూ
రః॥సీతగేహేనదీగృహేశూరఃపిండిమారశ్చకథ్యతఇతిపాలాయథః॥
సూ॥పాత్రైగమితావయశ్చేదీసమాస-తంభీరుంభవంతం - కుత్సితౌబ్ర
హ్మకుబ్రహ్మచాబ్రహ్మణాభానోవివామిత్ర-ఆగంతుకబ్రాహ్మణ్యత్వా
దితిధావః॥సూ॥మహాబ్రాహ్మణస్యతరస్యామితసమాసాంతష్టచ్ఛే-తస్యయ

మూ, ౪౨ { యగ్ధేహౌర్వమసౌశైశ్చైర్భయభాయయత॥కు
బ్రహ్మయజ్ఞకేరామోభవంతంపాయశంసతత్॥ }

౪౨॥ యదితి॥ అసౌరామోగహవీవసవఃతీతగేహేనదీగృహేశూ
రః॥సీతగేహేనదీగృహేశూరఃపిండిమారశ్చకథ్యతఇతిపాలాయథః॥
సూ॥పాత్రైగమితావయశ్చేదీసమాస-తంభీరుంభవంతం - కుత్సితౌబ్ర
హ్మకుబ్రహ్మచాబ్రహ్మణాభానోవివామిత్ర-ఆగంతుకబ్రాహ్మణ్యత్వా
దితిధావః॥సూ॥మహాబ్రాహ్మణస్యతరస్యామితసమాసాంతష్టచ్ఛే-తస్యయ

జ్ఞకేకుయజ్ఞే సూ॥కుక్ష్మితభితికన్పత్రిత్యయఃశరైఃకరణైరభాయయత్ - అత ఏవ హేతుభయప్రయుక్తయోష్టుగాత్మనెవదయోరభావః-విభేద్యంతా ల్లభిశపిష్టధ్యాయాదేశా-తద్భిరుతాస్ససంపురుషస్యకమ౯పౌరుషఃపురు షకారోన-యువాదిత్వాదణ్ - శూరతాస్ససంపురుషకారోనభిరుతా ససమితిభావః॥ ... *
 చిరకాలోపితంజీర్ణంకీటసింహుఃపితంధనుఃకించి

మూ, ౪౨ { త్రయదిరామేణభగ్నంక్షుత్రియకాన్రికే... * }

౪౨॥ చిరేతి ॥ చిరకాలముపితంచిరకాలాపితంపురాణమిత్యధః॥ సూ॥అత్యంతసంయోగేద్వితీయా-అత్యంతసంయోగేచేతనమానః-వసతిక్షు ధోరిట్-అతఎవజీర్ణంనిస్సారం-శ్రావయోహానా॥ సూ॥ఋతభిద్ధాతౌరి తీకారె-హాలిచేతిద్భిః-రదాభ్యామితిస్థానత్వం-రషాభ్యామితిస్యత్యం కీటసింహుఃపితంక్షుత్రియకాన్రికే-సూ॥ధాన్యకమ౯జ్ఞిష్టాయమిట్-భనుదైశం చావంరామేణక్షుత్రియకాన్రియాధానజనాన్త్రహీనభతిభావః - కు త్సాయాంక౯-తవ్యాన్రికే॥ సూ॥యాన్రికాన్రికాప్తప్రస్థ్యతరస్యామితిష స్త్వాంవష్టితివష్టిస్తమాన॥ సూ॥సప్తవ్యధిరరణేచేతిచకారేణదూరాంతికా భ౯గ్రహణాదంతికభితిసప్తమి-భగ్నంక్షుత్రియకాన్రికే-కించిత్రంసకించి చ్చిత్రం-జీర్ణకావ్యభంగస్యసుకరత్వాదిభావః-అత్రాచిత్రత్వస్యవిశేష ణగత్యాచిరకాలోపితాదివదాధామేతుకత్వాత్పదాథకహేతుకంకావ్య లింగమలంకారః॥ ఛ్చ-హేతోవాక్యవదాధకావ్యలింగముదాహృ తమితిలక్షణాత్॥ ...

మూ, ౪౩ { వసతావసకేవీరావివక్షేగభితాదరాకించిత్రం }
 యదిసావజ్ఞామమ్రతుభిరదూషణ౯॥... .. *

౪౩॥ వసేతి॥ వసేతావసకేతావసాభాస-కుత్సాయాంక౯-వివక్షే శత్రవివయ-గభితాదరానిప్పయిత్వేకింతు-సావజ్ఞానియానయంతుద్రభ తిసావధీరణ౯-అగణితవంతావిత్కన్యః-వీరాభిరదూషణ౯-మమ్రతుర్భదిమృ తాదేత్॥ సూ॥మ్రయతెలుగ్లజోశ్చైతినియమాల్లిటినతత్ - కించిత్రం

ప్రీను త్వచస్యసుకరత్వాదితిభావః-సూర్యవదలంకారః || ... *

మూ,౪౪ { త్వంతభీరుస్సుదుర్బుధైః త్వంశరణకామ్యసిః గుతాం }
శ్చాపహ్నుషేస్తాకంస్తాపిశత్రూంశ్చనస్తథా. *

౪౪|| అపివంనూరీచోక్తానామపరాక్రమానన్యధాభ్యుత్పసంప్ర
తిష్ఠోకద్వయేనతన్నిగ్రహాన్యథాకరపూర్వకమసంకరకాభ్యేతంనియచ్ఛతి
త్వమిత్యాదినా|| హేదురుకాఢైశ్చంత్రోఽను- అతపివన్యంశరణకామ్యసి-శ
రణమాత్మనభివృద్ధినిచ సర్వైరపి-అతస్తన్నిగ్రహాపి నపరాక్రమభి
భావః|| నూ|| కామ్యచైవీకామ్యచితగంధాల్లాసినీ-కించాచ్ఛరంగుతాన
వస్తుషేచఅపలపనిచ-హ్నుజ్జీఅపహ్నువైరకారి లటి. నూ|| ఛానస్సై-శ
పోలుక్-తథానో-చ్ఛరంగు-కస్తాపి ననంకనచ-స్తాల్లాటిసి శపి
లుక్|| నూ, ఉచోద్భృజిబుకేమో-వ్యధి. ... *

మూ,౪౫ { రిష్యచ్ఛేద్యురహంత్వాంశ్చాపిష్యమేకా }
రయిష్యమివాప్యత్వంనభిఘ్నయ్యనాకనా. ... }

౪౫|| శీషేకారి అతోస్తుచనరాధాల్-శిషకాఢ్యైశ్చ-శిషకాఢ్యైవా
హం|| నూ|| శిషకాఢ్యైవాన్యైష్యయిష్యైత్యను-త్వాంశ్చేతచర్ధకం మృ
తం-సంధ్యాది త్వాన్యైష్యై-ని-నిమిశకాఢ్యై-సామీశ్యై వితకమా
న ప్రత్యయః - అభవావసమోక-స్థానంయమోస్తావనాకసారాన్యప్రే
రామలక్ష్మితౌ- నిజిఘ్నయనిగృహీతమిచ్చుకహం-గ్రహేస్సన్నంతాదు
ప్రత్యయః|| నూ|| సనిగ్రహగుహాశ్చేతీప్రతిషేధః-సంప్రసారణభష్టవ
ధత్వకుత్వతత్వాని-కృత్యంతన్నిగ్రహాపయికం కర్తు|| నూ|| విభాషాకృప్య
పోరిత్యవ్-త్వాంత్రాయాకారయిష్యమి || నూ|| హ్యక్రొతన్యతరస్యా
మిత్యణి కతుఃకర్తుత్వం! ... *

మూ,౪౬ { తముద్యతనిశాతాసింప్రత్యవాచజిబీవిషుః|| మారీ }
చోసునయంస్త్రాసాదభ్యమిత్యోగిభవామితే. *

౪౬|| తమితి|| అభజిబీవిషుజీ-వితుమిచ్చుః-జీవెస్సన్నంతాదుప్రత్యయః
మారీచః-ఉద్యతనిశాతాసిండ్లి ప్రనిశితఖడ్గం- శ్యతేనిష్ఠాయా|| నూ||

అతః పరిపూర్ణమైష్యతవ్యాపాకం మృగం-సీతమాణోరామో-వనస్పీ
యన్మిశ్రవాణ-స్మయం జితాత్మభిత్తత్ ॥ ...

సూ. ౫౨ { చీరం-శిశువృక్షాదు-మోవిలుగిత్యవత్ శ
ప్రాచీనమానవవ్యాఖ్యభయం కులదాచక్షమ్ }

౫౨ పి. ది. ॥ చీరం-శిశువృక్షాదు-మోవిలుగిత్యవత్ శ
సూ. ౫౨ { చీరం-శిశువృక్షాదు-మోవిలుగిత్యవత్ శ
ప్రాచీనమానవవ్యాఖ్యభయం కులదాచక్షమ్ }

సూ. ౫౩ { చీరం-శిశువృక్షాదు-మోవిలుగిత్యవత్ శ
ప్రాచీనమానవవ్యాఖ్యభయం కులదాచక్షమ్ }

సూ. ౫౪ { చీరం-శిశువృక్షాదు-మోవిలుగిత్యవత్ శ
ప్రాచీనమానవవ్యాఖ్యభయం కులదాచక్షమ్ }

సూ. ౫౫ { చీరం-శిశువృక్షాదు-మోవిలుగిత్యవత్ శ
ప్రాచీనమానవవ్యాఖ్యభయం కులదాచక్షమ్ }

శ్లోకం:-క్షమశ్చక్ష్యతాత్వాత్ || సూ || శకధృషేత్యాది నాతుమున్ ||

మూ, ౫౭ { దేహంబిభ్రాతురస్త్రాగ్నామృగః ప్రాజ్ఞైర్దిదేవిషణ్ణాః }
 { ఘృష్టకరినాం గుప్తం రామమాయాస్తుమూర్ఖయా || ... }

౫౭ || దేహమితి || కింతు మృగవివాస్త్రాగ్నాశరాగ్నా - దేహం
 స్వాంగం-బిభ్రాతుభ్రాష్టంపక్షమిచ్చభిభ్రాతుః - భ్రాష్టస్ససంతా
 దుప్రత్యయః-ఇదాగమరమాగమాభావపక్షే || సూ || స్థాస్సంయోగాద్యోరితి
 సలాప-త్రశ్చాది నాపక్ష్యే-పక్ష్యోరిత్యే-అదేశప్రత్యయయోరితీపత్వం-
 ప్రాజ్ఞైః || సూ || దివఃకమణచైవకారాత్-రగత్వం-దిదేవిషణ్ణ-దేవితుంక్రీడి
 తుమిచ్చణ్ || సూ || సనీవంతేత్యాదినావికల్పాదిట్-ముమూర్షయామతుకమి
 చ్చయా - మృజస్సన్నంతాదప్రత్యయేటావ-పునాఘవత్ప్రక్రియా-
 బ్యాఘృష్టేనమాత్వఘృష్ట-శేన-భావేత్తః - కరినాం గుప్తంతత్రీఘృణ్మి
 త్యథా - రామమాయాదాయాతః-యాతేరాజ్ఞాన్యైర్లక్-రణేరామా
 భియాన్యమరణంసహరామస్యేత్యథాః || ... .. *

మూ, ౫౮ { ధర్మోధిపయమాణంతంరామంవిస్తాపయేతః | }
 { మాస్త్యైషీప్రవృత్త్యాద్యవృత్తాన్తాన్త్రక్ష్యతేవః || ... }

౫౮ || శత్రునితి || కించశత్రుస్సృషయమాణం త్రాసయంతం-నతుస్వ
 యంకుతశ్చిద్భిభ్యతమిత్యథాః || సూ || భియోమోతుభయేషుక్-భిస్త్య
 హేణాభియన్త్యాత్మసంపదం-శాసన్-తంరామంకోన్యోవిస్తాపయేతవి
 యోనవిస్తీతంకుర్యాత్-కస్తంపెవ్యతీత్యథాః || సూ || భిస్త్యరితిమోతుస్త
 యతత్సంపదం-నిత్యంస్త్రయతేత్యాత్మేపుగాగమః-మాస్త్యైషీమాభిభీ
 హి || సూ || స్త్రైతరైశ్చైవకారాల్లజిసిచివృద్ధిః - అదైవనాధునైవ-త్వ
 యాకృతాథాః-కృత్యత్వేవ-ప్రియోత్రక్ష్యతేవభివ్యతే - దృశ్యైర్లబిచి
 గ్నదిదభావపక్షే || సూ || త్రశ్చాదినాపక్ష్యేత్వం-స్యసకారస్యవత్వంచ || *

మూ, ౫౯ { యాయాస్తవమితికామోమేగంతుముత్సహసేనచ | }
 { ఇచ్ఛుఃకామయతుంత్వంమామిత్థిసౌఖ్యదేతయాః }

౫౯ || యాయాభితి || త్వంయాయాః రామః-త్వవత్సాధ్యః-ఇతిమేకా

మోఽభిప్రాయః-కామప్రవేదనైకచిత్రత్య కచ్చిత్యతతదేకామప్రవేదనై
 స్యాభిప్రాయావిషగరణావరాభ్యైలిజ్-త్వంతుగంతుం నోత్సహసేనెచ్చ
 సీ॥సూ॥శరభ్యమైత్యాదినాతుముక్-తతస్తవ్వింమాంకామయితుంకామినీం
 కర్తుం-కళత్రీకర్తుమిచ్చగభిలాషుకః-కామినీశబ్దాత్తత్-రొఠీతిన్యంతాత్॥
 సూ॥సమానకర్తృకేమతుముక్-ణావిత్తవద్భావాత్॥ సూ॥తసిలాదిమ్యాక్య
 త్వమచభిప్రాయవ్యాపః॥సూ॥టరితిటిలావశ్య-విందురిచ్చరితినిపాతః-ఇ
 థితత్తయాసీతయా-అసౌలత్సహోజగదెగదితః-కర్తృణిలిట్॥

మూ, ౬౦ { మృషోద్యం ప్రవచన్ తాంసత్యవద్యోరఘాత్రమః }
 { నిరగాచ్చస్రహస్తంత్వంయాస్యసీతశవన్వశీ॥ ... }

౬౦॥మృషోద్యమితి వశోవశరణం 'వా' వశిరశ్యోరుపసంఖ్యాకమి
 త్యన్-సాస్యాస్త్రీవశీజితేంద్రియఃపూర్వోత్తశంకాసహ-ఇత్యర్థః సత్యవ
 ద్యంసత్యవాదః॥ సూ వచస్సుస్థిప్యేభికారాద్యత్తద్వాసత్యవద్యఃప
 త్యవాదీ-చుస్యస్థియోఽకారః ఘాత్రమాలస్యణః-మృషోద్యంత్వంమాం
 కామయసభిప్రాయావాదః॥సూ రాజసూయైత్యాదినాక్యబంగోనిపాతః
 ప్రకదంతీంతాంసీతాం త్వంశ-స్రహస్తం యాస్యసీతశవన్ అనిష్టగమో
 క్త్యానిగృహ్యన్తిరగాన్నిగతః ... ..

మూ, ౬౧ { గతేతస్మిన్ బలశచిత్తుద్ధదనావలంబితో బంబళా }
 { లోకేషిమాలావాక్ ధారయామృతదలాబసః ... }

౬౧॥అ. అధాస్మింసంతరేగావగుప్రవేశంచసుభిరారాహగతఇత్యా
 భిః॥తస్మిన్ లక్ష్మణేగతసంబలశచిత్తానపూతఇత్యర్థః-శుద్ధదనశుభ్ర
 దంతః॥సూ॥అగ్రాంతశుద్ధత్యాదినాదంతశబ్దస్యవిభాషదత్రాదేశః-శిఖీ
 భావాన్-నిత్యయోగేప్రహ్యదిత్వాదసి-బంబళాః మాయావిత్వాద్వర్తి
 తజాపీ॥సూ॥లుపసదవరైత్యాదినాభావగహాన్యాంయన్-జపజభేత్వా
 దినాలభ్యాసస్యగుగాగమః॥ సూ॥యజజపదశాంయజిత్తుక్రత్యయః-
 అక్షమాలావాజపమాలీ-సంసగగమతు-అలాబాసీవికారః ఫలమలా
 మ॥సూ॥టరభో-శరణి-సప్రంసకహస్తత్వం-మృతద్వారకామృతకా

మూ, ౬౪ { సంపదర్శయిష్యస్సామనిజన్మాఘః తుపాటతామ్ చం }
 { క్రమావాక్ సమాగమ్యసీతాఘాతేసుఖాకురు... }

౬౪ సమితి సామసాంత్యం- సంపదర్శయిష్యః సంపదశయతుమిచ్ఛః
 దర్శయతేస్సన్నంతాదు ప్రత్యయః తుపాటతానిశాచరత్వం-నిజహ్నా
 ఘః హ్నా తుమిచ్ఛంతి క్రాగ్యమాచ్ఛాద్యకాంతిం నాటయన్తి త్యర్థః॥
 సూ॥ అజ్ఞ సగమాంససేవీధిఘః తుటిలం క్రమనాం గతశ్చం క్రమా॥ సూ॥ ని
 త్యంకాటత్యేగ తావితియజి - సుగతో సునానికాంతస్యేత్యభ్యాసస్యనుక్ - అ
 ప్రత్యయాదిత్య ప్రత్యయేటావ్॥ సూ॥ అతోలాఽః యస్య హల ఇతియకాం
 లావః-తద్వాచం క్రమావాక్ - జరానాటిశ కేనగుటిలజ్జచ్చన్ని త్యర్థః-ఏ
 వంభూతస్సమాగమ్య సీతాంసుఖాకురులస్సచ్చిత్తారాధనం సువిశ్వాశై॥
 సూ॥ సుఖప్రయాదాసలలోమ్యగ్గతిసుఖశబ్దాత్యై-వ్యోగేడావృత్యయః-
 సావమ్యవిత్తారాధనమానులోమ్యం ... *

మూ, ౬౫ { సాయమిహ హేతుచిన్మతేనీతే శిథిస్సన్మన్మపటచిథీ ప్రణయ
 కాంసంకాన్త్యాసనారన్యాప్రాపయన్తీ సుచిన్మితే }

౬౫ సాయమిహ హేతుచిన్మతేనీతే శిథిస్సన్మన్మపటచిథీ ప్రణయ
 తివంచదహనామపికలానామైకైశ్చన్మితేనీతే ప్రమేన వంచదశి వంచదశ
 ప్రివతకాయశీసీధి ప్రణేత్నం ర్న సూ॥ సహ్యచిన్మేనీస్వే-ఉపసగా
 దసమాసేపిణోపకేశస్యగోతవం-గన్యగిధి వ్యగ్యవిం ప్రన్య॥ సూ॥ ఎరనె
 కాచకతి యథాకే- సాయేహాయంవాధవానాయంతసీసాయ శబ్దా
 త్యైతేర్లుఞంబా దస్తాదేవ నిపాతన్తాంతా సాయం శబ్దాద్వాఅభ్య
 యాత్ ॥ సూ॥ హాయంచరమిత్వాదినాట్యుప్రత్యయశుట్-తాంకాంతిం
 పంకజానాందివాధవాందివాతసీంకాంతిం-సదాధవాసనాతసీపవప్రత్య
 యః-తయాకాంత్యాప్రాపయన్తీత్రీపయన్తీ-కాదాచితా-త్పదాతస
 సోత్పప్తత్వాపిదిభావః-అతఎవోపమానాదుపమయస్యాధిర్వ్యకథనాద్య్య
 తిరెకాంకారః॥ శేదప్రధానం సామాన్యముపమానోపమేయయోః-
 అధిక్యాల్పత్వకథనాద్య్యతిరెకస్పకచ్యుతభరితశబ్దాత్ ... *

మాధరాగడ క్షః-అన్యథారసాభాసప్రసంగాత్ - కింకరభక్త్యత్ర హేత్వా
 చ్యుత్యవివక్షాయాం॥సూ॥కృష్ణోహేత్వత్యాదిసామివ-జాతిఃకింకరత్యాదిశీ
 బంతప్రయోగదర్శనాత్-తదవివక్షాయాంతుదివాదిసూత్రిప్రాప్తఃప్రత్య
 యదాధేన"వా॥ కింయత్తద్భవమకృష్ణోజ్వధానమిత్యజేవ - కింకరాయ
 తేత్క-త్యాదిటాబంతప్రయోగదర్శనాత్-యత్తదివాదినైవటప్రత్యయః
 అజ్వధానంతుస్త్రీకింకమాత్రవిషయమిజయమంగళాకారవ్యాభాసం
 తద్వృత్తావప్రత్యయాంతత్యాభివ్యక్త్యర్థం- కింకరాయత్క-రేతిటాబం
 తోచాపారణదర్శనాద్భాగ్ంతమిత్యపేక్ష్యం॥ ...

సూ॥౬౯ { పరిపర్యవధేరూపమాద్యులోకాచ్చదుర్లభమ్ |
 ధానత్ర-ందృష్టవత్స్వేతదస్తాస్వధిసుజీవితమ్॥ }

౬౯॥ పరిపరీతిఃఉదాధేఃపరిపరీతిఃఉదధింవర్జయిత్వా-స్థితమితిశేషః-తత్రాపిదు
 ర్లభమిత్యర్థః॥సూ॥పర్వేర్జనైఃవా, అసమానైవేత్యసమాసపక్షేవిల్పాద్వి
 ర్వచనం॥సూ॥ అపవరీవర్జనభిరర్చప్రవచనీయత్యాద్విత్వీయాప్రాప్తా॥
 సూ॥పంచమ్యపాజ్జురిభిరితదవవాచిపంచమి-ఆద్యులోకాదాస్వగ్ధాచ్చ
 దుర్లభంభూవత్స్వరైపిదుర్లభమిత్యర్థః॥ సూ॥ఆజ్ఞర్యాదాభివిభోగిరితి
 విల్పాచసమాసః॥సూ॥ ఆజ్ఞర్యాదావచనభివచనగ్రహణాదభివిధావ
 పికమాప్రవచనీయత్యేపిపూర్వవత్పంచమి-భవత్యాఇదంభావతః-భవదీ
 యం॥సూ॥ భవతర్లభ్యపాపిరకి॥వా॥ కృష్ణసోరుపసంభావనాత్పుంవదా
 వై॥సూ॥ఇసుసుక్తంతాతిః - ఏతద్రూపందృష్టవత్స్వస్తాస్వధిఅస్తద
 ధిరణభక్త్యర్థః॥సూ॥ అధిపరీతనర్థకామితోక్తప్రవచనీయసంజ్ఞాయాఃగ
 త్యుపసర్గసంజ్ఞానివృత్తిమాత్రాధిత్వాత్తద్యోగిపిసర్వీతీయా - విభక్త్యర్థ
 మాత్రద్యోతకత్వమానర్థక్యం - తిక్తకృత్తద్ధితాదివ్యపరిగణనాత్తద్యోతితే
 త్యైర్భవత్యేవవిభక్తిరిత్యాసకారః-సుజీవితమితి వర్తత్యుతీశేషః-త్వద్రూ
 పదశానాదన్యజీవితంసుజీవితమిత్యర్థః॥ ...

సూ॥౭౦ { ఆతమధుకాభ్యంనైస్సుదివేవాగన్ధిసీతత్పరిమ
 కలక్షీకానాశ్రంభా-సీతమేమతిః ..... }

౩౦|| అపరేతాభ్యం గైరాపితమధుకా నిష్పితమకరందా-వైభాషికశ్చైషికః
 ౧-శోభనందివాదినయస్యాస్సానుదిహ-అరక-కరసంపరు-శాలిత్యర్థః||
 సూ|| సుప్రాతసుశ్చసుదివెత్యాదినాసమాసాంతనిపాతః-అరవిందినీకమనినీ
 వస్థితా-సతిపరిమళలక్ష్మీర్విమర్శగంధసంపత్తిస్యాస్సానత్పరిమళలక్ష్మీకా||
 ౨|| విషద్ధౌత్యైవరిషణిగంధజనమనోహరఇత్యమరః-ఏకవచనాంతస్యలక్ష్మీ
 కబ్రహ్మ్యఃప్రభృతిషుపాతాత్|| సూ|| ఉరఃప్రభృతిభ్యఃసమిబహువ్రీహా
 సమాసాంతః౩-౧-౧దోభంగసహసంతుపూర్వవత్-ఈద్యశీత్వమపుంస్తా
 అవిద్యమానపుంస్తా-అవిద్యమానపురుషసంపదై-త్యర్థః-లక్ష్మీకబ్రహ్మ్యంశ
 బ్రహ్మ్యకవచనాంతస్యఉరఃప్రభృతిపాతాత్-౧|| సూ|| ప్రమఃఖయ్యమరఇతి
 పుంసోరుత్వేవిసన్ధియస్య|| వా || సంపుంకానాంసోవక్తవ్యగతిర్గర్గపాప
 వాచీనః|| నాసినభవసి - కీంతుభుక్తపూర్వైవైతిమమిత్తమప్రతివత్తి|| ౩

మూ, ౩౦ { మైత్ర్యవశ్రీర్భియమ్మన్యాశ్రీమన్తన్యోమృషాహరిః | సా
 త్కల్యైత్యాభివన్యేహంతావంహంతంతియంతియః || }

౩౧|| మిత్ర్యైశ్రీయోలక్ష్మ్యైశ్రీయంశోభాంహరంతంతాధికశోభా
 మిత్యర్థః - తావంహంతాత్కల్యైశ్రీయంశోభాంహరంతంతాధికశోభా
 సవక్షగతిత్వత్పమానేక్తోవల్లభ-అహం-శ్రీయమాత్మానంమన్యమానా
 శ్రీయమ్మన్యా|| అత్తమానెభ్య-దివాదిభ్యశ్చ్యక్-ఇచఎకాచామ్న
 త్యయవశ్రేయమాగమతప్యామ్నైత్యయవద్భావాత్|| సూ|| సవిభక్తాతుస్తా
 ఇతిమలావప్రతిషేధః - క్షుబంతానాంధాతుత్వావపాయాదియజా
 నైకః-శ్రీద్విత్వేనశ్రీరిత్యర్థః-శ్రీమంతమాత్మానంమన్యమానః-శ్రీమన్త
 న్యః - పూర్వవత్థే - హంత్పుష్పేన-నశ్రీమానిత్యర్థః-కీంతుత్వమేవశ్రీః
 త్వదీయవశ్రీమానిభావః-ఇత్యభిమన్య|| ...

మూ, ౩౧ { సోదకంతవ్యతార్యర్థంతావమైకీవ్యతచెత్సరః |
 ఫెలాయన్ననికంనావీసమాఃకృత్యరతింపసేత్ | ... }

౩౨|| సతిస్త్రీః తావమైకీవ్యతచేదక్షరచేత్-రతింప్రతి-అత్యర్థం

సోదకంతివ్యతకించిదపినాత్కం తెతెత్త్యర్థః-క్రియాతివత్తెల్లత్-కించానికం
 ఫేలాయక్-క్రిడక్-కంచాద్వియగంతాల్లిటశ్చ-త్రాదెకః-రతింసహావిశ్చత్స
 సహచరీకృత్యాః॥సహాగ్గకరోత్యాత్స-నెపినా-హ్యేన-త్రాకరోతిచెతిభ
 ట్టమల్లః-ఊర్వాదిత్యేనగతిత్వాత్సమా-పీక్తోవల్లవ్-నవసేత్॥ ...*

మూ, ౭౩ { వల్లాయ వ్రీంవిలోక్యత్వాంస్త్రీనమస్తూయతీహకా |
 కాన్తింనాభిమనాయేతకౌవాస్థాణుసమోపితే ॥ }

౭౩ | వల్లాయంతీమితి॥ వల్లాయంతీం మహాహరంతీం త్వాంవిలోక్య- ఇ
 హస్తీకలాకే కాస్త్రీనమంతూయతి నకుప్యతినైర్వ్యతీత్యర్థః - ఉభయ
 త్రధాతోఃకంచాద్విదిత్వాద్యక్॥సూ॥అకృతస్సార్వధాతుకయోర్దీఘః-కించ
 స్థాణుసమః-కాప్తతుల్యోత్యంతమూఢోపిరుద్రతుల్యాపివా-కస్తైతవకాంతిం
 లావణ్యంవిలోక్య-నాభిమనాయేతనోత్సుకాయేత- భృశాదిత్వాత్కృచ్ఛలా
 పశ్య-సంభావనాయాంలిజ్॥ ... .. *

మూ, ౭౪ { దుఃఖాయతేజసస్సర్వస్సవీచైకస్సుఖాయతేయసోఽస్య
 త్సుకాయమానాత్వంసప్రతీపాయసేన్రికే॥* }

౭౪ | దుఃఖాయతేజతి॥సర్వోజనోదుఃఖాయతేదుఃఖమనుభవతి-కింతున
 ఎకవీచసుఖాయతేసుఖమనుభవతి॥సూ॥ సుఖాదిభ్యఃకర్తృవేదనాయామిత్య
 భయత్రాపిక్యక్-యన్యాంతికే త్వముత్సుకాయమానాఉత్సుకా భవంతీ-న
 ప్రతీపాయసేనప్రతీపా అప్రతికూలాభవసి- ఉభయతాపిభృశాదిత్వా
 త్కృక్॥ ... .. *

మూ, ౭౫ { కఃపండితాయమానస్త్రీమారాయామిషసన్నిభామ్ |
 త్రస్యవైరాయమాదేభ్యశ్శూన్యమన్వవసద్వనమ్॥ }

౭౫ | కృత్తిఅపండితఃపండితోభవక పండితాయమానోదుర్బుధిః- భృ
 శాదిత్వాత్కృక్-అమిషసన్నిభాంమాంసహింషకల్పాంతద్వస్తృద్వంగీమి
 త్యర్థః-త్వామారాయానీయ-తైరాయమాదేభ్యోవైరంకుర్వాదేభ్యః॥
 సూ॥ శబ్దవైరేత్యాదివ్యాఖ్యానాన్ ॥సూ॥భీతాభావామిత్యపాదాన్
 త్యాత్పంచమ-త్రస్యక-శూన్యంవసమన్వవసత్-వసేడిపితచానిత్యర్థః॥సూ॥

ఉపాన్యధ్యాన్యసభిత్త్యధికరణప్రకమకత్వమ్॥ ...

మూ, ౧౬ { ఓజాయమానాతస్యార్థ్యం ప్రదాయజనకాత్మజా॥
 ఉపాచదశమూర్ధానం సాదరాగర్హదంవచః॥... }

౧౬॥ ఓజాయమానేతి॥ ఓజావాచరంతి ఓజాయమానా-మూతకమో
 జనవస్థితేత్యర్థః॥ సూ॥ కతుః క్యజ్జలోపశ్చైతి క్యజ్ - నిత్యం సలోపశ్చ॥ ఓ
 జసాప్సరసోనిత్యం పయనస్తుః ఛాపయేతి పచనాత్ - జనకాత్మజాసీతా - తస్య
 రావణస్య - సంప్రదానత్వేన సంబంధసామాన్యేవస్థీ - అభ్యుదయమూర్ధం
 జలం॥ సూ॥ పాదాభ్యాంభ్యాంబైతియత్ప్రసక్తయః - ప్రదాయదత్వా-పా
 దరాసలీదశమూర్ధానం రావణం - గర్హదంభయాత్రి - చిత్ - తం యథా త
 ఛాపద ఉపాచ - బ్రవిశాసీతి పచనాద్వికర్తృకత్వమ్॥ ...

మూ, ౨౨ { మహాకూలీనవత్సావేవం శేచాశరధిర్నమఃపిమగ్నిప్రి
 యంకరోభద్రాక్షేమకారప్రసన్నీనామ్॥... }

౨౨॥ అ. యత్పుష్పం సుకృతం ప్రియకారీత్యత్ర కైభవేతి తత్ర
 త్రరమాహ మహాకూలీన ఇతి॥ మహాకూలస్యావత్యం ప్రమాన్యమహాకూలీనః॥
 సూ॥ మహాకూలీనాదభ్యాం విరిచిత్వా దనువృత్తా ప్రసక్తయః - అదివృద్ధిపాఠే
 సౌత్త్రాభ్యాం ప్రసక్తయః - ఇత్వైకూనామయమైత్వైకః॥ సూ॥ దాండినాయ
 నేతిని పాతనాదుకారలోపః - తస్మిన్ వంతే - చాశరధిదశరథసూతః॥ సూ॥
 అతథిభా - మమథితా - కథంభూతః - పిమ - ప్రియంకరః ప్రియకారీ - తవ
 స్వీనాంక్షేమకారః క్షేమంకః॥ సూ॥ క్షేమప్రియమదైశ్చైతియథాక్ర
 మంభవతి॥ ...

మూ, ౩౮ { నిహంతా వైరకారాదాం సతాంబహుకరస్సదా॥
 పారశ్వధికరణస్య కైరవకరోరజే॥... }

౩౮॥ నిహంతేతి॥ వైరకారాదాం వైరాయిత్యానాం॥ సూ॥ సకదై
 త్యాదికావ్యం - పేక్షామయానో - శూదాదీవస్థీ - నిహంతాత్వ - శూదాన
 తాంబహుకరో - అమావతా - సూ॥ పృశోపాన్యధ్యాన్యసాతాచ్చై
 ష్టత్యర్థః - శేషంకించవత్ - పరశ్వధు - ప్రచారయన్త్యపారశ్వధి॥

సో॥ పరశ్వధాట్టచ్చేతిరక్-తస్యరామస్యచరతురామస్య॥ ని॥ ద్వయోఃకుతా
రస్సద్ధితిఃపరశుశ్చపరశ్వభిత్వమరః॥ శక్తస్సామభ్యస్య-రజేలంతరం
నాశకరః॥ సూ॥ దివావిభేత్యాదిసాటప్రత్యయః॥ ... * ... *

మూ, ౭౯ { అధ్వరేష్విష్టిసాంపాతాపూర్తకమసనర్వదాపిత }
మూ, ౭౯ { ర్నియోగాద్రాజ్యంహిత్యామోభ్యగమద్వనమ ॥ }

౭౯॥ అధ్వరేష్విష్టిః॥ అధ్వరేషయాగమభవమేభిరీష్టినః - అధ్వరాని
ప్రవంతభిత్వః॥ సూ॥ ఇష్టాదిభ్యశ్చేలీనప్రత్యయః॥ వా॥ క్రస్యేవ
వయస్యకమణినప్రమీవక్రవ్యా-గేహంపాతామీతా-స్వవాహతక
కమ-సుఖాతశ్రాద్ధాదిమ-సు-పాతాలేహమసనర్వభిత్వః॥ యో
రామఃపితృనియోగాద్రాజ్యంరాజ్యంహిత్యావనమభ్యగమతే - గమ
లు-జితదిత్వాదజ్ ॥ ... * ... *

మూ, ౮౦ { పతత్రీకోష్ఠజుష్టానిరతాంసిభయదేవనేయస్య }
మూ, ౮౦ { దానికృతానిశేణీభూతానిశేరతా..... }

౮౦॥ పతత్రీలిభయదేవనేయస్యవాత్సైక్యత్రానిభిన్నానిరతాంసి-ప
తత్రీభిఃపక్షిభిఃకోష్ఠభిన్నగాలైశ్చజుష్టానిభిత్వంసీత్యః॥ అశ్రేణయః
శ్రేణయోభూతానిశేణీభూతానిరాశీభూతానిత్యభః॥ వా॥ శ్రేణ్యా
దిభుద్వ్యభవచనమిత్యభానామద్వ్యంతానాం॥ సూ॥ శ్రేణ్యాద
యఃకృతాదిభిరీసమాసః - చ్యంతానాం॥ సూ॥ ఊర్వాదిచ్చిదాచ
శ్చేతిగతిత్వాత్॥ సూ॥ కుగతిప్రాదయభిసమాసః-శేరతేదీభుంనిద్రాం
తీత్యభః॥ సూ॥ శీకోరుతిరుదాగమః॥ ... * ... *

మూ, ౮౧ { దీవ్యమానంశితాన్పాతాంసశ్యమాసంమహాగదాః॥ }
మూ, ౮౧ { నిఘ్నానంకాత్రవానామంకభంత్యంనావగచ్ఛసి॥ }

౮౧॥ దీవ్యమానమితి॥ శితాన్పాతాంచితైర్పాతైః॥ సూ॥ దివఃకమ-
దేతికరణశ్చకమ-త్వం-దీవ్యమానందేవనశీలం-దేవనంక్రీడావిజగీషావా-
మహాగదాః॥ అస్యమానంక్షేపమాణం-తద్యోగ్యవయసమిత్త్యభః॥ శ
యోగీనేవకావవా-స్వాభేదే-నిఘ్నానంనిహననశక్తం॥ మూ॥ గమ

హస్తాద్యధిపాదపదాలోపః క్రమాత్రిపు || సూ || తాచ్చిల్యవయోవశ
సత్త్వీతిచానక్ - తంరామంకథం నావగచ్ఛసీవవెత్తి ||

మూ, ౧౨ { భౌతరిత్యస్యయాతోమాంమృగావిస్తృగయామసా | }
{ ఏషితుంపీషితోయాతో మయాతస్యానుజోవసమ్ || }

౧౨ || భౌతరితి | మృగాన్విధ్యతీతి మృగావిత్ - క్షిప్ || సూ || సహివృతీత్యా
దినాపూర్వస్యదీఘః - అసారామోమాంభౌతరిలత్త్వజేన్యస్యరక్షణా
థకమపఠాయిత్యా - మృగయామాభేటం || ని || ఆభేటోమృగయాస్త్రీ
యామిత్యమరః || వా || పరిచర్యాపరిసర్యామృగయాటాట్యానామప
సంఖ్యానాచ్చప్రత్యయాంతోనిపాతః - యాతోగతః - తంరామమేషితు
మన్వేతుం - ఇష్యతేగత్యథాత్వాన్నిత్యమిదాగమః - తస్యరామస్యాను
జోలక్ష్యణోమయావసంప్రేతిపీషితః - పూర్వపదిదాగమః - యాతః ||

మూ, ౧౩ { అధాయస్యకషాయాక్షస్వీన్నస్వేవదరణౌల్ప }
{ గః సందగ్నితాంతరాకూతస్తమవాదీదశాననః || }

౧౩ || అథతి | అథసీతావాక్యశ్రవణానంతరం - ఆయస్యకప్రయస్యక
కోధాదుచ్చలన్నిత్యథః - యమాప్రయత్నై - వైవాదికస్తతోలబ్ధ్యత్రాద
శః - కషాయాక్షరోషరక్తాక్షః || ని || రాగక్వాథకషాయోస్త్రీతియాద
వః - కోధాదెవస్వీన్నః - అతఏవస్వదః జైరుల్పణః ప్రచురః దశాననః - సంద
శితమాంతరమాకూతమధి ప్రాయోయెనసంప్రేతాంతరామవాదీత్ ||
సూ || వదప్రశేతిసిచివృద్ధిః || ... ..

మూ, ౧౪ { ఏతేకానిష్ఠి నెయస్యకైష్ఠి నేయంవివాసితమ్ | కో
{ నగ్నముషితప్రఖ్యంబహుమన్యేతరాఘవమ్ | ... }

౧౪ || కృతధితి | కానిష్ఠి నెయస్యకనిష్ఠాశ్చత్రస్యధరతస్యకృతకోర్యా
గ్ధంసంపదాదిత్వాతిక్రవ - అవ్యయమితికచిత - వివాసితం ప్రవాసితం - అ
తఏవ - నగ్నముషితప్రఖ్యంబహుమన్యేతరాఘవస్త్రీః - అతఏవనగ్నః || సూ ||
పూర్వకాలేత్యాదినానమాసేరాజదంతాదిత్వాత్పూర్వకాలస్యవరనిపా
తః - తత్ప్రఖ్యంతస్తుల్యం - కైష్ఠి నేయం క్షేప్తాశ్చత్రం క్షేప్తమితిభావః - ఉభ

యత్ర॥సూ॥ కల్యాణ్యాదీనామినజితినదాదేశః- రాఘవంచరామం - కొంచ
హుమన్యేతపూజయేత్ - సకావీత్యభావః - బహ్వితిక్రియావిశేషణమ్॥...

మూ.౮౫ { రాక్షసాన్వటుయజ్ఞేషుపిండేశూరాన్నిరస్తవాన్॥ }
యద్యసాకూపమాందూకితవైతావతికస్పృయః॥*

౮౫॥అ॥యదుక్తమధ్వరేష్విష్టినాంపాతేతితదాధాసీకరోతిరాక్షసాని॥
అసౌరామోవటుయజ్ఞేషుకుబ్రహ్మయజ్ఞకేషుపిండేశూరానన్నశూరాన్
నతురణశూరాన్ ॥ని॥ గౌహేనదీగృహేశూరఃపిండేశూరశ్చకథ్యతఇతి
హలాయుధః-పాతేనమ్మితాదిత్వాత్సమాసః-సఃరాక్షసాన్నిరస్తవాన్య
దిహతవాంశ్చైత్-హేకూపమాందూకితశ్చల్యుట్యుజ్ఞే॥ సూ॥ ధర్మమందూ
కాదితివకారాదపత్వాణిజీవ - తవైతావన్యేతావన్యాత్రై-రస్తయోవిస్త
యః-యథాకూపమాందూకికూపమేవసర్వాధికంమన్యసేనతుసముద్రాది
కం-తథాత్వమపిరామమేవబహుమన్యసేనాస్త్రాజానాసీతితాత్పర్యార్థః॥

మూ.౮౬ { మత్పరాక్రమసంక్షిప్తరాజ్యభోగపరిచ్ఛదః॥య
క్షంమమైవకేవత్తుంద్రాతియథాహరిః॥... }

౮౬॥ మదితి॥ మమపరాక్రమేపంక్షిప్తాస్సహృతాఃరాజ్యభోగ
పరిచ్ఛదాఃపాస్త్యశ్వాదిరాజ్యోపభోగసాధనానియన్యసః మదపహృత
సర్వస్వఇత్యభావః- హరిః-ంద్రాతియథాదర్శితానిసాధవతి - దర్శిత్రా
దుగ్తౌలటిభివోబుత్-తన్నమైవకేవత్తుంయక్షం-కే-సముక్తమన్యభావః-ఆ
త్మశ్లాఘాయాఃభోగవేదగహితత్వాదితిభావః॥ ... *

మూ.౮౭ { నిర్లంకోవిమదస్సామిధనానాంహృతపుష్పః॥అ
ధ్యాస్తైస్థగ్నిరంయస్సాత్కస్తన్నావైతికారణమ్॥ }

౮౭॥నిర్లంకఇతి॥యస్సాస్త్యద్విక్రమలక్షణాఃసైరణార్థనానాంస్వా
మీకుదేరః-నిష్క్రింతోలంకాయానిర్లంకస్థా॥వా॥ నిరాదయఃక్రాంత
తాద్యభేదపంచమ్యుతిగతిసమాసః-ద్విగుప్రాప్రాపన్నాలంపూర్వగతితమా
సేషుపరలింగతాప్రతిష్ఠేధాన్విశేష్యలింగతా॥ సూ॥ ఎకవిధక్రియాపూర్వ

నిపాతభిలంకాశబ్దస్యోపసంజాత్యాత్ సూ॥గోప్రియోరుపసంజాత్యో
 న్యుపసంజాతమాస్వత్వం-హృతపుష్పకౌఽపహృతవిమానశ్చ - అతఏవచ
 మదోపీతపక్షస్య - గిరాపంతగిరంతైలాసమిత్యుభయః- అధ్యాసైవి
 భద్ర్యధౌఽవ్యయ్యాభావః॥సూ॥గిరెచ్చనేనకన్యేతివికల్పాదవ్యయ్యాభావస
 మాసాంతప్రసాదః॥సూ॥అధోగోప్రియాసాంకమేతత్తమత్వాద్విధియా-అవ్య
 య్యాభావః॥విద్యయత్వం-తతా-రణంమద్విక్రమ లక్షణంకోనావైతిన
 పైస్తనదోపపైత్యవైత్యుభయః ... .. *

మూ॥౧౮౮ { కన్యనాకథనధ్యాయస్మితోవిభ్యద్యమస్సవయమ్ |
 కన్యస్తిమానందధానేనముఖేనానైనిరుద్యతిః...)

౧౮౮. కన్యస్తితికించయమోంతః-స్వయంమత్రోమత్యకాశాద్విభ్యత్తి
 న్యః - కన్య నాకొమధ్యభంబిగోఽతరణిరివ ॥ ౧ ॥ స్త్రీయాంనాస్తర
 ణిత్వంవిద్యమ - వి-ధ్యాయకాగతితిచింతయ - కన్యస్తిమానంమాలి
 క్యచిధానేనముఖేనానైత-విమలాముఖస్సన్నిత్యుభయః- నిరుద్యతిని
 రుద్యతిస్స - యమీ-స్త్రీయాం - అనునాసికలాపః-ఆస్తైనతుకించి
 ద్వాద్యప్రియత్యుభయః ... .. *

మూ ౧౮౯ { సముదోపత్యకామైమిపవృతాధిత్యకాప్రసాదః | ర
 త్నపారాయణానామ్నాలంకేతిమమప్రేథితిః... }

౧౮౯. సముదేతి ॥ హేప్రేథిసముద్రస్యోపత్యకాఅసన్నాసముద్ర
 నాధిత్యుభయః పవృతాసన్నవారకేనాసన్నమాత్రంలక్ష్మతే - పవృతస్య
 త్రికూటాదేఽధిత్యకా - లక్షణయాడవసేథితేత్యుభయః- గిరిదుర్గంబె
 త్యుభయః॥ ౧ ॥ ఉపత్యకామైరాసన్నాఛూమియాధ్యమధిత్యకేత్యుమరః॥
 సూ॥ఉపాధిధ్యాయత్యకాసన్నాఛూమియాధిత్యకాప్రేత్యయః॥వా॥ప్ర
 తేషేధిత్యకనడపసంఖ్యానాతా-హృద్యస్యేత్వాభావః-హేమ్నావికా
 గోమైమిహేమమయా ॥ సూ ॥ పా॥ఉపత్యకాధిత్యుభయః-సప్తధిత్యుభయ
 లోపః-రత్నానాంపారస్యసమాప్తైరయనంస్థానం సర్వరత్నానామూర
 త్యుభయః-నామ్నాలంకేతి-ప్రసాదామమప్రసాదప్రసాదనాపి యథారైవ॥

మూ-౯౦ { అవాసేపిక్షసంమృష్టేగంధైస్త్వంలిప్తవాసితా |
అర్పితోరుసుగంధిస్తక్తస్యాంవసమయాసహ || ... }

౯౦|| అవాసఇతి|| హేసీతతస్యాంపుర్యాం-సీక్షసంమృష్టైఃపూర్వంగం
భోదత్తేస్సితైఃపశ్చాచ్ఛధనీభిస్సంమృష్టే శోభితే - స్నాతానులిప్తవత్ ||
సూ|| పూర్వకాలేత్యాదినాసమాసః-అవాసేగృహే-త్వంగంధైఃపృష్టకర్ష
మాదిభిర్విప్రా-అనులిప్తా పశ్చాద్వాసితా అగరు ధూపాదిభి రధివాసి
తా-పూర్వవత్సమాసః - అపి తాఃస్యస్తాఃఉరవఃప్రధూతాఃసుగంధయ
శ్శోభనగంధాస్సృజోయస్యాస్సానతీ|| సూ|| గంధస్యేదుద్వాతిసుసురభి
భ్యి ఇతిసమాసాంతఇకారః - మయాసహవస-ప్రార్థనాయాంలోట్ ||

మూ-౯౧ { సక్తచృపాంస్పిస్త్రైఃకంఠాయువానస్తరుణీశుభే |
రాఘవఃప్రోష్యపాపీయాస్తనీహితమకేంచనమ్ || }

౯౧|| సంగచ్ఛేతి|| హేశుభశోభనే- ఇగవఖలక్షణకప్రత్యయః - హే
పాంస్పిపుహితేపువహోవాపాంస్పి - ఏవంస్త్రీభ్యోహితమహం
వాస్త్రైఃకంఠస్థానైఃసంభ్యానాదీకారః - యువానంతరుణంఋం
మా-తరుణీయువతీ-తరుణస్యోపసంభ్యానాద్భవ-త్వం సంగచ్ఛప్రాశ్చ
హి-సకమకత్వాత్ || సూ || సమోగమృచ్ఛిభ్యామిత్యాత్తనైవదు-రాఘ
వోరామః-ప్రోష్యరాజ్యాత్ప్రభ్రేశ్య అతవవాతిశయేనపాపీసికృష్టఃపాపీ
యా - అభాగ్యఇత్యర్థః || ని || అఫలీషుర్రవ్యేభ్యపావసుఖా
నిచేతి విశేష్యలింగత్వాత్పావశబ్దాదీయసునితమ తర పదస్తత్పురుషోమ
యారవ్యంసకాదిత్వాత్సాధుః - నాస్తీకించనాస్యేశ్యకించసంసస్యం -
మయారవ్యంసకాదిమా ద్వావచోచ్చసీచాచోప చాచవరాచసఖప్రచని
శ్చప్రచాకించనాకుతోభయానీతిపాతాత్సాధుః - తంరామంజహీహిత్య
జ-జహాతేఃప్రాప్తకాలేలోట్-సేహిత్యే|| సూ|| అచహావీతిచకారాద్వై
కత్వికతాకారః|| ... ..

మూ-౯౨ { అశ్శీతపిబరీయస్త్రీప్రసితాస్తరకర్తృణావశీకృత్య |
దశగ్రివంహేదస్వవధమద్ధిరే || ..... || }

౯౨॥ అశ్వీతేరి | అశ్వీతపిబతేరిసాతత్యేనయసాభ్యంక్రియాయాంసా
అశ్వీతపిబతా- గృహేనర్యనియామకత్వంసావ్యమ్యమితియావత్-మయా
రవ్యంస కాదిషు॥ వా ॥ ఆఖ్యాతమాఖ్యాతేనసమస్యతేక్రియాసాతత్యఇతి
వచనాత్సమాసః తామాత్మనఇచ్చంతీ అశ్వీతపిబతీయంతీసావ్యమిసీసతీత్య
భాః॥ సూ సువఆత్మచక్యత్-తతః॥ టశ్వతరిజీవ-స్మరకమణిప్రసీతాసు
రతాసక్తాసంతీని॥ తత్ప్రేరస్సీతాసక్తావిత్యమరః-దశగ్రీశంవశీకృత్యవరమం
దిరేరవ్యగృహే-మోదస్వఆనంక్షేత్యభః॥ ... .. *

మూ-౯౩ { మాస్తభూడాప్రహీణీభీరుగంతుముత్సాహినీభవః |
ఉద్భాసినీచభూత్వామేవశస్సమ్మద్దినీభవః॥...*

౯౩॥ మస్తే॥ హేభీరుగాప్రహీణీఆగ్రహీణీప్రతికూలామాస్త
భూ సూ॥ స్తేతైరితైరితైరికారాల్లుజ్-గంతంప్రస్థాతుముత్సహతఇ
త్యుద్భాసినీభవ ఉద్భాసత్యైత్యుద్భాసినీభూత్వావోస్తాకంవత్సంమర్ది
నీవక్షసంపదయితీరిపపీననూసూ అనువపచాధికారాత్-భవఆలింగత్యర్థః
సర్వత్ర॥ సూ॥ సందిగ్రహీత్యాదినాణి॥ ... .. *

మూ-౯౪ { రాంసాప్రతికూలికింమత్వాజహామగ్నిమవిగ్రహః॥
బాహూపపడిమాల్లివ్యజగాహేత్యాంసిశాచరః॥...*

౯౪॥ తామితి॥ నిశాచరోరావణస్తాంసీతాంప్రతికూలంవత్తతఇతి
ప్రాప్తికూలికింప్రతికూలవద్దినీమనుసయాసాధ్యం॥ సూ॥ తత్ప్రేత్యసుభూ
ర్యమిసలోమకూలమిరిక్-మత్వానిర్భీత్య-జహీర్షుచ్చలాదపహర్తుమిచ్ఛః-
భీమవిగ్రహిభయోద్భావనాయప్రకటికృతనిచాకారస్పృ-చాహుభ్య
ముపపీడ్యబాహూపపీడం॥ సూ॥ సప్తమ్యాంచోపపీడత్యాదినాణముత్-
ఆల్లివ్యవ్యాందివనూకాశంజగాహేజగామ - దివశ్చదావన్యఃకారాంతో
ద్యోత్యః-తస్యామి॥ సూ॥ ఔతోమ్మసాంత్యాత్వం॥... .. *

మూ-౯౫ { త్రస్యవీంతాంసమాదాయయాతోరాత్రించరాలయ
మహాక్షీంధూయభయాచాసాంచక్రిరేమ్యగపవీణః॥

౯౫|| త్రస్యంతీమితి త్రస్యంతీతద్రూపదశనాద్భివ్యతీంతాంసీ
తాంసమాదాయగృహీత్వా- రాత్రాచరంతీతిరాత్రించరాఃరాక్షసాః||
సూ|| చరేష్టః-రాత్రేఃకృతివిభాషేతివక్షేముమాగమః - తేసామాలయం
లంకాంయాతౌగచ్ఛతోరావణాత్-యాతేశ్వత్రంతాత్|| సూ|| భీతా
ధానాం భయహేతురిత్యపాదానత్వాత్పంచమీ-భియాద్భయాదివెత్య
ధాః-వ్యంజకాప్రయోగాద్దమ్యాత్పేత్ - వ్యగాశ్చ పక్షింశ్చమృగప
క్షిణః-తూష్ణీంఘ్రాయతూష్ణీంఘ్రాత్వా-మానీఘ్రాయేత్యర్థః|| ౧ || మాన
తుతూష్ణీంతూష్ణీకామిత్యమరః|| సూ|| తూష్ణీమిథువధిలవక్షేక్వాప్రత్య
యః-క్వాచేతివక్షేసమాసేకౌల్లబ్ధాదేశః- ఆసాంచశ్రీరే ఆసితవంతః-
సేతుస్యవారయన్నిత్యథాః|| తేసువారకాంతరాభావోవ్యక్తతథ్యత్యలంకా
రేణవస్తుధ్వనిః-ఆసేతిట|| సూ|| దయాయాసత్పేత్యామృతత్యయః|| *

మూ, ౯౬- { ఉచ్చైరూచస్యమానాంతాంకృపశాంతామలక్ష్మణే,
బలాయుప్రాప్తవక్షేస్త్రీపరుషంరావణంచదత్||... }

—* ఏతేప్రక్షేపకాః- *

౯౬|| ఉచ్చైరితి|| ఉచ్చైస్తూరంతామలక్ష్మణౌరాచస్యమానాంహారా
మహాలక్ష్మణేతిభ్యశంకోశంతం- రసతేశ్వబ్రహ్మణోయజంతాల్లటశ్చ
నదిటావ్-కృపశాంతీనాంతాంసీతాం- బలాయునాకృపక్షింబౌగృధ్ర
రాజోరావణంపరుషంరేరేహారదురాత్మకవ్యయాసీత్యాదిసింహురంవదత్
ప్రాప్తవ-వత్సేమాదైషీరిత్యాశ్వాసయన్నాగతత్యథాః|| ... ..*

—* అతఃపరంతాధికారః- *

మూ, ౯౭ { ద్విషష్టసేచరాగ్యాహంత్యమాదాయచరౌవనః||
అగ్రేసరోజఘన్యానాంమాధూఃపూర్వపరౌమమః|| }

౯౭|| అ|| ఏవంప్రక్షేపకాండంసమాప్యాధికారకాండమంతరాంతరాప్ర
క్షేపకసంక్షేపమారభ మాణఃప్రథమంతావలంప్రత్యయాధికారమార
భతేద్విషన్నిత్యాదినా|| హేద్విషన్నమిత్ర|| సూ|| ద్విషౌమిత్రఇతిశత్యప్ర
త్యయః-వనస్సీన్నరణ్య-వనేచరంతీతివనచరాస్తావన్తః|| సూ|| చరేష్టఇతిట

యథకరస్సన్న సౌ పక్షి జటాయః-ఖమా కాశముత్ప పాత ఉజ్జగామ-సర్వత్ర
 చైరకారాదా॥సూ॥నశబ్దశ్లోకే త్యాదినాట ప్రతిషేధాత్కామః-శబ్ద
 కారమిత్యత్ర॥సూ॥ద్వితీయాయాంచెతిములితికేచిత్-పక్షిశబ్దకారంశిం
 హనాదంకృత్యాఖముత్పపాతెతిసాధీయానైవాయమథాః - కింతునశబ్దే
 త్యాదినూతోదాహరణప్రత్యుభంగదోషస్సోపవృత్త్యాస్యైత్ ॥

—* అతఃపరం ప్రశ్నీకాః-*

మూ, ౧౦౦ { ఘనస్వక్ సర్వపథీనంతం విచాసం పక్షయోరసౌ }
 { మాంసశోణితేనందర్శంతం పశూతమయస్యైత్ ॥ }
 ౧౦౦॥అ॥ పునః ప్రశ్నీ మేవశ్లోకే నైవ హామః ఘనస్వక్ సర్వపథీనా॥ అసౌ ప
 క్షి-సర్వాస్యఘనసర్వపథాత్ వ్యాప్తిరేతస్సపథీనం॥సూ॥ ఘనస్వకాలేన
 మాంసః-ఋక్షురితసమాసాంతః శశ్వత్సర్వాదేత్యాదినాభిప్రత్యయః-తం
 ప్రసిద్ధం పక్షయోరైతానంఘనస్వక్-వితతోపదోఘనస్వక్ సర్వపథీనాః-సర్వ
 మాంసశోణితేనందర్శ్యమాంసశోణితేనందర్శ్య॥సూ॥కర్తృణ్యవిచోన్నా
 కల్యణిణములీద్యురంతహితాత్కల్యః - అన్యైవాప్యమై నైతసమాసః-తుం
 దేసఘాతాయస్మిన్నుత్పత్తిరన్యథాతథేతిభూతంతోస్త్యైవోపమాప్రేహః॥
 సూ॥కరణేహనభిణములంతత్వేహపశూతంహస్తీవల్ ॥సూ॥హరిద్వి
 తియధావిభ్యను ప్రయోగస్యాత్-సం॥సూ॥ హింసానాంభూతసమాసక
 ర్తృకాణామిణముల్-అనుప్రయోగస్యయుభయర్త్యైవసంసంస్కృత్యా
 భావాత్-అయ్యథ్యతయుద్ధంతవాక్-యుధేవై-వాచికొల్లజితక్ ॥ ...*

మూ, ౧౦౧ { సవిభాయనజిహ్వాయనహవామసవిభ్యగ్నే ఆఘ్న }
 { నోవిభ్యహనోపిరణాన్నివప్యతేనచ॥ .....*

౧౦౧॥అ॥ ఆఘ్నసంస్వయమేవపరంఘ్నక్॥ సూ॥ ఆజోయమహ
 నభిత్కర్తృకాద్భూతేస్తక్ - గమహనైత్యాదినోపధాలోపః- విభ్యమానా
 వ్యాహరణమాసశ్చ-విభ్యతఃకర్తృణ్యైకేనం ప్రసారణం-సవిభాయనాభైషీ
 త-శూరత్వాదితిభావః-సజిహ్వాయనలజ్జితవాక్-అపరాజితత్వాదిభా
 వః-భిక్తాభ్యాంవితిసోగలివృద్ధ్యా-జేహ-నచక్లామనక్లాంతవాక్-

జితశ్రమత్వాదితిభావః-సవివృధనవ్యధాంగతవాః - మనస్విత్వాదితిభా
వః-నచాతివ్యాయామాదుపరతిరపిత్యాహ-రణాన్ననివవృతేవనోపరరామ
చ-అనివృత్తివిధానాత్-అనివృత్తిశ్చవిజయావధికః ప్రాణావధికోవావ్యా
పారశ్చిత్తరణాదితిభావః-సర్వత్రలిట్ || ... .. *

మూ, ౧౦౩ { పితౄచముఖధౌరేయం సచఛత్రకవచంరథమ్ |
యుధిః ద్రథవద్భీమంబభంబభ్యజశాలినమ్ || *

—* ఎతే ప్రకీర్తకాః—*

౧౦౩ || పితౄచముఖధౌరేయం-యుధిపితౄచస్యముఖమివముఖంయేషాం
తాదృశాఃఘరంవహంతితిధౌరేయాలశ్వాఃయస్యశం||సూ||ఘరోయద్ధకా
వితిథ్-సహచఛత్రకవచాభ్యాంసచఛత్రకవచం|| సూ || తేనసహేతితుల్య
యోగభావహున్రీహి-భ్యజనశాలతత్త్వతచ్ఛానిసంతచ్ఛధిసం-భీమంభ
యంకరంభంనుహంతమపీతిభావః-మనస్వితేషు ప్రారభఃకరభః|| సూ ||
రథవచసూ-రథోపదాదేశఃతేనతుల్యంతద్వత్ || సూ || తేనతుల్యమితి
వతిప్రత్యయః-విభంబ|| ... ..

—* అతః పంచమధికారః—*

మూ, ౧౦౪ { సంశ్రాసయాంచకారాతింసురాకపిప్రాయవశ్యతః |
సంత్యాజయాంచకారాధిసీతాంవింశతిబాహునా || }

౧౦౪ || పంచమః ప్రకృతమధికారకాండమేవబ్రువన్నామప్రత్యయాధికా
రకావచాహ || సంశ్రాసయామితి||అరింరావణం సంశ్రాసయాంచ
కానిభీతానాంచక్రే-అథసంశ్రాసనానంతరం- వింశతిబాహునాదశాన
నేన సీతా-సంత్యాజయాంచకారత్యాజితవాః||సూ|| కాస్త్రిత్యయాది
త్యాదినాఅమృత్యయః-అయామంతేత్యాదినాతేరయాదేశః-కృతోనుప్ర
యోగః-వశ్యతః స్వపారుషమాలోకమానాః సురాః-పిప్రాయప్రణ
యామాస-ప్రీతాతేర్జిటేదోగలివృధ్యాయాదేశాః || ...

మూ, ౧౦౫ { అసీతోరావణః కాసాంచక్రేశస్త్రిర్నిరాకులః |
ఘూయస్తంబేచ్ఛివాంచక్రేనఖిమంచాయభిఃఖగః || }

౧౦౫॥ అసీతఇతిఅథాసీతాస్త్యక్షసీతకోరావణశ్చత్తైస్సాధవైశ్చ
 స్త్రీబలైత్యర్థః-నిరాకులోనాకులస్సృ- కాసాంచక్రైరేమూర్ఖతండ
 జాధమహతోసీత్యేవంకుత్సితంశబ్దాపయామాస- ప్రలలాపేత్యర్థః-కాస్య
 శబ్దకుత్సాయాంలిట్॥సూ॥ కాస్త్రిత్యయాదిత్యామ్ప్రిత్యయః-భేగచ్ఛతీసి
 ఖగఃశబ్ద-హోస్యప్రాపిచదృశ్యతఇతిగమేడకప్రత్యయః- నభాస్తుండంమ
 ఖంచతన్నఖతుండమేవాధుధంయస్యససృ- ఘాయఃప్రసవితంరావణం
 జేచ్ఛిదాంచక్రభృశందిచ్ఛేద-భిద్యేజంతాల్లిట్॥సూ॥ కాస్త్రిత్యయా
 దిత్యామ్ ప్రత్యయః- యజోజీర్వాతజితప్వదనుసృయోగాత్యజోపిరీట్॥
 సూ॥ గుణోయజ్ఞుకోశిశ్యశ్యాగస్యగంఢః-అల్లోపయలోపా॥ ...

మూ, ౧౦౬ { సాస్తుంకోగ్రధవశాపీఢం చక్రైరేతౌపశస్వకమ్ |
 నవావలాయాంచక్రైర్వియాయక్రైరేరావణసః॥ }

౧౦౬॥ హంశమితి తౌపశీ వాచసా-కోగ్రధవశాతోగ్రాగ్రపారవ
 శ్యాత్వగస్త్వగంహంశమితిచక్రైరే- తథావ్యాస్థతపంశాపిత్యర్థః-
 ఈహచెష్టాయాంలిట్॥ సూ॥ ఇహజేర్పగురుమసోబృహదిత్యామ్ప్రిత్య
 యః-వయతీహింశబ్ద-పాపవిషిగోపతత్రిణాశ్చమగః॥సూ॥ వెఘోడిశ్చ
 తీర్ణ్రిత్యయేటిలోపః-నవలాయాంచక్రైరేవలాయతత్ప్ర-రావణసోరావణ
 శ్చసదయాంచక్రైరావణంప-అయతెడకయతేచిట్॥ సూ॥ దయా
 యాసశ్చేత్యాపప్రత్యయః॥ ... ..

మూ, ౧౦౭ { ఉపానాంచక్రైరేనమీషేస్థితాఇత్యర్థః ఆసేలిట్॥సూ॥ దయా
 యాసశ్చేత్యాపప్రత్యయః- క్రవ్యహస్తిక్రవ్యాచ్రావణ-భల్లెనదాణిశే
 షేణ॥సింస్సుహీదరఖలోఢల్ల ఇతియాదవః- పతత్రిణిపక్షపతత్రి- లో
 యాయాంచక్రభృశంబలావ-అనాత్యేజంతాల్లిట్॥సూ॥ కాస్త్రిత్యయా
 దిత్యామ్ ప్రత్యయః॥ ... ..

౧౦౭॥ ఆపానామితి దేవగంధర్వశిస్సురాలస్త్రస్తుంయుద్ధదశకానా
 థృం-ఉపానాంచక్రైరేనమీషేస్థితాఇత్యర్థః ఆసేలిట్॥సూ॥ దయా
 యాసశ్చేత్యాపప్రత్యయః- క్రవ్యహస్తిక్రవ్యాచ్రావణ-భల్లెనదాణిశే
 షేణ॥సింస్సుహీదరఖలోఢల్ల ఇతియాదవః- పతత్రిణిపక్షపతత్రి- లో
 యాయాంచక్రభృశంబలావ-అనాత్యేజంతాల్లిట్॥సూ॥ కాస్త్రిత్యయా
 దిత్యామ్ ప్రత్యయః॥ ... ..

మా, ౧౦౮ { ప్రతితమవనావిలోక్యకృతందశవదసఃఖచరౌ
 త్తమంప్రహృష్యైరథవరమధిరుహ్యభీమయుగ్యం }
 స్వపురమగాత్పరిగృహ్యరామకాన్తమ్ || .....
 ఇతిభట్టికావ్యే - సీతాపహరణోనామ
 పంచమస్కంధః .

౧౦౮ || ప్రతితమితి || అధవదసః-కృతంచిన్నపక్షం-అతపవా
 వనా ప్రతితంసివత్యలునంతం-భేదరంతరిభేదరాభిగాః || సూ || చరే
 ష్టః-తేమాత్తమం జటాయపం విలోక్య ప్రహృష్యై-రామస్యకాంతాంసీ
 తాంపరిగృహ్యదాయ- కీమాశయంతరాః యుగంవహంతియుగ్యా
 శ్చాయస్యతం || సూ || తద్వహారథయుగప్రాసంగమిత్యుత్పత్త్యయః-ర
 థవరంరథశ్రేష్ఠమధిరుహ్య స్వపరంలంకాగమగాత్ గతవాః-భ్రష్టి
 తాగ్రావ్యత్తం || ఇతిభట్టికావ్యే || అయచినయుగరేఖయోకాయోజివనజౌజరగాశ్చ
 భ్రష్టితాగ్రావ్యత్తం || .. ... *

ఇతిశ్రీపంచవాక్యప్రమాణవారాహరణాప్రమహాపాధ్యాయ

• కోలచలః పల్లినాథసూరిః పండితభట్టికావ్యశాస్త్రాభ్యాసే

సంపాదనాభ్యాసశాస్త్రము

శ్రీరామాయణము

శ్రీరస్తు.

శ్రీదక్షిణామూర్తయేనమః.

భట్టికావ్యే - సవ్యాఖ్యానే - షష్ఠసర్గప్రారంభః.

మూ - ౧ { ఓహంచకారకా ముగ్ధిగర్వ క్రమహర్మికమేవి }
 { చాంచకారవైచేహీంరామాచన్యఃసుత్సుకామ్ }

౧॥ అ॥ అధామృత్యయమేవాధీకృత్య స్లోచయష్టయేన రావణ
 వృత్తాంతమేవాహా ఓహంచకారైతి॥ కామవాగ్మిః కామాగ్నిరితూప
 కం-దాహలింగాత్ దశగ్రీవంరావణంఅహశ్చనిశాచాహనిశాశం-సర్వో
 ద్వంద్వోవిభాషైరవద్భవతీత్యేకవచ్చావః - అత్యంతసంయోగద్వితీయా-
 ఓహంచకారఉవోష-దదాహేత్యర్థః-ఉషదాహిత్యస్తాబ్లిత॥సూ॥ఉష
 విదజాగృభ్యోస్యతరహ్యమివికల్పాదామప్రత్యయః - తతోలఘూపభగు
 ణః-చాహేకారణమాహ-తథాహి - రావణఃవైచేహీంసీతాం-అన్యస్త్రి
 నామాలికి క్రమరుషే-నిరుత్సుకామసుత్సుకామససురక్రాంతం- విదాంచకా
 రవివేద-తద్వేదనాదేవేయంవిరహవేదనాజాతేతిభావః ॥ సూ ॥ ఉషవిదే
 త్యామప్రత్యయః-అత్రవిచేరదంతత్వాన్నలఘూపభగుణః - తథాదకాశి
 కా॥శ్రి॥ఆమోమిత్వమదంతత్వాదగుణత్వంపిదేస్తథా॥ఆసాహసోరామ్ని
 ధానాచ్చవరరూపంకతంతవదితి॥ ... .. *

మూ, ౨ { ప్రజాగరాంచకారాదేహిపశ్యసిశమాదరాత్ }
 { విభయాంప్రచకారాసోకాకుత్స్థాదభిశంకితః॥ }

౨॥ ప్రజాగరామితి ॥కించాసారావణః-కాకుత్స్థాప్రమాదభిశం

కిం-బలవద్విరోధస్య దురంతత్వాదనీప్తాగమ ముత్సేత్రితమాణ్యత్యక్తః-
 ణ్ణి||అనిప్తాధ్యగమోన్మేత్రితాంశంకామాచక్షతే బుధాభిలక్షణాత్ -
 అచేరామస్య-ఈహంసుచేష్టాసూద్యోగేషువిషయై-అసశమాదరాదభినివే
 శాత్ప్రజాగరాలంచకార-అప్రమత్తేస్థితత్వత్వః|| సూ|| ఉపవిదేత్యాది
 నావికల్పాదామప్రత్యయః- విభయాంపంచకారాంతిమాత్రంభిభాయచే
 త్యత్వః|| సూ|| భీష్మీశ్వమలవాంస్తువచ్చేవికల్పాదామప్రత్యయః-శ్లాపి
 రిద్విభావశ్చప్రావస్య ద్వవధాం యాయాంప్రచక్రురితి వత్సనాధే
 యం-ప్రభయాంచకారేతిపారేపూర్వవచ్చంధోభంగస్సోభవ్యః||...

మూ, ౩ { రజిహ్రియాంచకారాన్మేతామప్యేత్త్యత్వైతిఃసా }
 { భూగ్భంజరామలదైకస్యోపసంభవ్యమమ్ } }

౩. ఇతి-విభయాం రోమాద్భిత్వా సోమప్యేధ్యాయస్యేయ త
 తి-అభిత్వా తోసోమప్యేత్త్యైతి భావో-హ్రియాంచకారసజహ్రియ-
 వై-దేహ్యంభ్యో-పసంభవ్యమమ్-అబలంప్రక్షింసభిభరామాసస
 బభా-శంసి కాశ్యకాంగతవత్స-అప్రభయప్రాప్తి-సూ||భీష్మీత్యా
 దినాపూర్వవత్ప్రతి-య|| ౩

మూ, ౪ { విచాంకుప్వంత్యైవమిత్వవచత్వకాత్ }
 { రషాంసోపేతుంసేతామేషచ్చప్రయత్నవాత్ ||... }

౪|| విచాంకుప్వంత్యైతి || సేంచరామస్య వ్యత్రంవ్యాపారం విచాంకు
 గ్మంతుజానంత్యైత్వః-విప్యధేకలోట|| సూ || విచాంకుప్వంత్యైత్వతర
 స్యామినివిదేలా-అగ్రామప్రత్యయగుణాభావాదిసిపాతనాత్సాధుః-ఇతి
 స్వకా-స్వకీయా-శుకసారా-వాసి-గూఢపురుషానవచత్ - వివిత్వోచ్య
 తామసిపారాన్నియప్రవానిత్వః-ప్రయత్నవానవహితస్య తాంరక్షీ
 తు-సోపాయతుంరషాంసేరామసా-అవిషదాదిప్రవా-శాసేలుకాః||
 సూ||సప్తకాన్త్యైత్వైతిచైరచాదేశః-కానభద్రక్షులారిరీకారః - శాసి
 వసిభసినాంకైవత్వం - యోషిచ్ఛంహరికత్యాదినావీతదంతెనసంద
 ర్థక-చకావహామాన్యాకాదర్వాచీనాస్సప్తాపిసువ్యక్తముక్తః - యథా

యోగమున్నే యాః॥❀॥దృష్టిసస్పంగసంకల్పౌజాగరఃకృశతారతిః॥ ప్రా
త్యాగోన్మాదమూఢాఽంతాఞ్చత్సనంగదకాదక ॥ ... ❀

* అథ ప్రకీర్తనాః *
—

మూ,౫ { రామోపహతమోచోనివత్స్య౯ఖరనాదినః క్రో }
 { ష్టానమశ్చణోత్తూ-రాన)సతోఽశుభశంసినః॥ }

౫౭॥ పునఃస్త్రిభిః ప్రకీర్ణకమనుక్రమన్త్రామవృత్తాంతమేవాహా! రామోపీతి॥
 రామః పాతమారీచస్థౌ - నివత్స్యేత్ నివత్స్యమాణః॥ సూ॥ వృద్ధ్యస్య
 సహోరిపాక్షికం పరస్పైః పదం - లృట్యుద్వితీకృతా దేశః॥ సూ॥ నవృద్ధ్య
 శ్చతుర్థ్యా ఇతీర్ష్యురిషేషః - ధావచ్చురంతి నాసిసి - పగుమారావిణి
 త్యర్థః॥ సూ॥ తతః ర్యువసమానగతిణిః - త్రూరాత్ భీవ - నతవచాశుభతం
 సహోఽపిష్టసూదకాః - నిసహంక్రొశతి॥ త్రోహ్లాన్ శృగాలాన్ సమశృణో
 త - యతః - సుమం - పృశ్నా - సూ॥ సమాప్యభిప్రేయోగం ప్ర
 త్యదాహుగం తత్రాగ - వాధిగానాత్ - తంధి ప్రాంతయత ఇతివచ్చ
 బ్రహ్మక ప్రవృత్త్యవతః॥ ... ..

చూ, ౬ { ఆశం మహావైద్యేంద్రాచార్యుని గ్రంథములు }
 { నగేశ్వరస్వామిగారి గ్రంథములు }

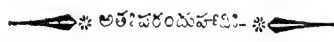
[illegible]

మా, 2 { సీతాంసామిత్రి డాత్యక్తాంసధీ) సుత్రస్ను మేకామ్ |
 { విజ్ఞానామంస్తకాకుత స్తంక్షయేక్షేమంసుమగ్ధభమ్ | }

॥ సీతామితి ॥ కామతస్థో రామస్సహంచరీశసర్వచింసహరణిం ॥ మూ ॥
ముష్టిగాఢినాన్విశ్చ సహస్యసర్వరిశిసర్వదేశాలచక్రేత్యకారలోపః

చావిరిదిఘః॥ వా! అంచతేరుపసంఖ్యాసమితజేవ - త్రస్సుంభీరుంపకీకా
 ఘాకానిం ॥ సూ ॥ ఏకాదానిచ్చాసహాయతి చకారాత్-౬ - కా
 త్పూర్వస్యేత్వం - సీతాంసామిత్రిణాత్యక్తాంవిజ్ఞాయ - తస్యైకాకినః
 గమనాదనుమాయ-మయంతినివసంత్యస్త్రిన్నిశితయోగ్యహే॥ని॥ నివాసశ్చ
 రణంతయధః॥ గృహపర్యాయేష్వమరః - ఓనివాసగణ్యోతౌదాదికః॥
 సూ ॥ ఏరచ-క్షేమంశుశలంసుమలఃభమత్యంతదులఃభమమంప్రసిద్ధిత
 వానిత్యథః మిన్యతెరసోలుచితేనీచ్.. ...

మూ,౮ { సావ్యచ్ఛల్లక్ష్యణంసీతాంయాచమాన్యవంసురాత్ ।
 రామంయథాన్వితంస్వంభ్రాతామౌతెష్టవిల్లబః॥ } *

౮॥ అలీలధాధివారకాండదుహదీనాహానగవ్యాధినాసరామస్సురాత్
 వివంశుధంయాచమాన్యోభిషమాణః-లిక్ష్యణంసీతాంసావ్యచ్ఛల్లతలనుయుక్త
 వాన్-నిశితశ్చోనుయోగ-స్సాభాద్యైశ్చ-భ్రాతాత్వజోవిల్లబ
 శ్చేతిన్య-స్వంభ్రామంయథాన్వితంయథావృత్తం - యథాభేద్యయా
 భావ-మౌతెష్టామాన్యాయోగ్యవృత్తం.. ...

మూ,౯ { సంస్యత్యేవంశూన్య-భిషమాన్వసంప్రీయమ్ ।
 ప్రాణాదుహన్నివాత్త-నించిత్రమవారుభత్ ॥ }

౯॥ సంస్య శ్లేశః ॥ వివంశుహంశూన్యంసీతావిరహితం సందృశ్య
 దృష్ట్యా-వసమంశ్చ-ప్రీయంభిషమాన్య-వై-హేమీం-చహియాచమాన్య-
 ఆత్మాసంధిహం-ని-ఆత్మావైవేద్యతౌ-హేమియోదవః-ప్రాణాదు
 హన్-ప్ర-భూతియన్నివప్రభూతిం-ని-చిత్రమవారుభత్-శూన్యం కున్య
 స్మివేత్యథః - హే-చిత్రమవారుభత్-చిత్రైశ్చ-మరాన్వీదిత్యథః - యథే
 లుకాశీసూ-ఇతితోవేతివిల్లబైవరచాచరణ.. ...

మూ,౧౦ { గతాస్యావపచిన్యానాకుసుమాన్యాశ్రమమ్రమాత్ ।
 ఆయత్రతావసాత్థర్మానుసర్జితాస్తీతితస్మాన్ ॥ }

౧౦॥ గతేతి సానీతా-ఆశ్రమమ్రమాన్యా-కుసుమాన్యా-శ్రమచిన్యానా-అవ

భిందతీ - చినోతేశానవగతావాన్యత్ - అథవా సునీష్టస్సుతీష్టాభ్యో
ముని-యత్ర తావసాన్తునీకధర్మాకాన్తికపదికతి-తత్రగతాన్యత్ -
అథోన్మృతౌ|| ఆప్రగ్యహ్యన్మృతౌవాక్య ఇత్యమః- అత్ర సాపృచ్ఛది
త్యాన్తికోకత్రయేనస్వత్ర సీతాదీనాంప్రధానముకావాయుస్థితకముత్వం
లక్ష్మ్యాదీనామప్రధానముకావాయుస్థితకముత్వంచనప్రవృత్తిః|| ఇహి
యాదినుతిప్రచ్ఛిన్నేచిహ్నమువయోగముత్తమపూర్వవిధా|| బ్రువిశాసిగు
తేనచయత్సంకేతవీతితమాచరితం|| చినోతేశనాత్ || ...*

మూ, ౧౦ { ఆకష్టంబతహేదిరంహుంమాతక్షావతానిధిః |
హేతూక్వానిహేనుభుబహ్వకంవిలలాపనః || .. }

౧౦|| అ || భగవంపదేః ప్రకారమహాహరణ రామస్యశోకా
నుభవం నలాపనాహుంబహ్వమిత్యాదిభి సరామ-దీపంత్యమిత్యా
దిహికారేణుహుంవిలలాప-ఆకష్టంబయాం|| అస్తుస్యాత్ప్రపదయో
రిక్యహుంబహ్వమిత్యాదిభి సరామ-దీపంత్యమిత్యా
త్వమరణ-అథోన్మృతౌ|| ఆప్రగ్యహ్యన్మృతౌవాక్య ఇత్యమః- అత్ర సాపృచ్ఛది
త్యాన్తికోకత్రయేనస్వత్ర సీతాదీనాంప్రధానముకావాయుస్థితకముత్వం
లక్ష్మ్యాదీనామప్రధానముకావాయుస్థితకముత్వంచనప్రవృత్తిః|| ఇహి
యాదినుతిప్రచ్ఛిన్నేచిహ్నమువయోగముత్తమపూర్వవిధా|| బ్రువిశాసిగు
తేనచయత్సంకేతవీతితమాచరితం|| చినోతేశనాత్ || ...

మూ, ౧౧ { ఇహానిష్టాశయప్రేహసానభలమితోగమత్ || అ
హానీత్సంస్కరణీతంప్రేహిల్యాభరతాగ్రజః || .. }

౧౧|| ఇహానిష్టాశయప్రేహసానభలమితోగమత్ - ఇహాలకణ్యక
యతా-అనశ్శీలశ్చలుడతడిసిచీట్ - ఇతోన్మృతౌవాక్యభలంసలీలమగమత్ గ
తాగమలుకత్తేదిత్యాన్తికోకత్రయేనస్వత్ర సీతాదీనాంప్రధానముకావాయుస్థితకముత్వం
లక్ష్మ్యాదీనామప్రధానముకావాయుస్థితకముత్వంచనప్రవృత్తిః|| ఇహి
యాదినుతిప్రచ్ఛిన్నేచిహ్నమువయోగముత్తమపూర్వవిధా|| బ్రువిశాసిగు
తేనచయత్సంకేతవీతితమాచరితం|| చినోతేశనాత్ || ...

మూ, ౧౩ { ఇదంన క్తంతనందామపౌష్పమేతద్దీవాతనంతు
చెవోద్భద్యశాఖాయాం ప్రక్షూయతితయావినా || }

౧౩ || ఇదమితి || ఇదంన క్తంభవంన క్తంతనంపౌష్పంపుష్పమయందా
మమాల్యః-తదిదందివాభవందివాతనందామ || సూ || సాయంచీరమిత్యా
దినామ్యుప్రశ్నయః-తయాసీతయావినాశుచాశోకేనశాఖాయాముద్భద్యై
పడన్భంభవనమ్యుత్పేతత్యుప్రేక్షా ప్రక్షూయతి క్షూయతేలఁటిశపశ్యత్యై
సాత్యాశావాచాయాదేః || ... .. *

మూ, ౧౪ { విశిష్టహీనుమహుస్సహాయాంమృతాశంకయావ
యమితి తమిష్టగమహేయజ్జీవామస్తయావినా || }

౧౪ || విశిష్టహీతి || వయంసుహాయాంసీతాంమృతాశంకయామృ
తేత్యాశంకయామహుః-శిష్టహీనసేఘనస్వశకనాదినాపరీతాంన క్ష
మహేయస్థానశంకానాం-తద్విప్రేరహితైశ్చేష్టానామ్ - ఈక్షణేలుకజీ
తజీమహుః-తమిష్టగమహేయజ్జీవామ-తద్దీవనమకాలేయమీక్ష
యేనుద్భవమహుః-మహేయహేయంవిశిష్టగమత్యామః-విశిష్టత్యావితీ
భావః-మృయంతి-విప్రే-గమ్యయంతి-అహుః-స్తంభత-తత్తత్కర్మ || ...

మూ, ౧౫ { అక్షేపణి-అయం నంశాశోంతధానకేళిరక్ష
మఃఅహితః-మయివివయేపరీతాంవియోగాసహత్వపరీతుణం-మాకృతా
మాకాక్షిణః-కరోతేలుకజీతజీధాని-సూ || హ్రస్వాదం గాదిలిసలోపః-
మత్తఃమత్సకాశాత్ || సూ || పంచమ్యాస్తసిచ్-అంతథా-యేనాదశకసమ
చ్చతీత్యపాదానత్వం-మాంతథికా-అంతహికతామాధూరిత్యథః
దధాతేలుకజీతజీధాని || సూ || స్థాభూయఃచైతీకారాదేశహ్రస్వాదం
గాదిలిసీచాలోపః-నోస్తాకంజీవితేన ప్రాతైర్వారంస్తాః మాక్రీడిఃఅంత
ధానకీరయా-ప్రాణాన్త పమాతేత్యథః- రమెరనిటోలుజీసిచోక్తి
త్వాన్మానునాసిలోపః || ... .. *

౧౫ || అక్షేపణి || అక్షేపణి-అయం నంశాశోంతధానకేళిరక్ష
మఃఅహితః-మయివివయేపరీతాంవియోగాసహత్వపరీతుణం-మాకృతా
మాకాక్షిణః-కరోతేలుకజీతజీధాని-సూ || హ్రస్వాదం గాదిలిసలోపః-
మత్తఃమత్సకాశాత్ || సూ || పంచమ్యాస్తసిచ్-అంతథా-యేనాదశకసమ
చ్చతీత్యపాదానత్వం-మాంతథికా-అంతహికతామాధూరిత్యథః
దధాతేలుకజీతజీధాని || సూ || స్థాభూయఃచైతీకారాదేశహ్రస్వాదం
గాదిలిసీచాలోపః-నోస్తాకంజీవితేన ప్రాతైర్వారంస్తాః మాక్రీడిఃఅంత
ధానకీరయా-ప్రాణాన్త పమాతేత్యథః- రమెరనిటోలుజీసిచోక్తి
త్వాన్మానునాసిలోపః || ... .. *

—* అథసీజధికారః - *

మూ.౧౬ { అహంస్యవధిపంభీమం రాక్షసంకూరవిక్రమమ్ | మాః
ఘటఃపత్యరాత్నానంమానశ్లితః ప్రియంప్రియే || ... }

౧౬|| అథసీజధికారః||అహంభీమ || హేప్రియేఅహంభీమంభీయంక
రంక్రూరవిక్రమంతాక్షసంమారీచంస్యవధిపమమీమరంహంతే|| సూ ||
లుజీచేతివధాదేశేఅదంతాగ్నివధిదాగమః- ఆత్మానంపత్యమేక-సంబం
ధసామాన్యేషష్టి-మాఘమమంసంవృణు-గుహాసంవరణేలుప్ || సూ||శ
లభిగుపధాదనిఁగిస్సగతిఁగెఁగె- హేస- భిష్మవత్ప్రేషత్వాని-ప్రి
యంమానశ్లితఃపావనశౌచప్రత్యక్షంభాంగయంతః-అలింగకార్యభావః-సం
భావ్యనిషేధనివరత-నైవప్రత్యక్షేధావినివాచన- నిష్కరేలుకడి || సూ||శ్లి
షఆలింగసభిత్వాలింగనాభిక్తాభ్యంకర్యవత్స || ... *

మూ.౧౭ { మాస్తద్రాక్షీమృతాహంభీమంహంమావిచిన్తయే ||
తైలాస్త్వంప్రియయామానంసంప్రత్యదుద్రువత || }

౧౭|| మాస్తేతి || హేప్రియేమృతాహంభీమంహంమావిచిన్తయే ||
మాస్తద్రాక్షీమాస్తద్రాక్షీహంసంప్రత్యదుద్రువత || సూ || స్తోత్రరేలశ్చ
తిచకారాల్లుజీ || సూ || సద్యఃగర్భప్రతిషేధ- ఇతితోవెతివికల్పాదజభావ
పక్షే || సూ || సుజిద్యకోర్క-ల్యమఃకార్యమాగమేహలంతలక్షణావృఢిః-త్ర
శ్వాదినావత్సేకత్వం - భక్తంసేవకంమాం మావిచిన్తయే నాతిశ్లేశయ -
క్షీత్యతేదౌచబ్యవధాహాస్వః-సర్వత్ర || సూ || సమాశ్లోగభ్యవభావః-
అథవారామాసీతాతైలానశ్రియన్నశ్రితావా-నదీంప్రత్యదుద్రువన్న
అభిదురీతావా || సూ || శ్రీత్యాదినాశ్రిదుభ్యాంలుజీచజీవ్విభావెతయ
బువదాచేశానుశబ్దస్సంశయ || ... .. *

మూ.౧౮ { హైవాచందెహిహైర్యంనస్తవహేతరసుసు | వత్ ||
త్వంహేమతిమివాధాసీర్నస్తాపాదానివాదధః || *

౧౮|| హైఇతి|| హైభోఇతిసంబాధననిపాతః - వాచందెహిసంభా
షస్వేత్యభావదాతఃపాదభానాయంలాభ || సూ||ఘృసారేధావభ్యా

క్రియేతనశక్యమిత్యథః-అతఃకారణంకథ్యతాం యేన ప్రతివిధాస్యామితి
భావః॥ ... ..

మూ-౨౦ { ఇహ సాన్వలిపద్గంధేస్నాన్వక్షిహ్యపిచజ్జలైః ఇహ }
{ హం ప్రవృత్తమాహ్వాంతాంస్తరస్నైవముమోహసః॥ }

౨౦ || ఇహేతి || సానీతా- ఇహ ప్రదేశగంధేశ్వందనాదిగంధప్ర
వ్రేగిగంధకబ్ధస్య ద్రవ్యవాచిత్యేబహుత్వము క్తం ప్రాక్ - అన్వలిపదమలి
ప్రపతి-ఇహ సాన్వంతీస్నానంకుర్వంతి-స్నానైశ్చ తరిజీవే॥ సూ॥ ఆచ్ఛిసద్య
రితివికల్పాన్నిమ-బలైః భ్యపిచల్ మామితి శేషః-ఇహ హంతాం ద్రష్టుం
హ్వంతకారయం॥ సూ॥ విషినిదిహ్విత్యేన సప్త శ్చక్లైరచాదేశః-అతోలో
ప ఇతిచేతిహ్వయితే రాకారలోపః - ఎవమిద్ధం స్తరస్నైవసరామోము
మోహముమూఢః॥ ... ..

మూ-౨౧ { తస్మాత్తస్మాత్తతోకాగ్నిస్సాన్వితోకాప్రమివవప్తి }
{ లోకాః అవిద్యేవానిల్యైః కౌవలైః తం సవ్యభిహ్లావతః॥ }

౨౧|| తస్మేతి || తస్మాత్తతోకాగ్నిస్సాన్వితోకాప్రమివవప్తిః- తస్య రామ
స్యోన్వంతంచిత్రం-కాప్రమివానిల్యైః కౌవలైః- చాహ ఇతియాచత॥
సూ॥ విషినిదిహ్విత్యేన సప్త శ్చక్లైః-అన్యైః సప్త శ్చక్లైః స్యామితిచైరక్ష-సో
వసాననిల్యైః సవాయుః-తం కామమవిద్యేవతాం-కౌవలైః సప్త శ్చక్లైః-అ
జఘాపవత్స॥ సూ॥ ... .. సవ్యభిహ్లావతః-సప్తశ్చక్లైః
స్త్రు-ప్రక్ష్యతసోపపదాహోవ్యక్తః-హోవ్యక్తః-చమ్యురపధాప్రాప్తః॥

మూ-౨౨ { స్నానైశ్చ పితరంబాభీరుగణదయితయావినా }
{ తథాభ్యపిప్రవారిణిర్వ్యగ్నోమూఢికతః॥ }

౨౨|| స్నానభిః॥ దయితయాసీరయావినానోమూఢికతశ్చోకమూఢస్యక
రామః-స్నానైప్రాప్తైరుదన్నంభోభినైత్రైః-రేవాభ్యపిత-అన్య
సమభిప్రవారిణిర్వ్యగ్నోమూఢికతః-పితృభ్యోవారిణ్యైః జలాన్యైవాభ్య
ప్రక్ష్యతసోపపదాహోవ్యక్తః-సీంచతేషురణమాత్రపరత్వేజలానాంక
మత్యం-నేచపరత్వేకరణత్వంచేతివివేకః - అత్రాపిసూర్యవదజ్జ్వలన్

మూ, ౨౭ { గిరిమన్వస్థవదా మోలిఘ్నజానకసంభవామ్త }
 { స్తీన్నాయోధనంవృతంలత్తణాయాశిషన్తహత్ }

గిరిమతి॥ రామోజనకసంభవాంజానకీంలిఘ్నలఙ్కఘ్నిచ్చున్న్ ॥ సూ॥ సని
 మీమెత్వాది నాశికారేభ్యాసలోపః - గిరిమన్వస్థవదభ్యగమత్ - తదిత్వాద
 త్ - తస్మిన్నిరౌవృతంపురాభూతంమహదాయోధనంయద్ధం - లత్తణాయ
 త్రియాగ్రహణాచ్చతుర్థీ - అశిషత్ - అవోచత్ ॥ సూ॥ సతిశాస్త్ర్యతి
 భ్యశ్చేత్యజ్ - శాసభదజ్ హలోఽతికారేషత్వం ॥ ... ..

మూ, ౨౮ { సీతాజ్ఞేహంసూసామిత్రైరాతుసావారతాంధ్రువమ్ }
 { ఇదంశోణితమభ్యగ్రంసంప్రహరేశ్చుతత్రయోః ॥ ... }

౨౮॥ సీతామిత్రై ॥ హేసామిత్రైలత్తుణ-సీతాంజిహంసూహంతుమి
 చ్చూఘ-హంతెస్సన్నంతాదుప్రత్యయః॥ సూ॥ అజ్ఞునగమాంసనీతిదీర్ఘః - రా
 తుసావారతామాగతౌ-ధ్రువం-ముగతౌలుజి॥ సూ॥ సతిశాస్త్ర్యతి
 భ్యశ్చేత్యజ్ - ఆడజాదీనాం-తథాహి-తయోస్సంప్రహరేయుధై-ఇదమభ్య
 గ్రంప్రత్యగ్రంశోణితమశ్చుతత్ శురితం-చ్యుతేక్షరణెలుజి॥ సూ॥ ఇరితో
 వేత్యజ్ - ఏతద్యుధానుమాపరంలింగమిత్యర్థః ॥ ... ..

మూ, ౨౯ { ఇదంకవచమశ్చిత్తీత్యాశ్చోష్యయంచ్చిత్తీరథః ఏ }
 { హ్యముంగిరిమన్వేస్తుమహాహవహేదుతమ్ }

౨౯॥ ఇదమిత్రై ॥ ఇదంకవచంవచ-అశ్చోషిత-అవప్రత్ ॥ సూ॥ ఇ
 రితోవేత్యజ్ భావపక్షియాపం-సచి॥ సూ॥ సేటితిహాలంతలత్తణావృద్ధిప్ర
 తిషే ధేలఘాపధగుణః-అయంసాశ్చోషరథశ్చూణితః-అన్వేష్టుం సీతాం
 గవేషితుమముంగిరిమహాహవహేదుప్రవేష్యోపహ-ద్రుతమెహ్యగచ్ఛ ॥

మూ, ౩౦ { మన్యుర్మన్యేమమాస్తంభీ దివ్విషాదోస్తథదుద్య }
 { తిమ్లజారీదివచప్రజ్ఞాబలంశోకాత్రధాజరత్ ॥ }

౩౦॥ మన్యురితి॥ హేలత్తుణమమమన్యుశ్చోకో-స్తంభీత-అతిదుఃఖో
 నిదుఃఖితిన్యాయాత్ - స్తభోభూదితిమన్యై-ఉన్నస్తకశ్చోకఇతిభావః॥
 సూ॥ జ్ఞాస్తంభితివికల్పదజభావేసిచి-ఇటఈటినిసలోపః-విషాదోమహా

౧౫౪ (భట్టకాచ్య నవ్యాఖ్యానే న సిద్ధికారకాండే.)

భంగః || శ్లో || విమదశ్చైతస్సోభంగః పాయాభావనాశ్చైతి లక్షణాత్ - ఉద్య
తి ముద్యమమస్తథ తస్తంభ-అబ్జక్షే అనునాసికలోపః - ప్రక్షాబుద్ధిశ్చ అజా
రీదివజ్జైవ || సూ || బ్రూస్తంభీత్యైవాజభావేన వివృద్ధిః - ఇట ఈటితి సలోప
శ్చ - తథా ప్రక్షాబదేవ బలంచాజరత జ్ఞానం అబ్జక్షే || సూ || ఋద్యశోజీ
గుణః || ... .. #

మూ, ౩౦ { రుద్రోన్యేహ శ్వతాం పక్షౌ కృతా వీక్షస్వ లక్ష్యణ | జఘ
త్సోర్నూనమాపాదిధ్వంసాయంతాని శాచరాత్ || # }

౩౦ || రుద్రోన్యే || హేలక్ష్యణ-ఇహ ప్రదేశే-కృతాచిహ్న రుద్రోన్య
పక్ష-అశ్వతాం శూనా-శ్వయతేలుకజీ || సూ || బ్రూస్తంభీత్యజీశ్వయతేర
ఇత్యకారే-అటోగుణఇతివరూపతా - వీక్షస్వపశ్య-తాంసీతాంఘ్రస్తుమ
త్తంవాఇహోఽభిఘ్రో-విభక్షయిషోరస్యకృత్రోన్యే శేషః - ఘ్రోనేరదే
ర్వాస్సన్నంతాదు ప్రత్యయః-అదేరపి || సూ || అస్సోఘ్రాన్-అయంధ్వం
సఃపక్షశ్చైదోనిశాచరాప్రాప్తసాదాపాదిజవన్నః - ఆగతలస్యః - ప
ద్యతేఃకతకరిలుజీ || సూ || దివజనైకైర్జైవాదవః చీనోలుగితి తశ్చబ్రస్య
లుక || ... ..

మూ, ౩౧ { రుద్రో-దీపిరఘ్రవ్యాఘ్రైరస్త్రైశ్చ బ్రహ్మణాత్ |
అబోధిబుధస్తంత్రిలోక్యం ద్విత్వైరాచారాని వత్ || }

౩౧ || రుద్రగతి రఘ్రవ్యాఘ్రైరస్త్రైశ్చైరామః-రుద్రస్సన్నదీపి
దీపే శ్రోధాదన్నిరివబహ్వైత్యథాః-క్షణాత్తస్త్రే-బ్రహ్మజాతః ||
సూ || జనివధ్యోశ్చైతిచిదేవృద్ధిప్రత్యేధః - త్రయోలోకాస్త్రైలోక్యం చా
తుర్వద్యాదిత్వాత్స్వధేవ్యథ - తత్రదుఃఖేనత్యేతీదుస్తం దురవ
స్థం || సూ || ఆతశ్చపసగ-ఇతికతకరిక ప్రత్యయః - అబోధిబుధవా-స
ర్వంసంహరిష్యామీత్యమన్యత్యథాః-భానువచ్చనునాతుల్యం-ద్విత్వేదీ
త్రిభిః-భావైకః-అపూరితపూణః-సతిగృభానువివదుదాకౌ-భూదిత్య
థాః-సర్వత్రకతకరిలుజీతజీ || సూ || దీవజనైకైర్జైవాదవః చీనోలుగితి తశ్చబ్రస్య
లుక || ... ..

మూ, ౩౩ { అతామ్యస్యోత్తమంసత్వమప్యాయకృత్యవత్ |
 { ఉపాచాయప్తసామర్థ్యంతస్యసంరంభిణోమహత్ | }

౩౩ || అతాయాతి || కృతకృత్యవత్ - కృతకతవ్యస్యేవసర్వంకృత
 ప్రియంమన్యమానస్య-తథాతద్వధవ్యగ్రస్యేత్యథః-తస్యరామస్య-స
 త్వంశరీరబలమతాయ-సంతతమవిచ్ఛిన్నమభూదిత్యథః - తథా-ప్రాయ
 యిలవధిః-ప్ర-తాయసంతానపాలనయోఃప్రాయావృద్ధావిత్యాభ్యాంశ
 త-రిలుజిపూర్వవత్ || సూ || దీవజనెత్యాదిసాక్ష్యాజాడశః కించనం
 రంభిణఃసంభ్రాంతస్యకుపితస్యవా || ని || సంరంభస్సంభ్రామికోవభితివిత్వః-
 తస్యరామస్యసామర్థ్యమంతిశ్చ క్రిమిహదధికముపాచాయప్తస్వయమే
 వోపాచాయవప్యధే || సూ || అచఃకమకత-రీతిచినోలేలుజీజ్ఞేచ్ఛిగభా
 వవత్సేసిచిచ్ఛిదిటివృద్ధిః || ... ..

మూ, ౩౪ { అవోహీనవిషాదోన్యసమరుద్ధేవవిక్రమఃసమత
 { ప్రచరా పేనతెన్యశ్వాసిచాయతమ్ || .....* }

౩౪ || అవోహీతి || అన్యరామన్యవిషాదః ప్రాగనువతమానోమనఃభ
 దః - అవోహీనస్వయమేవదుగ్ధః-తొరితభవతథాగతభిత్వః-దుహఃక
 మకత-రిలుజితజీ || సూ || దుహశ్చేతివికల్పాత్ జ్ఞేచిజాడశః - విక్రమస్స
 మరుద్ధేన్వయమేవావరుద్ధజైత్రత్రాశీభూయస్థిత ఇత్యర్థః-రుధఃకమక
 కత-రిలుజితజీకర్తవద్భావేన ప్రాప్తస్యచిణః || సూ || నరుద్ధభిప్రతిషేధ
 సిన్వసకారన్య || సూ || యులోయులీతిలోపేతజీస్థానివద్భావాన్నలఘూపధగు
 ణః-ధత్వజత్వై-కించకొపెనసమత ప్రచకప్తజ్ఞానేనాజ్ఞాసిషమనెనవంబితో
 స్తీత్యన్వత ప్రచ-వశ్చాత్తాపంగమితభిత్వః - త-పెకమకణిలుజీ || సూ ||
 తపోసుతాపేదేతిచిణః-ప్రతిషేధః-యులోయులీతిసలూపః- తేన రామేజా
 యతందీఘాన్యశ్వాసినిత్వసితంచ-శ్వసేధావెలుజీ || సూ || చిచ్ఛావ
 మ-ణోరితి జ్ఞేచ్ఛిజాడశః - ఎతేన రాద్రస్థాయినాక్రొధేన శోకస్తీర
 స్మృతః || ... ..

—* అథ శ్చ మధికాశః *—

మూ, ౩౫ { అథాలంబ్యధనూరామోజగర్జగజవిక్రమః | రుణ
ధ్విసంకుర్వాగ్గంభినద్భికులపర్వతాః || .....* }

౩౫ || అథేతి || అథ క్రౌఢప్రాదుభావానంతరం - గజవిక్రమోగజపరాక్రమో రామో ధనురాలంబ్యావప్తభ్యజగజః - ఉచ్చైర్బలశుభిషణంచలభాషిత్యర్థః - ధనూరామశత్యత్ర || సూ || ధ్రువోపేపూర్వస్థదీక్షాః - ఎవం వచన్తాశరధిరిత్యతః ప్రాగ్గజః సప్రకారమేవ ప్రపంచేనాహ-సవితుమాగ్గం రుణధ్విఅవరిష్యామిత్యర్థః-రుధిర్అవరణేలఽమిపి || సూ || రుధాదిభ్యశ్చమ్-సామీప్యేవ గ్రమాసప్రత్యయః-ఎవముత్తరత్రాపీద్రప్రవ్యం - కులపర్వతాభినద్భివిదారయిష్యామి ||

మూ, ౩౬ { రిణధ్విజలధేస్తోయంవివిన్ద్రిచస్సురాః | త్సుణ
ధ్విసర్వాపాతాశేభినద్భిషణదాచరాః || * }

౩౬ || రిణధ్వి | జలధేస్తోయం రిణధ్వి రేచయిష్యామి-రిచిర్విరేచనై-సురాః దివఃస్వర్గాద్వివిన్ద్రిపుసకూరిష్యామి-అపనైష్యామిత్యర్థః-రిచిర్వృథగాభివే-పాతాశేసర్వాత్సుణధ్విచూర్ణయిష్యామి-త్సుణిర్సంచూర్ణనై-త్సుణదాచరానాశ్రుసాభినద్భిభేత్సామి-భేతోచ్చైర్ధీరతే || *

మూ, ౩౭ { యమంయునజ్జికాలేనసమింధానోస్త్రకౌశలమ్ |
శుషకపేషంపిసమ్మ్యుష్మమఖిండాసస్వతేజసా || * }

౩౭ || యమమితి | అస్త్రకౌశలం సమింధానోదీపయ || సూ || ఇతి యంధీప్రాశానచ || సూ || శ్వాన్నలోపగతిధాతునకారలాపః-శ్చ సోరల్లోపగతివ్రత్యయాకారలోపః-యమమంతకంకాలేనమృత్యునాయనజ్జియోమృత్యు-కిముతాన్యమితిభావః-అఖిండానో-త్రావ్యక్-భిదదైన్యపూర్వవచ్చానచి || సూ || శ్చ సోరల్లోపః-స్వతేజసాస్వప్రతాపేనోర్వింశుషకం-పిష్ట్యా శుషకపేషం పిసమ్మి-సంచూర్ణయిష్యామి-శుషకంపిసమ్మిత్యర్థః || సూ || శుషక-చూర్ణాయేషు వివర్జితకర్మావపదేణముల్పిత్యయః - శ్రీమద్భక్త సమ్మత్యైశ్చ శ్చ మధికాశకాండే || ... ..

మూ, ౩౮ { భూతిం తృణద్వియతాదాంహీనస్తీం త్రస్యచిక్రమమ్ |
భనజ్జినర్వమర్యాదా ననచ్చివ్యోమవిస్తృతిమ్ | ... }

౩౮॥ భూతిమితి ॥ యతాదాంభూతిం-కుబెరపంపదమిత్యర్థః-తృణ
ద్విహీనస్తీ-తృదీహింసాయాం - ఇంద్రస్యచిక్రమంహీనస్తీనాశయాభి
త్యర్థః-హింసిహింసాయాం-సర్వమర్యాదా వ్యవస్థాః- భనజ్జిభంత్యాదు
త్యర్థః-భంజోఅమర్దనే-వ్యోమ్నోవిస్తృతింమహతాం-స్తృభో ఆచ్ఛాద
నభితిహాస్వాంతాత్సేవాదికాత్స్త్రియాం క్తే - నమస్త్రేయాదికాద్దీ
హ్వాంతాత్తస్యస్తీజేరితిస్యాత్-తనచ్చిసంకోచయిష్యామి - మహంతమా
కాశమణుకరివ్యామీత్యర్థః-తంచూనంకోచనే-సూ॥శ్నాన్నలోపః॥

మూ, ౩౯ { నత్యజేష్ఠేష్ఠిలోకాయంమాంవి నైషప్రరాక్రమమ్ |
ఏవంవదన్తాశరధిరపృథగుషాశరమ్ | ... }

౩౯॥ నైతి॥నత్యజేష్ఠ్యా అద్యాసిసహస్తి-తృహహింసాయాంలటిమిపి
శ్చమి॥సూ॥తృణహాఇమిరీమగుః - ఇతిహెగోఅయంలూకోమాంసిష్ట
రాక్రమంవి నైవిచారయతి-పౌరుషహీనంమన్యతఇత్యర్థః-విదవిచారణే
లటితజ్జే॥ సూ॥శ్నసోరల్లోపః-పిరెత్వం-దాశరధిఃరామః-ఏవంవదన్ గ
జాధనుషాశరమపృణక్-అయునక్ - పృచీసంపకా-లజితిపిశ్చమ-హ
ల్యాదిలోపః॥ ... ..

—*అధపునఃప్రకీర్ణకాః*—

మూ, ౪౦ { న్యవతయత్సుమిత్రాభూస్తంచికీర్తుంజగత్తయమ్ |
త్రాత్రంతేజివిప్యణ్వంతందిధత్తుంతమివానలమ్ | }

౪౦॥న్యవతయదితి॥సుమిత్రాయాంభవతీతిసుమిత్రాభూఃసామిత్రిః॥
సూ॥ష్టిప్యేతిష్టివ-క్షత్రస్యేదంత్రాత్రంతేజిఃప్రతాపవిప్యణ్వంతంభూ
ర్వోక్షగర్జనప్రకటయంతం- అతఏవదిధత్తుంతస్థగమిచ్చంతం-దహెస్సు
న్నంతాల్లబశ్యత్రాదేశః-ఘృత్వాదికార్యం-అనలమగ్నిమిశస్థితం-జగతఃక్ష
యం జగత్సంహారంచీపుకాంకతుమిచ్చంతంరామం-న్యవతయన్ న్య
వారయత్॥ ... ..

మూ, ౧౦ { విక్షేతామాశ్రమాదారాద్ధిరికల్పంపతత్రిగమితం }
 { సీతాఘాతినంమత్వాహంతుంరామోభ్యధావతః॥ }

౪౦ విక్షేతామితి ॥ అథతారాఘవా-ఆశ్రమాదారాదాశ్రమస్యస
 మీపేసీసూత్రాన్యారాదితిపంచమీ-గిరికల్పంపర్వతప్రఖ్యం-ఈషదసమా
 ప్రాకల్పః ॥ కల్పద్వేయదేశ్యాపిప్రఖ్యప్రతినిధిలిపినిసాదృశ్యవాచకేషు
 దంపీ పతత్రిగంపతీణం-జటాయుషమైక్షేతామపశ్యతాం-రామస్తంజటా
 యుషంసీతాఘాతినంసీతాంహతదంతంమత్వా ॥ సూ ॥ కమణిహనఇ
 తిహంతజటస్యతాగ్రాగూతణిః స్త్రీవధస్యనిందితత్వాదితి - హంతుం॥
 సూ॥ శుముఖ్యైర్త్రీయాధ్యాయాన్త్రీయాధ్యాయామితీతుముక్ - అభ్యధావ
 తఅభ్యగచ్ఛత్ స్వగిరిక్వాశ్చత్ ॥ ... ..

మూ, ౧౧ { మావధిస్తాజటాయంహంసీతాంరామాహమైక్షి }
 { పిండపాస్తీస్తేపముక్తైతంసఖాయంరాఘవంపితుం॥ }

౪౧ ॥ మేలిమేరామమావధిస్తామావధిర్వర్తః - అత్రాప్రకీ
 ణించుర్వాన్యంతరకర్తవ్యం ॥ సూ॥ ఆజోయమహనఇత్యాత్మనైవదం-
 ఆత్మనైవదేవస్యరతవ్యామిషదధాదేశం-ఆద్యన్యేమేరుమాహ- మాం
 జటాయుషంపిండితిశేషం-యస్త్రైర్వగ్రహోపవ్యస్తంసీతావః - హింసార్థోప
 ధిరియంప్రఖ్యత్యంతరమితివక్షేప్యాత్మనైవదంచించిత్యం- మాబాధిస్తాఇతి
 పాతాంతరకల్పనంచసాహసమిష-మాబంధిస్తా ఇతిజయమక్లశాకారకల్ప
 తపాతస్తుపాపిషంబధ్నాతేరనాత్మనైవమిత్యాదధవిరోధాచ్చైతి - అహం
 సీతామైక్షిపిఅప్రాకం-ఈక్షతే కర్తరిలుజితజేసిచక్షిత్ - ఏవంపక్షిణో
 క్తేరాఘవారామః- విశుస్సబాయంతం జటాయుషముపాస్థిత సంగతః ॥
 ఉపాదైవపూతైత్యాదినాసంగతరజేతత్ - స్థాఘ్నరిచ్చ-హంస్వాదం
 గాదినిసహావః॥ ... ..

మూ, ౧౨ { తతోరావణమాఖ్యాయద్విషంతంపతతాంవరః॥ }
 { వ్రణవేదనయాగ్లాయక్తుమారగిరికంధరే॥ ...॥ }

౪౨ తత ఇతి తతోరావణమాఖ్యాసంకరం-పతతాంపక్షిణాం

శోభతాయః- రావణంద్విషంతం ద్రోహిణంసీతాహరారమాఖ్యామ-
వ్రణవేదనయా ప్రహరవ్యధయా గ్లామక గ్లానస్థకై ధౌతాతోశ్చతరిశ
ప్యాత్వాభావాదాయా కేశః-గిరైకందరెవర్యాంమమార || సూ|| మ్రియ
నేలుఁజ్జిజోశ్చేతినియమాలిటినతజ్ || ... ..

మూ-౪౪ { తస్యాగ్న్యంబుక్రియాంగ్య త్వప్రతస్థాతేపునన్వ }
{ సమవిషాదమియివాంసౌతౌచివిన్వానావితస్తతః || }

౪౪ || తస్యైతి || తౌరామలశ్చతౌతస్య జటాయోరగ్న్యంబునోక్తి
యామగ్నిదాహముదకదానంచకృత్వా-విషాదంభేదమియివాంసౌన్రా
ప్తౌ||సూ||ఉపేయివానితినిపాతః- పునర్భూయతస్తతోచివిన్వానౌసీతా
మన్విష్యంతౌ-వనంప్రతిప్రతస్థాతేప్రస్థితౌ-తిష్ఠతేర్లిట||సూ|| సమవప్రవి
శ్యస్థితౌతజ్ || ... ..

మూ-౪౫ { సత్వానజస్తంభనారేణవనాకర్షంసమశ్చ తా! యు }
{ ధ్యనాబృహతేతాత్మనాన్యై బాహునా!... || }

౪౫ || సత్వానః || యస్య తాబుధున్వనంజేన-అతఏవాజస్తంసత్వాన్
జంతూన్ ||ని || సత్వమస్త్రీతుజంతస్త్వియచరః- వనాత్త్విరయాఅకృష్యవ
నాకర్షం||సూ||అపాదానెవరేప్సాయామితిజముల్-వరేప్సాత్వరా-సమ
శ్చ తాభుంజానేనఘోరేణధయంకరేణ కిఘంబాహునా - యోజనచా
హునైత్యథః - రక్షసాంబంధాభ్యైరాక్షసేన-జగృహేతముగవర్ణపీ
తావిత్యథః || ... ..

మూ-౪౬ { భుజౌచక్రతపస్తస్యస్త్రీంశాభ్యాంరఘూత్రమా | }
{ సచ్చిన్నబాహురవతద్విహ్వలాహ్వలయకభువమ్ || }

౪౬ || భుజావితీ || రఘూత్రమాతస్యరబంధస్యభుజౌ-త్రింశతోంసులి
భ్యాంస్త్రాంతౌనిస్త్రీంశౌ-భద్రౌ||వా||ఉప్రకరణేసంభ్యాయాస్తత్పురుష
సౌమ్యవసంభ్యానంనిస్త్రీంశౌద్యథామితిడప్రత్యయేటిలోపః- తాభ్యాంచౌ
కృతతుఃకృత్రపంతౌ-కృతీచేదినే-లిటతసౌతుసాదేశః-భిన్నబాహుస్సకటి
... విముఁగువిభాగితసుక భువంహ్వలయక రంపయక - హ్వలచలనై

చూరబావిత్వాభిప్రాయం అవతత్...

అభ్యుత్పాదకారం: *

మూ.౪౭ {తప్తవ్యంపుచ్చత ప్రస్థకథనీయమవీవచత్|అత్తా
సంవనవాసంచ జేయంచారింరఘూ త్రమః||...}

౪౭ || అభ్యుత్పాదకారం: తచ ప్రాజ్ఞులీయా ప్రవ్యాదయఃతానె
నోచాహరతి|| ప్రప్తవ్యమితి || రఘూ త్రమో రాసుఃక ప్రవీంకిమీయఃకుతోవన
తానుకిం గెకార్యమితియత్ప్రవ్యం|| సూ || ప్ర శాచినామ త్వేష్టుత్వం-తత్స
ర్వంపుచ్చతోనుయంచానన్యోవభూయం గతస్యతస్యకబంధస్యకథనీయం
ప్రవ్యం|| సూ|| తవ్యత్రవ్యాసీయరభిక్రమా త్రవ్యాసీయరౌ ప్రత్యయా-
అత్తాసంరామందాశరధిమిత్యం-పిత్రా దేశాద్వనవాసం- జేయంజేత
వ్యం|| సూ|| అచాయదితియత్ప్రయః- అరింసీతాహరిణంచ-అవీవచద
వోచత్ -వచవోభాషణభిధాతౌచ్యరాదికాత్ సావ్యంత్వాన్త్రోచబ్య
వభాషాస్వః ...

మూ.౪౮ {అభ్యుత్పాదకారం ప్రవ్యాదయఃతానె
ప్రవ్యాదయఃతానె ప్రవ్యాదయఃతానె ప్రవ్యాదయఃతానె

౪౮|| అభ్యుత్పాదకారం ప్రవ్యాదయఃతానె ప్రవ్యాదయఃతానె ప్రవ్యాదయఃతానె
తానె ప్రవ్యాదయఃతానె ప్రవ్యాదయఃతానె ప్రవ్యాదయఃతానె ప్రవ్యాదయఃతానె
సూ|| తేనపాశ్చాత్యేయత్ప్రయః- ఏతత్సర్వంత్వయామమగర్భంవా
చ్యం-గదమచేత్యానాయత్ప్రయః- మవేదకమణ శ్చేషత్వవివక్షా
యాంవక్తి- ఇయంచ ప్రాప్తనా-ప్రవీంకిమీ త్రంచ తెరాక్షసత్వంకథం
చతద్విమాతృత్యాది ప్రశ్నాంతరమభ్యుత్పరానుసారామాహ్వాం-...}

మూ.౪౯ {అహంరామ శ్రీయపుంశ్రీమద్యవీరభవభిమత్||
పావచగోమనెత్తాపాజ్ఞాతభిత్వవదత్సత్వమ్ || }

అ|| అభ్యుత్పాదకారం ప్రవ్యాదయఃతానె ప్రవ్యాదయఃతానె ప్రవ్యాదయఃతానె
అహంశ్రీయపుంశ్రీమద్యవీరభవభిమత్|| సూ|| కృత్యల్పాహ్వా
విహులిమితిగతా శ్చేయత్ప్రయః- మద్యవీరఃపీత్యవద్యభవ-వాహిత్యా

గ్నాద్విదిత్వాన్నిష్ఠాయాఃపరనిపాతః-చగ్రీమన్తై శ్వర్కమదాద్రాఘాతస్సక్
అన్యాయవత్తీసన్నిభః - మనెస్థూలశిరోనామస్యకాపాత్పాపంచ
శ్శంపరణీయం యస్యసపాపచర్యః క్రూరకర్షణాతోష్ఠీతి సకబంధః
తంరామమవదత్ || ... .. *

మూ, ౫౦ { తవప్రయాతోయమ్యత్వంశస్త్రీపూతోబ్రవీమితే |
రావణేనహృతాసీతాలంకాంసీతాసురాదిణా | }

౫౦|| తవేతి || సంప్రతితవయమ్యత్వంప్రయాతేత్వయాదంతిత్వోష్ఠీ
త్యర్థః-గద్యాదియమ్యాంతే || మూ || గదమదేత్వాదినాయత్ప్రీత్యయః - శ
స్త్రేణత్వచ్ఛస్త్ర 'పాతేనపూతో' ప్పాపస్సన్నిత్యర్థః || * || రాజభిఃకృతదం
డాస్త్రకృత్వాపాపానిమాసవాః | నిమకలాస్సగ్మామాయాంతి సంతస్సు
పృతిలోయథేతిమనుస్తరణాదితిభావః - శాపావసానై జ్ఞానోదయాతైశు
భ్యంబ్రవీమసర్వంస్పష్టంకథయామిత్యర్థః-కథయతి - సురాదిణారావణేన-
సీతాహృతాసతీలంకాంసీతా || * || ప్రధానకర్మచ్యాభ్యేయేలాదీనామ
ద్వికమకామితత్వేన్ద్రైవత్తః || ... .. *

మూ, ౫౧ { ఋశ్యమూకేనవద్యోఽపిపణ్యభ్రాతృవసగ్గఃపిః |
సుగ్రీవోనామవర్యోసౌభవతాచారువిక్రమః || ... }

౫౧|| అ|| సీతావృత్తాంతముక్తాసుగ్రీవసమాగమోపాయంబ్రవన్న
వద్యపణ్యేత్వాదినిపాతప్రయంత్రమేణోదాహరతి || ఋశ్యమూకఇతి ||
ఋశ్యమూకేఋశ్యమూకాస్త్రా-వదితుసహా మవద్యంగవ్యంపాప
మితియావత్-వదేనభోపూర్వాత్ సృబవవాదీగర్వాభ్యైయత్ప్రీత్యయాం
తోనిపాతః - అనవద్యోగవ్యోపిపణ్యః - వాలిసంస్వయమద్రోహీత్వాది
తిభావః-పణ్యఃపణితవ్యస్తవయాప్రత్యవకారేణవినిమేతః భ్రాతృత్వా
లిసంస్వచారహరస్యాతతాయినోవధో మస్యసంతథోత్తః || * || నాతతా
యివధేవోమోహంతు భకవతికశ్యస్తేస్త్యేగదాదితిభావః - పణ్యహారేప
ణితచ్యాభేణ్యదపవాదీపూర్వవద్యప్రత్యయాంతోనిపాతః-సుగ్రీవోనా
మకపిఃఅస్త్రీచారువిక్రమఃశ్లాఘాపారుషఃప్రత్యవకారసమభావఇతిభావః -

మూ, ౫౪ { తేనసంతమాద్యేణరామాజ్యగకురుద్రుతమ్ |
 { లంకాంపార్వతతఃపాపందశగ్రీవంహసన్యసి || }

౫౪. తేనతి॥ హేరామల్యగలతుః మహాకాణసంగత్యహేరాణ -
 ఋగతౌః సూ॥ ఋహలోన్యః తే - అన్యస్యేం ప్రత్యదాహుణం - తేనస
 గ్రీవేణసప్తత్యజ్యససపాయి॥ సూ॥ అజ్యంసంగతమిన్సంగతవిషయే
 జీర్యతేన = భూచాప్యోగ్యత్యమన్యోన్యం తేనపాతః - సంగత సంగ
 తంసఖ్యమిన్యోన్యః - ధావేత్తః - ప్రాచీనప్రచీన - అజ్యయాన్యసంగతం -
 అజ్యంసోన్యసంగతం - అజ్యతా - అజ్యతా - అజ్యతా - అజ్యతా - అజ్యతా -
 హాకాయోన్యతేనసంగత్యహేరామల్యగలతుః సూ॥ మితిత్యైవప్రయ
 తం - కాళిదాస - అన్యోన్యత్యహేరామల్యగలతుః సూ॥ మితిత్యైవప్రయ
 తేనత్యేనప్రయత్యహేరామల్యగలతుః సూ॥ మితిత్యైవప్రయ
 తతస్సుగ్రీవసంగత్యహేరామల్యగలతుః ప్రాచీనప్రచీన - తతావత్ -
 నివ్యసి॥ ... ..

మూ, ౫౫ { అన్యోన్యత్యహేరామల్యగలతుః సూ॥
 { మిత్తయామల్యగలతుః సూ॥ మితిత్యైవప్రయత్యహేరామల్యగలతుః || * }

౫౫. అ॥ నచామల్యగలతుః సూ॥ మితిత్యైవప్రయత్యహేరామల్యగలతుః
 ద్యుచన్యతచసనాత్రియా - పవన్యన్యత్యహేరామల్యగలతుః సూ॥ మితిత్యైవ
 అహంసత్యచద్య - సత్య - చ - అహంసత్యచద్య - సత్య - చ - అహంసత్యచద్య -
 స్యసుగ్రీవసత్యమిత్రధూయమిత్రధూంసత్యగ్ || సూ॥ భువోధావశ్య
 క్యవ - రిపుహత్యాంశత్రుజహంరతివ్యసి॥ సూ॥ హసన్తచేహంలేన్యవ - త
 కారణాంతాదేశః॥ ... .. *

మూ, ౫౬ { ఆద్యత్యసైవ్యత్యేనస్తుత్యజ్యహేరామల్యగలతుః | ఇ
 { త్యజ్యహేరామల్యగలతుః సూ॥ మితిత్యైవప్రయత్యహేరామల్యగలతుః || * }

౫౬. ఆద్యత్యగతి॥ కించన్యత్యేనత్వయా మిత్రత్యేనవరణేయేత్య
 థ = జుష్టేణహనూమదాదీనాం సేవ్యేనపరివారవతేత్యర్థః - తేనసుగ్రీవ
 తనంగతత్వం - ఆద్యత్యసైహంసుగ్రీవాదీనామాదరణీయస్సత్య - రణీయః

స్తుత్యస్తోతవ్యశ్చ-తథాః మ్యేణశాసనీయనాంతేవాసినా॥ సూ॥ శాసనభద
 డ్ హలారితీకారః-గురువ గురురివభిత్వవీతవ్యో-సుగమ్యశ్చసత్॥ సూ॥ ఎ
 తిస్తుశాస్వదృజుషఃకృబిహిసర్వత్రేకృపియధాయోగం తుగాగమోగుణప్ర
 తిషేధశ్చ ద్రష్టవ్యః - గృధ్యమభికాంత్యమథః రావణవధసీతా ప్రాప్తి
 లక్షణమీప్సి తాథాం॥ సూ॥ ఋదువధాశ్చాన్యోపిచ్యతేరితికృష్-అవాప్సస్యసి
 ప్రాప్సస్యసి॥ ... .. *

సూ॥ ౫౭ { నాభేయస్సాగరోవ్యస్యస్తస్యసచ్చత్యశాలినఃప॥
 స్యస్తస్యత్వయామాగ్యోఽమృభ్యశ్చోకశ్చ తేనతే ॥ }

౫౭॥ నాభి సంతతికార్యమమోభ్యుద్యభ ద్రవ్యాఃకర్తకారాః॥ సూ॥ భృ
 షోసంక్షాయామి వ్యపిత్వో దైర్ఘ్యలతాధితచ్చాలిన స్తస్యసుగ్రీవస్య॥ సూ॥
 కృత్యానాంతతః తేన-వస్త్రీ అన్యోవ్యోహియోపిసాగరః - అపిస్సంభావనా
 యాం-సభేయో-భేయః-భువితుచాశ్చోసలయస్తుకియాసస్యేతిభావః॥ సూ॥
 ఈచభనభిత్వోపికాలచ్చాంతాదశః-చైన్ద్రీషటీఘంనిదైశాత్॥ సూ॥ యేవిభా
 షేత్యాభ్యావభావః - కుంతితస్య-స్యశ్చోకస్తవయా మాగ్యోఽమాజక
 నీయః-తేనచ తేనవశోహోమృత్యోమాజకః-వ్యోవచస్సహోపకారాదుభాభ్యా
 మభిక్య తాథాఽభ్యాంభివీతవ్యమిత్యధః॥ సూ॥ మృజైవభాషేతికృపిమృ
 భ్యఃకృతమాగ్యః॥ సూ॥ మృదేవృఽధిః-చజోమఘిణ్యతొరితికుత్వం॥ *

సూ॥ ౫౮ { సరాజసూయయాజీవతేజసాసూర్యసన్నిభః॥ అ
 మృషోద్యంవదనుచ్యోజగామేద్యాంనిశాచరః॥ }

౫౮॥ అ॥ అథరాజసూయాదిసూతోక్తైర్జ్యబంతనిపాతానపాద
 శ్లోకద్వయేనోచాహరతినశ్చత్యాదినా॥ సనిశాచరః- రాజ్ఞాసూయతఇతిరా
 జసూయఃక్షత్రియాధికారగక్రతువిశేషః - సుసోతేఃకృబంతోనిపాతః-తేనే
 వ్తవాన్రాజసూయయాజీ॥ సూ॥ కరణేయజఇతిభూతాథాణిః- సభవ
 తేజసా సూర్యసన్నిభః- సరతిసువతీతివాసూర్యః- పూర్వవన్నిపాతః-తత్స
 న్నిభః-మృషోద్యంమృషావదనం సభవతీత్యమృషోద్యంసత్యవాదంవదత్ -
 మృషాపూర్వాద్వదత్॥ సూ॥ వదమ్నపిక్యస్సైతివక్ష్యేయితిపాదైనిత్యంకృత

వనిపాతితః-రోచతఇతిరుచ్యోరోచమానస్య- కతఃరినిపాతితః-ద్యం
దివంజగాహేజగామ|| ... ..

మూ,౫౯ { అకృష్టపచ్యాఃపశ్యంతౌతతోదాశరథీలతాః | ర
{ త్నాన్నపానకుప్యానామాటతుసప్తసంస్త్పతీ||

౫౯|| అకృష్టేతి||తతఃకబంధగమనానంతరం-దాశరథీరామలక్ష్మణౌ-
కృష్టే పచ్యంతఇతికృష్టపచ్యాః-కమఃకతఃరినిపాతనాత్కృషితతోనభోస
మాసః-అకృష్టపచ్యాలతాః-పశ్యంతౌతత్ఫలశాలినాసంతావిత్యర్థః-అతఏ
వరత్నాన్నపానకుప్యానాంసప్తసంస్త్పతీసప్తరత్నాదీసంస్తరణౌ-విస్తృ
తరాజభోగాసంతావిత్యర్థః - రత్నైశ్చహీతానుసయేనెత్యాదివత్సాపేక్ష
త్వేపిగమకత్వాత్సమాసః-కుస్యతఇతికుప్యంహేమయాప్యాతి-కృంధసం-
గుపేన-పాతనాత్కృషిగుపేరాచేకుత్వంచసంక్షాయామితిగన్యః-జట
తుఃచేరతుః|| ... ..

మూ,౬౦ { సముతరంతావవ్యధ్యాయదాప్యివ్యసన్నిభాః!
{ సిన్ధుతారామివఖ్యాతాంశబరీంపతుర్వనె|| ✽ }

౬౦|| సముతరంతావతి || అవ్యధ్యావవ్యసమానావశ్రాంతావిత్య
ర్థః-నభోపూర్వాద్వ్యధేస్తతఏవనిపాతనాత్క-తఃరిక్యవ్ - భిన్తకూలమి
తిభిద్యః-ఉద్భుత్కదకమిత్యుధ్యశ్చనదా || సూ||భిద్యోధ్యనదఇతిర్యపిర్మే
ధఃత్వంచ-తత్సన్నిభాః నదాన్పుంప్రవాహాఃసముతరంతౌ-సిన్ధ్యంత్య
స్త్రిన్నధాఃఇతిసిన్ధ్యఃపుష్యః || సూ || పుష్యసిన్ధ్యనక్షత్రైశ్చత్యధికరణేనిపా
తనాత్కృష్-సవతారాసక్షత్రం తామివఖ్యాతాంశబరీంనామకాంచి
త్రావసీంవనైశ్చదిదాశ్రమేఅపతుఃప్రాప్తా || ... ..

మూ,౬౧ { వసానాంవల్కలైశుద్ధేవిపూయైర్గృతమేఖిలామ్!
{ త్నామామంజనఖండాభాందండినిమజినాస్తరామ్||

౬౧|| అ || అథశ్లోకత్రయేణతామేవవింశిష్యన్నాహవసానామిత్యా
దినా || శుద్ధే వల్కలై వసానామాచ్ఛాదయంతీం విపూయంతఇతివిపూ
యాఃముంజాః|| సూ ||విపూయవీనియేత్యాదినావిపూర్వాత్సవతేముం

౧౬-౬ (ప్రట్టికావ్యే * సవ్యాఖ్యానే * పృత్యాధికారకాండే.)

జా.ధా.క.మ.క.చిక్కబంతోనిపాడు. మైక్రొమెథిరాంక్యతమాంజీకాం-యై
మాంతపజీకౌం - అంజాఖండాభాంక్యవదాకాండంజీనిం ధృతదం
డాం-అజినమాస్తనస్తల్పంయంజీప్రాం|| ... *

సూ. ౬౨ { ప్రశస్త్యవశవల్నగ్రహస్థపరూపామవిక్రియామ్ |
 { గ్రహస్థస్థిరకామల్నైవగ్రహస్థమనిందితామ్ | }

౬-౬॥ ప్రశ్నార్థములు భాగము ॥ సూ॥ ఈయ రద్దీవచనంబుగృహ్యమి
 త్యాది సూత్రే గృహ్యసంబంధం తత్ప్రశ్నార్థమువచనం తత్ప్రశ్నార్థమున
 ద్ద్యుత్యం-అన్యత్ర సాధ్యమై యోగాహూతం - స్వప్నరూపా స్వప్న
 మూర్త్యు అన్యత్ర సంహితాంబుం వచ్చి భావాత్పదాంతర సంగీతం
 సూచం. అన్యత్ర యంవిధమై యోగాహూతం-అన్యత్ర సంధి నయు క్తవంక
 వికారరూపం - కించిదవికారమై యున్నది. సూ॥ వృత్-గృహ్యమితి వైవిధ్యే
 పరతంత్రాగృహ్యం స్వగతం త్రం సంగృహ్యం కేవలమైతి అనంది
 తామగహితాం ప్రశ్నార్థ ప్రశ్నార్థములతో కింశ్చత్ర ॥ సూ॥ పదాన్వయ
 రిజాహ్యమన్యత్రమైతి వచనార్థమైతి...

మూ. ౬౩ { కల్యణ్యం దానిశ్యం సుశ్యం భోజనమ్ | పృ
ష్ఠా క్రమము చక్రమాయా గ్నాహితభవత మమ్ }

౬౩॥ భక్త్యైతి॥ నిర్వృంశరక్తత్యైతాంభక్తికావ్యసక్తాం-అవ్యమ్యాఖ్య
సిందియవద్దనాని ప్రత్యుతతోషదానిత్యైతి॥ సూ॥ విభాషాకృత్యయోరిత్యభ
యత్యైవ॥ ప్రాస్తవ్యుక్ - తానికలాని భోజనమాహారోయశ్చాస్తాం
తాంశబరీంచ్యప్తే-వామోయగ్నింపత్రంవాహనం॥ సూ॥ యుగ్యంచవ
త్యైతి॥ కృత్యబంతోనిపాతః-లేనాయాతఃప్రయాతభవత్రమమమచత్-తద్ద
ర్శనాదాహ్లాదంగతికృత్యైతి॥ ముచెలుకజీవదిత్యాదత్॥ ... ✽

మా, ౬౪ { సతామూఢేభకచ్చిత్వమమావస్థాసమన్వయే । పి
త్యూథాంః పుషే కాశ్యమపాత్త్వస్త్వయభిఃఫలైః॥

౬౪ || సకలి || అధనరామస్థాంశబరీమూచేయదూచెత దివసప్రభి
రౌత-పౌభద్రై, ఆమాశహవసతోస్థాంమూర్యాచంద్రమసాపిత్యమావ

స్వామిమావాస్యా॥ సూ॥ అమావస్యదస్యతరస్యామితిఅమాశబ్దపూర్వా
 ద్వసేర్వికల్పేననిపాతనాదధికశాఢ్భావత్ - తస్యాస్సమన్వయేనమాగ
 మ-అపాత్యైరవచనీయైరసన్నిపత్వైర్విత్త్యర్థః॥ సూ॥ ఋహిలోఽశ్వాత్ - చ
 జోఃక్వితకుత్వం - నావమభిరుచ్యైఃఫలైఃపరగాఢాంకావ్యుపసృప్త్యం
 శాశ్రిధకర్తృ-పూర్వవణ్ణ్యత్ - కురుషేకచ్చిత్॥ ... *

మూ-౬౫ { అవశ్యపావ్యంపవనేకచ్చిత్తవంశైవభాగ్నువిః ।
 ఆనావ్యసద్వరెసోమంద్విదైః చ్చిన్నమస్యసః * }

౬౫॥ అవశ్యేతి॥ హేపుణ్యేతస్మిన్వశ్యపావ్యసద్వశ్య-భోధ్యం-పూర్వో
 భావాదికాత్॥ సూ॥ ఓరావశ్యకభిజ్యోన్-మయావస్యంసకాచిత్వాత్స
 మాసః॥ సూ॥ లుంపేదవశ్యమిక్యగ్యగతిమకారలోప-దేవభాక్ దేవతా
 ర్హంహవిరాజ్యాదికంపవనేకచ్చిత్తునాసికిం-శస్తా-దేవభాతోగ్లతి॥ సూ॥
 ధాసస్స-అధ్వరైశ్చతౌద్విదైగాం వ్యం అభిసోరవ్యం - ఆజ్ఞుర్వాత్స
 నోలేః॥ సూ॥ ఆసుయువపీత్యాదినాన్యాత్ - సోమంసమస్యసింమస్క-రోషిక
 చ్చిత్॥ సూ॥ నమావరివచ్చిత్తజఃగ్యచ్-తతోలతిసిచ్॥ .. ...

మూ-౬౬ { ఆచామ్యంసంధ్యయోః చ్చిన్నమగ్నైసప్రహీయతే }
 కచ్చిదగ్నిమివానాన్యంకాలేసమన్వయేసేపథిమ్॥*

౬౬॥ ఆచామ్యమితి॥ హేకల్యాణేసంధ్యయోస్సాయం ప్రాతః
 కాలయోఃతేతవాచామ్యకాలవ్యవసకర్తృ సూ॥ ఆసుయువపీత్యేవభ్యాత్ -
 సప్రహీయతేనలుప్యతి ౧౨౮ - కాలేప్రాత్రుపథి-గాహ-పత్యాన్ని
 త్యావనీయప్రణీతోగ్నిత్యతగామ్యోవపీతాగ్నిః ౧౨౯॥ యోగార్హప
 త్యావనీయదపీతాగ్నోప్రణీయతే-శస్త్రిన్నానాన్యగత్యయః॥ సూ॥
 ఆనామ్యోఽత్యగత్యైఃత్యాగ్నావాజ్ఞుర్వాత్సయతేఽన్యాయాదేశ
 నిపాతః-తయగ్నిమింసంసమన్వయేసేపథిమ్॥ ... *

మూ-౬౭ { నప్రహేనామ్యోజసఃకచ్చిన్నికాయ్యంతేధితిప్రతిదే }
 ప్రకార్యవిఘాతాయధమదోహేమహేదయే॥ }

౬౭॥ సరిః హేమహేదయేపుణ్యేధర్మాయదుగ్రహ్యతీతిధర్మదో

హీధర్మవిఘాతకః ప్రణామ్యోజనః సతామసంమతశ్చరణః॥సూ॥ పృణా
యోఽసంమతావినిపాతః - దేవకార్యవిఘాతనాయతేతవనికాయ్యంని
వాసం॥సూ॥ పాయ్యసానాయ్యోత్పాదినావాపాథోనిపాతః॥ని॥ నికా
య్యనిలయాలయాభత్యమరః-నాధిష్ఠితకచ్చిత్॥ ... *
...

మూ, ౬౮ { కుండపాయ్యవతాంకచ్చి దగ్నిచిత్యావతాస్త
ధాఃకధాభీరమసేనిత్యముపచాయ్యవతాంశుభే॥ }

—*ఇతికృత్యాధికారః.*—

౬౮॥ కుండేతి॥ హేతుభేదోధనై-కుండైఃపీయతేసోమోష్ఠిన్నితికుం
డపాయ్యోక్తమవిశేషః॥సూ॥ ప్రతౌకుండపాయ్యసంచాయ్యవితిస్వరా
ద్ధంయత్ప్రత్యయంతోనిపాతః తద్వతాంతద్యాజినామిత్యర్థః-తథాఉ
పచాయ్యస్థిత్యాగ్నివిశేషః॥సూ॥ అగ్నౌపచాయ్యోపచాయ్యసమూ
హ్యైఇతిచిన్తోణ్యాయాదేశనిపాతః - తద్వతాం అగ్నిచిత్యాగ్ని
చయసం॥సూ॥ చిత్యాగ్నిచిత్యైఇతిచిన్తోణ్యైస్వరాద్ధంభావేయకారస్తుక్చి
పాతతాతద్వతామగ్నిచితాంచరధాభిః పుణ్యరధాభినిత్యంరమసేసంతు
ప్యసీరచ్చిత్॥ ... *
...

మూ, ౬౯ { వర్ధంతేతపోభీరుప్యశ్శోషావిఘ్ననాయకాః । అ
జైషీకామసంమోహశాసంప్రాప్తావి నయేనవా॥ }

౬౯॥ అ॥ అథశ్లోః త్రయేగ్రక్లేకానాహ॥వర్ధతేఇతి॥ హేభీరుభయ
శీతేసంజ్ఞాపూర్వస్వశ్శోషావిఘ్ననాయకాః - తేతవ-తపోవధౌతేచ్చి
దితీసంస్థిత్యాగ్నిమహిః - విఘ్ననాయకాతపోవిఘ్నకారిణఇంద్రియదో
హాన్యశ్శోషావినితవత్వసీచ్చిత్-శేలుఃజి॥సూ॥ విపరాభ్యాంశెరిత్యా
క్లేనైవచం-కామసంమోహాపువలక్షణమేతత్ - అరిషడ్వర్ధమజైషీః కీమిత్య
ర్థః - శేలుఃజి॥నిచివృద్ధిః వినయేనానౌద్ధత్యేనసంప్రాప్తాః ప్రాప్తాసికింఆ
ప్నోతేకర్తణిలుజిధాసియులోయుతీతిసలోపః॥ ... *
...

మూ, ౭౦ { నాయస్యసితవస్యత్రీగురూన్ సమ్యగతూతుషః॥య
మాన్మోదనిస్తాస్తస్వినిజాయతవసేతుషః॥ }

౧౦॥ నెతి ॥ హేపుణ్యైత్వం-తపస్యంతీతపశ్చరంతీ॥సూ॥కర్తృణోరో
మంథతపోభ్యాంవ ర్తిచరోరితికృత్ ॥ వా ॥తపసఃపరస్తైవదంచవక్తవ్యం-
తస్మాల్లటశ్చతరిజీవ నాయస్యసినక్లిశ్యసికిం- యసూప్రయత్నై లటిసిపిశ్యన్
గురూన్ సమ్యగతూతుషః శుశ్రూషయాతోషితవత్ససి - తుష్యతేదౌఽచ
జ్యుషధాహ్రస్వః-అభ్యాసదీఘః- యమాదంతకాన్తో దవిజిష్ఠాఃనోద్వి
గ్నాసిసాభైషీకిమిత్యథః- కృతకృత్యానాంమృత్యుభయాయోగాదితథా
వః - ఓవిజీభయచలనయోలుః జితజీధానిభట్ ॥ సూ ॥ విజిభడితిజిత్యా
న్నగుణః-నిజాయనిత్యాయ ॥ ని ॥ నిజమాత్మీయనిత్యయోరితివిశ్విః-తపసే
తపశ్చరణాయ-అతుషఃనిత్యంతపసీత్వముత్సుకాసికిమిత్యర్థః- పుషాదిత్వా
దక్ ॥ ... ..

మూ, ౧౦ { అధాఘ్యమగుపహ్లాద్యముపనీయాచరాదసౌ ।
అచ్చయిత్వాకలై ర్కచ్చ్యసస్వత్యాఖ్యచనామయమ్ ॥ }
—————*అధ్యపిధికారిః*—————

౧౧॥ అథేతి ॥ అధకుశలప్రశ్నానంతరం-అసౌశబరీఅఘాఽర్థంబల
మఘ్యంంతస్త్రేఘపరు-శ్చాద్యంయస్యతదర్చసాగసముపానీయలచ్యౌః
పూజ్యౌతావాదరాత్నలైరచఽయిత్వాసస్వత్రసర్వేషామృష్టాథఃప్వనా
మయంత్రైమమాఖ్యతీ అవోచత్ ॥సూ॥అస్యతివక్త్రీఖ్యతిభ్యోజ్ ॥ ...

మూ, ౧౨ { సఖ్యస్యతవసుగ్రీవద్ధికారకరిపినందనః । ప్రతంత
ద్రష్టాసిమైథిల్యానైసముక్తావతిరోభవత్ ॥...॥ }

౧౨॥ అ॥ కృత్సుకృత్యాభావకమాధాఽసుక్తావక్త్రధాఽన్
ణ్యులాటిన్నిరుపపదాసధికృత్యాహ॥ సఖ్యస్యేతి ॥ హేరామకపీనాంసంద
నోసందయితా-నంద్యాదిత్వాల్లిగః- సుగ్రీవప్రవసఖ్యస్యసఖిత్వస్య ॥ సూ॥స
ఖ్యిర్యః-కమఃణిషష్ఠీ-కారకఃకతాఽసఖ్యంకరిష్యతీత్యర్థః- ద్రుతంకీ ప్రమే
వమైథిల్యాస్సీతాయాఃద్రష్టావశ్యః- అసిభవిష్యసీత్యర్థః - వర్తమానసామి
ద్యేయిల్-కృద్యుభిధ్యాంక్రమాత్ ణ్యుల్లబావిలిణ్యుల్లబౌ-ఇత్యుక్తాసాశ
బరీరోభవన్తిరోధూతా ॥ ... ..

మూ, ౭౩ { నందనానిముసీంద్రాణాంరమణానివనౌకసామ్ |
వనానిభేజతుర్విరౌతతఃపాంపానిర్మాఘవామ్... ❀ }

౭౩ || నందనానీతి || తతశ్చబరీతిరోధానానంతరం-వీరౌర్మాఘవాము
సీంద్రాణాంనందనానినందకాని-వనౌకపాం వనవాసినాం ప్రాణినాం
రమణానిమనోరమాణి-ఉభయత్రాపిసంద్యాదితావల్ల్యైః-కర్మణివస్తీ-పం
పాయాలదూరభవానిపాంపాని||సూ || అదూరభవశ్చేత్యణ-వనానిభేజ
తుఃప్రావతుః-భజెన్||సూ|| త్రాఫలభజత్రీవశ్చేత్యైత్యాభ్యాసలోపా||

మూ, ౭౪ { ఘంగాశికోకిలక్రుజ్భిర్వాశనైఃపశ్యలక్ష్మణారోచ
దైర్భూషితాంపంపామస్తాకంహృదయావిధమ్ || }

౭౪ || ఘంగాశి || హేలక్ష్మణ-వాశ్యంతఇతివాశనైఃకూజద్భిః-రోచంత
ఇతిరోచనైఃరోచమానైః-ఉభయత్రాపిసంద్యాదితావల్ల్యైః-ఘంగాశిభిః
కోకిలైఃక్రుజ్భిఃక్రాంతైశ్చ||ని|| క్రుజ్క్రాంతఇత్యమరః||సూ|| ఋత్విగాది
నాక్రంతతేః క్షీక్ ప్రత్యయః- నిపాతసాహచర్యాన్నానునాసికలోపః||
సూ|| సంయోగాంతస్యలోపః- క్షీక్ ప్రత్యయస్యకుః-ఘాషితాలతవోద్ధీ
వకత్వాదస్తాకంహృదయంవిధ్యతీతిహృదయావిత్ క్షీప్ ||సూ|| గ్రహ్యదినా
సంవ)సారగం-సహివృత్త్యాదినాద్భిః-తాంపంపాంపంపాసరఃపశ్య||

మూ, ౭౫ { పరిభాషీనితారాణాంపశ్యమంధీనిచేతసామ్ | ఉ
చ్ఛాసీనిజలెజానిమన్వంత్యదయితంజనమ్ || ... ❀ }

౭౫ || పరీతి || తారాణాం నక్షత్రాణాంపరిభాషీనితిరసాగ్రిణి- త
తోపిరమణీయానీత్యర్థః - చేతసాంవిరహీదిత్రానాంమంథంతీతిమంధీనిప)
మాధీని-మంథేభావాదికస్యేదిత్వాన్నమాగమః-ఉచ్ఛాసీనివికాసీని- స
ర్వత్ర || సూ || సందిగ్రహీత్యాదినాగ్రహ్యదిత్వాణ్ణిః-జలేజాతానిజలేజా
ని||సూ|| సప్తమ్యాంజనేదః-తత్పురుషేకృతిబహుళమిత్యుక్ - అదయితం
దయితావిరహీణంజనందున్వంతితవంతి-టుదుఉపతాపెన్||సూ|| స్వాది
శ్శక్తిమ్ || ... ❀ ❀ ❀ ❀ ❀

మూ, ౭౬ { సర్వత్రదయితాధీనంసువ్యక్తంరామణీయకమ్ | యో
సజాతంప్రియాపాయోకద్వదం హంసకొకిలమ్ || }

౭౬ || సర్వత్రైతి || సర్వత్రసర్వేష్వపివస్తుషు-రామణీయకంరమణీయ
త్వం || సూ || యోపధాద్ధురూపోత్తమాద్వృక్ష-దయితాధీనంసువ్యక్తం-కు
తఃయోసకారణేనప్రియాపాయోప్రియావిరహో-హంసాశ్చకొకిలాశ్చహం
సకోకిలం || సూ || విభాషావృక్షమృగేత్యాదినా శకునిద్వంద్వః-కుత్సితంవ
దతీకద్వదం-అసహ్యమపిజాతం-వదేవచాద్యచ్ || సూ || రథవదయోశ్చేతి
కోఃకదాదేశః - యత్పుర్వంప్రియాసహచరస్యమేనుభావహంతత్సర్వమి
దానీమసహ్యంజాతమితితాత్పర్యం || ... ..

మూ, ౭౭ { పక్షిభిర్విత్తైర్యూనాంశాఖిభిఃకుసుమోత్పిన్నైః |
అజ్ఞోయోయస్యవానాస్తిప్రియఃప్రేక్షాధవేన్నసః || }

౭౭ || పక్షిభిః || యోనజానాతీత్యజ్ఞోవిషయరసానభిజ్ఞః-జ్ఞస్యవా
యస్యప్రియతీతిప్రియః ప్రీతికరః ప్రేమాన్వదీభూతః-జనోనాస్తి-సంప
యానాంతరుణానాం-కర్తృణివప్తీ-విత్పస్తంతీతివిత్పదాఃహింసకాః-ఇగువ
ధతికణఃకఃప్రత్యయఃతైః-పక్షిభిఃకోకిలాదిభిః-ఉత్పి-రన్తిపక్షివన్తిఉత్పి-
రాః-సర్వత్ర || సూ || ఇగువధజ్ఞాప్రీతిరఃకః-కుసుమానాంఉత్పి-రాఃపుష్ప
వక్షిణి-కర్తృణివప్తీసమాసః-తైశ్శాఖిభిఃప్రేక్షా-ప్రేక్ష్యాదిత్వాదిసః-
ప్రేక్షా-ప్రేక్ష్యాదితీతిప్రక్షఃప్రక్షానఃకీ-కపాషో-నభవేత్-అభిజ్ఞఃప్రియ
జనవాంశ్చగ్ధాయత్యైవైరిత్యర్థః || సూ || ఆతశ్చోపసగ్గతిరప్రీత్యయః || ...

మూ, ౭౮ { ధ్వనీనాముద్ధమైరేభిర్క్రూరూనాముద్ధయైర్భూతశమ్ | ఆ
బిష్టేఃపుష్పగంధానాంపతంగైర్గ్లాపితావయమ్ || }

౭౮ || ధ్వనీనామితి || ధ్వనీనాంశబ్దానాముద్ధమంతీత్యుద్ధమాఃఉత్పా
దకాఃధ్వసంతశబ్దః-తైర్క్రూరూనాంమకరందానాముద్ధయంతీత్యుద్ధయాః
పాతారః-తైఃపుష్పగంధానామాబిష్టేఃపతానైర్గ్లాపితాః-తైః
సర్వత్ర || సూ || పాశూదిశాశబ్దప్రత్యయైకర్తృణివప్తీ-సాప్రమేసపాశూది
నాశూర్భూజి-భూధమాదేశా-ధ్వన్వయాదేశః-ఏభిఃపతంగైఃపక్షివిశే

౧౬౨ (భట్టికావ్యే * సవాగ్ధ్యానేకకృదధికారకాండే.)

మైఃభృంః- విశేషతైస్తద్ధర్మాభిధానాత్పామాస్యక బైస విశేషలక్షణా -
వయంగ్లపితాఃపీడితాః-గ్లాయత్యేకాంతాత్-రణే॥సూ॥ అర్చిప్రీత్యా
దినాపుగాగమః-గ్నాస్సావనువమాంచేతిమిత్వాద్ధర్మస్వత్వం॥ ...*

మూ, ౭౯ { ధారయైసికుసుమోర్మీణాంపారయైర్బాధితుంజనాన్ | }
{ శాఖిభిర్హాతోభూయో హృదయానాముదేజయైః ॥ }

౭౯॥ ధారయైరితి ॥ కుసుమోర్మీణాం పుష్పవరంపరాణాం ధార
యంతీతిధారయైఃధారకైః - జనాన్విరహీజనాన్బాధితుంపారయంతీతిపా
రయైశ్చైహృదయానాముదేజయంతీత్యుదేజయైరుత్కుంపవనైః॥ సూ ॥
అనువసగ్గాంపేత్యాదినాస్వత్రశప్రత్యయః- కర్మణిషష్ఠీచ-శాఖిభిర్వకా
త్తేఃసూ-యోహతోస్తి హేతిభేదే॥ ... ..

మూ, ౮౦ { దదైర్దుగ్ధస్యమాద్యగోభ్యధాయైరామోదముత్తే }
{ మసుంలింమైరివతసారావై శ్చేతయస్యాజ్వలనకః॥ }

౮౦॥ దదైరితి॥ మాద్యగోభ్యమాద్యశేభ్యః వియోగిభ్యః-త్యవాదిసూ
తేచకారాద్ద్యుదేహీన్ప్రీత్యయః- దుఃఖస్యదదతీతిదదైర్దాయకైః॥సూ ॥ ద
దాదిదధాత్యోర్విభాషేతివికల్పాత్-దరిశప్రత్యయః- ఉత్తమముత్కుప్త
నూమోదంసౌరభందధతీతధామైఃచధావైః॥ సూ ॥ దదాదిదధాతోర్యిరితి
శాఖావపక్షేఆకారాంతత్వేత్ ॥ సూ ॥ శాద్యధేత్యాదినాణప్రత్యయే
యుగాగమః-కర్మకర్మణోర్బీత్యత్ర శేషత్వపివక్ష్యామేవషష్ఠీవిధా
నాదిహతదవితాయామామోదమిత్కన్యణిద్వితీయా-తనోదేహాస్యలిం
పంతీతిలింమైరివతసుంలింపద్ధిరివస్థితైః॥సూ॥ అనువసగాల్లింపేత్యాది
నాశప్రత్యయః-వనైఃకశ్చేతయతీతిచేతయః చేతనఃప్రాణే॥ సూ ॥ అ
నువసగ్గాదిత్యాదినైవచేతయతేశప్రత్యయః- జ్వలయతీతిజ్వలఃప్రజ్వలనా
త్కొనస్యాత్-సర్వోపిస్యాదేవేత్యర్థః॥సూ॥ జ్వలితికనుంకెభ్యోణితివిక
ల్పాత్పదాద్యచ్ ॥ ... ..

మూ, ౮౧ { అవశ్యాయకాన్సన్నివాశ్చరుముక్తాఫలత్విఫః | }
{ కుగ్నవిదితంసంప్రావంచలత్పర్ణాగ్రసంభృతాః॥ }

౮౧ || అవశ్యామేతి || నలక్ష్మపదాః శ్రుతుసంభృతాన్మంత్రితాత
 ఎవ- చారుణాం ముక్తాభలానాం ష్టపక్షపత్నిషోమేషాంతే-తత-ల్పాభి
 త్యర్థః-అవశ్యామేత్యవశ్యామోహిమంతస్యకాస్తవీవాస్త్రవంతీత్యా
 స్త్రావాః నిష్కందాః నిష్కందమానహిమబిందవత్యర్థః - చిత్తం సంప్రవ
 తీతినంప్రవంద్రీవంకుర్వంతి ద్రావయంతీత్యర్థః || సూ || శ్యాద్వ్యధే
 త్యాదినాశ్యాయతేరవపూర్వాత్-ర్థీణప్రత్యయః || ... *

మూ, ౮౨ { అవసాయోభవిష్యామిదుఃఖస్యాస్యకాస్తవహమ్ | }
 { నజీవస్యాపహరోమాంకరోతిసుఖినంయమః || *}

౮౨ || అవసాయఇతి || అహంకదాలస్యదుఃఖస్య అవస్యత్యవసాయో-వ
 సాయః సమాపకోభవిష్యామి - యమోంతకోఽజీవస్య ప్రాణస్యాపహ
 రతీత్యపహరోహతా-నక మాంసుఖినంసకరోతి - అస్తాజీవనాన్మగణ
 మేవవమితిభావః || సూ || శ్యాదినైవావాపపూర్వాత్సర్వతేహ్యతేత్స
 ప్రిత్యయః || ... ..

మూ, ౮౩ { దహ్యేహం మధునోమకంరదస్య లిహంతీతిలైహైర్మధులి
 నాయఃకోత్రసయేసస్యాంబతాహంవిగతజ్వరః || *}

౮౩ || దహ్యఇతి || అహం మధునోమకంరదస్య లిహంతీతిలైహైర్మధులి
 ధ్విః || సూ || శ్యాద్వ్యధేతిలిహేర్ధ్వః-ఉక్తైఃక్రూరైఃదుష్వంతీతీదానైఃదవాన
 వైః-గిరిర్యధాగిరివదహ్యో-దహేఃకర్షణిలిమిమ్-యనోపాయేనాహం
 విగతజ్వరః స్యాం-సఃసయతీతినాయఃఉపాయః || సూ || దున్మోరనుపసగ్గఇ
 తిణః-కోమనకోపీత్యర్థః-బతేతిభేదే || ... .. *

మూ, ౮౪ { సమావిష్టం గ్రహేణేవగ్రాహేణేవాత్రమగ్నవే | }
 { దృష్ట్యాగృహేన్దునిరగ్యేవవనాన్తాన్మమమానసమ్ || }

౮౪ || సమితి || మమమానసంవహంతాన్వనప్రదేశా-న్మరస్యగృ
 హ్లాంతీగృహే-గేహనీవతథోద్ధీపకానీత్యర్థః || సూ || గ్రహేణితిప్రిత్య
 యః-దృష్ట్యాగృహేణకుడాదిక్రూరభేదసమావిష్టమాక్రాంతమివ-అ
 గ్నవే-గ్రాహేణనక్షత్ర-అత్తంగృహీతమివభవతితిశేషః || సూ || విభాషా-గ్ర

హృతివ్యవస్థితవిభాషయాబలవచేకర్తరిణిజ్యోతిషిపచాద్యచ్ || ...

మూ, ౮౫ { వాతాహతచలచ్ఛాఖానగ్రకాశవశాఖినః! దుస్స }
 { హాహపరిక్షిప్తాఃస్వగద్భిరళిగాథకైః || ..... }

౮౫|| వాతేతి|| వాతేనాహతాఃఅతఏవ చలంత్యశ్శాఖాఃఅతాఃబాహ
 వశ్చయేషాంతే||ని|| శాఖావెదప్రభేదేషుబాహుపాశ్వకౌద్రుమాంగయో
 రితియాచవః-స్వగద్భిగుణంబద్ధిగళిభిరేవగాథకైగాఢయైః|| సూ || గ
 ణకన్నితిగాయతేశ్శిప్పినిభకప్రశ్నయః- పరిక్షిప్తాఃపరివృతాఃశాఖినోవృ
 త్తాఃస్వత్యంతితసగ్రకాఃలాసకాశవ||సూ|| శిప్పినిష్ప్వహాకప్తం-దుస్సహంఅ
 సహ్యః-సహేఃఖత్ || ..... *

మూ-౮౬ { ఎకహయససారంగగతరఘుకులూత్తమా! అవకౌ }
 { శత్రుశక్తీనామ్యశ్యమూకమగచ్ఛతామ్ || ..... * }

౮౬|| ఎకేతి|| జహితేభావానితిహయసస్సంపత్త్యః|| సూ || హశ్చవీ
 హికాలయోరిణిహంతేహీరెచ్చ తంత్రేణోపాదానాన్యధాసంఖ్యం వీ
 హికాలయోన్యూత్ ప్రత్యయేయగాగమః-ఏకహయసస్యప్రథమవయసః
 సారంగస్యగజస్యేవగతివ్యయోస్తా||ని|| సారంగశ్చతకేభ్యం గౌరవం గౌరవమ
 తంగజఇతివిశ్వః-శత్రుశక్తీనాం అవకౌసాధుచ్ఛేదనౌ || సూ || ప్రస్తుల్ప
 స్సమభిహరేఘ్నన్తిలునాతేస్సమభిహరేలంఘయాసాధుకారిత్యేఘ్నస్సృత్య
 యః-రఘుకులూత్తమారామలక్ష్మణౌ- ఋశ్యమూకమగచ్ఛతాంపాప్రా||

మూ, ౮౭ { తౌవానిప్రణిధీమత్వాసుగ్రహౌచింతయత్కపిః | }
 { బంధునావిగృహీతోహంభూయాసంజీవకఃకథమ్ || }

౮౭|| తావీతి|| అథసుగ్రహఃకపిస్తౌరాఘవా- వానినఃప్రణిధీచారౌమ
 త్వా- బంధునాభాగ్రావిగృహీతః-ఎవంత్రచ్ఛన్నంపీడితస్సన్నహంకథం
 జీవకోజీవ్యాసమిత్యర్థః||సూ|| ఆశిషిచేతిధాతుమాత్రాదాశీరథేఘ్నస్సృత్య
 యః-భూయాసమితితస్యైవస్ఫుటార్థమనునాదః-ఇత్యచింతయత్ ||...*

మూ, ౮౮ { సకతుగ్రహామన్వానో రాఘవౌమలయంగిరిమ్ | }
 { జగామసప్తవారోవ్యాయమామిహానిరమ్ || * }

౧౮॥ అ॥ అథ సోపపదాధికారః॥ న ఇతి॥ సమగ్రీవః - రాఘవాశక్త్రుః
 బునీత ఇతి శక్త్రులావేశక్త్రుఘాతినా॥ సూ॥ కర్తృణ్యత్ - మన్వావోసిచ్చిన్వక్ స
 పరీవారోహనూమదాదిసహితః - కపీనామనుష్యత్వాత్ ॥ సూ॥ ఉపనర్గస్య
 ఘృష్యమృసుష్యేబహుళమితీర్ఘః - వ్యోమమీత ఇతి వ్యోమమాయః - ॥ సూ॥
 హ్వవామశ్చేతి మాజః కర్తృణ్యాయక్ తమివోత్థితం సభః పరిచ్ఛేత్తుమివో
 చ్చీతమిత్యర్థః - మలయంగిరింజగామతత్పదమృశ్యమూకం విహాయ తమే
 వారూఢ ఇత్యర్థః॥ ... ..

మూ, ౧౯ { శక్తృదం మారుతిందూతం విషమస్థం కపిద్విపమ్ | శో
 కాపనుదమవ్యగ్రం ప్రాయజ్య - కపికుంజరం... }

౧౯॥ శక్తృదమితి॥ విషమేతి వ్యతీతి విషమస్థాపవన్నః॥ సూ॥ సుపిస్థ ఇతి కపి
 త్యయః - కపికుంజర ఇవ కపికుంజరం సుగ్రీవః - ఉపమిత సమాసః - శక్తృసుఖం
 దదాతీతీతమౄదం హితకారిణమిత్యర్థః - అన్యధా సుఖాహరణవాచినా శో
 కాపనుదశ్చ దైసపానరుక్త్యావత్రైః॥ సూ॥ ఆతో సుపసగైః కః - అతఎవ శోకమ
 పనుదతీత శోకాపనుదం సుఖాహరణమిత్యర్థః॥ సూ॥ తుంద శోకయోః పరి
 మృజాపనుదోరత్యత్రై॥ వా॥ ఆలస్య సుఖాహరణయోరితి వక్తవ్యమిత్యర్థవిశే
 షేకవిధానాత్ - అవ్యగ్రం విషమశ్యకారిణమిత్యర్థః - కపిద్విపంకపిశ్రేష్ఠం
 గంభీరస్వభావమిత్యర్థః - ద్వాభ్యాంపిబత్యర్థై సుపీతియోగవిభాగాత్ -
 మారుతస్యావత్త్వం ప్రమాంసం మారుతిం హనూమంతృ॥ సూ॥ అత ఇచ్ఛో
 ద్రుతం ప్రాయజ్య - ఇదాసీమియమేవ సీరిరినిచ్చి త్యసంధిత్సః ప్రేషిత
 వానిత్యర్థః॥ ... ..

మూ, ౨౦ { విశ్వాసప్రదవేషాసాపధిప్రజ్ఞస్సమాహితః | చిత్ర
 సంఖ్యోజిగీషాణాముత్పపాతనభంధలమ్... }

౨౦॥ విశ్వాసేతి॥ విశ్వాసం ప్రదదాతీతి విశ్వాసప్రదో కేషోయస్య సః
 భిత్సువేషధారిత్యర్థః - రామాయణేతదైవోక్తేః - పంథానం ప్రజానాతీ
 తిపధిప్రజ్ఞః పధికుశల ఇత్యర్థః ॥ సూ॥ ప్రేదాజ్ఞ ఇతి దదాతేర్దానాత్కృ
 పోపస్యప్రాత్య - మోః పపదాత్యః - సమాహితో - క్రమత్తః జిగీషాణాం

చిత్తాని సంజప్తేసంఖ్యాతీతివాదిత్రసంఖ్యఃచిత్తజ్ఞః ॥ సూ ॥ సమఖ్యైకత
సంపూర్వాత్-ఖ్యాతేశ్చపీబాదేశాచ్చకర్మావపదాత్-అసామారు
ణిసఖిస్థలముత్పపాత ॥ ... ..

మూ, ౯౦ { సురామైరివఘోణాద్భిశ్శాఖిభిఃపనాహతైః | ఋ
శ్యమాకమగాద్యుంఘైఃప్రగీతంసామగైరివ ॥ ... }

౯౦॥ సురామైరితి॥ పనానాహతై రాకంపితైరతవపసరాంపిబంతీతి
సురాపాఃమద్యపాస్తైరివఘోణాద్భిస్తద్యభిమద్భిః శాఖిభిః వృక్షైరువల
క్షితం-కించ భ్యంఘైస్సామాసిగాయంతీతీసామగాస్తైరివ ప్రగీతమువగీత
మ్యశ్యమాకమాగాత్-గతః॥ సూ ॥ గాపోషగీతిగాయతేఃపిబతేశ్చటక్-సు
రామైరిత్యత్ర॥ వా"సురాభీర్వ్యోఃపిబతేరివత్యైకతీధాతూపవదనియమః॥ ...

మూ, ౯౧ { తంషసోహరమాగమ్యగిరింవర్తహరౌకపిః | పీరో
సుఖమాహరౌ-వోచద్యుంఖి-హావిగ్రహం॥ }

౯౧॥ తమః॥ భిక్షుంపరివ్రాత్యేషధారీ॥ ని॥ భిక్షుంపరివ్రాతృకర్తృం
దీత్యయః॥ తత్రాపిభిక్షామన్తాః॥ తిభిక్షా-హావిగ్రహాయస్యసః-భిక్షా
కాలాచితవేషభ్యత్యః॥ ॥ సూ ॥ అహా-ఇత్యహా-తేః కర్మా-పపదా
చన్వరిత్యయః-కపిహా-మాన్తా-నోహా-లీలమనోహరం॥ సూ॥ హరతేరనుద్య
మనెత్-తంగిరిమాగమ్యప్రాప్యవర్తహ-తథేవర్తహరౌకవచధా-ణవ
యస్తా॥ సూ॥ వయసీచేత్యచ్-పిరోరాఘవా-సుఖమాహర్తుంశీలమస్యాస్తీతీ
సఖాహరం-అనందికస్సక॥ సూ ఆజితాచ్ఛీల్యైకత్యచ్-అవోచత్ ॥ ...

మూ, ౯౨ { బలినావముమద్రీంస్త్రంయవాంస్త్రంబేమావివ |
ఆచక్షాథామిభిరస్మాచ్చంకరేనౌ-పదుగ-మమ్ ॥ }

౯౨॥ బలినావితా॥ హేవిరాస్త్రం-దెరమెతేస్త్రం-బేమాహస్తినావివ ॥
సూ॥ స్త్రం-దెరయోరవిజపోరిత్యత్ర॥ వా॥ హస్తినాచకయోరితివక్తవ్య
మితహస్తీవృత్త్యయః-బలినౌబలాధ్యాయవాంశంకరేణేశ్వరేణాపి॥
సూ॥ కమిధాతోస్సంజ్ఞాయామిత్యచ్-దుగ-మముమద్రీం-స్త్రం-ముఖ్య
మాం-కస్తాత్కారకాదిభిఃప్రాప్తుభిః-ఇతోవర్తమానసామీశ్య

భూమికి పుట్టిన అవకాశం కలిగి ఉన్నది - చివరికి అది అంతా... ..

మూ, ౯౪ { వ్యాప్తం గుహాశయైశ్చారైశ్చ వ్యాప్తిస్సవిశాలైః |
 కుంగళ్యంగతరుచ్ఛన్తం మానుషాణామగోచరమ్ || }

౧౪॥ వ్యాఘ్రమితి'పునగుహాను శేరతత్తలిగుహాశయైః॥సూ॥అధికరణే
 శేతేత్యవృత్తయః - కూర్మైర్నింసైర్నికాసుచరంతీతి నిశాచరాః ॥
 సూ॥శరేషుశిఖరఃసహతైః సుశాచరైః - క్రవ్యమదంతీతిక్రవ్యాభిరామ
 మాంసభక్షకైస్సింహవ్యాహాదిభిః వ్యాఘ్రం ॥ సూ ॥ క్రవ్యేచ్యుతైర
 త్యాధేనవిష్టుత్తయః - తుంగశృంగఃఉచ్చశిఖరఃసచాసౌతరుచఃసన్నకృ
 తమతపవమానుషాదామగోచరమముమద్రింధ్రమితిపూర్వేణసంబంధః ॥

మూ, ౯౫ { సత్త్వమేజయసింహాధ్యాయస్సంధయసమత్ప్యహే ।
 { కథంనాడింధమాన్త్యార్థానాగతౌవిషమోపలాక్ ॥ }

❖ అధ్యక్షాది ప్రత్యయధికారః, ❖

౬౫॥ సత్యమేజయేతి ॥ సత్వాన్ ప్రాణిసఃపజయంతికంపయంతీశస
త్యమేజయాః-సర్వప్రాణిభీషణాః॥సూ॥ ఏషేభిశ్చ అరుష్విషదీత్యాదినా
ముమాగమః-త్రైస్సింహైరాఞ్శాన్ పూర్ణాన్-విషమోపలాన్ని మ్నో శ్చ త
పాషాణానతపవ నాదీస్సిరాః ధమఃత్యవలోత్పిడనాదాపూర యంతతి
నాదీంధమాన్ ॥ని॥నాదీటుధమనిస్సిరైత్యమరః॥ సూ ॥ నామీ - ధ్యోత్యైతభి
శ్చ త్రిత్యయేముమాగమః- భిత్వసప్యయన్యేహ్రస్వః-మార్గాన్-స్తనంధ
యంతిస్తనస్థయోబాలః॥సూ॥ నాసికాస్త్ర యోచ్చాన్-ధేహోఽతిధేఃఃభిశ్చ
యాజేతః పూర్వవస్తుమాగమః- తత్సమత్విషేతద్వతోఽమలాం గావిత్య
గ్ధః॥యవాంధమాగతౌప్రాప్తౌ ॥ ... ..

మూ, ౯౬. {ఉత్తరీణా - వాకథంభమాస్సరితఃపూర్వముద్వహః! }
 {అసాదితాకథంబూతంసగస్తైఃపూర్వముద్వహః! }

అసాదితాకథంబాతంసగదైఃకూలముదుర్జైః॥

౧౪. శ్రీరీధా. ౨౦౧. శ్రీచక్రాస్వామ్యహంతుత్రామ్యవహంతి
 కాలమువ్యక్తి. అతనివర్ణము. శివశా. - పరితొనరీ. చక్రము. త్రిశా. శ్రీ
 దత్తవంశ - హనుమన్తా. రంభీ. ఇతివర్ణ. శ్రీరీధా. - కుల్యాస్వామ్యహంతుతి

౧౬౮ (భట్టికాశ్యపసహ్యాభ్యాసేభకాద్యధికారకాండ.)

కూలముద్రుఁడః కూలభంజకః | సూ | ఉద్దిమాల్మెరుదివ హూరిత్యుక్తయః
త్రాపిభిమునూగమః | తైగః జైఃకథంనాసాదితౌ నానుండితౌ బూతం ||

మూ, ౯౭ { రామోఽవోచద్ధనూమస్తమావామధింలిహజ్జిరిమ్ |
{ ఐవవిద్యచ్ఛితుఃకామాత్పనావల్పంపచాన్తునీక | . }

౯౭|| రామఇతి|| అథ రామః-హనూకపోలపాశ్వే-||ని||గండకపోతౌ
తత్పాహనురిత్యమః-తద్వంతంహనూమంతం - నిందాథే-మతువ-ధ
గ్నహనురయమితిస్తద్ధః సూ|| అస్యమామపిద్యత్యతకతిద్యశీగ్రహణసామ
థాన్యత్పక్షికోద్ధ్యః - వదలేమితి- హేవిద్యకవేషానురూపమామం
త్రితం-ఆవాంపితుఃకామాత్కా-మమభిప్రాయ మనుస్యత్యైత్యర్థః-|| యజ్ఞా
పేవంచమి - అల్పంపచంసత్యల్పంపచాన్తితంపచానల్పసంతుష్టానిత్యర్థః||
సూ|| మితనఖేచేమితశబ్దస్యార్థకవరత్వా దనుక్తసమచ్చయాచ్చకారా
ద్యాఅల్పశబ్దోపపదాత్పచేభిశిత్వాహుః - మనీన్వాంతౌరతుంతౌసంతౌ
పాతెగ్లబ్ధ్యత్రాదేశః-అభింలెధీత్యభింలిహమత్యున్నతం|| సూ|| వహః
భేలిహఇతిభిముమ్ - గిరిమృత్యుమూకమైవఆగతౌ-ఆబూర్వాదిజోలజివ
సిసలోప-ఆద్యధిః|| ... .. *

మూ, ౯౮ { అమితంపచమితానంస్వభోగీణముత్రమమ్ | అవ
{ యోఃపితరంవిధిభ్యాతందశరథంభువి | .....* }

౯౮|| అ|| అథకస్తేవితాతమాహ|| అమితంపచమితి|| మితంపచమితి
మితంపచః|| సూ|| మితనఖేచేభిశిత్వేనన్యమాసేఅమితంపచంబహ్వన్నదమి
త్యర్థః-ఈకానమితితారం సత్వన్యై నెత్యమానం-సర్వభోగాయహితంస
ర్వభోగీణంమహాభోగినమిత్యర్థః|| సూ|| అత్త్వన్విత్వజనభోగోత్రగవచార్థః
ఐత్వం-ఉత్తమముత్తమపురుషం-భువిభ్యాతందశరథమావయోఃపితరంవిధి
తానీహి-శుభుల్పాహ్నిహేధిః|| ... .. *

మూ, ౯౯ { ఛలేనదయితారణ్యాద్రక్షసారుంతుదేననః | అమార్య
{ మృత్యయామూర్త్యవృతారాంమృగయావహే | }

౯౯|| అ|| అథశ్లోకమూకప్రాప్తకారణమాహఃఛలేనతి | అరుఃతి

జతీత్యుంతుదేనమర్షభేదినా॥ సూ॥విధ్వంసోస్తుదత్తతిభిః-అరుద్విః-పది
 త్యాదినాముమాగ మేనంయోగాంతలోపః-కక్షసారావణేన-సూర్యంనవ
 త్యతీత్యసూర్యంపశ్యాకీముత్యామిత్యతిగోప్యేత్యథః- - నభిసూర్యసం
 బంధేనైకస్యాదనమథనమానేపి దృశినైవేష్యతే॥ సూ॥అసూర్యలలా
 టయోఃదృశితపోరితిభిముమాగమః - పాఘ్రాదినాదృశేః పశ్యాదేశః-త
 యామూత్యా-ఉపలక్ష్మితానోస్తాకం దయితా-ఫలేనమాయామృగభర్త
 నా-అరణ్యోద్భృతా-తాంమృగయావహేలస్విష్యావః - మృగలస్విషణే-
 సావ్యథాణ్యంతః॥ ... .. *

మూ, ౧౦౦ { ప్రత్యుచేమారుతీరామమస్తీవాతీతివానరః॥ శ
 మయేదపిసంగ్రామియోలలాటంతపరవిమ్ ॥ }

౧౦౦॥ ప్రతీతి॥అథమారుతీః హనూమాన్త్రామంప్రత్యుచేప్రత్యు
 వాచ-కిమితిసామ్నావాతీతిప్రసిద్ధోవానరోస్తీ-యోవాతీసంగ్రామిరణే-
 లలాటంతపతీతిలలాటంతపః సర్వోత్తరః॥ సూ॥అసూర్యలలాటయోరితి
 భిముమ్-తంరవిమపిశమయేదపసాదయేత్-శమయితుంశక్తోతీత్యర్థః॥ శ
 విశ్చేతిశత్యథావిక్॥ ... ..

మూ, ౧౦౧ { ఉగ్రంపశ్యేనసుగ్రీవస్తేనభ్రాతృనిరాకృతఃతన్య
 మిత్రియతాదూతస్సంపాప్రాప్తివశంవదః ॥ }

౧౦౧॥ ఉగ్రంపశ్యేనతి॥ ఉగ్రంపశ్యేతీత్యుగ్రంపశ్యః పాపదశీః ॥
 సూ॥ఉగ్రంపశ్యేత్యాదినా నిపాతనాదణ్బాధేన భిముమ్-పశ్యాదేశశ్చ
 తేనభ్రాతృతేన వాలినా సుగ్రీవోనిరాకృతః హృతదారో నిరస్తఇత్య
 థః-మిత్రమాత్మన ఇచ్చతోమిత్రియతః త్వయామైత్రిమిచ్చతఇత్యర్థః ॥
 సూ॥సుఖలత్సనఃకృచ్ఛ-తతోలబ్ధత్రాదేశః - తస్యసుగ్రీవస్యవశంవదతి
 తివశంవదో-సుకూలచారీ॥ సూ॥ప్రియవశేవదఃభిచ్ - ఏవంభూతస్సం
 పాప్రాప్తిశి ... ..

మూ, ౧౦౨ { ప్రియంవతోపవైకాహంబురేమిథ్యాపరంతప
 నభ్యాతేనదశగ్రీవంనిహంతాసిద్విశంతపమ్ ॥ ... }

౧౮౦ (భట్టికావ్యశాస్త్రాభ్యాసశాఖాధ్యక్షావళి.)

౧౦౨॥ ప్రియంబవత్యతి॥ హారామద్వివతఃపర్యాంతాచరాచరీర్వివతః
తదమహావీరమపీత్యర్థః-పూర్వవత్తచిముమాగమే సఖయోగాంతలోపః
చక్రీ వనిహంతాసి-హనిష్యసి-నిపూర్వాధ్యంతెర్లుటిసి-జాసినిప్రహణే
యోత్ర సంఘాతవిగృహీతవివర్యస్తగ్రహణేపిశేషత్వ వివక్షాయామేవవక్త్రీ
విధానాదిహతచవివక్షాయాంకర్తృణిర్విత్తీయైవ॥ ... ..

మూ, ౧౦౩ { వాచంయమోహమస్యతేనత్యమేవబ్రహ్మిమితే ।
ఏహిస్వంసహంమిత్రంసుగ్రీవంకురువానరమ్ ॥ }

౧౦౩ ॥వాచంయమగతి॥ అహమస్యతేవిషయేవాచంయచ్చతీతివా
చంయమోహానప్రతీ॥ సూ ॥వాచియమో ప్రతగతిభిచ్- వాచంయమపు
రిందరౌజైసిపారసామ్యమూగపః - సత్యమేవతేమభ్యంబ్రహ్మి-ఎహ్యగ
చ్చ-స్వంసహంతిస్వంసహం స్వకార్యమమ్॥ సూ ॥పూస్వయో
గ్రాసేమూగిభిచిముమ్-సుగ్రీవంసామచానంమిత్రంకురుయతస్తేహస్త
ధానాగ్యసిద్ధితిథావః॥ ... ..

మూ, ౧౦౪ { స్వంకషయత్యౌఖంరామకల్పతరుంకపిః॥ ఆచా
యాభ్రంకషంప్రాయాన్మలయంఘలశాలినమ్ ॥ }

౧౦౪ ॥స్వంకషయే తల-చక్రీహనూమా-స్వంకషంతీతసర్వం క
షాణిస్వవ్యాప్తియశాంస్యవశాఖాయస్యతం రామమేవకల్పతరుమా
దాయగృహీత్వా-వృత్తమారోశ్యేత్యర్థః - అభ్రంకషతీత్యభ్రంకషంస
ర్వకూలత్యానిహంతాప్రావిభచిముమ్- ఘటేనమాతాదినాకార్యసిద్ధ్యాచ
శాలితభ్రంకషశాలినం - మలయంమలయాద్రింప్రాయాత్ప్రయాతః -
అత్రయత్యౌఖంరామకల్పతరుమితీసావయవరూపకం॥ ... ..

మూ, ౧౦౫ { మేఘంకరమివాయాంతమృతంరామంక్లమ్యాన్వితః॥
చృష్వామేనేనసుగ్రీవావాలిభానుసంఘయంకరమ్ ॥ }

౧౦౫ ॥మేఘంకరమితిక్లమాన్వితోవాలిభానుసంఘాతాత్క్లమంతః
ప్రీతః- మేఘాను-రోతీతమేఘంకరం-మేఘలి-భయమకృత్తిభిచిముమ్-
ఎతేనవ్యాన్వితః - తమృతంచక్లయమివాయాంతం రా

అంబుజ్విన్వహాలిఖానురవేన్యచమితసమానః బుమహావర్ణలింగాః తేఽతి
భయంకరోతితభయంకరంసమేన-చాలిభయరముమోచత్యేకః ॥

మూ. ౧౦౬ { ఉపాగ్నీకురుతాంసఖ్యమన్యోన్యస్యప్రియంకరా |
క్షేమంకరాణికార్యాణిపర్యాలోచయతాంతతః ॥ }

౧౦౬ ఉపాగ్నీతి అన్యోన్యస్యప్రియంకురుత ఇతిప్రియంకరా వరస్స
రోపకారకాసంత-తారామసుగ్రీవాలగ్నస్సమీపేఉపాగ్నీ-సామీప్య
వ్యూహాభావః-సఖ్యంమైత్రీం॥సూ॥సఖ్యర్థః-అకురుతాంలగ్నపాక్షికం
మైత్రీంద్రతుతిత్యర్థః-తతస్సఖ్యానంతరం-క్షేమంకుర్వంతీతిక్షేమంకరా
ణిసూ॥క్షేమప్రియమద్రైశ్చైతవకారామభయతాపిభవిముమ్-కార్యా
ణ్యనంతరకర్తవ్యాః-ప్రత్యాలోచయతాంపర్యాలోచితవంతౌ-అచేత్స
రాదికాతంతరంరిజితతస్తామాదేశః ॥ ... ..

మూ. ౧౦౭ { ఆశితంభవముతుగ్మప్తంవర్ణితంశయితంస్థిగమబ
హ్యమన్యతకాకుత్స్థఃపీనాంసైచ్చయాశ్చతమ్ ॥ }

౧౦౭ ఆశితంభవమితి॥కపీనాంకపిసః-బంధి-స్వేదభయార్భతం-ఆశిత
ఇత్యుచ్చార్యాదశ్చాతెరవివక్షితకమాణికతరిక్తః-ఆశితస్యభావఃఆశి
తంభవః॥సూ॥ఆశితేభవఃకరణభావయోరితిభావేభవిముమాగమః-తి
మాశితంభవం-ఆశితమశనంభోజనమియావత్-ఉతుగ్మప్తమైత్రీకౌ
శనంక్షేపితమిత్యర్థః-వర్ణితంవర్ణనం-శయితంశయనం-స్థితంస్థితిస్సర
త్రభావైక్తః-దృష్ట్యాకాకుత్స్థారామోబహ్యమన్యతదిరాత్సవప్రసాధర
బ్ధం-తేజాంస్వచ్ఛంకచారందృష్ట్యాసంకుప్తఇత్యర్థః ॥ ... ..

మూ. ౧౦౮ { తతోబలిందమప్రఖ్యంకపిర్విశ్వంభరాధివమ్ | సు
గ్రీవఃపాబ్రవీద్రామంవాలినోయధివిక్రమమ్ ॥ }

౧౦౮ తత ఇతి । తతఃకపిదైష్టాదర్శనానంతరం-కపిఃసుగ్రీవః-బలింద
మమరీతిబలిందమౌబలిధ్వంసీవిష్టుః-తద్వత్ప్రఖ్యతిప్రకాశతఇతితత్ప్ర
ఖ్యం॥సూ॥అత్యోమాగ-ఇతిః-విశ్వందిభికాతివిశ్వంభరాభావః-ఉభ
యతాపి॥సూ॥సంజ్ఞాయాంభృత్యవృజిత్యాపినాభిరతన్యతధింశాతి

త్యధికఃశ్రావ్యవత్ - రామం - వారిహియుధివిక్రమంప్రామాదత్ - రా
మాయహివాతెత్యథః - అకథితకమశ్వవివక్షాయాంద్వితీయాః । *

మా.౧౦౯ { వసుధ్రాయాంశ్చ త్స్నియాంనా సీవాలినమోబలి
ప్రీహ్యదయం గమమేతత్త్వాంబ్రవీమివరాధవమ్ । }

౧౦౯ । వసుధ్రాయామితి ॥ కృత్స్నియాంవసునిధారయతీతి
వసుధ్రాధూఃశ్రావ్యవత్తవిఃసూ॥భిచిహ్రిస్త్యః - తస్యాంవాలినమోబలి
బలాధ్యోనా సీ-హ్యదయంగచ్ఛతీతిహ్యదయంగమంహ్యద్యతం । సూ॥గమ
త్యేతినంక్షాయాంభవ-హ్యద్యతస్యేయంసంజ్ఞేతిమన్యతే - ఏతద్వావిబలిం
త్వాంబ్రవీమితుభ్యంబ్రవీమిత్యథః - హ్యవద్వికమకత్వం - శరాభ
వంనబ్రవీమి - తదుత్కలైఃనతేవరాధవంబ్రవీమివసర్వోత్కృష్టత్వా
త్ - కింతుహ్యద్యతంవాచ్యమిత్యవ్యతేత్యథః॥ ... .. *

—* ఇతిభికారికారః - *

మా.౧౧౦ { దూరగైరంతగైర్చాతైభవానత్యంతగక్ష్మియః ।
అతిసంక్రందస్యస్యాన్మృద్ధఃకిముతవాలినః । *

౧౧౦ అ॥రామోత్క-మ-మేవాహ॥ దూరగైరితి ॥ హేరామక్రుద్ధో
భవాదూరగైరదూరగామిభిరంతగైర్లక్ష్మపాతిభిరమోహైతిత్యథః -
చాతైస్సాధిచైరత్యంతగా అతిఘామింగతాశ్రీర్యస్య॥సూ॥అంతాత్యంత
త్యాచినాసర్వత్రగమెత్తః-తస్యసంక్రందనస్యంద్రస్యాపి- సంచాదిత్వా
న్మృద్ధః-స్యాత్ - ప్రత్యథీకభవితుంశక్నుయాదిత్యర్థః॥సూ॥శబిచ్ఛేతిశక్త్య
త్వాథకలిక్ - శేషే ప్రథమః-వాలినఃకిముతతజ్జస్యకపెరితిభావః॥

మా.౧౧౧ { వరొశుమునేర్వాటినంజాతోదస్యహారణే ।
వ్యావ్రసరఃప్రాతిరుద్యన్నిపతమోశహః । ... }

౧౧౧ । అ॥తథాపివాలిబలంవిదింత్యకంకతేమహ్యదయమిత్యాహ
క్షోభ్యమేనమరేదేత్యాదినా॥అసీర్వంమహావీరః-కింతువాలిరణేదస్యహః
శహ్యాశ్చక్రస్యశ్చాత్ ॥నిదమ్మకాత్రవశత్రవభత్యమరణి సూ॥క
శ్చిత్తానశ్చత్యాకీరణేకాంకెదక ప్రత్యయఃఇతిమునేప్రక-హ్యగోకర

హాస్యప్రసాదప్రాతర్దినాపాత్రుశ్చక్త్యర్థగః - ఉత్పాదకాది
లభ్యకృతాదేః తమాంశస్యపహంతిశ్చమోపహాస్యార్థః | సూ | అపెన్
శతమసోరితి హంతెరపహాస్యార్థప్రత్యయః - సభవావార్యప్రశిరోదు
ర్వారగతిస్సంజాతః | ... ..

మూ-౧౧౨ { అతిప్రియత్వాన్నహీమకారం ప్రతిపద్యతే | చె }
{ తోవాలివధం రామన్లకాపహమువస్థితమ్ | }

౧౧౨ | తతః పిమతలహా | అతిప్రియత్వాదితి | హీరామన్లకాపహ
హంతిత్వేకాపహంసర్వయః భోచైధరకం-పూర్వవద్దః-ఉపస్థితంప్రత్యామ
భ్యాదానన్నం వాలివధం- అతిప్రియత్వాద్వావివధస్యప్రతిపద్యతే
తా-తరంవ్యగ్రమత్యేక్యక్యాత్వరమాణం మచేతానప్రతిపద్యతేనా
చ్యేతి-వాలిబలానుభవిత్యత్వాన్నవిశ్వసితిహీన్యభవః | .. *

— * ఇతిదాధికారః - * —

మూ-౧౧౩ { శీర్షఘాతినమాయాతమరీచాంత్యాంవిలోకయత్ | ప }
{ తిష్ఠుం యజ్ఞోపేతాంమన్యేహంచాలినః స్త్రియమ్ | }

౧౧౩ | అ | తహీమాభూనైత్యాహాశీర్షేతి | హీరామ-అహంరి
పూడాంశీమాణహంతిశీర్షఘాతినంశీర్షేదినం | సూ || కుమారశీర్షయో
నికాడితిహంత్యేని ప్రత్యయః-అయాంత-త్వాంవిలోకయన్వారినః త్రి
యంవత్త్రింపతింహంతిపతిష్ఠుం | సూ || లక్షణేనాయావత్యోష్ఠగిరిహ
వైష్ణవ-గమహనైత్యాదినాడుపధాలోపః-హూహంతెరితుత్వంలేనలక్ష
ణేనపాణిరేఖాదినాడుపేతాంమన్యేవాలినంచాతంమన్యత్వార్థః-ఉభయ
బలవర్యాలోపనయామేమనఉభయతోదోలాయతఇతిభావః | ...

మూ-౧౧౪ { శత్రుఘ్నాన్యధిహస్తీహ్నగిరిక్ ఓవ్యన్నకృత్రిమాత్ | }
{ శిష్టిభిఃపాశైః శ్రుధస్తృమూలయోహ్యూపాయవాత్ | }

౧౧౪ | అ | శ్రుధస్తృమూలయోహ్యూపాయవాత్ ప్రకటయన్వాహ | శత్రు
ఘ్నానిరియధిహస్తీహంతంశక్తిహస్తీహస్తీహ | శక్తిహస్తీహ
యోహ్యూపాయవాత్-శత్రుఘ్నంశిష్టిశత్రుఘ్నానిసూ |

వస్యప్రతిపత్యథాంప్రత్యయాథాం-వ్యామస్సహోభ్రంకమాన్ సప్త
తరూనభినద్యదారయత్-భిదెర్లక్ || ౧ || బిభేదవపునస్సాలాంత్యైకేనమ
హేషుడేతిదత్తనాత్ | ... ..

మూ, ౧౧౮ { తతో వాలిపశావధ్యే రామత్విగ్జితసాధ్వసః | అ
భ్యయాన్నిలయంభ్రాతుస్సుగ్రీవోనినదత్తదధ్యక్ || }

౧౧౮ || తత ఇతి || తత స్తరుభేదనానంతరం-వాలిన్యేవపశావధ్యే అలభ్య
సతి- రామవివఙ్ముతుమృతావృతుప్రయక్తో వాయజతేతి ఋత్విగ్యాజకోయ
స్యసరామత్విగ్-అతవివజతసాధ్వసోనిస్సీకః - ధృష్టోతితిదధ్యక్ ధృష్టశ్చ ||
సూ || ఋత్విగ్ధృగి త్యాదినా ద్వావపిష్టిస్సప్రత్యయాంతోనిపాతనాదేవదధ్య
గితిద్విర్వచనం || సూ || వీప్రత్యయస్యకురితికుత్వం-సుగ్రీవోయజమాన ఇతి
భావః-నినదత్త సింహనాదంకుర్వత్ - యజమానపాఠశ్చగమ్యతే-భ్రాతు
ర్వానినో నిలయమాలయమభ్యయాచభియాతః- పశుమానైశుమిత్యర్థః-అ
భ్యభూదితిపారేవ్యభియానమేవాభిభవః | ... .. *

మూ, ౧౧౯ { గుహాయానిరగాద్వాలీసింహేషామృగమివద్యవత్ | భ్రా
తరంయజ్ఞీయస్సంఖ్యే ఘోషేణాపూరయత్ దిశః || ... }

౧౧౯ || గుహాయానితి || సంఖ్యేషు ధేభియోఽయస్య యజ్ఞోక్తశ్చతు
భీషణ ఇత్యర్థః-కర్తృణిషష్ఠీ || సూ || ఋత్విగి ల్యావినాయుటస్పిత్ - యజేరస
మాస ఇతి సుమిసంయోగాంతలోపః - కుత్వేనకారస్యజకారః - వాలీసిం
హేషామృగమివభ్రాతరంసుగ్రీవం-పశ్యవస్సభిగమవ్యక్-ద్యులభిగమన ఇతి
భాతో-స్వర్తమానసామిష్టేలటశబ్దోల్లటశ్చతర్మువచాదేశః ఘోషేణ
సింహనాదేనదిశః || సూ || ఋత్విగాదిత్యాదినావీప్రంతోనిపాతః- ఆపూర
యత్ గుహాయానిరగాన్ని గ౯తః | ... .. *

మూ, ౧౨౦ { వ్యాయచ్ఛమానయోర్మూహోభద్రద్యశయోస్త
యోః బాణముద్యతమామనసీదిత్వాకుకులనన్త సః || }

౧౨౦ || వ్యాయచ్ఛమానయోరితి || ఇత్యైవకుకులనందనో రామః- వ్యాయ
చ్ఛమానయో వ్యాప్రియమాణయోర్మూద్యమానయోరిత్యర్థః || సూ || ఆజో

యమహనభితియమేరాజ్యుర్వాదకర్తృకత్వాదాత్మనేవదం-సదృశయోస్య
మానయోస్యమయావయోః-త్యదాదిష్యిత్యత్ర॥వా॥ సమానాన్యయోరుప
సంఖ్యానాత్సమానోపపదార్థ్యకైఃకఞ్చిత్త్యయః - దృగ్దృశవతుష్యితీసమా
నస్యసభావః-తయోర్వాలిసుగ్రీవయోర్భేదేమాథో-యమసావిలివివేక్తు
మశక్తస్సన్నిత్యర్థః-ఉద్యతంతూణాదుద్యతంబాణమాయంసీదుపసంహృ
తవా-యమేరాజ్యుర్వాల్లుజీసగిడాగమా॥సూ॥ నేటితిప్రతిషేధాన్న
హరింతలక్షణావృద్ధిః-అకర్తృభిప్రాయత్వాత్॥సూ॥ సముదాశ్చ్యే
యమోగ్రచ్చతినిత్యనేవదం-సకర్తృకత్వాత్॥అశోయమహనభితితత్త్వే॥

మూ, ౧౨౧ { ఋశ్యమూకమగాల్లా-ంతఃకపిర్మృగసదృగ్గ్రతమ్ ।
పిష్టి-ంధాద్రిసదాత్యర్థంసిప్పిష్టఃకొష్టముఛ్యసః॥ .. }

౧౨౧॥ ఋశ్యమూకమితి॥కపిస్సుగ్రీవఃకింకిందధాతీతికిష్టి-ంధాగు
హః॥సూ॥అశోయమసగైఃకపిస్త్రీత్వాత్పావ- పాగస్య-రాదిత్వాత్సదాది
నిపాతః తస్యాఅర్చితత్రసీదతీతత్సదాతద్వాసినావాలినా॥ సూ॥ స
త్సూద్విషేషిష్ట-అత్యగ్రంసిప్పిష్టోసిప్పిడితః- అతఏవక్లాంతశ్చాగ్రింతః
అతఏవ కోశ్లమీషదస్యంయధాతధా ॥ సూ॥ కవంచోష్ణఇతికో- కా
దేశః-ఉభయస్త్రృగదనదృక్పద్యసంయధా తధా-పూర్వోపసంఖ్యానాదే
వసమానోపపదార్థ్యకైర్వి- కేషంసంభవంపూర్వవత్- ద్రుతంతీప్ర
ఋశ్యమూకమగాత్ ॥ ... ..

మూ, ౧౨౨ { ిత్వావారిద్రుహంరామోమాలయాసవిశేషణమ్ ।
అంగదస్యంపునహానుంకపినాహ్వయయద్రణే॥ .. }

౧౨౨॥ కృత్వేతి॥అథరామోవాలినైద్రుహ్యతీతివారిద్రుహంవాలివి
రోధినంసుగ్రీవం॥సూ॥సత్సూద్విషేత్యాదిగాన్వీవ-మాలయాలతాన్విత
యాసవిశేషణంసచిహ్నంకృత్వా-అజ్ఞదంసూతభత్యంగదసూఃఅంగదజన
కః-తనైవక్ష్యే-తమంగదస్యంవాలినం॥సూ॥ ఓస్సుపీతియణాదేశః- హం
తుంకపినాసుగ్రీవేణపునరాహ్వయయత్ సస్పర్థమావ్యయామోస-హ్వయ
శానానాదానింంతాలిజీ॥సూ॥కాచ్ఛాసాహ్వోత్యాదిగాయక్ - అక

త్రాధిప్రాయత్వాత్ సూ॥ తేన శ్చేతి నాత్మ నేవదం ॥

...*

మూ, ౧౨౩ { తయోవాన్ సరసేనాన్యోన్యం ప్రహరేతసుచ్చిదమ్ |
వాలినోదూరభాగ్నామోదూరం ప్రాణాదమత్యజత్ ॥ }

౧౨౩॥ తయోరితి॥ వానర సేనాన్యోన్యన్వనరవర్తిభయోః - నయతే
స్పదాదినాన్వీత్ ॥ సూ॥ ఏరసేకాచ ఇతియథాదేశః - తయోర్వావిసుగ్రివ
యోః-సంప్రహరేసంయుగసతి॥ ని॥ సంప్రహరభిసంపాతకలిసంస్పృట
సంయుగాఇత్యమరః-రామోదూరభాగ్నారగతఏవపక్ష॥ సూ॥ భజోణ్యః-
వాలినస్తనుచ్చిదంశరీరచ్ఛేదినం-సదాదినైవన్వీత్ - ప్రాణానతీతిప్రాణా
దంప్రాణహరిణం॥ సూ॥ అదోనన్వ ఇతిలిట్ - బాణం అత్యజత్ ముమోచ॥

మూ, ౧౨౪ { అథదాతేనజవినా లేనవిధోమహాకవిః ప్రవ్యాప్తౌ |
సకరం నాదంకుర్యన్తామదుఘోర్చినామ్ ॥ అగ్రగా }
మూ, ౧౨౫ { వాచశూరాణామభిఘ్నాస్సర్వవిద్విషామ్ శంస్త
రూపస్థిన్ ప్రజ్ఞగ్విపపాతసహసాభువి॥..... }

౧౨౪॥౧౨౫॥ అ॥ అథయుక్తైః వాలి పాతమాహ-అథదాతేనైతి॥ అగ్ర
గావెతివ॥ అథదాణమోషానంతరం - అగ్నినాగకామాన్ దోష్ఠిలికామదు
ఘః॥ సూ॥ దుహఃకవః ఘశ్చేతికపిఘకారశ్చంతాదేశః - శూరాణామగ్ర
గచ్ఛతీత్యగ్రేగావలగ్రగామి ॥ సూ॥ అన్యేభ్యోపిద్యక్యంతేఇతిగమేర్వ
నివ-విద్యనోరనునాసికస్యాదిత్యాత్వం-స్వవిద్విషాం - కమణివక్ష్యే-అభి
భవతీత్యభిఘ్నారభిభవితా॥ సూ॥ స్త్విప్యేతిభవతేన్వీత్ - కమిసుఖేతిష్ట తీతిశం
స్తః-సుఖైకవృత్తిః॥ సూ॥ స్థఃకచెతిత్వతేకప్రత్యయః-తద్రూపంస్వరూపం
యస్యసశ్యంస్థరూపః - సుఖపరాయణఇత్యర్థః-స్థిరప్రజ్ఞస్సమహాకవిఃవాలీ-
జవినావేగవతాతేనదాతేనవిధస్సక్ కవ్యమదస్తీతిక్రవ్యాదోమాంసభక్ష
కాఃగృధ్రాగోమాయప్రభృతయః॥ సూ॥ క్రవ్యేచెతివిప్రీత్యయఃతేషాం
త్రాప్తకరంభయంకరంయథాతథానాదంకుర్యన్ ఉచ్యేతిక్రొశక్సహ
సాభువిపపాత॥ ... .. *

౧౦౮ (భట్టికావ్యేశ్వరవ్యాఖ్యానేః ధూతాధికారకాండే)

మూ, ౧౦౬ { వాలినంపతితంద్యప్రవానరారిపుఘాతినమ్ | బా }
 న్దవక్రొశిన్ భజురనా ధాఃకకుభోదశ || .....

౧౦౬|| వాలినమితి || రిపూ౯ హంతీరిరిపుఘాతినం || సూ|| సుప్యకాతావి
 తితాచ్ఛీత్యేణిః-పతితం వాలినంద్యప్రవానరా ప్రదువజీవినఃకపయః-బద్ధ
 వఎవబాంధవాః పుత్రకళత్రాదయఃతథవక్రొశంతీతిబాంధవక్రొశినఃత
 ద్వద్విలపంతః|| సూ|| కతఁ ర్యుపమానఇతిణిః - అనాధాస్సంతోదశకకు
 భోదిశోభేజఃఅపలాయంతేత్యధః|| ... ..

మూ, ౧౦౭ { ధిక్తాశరధిమిత్త్యుచుర్దునయోవనవ ర్తినః | ఉపే }
 యుర్దుధుపాయిస్యఃక్రొశంత్యస్తంకపిప్రీయః||*

౧౦౭|| ధిగితి || వనెవతఁతెశాస్త్రతో నియమాదివివనవతిః||
 సూ|| ప్రతఇతిణిః-మునయఃతత్రత్యాఃవాన ప్రస్థాదాశరధింరామంధిగి
 యోచుః-నిరపరాధవధాత్-రుణయాని-రుగిత్యధః- మఘవిబంత్యధీ
 శ్చమితిమధుపాయిస్యఃత్యధోగ్యఃదుభితేశానధిజ్ఞాత్యధః- బహుళ
 మాధిస్త్వః-త్యోగ్యః-త్యేణిః - కపిప్రీయోవాల్మీకివరోధాంకనాఃక్రొశం
 త్యోవిలపంత్యస్తంవాలినముపేయఃఉపసమరిత్యధః|| ... *

మూ, ౧౦౮ { రామమచ్చైరుపాలభ్యసూమానీకపి ప్రభుః | ప్ర }
 గువెదనయాగ్లాయ౯ సాధుంమన్యమసాధువత్ || }

౧౦౮|| రామమితి|| శూరమాత్మనంమన్యతఇతిశూరమానీ|| సూ|| ఆత్మ
 మానెఖశ్చేతిచకారాస్త్యన్యరేణి - కపిప్రభువాళీ-ప్రణవెదనయా
 ప్రహరవ్యధయా - గ్లాయ౯ కీణస్య౯ సాధుమాత్మనంమన్యతఇతిసాధు
 మ్మన్యం-తేనైవఖశిదివారి త్వచ్చ్య౯-రామమసాధునాతుల్యమసాధువత్
 సూ|| తేనతుల్యమితివతిః- ఉచ్చైస్తారముపాలభ్యనిశ్చంకమశపత-లభేరనిటా
 టుతి|| సూ|| యుల్ యులీతినల్పేధత్వజ్జై|| ... *

•—————*లభధూతాధికారః*—————

మూ, ౧౦౯ { మృషాసిత్వంహవిర్యాజీరాఘవచ్చర్మతాపసః | అశ్య }
 వ్యాసక్షణాతిత్వాద్భ్రష్టాఘ్నంపాపసమ్మితః|| }

౧౦౯ | ౮ | తత్రాష్టాభిరుపాలంభమాచప్తై - మృషేత్యా
దిభిః || హేరాఘవత్వంభద్వతాపసః కవటతాపసః కించమృషామిద్యే
వహవిషాఇప్తవాక్ హవిర్యాజీ-చాంభికఇత్యథః || సూ|| కరణేయజ్ఞత
ఘాతేణినిః - కించాన్యేనయోధ్యావ్యాసక్తంహతవానన్యవ్యాసక్తఘా
సూ|| కర్తృణహనఇతిఘాతేణినిః-తత్త్వాత్-బ్రహ్మణంహతవతాంబ్రహ్మ
ఘ్నం||సూ|| బ్రహ్మఘ్నానివృత్తేషుక్తివ్ - పాపేనసంమితస్సంగతః-చ
రేణసమాయుక్తమితిసిద్ధవధాచరణాత్ - త్వంబ్రహ్మహత్యాపాపధాగ
సీత్యథః || ... .. *

మూ, ౧౩౦ { పావకృత్సృగ్గాంమధ్యేరాజ్ఞిపుణ్యకృతస్సుతః |
మామపాపంమరాచారకిన్నిహత్యాభిధాన్యసి || }

౧౩౦ || పావకృదితి || హేరామమరాచార-పుణ్యకృతపుణ్యకృతవతో
రాజ్ఞోదశరథస్యనుతస్తధాపిషావకృత్పాపంకృతవాంస్తవం - అపావవన
పరాధంమాంసిహత్యసుకృతాంసాధుకారిణామధ్యే||సూ|| సుకమకపా
పమంత్రపుణ్యేషుకృణఇతిసర్వత్రఘాతేష్వివ - కిమభిధాన్యసిఅకార్యకారి
ణస్సభామధ్యేవత్సంజిహ్వకథంప్రవతేవతేత్యథః || ... *

మూ, ౧౩౧ { అగ్నిచిత్సోమసుద్రాణరథచక్రచిదాదిషు|అన
లెష్విప్తవాక్ కస్తాన్నత్వయాపేక్షితఃపితా||...*

౧౩౧ || అగ్నిచిదితి || హేరామఅగ్నించితవానగ్నిదీప్తఅగ్న్యథామి
ప్తకాచయనంకృతవానిత్యథః || సూ || అగ్నోచేరితిష్వివ-సోమంసుతవాం
తోమసుతసోమయాజీత్యథః || సూ || సోమేసుఇతిష్వివరథచక్రమివచీయ
తఇతిరథచక్రచిత్ రథచక్రవిధోగ్న్యథాఇప్తకాచయఇత్యథః || సూ || కర్తృ
ణ్యగ్న్యభ్యామితి ధాతూపపదప్రత్యయసముదాయేనాగ్న్యభ్యా
యాయాధ్యగ్న్యధారేష్టకాచయనవిశేషాభ్యాం-చివోతేఃష్వివస
అదిత్యేషాంతేషుశ్చేనకంఠచిదాదిష్వనలేష్వనలాధారేష్టచితావేదిష్విప్త
వాన్సొతయాగః-యజేః క్రతవప్రత్యయః-పితాతేజసకోరాజాదశరథః-
చరమధామికః-కస్తాన్నత్వయానాపేక్షితోనవిచారితః తాదృశస్యపితుర

భక్త్యుత్పేదోక్తాః - హేకౌసల్యాయాఃజాతకౌసల్యజరామ॥సూ॥పంచ
మ్యామజాతావిడిః - తేహంశశకాదీనాంకపిరహమేకోఽన్యతమోపిన
ప్రేమ్యతనిషిద్ధపేత్యథః॥ ... ..

మూ, ౧౩౫ { కథందుస్థఃస్వయంధర్మైప్రజాస్తవంపాలయివ్య }
{ నిఁ ఆత్మనుజస్యజిహ్రోషిసామిత్రేస్తవంకథంనవా॥ }

౧౩౫॥కథమితి॥స్వయంధర్మైదుష్కృతిపృథీతిదుస్థఃఅప్రతిష్ఠితః॥సూ॥
ఆతపోససగౌఠికర్తృకప్రత్యయః-త్వంప్రజాతాఃప్రజాఃజనాః॥ని॥
ప్రజాస్యాత్సంతతోజనభక్త్యుచరః॥సూ॥ఉపసగౌచసంజ్ఞాయామితిజనే
డః-కథంపాలయివ్యసి-స్వయమధార్మికస్వప్రతిబంధ్యోవోచ్యంఖల
వృత్తిః-ప్రజాఃకథనియంతుంశక్నుయాదిత్యథః - కించాత్మానమనుజాత
ఆత్మనుజః॥సూ॥అనాకర్మణీతిహ-తస్యసామిత్రైర్లక్ష్యణస్యవాకథంన
జిహ్రోషిలక్ష్యణాత్కథంనలజ్జనభక్త్యథః సంబంధసామాన్యేషష్ఠీ॥.....

మూ, ౧౩౬ { మన్యేకింజమహంఘ్నంతంత్వామక్షత్రియశేరణే॥ }
{ లక్ష్మణాధిబమవృత్తంప్రయుక్తమనుజేననః॥...జ }

౧౩౬॥అ॥అన్యేషవిప్రశ్యంతభక్త్యస్యోదాహరణాన్యాహ॥మన్యఇతి॥
తత్ప్రాపితబ్రహ్మసంవోపాధివ్యభిచారాధర్మత్వైవప్రయుక్తైరితి॥అధిజా
తోఽధిపోఽగ్రజగత్స్యః॥సూ॥ఉపసగౌచసంజ్ఞాయామిత్వస్యవ్యభిచా
రః-ప్రజేతివచసంజ్ఞత్వాత్-హెలక్ష్యణాధిబసోన్మాకమనుజాతేనానుజేన
సుగ్రీవేణ॥సూ॥అనాకమణీష్ఠ్యంతం-తస్యవ్యభిచారః - సోమవిక్రయా
త్యాదివతఃమాశ్రవణాత్ప్రయుక్తంప్రేరితందుర్వృత్తందురాచా
రం-తదేవాహ-క్షత్రియాజ్ఞాతంక్షత్రియజం॥సూ॥పంచమ్యామజాతావి
త్యస్యవ్యభిచారః-క్షత్రియశబ్దస్యజాతివాచిత్యాత్-అక్షత్రియశేక్షత్రియః
ప్రేరియోగికరణేష్టుస్తం-అనపరాధినిమయివానరేప్రచభన్నప్రహారిణం
త్వామహంకింజంకుతోపిజాతంమన్యే-నశుదశరథజమిత్యథః॥సూ॥సప్త
మ్యాంజనేడౌన్యైక్తస్యసప్తమివ్యభిచారః॥... ..

—*అథానుపపదాధికారః—*

మూ, ౧౩౬ { ప్రత్యుచేవాలినం రామో నాకృతం కృతవాన }
 { హమ్|యజ్విభిస్సుత్వభిఃపూర్వైఃజరద్భిశ్చకపీశ్వర || }

౧౩౬ || ప్రత్యుచేవాలినం రామో వాలినం ప్రత్యుచే - కిమితి హేకపీ
 శ్వర పూర్వైఃపురాతనైర్యజ్విభిః విధివదిష్టవద్భిః- సుత్వభిఃసోమం సుతవ
 ద్భిః||సూ||సుయజోజ్వ=నివ్-జరద్భిఃవృద్ధైః || ని|| ప్రవయాఃస్థవిరోవృద్ధోజీ
 నోజీనో= జరన్నపీత్యమరః||సూ||జీర్యతేరత్య-అకృతమహం నకృతవాన్
 అపితుతత్కృతమేవాకాషామిత్యథః||సూ||నిష్ఠైతి. క్తవతూ|| ...*

మూ, ౧౩౭ { తహి జాలైర్గలేపానై స్తిరశ్చాముపసేదుమామ్ | }
 { ఉషుషాంపరదానైశ్చసాధం నిధనమైషిమః || }

౧౩౭||అ||కింతైఃకృతంతదాహ||తేహీతి|| తేవృద్ధాఃమన్వాదయః-ఉప
 సేదుమాముపసన్నానాం- ఉపసద్యోపద్రవకారిణామిత్యర్థః-తిరశ్చాంభ
 వాద్యశాంపరదానైఃపరస్త్రీభిస్సాధం-మూషుషాం సహౌషితవతాం
 చభవాద్యశామేవ||సూ||ధాషాయాంసదసనశ్రువశ్చత్యుభయతా||పిక్వసుః-
 యజావిగ్వాద్యసెస్సంప్రసారణం-జాలైర్వాగురాభిగ-లేకంరెపానైః
 బాంధవిశేషైశ్చనిధనంవధమైషిమః- అయంసతేత్యర్థః-ఇమైలు=జీర్ణేరు
 పాదేశ-వృద్ధానామపిపరోపద్రవకారిణస్త్రీచోపిదండావపేత్యర్థః||*

మూ, ౧౩౮ { అహంతుశుశ్రువాన్ భాస్రస్త్రియంభుక్తాంకనీయ }
 { హ | ఉపేయివాననూచానైర్నిన్దితస్త్వంలతామృగ || }

౧౩౮||అ||అనుమయాకిమపరాధమతఅహ|| అహంత్యితి || హేలతా
 మృగ-భామృగ-అహంతుకనీయపాభా త్రాభుక్తాంస్త్రియం-తత్క-శ
 త్విమ్యర్థః-ఉపేయివాంత్యంబస్త్రివానిశశుశ్రువానశ్చామం|| సూ || భా
 షామూమిత్యాది నా క్వసుః-తస్మాత్త్వమనూచానైవేదవృద్ధైః-నికం దిత
 తస్మాత్ప్రచారికస్త్వమాతతాయిత్యాద్యధ్యవపేత్యర్థః||ని||అనూచానః
 వద్రవసనాంగధీతగురోస్త్రయశ్చత్యమరః||సూ||ఉపేయివాననాశ్వాననూ
 చానశ్చేద్యచిత్వాంక్వసుకానజంతౌనిపాతితా|| ... ..*

మూ, ౧౪౦ { అస్వనైషీ తతో వారీత్ర పాహని వరాఘవమ్ | న్యక్షి }
 { వచ్చాంగదంయత్నా క్షాకుత్స్థే తనయం ప్రియమ్ | }

౧౪౦ || అ || భూతా ధోక్యదంతానుదాహృత్య సూత్రక్రమేణ తిశం
 తానుదాహరతి || అన్వితి || తతో రామవాక్యానంతరం వారీ-త్ర పాహని
 వ-కించిల్లజ్జితస్సన్నిత్యథాః - రాఘవమస్వనైషీ త్ అక్షో యంజనః తుమ్యతా
 మిత్యనుసిత వానిత్యథాః - నయతే || సూ || భూత ఇతి లుజే దైస్సిచీట్ - ప్రియం
 తనయమంగదంయత్నా దభినివేశా తా-కుత్స్థే రామే న్యక్షి వత్ - రక్ష్యోయ
 మితి హస్తైస్య ప్రవానిత్యథాః - అనవ్యతనభూతలజ్జీ || ... *

మూ, ౧౪౧ { మ్రియమాణస్స సుగ్రీ వమూచెన ద్భావమాగతః | }
 { సంభవిష్యావవక్త్రా మభిజానాసిమాతరి || ... *

౧౪౧ || మ్రియమాణ ఇతి || స వారీమి యమాణః - ప్రాణాంత్యజ్జ
 సచ్చావం సాధుభావం సౌజన్యమాగతస్స సుగ్రీవమూచె కిమితి హే
 వత్సవక్త్రాం మాతరి సంభవిష్యావః సంభూతా విత్యథాః - అభిజానాసిన్
 రసి || సూ || అభిజ్ఞావచనే ల్పతిత్యభిజ్ఞావచన ఉపపదే భూతాన ద్యతనైర్మట్ -
 అభిజానాసీత్యేతదభిజ్ఞావచనం అభిజ్ఞాస్మృతిః || ... *

మూ, ౧౪౨ { అవసావనగం ద్రై ఘయత్పాస్యావో మధూనిచ | అభి }
 { జానాసితత్సవకాంబంధూనాం సమయోహ్యయమ్ || }

౧౪౨ || అవసావెతి || వత్సభిజానాసియన్న గంద్రైష్వవసావ ఉపితవంతౌ -
 అత్ర వాసమాత్ర ప్రత్యభిజ్ఞావచనముపపదం - తస్య యచ్చట్టయోగాత్ ||
 సూ || నయదీతి ల్పజ్జీషే ధాల్ల జెవ - అథ మధూనిచ యత్పాస్యావః చకారో
 వానుకషాథాః - తథాచనగంద్రై ఘయద్వత్పాస్యావః తత్ర మధూనిచ
 పాస్యావః తత్సర్వమభిజానాసీతి యోజ్యం || సూ || విభాషాసాకాంక్ష ఇతి ప
 ఠేయచ్చట్టసహిత సాకాంక్షే ప్రత్యభిజ్ఞావచన ఉపపదవికల్పాద్భూతే
 ల్మట్ - ఎవం యదవసావ అపిదావచేతి రజీవ ద్రష్టవ్యం - కేవలపఠే పియచ్చట్ట

గోళ - (భట్టికావ్యోపన్యాసాభ్యాసేః పూతాధికారకాండే)

వణః మేతఎవోదాహరణే - ఆకాంతాచాత్రప్రయోక్తులక్ష్యలక్ష్యణ
యోస్సంబంధవివక్షా - వాసేనపానంలక్ష్యతేకించ-బంధూనాంఅయంసమ
యోహీఆపదిబంధుభిస్సాతవ్యమిత్యర్థః :! ... .. *

మూ, ౧౮౩ { దైవంనవిదధేనూనంయుగపత్సుఖమావయోః! శ }
{ శ్వద్భుభూవతద్దుఃస్థంయతోనావితిహాకరోత్ || *} }

౧౮౩ || అ || నచేదంత్యశానవై రాగ్యమితిమంతవ్యం దైవస్యదురతిక్రమ
త్వాదిత్యాహ|| దైవమితి || నూనమవశ్యం దైవమేవావయోఃయుగపత్సుఖం
సహూవభోగసుఖంనవిదధే|| సూ|| పరోక్షేలిట్-తథాహి-తద్దైవంశశ్వత్స
దాదుస్థంప్రతికూలంబభూవఆభవత్|| సూ|| హాశశ్వతోలకాచైతిచకారా
చభశ్వచభబ్ధఉపపదేభూతానద్యతనపరోక్షేలిట్-యతోయస్మాన్నావా
వామితిహాకరోత్ ఎవంవిప్రయుక్తాచకారహ-తైవహాశబ్ధఉపపదేతస్మి
న్నైవాధేకలత్ || ... .. *

మూ, ౧౮౪ { దదాసదయితాం భాత్రై మాలా మగ్ర్యం హిరణ్య }
{ యామరాజ్యంసందిశ్యభృత్యాంశ్చమమారప్రణపీడితః! }

౧౮౪ || దదామితి || సవాల్భాత్రైసుగ్రీవాయదయితాంతత్కా-
తాంతథామగ్ర్యం శ్రేష్ఠాంహిరణ్యయాంమాలాంహేమాబ్జమాలాం
చదదాపరోక్షేలిట్ - రాజ్యంభృత్యాంశ్చసందిశ్యసాధుపాలయేత్సుపది
శ్యప్రణపీడితఃప్రహారవ్యధితోమమార|| ... .. *

మూ, ౧౮౫ { అస్యనిర్వర్త్యకర్తవ్యంసుగ్రీవోరాఘవాజ్ఞయా! శి }
{ ప్రింధాద్రిగుహంగంతుంమనఃప్రణిదధేదుతమ్ || }

౧౮౫ || అస్యేతి || సుగ్రీవోస్యవాలినఃకర్తవ్యమార్ధ్వదైహికంనిర్వ
ర్త్యరాఘవాజ్ఞయాకషాపగమేఆగచ్ఛేతి - రాఘవాజ్ఞయారామా
జేకాద్దుత్తంకిషింధాభ్యామద్రిగుహంగంతుంమనఃప్రణిదధే - గం
తుమైచ్ఛదిత్యర్థః || ... .. *

నామగ్రహంకపిభిరశనైస్తూయమానస్సమవ్రాదస్య
 ఘో, ౧౪౬ { గాభవంరఘువృషభయో రావనరేంద్రవిరాజః |
 { అభ్యర్ణైః ధంఃపతన సమయే వర్ణవీ భూతసానుకి |
 { ప్రింధాద్రింస్యవి శతమధుక్షీబకూజద్విరేభమ్ || }

ఇతిభట్టికావ్యే - వాలివధోనామ

వత్సస్సర్గః :-

౧౪౬ || నామేతి || వానరేంద్రస్సుగ్రీవస్సమంతాత్మ-పి
 భిః హనుమదాదిభిః నామగ్రహం నామగ్రహీతావ || నామ్నాద్యభి
 ౫) పేరితిణముల్పత్తయః - అశనైరమందంస్తూయమానః ప్రశస్యమా
 నః - స్తూతేకమణిలటి || సూ || లక్షణమేత్వోక్తియాయాఇతికానన్ - ర
 ఘువృషభయోః రామలక్ష్మణయోరన్వగాభవమన్వగూతావ అనుకూరీభూ
 యేత్యర్థః || సూ || అన్వచ్యానులూప్య ఇతిభవతేః ణముల్పత్తయః - అత
 ఎవవిరాజన్ దీప్యమానః - లక్షణేత్రాదేశః - అంభఃపతనసమయేవ
 పాకాలే - అభ్యర్ణే అసన్నే సతివణాలావణావంతః || సూ || సిద్ధా
 దిభ్యశ్చేతిమత్స్వధేలచ్ - తతశ్చివః - వణాలీ భూతాస్సానవాయ
 స్యతం - మధుక్షీబాః మకరందమత్రాః కూజంతోగుంజంతః ద్విరేఫాయ
 స్యతం - కిప్రింధాద్రింతదాశ్రయమద్రింస్యవిశతప్రవిష్టః - ప్రవిష్టః
 నిపూర్వాద్విరేభః || సూ || నవిశతఇతితత్ - మందాక్రాంతావ
 త్రమతత్ || ... ..

ఇతిశ్రీపదవాక్యప్రమాణపారావారపారీణశ్రీమహాపాధ్యాయ

కోలదలకమల్లినాథసూరివిరచితభట్టికావ్యవ్యాఖ్యానః

సర్వపథీనాథ్యానవత్సస్సర్గః :-

అ॥ తర్వాతమిదిరొచ్చినదీ ప్రాసవిస్ఫూజాః స్పనిర్హిషాః౫౭౦
 తోఘనాఃమఘాఃభిన్నైః విదీర్ణైఃప్రల్లంభిన్నవత్ - తేనతుల్యమిత్యా
 దినా॥పా॥౫-౧-౧౧౫ - పరిప్రేత్యయః - పరిజనిష్ఠానాం ప్రాదుర్భావు
 కానాంసస్యానాంకృత్యోగాతః-మణివష్టీ-తర్పణంకృత్తికరణం -కరణే
 ల్యుట్-అమలంపయోజలంమమమదర్శవృషాదిత్యథః-సర్వత్ర-అలం
 కృణోత్యదినా॥పా॥౩-౨-౧౩౬-ఇక్షువ్ ప్రత్యయః॥ ... ✽

మూ, ౩ { నిరాకరిష్ట వోభాసుందివంక రిష్టవోభితః | అలం }
 { కరిష్టవద్భాంతః తటిత్వం తక్పరిష్టవః | ..... }

౩ || అ || ఘనానేవవిశిష్టా నిరితి | భాసుందిరాకరిష్టవస్తీరస్య తాతా
 సలూకత్యాదినా | పా || ౨-౩-౬౯-వక్తీప్రతిషేధః - దివమభితస్సమంతా
 ద్వలికాష్టవః స్థాయతాః - అభితః పరిత ఇత్యాదినా | పా || ౨-౩-౨౧-ద్వితి
 యా-తటిత్వంతో విద్యుత్వంతః-యుయః | పా || ౨-౨-౧౦-ఇతిమతార్యత్వం-
 తటిద్యోగాదేవాలంకరిష్టవత్ ఆత్మానందిశోవాఅలంకతాకరణభాం
 తః పిప్లమానాః భాలెశ్వతంతః - చరిష్టవోభ్రమణశీలాః సర్వత్రపూర్వ
 వదిష్టవః | ... ..

మూ, ౪ { తాన్విలోక్యా సహిష్టుస్సంవిలలాపోన్నదిష్టవత్ | వ }
 { సన్త్యాల్యవతిష్టాస్మూరామోజిష్టరథ్యష్టవత్ || }

౪ || తాన్వితి || మూల్యవతిపర్వతేవసన్తామస్తాఘనాన్విలోక్యా
 సహిష్టురసోధాసన్నున్నదిష్టవదున్తాదశీలవత్ - ఉభయత్రాపిపూర్వవ
 దిష్టవః - కించజిష్టజాయోలోపిగ్లాస్మూన్లూనింతః - గ్లాజిష్టశ్చగ్లాస్మూనిః
 పా || ౩-౨-౧౩౯-ఇతిగ్లాస్మూనిః - అధ్యష్టవదధీరవత్ - త్రసిగ్భరిధ్యపిక్షపేః
 క్షుః | పా || ౩-౨-౧౪౦-ఇతిక్షుః - విలలాపపరిచేవతవాః | ...

మూ, ౫ { భ్రమీకదంబసంభిన్నః పవనః శమినామపి | క్షమి }
 { త్వంకురుతేత్యర్థం మేఘశీకరశీతలః || ..... }

౫ || అ || విలలాపప్రకారమేవప్రపంచేనాహ || భ్రమీతి || భ్రమీభ్రమ
 గళీః సమధావతీతిమాంవ్యోక్తిః - కదంబసంభిన్నస్సురభిరిత్యథాః - మేఘశీ
 కరశీతలః పవనశ్శమినాం శాంతిశీలానాం విరక్తానామపీత్యథాః - అత్యర్థం
 క్షమిత్వం క్షమశీలత్వం కురుతేతి ముతవిరహితామిత్యథాః - శమిత్యప్తభ్య
 ఇత్యాదినా | పా || ౩-౨-౧౪౧ - భ్రమిశ్చక్షమిభ్యోఘ్నుస్సృత్యంతః - శో
 చాత్ప్రదేశ్యత్యాదినా | పా || ౩-౩-౩౪-నిషేధాన్వితధావృద్ధిః | ...

అంధప్రజ్ఞికావ్యభిచారిణ్యభాగ్యనేః తాచ్ఛిలికాదిప్రత్యయాధికారకాండే.)

నిందకరస్తోయదేభేకఇతివిశ్వః-కదానుఅపలాపిణోపలక్షణీలావృధా
భాషిణోభగ్నకామాభవిష్యంతి-లషకాంతౌ-అపెచలషః॥పా॥ 3 -అ-
౧౪౪-ఇతిఘ్నినున్వృత్త్యయః॥ ... ..

మూ, ౧౩ { నిందకోరజనిమన్యందివసంశ్లేశకోనిశాంప్రా }
వృష్యవైషీతా-కుత్స్థాఃకథంతి పరిదేవకః॥ః }

౧౩ ॥ నిందకఇతి ॥ కాకుత్స్థోరామః ప్రావిషివషకః తౌరజనిమా
త్సనంపన్యతేమేఘాంధకారాదితిరజనిమన్యం-అత్తమానైఖశ్చ॥పా॥ 3 -
అ-౮౩-ఇతిఖశిముమాగమః-దివసం-తేధానిశాంచనిందకః-ధిగిమామార
కావితినిందితానక-శ్లేశకః తాచ్ఛిల్యేనశ్లేశ్య - నిందహింసశ్లేశభాదెత్యా
దినా॥పా॥ 3 - అ-౧౪౬-పుషోప్రత్యయః-పరిదేవకోవిలపితాచనక-దేవి
కుసోశ్చపసగః॥పా॥ 3 -అ-౧౪౭-ఇతిదేవతేపుషోకథంచిదవైషీత్-
అతిదుఃఖేనవాషిరదివసాన్నీతవానిత్యర్థః॥ ... ..

మూ, ౧౪ { అథోపశరదేవశ్యత్ క్రాంచానాంచెష్టనైఃకులైః॥ }
ఉత్కంఠావధకనైశ్శుభ్రీంరవజైరంబరంతతమ॥ }

౧౪ ॥ అథేతి ॥ అథవర్షాపనయనానంతరంరామః - ఉపశరదేశర
త్సమీపేశరదారంభఇత్యర్థః-సమీపాఘోవ్యయిభావః - అవ్యయిభావే
శరత్ప్రభృతిభ్యః॥పా॥ ౪-౪-౧౦౬ - ఇతిసమాసాంతః-త్వతీయాసప్రమ్యా
ర్భహుళం॥పా॥ ౪-౪-౮౪-ఇతివికల్పదమభావః-చెష్టనైశ్చలనైఃరవజైశ్చ
బ్దనైః॥నిరవశ్యబ్దనోనాస్తీత్యమరః-క్రమాత్ - చలనశబ్దార్థాదకర్తృకాద్యు
చ॥పా॥ 3 -అ-౧౪౮-ఇతియుచ్ ప్రత్యయః-ఉత్కంఠాయాదేత్సుక్యస్యవ
ర్ధనైరుద్దీపకైః-అనుదాతైతశ్చహలాదెః॥పా॥ 3 -అ-౧౪౯-ఇతితాచ్ఛిల్యైక
ర్తృముచ్-క్రాంచానాంకులైస్సంఘైఃతతంవ్యాప్తం-శుభ్రీంమేఘాపగ
మాదమలమంబరమవశ్యత్-తదాశరదాగమనమజ్ఞానీదీత్యర్థః॥ ... ..

మూ, ౧౫ { విలోక్యద్యోతనంచంద్రంలక్ష్మణంశోచనోవదత్ ॥ }
పశ్యదంద్రమనాహంసానరవిందసముత్సుకాః॥ }

౧౫ ॥ విలోక్యేతి ॥ ద్యోతనంసాధుద్యోత్మానం-అనుదాతైశ్చత్యా

దివైవాపా||3||౨|| ౧౪౯||యన్ వ్రత్యయః -చంద్రోవిలోక్యశోచనశ్చ
 కశీలస్సన్ - శోచనాదయోగధానాంతాః-జాచక్రమ్యేత్యాదినా||పా||
 3||౨||౧౫౦-యన్తంతాః - లక్ష్మణమవదత్ - దంద్రవ్యంతరతిదంద్రమ
 తాన్ కుటిలగమనశీలాన్ -ద్రీముపాచవిక్షేపఇత్యస్తాత్ - నిత్యంకౌటిత్యే
 గతో||పా||3||౧౫౩||ఇతియజీ-శుగతోనునాసికాంతస్య||పా||2||౪౧౪౫
 ఇతినున్ -అన్లోపయలూపా-అరవిందేషుసముత్సుకాన్కౌతుకినః-ప్రసితో
 త్సుకాభ్యాంశ్యతీయాచ||పా||౨-3- ౪౪- ఇతిస ప్రమ్యాస్యప్రమితియోగవి
 భాగాల్యనూసఃహంసాన్ వశ్య-శరదాగమంపశ్యేత్యధాః||

మూ,౧౬ { కపిశ్చంక్రమణోద్భావసౌభవతిగర్వః కుర్వం }
 { తిక్తోధనంతారానామనాగగనస్యనామ్ || * }

౧౬||కపితిలిసాకపిస్సుగ్గీ-చరగధానోవిషయగృహ్మస్థాఅద్యాపి
 రదాగమపిదంక్రమణిక్రమణ ప్రవణోపభవతి - అద్యాపిసయాతీవ్యధాః-
 దంద్రీ మణవద్రాపనయః- గగనస్య మండయంతీతి మండనాః సూషణా
 స్తా రాస్తారకామాంకుష్యతీతిక్రీడనంకోపనంకుర్వతే- కురీధమందాధా
 భ్యశ్చ||పా||3||౨||౧౫౧||ఇత్యుభయత్రాద్భిస్త్వకప్రయన్||

మూ,౧౭ { నావైత్యాప్యాయితారంకింకమలానికపింకపిందీ }
 { పితారంకినాగంభవిరుద్ధధ్వాంతసంచయమ్ || * }

౧౭|| నెతి||కపిస్సుగ్గీః - కమలాన్యాప్యాయితారంసాధ్వాప్యాయ
 యంతం-నయః- ||పా||3||౨|| ౧౫౨|| ఇతియకారాంతాద్యప్రతిషేధే
 త్యక్-నలోకత్యాదినా||పా|| ౨||3||౬౯||పప్తిప్రతిషేధాద్వితియా-కించ-
 దినారంభేదీపితారంధీప్రం-సూచదీపదీక్షశ్చ|| పా || 3||౨||౧౫3||ఇతియ
 చ్చుతిషేధాత్తుక్ - దీప్రీత్వాకేవవిరుద్ధధ్వాంత సంచయంసిత స్రతమ
 సా-ండంరవినావైతినావగచ్ఛతీకింకమలాపమిత్రఇతిభావః||

మూ,౧౮ { అతీతవషణకకాలేప్రమత్తఃప్రాయోగ్యహే|| గా }
 { ముకొధు)వమధ్వాసంసుగ్రీవోవాలినాగతమ్|| }

౧౮|| అతీతఇతి|| వర్షకేవషణ-కకాలేవషణ-తాన్ వతీతేప్రమ

॥౧౦౨॥భట్టికాచ్యేశసన్యాభ్యాసేశతాచ్ఛిలికాదిప్రత్యయాధికారకాండః

త్రైమదాంధస్య-గృహవివస్థాయుకఃస్థితీలఃసుగ్రీవోవాళినాగతంక్రాంతమధ్వానంగాముకో గంతాధ్రువం-అన్యధాకథమద్యాపినాగచ్ఛతీతి భావః-సర్వత్ర-అపవతేత్యాదినా॥ పా॥3॥౧॥౧౫౪॥ ఉచ్ఛప్రత్యయః-స లోకేత్యాదినా॥పా॥౧॥3॥౬౯॥పప్తీ ప్రతిషేధాద్విత్వీయా॥ ... *

మూ, ౧౯ { జల్పాకీభిస్సహసీనః స్త్రీభిః ప్రజవినాత్వయా | గ
త్యావలక్షణవక్తవ్యోజయినానిష్ఠురంవచః॥...*

౧౯ ॥జల్పాకీభిరితి॥ హేలక్ష్యణప్రజవినాఽజవినా-ప్రజోరినిః॥పా॥3॥ ౧॥౧౫౬॥ ఇతిజవతేరినిప్రత్యయః- జయినాజయశీతేన-జిచ్చక్షీత్యాదినా॥ పా॥3॥౧॥౧౫౭॥జయతేరినిప్రత్యయః-త్వయాగత్వా-జల్పాకీభిఃవాచాలా భిః-జల్పభిక్షేత్యాదినా॥ పా॥3॥౧॥౧౫౮॥ షాకస్సృత్యయః-షిడ్ధారాదిభ్య శ్చ॥పా॥౪॥౧॥౪౧॥ఇతిజీష్- స్త్రీభిఃసహసీనః స్త్రీమధ్యగతవివసుగ్రీవోనిష్ఠు రంవచావర్తవ్యః-అన్యధాలక్ష్యానుగయాపితభావః అప్రధానదుహాదీనా మితివచనాదప్రధానైకర్పణతవ్యప్రత్యయః॥ ... *

మూ, ౨౦ { శైలేవీశ్రయణంక్షీప్రమనాదరిణమభ్యమి | న్యా
య్యంవరిభవీబూహిపాపపవ్యధిసంకపిమ్॥*

౨౦॥శైలఇతి॥శైలేకిషి-ంధాద్రాక్షి శ్రయణమాశ్రయణశీలం-అనా దరిణంఅగణనాశీలం-అవ్యధిసంఅభీరుమచలంవాతతేవపాపమనాచారి ణంకపింక్షీప్రమభ్యమి-అభిగంతా-అమగత్యాదౌ-పరిభవీపరిభావుకస్సక న్యాయ్యంన్యాయాదనపేతంబూహి-సర్వత్ర-జిచ్చక్షీత్యాదినా॥పా॥3॥ ౧॥౧౫౭॥ఇనిప్రత్యయః॥ ...

మూ, ౨౧ { స్పృహయాశుంకపింస్త్రీభ్యోఽద్రాశుమదయాశువత్ |
శ్రద్ధాశుంభామరుంధారుంసద్రుమద్రావదదుతమ్॥*

౨౧ ॥ స్పృహయాశుమితి ॥ స్త్రీభ్యః స్పృహయాశుంస్త్రీకాము కం-స్పృహోఽప్సితః॥ పా ॥౧॥౪॥3౬॥ ఇతిసంప్రదానత్యం-స్పృహీగృ హిత్యాదినా॥ పా ॥3॥౧॥౧౫౯॥సర్వత్రాశువ్ప్రత్యయః-నిద్రాశుం స్త్రీభిస్సహశయాశుమనంతరఃతావ్యవృజాగరూకంవా-శ్రద్ధాశుంవిష

యాభిలాషిణం! నిశ్రద్ధాస్త్రీక్యాభిలాషయోరితియాదవః - భ్రమరైఃకృతంభ్రామరంక్షాద్రుంక్షుప్రాభ్రమరేత్యాదినా॥ పా॥ ౪॥ ౩॥ ౧౦౯॥ సంక్షాయామృతం - సలోకేత్యాదినా॥ పా॥ ౨॥ ౩॥ ౬౯॥ వష్టిప్రతివేధః - ధయతీతిధారుంధాతారంపాతారమిత్యర్థః - అద్రాసీచతీసదుంసతారం - పాతారమిత్యర్థః - దాధేష్విశదనయోరు॥ పా॥ ౩॥ ౨॥ ౧౦౯॥ ఇతిధేటస్సదేశ్యరుప్రత్యయః - కపింసుగీ వంద్రుతంలవయశువన్నీర్దయేనతుల్యంవద॥ *

మూ, ౨౨ { సృమరోభంగుప్రజ్ఞోఽహిత్యాభాసురంధనుః॥
విదురోజిత్వఃప్రాపలత్తురోగత్వరాకపీక॥ }

౨౨॥ సృమరభితి॥ సృమరఃసాధుసరణీలః - సృమరదఃక్షరచ్॥ పా॥ ౩॥ ౨॥ ౧౦౬॥ ఇతిక్షరచ్ప్రత్యయః - లభంగురవఃజ్ఞఃస్థిరధీః - భంజభాసమిదోఘురచ్॥ పా॥ ౩॥ ౨॥ ౧౦౬॥ ఇతిఘురచ్ప్రత్యయః - విదురోజ్ఞాతా॥ నిజ్ఞానాతునిమరోవిందురిత్యమః - విదిధిదిద్ధిదైగురచ్॥ పా॥ ౩॥ ౨॥ ౧౦౬॥ ఇతిగురచ్ప్రత్యయః - జిత్వరోజయశీలః - ఇద్ధశజినర్తిభ్యఃక్వరచ్॥ పా॥ ౩॥ ౨॥ ౧౦౬॥ ఇతిక్వప్రత్యయః - ఎవంఘాతోలత్తురోభాసురంభాసనశీలం - భంజభాసత్కుర్తం - ధనుగృహీత్యా - గత్వరాకభయాత్ప్రతిదిశం గంతగ్రా - గత్వరత్వ॥ పా॥ ౩॥ ౨॥ ౧౦౬॥ ఇతిగత్వబంతోనిపాతః - కపీన్యాప్రప్రాప్రవాక॥ ... ..

మూ, ౨౩ { తంజాగరూకంకార్యేషుదంతశూకరిపుంకపిః'ల
కవృమ్మాయుర్జీవప్రసమ్యుప్రావేశయద్గుహామ్॥ }

౨౩॥ తమితి॥ దందశూకాః - హింస్రాః - యజజవదశాంయజః॥ పా॥ ౩॥ ౨॥ ౧౦౬॥ ఇతిదంశ్యేజంతాయాకప్రత్యయః - తేహంరిపుంహంతారంలకమ్మ) మకంపసంస్థిరంబీప్రదీప్యమానం - సమిదంపీత్యాదినా॥ పా॥ ౩॥ ౨॥ ౧౦౬॥ సర్వత్రరవప్రత్యయః - తంలత్తుగంకార్యేషుస్వామిక్యశ్యేషుజాగరూకమప్రమత్తం - జాగరూకః॥ పా॥ ౩॥ ౨॥ ౧౦౬॥ ఇత్యూకవప్రత్యయః - మారుతిర్వాయునందవోహనూమాకసత్ప్రసరస్సకగుహాంఘ్రింధాభ్యంప్రావేశయత్ - ప్రవేశితవానికేర్నైతుమన్యంతా

॥౧౦౪॥ (భట్టికావ్యేశసవ్యాఖ్యానేః తాచ్ఛిలికాది ప్రత్యయాధికారకాండ.)

॥౧౦౫॥ - ప్ర వెశసస్య గతివిశేషత్వాత్ - గతిబుద్ధిత్యాదినా ॥ పా ॥ ౧ ॥ ౪ ॥ ౫ ॥ అ
చిక్కరుఃకర్మత్వం ॥ ... ..

మూ, ౧౪ { కమాభిరావృత స్త్రీభిరావంశః క్షేమమాత్మనః ॥ ఇ
చ్చుఃప్రసాదంప్రసాదమనుగ్రీవః ప్రావదన్మవం ॥ }

౧౪ ॥ కమాభిరితి ॥ కమాభిఃకమనాభిః ॥ నిక ప్రఃకామయితాభిఃక
మనఃకామనోభికర్మమరః - సమికంపీత్యాదినా ॥ పా ॥ ౩ ॥ ౧ ॥ ౬ ॥ ౭ ॥ ర ప్రత్య
యః - స్త్రీభిరావృతః అనుకంపార్థంతప్పురస్సరభిత్వం - ఆత్మనః క్షేమమన
పాయమాశంసురిచ్చః - సనాశంసభిక్షుడః ॥ పా ॥ ౩ ॥ ౧ ॥ ౧౬ ౮ ॥ ఇత్యుప్ర
త్యయః - ప్రసాదమనుగ్రహమిచ్చః - విందురిచ్చః ॥ పా ॥ ౩ ॥ ౧ ॥ ౧౬ ౯ ॥ ఇ
త్యుప్రత్యయాంతోనిపాతః - సుగ్రీవోస్యపంలత్క్షణం ప్రణమన్సావద
వోప్రివాచ ॥ ... ..

మూ, ౧౫ { అహంస్వప్నకృభావెనతవవందారుభిఃసహ ॥ అ
భిరుగవసుస్త్రీభిభాస్వరాభిరిహేత్వర ॥ ..... }

౧౫ ॥ అహమితి ॥ హేతవేత్వరస్వామి - అహంతవప్రభావెనమ
హిన్నావందారుభిఃపదసంలాభిః - నంద్యోరాయః ॥ పా ॥ ౩ ॥ ౧ ॥ ౧౭ ౩ ॥
ఇత్యాయుప్రత్యయః భాస్వరాభిః - శ్చైతభాసేత్యాదినా ॥ పా ॥ ౩ ॥ ౧ ॥ ౧౭ ౪ ॥
వరచ్చిగ్ధయః - స్త్రీభిస్సహస్వప్నక్ - భీష్మస్యై - స్వపితృయోర్నజిక్ ॥
పా ॥ ౩ ॥ ౧ ॥ ౧౭ ౫ ॥ ఇతిసజిక్ ప్రత్యయః - అభిరుర్నిభికాకస్ప - భియఃకుక్లు
కనా ॥ పా ॥ ౩ ॥ ౧ ॥ ౧౭ ౬ ॥ ఇతికుప్రత్యయః - అహంసముపితవా ॥

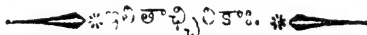
మూ, ౧౬ { విద్యున్నాశంరవెర్భాసోవిభ్రాజంతశలాంఘనమ్ ॥
రామప్రత్రేఘభోగమనామజ్ఞాసిషంరతః ॥ ... }

౧౬ ॥ విద్యుదితి ॥ హేనాధాహం రామేణప్రత్రేఘవత్రేఘ - అచడవసర్గాతః
పా ॥ ౭ ॥ ౪ ॥ ౪ ॥ ఇతిభా - స్త్రః - భోగమవిషయేషురతస్సక్తస్య - విద్యున్నా
శంవిద్యుతాముపరమంరవెర్భాసః - ప్రకాశా - విభ్రాజంతశలాంఘనమ్ -
భ్రాజభాసేత్యాదినా ॥ పా ॥ ౩ ॥ ౧ ॥ ౧౭ ౭ ॥ సర్వత్రతాచ్ఛిల్యక్తి - తంతశ
లాంఘనంచనాజ్ఞాసిషం వర్షావగమం శరదాగమంచ నజ్జాతవాసస్త్రిమో

హంవిధతైవిషయాభిలాషఇతిభావః॥ ... ..

మూ, ౨౭ { ఏషశాకచ్చిహోవీరాన్ ప్రభోసంప్రతివాసరాన్ | ధృ
రాశైలసముద్రానాపంతగాన్ ప్రహీణోమ్యహమ్॥ }

౨౭॥ ఏషఇతి॥ హే ప్రభో ఏమోహంసంప్రతిశోకస్యధిదః భాజాది
సూత్రాదనువపదేక్షిష్యనువృత్తైలన్యేభ్యోపిద్యత్యతే॥ పా॥ ౩॥ ౨॥ ౧౭౮॥
ఇతితాచ్ఛిర్వేక్షిన్-వీరాన్ శూరాన్ధరా యాశ్చైలానాం సముద్రా
ణాంచాంతగాన్సారగాన్-అన్తాత్యంతేత్యాసినా॥ పా॥ ౩॥ ౨॥ ౪౮॥ ఇతిజ
ప్రత్యయః-వాస రాస్సహీణోమిప్రహేష్యామి-ప్రేషయిష్యామీత్యర్థః-హి
గతే-వర్తమాననామీష్యేలబ్ధ-హి సమీనా-పా- ౮-౪-౧౫-ఇతిగత్వమ్॥

మూ, ౨౮ { రాఘవస్యతంకాశ్చంకాయుర్వాసరపుంగవః సర్వ
వానరసైన్యానామాశ్వాగమనమాదితత్ ॥ ..... }

౨౮॥ అథోకాదిపాదోర్తప్రతిత్యయాధికారః ॥ రాఘవస్యతిఃత
తోలక్ష్మణానునయాసంతరం-పునాన్తాన్తరం-పుష్యధః-గౌరతద్ధితలుకి॥
పా॥ ౫॥ ౪॥ ౯౨॥ ఇతిసమానాంతర్వచ-తేనాపమితసమాసేవానరపుంగవ
స్సుగ్రీవోరాఘవస్యకాశ్చంక, సూజచం-కరోతిచారుక తాన్సన్-కన్యా
వాపావీత్యాదినా ౬॥ ౧౧॥ ౬౮॥ త్యయః-సర్వవాసరసైన్యానామా
శ్వాగమనంఃఘాగమనమాదిశబ్దాదిప్రవాన్-కారువదాశుశబ్దః॥ * * *

మూ, ౨౯ { వయచ్యైవగచ్ఛామీరాషంద్రస్తుత్వరాన్విరాః |
కారకామిత్రకార్యాణి సీతా లాభాయసోబ్రవీత్ ॥ }

౨౯॥ పుతస్సపవాహవయమితి, సీతాలాభాయసీతాంలబ్ధం-భావవచనా
త్ప॥ పా॥ ౩॥ ౩॥ ౧౧॥ ఇతితుర్ధైమపుష్క-తుమధాచ్యభావవచనాత్॥ పా॥
౨॥ ౩॥-౫ఇతిచతుర్థేమిత్రకార్యాణిమిత్రకృత్యానికారకాఃకరిష్యంతః
కతుమిత్యర్థః-తుముణ్ణ్వలౌకియాయాంకియాధాన్యాం॥ పా॥ ౩॥ ౩॥
౧౦॥ ఇతిమున్యప్రత్యయః-అకేహోభ-విష్యదాధమన్యాయాః॥ పా॥ ౨॥
౩॥ ౭౦॥ ఇతిపశ్యవ్రతేషేధః-రామంద్రస్తుతుముణ్ణ్వలాదిత్యనైనైవ॥ పా॥

౨౦౬ (భట్టికావ్యశాస్త్రాభ్యాసేః ఘణధికారకాండే.)

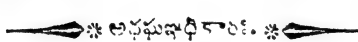
౩-౩||౧౦||తుముఁ-త్వరయాల్ని తాస్సంతఃవయముడైవగచ్ఛామఃఇతినః
సుగ్రీవాఽబ్రవీత్ || ... ..

మూ, ౩౦ { తతఃకపీనాంసంఘాతాహద్వాచ్రామవహూతయే |
పూరయంతస్సమాబక్తుఃసృజయదాయాదిశోదశః ||

౩౦ || తతఃకపి || తతఃకపి వంతరంకపీనాంసంఘాతాస్సంఘాఃహ
మాత్సామ్యమ్యాదేశసంశోషాచ్రామవహూతయేఘాతిమఘ్నదయం
కతుఁ-భావవచనాత్ || పా || ౩ || ౩ || ౧౦ || ఇతితుమధేః క్షిన్-తుమధ్ధాచ్చ
భావవచనాత్ || పా || ౨ || ౩ || ౧౫ || ఇతిచతుర్థీ-దశదిశః-పూరయంతః-వ్యాఘ్ర
వంతఇత్యర్థః-భయం దాస్యంతోభయదాయః - అగ్ర-మఁదచ || పా || ౩ ||
౩ || ౧౨ || ఇతికర్షణవచాద్దాతేర్భవిష్యజ్ఞేఅబ్ధిత్వయః - సమాబక్తు
రాగతాః || ... ..

మూ, ౩౧ { సుగ్రీవాంతికమాసేదుస్సాధయిష్యామిఇత్యుచితమ్ |
కరిష్యంరథివాకస్తాద్భవనంర్షిశాసనమ్ || ... ||

౩౧ || సుగ్రీవేతి || అకర్షణతర్కి-తం భవనంఽగర్షిగ్రశాసనమరా
వణంకరిష్యంతేఇవ-ల్యుచ్చేషేచ || పా || ౩ || ౩ || ౧౩ || ఇతిశేషాథేకల్యట్-ల్య
ఁసద్వా || పా || ౩ || ౩ || ౧౪ || ఇతికర్షణ-వేదేతథాఅరింసాధయిష్యామి
తిసుగ్రీవాంతికమాసేదుస్సాధయితుమాసన్నా ఇత్యేకః - ల్యుచ్చేషేచ ||
పా || ౩ || ౩ || ౧౩ || ఇతిచకారాత్క్రియాథక్రియోపపదేల్పట్ - ఆ
సదనస్యశాధనాథత్వాదితథాః || ... ..

మూ, ౩౨ { కర్తాస్మికార్యమాయాతైరభిరిత్యవగమ్యనః | కా
కుత్ స్థూదవచ్ఛాయాంశీతస్పర్శాముపాగమత్ ||

౩౨ || కర్తాస్మితి || ఆయాతైరాగతైరభిరిత్యవతైసాధనైఃకార్యం
రామవ్రతాదనంకర్తాస్మికరిష్యామి-అనద్యతనెలుట్ || పా || ౩ || ౩ ||
౧౫ || ఇత్యవద్యతనభవిష్యతిలుట్ - ఇత్యవగమ్యకార్యసిద్ధింసశ్చిత్త్యేత్యర్థః-శీ
తస్పర్శామృతాదికామిత్యర్థః-కాకుత్ స్థూదవపాదవస్తస్యశాయాముపాగ

మత్ - రామాంతికంగతఇత్యర్థః - పదరుచివశస్సుశోభుభాపా || ౩ || ౩ || ౧౬ ||
ఇతిపాదస్సక్పాసుభంతో || ... ..

మూ, ౩౩ { కార్యపాఠనిభంద్యప్రవృత్తానరాణాం సమాగమమ్ :
అవైన్నాతందశాస్యస్యనిష్పత్తిమివభాషంః || }

౩౩ || కార్యేతి || రాఘవః - కార్యస్యసీతాప్రాప్తిరూపస్యసరతిలా
లాంతరమితిపారంభిరాంతః || ని || సారోబలైస్సీరాంతైచెత్యమః - సృష్టిరే ||
పా || ౩ || ౩ || ౧ || ఇతిఘోషప్రత్యయః - తన్నిభంతత్సంకాశంవానరాణాం
సమాగమంద్యప్రవృత్తకార్యస్యనాశంవివాదం - భావే || పా || ౩ || ౩ || ౧౬ || ఇతిఘో
షోన్వితమివాదేనావాతవాదానిర్ధప్తాయమమస్యతేస్యర్థః - ఇతి
లజ్జితివివాదాలుకిగుణః ఆద్యన్ధితి ... ..

మూ, ౩౪ { శత్రుకపిసమాహారమగనిశ్చాయమాగతిమ్ | ఉపా
ధ్యాయఇవాయామంసుగ్రీవాభ్యాపిపత్తిశామ్ || }

౩౪ || తతఃఇతితతఃకపిసమాగమనాంతరంసుగ్రీవానిష్కృప్త్యచీయతఇతిని
శ్చాయోరాశిః - పరిమాణాభ్యాయాంసర్వేభ్యః || పా || ౩ || ౩ || ౨౦ || ఇతిచిన్తోత
ర్ఘోషో - ఏకనిశ్చాయమగరాధీనాతం - అగతం - ఏకశబ్దస్యపూర్వకాలేత్యా
దివా || పా || ౩ || ౧ || ౧౬ || సమాసకపిసమాహారంకపిసంఘం - అకర్తృతకార
కేనంజ్ఞాయాం || పా || ౩ || ౩ || ౧౬ || ఇతిఘోషో వృద్ధిః - ఉపేత్యాధీయతేచ్ఛాదిత్య
పాధ్యామగురుతివాఇతిశ్చ || పా || ౩ || ౩ || ౨౦ || ఇతిఘోషో - దిశామాయా
మంవిస్తారక్ ప్రపదిమీణాభ్యాయాంఘోషో - అభ్యాపిపత్ - బాధితవాని
త్యర్థః - గతిబుద్ధిత్యాదినా || పా || ౧ || ౩ || ౫౨ || అణిరన్తుఃకర్తృత్వం - ఇతిచోడాచశి
క్రీణ్ బేసాంతో || పా || ౬ || ౧ || ౪౮ || ఇత్యావేలతిహీత్యాదినా || పా || ౭ ||
౩ || ౩ || ౬ - పుగాగమః || ... ..

మూ, ౩౫ { సజలాంబోదసంరాగంహనూమంతంసహంగదమ్' }
జాంబవన్నీలసహితంచారుసంప్రవమబ్రవీత్ ... }

౩౫ || సజలేతి || సజలాంబూదస్యేవసంరావోయస్యతం - ఉపసర్గైరు
చః || పా || ౩ || ౩ || ౨౨ || ఇతిఘోషో - సహంగదంఅంగదసహితంజాంబవత్యాన్తి

(శ్రీ తాన్వీకతో నామస్తవస్సగః.) ౨౦౯

తథాధాన్యాదీనాం వ్రీహీయవాదీనాం - ఉత్తారేషు రాశిమచ-కృధా
స్యే! పా|| ౩||౩||౩|| ఇతి కిరతే ఘోషా - అనభిష్టపరిగ్రహః సత్త్వీకారనిస్సృహః
ఇత్యర్థః! ... .. *

మూ, ౩౯ { సంస్తావమివశ్యం తస్థం దోగానాం మహాభ్యరే }
{ శింజితం మధులెహనాం పుష్పప్రస్తారకాయినామ్! }

౩౯ || సంస్తావమితి! మహాభ్యరేఛందోగానాం సామగానాం సంస్తా
వం సంఘాయ స్రవణమివ-యజ్ఞేన మిస్తువః! పా|| ౩||౩||౩|| ఇతి ఘోషా - పు
ష్పకాం ప్రస్తారారాశయః - ప్రస్తోయజ్ఞే! పా|| ౩||౩||౩|| ఇతి ఘోషా - త
మశేరత ఇతి తచ్చాయినాం - సుప్యజాతా విత్వాదినామ్! పా|| ౩||౩||౩|| త-శనిః
మధులెహనాం మధులిహం - కర్కశ్యుః! పా|| ౩||౩||౩|| ఇత్యర్థః - శింజితం
కూజితం శ్యంవంతః! ... .. *

మూ, ౪౦ { ఆలోచయంతో విస్తారమంభసాందక్షిణోదధేః! }
{ స్వాదయంతః ఫలరసం ముష్టిసం గ్రాహపీడితమ్! }

౪౦ || ఆలోచయంత ఇతి! దక్షిణోదధేరంభసాముదకానాం విస్తారం ప
రిణాహం - పృథనేవావశదై! పా|| ౩||౩||౩|| ఇతి ఘోషా - ఆలోచయంత ఇ
యాని తినిరూపయంతః ముష్టిసాం సం గ్రాహః సమ్యక్రీహణం - సమిముష్టా!
పా|| ౩||౩||౩|| ఇతి గ్రాహఘోషా - తేన పీడితం నిస్సారితం - ఫలరసం స్వాద
యంతః! ... .. *

మూ, ౪౧ { న్యాయ్యం యద్యత్ర తత్కార్యం పర్యాయేణావిరోధి }
{ భిః నిశోపకాయః కర్తవ్యః ఫలాచ్చాయశ్చ సంహతైః! }

౪౧ || న్యాయ్యమితి! అవిరోధిభిః పరస్పరమవిరుద్ధానైః కింతు సంహ
తైరైకమత్యం కతైర్మహ్నభిర్యత! యన్న్యాయ్యం న్యాయాదనవచారేణ
యథాప్రాప్తకరణలక్షణాదభేదాదనపితం - పరిన్యోగీహార్యతాభే
దయోః! పా|| ౩||౩||౩|| ఇత్యభేదార్థే నిపూర్వాదిరోఘోషా - తతః పర్వ
పథ్యర్థన్యాయాదనపితే! పా|| ౪||౪||౪|| ఇతి యత్ప్రీత్యయః - తత్కా
ర్యం - నిశోపకాయోనికాయాం పర్యాయశయసం - ఈశోపకాయ ఇతి పా

తెరాజోపకాయఇత్యర్థః-వ్యవయోశ్చతఃపర్యాయే॥పా॥ ౩॥౩॥౩౯॥ ఇ
త్యుపపూర్వాచ్చిజోఘృత్ - తతఃవ్యః-కించపర్యాయే తానుపాత్య
యేనతవోపకాయో మమోపకాయఇతిక్రమీణేత్యర్థః - పరావసుపా
త్యయిఇతి॥ పా॥ ౩ ॥ ౩ ॥ ౩౮॥ఇతిపరిపూర్వాదిజోఘృత్-ఫలోచ్చా
యఃతున్నివృత్యర్థమాసన్నఫలాదాసం సచతతఃవ్యః-హస్తాదానై యైరస్మై
యే॥పా॥౩॥౩॥౪౦ ॥ ఇతిచిన్తోఘృత్-హస్తాదానమితిప్రత్యాసత్య
వలక్షణం॥

... .. *

మూ,౪౨ { సీతారత్నోనికాయేషుస్తోకకాయైశ్చలెనచ | మృ }
గ్యాతమ్రునికాయానాంవ్యావహాసీమనాశ్రితైః॥ }

౪౨ ॥ సీతేతి ॥ రత్నోనికాయేషురాక్షసనివాసేషుస్తోకకాయైరల్పశరీ
రైస్తథాశతునికాయానాంశతుసంఘానాంవ్యావహాసీమిథోహసవ్యవ
హారిః-కర్తవ్యతిహారేణప్రియాం॥పా॥౩॥౩॥౪౩॥ఇతిహసతేణాచీణ
చప్రియామృత్॥పా॥౫॥౪॥౧౪॥ఇత్యర్థ-టిడ్డాణిజిత్యాదినా॥పా॥౪॥
౧॥౧౫॥ జీవ - తామనాశ్రితైరప్రిమైతైశ్చవద్భిస్తీతాశలెనశర్మనామి
హంతరేణమృగ్యానివాసచిత్తశరీరోపసమాధానేష్యాదేశ్యకః॥పా॥౩ ॥
౩॥౪౧॥ ఇతినికాయాదిషునివాసాద్యధోషుచిన్తోఘృత్-ఆదేశ్యకా
రస్యకకారః॥

... ..

మూ,౪౩ { సాంరావిణంనకర్తవ్యంయావన్నాయాతిదర్శనమ్సం }
దృష్టాయాంతువైదేహ్యంనిగ్రాహోవౌధికవాసరైః॥ }

౪౩ ॥ సాంరావిణమితి ॥ కించవైదేహీయావద్దేశనంనాయాతితా
వత్సమంతాద్రావఃకలకః సాంరావిణం - అభివిధాభావఇనున్॥పా॥
౩॥౩॥౪౪॥ఇతిసంపూర్వాద్రాతేనున్పూత్యయః - అనినుణః॥పా॥౫॥
౪॥౧౫॥ఇతితతో-ఇనన్యసపత్య॥పా॥౬॥౪॥౧౬౪ ॥ఇతిప్రకృతిభావా
త్-నస్తద్భితి॥పా॥౬॥౪॥౧౪౪ ॥ ఇతిసటిలోపః - నకతఃవ్యం-వైదేహ్యం
శంకృష్టాయాంతు వోయష్కంసంబంధితరైః-కమణికష్టీనిగ్రాహః

అకౌశేషవసంతథా వాక్ సఫలభవతి-అకౌశేవన్యోగ్రహః॥ పా
3॥3॥౪౫॥ ఇతినిపూర్వాద్ధృహిపూర్ణాః ... ..

మూ, ౪౪ { ప్రగ్రహేరివహిత్రాణామన్వేష్యామైథిలీకృతైః॥ జ్ఞా
తవ్యాచేంగిజైర్వమ్యైర్ధ్యాయంతీరాఘవాగమమ్॥ }

౪౪॥ ప్రగ్రహేరితి॥ మైథిలీకృతైః సీతాకృతైస్సీతాలిప్సయాకల్పితైః
పాత్రాణాం ప్రగ్రహేభిః తాత్ర స్వీకారైః - మైరిప్సయాం॥
పా॥3॥3॥౪౬॥ ఇతినిపూర్వాద్ధృహిపూర్ణాః - ఇవశబ్దాఽపారమా
థికః శ్వే-అన్వేష్యాభిషువైషైరిన్వేష్టవ్యేత్యర్థః - కించరాఘవాగమం
ధ్యాయంతీరామాగమనమవచింతయంతీసాసీతాధమ్యైర్ధామాద
నపైతైః-ధమః పథ్యధేత్యాదినా॥ పా॥౪॥౪॥౫౦॥ యత్-ఇంగితైః పతి
వ్రతాచేష్టితైః జ్ఞాతవ్యాచ-ప్రేక్షితేమలినాకృతైర్ధ్యాదిశాస్త్రైర్జకార్యా
దివింశైరవగంతవ్యాచేత్యర్థః॥ ... ..

మూ, ౪౫ { వెదివత్సపరిగ్రహేయజ్జయైస్సంసృతాద్విజైః॥
దృశ్యామాసతమాదహ్నుః ప్రాగనిందితవేషభృత్॥ }

౪౫॥ వెదివదితి॥ కించవేద్యాశుల్యంవతః తెవేదివత్ సపరిగ్రహే
శ్ఠండిలశయనాదివ్రతపరిగ్రహవతీ - అన్యత్రైవసవప్తాపరిగృహ్లాంత్వి
త్యాదిమంత్రసాధ్యపూర్వోత్తరపరిగ్రహేభ్యసంసారవతీ - పరాయణైః॥
పా॥3॥3॥౪౭॥ ఇతినిపూర్వాద్ధృహిపూర్ణాః-యజ్జయైర్వజ్జయైః-
యజ్జత్వైర్గ్యాంఘ్రిభాః॥ పా॥౫॥౫॥౫౧॥ ఇతిఘప్రత్యయః-ద్విజైర్యా
జ్జితైః సంసృతాజాతకమాదిభిః ప్రోక్షణాదిభిశ్చయోగ్యత్వమాపా
దితా-సంపూర్వస్య క్వచిదధూషణేపీవ్యత ఇతిమదాగమః - అనిందితవేష
భృత్ పతివ్రతాచింతవేషధారిణీనామాసన్యపూరణాత్ - మాసతమాత్-
నిత్యంశతాదిమాసాధామాససంవత్సరాచ్చ॥ పా॥౫॥౫॥౫౨॥ ఇతిదహ
స్తమదాగమః-ఏతన్నాచేవక్షాపకాదసంఖ్యాపాచినోపదత్-అహ్నుః-పా
శ్చక్యాత్రప్రవ్యాతదతిక్రమేదంద్యాఇతిభావః॥ ... ..

మూ, ౪౬ { నీవారఫలమూలాశాస్త్రపీఠవ్యతిశేరతే! యస్మాత్
 { గుణానిరుద్రావాస్తాం ద్రుతంయాతపశ్యత||... }

౪౬॥ నీవాచేఁ||నిరుద్రావానిశ్చపలాస్థి రాజత్యథః-ఉదిశ్రియతి
యాతి||పా|| ౩॥ ౪౭॥ ఇత్యుత్సూర్వాద్ద్రవతేఘ్నః-యస్యా
గుణాః||నీవారాః||అకృష్టవశ్యావ్రీహయః-నౌవధాన్య||పా|| ౩॥ ౪౮॥
ఇతినిపూర్వాద్వృజ్ఞోఘ్నః-ఉససర్గస్యఘ్నోత్యాదినా|| పా|| ౬॥ ౩॥ ౧౨౨
నదీఘ్నః - తాకఫలానిమూలానిచాశ్చంతీతితదాశాః-కమణ్యోన్||
పా|| ౩॥ ౧౨౩॥ ఇత్యణ్ పృత్యయః || తాస్యపీనవృత్తిశ్చైత-తాః||సీతాంపశ్య
తద్దుతంయాతగచ్ఛత|| ... ..

మూ, ౪౭ { ఉచ్చాయవామహారావో వానరంజలదారవమ్ |
 గజాష్ట్రావోహనూమంతంరామః ప్రాచేదుర్వాప్తవమ్ || }

ర ౨ ॥ ఉఛాయవానితః ఉఛాయవానున్నతిమా-ఉదిశ్యతి
త్యాదినా॥పా॥౩॥౩॥౪౯ఘఙ్-మహరావోఽంభీరధ్వనిః- గజాన్లావోఽ
జగమనోరామః - జలదారవంశః ఘంభీరఘోషం- దురాన్లవం దురాన్లు
తంహనుమంతం నామవానరం-ప్రోచేహ్రీవాచ - విభాషాశీరుష్ణవోః॥
పా॥౩॥౩॥౫౦॥ ఇత్యాహుర్వాద్రోతేః శ్లవతేఽప్సవిః స్పృష్టఙ్-తదభావే
ఋదూదూరన్॥పా॥౩॥౩॥౫౨ ఇత్యప్రీత్యయః॥ ... ..

మూ, ౪౨ { అవగ్రహేయధావృష్టింప్రార్థయంతేకృషీవలాః! }
 { ప్రార్థయధ్వంతథాసీతాంయాతసుగ్రీవశాసనాత్॥ }

రస || అవగాహితతి||అవగాహివాపాభావే-అవెగ్రహీత
 వ్యక్తిత్వంధే|| పా||౩||౩||౫౦|| ఇతివికల్పద్వయో-యథాకృషీవలాః-క
 వ్యాకాః-రజఃకృషీత్యాదినా|| పా||౪||౧||౧౦౨|| మత్వర్థే-యోవలది - కలే
 పా||౬||౩||౧౦౮|| ఇతిపూర్వస్యదీఘః|| వృష్టింపా|| భక్తయంతెలశంసం
 త-తథానీతాంప్రాథమ్యద్వంసుగ్రివశాననాద్యత|| ...

మూ. ౪౯ { వజ్రకృతా వానాశ్వద్వక్తా లవరసిద్ధయః । ఇతా
{ సేతా స్తథాయాయంయాతాదాయాబ్జియకమ్ । }

౪౮ || వణిగిరి || వృగ్మహ్యతే ననెతి ప్రగ్రహ మ్మలానూత్రం - పైవ
 ౧౧౦ || పా || ౩ || ౩ - ౫౨ - ఇతి ఘోష - తద్వ్యాకృతలాహస్తోవణిగ్మద్యద్యధా
 కాలవ్యవహారకాలే - సిద్ధమౌలాభాయదేశాపేక్షస్సమ్మద్దేశాపేక్షశ్చ
 రతి తథాయాయమంగుళౌభవమంగుళీయంతదేవాంగుళీయకం - జిహ్వ
 మూలాంగుళేశ్చః || పా || ౪ || ౩ || ౬౨ - ఇతి ధవృత్తయః - ఆదాయదేశాపే
 షాస్సీతాధిష్ఠితదేశాపేక్షాస్సంతఃకమణ్యత్ || పా || ౩ || ౨ || ౧ || ఇత్యన్
 యాతగచ్ఛత || ... ..

మూ, ౫౦ { అభిజ్ఞానం గృహీత్వా తేన ముత్సేతుర్నభస్తలమ్ |
 { వాజినస్యందనైభానో విముక్తప్రగ్రహః ఇవ || }

౫౦ || అభితి || తేనానరాః అభిజ్ఞానంచిన్తమంగుళీయకం గృహీత్వా
 భానోఃస్యందనేరథేవిముక్తాః శిథిలితాః ప్రగ్రహః రిక్తయః - సంయమనర
 జ్ఞోయేషాంతే - రక్తచ || పా || ౩ || ౩ || ౫౩ || ఇతి ప్రభూర్వాద్గృహీతు
 ఇభావపక్షే - గ్రహవిద్రుసిశ్చిగమశ్చ || పా || ౩ || ౩ || ౫౪ ఇత్యమ్ || *

మూ, ౫౧ { ఉదక్యతబలింకోట్యాసుషేణం పశ్చిమాంతథా |
 { దిశం ప్రాప్తాపయత్రాజావానరాణాం కృతత్వరః || }

౫౧ || ఉదగితి || రాజాసుక్రివః - కృతత్వరస్సృశతబలిం నామకంచనక
 పియాధవం వానరాణాం కోట్యాసహఉదక్ ఉదీచీందిశం ప్రతిత్యర్థః - ఉదీ
 చీశబ్దాత్ప్రథమాంతాత్ - దిక్పదైశ్చస్సప్తమీపంచమీ ప్రథమాభ్యుజ్జ
 త్యాదినా || పా || ౫ || ౩ || ౨౭ || అస్తాతి ప్రత్యయేతస్య అంచెలుక్ - పా || ౫ ||
 ౩ || ౩ || ఇతి లుకిలు క్తద్ధిలకి || పా || ౧ || ౨ || ౪౯ || ఇతి స్త్రీ ప్రత్యయస్యాపి లుకిభ
 సంజ్ఞాభావాత్ - ఉదతాత్ || పా || ౬ || ౪ || ౧౩౯ || ఇతీత్యేసివృత్తేర్ధితశ్చాన
 ర్వవిభక్తిః || పా || ౧ || ౧ || ౩౮ || ఇత్యవ్యయత్వాత్పశ్చాదుత్పన్నాయాః ద్వితీ
 యాయాలవ్యయాదాప్నవః || పా || ౨ || ౪ || ౧౨ || ఇతి లుకిసర్వమవదాతం
 ప్రాప్తాపయత్ప్రథాపితవాక్ - తథాతద్వతోట్యాసహైవసుషేణం
 పశ్చాద్భవాంచశ్చిమాంచక్రీచీందిశంచతి ప్రాప్తాపయత్ - అగ్రాది
 వశ్చాక్షిమన్ || పా || ౪ || ౩ || ౨౩ - ౨ - ఇతి ధిమన్ || ... .. *

మూ, ౫౨ { పాచీంతావద్భిరవ్యగ్రఃకపిభిర్విసతోయయా | అ
ప్రగ్రాహేరివాదిత్యోవాజిభిరదూరపాతిభిః | }

౫౨ || పాచీమితి || విసతోనామకశ్చిద్యుధాపః తావద్భిఃకోటిసం
భ్యాక్తైరెవకపిభిస్సహ- అప్రగ్రాహైఃశిథిలితప్రగ్రహైరిత్యర్థః-రక్కచ||
పా|| ౩|| ౩|| ౫౩ || ఇతివికల్పాత్ప్రగ్రహార్వాద్ద్రాహ్యైర్వా-అతవదూర
పాతిభిరదూరగామిభిః వాజిభిరశ్వైరాదిత్యైవలవ్యగ్రస్సృక్- పాచీం
దిశం ప్రతియయా- ... .. *

మూ, ౫౩ { యయుర్విధ్యంశరన్వైఘోప్రావాదైఃప్రవరైరివప్ర
చ్ఛన్నంమారుతిప్రస్థాస్సీలాంప్రప్తంప్లవజ్జమాః | }

౫౩||యయుర్వి||ప్రతిష్ఠతఇతివస్తోగ్రామి-అతశ్చేపసగః || పా||
౩|| ౧|| ౧౩౬||ఇతిప్రప్తైఃనాప్రవస్తప్రాతర్రుక్-ప్రస్థోగ్రామిని|| పా|| ౨-
౩|| ౧౬||ఇతిప్రప్తనిపాతః మారుతిప్రస్థాః హనూమత్పురోగాఃప్లవైర్వా-
చ్ఛంతిప్లవం౫మాఃవానరాః-భిశిముమ్-సీతాంప్రప్తంప్రవరైశ్చైప్రైః-
గృహవృద్ధిగమచ్ఛ|| పా|| ౩|| ౩- ౫౨||ఇత్యవ-ప్రావాదైరుత్తరాసంధైరి
వ|| ౧|| ద్వౌపావానోత్తరాసంధావిత్యచ-వృతోతరాచ్ఛాదన|| పా|| ౩||
౩|| ౫౪||ఇతిఘోషపసగఃస్యఘోషాననుష్టేబహుళం|| పా|| ౬|| ౩|| ౧౨౨
ఇతిదీఘః-శరన్వైఘోప్రచ్ఛన్నంవింధ్యంయయాః|| ... .. *

మూ, ౫౪ { పరిభావంఘోషేంద్రాశాంకుర్వంతోసగమూర్ధను
వింధ్యైశ్చైవంశుమాగఃస్యచైరుపరిభవోపమే || }

౫౪ || పరిభావమితి || సగమూర్ధాను వింధ్యాద్రి శిఖరేషు మృగం
ద్రాశాంసింహానాంపరిభావః ఉచ్యతే-అంకుర్వంతః-పరాభువోజ్ఞాన|| పా||
౩|| ౩|| ౫౪||ఇతిపక్షిఘోష-అంకురంతఃసాగఃస్యసూర్యమాగఃస్యయఃపరిభ
వోపరిభావః-ఘోషభావపక్షే-ఋషాదంబ|| పా|| ౩|| ౩|| ౫౪||ఇత్యవ-తస్యోప
మాపరిభవమ-సప్రశేమూర్తః-పరిభవశ్చపక్షితత్వార్థః- అతశ్చేపస
గః|| పా|| ౩|| ౧|| ౧౩౬||ఇతికః-తస్మాద్వింధ్యచైరుపరిభ|| ముః|| ... .. *

మూ, ౫౫ { శ్రీమతిశ్చిలోచ్చయాస్థిమాం సైతేరుతరాన్నదామ్ |
ఆశంసహంవంశత్రోస్సీతాయాశ్చవిశ్వయమ్ | ... }

౫౫ | శ్రీమతిశ్చిలోచ్చయాస్థిమాం సైతేరుతరాన్నదామ్ | పా || ౩ || ౩ - ౫౬-౪
త్యవసీతాయాఃవిశ్వయంస్తాసనితాయంచ-గోహవృత్తిగమత్సపా
౩ || ౩ || ౫౬-౪ త్యవ-ఆశంసహంవంశత్రోస్సీతాయాశ్చవిశ్వయమ్ | పా || ౩ || ౩-౧౬౮
ఇతిఉపాత్తయః - తేనారాధితాభయంకరాశిలోచ్చయా-శిలో
త్య-రా-గీ-ఉత్పాద్యన్వితే-ఎరచే || పా || ౩ || ౫౬-౪ త్యవ-భే
ముస్తాసంబధ్నమురిత్యభావః - దేశకాలాభ్యధావానాంకర్మసంజ్ఞాహ్యకర్మ
సామంతమత్యవ-వాదగ్రాభముగ్రహామ్ | పా || ౩ || ౧౬-౪ త్యవ-వికల్ప
ద్భ్రమేద్భిత్తాభ్యాససూతా-అవ-కర్మ-కర్మాదుస్తరానిత్య
భావః మూదో-పా || ౩ || ౫౬-౪ త్యవ-వా-సేనుగ్రీవా
వంతః-త్యాఫలభద్రవత్సపా || ౩ || ౫౬-౪ త్యవ-భ్యాససూతా-భ
మూ, ౫౬ { ఆదరేణగమంచక్రస్వవిషమేష్వస్యసంఘసాః | వ్యాప్త
వంతోవిహాన్యాదామగుష్టాశ్చస్వధాహరీమ్ | ... }

౫౬ | ఆదరేణగమంచక్రస్వవిషమేష్వస్యసంఘసాః | విద్యమానసమ్య
గ్రహాః-ఉపసగః-దః || పా || ౩ || ౫౬-౪ త్యవ-గుష్టాశ్చస్వధాహరీమ్ - ఘృహ
త్సపా || ౩ || ౩౮-౪ త్యవ-విహాన్యాదామగుష్టాశ్చస్వధాహరీమ్ - విహాన్యాదామగుష్టాశ్చ
త్సవ్యధాహరీమ్ - ప్రహారా-వ్యధాహరీమ్ - వ్యధాహరీమ్ - పా || ౩ || ౩-౬౧-౪
త్యవ-న్యాదామగుష్టాశ్చ-నాదామ్ | పా || ౩ || ౩-౬౦ - ఇత్యదేణాప
త్యయః - కుర్వంతః - ఆదరేణగమంచక్రస్వ-గ్రహాశ్చైవోధయ
త్రాప్తవ- ... ..

మూ, ౫౭ { సంచెరుస్సహసాః కేచిదస్వనాః కేచిదాటిమః | సం
యామవంతోయతివన్నినాదానవత్తముచమ్ | ... }

౫౭ | సంచెరుస్సహసాః కేచిదస్వనాః కేచిదాటిమః - కేచి
దస్వనానిశ్చదాః-అటిమః-వర్ణతిలవంతః - అటెర్లుక్-స్వనహసా-ర్వా
పా || ౩ || ౬౧-౪ త్యవ-అవత్యతివన్నినాదానవత్తముచమ్ - అవత్యతివన్నినాదానవత్తముచమ్

నక్ష దెవకానివనిధూతాక్ష దెవీతవత్త్యమరః - గిరేతాగతాన్తరిక్షా
చాక్ష పాటచ్చరానివని పాటచ్చరమలిక్షుచావిత్త్యమరః - గిరేతాగతా
శకుంతాక్ష పక్షిణౌ పత్త్య - ... ..

మూ, ౬౧ { వీనామువసరంద్యస్తావై అన్యోన్యపహవాగుహః |
ప్రావిశన్నాహవప్రజ్ఞా ఆహవముపలిప్సవః || ..... }

౬౧ || వీనామితి || వీనాంపత త్రిణాం || ని || వివిష్మిరవత త్రిణిత్య
మరః :- ఉపసరఃప్రజనోగర్భాధా నాయవ్యవభాతాంగోమాపగమనమి
తియావత్ - ప్రజనైసరైః || పా || ౩ || ౩ || ౨౧ || ఇత్యవః || ఇహలక్షణయోవసర
మివావసరంసంధ్రమోవసర్వగం - ద్యస్తావక్షిసంచారాదుదశసత్తాంని
శ్చిత్యత్త్యథః - అన్యోన్యముపహవః ఆహవసంయోగంతే అన్యోన్యపహ
వాః హ్యస్సంప్రసారణంచన్యధ్యుపవిధుః || పా || ౩ || ౩ || ౨౨ || ఇతిహ్వయతేత
వోసంప్రసారణంచ - ఆహ్వయతేనస్పర్శమాకారయంత్యప్తిన్నిత్యా
హవాయుద్ధం - ఆజీయుద్ధే || పా || ౩ || ౩ || ౨౩ || ఇత్యవసంప్రసారణంచ || తత్ప్ర
ప్రజ్ఞాః ప్రాధానైవానరాః - ఆహవంనిపానాఖ్యంజలాశయం || ని || ఆహ
వస్తునిపానంప్యాదుపకూపజలాశయ ఇత్యమరః - నిపానమాహవః || పా || ౩
౩ - ౨౪ || ఇతినిపాతనాత్సాధుః - ఉపలిప్సవః పిపాసాపశమాధగంలిప్సతో
గుహంప్రావిశత్ || ... ..

మూ, ౬౨ { కుర్వంతోహవమాప్తానాంపిపాసావధకాంతిణః | ద్వా
రంతమోఘనప్రశ్నంగుహాయాః ప్రావిశత్ దురీతమ్ || ... }

౬౨ || కుర్వంత ఇతి | ఆప్తానాం సుహృదాం హవమాహ్వసం - భావే నువపగ్గ
స్య || పా || ౩ || ౩ || ౨౪ || ఇత్యవసంప్రసారణంచకుర్వంతః - పిపాసాయాః వధోస
వృద్ధిః - హనశ్చవధః || పా || ౩ || ౩ || ౨౫ || ఇతిహంతేరబ్ధధాదేశశ్చ - తత్తాం
క్షీణస్సంతః - తమసోఘోమూర్తిణః క్షీణత్వంసంఘాత ఇతియావత్ - మూ
తాః ఘనః || పా || ౩ || ౩ || ౨౬ || ఇతినిపాతః - తత్ప్రశ్నంతత్సన్నిధం గాధాం
ధకారం - గుహాయాః ద్వారందురీతంప్రావిశత్ || ... ..

మూ, ౬౩ { తస్మిన్నంతర్గు నైవశ్యే ప్రభుణ్ణేసాధనద్వనః | అహో
హూర్ధ్వ నమనస్కంధాలలితాపమనాం స్త్రీయమ్ || }

౬౩ || తస్మిన్నితి ! తస్మిన్ బిలెలంతహాస్యతేగమ్యత ఇత్యంతర్గు
సోంతఘాణోవా-బాష్టికేషు దేశభిరీకాశికా - అత్రాభ్యంతరావకాశ
మాత్రంబిత్వతే-అంతర్గు నోదేశే || పా || ౩ || ౩ || ౭౦ || ఇతిహంతేరప్రత్య
యోఘనాదేశశ్చ-తస్మిన్నంతఘాణైవకాశే-సాధనద్వనః-ప్రభుణ్ణే
౬౪౦దే||ని|| ప్రభుణప్రభుణ్ణాశిందాబహిద్వాకరప్రకృష్టక ఇత్యమరః-
అగరైకదేశప్రభుణఃప్రభుణశ్చ || పా || ౩ || ౩ || ౭౧ || ఇతిప్రపూర్వాద్ధం
తేరప్రత్యయాంతోనిపాతః- ఉద్ధన్యతేస్మిన్నిత్యద్ధనోహస్యమానస్యతప్తా
యఃపిందాదేరాధారభూతోత్యాధానాఘోలాహమాటః-ఉద్ధనోత్యా
ధానం || పా || ౩ || ౩ || ౮౦ || ఇతిహంతేరుత్పూర్వాదప్రత్యయాంతోనిపాతః-
అహోహూర్ధ్వ నవద్ధనానివిడాన్స్కంధాఃయేషాంతేవానరాః లలితాపమ
నాంకోమలాంగం-అవఘనోంగం || పా || ౩ || ౩ || ౮౧ || ఇత్యవపూర్వాద్ధంతే
రప్రత్యయాంతోనిపాతః- స్త్రీయమవశ్యే || ... .. *

మూ, ౬౪ { ద్రుఘణోద్భిన్నకల్పగ్రస్తరసాతరుసంహతీః | అవ్యా
ధ్యవృచ్ఛాకుర్వాతాస్తాం తేయోఘనముష్టయః || *

౬౪ || ద్రుఘణేతి | అయోహస్యతేవిధి రిత్యయోఘనాఃలోహఘంటాస్తఇ
వముష్టయోయేషానై-తద్వన్నివిడముష్టయ ఇత్యర్థః-అతవతరసాతరుసం
హతీః-ద్రుద్రుగమోహస్యతేనైతి ద్రుఘణః-కుతారాదిః-కరణేయోవిద్రు
మః || పా || ౩ || ౩ || ౮౨ || ఇత్యుభయత్రాపికరణార్థేహంతేరప్రత్యయోఘనాదే
శశ్చ-అరిహదాదిపాతాత్-పూర్వవదాత్సంజ్ఞాయామగః || పా || ౪ || ౩ || ఇ
తిహాద్రుఘణ ఇతిగత్వం-తేనోద్భిన్నకల్పనితత్ప్రియాణ్యగ్రాణియాసాం
తాః-కుర్వాతాస్తేవానరాస్తాం స్త్రీయం-వ్యాధేరభావో-వ్యాధిలనామ
యమిత్యర్థః-అర్థభావేవ్యయాభావః-అవృచ్ఛా-కుశలమవృచ్ఛా త్యర్థః

మూ, ౬౫ { సాస్త్రంబఘ్నపదన్యాసాన్విఘ్ననందునమద్యుతిః | వ
రిఘాయఘనానాహహసంతస్వాగతంకపీ || ... }

౬౫||సీ|| విహస్యతెతమస్తేజోంతరంహననేతివిఘనః-పూర్వవత్-
 కరణేయోవిద్రుఘ||పా||౩||౩||౮౨||ఇత్యవ్-తెనెందునానమద్యుతిః- సా
 ప్రీ)-స్తంభాఃగుల్మఃహస్యంతేవిభిరిస్తంబఘ్నాః||౧||౧||ప్రకాండేస్తంబ
 గుల్మవిద్యమరః-స్తంభకచ||పా||౩||౩||౮౩ || ఇతిస్తంబోపవదాద్ధంతేన
 రణైక ప్రత్యయః-గమహనత్యాదినా || పా||౬ || ౪ || ౯౮ || ఉపధా
 లూపః -తేవదన్యాసాయేషాంతా-పరిహస్యతే-ననతిపరిఘాగ్
 భా-పరాఘః|| పా ||౩||౩||౮౪ || ఇత్యప్రీత్యయోఘాదేశశ్చ-తద్వదుర
 వోఘజాఃయేషాంతా-కపి-హసంతీస్వాగతమాహ-స్థితపూర్వం
 స్వాగతమవ్యచ్ఛదిత్యర్థః|| ... ..

మూ, ౬౬ { పిపా)యా ద్రిగుహావఘ్నానుష్ఠా పంఘశలగ }
 { తా||ఫలైర్నానావిధైశ్చైస్త్వాదుశీతైశ్చవారిభిః|| }

౬౬||పీ||ప్రాప్తయతి||అద్రిగుహావఘ్నాతదాశ్రయే||స్వాశ్రయం
 గతానిత్యర్థః-ఉపఘ్నలశ్రయే||పా||౩||౩||౮౫ || ఇతిహంతరప్రీత్య
 యేఉపధాలోపనిపాతః-ఉష్ఠా ప్రశస్తా-సంఘశోగణశః అగతా-
 సంఘాష్టాగణ ప్రశంసయోః||పా||౩||౩||౮౬|| ఇతిసముచ్చార్యాద్ధంతేర
 ప్రత్యయేఘాదేశనిపాతః-కపి-నానావిధైఃపలువిధైః-చిత్రైరదృశ్యైః
 ఫలైః-స్వాదుశీతైఃమధురశీతైఃవారిభిశ్చ-పిపా)యసంతపయామాస-
 ప్రితారేఃలిటివ్యధ్యాయాదేశా|| ... ..

మూ, ౬౭ { నిఘానిఘతరుచఫన్నై తస్మింస్తైలభి)మైఃఫలైః|త్వ }
 { ప్లాస్తాంభా)జఘమతీంపప్రచఘఃకస్యపూరియమ్ }

౬౭||నిఘతి||నిఘానిఘతాస్సమసంస్థానాః||నిఘానిఘవిపరీతాః- నిఘాని
 వితం||పా||౩||౩||౮౭ || ఇతినిపూర్వాద్ధంతేరప్రత్యయేఘాదేశనిపాతః-
 తైరుభయైస్తరుభిశ్చన్నై తస్మికచితేవాసరాః-లభి)మైలక ధైః - ద్వితః
 క్త్రిః||పా||౩||౩||౮౮-ఇతిక్త్రిః- ఫలైఃత్వప్రాస్సంతఃభా)జఘమతీందీ క్త్రి
 మతీం-ప్యశోధుచ్||పా||౩||౩||౮౯||ఇత్యధుచ్ ప్రత్యయాంతః -తాంప్రీ
 యం-ఇయంకస్యపూరితివప్రచఘః|| ... ..

౧౨౦ (భట్టికావ్యశ్లోకదాడిపాదోక్తప్రత్యయాధికారకాండె.)

మూ, ౬౮ { గత్తంకరోపికస్తాత్వం యత్నే నాభ్యాహీవత్సు }
 { భస్మపైనిధివదాభాతితవసందర్శనంహీనః॥... }

౬౮॥ రత్నమితి॥ హతుభేకస్తాత్కారతాత్ త్వం యత్నే నరత్తంరతు
 లంకరోపి-యజయాచయతెత్యాదినా॥ పా॥ ౩॥ ౩॥ ౯౦॥ యతిరక్షిభ్యాంభా
 వెనబ్రుత్యయః-నోస్త్యభ్యమాభ్యాహీ-తవసందర్శనంనో-ఽచ్ఛికంస్వపై
 క్షపావస్థాయాం-స్వపోన౯॥ పా॥ ౩॥ ౩॥ ౯౧॥ ఇతిస౯-నిధిరివ-ఉపసగ౯
 ఘాఃః॥ పా॥ ౩॥ ౩॥ ౯౨॥ ఇతిః-ఆభాతిప్రతిభాతి॥ ...

మూ, ౬౯ { తతోజలధిగంభీరస్వనరాప్రత్యువాచసా॥ ఇ }
 { యందానవరాజస్యపూస్సృష్టిర్విశ్వకర్తృణః॥...॥ }

౬౯॥ తత ఇతి॥ తతఃప్రశ్నానంతరం-సా స్త్రీజలానిధీయంతెస్మిన్నితిజ
 లధిఃసముద్రఃకమ౯ణ్యశిరఃజెడ॥ పా॥ ౩॥ ౩॥ ౯౩॥ ఇతిఘాఃఃః-తద్వర్గంభీ
 రా౯-వానరాస్పృత్యనాచ-ఃమితిఇయందానవరాజస్యదానవేంద్రస్య-
 పూః-పురీవిశ్వకర్తృణః-కృద్యోగాత్క-త౯రిషష్ఠీ-సృజ్యతఇతిసృష్టిః - తెనస్య
 మైత్యుభాః-కమ౯ణిస్త్రీయాం-క్రీ౯॥ పా॥ ౩॥ ౩॥ ౯౪॥ ఇతిక్రీ౯॥

మూ, ౭౦ { నిహతశ్చస్థితింధింద౯దానవోసౌబలియృహః॥ దుహి }
 { తామేరుసావర్ణరహం నామ్నాస్వయంప్రభా॥... }

౭౦॥ నిహత ఇతి॥ సౌదానవః-స్థితింమర్యాదాం-స్థాగాపావచోభా
 షా॥ పా॥ ౩॥ ౩॥ ౯౫॥ ఇత్యభివవాదేనక్రీ౯॥ ద్యుతిస్యతిమాస్థామితికితి॥ పా॥
 ౭॥ ౪॥ ౪౦॥ ఇతిత్వం- ధిందన్నుత్సాదయ౯-బలిదుహిబలిధ్వంసినాదై
 త్యాదిసానిహతశ్చ - అహంమేరుసావర్ణేనా౯మతస్యదానవేంద్రస్య
 ధుహితానామ్నాస్వయంప్రభా॥ ...

మూ, ౭౧ { జాతిమిచ్చభదైత్తాంక్షీర్తింవాపాతుమాత్తనః॥ క }
 { రోమివోబహిర్యూత౯పిధధ్వంకాశరిర్భవః॥ ॥ }

౭౧॥ జాతిమితి॥ తులనంజాతింబహిగ౯తిం-తదాత్మనోమమకీ
 తి౯ంయత్తుత్రాగణితంయతఃకాతుంకాతాత్తుంకైత్యభాః॥ నివా
 స్యాద్వికల్పచమయోరేవాధ౯చసముచ్ఛయిఇతి విశ్వః-ఇచ్ఛభదై-నో

యుష్మాక్ - బహిర్గుహః బహిర్దైత్యేయూతిర్నిశ్చయః మేరసంయేషాంతాక్
 బహిర్గుహీకరోమి - యష్మాక్ భగ్నిప్రయుధాక్ బహిఃస్థాపయిష్యామి
 త్యథః - ఊతియూతిజూతిసాతిహేతితేతకయశ్చ॥ పా॥ ౩॥ ౩॥ ౯॥ ఇతినిపా
 తనాత్ జూతి యూత్యోజా వతేయాకతేశ్చ దీఘానిపాతః కీర్తయతేతి
 త్రిఃపాణిభిర్ద్యుతఃపిదధ్వంచాదయతః అపిపూర్వాధాభౌలాటిరశిష్ట
 మి-దధస్తథోశ్చ॥ పా॥ ౧॥ ౩॥ ౩౮॥ ఇత్యభ్యాసస్యభషాభవే-కౌభ్య
 ప్రయోరాతః॥ పా॥ ౬॥ ౪॥ ౧౧౨॥ ఇత్యాకారలాః-వప్తివాగం
 రల్లాపమ్యత్యపేరల్లాపః॥ ... ..

మూ, ౬౨ { ప్రజ్యోవతినిరుద్ధాక్షాక్ విద్యేవానుస్థితక్రియాక్ | }
 { నిరదిక్రమదిచ్ఛాతోవానరాంశ్చంక్రమావతః॥ }

౬౨ | వ)జ్యోతిఃప్రజ్యోవతీప్రశస్తగతిమతీ - వ)జయజోర్భావేక్య
 క॥ పా॥ ౩॥ ౩॥ ౯౮॥ ఇతిక్యవ్ - తతఃప్రశంసాయాం మతుప్ - తతోజీవ్ -
 సాస్త్రీవిద్యేవకాచిన్తంక్రవిద్యేవ-సంజ్ఞాయాం సమశేత్యాదినా॥ పా॥ ౩॥ ౩
 ౯౯॥ విద్యేక్యవ్ - నిరుద్ధాక్షాక్ పాణిహితదృష్టిక్ - అనుస్థితక్రియాక్ కృ
 తోచితవ్యాకారాక్ - కృశశ్చచ॥ పా॥ ౩॥ ౩॥ ౧౦౦॥ ఇతిస్త్రీయాంశప్రత్య
 యేరికాదేశః - చంక్రమావతః కుటిలగతిమతః - నిత్యంకౌటిల్యేగతా॥ పా॥ ౩॥
 ౧౦౧॥ ఇతిక్రిమేర్యజంశాత్ - అప్రత్యయాత్॥ ౩॥ ౩॥ ౧౦౨॥ ఇతిస్త్రీయా
 మప్రకారప్రత్యయేటాప్ - తతోమతుశన్ - వానరానిచ్ఛాతస్తదిచ్ఛాను
 సారతః - ఇచ్ఛా॥ పా॥ ౩॥ ౩॥ ౧౦౩॥ ఇతీషేశప్రత్యయేయగధావోనిపాతి
 తః నిరదిక్రిమతీనిస్త్రామితవతీక్రిమేణా చజీ-సస్యతః॥ పా॥ ౬॥ ౪॥ ౬౯॥
 ఇత్యభ్యాస స్వేత్వం-తస్యాలఘుత్వాన్న దీఘః - ... ..

మూ, ౬౩ { నిమగ్నమ్యశిక్షయాతస్యాస్త్రపావనోరసాతలాక్ | }
 { జ్ఞాత్వాకాలమతిక్రంభంవ్యధామవలంబితే॥ ... }

౬౩ | నిమగ్న)జ్యోతి తస్యాః స్త్రీయాః శిక్షయోవదేశన-గురోశ్చ
 హలః॥ పా॥ ౩॥ ౩॥ ౧౦౩॥ ఇత్యప్రత్యయేటాప్ - రసాతలాద్భిరాన్నమగ్న) -
 మ్యా-తవస్త్రిశరణాగమాత్త్రపావంతః-త్రిభాషేషిత్వాత్-విరిధిద్వా

౨౨౨ (భట్టకావ్యేశుడనాదిపాదోక్తప్రత్యయాధికారకాండె-)

దిభ్యాత్ || పా || ౩ || ౩ || ౧౦౮ || ఇత్యజ్ - తతోమతువ - కాలంస్వామిక్యతంమూ
నకాలమతిక్రాంతంజ్ఞాత్వా - వ్యధాంభయం-వ్యధసంవలనయోః-భిదా
దిత్వాదజ్ - అవలంబితేప్రాప్తాః- ... .. *

మూ, ౨౪ { చింతావంతఃకథాశ్చక్రురుపధాభేదభీరవః | అక్య }
{ త్వాన్యవతేకాగ్యంపూజాంలప్స్యామహేభవమ్ || }

౨౪. చింతావంతఃకథాశ్చక్రురుపధాభేదభీరవః | అక్య
వక్తాఃపీరియాదవః-అతశ్చివసర్గైః || పా || ౩ || ౩ || ౧౦౯ || ఇత్యజ్ - తయాతజ్
న్యాసిద్ధిర్లత్యతే-తద్భేదాత్తదభంగాదీరవః-అతఏవచింతావంతః ఇతికర్త
వ్యణామూఢాః-కిమపిధ్యానుంతః-న్యవతేస్వామినఃకార్యమక్యత్వాకథం
పూజాంసమ్మానంలప్స్యామహేభవతికథాస్సంజ్ఞాపాంశ్చక్రూః-సర్వత్ర-చిం
తిప్రజ్జగధికులభివచ్యశ్చ || పా || ౩ || ౩ || ౧౦౯ || ఇత్యజ్ || ... .. *

మూ, ౨౫ { పా) యోపాసనయాశాంతింమన్వానోవాలిసంభవః | }
{ యుక్త్వాయోగంసితశ్చైతేవివృణ్వంశ్చిత్తవేదనామ్ || }

౨౫. పా) యేతి వాలిసంభవం గది-పా) యోపాసనయాపా) యో
పవకనేనలనశస్థిత్యత్యభం || ని || పా) యశ్చానశనేమృత్యావితివిశ్వః - ఉప
పూర్వాదానః-యోసశ్రంభోయచ్ || పా || ౩ || ౩ || ౧౦౯ || ఇతియచ్ - శాంతిం
పద్యగిష్టనివృత్తింమన్వానోనశ్చిన్వత్ - యోగంచిత్రనిరౌఢంయక్త్వాఅవ
లంబ్య-చిత్తవేదనాంమనోవ్యధాం-ఘట్టపందివిదిభ్యోయుజ్యక్తవ్యః || పా || ౩
౩ || ౧౦౯ || ౧౦ || ఇతివిదేయచ్ - వివృణ్వప్రకాశయత్ - తైలస్థితః || ... .. *

మూ, ౨౬ { ప్రసూందికామిపా) ప్రోధ్యాత్వాబ్రూతేన్నజాంబవాః | }
{ చిక్నాంభంజికాప్రఖ్యాన్విషయాకల్పనారుచీః | ... .. }

౨౬. ప్రసూందికామితి || అథజాంబవాః ధ్యాత్వాకింత్వంకరిష్య
సీతిప్రశ్నస్యాత్తరమాలోచ్యేత్యర్థః - ప్రసూందికాంప్రసూంజనిరో
గం-ప్రాప్తవతథాగర్లదస్సన్నిత్యర్థః-రోగాఖ్యాయాంస్వల్లబహుళం ||
పా || ౩ || ౩ || ౧౦౯ || ఇతిసూంజః ప్రపూర్వాద్రోగాఖ్యాయాంస్త్రీయాం
స్వల్ల-బ్రూతేన్న-తదేవాహసాగ్గజ్జోకనధిగిత్యాదినా - సాలభంజికాః-దా

రుదంతవస్త్రాదీనిర్నితాః క్రీడాసాధనభూతాః పుత్రికాః ॥ ౩ ॥ పాంచాలికా
దివస్త్రాదీపుత్రికాసాలభంతి కేతియాదవః సంజ్ఞాయాం ॥ పా ॥ ౩ ॥ ౧౦౦
ఇతి యువీ-నిత్యం క్రీడాజీవికయోః ॥ ౧ ॥ ౧౦౧ ఇతి సమాసః - తస్మిన్ భ్యం ప్ర
త్యా యాన పాక మార్థికానిత్యం - అతఏవకల్పనాతో భిమానతోరుచిచ్ఛా
యేమతా - స్వభావతః స్పృహణీయానిత్యం - విషయాన్ శబ్దాదీన్ ధిక్ ॥

మూ. ౨౨ { యాంకారిం రాజపుత్రో యమసుజిప్తతాంక్రియామ్ ॥
అహమప్యనుతీప్తామినోఽభ్యక్షైవముపావిశత్ ॥ ... }

౨౨ ॥ యామితీ ॥ అయం రాజపుత్రో ॥ ౧౦౧ ॥ - యాంకారింక్రియామనుతి
ప్రతి-విభాషాభ్యాసపరిపూర్ణ ముచ్చాసితా ॥ పా ॥ ౩ ॥ ౧౦౧ ॥ ఇతి తరోతేరి
భో ప్రత్యయః - చకారాంతాంక్రియామన్యత్ర శిప్రత్యయః అహమప్యను
తీప్తామినోఽభ్యక్షైవముపావిశత్ ॥ ౧౦౧ ॥ పా ॥ ౩ ॥ ౧౦౧ ॥ ఇతి వరాహాక్ష
కృతవానిత్యం ॥ ...

మూ. ౨౩ { ఉవాచ మారుష్యైర్ధేనన్యాసేన్యత్ర వాసరాత్ ॥ అహం
పర్యాయసంప్రాప్తం కుర్వే ప్రాయోపవేశికామ్ ॥ ... }

౨౩ ॥ ఉవాచేతి ॥ అభిమానుశిహానుమాన్ - అత్రాస్మిన్ సర్వతేవ్యధైజాం
బవనీన్ స్యాసిం సర్వసంగపరిత్యగిసింసతి - అహం పర్యాయసంప్రాప్తం
గవహం ఒవృధానంతర్వస్త్రాంతం - ప్రాయోపవేశికాం ప్రాయోపవేశనం
పర్యాయాహార్గోష్ఠే త్రపుణ్యుచ ॥ పా ॥ ౩ ॥ ౧౦౧ ॥ ఇతి పర్యాయార్థే
న్యూచ - సర్వ ఇతి వాస రాసువాచ ॥

మూ. ౨౪ { అథావేధవతాం యోన్మీకజీవే తస్మాత్ప్రజీవనః ॥
ఇత్యుక్తౌ సర్వపవాస్తుభ్యామ్యయోగాననానితే ॥ ... }

౨౪ ॥ అథావేధి ॥ అస్మిన్ శైలే భవతా మథావేమరణేనతి
యోజీవే తస్య అజీవనిరస్తు అజీవనమేవాస్తు - ధిక్ తస్య జీవనమితి భావః - ఆ
క్రోశేనభ్యునిః ॥ పా ॥ ౩ ॥ ౧౦౩ ॥ ఇత్యుక్తో శిశివేరని పత్యయః - ఇత్యు
క్తౌ తేనర్వపవసర్వేషి-యోగాననానిత్యం నీకవద్వకాదీన్యాననానిబద్ధానిత్యం
రసకస్థితాః - తిష్ఠతేతి జీ గాతిస్థేత్యాదిని ॥ పా ॥ ౩ ॥ ౧౦౩ ॥ సీతోల్క -

౧౨౪ (భట్టికావ్యములోని) పాదోక్త ప్రత్యయాధికారకాండ

అతోలావభటిచ॥పా॥౬॥౪॥౬౪-ఇత్యాకారలావః॥

...

మూ.౨౦ { అల్లశ్యమసినాగ్న్యంతంకబంధవధమభ్యధుః॥ ౧ }
 { ప్నఃప్రవతసంఘారంక్లేదాస్తత్వమనాథజీవీ ॥ * }

౨౦ ॥ అల్లశ్యమితి॥ అసినాభిదైన్యతమితిశేషః-అతఏవాల్లశ్యమక్లేశక
 రమాశ్చభావాదితిభావః-శృత్యల్ప్యటాబహుళం॥పా॥౩॥౩॥౧౦౩॥ ఇతిక
 ద్రిశ్యత్యః-కించాగ్న్యంతమగ్నిసంసా-రాంతంతత్రాపిరామహస్తకృత
 మితిభావః-కబంధవధమభ్యధురభిహితవంతః - ప్రశంసితవంతఇత్యర్థః
 ఘారందారుణంనోస్తాకంప్రవతసంశరీరచాతంధిక- అశస్త్ర)వధత్వా
 దితిభావః-కించఅనాథవత్ అనాధానామివక్లేదఃపూతీభావః-తదంతత్వం
 అగ్నిసంసా-రాభావాదితిభావః॥ ... ..

మూ.౨౧ { తతోమందగతఃపక్షీతేహంపా)యోజజీశనమ్॥ }
 { పయఃపానమివాశంసుక్ష్మహానాయాదశోధనః॥ }

౨౧ ॥ తతఇతి॥ తతస్తైహం పా)యోవవేశనానంతరం- మందగతో
 మందగమనః-నపుంసకేభావే-పా॥౩॥౩॥౧౦౪॥ ఇతిక్రమహామహా
 కాయః-నశోభతఇత్యశోధనఃఅమంగళయావః శృత్యల్ప్యటాబహుళం॥పా॥
 ౩॥౩॥౧౦౩॥ ఇతిక ద్రిశ్యత్యః॥ పక్షీసంపాతినామజటాయోర్భా)తాగ్న
 ధ)స్తైహంపా)యోవవేశనంమరణవ)త-భావెల్పట్ - పయఃపానం
 ధీరపానమివశ్యలాభాత్తద్వచ్ఛరీరసుఖకరమిత్యర్థః-కర్మజీవయేనసంస్ప
 ర్భాత్కర్తుశ్చరీరసుఖం॥పా॥౩॥౩॥౧౦౬॥ ఇతికర్తృపపదాత్ప్రిబతెర్భా
 వెల్పట్॥ అశంసురభిలామకస్య సనాశంసభిక్షుడః॥పా॥౩॥౧॥౧౬౮॥ ఇ
 త్యుః-అయాచాయాతః॥ ... ..

మూ.౨౨ { ఔహవ్రశ్మనమంకాగ్రంతంవిలీక్యాశుభాకరమ్॥ }
 { ఔపగోచరమాత్మానమశోచన్వానరాముహుః॥ ... }

౨౨ ॥ ఔహేతి॥ వృశ్చ్యతేధివ్యతే-నేనెతివ)శ్మనం-కరణాధికరణయోశ్చ॥
 పా॥౩॥౩॥౧౦౭॥ ఇతికరణెల్పట్ ॥ ఔహస్యప్రశ్ననంఔహవ)శ్మనం-శృ
 త్యోగాదివక్షీసమస్యతే॥పా॥౧॥౧॥౨॥౧ ఇతిసమాసఃఇద్దప్రప్రశ్ననవత్

తాత్పర్య ముండగ్రియస్యతం-అనుభావరమమంగళాలయం-తంసీసంజ్ఞా
యాంఘఃపామోనాపా||౩||౩||౧౧౮||ఇతిఘః-తంగృధ్రంవిభాక్త్యావాస
రాఃపాపగోచరంపాపాశ్రయం-గోచరసంచరెత్త్యాదినా|| పా||౩||౩||
౧౧౯||ఘప్రత్యయాంగోనిపాతః-అత్వాసంముహురశోచన్||

మూ, ౮౩ { జటాయఃపుణ్యకృత్సేవీవండకారణ్యసంచరః | కృత్వా }
 { రాఘవకార్యంయస్వరారుధోగ్నిసంస్కృతః ||

౮౩ || జటాయురితి || సంచరత్యస్మిన్ని తిసంచరఃసంచారస్థానం-గో
చరసంచరెత్త్యాదినా||పా||౩||౩||౧౧౯||అధికరణాథే-ఘంతానిపాతః-
వండకారణ్యమేవసంచగోస్యే-సం-తాయువాణమపక్షిగృధ్రః-పుణ్యకృ
త్పుణ్యంకృతవాన్-సుప్రత్యక్షః-౮౩||౨||౮౪||ఘాతేష్వి-తథాహి
యఃజటాయః-రాఘవకార్యంయస్వరారుధోగ్నిసంస్కృ
తౌరామెవృత్త్యాగ్నిసంస్కృతస్య-స్వస్వగ్మామయాధః||

మూ, ౮౪ { సరకస్యావరాహాయప్రత్యక్షోస్తాకమాగతః | అ }
 { చేష్టాయాఃపాన్యాయాదనై-ల్యామహేచయమ్ ||

౮౪ || అ || స్వయంతుపావప్రత్యక్షాగ్నిమూః సరకస్యేతి || అస్తాకమయం
ప్రత్యక్షోసరకస్యరారవాచరవరాహో-వతరణమాగతః-అవెత్తాస్త్రో
ఘాతః || పా||౩||౩||౧౨౦||ఇతికరణేఘాతః-ఆగతఃప్రాప్తః-యద్యస్తాది
హిత్ర-అచేష్టాఃనిశ్చేష్టాఃపయస్యాయాదకా-దాత్-అధ్యాయన్యా
యేత్త్యాదినా||పా||౩||౩||౧౨౦||సద్భూర్వానిజంకరేఘంఘంతానిపాతః-అ
నేనాత్మ్యమహేభవీష్యామహే-అగోదుమహే-రణమేతుత్వాసస్తాకమ
యంప్రత్యక్షంసరకద్వామిత్వధః-అ-సరమణాశిల్పవరత్ ||

మూ, ౮౫ { హృదయోదభ్ర-సంస్తాచంకృతాంతానాయసన్నిభమ్ | }
 { శరీరాభిసమండాగ్రం ప్రాప్యముం శర్మమల్లభమ్ ||

౮౫ || హృదయేతి || హృదయస్య ఉదంచ్యతేఉద్భయతే-నైవేత్త్యదంక
ఉద్భరణే-ఉదంకోనుదత్ || పా||౩||౩||౧౨౧|| ఇత్యుత్పార్వాధ్వంచతేఃకర
ణేమజంగోనిపాతః-తస్యేవసంఘాసంసన్నివేశాయస్యతంహృదయోద్ధా

౧౨౬ (భట్టికావ్యశ్లోకాదిపాదోక్తప్రత్యయాధికారకాండే)

కర్తృదంకవత్ప్రయంకరమిత్యథః-కృతాం తస్మాంతకస్యజనీయతెలకృష్య
తై నైత్యానాయోజాలంజలజంతుబంధనం॥ ౧॥ ఆనాయఃప్రంసీజాలం
స్వాదిత్యమరః-జాలమానాయః॥ పా॥ ౩॥ ౩॥ ౧౨౮ ఇత్యాహ్వాత్వాన్నయ
తేఃకరణేఘాంతోనిపాతః - తత్సన్నిభంతత్సదృశంతద్వత్పా)చాకమక
మిత్యథః-శరీరస్యజఘస్యతై నైత్యాఖనంవిదారణంక్రకచాదికం-ఖనో
ఘవ॥ పా॥ ౩॥ ౩॥ ౧౨౯॥ ఇత్యాహ్వాత్వాత్సతేఃకరణేఘప్రత్యయః- తదివ
తుందాగ్రంచంచుకొటిర్యస్యతం-అముంగృధ్రంపా)ప్య శమకసుఖందు
కాభంజీవనంనాస్తీత్యథః - ససుదుర్భ్యంకెవలాభ్యం॥ పా॥ ౨॥ ౧॥
౬౮॥ ఇతినిషేధాత్-ఉపసగాతృల్ల ఖోః॥ పా॥ ౨॥ ౧॥ ౬౯ ఇతిసుమ్నభవ
తి- అత్రా)ముమితిప్రంలింగనిదేశాత్తుందాగ్రధమకఉదంకాదిసామ్య
మవయవతద్వతొరభేదోపచారాత్పక్షితత్వేనోక్తఇత్యనుసంధేయం॥ ..

మూ, ౮౬ { ఈషదాద్యంకరోప్యేషనపరత్రాశుభక్రియః॥ అ }
{ స్తానత్తమితోఽభ్యేషపరిగ్లానోబుభుక్షయా॥... }

౮౬॥ ఈషదితి॥ కించఎషవానరగః-పరత్రా)ప్యకృచ్చేణసుఖేనా
నాభ్యఃఅభ్యఃకృతోవిధాత్రా) ఈషదాద్యంకరోన-ఇహతావదాస్త్రంజైవె
నపరత్రాపిసుఖభాజ్నృతఇత్యధిః-కశ్యకమకచోశ్చఘాకృఖోః॥ పా॥
౩॥ ౩॥ ౧౩౦॥ ఇతికరోతేఃమక ఈషదాదౌచాపవదెఖిత్ ప్రత్యయః-తథా
హి-అశుభక్రియః పాపకమా- బుభుక్షయాభోక్తమిచ్ఛయా తుధా-
భుజేన్నన్నంతాత్ స్త్రీయామప్రత్యయేటావ్ - పరిగ్లాయతీతిపరిగ్లానఃప
రిక్షిణః-బహుగ్రహణాత్-తగరిల్లుట్-నిష్టాయాంవా- సంయోగాదె
రాతోధాతోర్యన్వితః॥ పా॥ ౮॥ ౧౩१॥ ౩॥ ఇతిసత్వంఏషవక్షీత్యనువతకత
అస్తానత్తంభక్ష యతుమితోభ్యేతీతలగచ్ఛతి - దుమకరణతోషాత్పరలో
కొపితాస్తాకమస్తీత్యథః॥ ... ..

—* ఇతికృదధికారః *—

మూ, ౮౭ { సంప్రాప్యవానరాకపక్షిజగదమధురంబవః॥ ౧ }
{ యాయందురుపస్థానేమనసాగిరిమూర్ధనా॥ }

(శ్రీ తాత్పర్య కథా నామనామ సంస్కరణః) ... ౧౦౩

౧౦౩. సంప్రాప్యతి | అథపక్షవానరా సంతాప్య మధురంభ
తాదాకాతదేవాహమసాపిదురుపస్థానదుష్ప్రసంగిరీమూఢాని త
ర్వితాగ్ర-యూయంక కిమథమాగతాః కిమిదమహక్రియత ఇతి శేషః ||

మూ, ౧౮ { అత్తనఃపరిచెవధ్యేకుర్వంతో రామసంకథాః | సమా
నోదర్శమస్మాకంజటాయుంచస్తుథాదరాత్ || ... }

౧౮. అ || అథపునఃప్రకీర్ణకాధికారః | అత్తన ఇతి || యూయంక రా
మసంకథాః రామసంబంధినఃకథాఃకుర్వంతఃఅత్తనః-ససంయోగాద్వమం
తాత్ || ౬ || ౪ || ౧౩౭ || ఇతినిష్ఠాచస్సినాల్లాపః-పరిచెవధ్యేచథ - చె
వ్యదెవనభావాదికాల్లాటిధ్వమిటరేత్వం- కించాస్తాకంసమానోదరేశయి
తంసమానోదర్శమేకోదరభాతరం-సమానోదరేశయితటచోదాత్తః
పా || ౪ || ౪ || ౧౦౮ || ఇతియత్ప్రత్యయః-విభాషోదరే || పా || ౬ || ౩ || ౧౮ ఇతిస
మానస్యవిశేషేనసభావాభావః-జటాయుమారాత్పుథవప్రశంసథవస్తా
తెలకటధేవోలుక్ || ... ..

మూ, ౧౯ { శంకాధవిత్రవచనం ప్రత్యూచుర్వానరాఃఖగమ్ |
వయంశత్రువిత్రేషోద్ధూతారామస్యధూవతేః || }

౧౯. శంకెతి || వానరాఃధూయంతేనేనేధిధవిత్రంవిధూననం-అతి
లూఢాసూఖసహచరఇతః || పా || ౩ || ౨ || ౧౦౪ || ఇతికరణేధునాతెరిత
ప్రత్యయః-శంకాధవిత్రం హింసత్వ శంకానిరాకరణంచచనంయస్యతం
విశ్వసనీయమిత్యథః-ఖగంపక్షిణంవయంశత్రుఃకాలూయంతే ఎధిరితి
లదిత్రాశ్చేదకాఃపూర్వవదిత్రీప్రత్యయః - తథేషవోయస్యతస్యరామస్య
ధూవతేస్సామివోద్ధూతాఇతిప్రత్యయః || ... ..

మూ, ౨౦ { కేనాపిదామక-లయేనకుల్యాంమాహాకులంప్రియామ్ |
హృతామృహాకులీనస్య తస్యలిప్సా మహేవయమ్ || }

౨౦. అ || కేయూయమిత్యతోత్తరముక్త్యాకిమథమాగతా ఇత్య
తోత్తరమాహ | కేనాపితి | కేనాపిదామక-లయేనదుమక-లావత్యేక మ
మూలార్థః || పా || ౪ || ౧౧ || ఇతిథక్ హృతాంకుల్యాం- అర్హాథాస్తా

మూ. (భట్టికావ్యశ్లోకాదిపాదోక్తప్రత్యయధికారకాంధే)

భ్యభేనా యత్ మాహాకులీం మహాకులావత్యం మహాకులీనస్య మహాకులా
 వత్యస్య-మహాకులాదభ్యభేనా॥పా॥౪॥౧౧౪౧॥ఇతిక్రమాదభ్యభే-
 తస్య రామస్య ప్రియాంసీతాం-వయంలిప్సామహేలభ్యుమిచ్ఛామః-అభేన్య
 న్నంతాల్లట-సనిమిసేత్యాదినా॥పా॥౪॥౫౪-ఇసాదెకేపూర్వవత్స
 నః॥పా॥౧౩॥౬౦॥ఇతితత్॥ ...

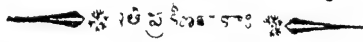
మూ.౯౧ { త్రింశద్రమమహూతీతం మత్వా ప్రత్యాగమావధిమ్ |
 అకృతాధావిషీదంతః పరలోకముపాస్త హే॥ ... }.

౯౧॥ అ॥ అభకిమిదమహాక్రియత ఇత్యత్తోత్తరమాచక్షతే॥ త్రింశత్త
 మమితి ॥ ప్రత్యాగమస్య ప్రత్యాగమనస్యాపధిం అవధీకృతంత్రీంశతో
 హ్నం పూరణంత్రీంశ ద్రమం తస్య పూరణేడట॥పా॥౫॥౬౦॥ఇతిడట
 వింశత్యాదిన్యస్తవ ప్యత్యతాహ్నం॥పా॥౫॥౬౧॥ఇతిడటస్తవ దాగమః-
 అహాదికనమతీత మతీకృతం-మత్వాజ్ఞాత్వా-అప్రాహూతీతమిదం సంధి
 ఛింశ్యః-కొనుపి॥పా॥౬౧॥౬౨॥ఇతికేఫాదెకే అహరతమితిభావ్యమితి
 అకృతాధాకామోపాత్పరైగెవాక్యేన ప్రయోజనాః-అతపివవిషీదంతోభ
 గ్నోత్సాహాన్సంశ్లో-విసాదశ్చైవిసోభంగఉపాయాభావనాశ్చైవితి
 లక్షణాత్-పరలోకముపాస్త హే-ఉపసీదామః॥ ...

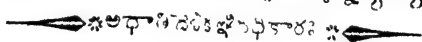
మూ.౯౨ { మ్రియామహేనగచ్ఛామః కౌసల్యాయనివల్లభామ్ |
 ఉపలంభ్యామవశ్యంతః కౌమారీం పతతాంవర॥ }.

౯౨॥ మ్రియామహేనగచ్ఛామః ॥ హేపతతాంవరీకాంవర-అనూధపూ
 త్వాయాః స్త్రియాః-వోధాకౌమారీ-తస్యస్త్రీకౌమారీ-కౌమారాపూ
 ర్వవదనా॥పా॥౪॥౬౧౩॥ఇతిపాడిగ్రహణాపూర్వత్వే-ద్విత్యయార
 విపాతేషవ-తాంకౌమారీం-కౌసల్యానాం-రాజాకౌసలస్తస్యావత్యం
 కౌసల్యాయనిరుత్తాకౌసల్యైరావత్యం-దాశరథీరామః-కౌసల్యకామా
 త్యాభ్యాం-పా॥౬౧॥౬౫॥ ఇతిపరమప్రకృతః-కౌసలకర్తావత్యా
 భేదాత్ ప్రత్యయః-తత్సన్నియోగాతో-సలకర్తస్య-కౌసల్యభావనిపాతః
 అతపిభావ్యవారీకా-యోరపి-కౌసలకర్మా-రెత్యాదీనామూత ప్రకృత

లేవప్రత్యయోదశితః-కౌసల్యాయావత్యమిత్యస్మిన్న ధోకాభిభోతయః
 కుంగళాదయః-తదనన్ - తదాస్త్రీభ్యోనకి - కౌసలేయభిసాన్యదిత్యా
 ప్రాంతత్ - తస్యవల్లభాందయితాం-ఉవలంభ్యాంప్రశస్తతయాసర్వధా
 ద్రష్టవ్యామిత్యభాః - ఉపాత్ప్రీతంసాయాం॥పా॥౨॥౧॥౬౬॥ఇతిలభ్య
 జారాదిప్రత్యయవిషయేనుమాగమః-అతపవప్రత్యయాత్పూర్వంనుమిసత్వ
 దుపధత్వాభావాద్యతాప్రాప్తౌ ఋహణ్యాత్॥పా॥౩॥౧॥౧౭౭॥
 ఇతిన్యత్ - య్యోనోస్యై రవిశేషః- అవశ్యంసంపలభమానాః - హేత
 శత్యప్రత్యయః-మియామహంగచ్ఛామః-సామిష్యేబత్॥.....*

మూ,౯౩ { జగదవనానాం పటానాభ్యంగ్యంధ్రవంస్తప్తః ।
 యాయంసంకుటితుంయోన్మహాస్త్రీస్సద్భవస్యభా ॥ }

౯౩ ॥ జగదెతఃపటేసంపాత్యానాంజగద-తిమితి - యాయం
 ద్రువంస్తప్తఃభవః-కాస్త్రీణాభ్యంగ్యంనాభీతవంతః - ఇహాలిపివి
 భామాలిక్లుపోః॥పా॥౨॥౪॥౧౦॥ ఇతిగాదాదేశః - గాంకుటత్యాది
 నా॥పా॥౧॥౧॥౧॥సిహజీప్వ-ఘమాన్ధేర్యాదినా॥పా॥౬॥౪॥౬౬॥ఈకా
 రః-భిచి॥పా॥౧॥౧॥౧౦॥ఇతసిచ్చలోపః-ఇతిష్టేభ్యమిత్యాదినా॥పా॥౧॥౩
 ౨౦॥ మూర్ధనాన్యదేశః - యస్మాదస్మిన్కాలేవ్యాపారకాలేసంకుటితు
 మవనస్తుం - కుటకౌటిత్యే-గాంకుటత్యాదినా॥పా॥౧॥౧॥౧॥శీత్యాన్న
 గుణః-అభ్యవస్యభయతద్భేద్యతేల్లభిభప్రత్యయః॥ ... *

మూ,౯౪ { నాయముద్విజితుంకాలస్సాన్సమీకార్యాద్భవాద్యశామ్ ।
 హృతభార్యేచ్యతరాజ్యాద్రామేపర్యుత్సకభృశమ్ ॥ }

౯౪॥సేతి॥ రామస్వయావతపవాపాస్యభిత్వభాః-రాజ్యాచ్యతరా
 జ్యభృష్టే-వికాశీత్వభాః- తతా)పిహృతభార్యేఅతపవభృశం పర్యుత్స
 శివిరహదుఃఖితపతి-భవాద్యశాంప్రతీకారసమథానాంసాన్సమీకార్యా
 దుద్విజితుం-పివిభయచలనయోః-విభిత్॥పా॥౧॥౧॥౧॥ ఇతిహాశీత్యా

జ్ఞానధానుః. అయంకాలాన - నిగుణంచాపిభూతానామభివ్యక్త
పరిత్యజేదిధిమకాపనాదిత్యుః - కింపునరీద్యశంగుణాధ్యుమిభావః

మూ, ౯౧ { యత్నం ప్రార్థనావితుంతుర్లందిశంకురుతదక్షిణామ్ |
ప్రార్థనావిత్రిందివస్త్రపురింద్రశ్చుభకాంచనీమ్ | }

౯౫ || యత్నమితి || కింతుదక్షిణాందిశంప్రార్థనావితుమాచ్ఛాదయి
తుం-విభాషేర్థః || పా || ౧ || ౧ || ౩ || ఇతిటాజిత్యపక్షేగుణభ్రాంతిషేధాదువచా
దేశః - తూర్వాంయత్నంకురుతకురుధ్వం-వార్వధాతుకమపిత్ || ౧ || ౧ || ౪ ||
ఇతిజిత్యాద్వికరణస్యగుణాభావః-ధాతోర్లుతేనతి-అతదత్సార్వధాతుక
పా || ౨ || ౧ || ౧ || ఇత్యుకారః తత్రదక్షిణస్యాందిశిదివోంతరిక్షస్య-కర్తృణిషష్ఠీ
ప్రార్థనావిత్రింస్యకాంత్యాఅచ్ఛాదయిత్రిం-డిణాతేస్త్యదిజీవ-ఇటాజి
ప్రార్థనాభావపక్షేగుణావాదేశకాంచనస్యవికారంకాంచనంహిరణ్మయీం
ప్రాచీణతాదిభ్యో || పా || ౪ || ౩ || ౧ || ౪ || ఇత్యుక్-పురంపురింద్రశ్చుభ ||

అధికారికః -

మూ, ౯౨ { లంకానామ్నాగిరేర్హృద్ధిరాక్షసేంద్రైకాచితా |
స్వస్యశక్రమానీతాద్యశుర్యాంసురస్త్రియః || ... }

౯౬ || లంకేతి || సాపురీనామ్నాలంకేషప్రసిద్ధిరుక్తా - గిరే
నీకూటాద్రేర్హృద్ధిరాతిదుఃఖత్వముక్తం - కించ-రాక్షసేంద్రైక
వాచిజైతిస్వామిబలముక్తం-యాంపురింశక్రింనిజిత్యానీతా అప్యతా
సురస్త్రియోదవ్యతుశక్రపురింస్త్వత్వాచ్రాయురిత్యుభయః - దృశ్యేతి
అసంయోగాద్దిటిత్ || పా || ౧ || ౧ || ౫ || ఇతికీర్త్యాద్గుణాభావః || ...

మూ, ౯౩ { బధూవవాధితైలంద్రమ్మదిత్వేవంద్రగోచరమ్ |
కుక్షిత్యాజతాంసారంధైకాశంక్యతాభువి | }

౯౭ || బధూవేతి || యాపురిఅధితైలేంద్రంత్రికూటాద్రా-విభక్త్య
భావ్యయాభావః - ఇంద్రగోచరమింద్రాయమమరావతీంమదిత్వా
నిత్వేవ్యక్తవేదభూవత్వత్వే-ఇందిభవతిభ్యాం || పా || ౧ || ౧ || ౬ || ఇతి
ప్రతికీర్త్యాద్గుణః-అథవాజతాంసారంధక్షిత్యాదశ్చ్యవ్యవస్థాత్వేవ్య

భావః - సామనాధువికృతానిమితాశంకత్యత్యవరాప్రేక్షా - ఇవశంకత
బ్రాహ్మప్రేక్షా - యం - మృడమృడగుధకువర్ణితవదవనఃక్రస్తిపా ॥౧౧౨౬॥
ఇతి క్షుతిత్యాన్న మృదికుమ్యోగుణః ॥ ... .. *

మూ, ౧౦౦ { అమృతిత్యాసహ ప్రాశంక్షిత్యాకౌశల్యేజిది ॥
త్యాంబరచరయత్నాత్మైకాధావ్రావిర్మితా ॥ }

౧౦౦ ॥ అమృతిత్యతి - సహసాప్రేషమమృతిత్వాజనుభయిత్వా - తస్మాగ్
రామప్రసూప్తంబ్రాహ్మణ్యమఃఖముత్పాద్యైత్యభావః - మృడపఖనభిధా
నోద్భవ్య ప్రత్యయనానాసహసః - అనభాప్రాప్త్యభినిమేధాన్నక్రిష్టివా
చేత - సమస్తకేయకేతలేవవిషయదిరంక్షిత్యావతరప్రవృద్ధిరమభ్యున్మేత్య
భావః - అలముదిగ్భావంబు రంప్రేక్షామృత్యుద్భావ్యైత్యభావః - యత్నా
త్సామరంబకాలగ్నియో - ధాత్వానినితా - ఉత్ప్రేక్షా - వ్యంజకావ్రీయో
గార్థమ్యా - మృడమృడత్యాదిపా ॥౧౧౨౬॥ సర్వత్ర క్షుతిత్యాన్నగుణః ॥

మూ, ౧౦౦ { ముషిత్వాధనచంపాహాయాంగృహాత్వావసద్విషకా ॥
తాంబరచరయత్నాత్మైకాధావ్రావిర్మితా ॥ }

౧౦౦ ॥ ముషిత్వేతి ॥ పం - మూరగః ॥ నిస్సకంసోఘాతుకః ॥ మూరగశ్యుసరఃద్విష
న్నమిత్రోరావణః ॥ ద్విషోమిత్రః ॥ ౧౩౩ ॥ ౧౩౩ ॥ గణితత్య ప్రత్యయః - యాం
లంకాంబరచరయత్నంబు ముషిత్వాచోరయత్నాగృహీత్వాఆచాయ - జిదణ్ణ
కృషికృష్ణుంధీసృష్ణుషివహిగ్రహిం - ద్వికర్తృనుపచాదీనాంచావసంఖ్యాన
మివ్యతభితిముషిగ్రహ్యాప్తకమకత్వం - అవసం - యస్యామవసది
త్యభావః - దేవకాలోగ్నసంతన్యాంకమ సంజ్ఞాహ్యకమకామితివసెస్స
కమకత్వం - పూర్వంబంకాకాదేరిరావణేనాచ్చిద్యగృహీతేతిభావః ॥
నునంధయా - అభకత్రేకాపియదిత్వాశోచిత్వేనాపేక్షితాంబరసాధ్యతయా
అవధీతాంబంకాయతగచ్ఛతసర్వత్రయదవిదేత్యాదిపా ॥౧౧౨౬॥
౧౦౧ క్షుతిత్యాన్నగుణః ॥ ... .. *

మూ, ౧౦౦ { విదిత్యాశక్తిమాత్మీయాం రావణంవిజిఘ్నతువః ॥ ఉ ॥
క్షంపివృషపూతాంబోమాత్మపూతసుఖపువః ॥ }

౧౦౦॥ విదిత్వైతి అత్తియాంశక్తిం విదిత్వా రాజం విజిఘ్నతవః విగ్రహీతుం విరోధమిచ్చన్ యాయం స్వత్తమిచ్చవస్సుమస్యవః - ప్రమత్తాః మాన్యభూతకింతుజాగరూకాన్ధైత్యథః - స్త్రీ తై రిచ్చ ॥ పా ॥ ౩॥ ౩॥
 ౧౦౧॥ ఇతి చకారాల్లం పిప్పచ్చసూంప్రమమిచ్చానాం జిజ్ఞాసూనామిత్యథః - కిరచ్చపంచభ్యః ॥ పా ॥ ౨॥ ౧౦౧॥ ఇతి ప్రచ్ఛేపస్సనీదాగమః - వాయుస్సోమ క్రముపదిష్టం - నాప్యప్రకీర్యచింతయాదితాస్త్రాదితాభావః - అకాసి - రుదవిదేత్యాదినా ॥ పా ॥ ౧౦॥ ౧౦౧॥ ద్వాససః కిత్వాద్విదాదీనాం గురూభావః - ప్రచ్ఛేపస్వపేత్యసంప్రసారణం ॥ .. *

మూ, ౧౦౦ { అభ్యేతి నావిదిషుం సంపద్య రుదిషుం సరమకిం }
 { ముముషిషుపద్యాత్యైవో నాపచీషయాః... }

౧౦౧॥ అభ్యేతి ॥ అవిదిషుం కార్యకార్యమజిజ్ఞాసుమవివేకిమిత్యర్థః - రుదిషుం రోదిషుమిచ్చం - అనుద్యోగమిత్యర్థః - ఈద్యశంసరంపురుషం - సంపల్లక్ష్యైర్వాభ్యేతి నోమైశ్చ నివసంతపరాక్రమాశ్చ యానివిషాదే విసమంసమృద్ధితభావః - మోషిషుమిచ్చముముషిషుం - సైవ సదృశతథారంభాన్వేషణస్సంతత్యథః - ద్విషత్సూరపచీషయా అపకతుమిచ్చయా - ఇకాయుః ॥ పా ॥ ౧౦॥ ౧౦౧॥ ఇతి ససః కిత్వాద్విగుణః - అస్థనగమాంసని ॥ పా ॥ ౧౦॥ ౧౦౧॥ ఇతి ఛేదకుః - అన్యత్ర పూర్వపరరుదవిదేత్యాదినా ॥ పా ॥ ౧౦॥ ౧౦౧॥ ససః కిత్వాద్విగుణః - కింనయాతనగచ్ఛత - శీఘ్రంగచ్ఛత్యర్థః - విధానాత్ ॥ ... .. *

మూ, ౧౦౨ { బుభుత్సవోధుః పంసీతాం భుత్సీధ్వం ప్రబ్రవీమహః }
 { మాన్యబుభుత్సంమృషాన్తంసః కృషిధ్వంస్వామినేహితమ్ }

౧౦౨॥ బుభుత్సవతితి ॥ భువంసత్యంసీతాం బుభుత్సవోబాధమిచ్చవస్త్యేత్యర్థః - హలంతాచ్చ ॥ పా ॥ ౧౦॥ ౧౦౨॥ ఇతి బుభుత్సవః కిత్వాద్విగుణభూవధగుణః - ఏకాచూబళిత్యాదినా ॥ పా ॥ ౧౦॥ ౧౦౨॥ భూమౌవః - భరిచి ॥ పా ॥ ౧౦॥ ౧౦౨॥ ఇతి ధకారస్య చర్వం - భుత్సీధ్వం - జానీధ్వం - అన్వేష్యవత్త్యత్యర్థః - అశీరథానవపీతః - లిఖితావాత్సనపదేమ ॥ పా ॥

గం॥గం॥ఇతిలిపికిత్వాన్న గుణః-లిపిస్సీయట్॥ పా॥3॥౪॥గం॥ఇతిసీ
యట్ యలాపః శేషంపూర్వవత్-నోయమ్మధ్యంప్రబ్రువీమి హితముపది
కామిత్యర్థః-నో-స్వకం-ఉక్తముక్తింమహస్యతం- మాస్త్రబుధ్యంనజా
నీధ్యమిత్యర్థః- స్తోత్రరెలచ్చ ॥ పా ॥ 3 ॥ 3 ॥ గం॥ ఇతిచ
కారాల్లజ్-లిపిచావిత్యాదినా॥పా॥గం॥గం॥సిచకిత్వాన్నలఘూపథ
గుణః-ధిచ॥పా॥౮॥౧౫ ॥ ఇతిసలాపః- భషాభవశ్చ-స్వామినెరామా
యహితంహితయోగ చతుర్థి-కృషీధ్యంకురుధ్యమిత్యర్థః - అతా
ప్యానీరథో-నవివక్షితః-ఉచ్చ॥పా॥గం॥గం॥ఇతిలిపికిత్వాన్న గుణః-లి
పిస్సీయట్॥పా॥3॥౪॥గం॥ఇతిసీ యట్- ఇతిష్టీధ్యమిత్యాదినా॥పా॥౮॥
3॥౮౮॥మూర్ధన్యాదేశః॥ ... ..

(సమగధ్వంపుష్కర మోదయధ్వంరఘూత్రమమ్॥
మూ, గం3) మోపాయధ్వంధయంసీరాం మోపాయం ప్రదక్షానసః॥

గం3॥సమగధ్వమితి॥ శత్రోఃపురఃసమగధ్వంసంకస్యధ్వసంకతాస్థాన
స్యధ్విత్యాశాస్త్రహిత్యర్థః-సమోగమృచ్చిత్యాదినా॥పా॥గం॥3॥౧౫
సంపూర్వాద్గమేరకర్తృకాల్లజితత్-ఆశంసాయాంఘాతవచ్చ॥ పా॥ 3 ॥
3 ॥ గం॥ఇతిభవిష్యదవైఘాతవత్ప్రత్యయః-వాగమః॥ పా॥గం॥౧౩॥
ఇతిసిచకిత్వాత్-అనుదాహృతవదేశేర్యాదినా॥ పా॥౬॥౪॥3 ॥ అనునాసిక
లోపః-హ్రస్వాదం గాత్॥పా॥౮॥౧౫॥౨౭॥ఇతిసలోపః-రఘూత్రమంరా
మం-మోదయధ్వంసీతానేషణేనఅసందయత-ముదహవైద్యం తాల్లాటి
శిచచ్చ॥పా॥గం॥3॥౮౮॥ ఇతితజ్-సుబోధినీకారస్తుమోదాహధ్వమితిపా
తందృష్ట్యాకిదధికారలోభాత్తథైవవ్యాజప్త-రఘూత్రమంమోదాహధ్వం
ప్రాయోపకేశనసీతావారాలోడనాద్రామం మావధిప్త-ఉదాబ్ధి
ర్వాధ్యంశేల్లుజిఆకోయమహః॥పా॥గం॥3॥౧౫॥ఇతితజ్జిప్వమి-హనస్సిచ్॥
పా॥గం॥౧౩॥గం॥ఇతిసిచకిత్వాదన్యూహాసికలోప-హ్రస్వాదం గాత్॥పా॥
౮॥౧౫॥౨౭॥ఇతిసలోపః- ఆహధ్వ మ్మరఘూత్రమమిత్యదిత్వాతః-అత్రా
ర్థకాధికారస్య ఫట్టికవినానువత త్వత్సకర్తృత్వ నతజిత్యన్యేషుసాహసభి

రవోధికారభృంశేపూర్వపాతమేవాశ్రితాశ్రిత్యాస్తాంతత్ - భయంమో
పాయధ్వం ధాతునామనెకార్థత్వాత్సాగంధయతేత్యర్థః - గంధసంసూచ
నం-అవిష్కరణమితియావత్ - అశోయమహనః॥ పా॥౧॥౩॥౨౦॥ ఇత్యా
బ్జుర్వాద్యమెర్లుజీసకర్తృకాదాత్మనెవదంవింత్యం-యమోగంధనె॥పా॥
౧॥౨॥౧౫॥ ఇతిసిచఃకిత్వాదనునాసికలోపెనలోపః - తథాదశాననః - సీ
తాంమోపాయం ప్రసస్వీకరోతు-తస్యదారాత్ప్రైదితిభావః- ఉపాద్యమ
స్వకరణే॥ పా॥౧॥౩॥౫॥ ఇతిఉపపూర్వాద్యమెరాత్మనెవదం-విభాషేవ
యమనె॥పా॥౧॥౨॥౧౬॥ ఇతిసిచఃపక్షేకిత్వాభావ్నానునాసికలోపానాపిస
లోపః-ఉభయత్రాపిసమాశ్చ్యోగే॥పా॥౬॥౨॥౨౪॥ ఇత్యుదభావః॥ *

మూ, ౧౦౪ { తతఃప్రాస్థితాదీంద్రం మహేంద్రంవానరా }
{ ద్రుతమ్ సర్వేలికిలాయనోధైర్యంచాధిషతాధికమ్ }

౧౦౪ ॥ తత ఇతి ॥ తతస్సంపాతివాక్యశ్రేవణానంతరంసర్వేవానరాఃలికి
లాయంతఃలికిలీశబ్దంకుర్వాణాః - అవ్యక్తానుకరణేత్యాదినా॥౫॥౪॥౫౭॥
దాచిలూపితాదిదాబ్ధ్యఃకృష్ణః॥పా॥౩॥౧॥౧౩॥ ఇతికృష్ణి-వాక్యపః॥పా॥
౧॥౩॥౬౦॥ ఇతిపక్షేవరస్తేవదంమహేంద్రంమహేంద్రాఖ్యమద్రీంద్రం
ప్రతిదుతంప్రాస్థితతప్రస్థితాః-సమవప్రవిభ్యఃఘః॥పా॥౧॥౩॥౨౨॥ ఇ
తివిష్కర్తృజీతత్ - అధికందైర్యంచాధిషతదధిరైస్థాఘ్వాదిచ్చ ॥ పా॥౧॥౨॥
౧౭॥ ఇత్యుభయత్రైత్వంసిచఃకిత్వంచతస్మాన్నగుణః॥ *

మూ, ౧౦౫ { నికుంజేతస్యవర్తితావరమ్యేప్రక్ష్యేదితాఃవరమ్ । }
{ మజరత్నాధిషయితంప్రత్యుదైతంతతోయధిమ్ }

౧౦౫ ॥ నికుంజఇతి ॥ రమ్యతస్యగిర్భోకుంజేకృపాకృతరుషండే॥
ని॥నికుంజకుంజోవాక్లీలెతాదిపిహితోదరఇత్యమరః - వర్తితావర్తిత్యా
విహృత్యైత్యర్థః-సత్త్వసేవ॥౧॥౨॥౧౮॥ ఇతికిత్వప్రతిషేధాద్గుణః-వర
మత్యంతంప్రక్ష్యేదితాఃకృతసింహానాదాః-క్షీదకర్తృకిత్తః-నిష్టాశీర్జీన్వి
దిమిదిక్షిదిధృవః॥ పా॥౧॥౨॥౧౯॥ ఇతినిష్టాయాంకిత్వప్రతిషేధాద్గుణః
మణీనాంవర్తరాగాదీనాంరత్నానాంస్వజాతిశ్రేష్ఠవస్తూకాంచ॥ ని॥౪

త్సంస్వజాలి శ్రేష్ఠే చైత్యమరః-అధిశరతె) త్యధిశయితమధిష్ఠానం-క్రిధి
 కరణే-ధౌవ్యగతిప్రత్యవసానా భేదభ్యః॥ పా॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ఇతిశర
 ధౌవ్యభావదకమకాపరాభ్యాదధిశరతే క్తః - నిష్ఠాశీః త్యాదినా॥
 పా॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ కిత్వప్రతిషేధాద్ధుః-తొయధింసముద్రం ప్రత్యుదై
 త్సంతకియానయంకీదృశౌవేతసమంతాదవై తంతెత్యథాః॥ ... *

మూ, ౧౦౬ { అమర్షితమివఘ్నంతంతటాదీం తనలిలార్చిభిః॥
 శ్రియాసమగ్రద్యుతితం మదెనెవ ప్రలూతమ్॥ }

౧౦౬॥ అ॥ అధై నంచతుర్థి ర్విశిషి - అమర్షితమిత్యాదిభిః॥ సలిలానా
 మూర్తిభిః స్రుతాదీర్ణతటస్థావర్యతా-ఘ్నంతంతాదయంతం-అత
 ఏవామర్షితం కుపితమివస్థితమిత్త్యుత్పేక్షా-మృషేః కతారిక్తః-మృషస్తీ
 తిక్షాయా॥ పా॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ ఇతికిత్వప్రతిషేధాద్ధుః-తతోనభాసమా
 సః - శ్రియారత్నాదిసంపదా-సమగ్రద్యుతితంద్యోతనంయస్యతంసమ
 గ్రద్యుతిమిత్యథాః - ద్యుతేభావైక్తః-ఉదుపధాదృవాదికమకాణోర
 న్యతరస్యా॥ పా॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ ఇతిపక్షేకిత్వాద్ధుఃకాభావః-మదెనెవతిహ
 తూత్పేక్షా-ప్రలూతం ప్రఘాణితం-లురః-అదికమకాణైక్తః-ఉదుప
 ధాదిత్యాదినా॥ పా॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ కిత్వాభావపక్షే గుణః॥ ... *

మూ, ౧౦౭ { పూతంతైర్నభస్వద్భిర్గ్రంథితైవస్థితంరుచః॥
 గుంభితైవనిరస్యంతంతరంగానస్వతోముహుః॥ }

౧౦౭॥ పూతమితి॥ పునశ్చైశ్చేతతైర్నభస్వద్భిర్వాతైః - హేత
 కతారివాత్యతీయా-పూతం పవిత్రంహృద్యమిత్యథాః పూజఃకతారిక
 మకాణైవాత్తః-పూజశ్చ॥ పా॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ ఇతివికల్పాదిదభావేపూజఃక్రవ
 త॥ పా॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ ఇతిసేవోరేవక్రవ నిష్ఠయోఃకిత్వనిషేధాదనిటాఃకి
 త్వాన్నగుణః-పునఃరుచోదీప్తిః గ్రంథితానందభ్యుత్థితంతేనస్సృజమివ
 స్థితమిత్త్యుత్పేక్షా-పునస్తరంగా గుంభితైవనికత్రకోదీకృత్యైవముహు
 స్సర్వతోనిరస్యంతంతంపంతం గ్రంథిగుంభ్యానకారో పథయోఃసోప
 ధాతృపాంతాదన్వా॥ పా॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ ఇతివికల్పాది-త్వాభావపక్షే-అ

నిదితామిత్యానాపా||౬||౪||౨౪||నోపధానకారలాపః|| ... *

మూ, ౧౦౮ { వంచిత్యావ్యంబరందూరం స్వస్తిం స్తివంతమాత్త }
 { నిత్రపిత్వనానిశంసాద్విబంధంతంసరితాంపయః || }

౧౦౮|| వంచిత్యతి || పునః-అంబరమాకాశం- దూరంయథాతథా
 వంచిత్యాపిలంఘిత్యాపి-వంచిత్యుచ్యతే||పా||౧||౨||౨౪||ఇతివంచైః
 క్తాయాః కిత్వప్రతిషేధానోపధానకారలాపః - స్వస్తిన్నాత్మనిపున
 స్వస్వరూపేతివంతంసరింతరంపతనోత్పతనకర్వంతమిత్యథః- పునః
 తృపిత్యా-పిపాసిత్యవెత్త్యప్రేక్షా-తృప్తిమృషికృషేకాశ్యపన్య||పా||౧||
 ౨|| ౨౪||ఇతి క్తవఃపక్షేక్షిత్వాన్నలఘూవధగుణః-సాద్విబంధంతంసరితాం
 గంగాదీనాంపయోజలమనిశంపిబంధంతంస్వయంలవణోదత్వాదితిభావః||*

మూ, ౧౦౯ { ద్యుతిత్వాశశినాన క్తంరశ్మిభిఃపరివర్ధితమ్ | మేరో }
 { శేతుమివాభోగముచ్చైర్దిద్యోతిమంముహుః||*

౧౦౯ || ద్యుతిత్వతి || శశినాకత్ప్రాన క్తంద్యుతిత్వాద్యుతిత్వా-అ
 తువరశ్మిభిః||రక్షైఃపరివర్ధితంపునః మేరోరాభోగంవిస్తారమాన్నత్యమి
 త్యథః-శేతుమిత్యయితుమివెతిఫలోప్రేక్షా-ముహురుచ్చైరూధ్వంది
 ద్యోతిమంద్యోతిమంవర్ధితమిచ్చమిత్యథః-ద్యుతస్సన్నంతాదుప్రత్య
 యః-తస్యోదువధత్వాత్-రలోవ్యవధాధలాదెస్సంశ్చ || పా || ౧ || ౨ ||
 ౨౬ || ఇతిక్తావసనోస్సేటఃపక్షేక్షిత్వాద్యుతిత్వేత్యత్ర)నలఘూవధగుణః-ది
 ద్యోతిమమిత్యత్ర)గుణః|| ... .. *

మూ, ౧౧౦ { విలాక్యసలిలోచ్చయానధిసముద్రమభ్రంలిహా }
 { భ్రమస్తకరభీషణంసమధిగమ్యచోచ్చైఃపయః | గ }
 { మాగమసహంద్రుతంకపివృషాఃపరిప్రేషయన్ గ }
 { శేంద్రగురువిక్రమంతరుమృగోత్తమంమారుతిమ్ || }

ఇతిభట్టికావ్యశాస్త్రావ్యాసానామ

సప్తమస్కంధః -

(శ్రీ తా న్న వ హో నా మ న త్ర మ స్స గ్ధః :-)

శ్లోకం

౧౧౦! విలాక్యతిఃపివ్యహఃపివ్యంఽహః-అధిసముద్రంసముద్రై-వి
భక్త్యైకావ్యయాభావః-అభ్రం విహంతిత్యభ్రం విహానభ్రంఽహః-
వహాభ్రంవిహః! ఈ 131.౨13.౨!ఇతిభిశిముమాగమఃసవిలాచ్యయాఽజ
లాచ్యా)యాఽ-ఏరచ్!పా13131౫౬!ఇత్యేరచ్తథాభ్రమద్విర్భక్తరైర్భి
షణంభయంకరం - సంద్యాదిత్యైర్భి-ఉచ్చైరున్నమృంపయశ్చవిలా
క్య - గజేంద్రః విరావణఃతత్పద్మరువిక్రమమప్రతిహతగతిం-అతపితరు
మృగేమకపిషాత్తమం శ్రేష్ఠంమారుతింహనూమంతం-గమాగమయోగఽ-
మనాగమనయోస్సహంతుమం-శచాద్యచ్ - సమధిగమ్యనిశ్చిత్యదుత్తంపరి
ప్రైషయన్ప్రేషితవంతః-ఇమగతౌఽన్యంతాల్లజ్-పృథ్వీవృత్తం॥*॥జసా
జసయలావసుగిహయతిశ్చసృథ్వీగురురితిలక్షణాత్!

శ్లోకం

ఇతిశ్రీపదవాక్యప్రమాణపారావారపారీణశ్రీమహాపాధ్యాయ
కోలచలకమల్లినాథసూరివిరచితేభట్టికావ్యవ్యాఖ్యానై-

సర్వపథీనాఖ్యానై

సప్తమస్సగ్ధః.

శ్రీమద్భాగవతము అష్టాదశ స్కంధములు

శ్రీరస్తు.

శ్రీమేధాదక్షిణామూర్తయేనమః.

భట్టికావ్యే - సవ్యాఖ్యానే - అష్టమసర్గ ప్రారంభః -

అథాత్మనైవదాధికారః.

మూ, ౧ { అగాహతతో వ్యోమహనూమానురువిగ్రహః! }
 { అత్యశైరతత ద్వైగంసనుపర్ణార్య-మారుతాః || * }

౧|| అగాహతేతి || తతఃకవివరాధ్యనుజ్ఞానంతరం-ఉరువిగ్రహా-బ్ధి
 లంఘనోచితమహాకాయోహనూమా-వ్యోమాకాశమగాహత ప్రావిశ
 త-తస్యహనూమతోవేగంసుపర్ణా-ర్య-మారుతాః నాత్యశైరతత్యైవ
 మతిశయితుంశశకురిత్యధః-గాహేన్మజశ్చలజీవ్రమాత్-అనుదాత్తజీత
 అస్తనైవదం|| పా|| ౧|| ౩|| ౧౨|| శిశోరుద|| పా|| ౨|| ౧|| ౬|| ఇతిరుదాగమః -

మూ, ౨ { అభాయతయథా రై-ణసుప్రాతేనశరస్తుభైః }
 { వ్యూమానంసతేనాసీదగతంక్రామతాపురః||... }

౨ || అభాయతేతి || తేనహనూమతా-శరస్తుభైశరదారంభే శోభనం
 ప్రాతర్యస్యతేనసుప్రాతేన నిద్రైఃఘోదయేనారై-ణయథాలర్క-ణేవా
 భాయతఅదీవ్యతకుఠః-యత్పురఃక్రామతాఅక్రామతాతేనగమ్యమానమగ
 తంగంతవ్యంచనాసీత్ - గతివేగససర్వంగతమేవభవతీత్యధః-భాతెగ్లమె
 శ్చక్రమాత్-భావకమ-దోః|| పా || ౧|| ౩|| ౧౩ || ఇత్యాత్మనైవదం-అగత
 వైర్గతదాగతత్వాసంబంధేనసంబంధోక్తైరతిశయోక్తిభేదాలంకారః ||*

మూ, ౩ { వియతివ్యత్యతన్వాతాంమూర్తిహరిపయోనిధీః }
 { వ్యైతాంచాత్మమమృతమరై-ంద్రేంద్రనిషేవితమ్! },

౩ || వియతితిహరివయోనిధీహనూమత్సాగరవియత్యాకాశేమూ
తీశరీరే - వ్యత్యతన్వాతామిథోమత్సరాద్య్యతిహరేణావర్ణయతామి
త్యథాః-తనోతెలజీకతరికమవ్యతిహరే||పా||౧||౩||౧౪||ఇతితత్ -
వరస్పరకరణంకమవ్యతిహరః- కించాత్రమమత్యన్నతమకేంద్రేందు
భినిమేవితంనూగం తత్సంచారపథంవ్యత్యైతామనోన్యమత్యకామ
తాం-ఇతోగత్యధాతృమవ్యతిహరేలజీతసస్తామాదేశః-నగతిహిం
సాభోభ్యః||పా||౧||౩||౧౫||ఇతినిమేధాన్నతత్||... *
మూ,౪ {వ్యతిజిగ్యసముద్రోపినద్రేగ్యంతస్యగచ్ఛతః | వ్య
త్యగచ్ఛచ్చనగతంప్రచండోప్రిప్రభంజనః||...}

౪ || వ్యతితి || గచ్ఛతస్తస్యప్రతిప్రతిబంధాయవర్ధమానమాత్మనంవిజి
త్యలంఘయతస్తస్యమానతేద్రైగ్యముత్సాహంసముద్రోపినవ్యతిజిగ్యస్వ
జయినంతంప్రతిజేతుంసశశాకేత్యధః-కగ్ధరికర్తవ్యతిహరే||పా||౧|| ౩ ||
౧౪||ఇతిజయిన్లోతితత్ - కించగచ్ఛతతత్తానమత్యధావతస్తస్యగతంగ
తించప్రచండః ప్రభంజనోపచండమారుతోపినవ్యత్యగచ్ఛత్ నవ్యతిచ
కామ-నగతిహింసార్థేభ్యః||పా||౧||౩||౧౫||ఇతిప్రతిమేధాతృర్వ్యతి
హరేపినగమేరాత్మనైవదం|| ... *
మూ,౫ {వ్యతిఘ్నతీంవ్యతిఘ్నంతస్సరాక్షసీంపవనాత్మజః|
జఘానావిశ్వవదనంనిర్వాణ్విశ్వోదరంద్రుతమ్||}

౫ || వ్యతిఘ్నతీమితి || సపవనాత్మజోహనూమావ్యతిఘ్నతీంఘా
తేఘాతంకురవ్యతీం-వ్యతిపూర్వాద్ధంతేశ్వతరీజీవ - వ్యతిశబ్దఃకర్తవ్యతిహర
ద్యోతనార్థః-రాక్షసీంసముద్రాదుత్థితాం కాంచనసీంహికాఖ్యాంనక్రం
చరీం వ్యతిఘ్నం స్వయమపిఘాతేఘ్నన్నేవపూర్వవద్ధంతేశ్వత్ప్రత్య
యః-ఉగిదహమిత్యాదినా||పా||౨||౧||౨౦|| శకుర్నుమాగమః-నగతిహిం
సార్థేభ్యః||౧||౩||౧౫|| ఇతినిమేధాదుభయత్రీకర్తవ్యతిహరేపినాత్మనైవ
దం-వదనమావిశ్వద్రుతముదరంభిత్వానిర్వాణ్నిర్వచన్ - యాతేశ్వత్ప్ర
త్యయః-జఘానహతవా|| ... *
మూ,౬ {వ్యతిఘ్నతీంవ్యతిఘ్నంతస్సరాక్షసీంపవనాత్మజః|
జఘానావిశ్వవదనంనిర్వాణ్విశ్వోదరంద్రుతమ్||}

౧౪౦ (భట్టికావ్యభిన్నవ్యాఖ్యానేతితత్త్వనెవదాధికారకాండె.)

మూ, ౬ { అన్యోన్యంస్తవ్యతియతశ్చబ్రాణశైస్తుభీషణాః |
ఉదన్వాంశ్చనిలోద్ధూతోప్రేయషీభనిశాచరీ | }

౬ || అన్యోన్యమితి || అనిలోద్ధూతః - ఉదకానిధీయంతేప్రేస్తిన్తి క్షుద
న్వానుదధిశ్చ-ఉదన్వానుదధాచ || పా || ౮ || ౧౩ || ఇతిదధాత్యథేమతా
కుదన్వా దేశనిపాతః-ప్రేయషీప్రేతామృతాసతీ-ఉపేయివానిత్యాదినా ||
పా || ౩ || ౧౦౯ || క్వసంతనిపాతశబ్దేవ - నిశాచరీరాక్షసీచాన్యోన్యమన్యో
న్యోన్యత్యథః-కర్తవ్యతిహారేనర్వనామ్నా ద్వైభవతః-సమాసవచ్చబహుళం
పా || ౮ || ౧౧౦ || ౪ || ౫ || బహుళగ్రహణాద్యదానసమాసవత్తాతదాపూర్వవ
దన్యవృత్తమైవచనముత్రపదస్యాంభావఇతివక్తవ్యంవిభీషణానతిభయం
కరాణానంద్యాదిదాష్ట్యైశ్చబ్రాణశామాశ్చక్షైస్తుప్రేయషాలత్రాపివిభీ
షణైరితివిభక్తి పరిణామేనయోజ్యంవ్యతియతఃస్తమిశ్రికరుతఃస్త-యమి
శ్రిగఇతిధాతో-లట్-స్త్వ || పా || ౩ || ౧౧౦ || ఇతిధూతెలట్-అత్రాపి
కర్తవ్యతిహారేతత్త్వనెవదన్య-ఇతరేతరాన్యోన్యోపపదాచ్చ || పా || ౧ || ౩ ||
౧౬ || ఇతిప్రతిషేధః-... .. *

మూ, ౭ { న్యవిక్షతమహాగ్రహసంకులంమకరాలయమ్ | సై
కాబహూనాంకుర్వాణానరాణామూశితంభవమ్ || }

౭ || న్యవిక్షతేతి || ఏకాసతీబహూనాంనకాణాంబలగ్రహాణాంఆశితాః
భుక్తవంతః-అబ్జుర్వాదశ్చాతేకగ్రహైః ఆశితానాంభవమాశితం
భవమాశితత్వం- ఆశితేభువంకరణభావయోః || పా || ౩ || ౧౧౪ || ఇతిభిదిము
మాగమః-తంకుర్వాణా ఏకాపిబహుభౌజనపర్యాప్తేతస్యాఃకాయాధిక్య
ముక్తం-సారాక్షసీగృహ్లాంతీతిగ్రహఃజలచరా-విభాషాగ్రహః || పా || ౩
౧ || ౧౪౩ || ఇతిగ్రహగ్జలచతేగ్రహప్రత్యయః-మహద్భిస్తైస్సంకులంమ
కరాలయంసముద్రం-న్యవిక్షతప్రావిక్షతవిశేష్లుజినైర్విశః || పా || ౧ || ౩ || ౧౭
ఇత్యాత్తనెవదం-శలఇగుపధాదనిటఃక్వః || పా || ౩ || ౧ || ౪ || ఇతిక్వః || ... *

మూ, ౮ { కృతేనోపకృతంవాయోఃపరికీణానముత్థితమ్ |
ఏత్రాసంరక్షితంశక్రాగ్నమైనాకాగ్నిమైక్షతమ్ || }

౮ || కృతేనేతిసఃహనూమాఽపిత్రాన్వజననవాయనాశకా)
 త్లోత్రభిదస్సకాకాత్సంరక్షితంపక్షజైవకాలెవెగాదాదాయసముక్తైగు
 ప్తం-అతఏవవాయోఃకర్తురుపకృతముపకారంపూర్వోక్తంరక్షగూపం
 కృతేనప్రత్యుపకారేణవిశ్రామదానయాపేణ-ఉభయత్రభావేత్తః - పరి
 క్షీణానంవినిమిస్వంతం-ఉపకారస్యప్రత్యుపకారంకుర్వాణమిత్యర్థః - ప
 రివ్యయోభ్యఃప్రియః॥పా॥౧॥౩॥౧౮॥ఇతిక్రీడాతెరాత్మనైవదం - శానవ్-
 ఉద్ధితం ప్రత్యుపకారాధమేవ సముద్రామదూభితం మైనాకాత్రిమైత
 తాపిత్రాక్షరీ॥ ... ..

మూ.౯ { ఖంపరాజయమానః - పితృన్నత్యాపవనాత్తజమ్ }
 { జగాదాత్రివ్యసవీష్టామయివిత్యమ్యవైరిణమ్ ॥ ౫ }

౯॥ఖమితి॥ ఉన్నత్యాశీన్నత్యైః - ఖమాకాంపరాజయమానఃపరి
 భవన్నాచ్ఛాదయన్నిత్యభః - విపరాభ్యాంజైః॥ పా॥౧॥౩॥౧౯॥ఇత్యా
 త్మనైవదం-అసావత్రిమైకానారః-పవనాత్మజంహనూమంతంజగాద - కి
 మితి-హేసౌమ్యమయివిత్రవ్యశ్రాంతిమపసియవైరిణంరావణంవిజేషీష్టాః
 విజయస్వవిజేతుంగచ్ఛేష్యంతః-విపూర్వాజ్జయతెరాశ్లక్ష-పూర్వవత్తత్ ॥

మూ.౧౦ { భలాన్యాదత్సవీత్రాణి పరిక్షేదస్వసానుమ్ ॥ పా }
 { భ్వసుక్తీడమానానాంపశ్యేత్-బృందానిపశ్యేత్ ॥ }

౧౦॥ పునరష్టభిస్తజేహహాభలానీ త్యాదిః॥ హేసౌమ్యవిత్రాణి వివిధా
 నిభలాన్యాదత్సవీగృహాణ-ఆమ్నార్వాదదాతెలాటిధాని-ఆశోదోనాస్య
 విహరణే॥పా ౧॥౩॥౨౦॥ఇత్యాత్మనైవదం- సానుప్వసుక్తీడమానానాం
 విహరతాంపశ్యేకాంబృందానిపశ్యేత్-సాగుపరిక్షేదస్వవిహర- క్రీడాను
 సంపరిభ్యశ్చ॥పా॥౧ ౩॥౨౧॥ఇత్యాత్మనైవదం॥ ... ..

మూ.౧౧ { త్షణంభద్రావతిష్ఠస్వతతఃప్రక్షాస్యసేపునః సస }
 { సంస్థాస్యతెకార్యందక్షోరీకృతంత్వయా! .. }

౧౧॥క్షణమితి॥ హేభద్రమంగళమాతేక్షణమవతిష్ఠస్వవిశ్రామ్య
 త్యభః - తతోవిశ్రామానంతరంపునఃప్రక్షాస్యసేప్రియాన్యసే-దక్షే.

౨౪౨ (భట్టికావ్యశాస్త్రాభ్యాసోపత్తినైపదాధికారకాండే)

౧౫ ప్రకారిణాత్వయా-ఊరీకృతమంగీకృతంకార్యంసీతాన్వేషణకృత్యం
కత్యాననసంస్థాన్యతే-నసమాప్తంభవిష్యతీతిన-కింతుభవిష్యత్యేవత్యథాః
నిసంస్థాన్యవృత్తాప్రణిధిసమాప్త్యాకారమృత్యుప్సితయాదవః- ఎతావతా
దక్షుత్యతే నకోపికార్యప్రతిబంధిత్యథాః - సంభావ్యనిషేధనివతాన
ద్వాప్రతిషేధావితవామనః - సంపూర్ణాత్తిష్ఠతేకతేరిల్పట్-సర్వత్ర
సమప్రవిభ్యస్థః॥పా॥౧॥౩॥౨౨॥ఇతితత్ ॥ ... .. *

మూ, ౧౨ { త్వయినస్తీతేప్రీతిస్తుభ్యంతిస్తామహేవయమ్ |
ఉత్తిష్ఠమానమిత్రాన్కస్తాన్సంబహుమన్యతే | }

౧౨ ॥ త్వయాలి ॥ హేప్రాజ్ఞానోస్తాకం-ప్రీతిఃప్రీతియక్తాచిత్ర
వృత్తిస్తవ్యతిష్ఠతేసర్వకార్యసంశయేషు స్థైర్యేణైతత్త్వయిత్యతేత్వ
ద్వాన్యేవతతేత్యథాః - ఇతివయంతుభ్యం తిస్తామహేస్వాభిప్రా
యంప్రకాశయామః-ప్రకాశనస్థైర్యాఖ్యయోశ్చ ॥ పా ॥౧॥౩॥౨౩॥ఇతి
యథాయోగముభయప్రాప్త్యనైవదం - కించమిత్రార్థమిత్రప్రయోజనే
ఉత్తిష్ఠమానముద్యంజానంఉదోనూర్వకమణిః॥ పా ॥ ౧ ॥ ౩ ॥ ౨౪ ॥
ఇత్యాత్మనైవదం - త్వాంకొంబహుమన్యతేపితృవత్త్వమపిమిత్రపకా
రిత్వాత్తద్వైవసన్వమాన్యత్యథాః ॥ ... .. *

మూ, ౧౩ { యేసుర్యముపరిష్ఠంలేమంద్రైస్సంధ్యాత్రయంద్వి
జాఃరక్షోభిస్తాపితాస్తైసిద్ధింధ్యాయంతితేషునా ॥ }

౧౩ - యఇతి ॥ యేద్విజాః సంధ్యాత్రయంత్రీసంధ్యం-అత్యంతసం
యోగద్వితీయా-మంద్రైస్సూర్యముపరిష్ఠంలేఉపాసతే-ఉపాస్తంత్ర
కరణే॥పా॥౧॥౩॥౨౫॥ ఇత్యాత్మనైవదం-రక్షోభిస్తాపితాఃఉపద్రుతాస్తై
ద్విజాలవ్యధునాతేతవసిద్ధిం రక్షోవిజయకార్యసిద్ధిం - ధ్యాయంతి నిరం
తరంచంతయంతి ॥ ... .. *

మూ, ౧౪ { అవ్యగ్రముపరిష్ఠస్వవీరవాయోరహంసుహృత్ |
రవిన్వితపతేత్యథా మాశ్వస్యమయిగవ్యతామ్ | }

౧౪ ॥ అవ్యగ్రమితి ॥ హేవీరఅవ్యగ్రమనమాసాడపరిష్ఠస్వసన్నధ

త్వ-అకమ-కాచ్య॥పా॥౧॥౩॥౨౬॥ఇత్యవతిష్ఠ తేరాత్మ నెవదం-అహం
వాయోస్సుహృత్ తవాహంపితృసఖిత్యథః - రవిరత్యథాంవితవతే
వ్రంప్రతపతి-ఉద్విభ్యాంతపః॥ పా॥ ౧॥ ౩॥౨౭॥ఇదిపూర్వాత్తపతే
రకమ-కాచాత్మ నెవదం-మయ్యాత్వస్యవిత్రవ్యగమ్యతాం-ఈషదాతపం
సీర్వాగచ్ఛేత్యథః॥ ... ..

మూ, ౧౫ { తివ్రము త్తపమానోయమశక్యసోస్థిగుమాతపః॥
ఆఘ్నానశవసం దీప్తైరలాతైస్సర్వతోమతైః॥ }

౧౫॥ తివ్రమితి॥ సందీప్తైఃపరిజ్ఞేవితైః-సర్వతోమతైర్విమూచినైర
లాతైరుత్పైరేరాఘ్నానస్తాదయస్స వెత్యుప్రేక్షా-అగోయమహసః॥పా॥
౧॥౩॥౨౮॥ఇత్యాహుర్వాద్ధంతే-రకమ-కాచాత్మ నెవదం-గమహనేత్యా
దినా॥పా॥౬॥౪॥౮॥ఈషధాలోపః-పహంలేరిత్యాదినా॥౭॥౩॥౫४
ఇతిపశ్యం సీర్వాగచ్ఛేమత్తపమానోవ్రదీప్యమానః-పూర్వవత్-ఉద్విభ్యా
మిత్యాదివా॥పా॥౧॥ ౩॥ ౨౭॥సంక్షేపదంఅయమాతపసోస్థిగుమశక్యః॥

మూ, ౧౬ { సంశృణుష్వకషేమతైః-స్సంగచ్ఛస్వపవైత్సుతైః స
మారంతమమాభీష్టాస్సంకల్పాస్తవ్యుపాగతే॥ }

౧౬॥ సంశృణుష్యసి॥ పేకషేసంశృణుష్వతకణాయసమోగమ్యు
చ్చిత్యాదినా॥పా॥౧॥౩॥౨౯॥కృతోతేస్సంపూర్వాదకచ్ఛకాచాత్మ నెవదం
కౌముద్యాంతసమోగమ్యుచ్చిత్యాదిమితిపాదః-తదాతత్రీత్యవతి-కేనా
త్వ నేవదం-అహమేహం-గామణీః-మతా-నిమత్సామికానీత్యథః-సం
క్షం-గామణీః॥పా॥౫॥౨७౮॥ ఇతికస్మిన్త్యయః-ప్రత్యయోత్తరపదయో
శ్చ॥పా॥౭॥౨౯౮॥ ఇత్యస్తదోమవర్తంతస్యైకవచసేమవాచేశః-తైశ్చ
తైఃపవైస్సంగచ్ఛస్వతానిసంగచ్ఛ-తేషువిహతైర్వర్తః- సంపూర్వాద్గమః
పూర్వవత్తే - త్వయ్యుపాగతేసతిమమాభీష్టాఃపి-యాస్సంకల్పమనార
థాస్సమారంతమగృతాస్సత్యాబధూపురిత్యథః-సంపూర్వాద్గమే
శ్చపూర్వవత్తేసరికాస్త్యరిభ్యశ్చ॥ పా॥ ౩॥౧॥౫౬॥ఇద్దైరకాచేశః-ఆ
ద్యుచ్ఛిన్నరేరా॥ ... ..

౨౪౪ (భట్టికావ్యేశసవ్యాఖ్యానేః ఆత్మసేవదాధికారకాండే-)

మూ, ౧౭ { కేససంవిద్రతేవాయోమైకనాకాద్విర్యధాసఖాయ
త్వాదుపహ్వయేప్రీతస్సంహ్వయస్సవివక్షితమ్ || }

౧౭|| క ఇతి|| హేకపేయథామైనాకాద్విర్యాయోస్సఖా-తథా కేససంవి
ద్రతేనవిదంతితత్సత్వేపివిదంతీత్యర్థః- పూర్వవత్సంపూర్వాద్విదేకకర్త
కాత్తత్-శపాఁలుకీయైరదాదేశః-వైరైవిభాషా|| పా|| ౧|| ౧౭ ఇతిరుదాగ
మః-అతఃప్రీతాయత్వాదుపహ్వయేత్వామాహ్వయమి-అకమకాదితి
నివృత్తంసామాన్యేనవిధానం-వివక్షితమభిప్రేతంసంహ్వయస్సకథయేత్య
ర్థః-కేసముపవిభోధ్యహ్వః|| పా|| ౧|| ౩|| ౩౦|| ఇతిహ్వయతేస్తత్ || *

మూ, ౧౮ { ద్యామివాహ్వయమానంతమవోచద్భూధరంకః ||
ఉపకుర్వంతమత్కర్తంప్రకుర్వాణోనుజీవివత్ || ... }

౧౮|| ద్యామితి|| కఃపాకానూమాక-ద్యామాకాశమాహ్వయమానం
సహజైస్ససస్పర్శకమాకాయంతమివ-తాదృక్సహమానమిత్యర్థః-అ
త్యర్థః-ముపకుర్వంతమిత్యామివాహ్వయమానంతంభూధరంమైనా
కమనుజీవివత్-భృత్యవత్-ప్రకుర్వాణోనుజీవిమానస్తథానుజయన్నిత్యర్థః-
గంధనావక్షేపతేత్యాదినా|| పా|| ౧|| ౩|| ౩౧|| భృగోనైవనైతత్-అవోచత్ ||

మూ, ౧౯ { కులభార్యాంప్రకుర్వామహంప్రప్తంచకాసనమ్ ||
యామిత్యరావాన్తైలంప్రమాన్యచిదుపస్కృధాః || }

౧౯|| కులెతి|| హేచైతేంద్రిఅహంకులభార్యాంకులాంగనాంప్రకుర్వా
ణంచసహసాసంగ్యజ్ఞానం-గంధనావేత్యాదినా|| పా|| ౧|| ౩|| ౩౨|| సాహసి
క్యేఆత్మసేవచం-దశానసంచప్రప్తంత్యరావాన్దురీతతరాయామిగచ్ఛామి
కస్యచిన్ద్రేపస్కృధాః-అభ్యశేమాన్ధంనశించిత్రాద్యపెయదికముపస్కృ
త్రవ్యమిత్యర్థః-కస్యదిదిత్యత్-కృధాః-ప్రతియత్సే|| పా|| ౧|| ౩|| ౩౩|| ఇతికర్త
తవప్రీ-సతగుణాంతరాధానంప్రతియత్సే-కృధాఇతికరోతెలుకాశిగం
ధనేత్యాదినా|| ౧|| ౩|| ౩౩|| ప్రతియత్సేతజీధాసి-హ్రస్వాదంగత్|| పా||
౧|| ౩|| ౩౪|| ఇతిసహవః-ఉపాత్ప్రీతియత్సేత్యాదినా|| పా|| ౧|| ౩|| ౩౫|| సు

దాగమః-సమాశ్చ్యోగః॥పా॥౬॥౪॥౭౪॥ఇత్యుదభావః॥

... *

మూ, ౨౦ { యోఽవచక్రైవనాస్మితామభిచక్రైసయంహరిః ॥
కుర్వాణస్స వైరానద్య బలంతస్యవిహత్స్యహమ్॥ }

౨౦ || యథాతి || యోరావణౌవనాస్మితామపచక్రై అవతీ క్రవాణ
భర్త్వికతవాణ్ అవతీ వ్యజహః శేత్యథాః - అన్యథావనాదీత్యపాదానని
దేహకాయోగాత్-గంధనత్యాగినై వ"౧॥౩॥౩౨॥ అవత్యైవ శేతత్ - సుం
రావణం-హరిరింద్రోపినాభిచక్రై నప్రసేహేనాభిబభూవ - అభిభవించు
నాశకదిత్యథాః-అథోస్త్రసహనై"పా॥౧॥౩॥౩౩॥ ఇత్యాత్మ సేవచం-ప్ర
హసః మభిభవతికాళికా - అచ్యూతాంస్వర్ణాం కుర్వాణాం వివిధం శక్త్య
స్కు-ర్వాణః-త్యైవమానాం-హిత - వెద్యుః-మణాః || పా || ౧ || ౩ || ౩౪
౩౪ || ఇత్యాత్మ సేవచం - తస్య రావణస్య బలం విహత్సి సుంహరిష్యామీత్య
థాః-హరినిప్రసే శేత్యాగినా॥ పా || ౨ || ౩ || ౪౬॥ శేషేకమణివష్టీవి
ధానావశేషేకమణివష్టీవీయా॥ ... .. *

మూ, ౨౧ { ఏకుర్వేసగరైతస్యపాపనాశ్యధ్వంశః ॥ వి నెష్యే }
వాప్రియాణ్ ప్రాణానుచానెష్యేఽథ వాయశః॥ }

౨౧ || ఏకుర్వే ఇతి || అధ్యః ఘుద్విషేః ఘుకులద్రోహిణః - అతఏవ
పాపస్యపాపకమణః-తస్య రావణస్య సగరై ఏకుర్వే వివిధం శిష్టిష్యే- య
శిష్టం పరాక్రమిష్యామీత్యథాః- విపూర్వాత్-రొతః-అకమణాచ్ఛ॥
పా॥౧॥౩॥౩౪॥ ఇతి తత్ - అథవాప్రియాణ్ ప్రీతిసంపాదకాన్నాచాణ
వినెష్యేనమృతనయష్యామి - సమృతనమోత్సంజనాచార్యరణజ్ఞానభృతి
విగణనవ్యయేషునియః॥ పా || ౧॥౩॥౩౬॥ ఇతి విపూర్వాన్నయతే సమృతన
నెతత్ - పాపవ్యథాం ప్రాణానాం క్లేశసంసమృతన సేవర్యవస్యతి- అథ
వాయశశివానెష్యేఽతస్సంజయిష్యామి శత్రువిజయనీతికాముచ్యైః ॥ ౪
ష్యామీత్యథాః-తనైతోత్సంజనెతత్॥ ... .. *

మూ, ౨౨ { వినెష్యే శోధమథ వాక్రమమాణారిసంసది ఇత్యు }
త్వైశ్చైవరాక్రంస్తయంకం సూనుగ్నభనవతః॥ }

౨౨॥ విదేవ్యతతిః కింబహునా అధు నేదానీమేవ-అరిసంసదిశ త్రు సమావై
క్రమమాణోఽప్రతిబంధం విన్యంభమాణః-వృత్తినగతాయనేషు క్రమః॥
పా॥ ౧॥ ౨॥ ౩౦॥ ఇతివృత్తావప్రతిబంధతత్త్వ - క్రొధంవిదేవ్యే-కర్మ
స్థైర్యాశరీరేశమణి॥ పా॥ ౧॥ ౩॥ ౩౧॥ ఇతిసయతేస్తత్త్వ-క్రోధఃకత్య
భ్యంకమణ-శరీరం తదేశదేశోవాసభవతీతిభావః - ఇత్యుక్తావసభస్యతస్మా
నుర్వాయునందనస్తూర్మ-భం-తరిష్యేవరాక్రం ప్రతిప్రతిబంధేనోత్సా
హోవాజగామేత్యథః-ఉపపరాధ్యాం॥ పా॥ ౧॥ ౩॥ ౩౨॥ ఇతివరా
పూర్వాత్కామ్యైవైవగేవాతత్త్వ-వృత్తిరప్రతిబంధఃసర్వతత్త్వాహః॥

మూ, ౨౩ { పరీక్షితుముపాక్రంస్తరాక్షసీతస్యవిక్రమమిది }
మూ, ౨౩ { వమూక్రమమాణేవకేతుతారాధయప్రదాః }

౨౩॥ పరీక్షితుమితి॥ దివమూకాశంప్రత్యాక్రమమాణాఉద్గవృంతీతజ
ఉద్గమనే॥ పా॥ ౧॥ ౩॥ ౩౩॥ ఇతిక్రమేవాహుర్వాదాత్తనేవదం-అతఏవకే
వాన్విఖ్యానారాజ్యోతిః కేతుతారాబౌత్పతికోధూమకేతువభయప్ర
రాధిమణా-ప్రేదాజ్ఞా॥ పా॥ ౩॥ ౩౪॥ ఇతిః-రాక్షసీసుసానామనాగ
మాతాదేవప్రేతాంబిన్నాగలోనివాసినీ-తస్యమానుమతో విక్రమం
పూనుషంపరీక్షితుముపాక్రంస్తరాక్షసీతస్యవిక్రమమిది-స్తూకమోరనాత్త
నైపద్యమితి॥ పా॥ ౧॥ ౩॥ ౩౫॥ ఇతిఃపాధాన్మహాగమః॥

మూ, ౨౪ { బలైవిక్రమమహాయాహనుమాణశతయోజనమ్ }
మూ, ౨౪ { అన్యం ప్రకృత్యైవ గాదంబాధూయా ప్రచేతతః }

౨౪॥ అథహనుమాణజలైజలస్యపరీత్యథః - విక్రమమాణా
యావిపారాధ్యాంవిహారంత్యాగతివిశేషాను-ర్వంత్యాఇత్యథః- యే
షాదవిహారే॥ పా॥ ౧॥ ౩॥ ౩౬॥ ఇతివిపూర్వాత్కామేపాదవిత్తేపా
థాదపిధాతూనామనేకాథాత్వాదాత్తనేవదం - తస్మాః రాక్షస్యాః
శతయోజనానిప్రమాణమస్యశతయోజనం-ప్రమాణేలగి-ద్విగోర్నిత్యం
పా॥ ౧॥ ౩॥ ౩౭॥ ఇతిప్రమాణతద్ధితస్యమాతీహ్లాత్ అన్యంప్రవిశ్య

తేజాఘాయాఽతిసూక్ష్మేభూత్వా - అతపవాప్రచేతితోఽపఃప్రజ్ఞాతస్స
న్నిరగాన్నిగతః - ... *
...

మూ, ౨౫ { ద్రష్టం ప్రత్రమమాణోసాసీతామం భూనిధేస్తటమ్ | }
{ ఉపాక్రంస్తాకులంఘానైః క్రమమాణైః శాచరైః | }

౨౫ || ద్రష్టమితి సీతాందోస్తు ప్రత్రమమాణః ఆరతిభమాణోసా
హమామూఢాఘానైః కరైః క్రమమాణైః తతస్సంజందిభిః - అను
వదగాఽద్యాపా||౧||౩||౪౩|| ఇత్యాత్మనేపదం - నిశాచరైరాకులంసంకి
ర్త్యచూఢానిధేస్తటముపాకరింస్తకమితుమాభివా - రూపాభ్యాంస
వభాఽభ్యాంపా||౧||౩||౪౩|| ఇత్యుభయవిప్ర్యాత్మనేపదం - *

మూ, ౨౬ { ఆత్మాని వజానాన్యశమాతోఽయే దిసమ్భా | }
{ న్యేనాన్యమిప్రజ్ఞాత్రత్యజ్ఞాసీత్ - యావత్ | }

౨౬ || ఆత్మానిమిప్రజ్ఞాప్రజ్ఞావాక్ - త్రియావాయుకమేదత్స
సామానానాన్యసన్యమావమవజానానోదహన్మవాసః అవస్థావెజ్ఞః
పా||౧||౩||౪౩|| ఇతివానానైవోదహన్మస్తాదవహన్మవెధేఽత్మనేపదం - శక
మాతశ్శకపమానకస్య - ప్రమాణేత్యాదివా||పా||౫||౨||౩|| మాత్ర
క్షంసంయతరాత్రాన్యోఽన్యోనసంధాన్యామి - అకర్తృకాచప్ర
పా||౧||౩||౪౩|| ఇతితత్ - వ్యజ్ఞాసీత్ - ఆభ్యాసవాదంతతవావిచారి
తవానితియావత్ - సంప్రతిభ్యామనాభ్యాసే పా||౧||౩|| ౪౬ || ఇత్యా
భ్యాసేవిషేధాన్నతత్ - ... *
...

మూ, ౨౭ { సంజానానాన్వరిహరణో రావతార్థచ రాజబహూ | }
{ లంకాంసమావేశత్రాప్రపదమానోఽరిమగమామ్ | }

౨౭ || సమితి || సంజానానాన్వపరాస్పరామృతతః సంప్రతిభ్యా
మనాభ్యాసేపా||౧||౩|| ౪౬ || ఇత్యాత్మనేపదంబహూసనెకానాప్ర
స్యాథేఽమృత్యుహవరంతీతచ్చరాజగరరక్షకానిత్యభః - పరిహ
రణదురాత్మ్యక - వదమానోవదితుంజానానః - భాసనైత్యాదివా||పా||
౧||౩||౪౭ || ధ్వానేవచరాత్మనేపదం - సాక్షిర్మగమాంసురాసవాంలం

౧౪౮ (భక్తికావ్యేశ్వరవ్యాఖ్యానేతిత్వనైపదాధికారకాండే.)

కాంతాతా) సమావిశత్ ప్రవిష్టః: ... ..

మూ, ౨౮ { కించిన్నాపావదిష్టాసౌకేనదిద్వ్యవదిష్టనః సంశృణ్వ }
 { స్తు)వదమానానా)వణస్యగుణాజనాః ॥ ...* }

౨౮ ॥ కించిదితి ॥ అసౌహనూనూకించి న్నాపావదిష్ట నావసం
 భాషితవాక-ఉపసాంత్యనవాదమపికెనచిన్నాకరోదిత్యథః- భాసనె
 త్యాదీనైవఃపా॥౧॥౩॥౪॥ఉపసంభాషాయాముపసాంత్యనాపరాభ్యా
 యామత్తనైపదంకెనచిన్న వ్యవదిష్టవివాదంచనాకరోదిత్యర్థః-తేనైవవిమ
 తాతక్షి-కించరావణస్యగుణాస్తు)వదమానాసంభూయకథయంతేవ్యక్త
 వాచాంసముచ్చారణేపా॥౧॥౩॥౪॥ఇత్యాత్మనైపదంఅభివదనవ్యవహా
 రసమథాకమసుమ్యదయోవ్యక్తవాచః-జనాకసంశృణ్వకసమ్యగాకణకా
 యస్మిత్యథః-శంఖశ్శూ)యతేభరీశూ)యతఇతివత్ప్రయోగః-సకమకా
 కలావత్ సమోగవ్యుచ్ఛిత్యానా॥పా॥౧॥౩॥ ౨౯) సంశూ)యతేర్న
 తక్ష ప్రవిష్టఇతిశేవః: ... ..

మూ, ౨౯ { జన్మినోత్పన్నస్తపంగీతప్రస్ఫుతస్థితవర్ణితైః ఘా }
 { పన్యాయవదిష్టేషులంకారాతత్తతోఃపురః:1... }

౨౯) జన్మితే: లంకాలంకారప్రజన్మితైర్వ్యాసాదైరుత్పన్నైరు
 చైఃకో)శస్తేరావృతైస్సంగీతైస్సమ్యగ్దోషోపసృత్తైర్నైవైస్థితైః
 త్కణయాట్రహదైవ్యగీతైర్వర్ణితైఃప్రవంశాదైఃప్రజాకలకలైరిత్యర్థః-సర్వ
 త్రభావైక్తః-పూతప్రతారం ద్రస్యపురోమురావత్యాస్సంబంధినోఘాత
 స్యప్రజాకలకలస్యసంబంధనామాన్యే వస్తీ-అన్వవదిష్టేవ అనుచకారేవ
 ఇంద్రసగరేయాదృశీప్రజాసమృద్ధిస్తద్యలంకాయామిత్యర్థః - అనుపూ
 ర్వాద్వదనేస్తుక్ష-అనోరకర్చకాత్-పా-౧-౩-౪౯-ఇతితక్ష- *

మూ, ౩౦ { తాంవిప్రవదమానైవైత్సంయుక్తాంబ్రహ్మరాక్ష
 సైఃతథావగరిమానైశ్చపిశానైర్నాంసశాణితమ్ ॥

౩౦ ॥ తామితి) విప్రవదమానైర్ముగవత్సరస్పరవిరుదంబ)లవద్భిః-

౧౫౦ (భట్టికావ్యేశనవ్యాఖ్యానేః ఆత్మ నెపదాధికారకాండ.)

హరత్యరీయాచతుర్థ్యథేకభవతి || పా || ౧ || ౩ || ౫౫ || ౧ - ఇతివచనాచ్చతు
 త్యథేకత్యరీయా-దాశ్చసాచేచ్ఛతుర్థ్యథే || పా || ౧ || ౩ || ౫౫ || ఇతితత్ ||

మూ, ౩౩ { కోపాత్తాశ్చిత్ప్రియప్రతముపాయంసతనాసవమ్ |
 ప్రేమజిజ్ఞాసమానాభ్యస్తాభ్యోశేష్యతకామినః || * }

౩౩ || కోపాదితి కాశ్చిత్తాంతాః ప్రియప్రతప్రియదత్తం-ఆవ
 తపసగాత్రైః || పా || ౨ || ౪ || ౪౭ || ఇతిదస్తకారః-ఆసవంకోపాదన్యాసంగ
 దోషాన్నోపాయంసతసస్వీచకుః-ఉపాద్యమస్వకరణే || పా || ౧ || ౩ || ౫౬ ||
 ఇతిపాశగ్రహణేవిధానెవ్యత్రస్వీకరణమాత్రేతద్బ్రయోగశ్చింత్యః-కిం
 తు-ప్రేమస్వవిషయానురాగంజిజ్ఞాసమానాభ్యోజ్ఞాతుమిచ్ఛతీభ్యః-జ్ఞాశు
 స్త్వదృశాంసనః || పా || ౧ || ౩ || ౫౭ || ఇతిజానాతేస్సన్నంతానాత్మనెపదం-
 తాభ్యః ప్రీత్యః శ్లాఘాఘోషాః శ్చిత్త్యాదినా || పా || ౧ || ౪ || ౪౮ || సంప్రదానత్వా
 చ్చతుర్థే-కామినః అశవ్యంతవిశ్వాసాఘోషపథవాక్యంనిపాయంజ
 తేత్యథః-శత్రైః వైవాదికాత్సర్వితేత్వాల్లజితత్ || *

మూ, ౩౪ { ప్రాదిదృతతనోస్యత్రనాశుశ్రువతగాయనాః |
 రామంసుస్సుప్తమాణాసౌకపిర్విరహదుఃఖితమ్ || }

౩౪ || ప్రేతి || విరహదుఃఖితం రామంసుస్సుప్తమాణః స్త్రతుమి
 చ్ఛా-ఇచ్ఛాపూర్వకమెవనిరంతంస్తరస్మిన్త్యథః-అతఏవాసౌకపిః-కు
 తాగ్నిస్యత్రనోప్రాదిదృతతప్రప్టుంప్రేక్షీతుంనైచ్ఛత్-గాయనాః
 గాయకాః-ఋత్యు || పా || ౩ || ౧ || ౧౪౭ ఇతిగాయతేశిస్మిన్ఋత్యుత్యయః
 నాశుశ్రువతశోతుంనైచ్ఛత్-జ్ఞాశుస్త్వదృశాంసనః || పా || ౧ || ౩ || ౫౮ ||
 ఇతిదృశఃశృణోతేశ్చనన్నంతాల్లజితత్ - స్మరతేస్తులభ్యానజాదేశః-అ
 ద్విసగమాంసని || పా || ౬ || ౪ || ౧౪ || ఇతిదీర్ఘ-ఉదోష్యపూర్వస్య || పా || ౭ ||
 ౧ || ౧౦౦ || ఇత్యుత్స-హరిచ || పా || ౮ || ౧ || ౭ || ఇతిదీర్ఘః || *

మూ, ౩౫ { ఆనుజిజ్ఞాసతాతస్మైలంకాదన్యమిందునాతమో
 పహవిముక్తాంశుపూర్వప్యాదిశ్యుదైయతః... || * }

౩౫ || అన్వీతి || తస్మై హనుమతే లంకాయః లంకాస్థపదార్థాశాంధ

శకనంసామైత్యారమనుజిజ్ఞాసతామనుజ్ఞామిబ్భతా. ఆనుమన్యమానై
 నైవత్యథాః-వ్యంజకాపయోగాద్గమ్యైత్యైతా-జానాతేస్సన్నంతస్యత
 శ్చత్రాదేశః-నానోద్భాః! పా||౧||౩||౫౦|| ఇతిఅనుపూర్వస్యసన్నంతస్యత
 త్తనేపదపరిమేధః - ఇందునానుపూర్వస్యాందిశితమోఘ్నంతిరితమోప
 హః-అపెక్లకతమసాః! పా||౩||౧||౫౦|| ఇతిపదపరిత్యయః - తెచవిముక్తా
 క్షాంతవోయస్మిన్ కమణితత్-పరిసారితతమోహరణిరణంయథాతథే
 త్యథాః-ఉదైయతఉదితం-ఇహోభావెలఃకే-అబాదిత్వాదాద్యవృద్ధిః||*

మూ, 3౬ { అశుశ్రూషన్ సమైతిల్యావతాంహర్వైపురత్ }
 { సామశీయమానాంధకారేషుసమచారీదశంతః }

౩౬ | అశుశ్రూషన్ సమైతి | సహనూమాన్ మైతిల్యావతాంహర్వ
 త్తంతమాశుశ్రూషన్ సమంతాచోఘ్నమిబ్భతా-అబూర్వాద్యభి
 తేస్సన్నంతాల్లటశ్చత్రాదేశః-ప్రత్యాచ్ఛాంత్రవః! పా||౧||౩||౫౦||
 ఇతిసన్నంతాదాత్తనేపదపరిమేధః-శీయమానాంధకారేషుచంద్రోద
 యాన్నశ్యంతిమిరేషు-శక్తీభాతనశ్చిథాతాః-శిద్యావినః-శదేశ్యతః! పా||
 ౧||౩||౬౦|| ఇతిలటశ్చాన్-పాశ్చత్యాదినా! పా||౨||౩||౬౦|| శదేశ్యయా
 దేశః-రక్షసాంహమ్యేషుసౌధేషు-అశంతో-భీతస్సన్-కరరిక్తః-సమ
 చారీత్సంచార-అతృతీయామోగాత్సమస్తృతియాయక్తత్ || ౧||౩||
 ౫౦|| ఇత్యస్యప్రత్యదాహరణమ్! ... .. *

మూ, 3౭ { శతసాహస్రమారక్షంమధ్యమంరక్షసాంకపిఃదద }
 { ర్భయత్కృతాంతోఽమియేతాసాద్యభీదణమ్! }

౩౭ | శతసాహస్రమారక్షం | మధ్యభవంమధ్యమంనగరస్యమ
 ధ్యగతం-మధ్యాన్తః! పా ||౨||౩||౬౦|| ఇతిమప్రత్యయః-అసమంతాద్రీక్షతి
 త్యారక్షంనగరగోపకం-పచాద్యచ్-రక్షసాంసంబంధితంసహస్రాణి
 పరిమాణమన్యశతసాహస్రం-రక్షపరిమితంబలమిత్యథాః - ప్రాగ్భూత
 తేస్సంఖ్యాపూర్వపదానాంతదంతవిధేరలుకితపదనాత్ - శతమానవింశ
 తిగసాహస్రవసనాదన్! పా ||౫||౧||౨౬|| ఇతిపరిమాణాధే-అజినంఖ్యా

౧౫౨ (భట్టికావ్యేశ్వరవ్యాఖ్యానశిఖరసంపాదకాంధ్ర)

యాస్యవత్సరసంఖ్యస్యచ || పా || ౧ || ౩ || ౧౫ || ఇత్యుత్తరపదవృద్ధిః-దరశ్యభీ
షణంయద్భలమాసాద్యకృతాంతోపిమియేతకిముత్యాభిభావః - మి
యతెలుకజ్జీకోశ్చ || పా || ౧ || ౩ || ౬౧ || ఇతితత్ || ... ..

మూ, ౩౮ { అధ్యాసినీషమాణేధవియస్తధ్యంతుపాకరేకా }
{ సాంచక్రేపురీసాదైరతీవోద్భాసిభిస్సితైః || ... * }

౩౮ | అధీతి | అథక్షపాకరేచంద్రవియస్తంధ్యంనభోమధ్యం అ
ధ్యాసినీషమాణేఅధ్యాసితమిచ్ఛతి-అసెస్సన్నంతాత్-పూర్వవత్సవః ||
పా || ౧ || ౩ || ౬౨ || ఇత్యాత్మనెవచం-స్తోతీయోరెవగ్లభ్యాసాత్ || పా || ౮ ||
౩ || ౬౧ || ఇహినియమాన్నాభ్యాసాయత్తరస్యవత్సం-అతీవాతిమాత్రముద్భా
సిభిఃప్రీతైః సితైశ్చైస్సాదైస్సాధవైః-పురీలంకాకాసాంచక్రేప్రచకా
శే-కాస్పృత్యయాదామమంద్రేలిటి || పా || ౩ || ౧ || ౩౫ || ఇత్యామ్ప్రత్యయః-
అమ్ప్రత్యయవత్సృజోనుయోగస్య || పా || ౧ || ౩ || ౬౩ || ఇతికాసివ
త్కృశస్తత్ || ... .. *

మూ, ౩౯ { ఇందుంచపకసంక్రాంతముపాయజ్జుయధామృతమ్ }
{ ప్రయంజానఃప్రియావాచస్సమజ్యానురతోజనః || ... * }

౩౯ || ఇందుమితి || సమజ్యాగోష్ఠీపానగోష్ఠీత్యర్థః || ని || సమజ్యాపరీష
గ్తోష్ఠీత్యమరః-సంజ్ఞాయాంసమజ్ఞేత్యాచినా || పా || ౩ || ౩ || ౬౪ || క్యవ్-తస్యా
మనురతతసరోజనఃకామిజనః-ప్రియావాచశ్చటూక్షీః-ప్రియంజానో
బుద్ధివాణస్స-చపకేపానపాతే || ని || చపకోస్త్రీపానపాత్రమిత్యమరః-
సంక్రాంతంప్రతిదించితం-ఇందుమమృతంయధామృతమివోపాయ
జ్జు-ఉపయక్తవాత్పీతవానిత్యుత్పేక్షా - పానాత్ప్రీగిందోరేవమద్య
మాచ్ఛాద్యలక్ష్యమాగత్వాత్పశ్చాదలక్ష్యత్వాచ్చసంవనూనంపీతఇతిభా
వః-ప్రాపాభ్యాంయుజేరయజ్ఞపాతే || పా || ౧ || ౩ || ౬౮ || ఇత్యుభయత్రా
ప్యాత్మనేవచం || ... ..

మూ, ౪౦ { సంక్లువానభివోత్కంతాముపాభుజ్జుసురామృ }
{ తవజ్యోత్స్నయావిగతాస్తయతోరక్షసాంగః || }

(అశోకవనికాథం గోత్రా మాప్తమస్సగః :.) ౨౫౩

౪౦ || సమితిజ్యోత్స్నయా హేతునావిగతాన్తానోనివతకమానకో
 వస్తరుణఃప్రాధయావనోరతసాంఘీ మిధునానాంగణః-ఉత్తరం తా
 మస్యోన్యాసురాగం-సంక్షిప్తవాసభవో తైజ యన్వివమధుపానస్యరాగవర్త
 సత్వాదితిభావః-సమస్తేషాం పా||౧||౩||౬౫|| ఇత్యాత్మ నైవదం-శపాలు
 క్యవచాదేశః- సురాస్యతన పాధుజ్ఞ-ఉపధుస్తవాత్ పపావిత్యథః-
 భుజోనవనై||పా||౧||౩||౬౬|| ఇత్యాత్మ నైవదం|| ... ..

మూ, ౪౦ { మధ్యపాదమున స్వచ్ఛందసాధ్యులందములొంతకె||అ||
 త్వానంసావ్యాసమహర్షిః ప్రత్యుత్తరాత్పంచముహూః }

౪౧ || సుధ్యోనిశ్చయస్థి... లునాస్యస్యస్థి... సోత్పలముత్పలవా
 సితంసురలాహాగమస్త్ర... సుం... సుం... సుం... సుం... సుం...
 రణేల్ల్యుట్-మధుమధ్యుకత్తు-చయి తంలికే ప్రయజ్ఞసమపె-ముహూరా
 త్వానంసావ్యాసమహర్షిః ప్రత్యుత్తరాత్పంచముహూః
 దయితైస్సయమవాకారయోక్త్యథః- పబల్యోగాంతాల్లజ్యణికమణః
 కత్యుత్తరమకత్వః-యపి... యామకత్||౩||ప్రాయ- కేరణావిత్వా
 దినా||పా||౧||౩||౬౭|| తత్-ఆర్యయత్సంగ్రహణమస్యకమకనిషేధాథ
 త్వాదణికత్యుత్తరమకత్వః-స్యకమకత్వం నప్రసేధేధతీకమకత్వ
 వజేసినివిరోధః|| ... ..

మూ, ౪౧ { అభీషయంతే తే... రణపండితాయుద్ధవిశారదాః-యేరాక్షసా
 శ్చక్రమభీషయంతభీషతవంతః-భీషో హేతుభయేషు||పా||౨||౩||౪౦||
 ఇతిమగాగమః-కష్టగూమాత్-తానాక్షసానవిస్తాపయమానః-గూఢే
 చారిత్యాత్మచెష్టితోపలంభేనవిస్తయమలంభయన్విత్యథః - భీష్మో
 హేతుభయే|| పా||౧||౩||౬౮|| ఇతిస్తయస్యాప్యపలకగత్వాదుభయ
 త్రాత్తనైవదం-నిత్యంస్తయతః||పా||౬||౧||౫౭|| ఇత్యాత్మపుగాగమః-గృ
 హేద్దుహమాటిదటస్త్ర-అటలేలుక-ఇటళుటి||పా||౮||౨||౨౮|| ఇతిస్థూ

౪౨ || అభీషయంతే... రణపండితాయుద్ధవిశారదాః-యేరాక్షసా
 శ్చక్రమభీషయంతభీషతవంతః-భీషో హేతుభయేషు||పా||౨||౩||౪౦||
 ఇతిమగాగమః-కష్టగూమాత్-తానాక్షసానవిస్తాపయమానః-గూఢే
 చారిత్యాత్మచెష్టితోపలంభేనవిస్తయమలంభయన్విత్యథః - భీష్మో
 హేతుభయే|| పా||౧||౩||౬౮|| ఇతిస్తయస్యాప్యపలకగత్వాదుభయ
 త్రాత్తనైవదం-నిత్యంస్తయతః||పా||౬||౧||౫౭|| ఇత్యాత్మపుగాగమః-గృ
 హేద్దుహమాటిదటస్త్ర-అటలేలుక-ఇటళుటి||పా||౮||౨||౨౮|| ఇతిస్థూ

౧౫౪ (భట్టికావ్యజననాభ్యాసేనైతత్సేవభాధికారకాండె)

జలద్యుధిశ్చ॥

...

...

... ॥

మూ, ౪౩ { సీతాందిదృతుః ప్రచృన్నసోగర్థయతరాక్షసాన్ ॥ ౧ }
 { వంచయతమాయాశ్చస్వమాయాభిర్నరద్విషామ్ ॥ }

౪౩॥ సీతామితి॥ సీతాందిదృతుః ద్రుమిచ్చురతవివప్రచృన్నసోగర్థవృత్తిస్సహనూమాన్ - రాక్షసానగర్థయతవిప్రలబ్ధవాన్ తథానరద్విషాన్ - రాక్షసానాం మాయాశ్చస్వమాయాభిరవంచయతవంచితవాన్ - గృధ్రీవంచ్యోః ప్రలంభనమ్ ॥ పా॥ ౧॥ ౩॥ ౬౯॥ ఇత్యుభయత్రాపితజ్ - ప్రలంభనంవిమోహనం॥

...

...

***

మూ, ౪౪ { అపలాపయమానస్యశత్రుం ప్రస్యాభవంతః ॥ ౧ }
 { ధ్యాకారయతేచాగ్రైర్హృషణాం రాక్షసేశ్వరః ॥ }

౪౪॥ అపితి॥ శత్రుం నపలాపయమానస్యశాలినీకుర్వాణస్యస్యశత్రు-రాక్షసస్యోత్పత్తః - బీజ్ శ్లేషణఇతిధాతోదైకవాదికాణ్యంతాత్ - లియస్సంమాననశాలినీకరణయోశ్చ ॥ పా॥ ౧॥ ౩॥ ౭౦॥ ఇతిశాలినీకరణేలత్తసేవదం - విభాషాబీయతే ॥ పా॥ ౧॥ ౪॥ ఇతిపక్షే ఆత్మేపుగాగమః - తస్యహనూమతః - రాక్షసేశ్వరోరావణశ్చైర్నగర్హిజగ్రైర్హృషణామంతః ప్రవిప్లంక్షాత్వానద్యోమారయతేత్యవంరూపాండిండిమవాద్యపూర్వకామాఘోషణాంపునఃపునః మిధ్యాకారియతేలభాశూన్యమేవాభ్యాసేనావృత్త్యాకారయతీత్యథాః - కృహ్ణాణ్యంతాత్ - మిథ్యోపపదాత్కృహ్ణాభ్యాసే ॥ పా॥ ౧॥ ౩॥ ౭౧॥ ఇతితజ్ - ఇతిమతిరథాత్ - మామేవాంతః ప్రవిప్లంసజానంతిమనయామృషాఘోషణయేత్యమన్యతేత్యథాః ॥

...

...

***

మూ, ౪౫ { గూహమానస్స్వమాహత్త్యమటిత్వామంత్రినంస
 దః స్పృహ్యోపపదమానస్యరావణస్యగృహంయయా ॥ }

౪౫॥ గూహమానఇతి॥ స్వమహత్త్యమాత్మపారుషంగూహమానశ్చాదయన్మనఃస్వరితేత్వాచీ - స్వరితేతేత్యథాదినా ॥ పా॥ ౧॥ ౩॥ ౭౨॥ కర్తృభిప్రాయేలత్తసేవదం - మంత్రినంసదోమంత్రిగృహసటిత్వాతతాత్మిత్వేత్యథాః - కాలభావాధ్వగతవ్యాకర్తసంక్షాప్త్యకర్తృత్వాంజిత్యే

(అశోకచరిత్రకాండం గోనామాప్తమస్సర్గః) ౨౫౫

తివచనాదైశస్యకర్తవ్యం-స్వభౌమపవదమానస్య-మనుష్యేభ్యోద్రుహ్య
తఃఅపిద్వదః॥పా॥౧॥౩॥౩౬॥ఇత్యాత్మనైవదం-క్రుధదు) హిత్యాదిసా॥
పా॥౧॥౪॥౩౬॥సంప్రదానత్యాచ్ఛమభీ-రావణస్యగృహంయయా॥*

మూ, ౪౬ { దిశోద్యోతయమానాభిదివ్యనారీభిరాకులమ్ }
శ్రియమాయచ్చమానాభిరుత్తమాభిరసుత్తమమ్॥ }

౪౬౮ | అథవమభి-స్తస్యహంవస్యయతి॥ దిశఇతి॥ దిశోద్యోతయ
మానాభిఃప్రకాశయంతీభిః-ణివశ్చ॥పా॥౧॥౩॥౪౬॥ఇత్యాత్మనైవదం -
శ్రియంశోభామాయచ్చమానాభిరాదదానాభిః - సముదాజ్యోయమో
గ్రంథే॥పా॥౧॥౩॥౪౬॥ఇత్యాత్మనైవదం-గృహమయమాంధః॥ పా॥
౩॥౪౬॥ఇతిచ్ఛః - ఉత్తమాభిరుత్కృష్టాభిదివ్యనారీభిః అకులంసంక్తి
గాం-అతవచానుత్తమంసర్వోత్తమం॥

.....

మూ, ౪౭ { నిత్యముద్యచ్చమానాభిస్తస్యసంభోగకమమ్॥ }
జానానాభిరలంబిలాకిలికించితవిభిమా॥... }

౪౭౮ | తావత్త్రిభిర్విశిష్టవిత్తమిత్యాదిభిః॥ స్తస్యసంభోగకత్వసుకామశ్రీ
దాసు-నిత్యముద్యచ్చమానాభిరుద్యంజానాభిస్తల్లాలుపాభిరిత్యథాః- స
ముదాజ్యోయమెగ్రంథే॥పా॥౧॥౩॥౪౭॥ఇత్యస్యసకమకాధికారత్వా
దిహయమేరకమకత్వాదాత్మనైవదం చింత్యం- లిలాప్రియానుకరణం-
కౌ) ధానుప్రహషణీత్యాదెస్యం కరఃకిలికిందితం విభ్రమస్తస్యయాకా
తేభూషాస్తానవివర్ణయః - తానలంసమ్యజ్ఞానానాభినానావిలాసకుశ
లాభిరిత్యథః - అనువసగాద్ధా॥పా॥ ౧॥౩॥౪౭॥ఇతిశ్రుతపా)యేత
త్మనైవదం॥

... ఇ

...

...

... *

మూ, ౪౮ { స్వకమకారయన్నానైశ్చిత్తోయజ్ఞపదధ్వజః॥సావ్ }
ర్థంకారయమాదాభియానోమదవిమోహితా॥ }

౪౮ | స్వకమకారయన్నానైశ్చిత్తోయజ్ఞపదధ్వజః॥సావ్
స్సంత్స్వకమకారయంతస్వప్రయోజనరతికృత్యంకామిజనైఃకారయ
యోద్ధమమానైయత్రాస్తత్యథః - గృహస్యదేశత్వాదైశకాలాధ్వ

తె॥౬ : ఖట్టికావ్యోనవ్యాఖ్యానేపరస్మైపదాధికారకాండె.)

గంతవ్యాఖివచనెనకమత్వం-తద్వహమితిపూర్వోపరణవాన్వయః.
 పునస్తీభిరెవవిశిష్టిస్వాథామితి-మదవిమోహితాన్యవతయోయవాన
 శ్చతాన్యూనస్తరుణాః-పుమాత్త్రియా॥ పా॥౧॥౨॥౬॥ఇత్యేకశ
 షః-స్వాథాంస్వప్రయోజనంరతికమకారయమాణాభిఃతైః కారయం
 తీభిరిత్యథః-హ్యకౌగిరస్యతరస్యాం॥ పా॥౧॥౪॥౫౩॥ ఇత్యుభయత్రపిక
 ల్పాదశకమఃకమత్వం-ఉభయత్రాపికరోత్యేకంతాత్-చిచశ్చ॥
 పా॥౧॥౩॥౬౪॥ ఇతినిత్యతయాప్రాప్తైస్సశబ్దైకతభిప్రాయస్య
 ప్రతీయమానత్వాత్-విభాషోపపదనప్రతీయమానె॥౧॥ ౩॥౬౬॥ఇత్యు
 భత్రాపివికల్పదాత్తనైవదం॥ ... ..

కాంతిం స్వాంవహమానా భిర్యజంతీభి స్స్వవిగ్ర
 మూ,౪౯ { హాః॥నైత్రివపిబంతీభిఃపశ్యతాంచిత్రసంహతీః॥ }

౪౯॥ కాంతిమితి॥ పునఃస్వాంస్వాభాషిం- అనాహార్యాంకాం
 తింలావణ్యంవహమానాభి ర్వహంతీభిః-పునఃస్వవిగ్రహంతాన్వంగానియ
 జంతీభిఃపూజయంతీభిః- హామూ-ర్యంతీభిరిత్యర్థః - వహియజ్యోస్సవిరితే
 తాః-విభాషోపపదనెత్యాదినా॥ పా॥౧॥౩॥ ౬౬॥వికల్పదాత్తనైవదం -

అథపరస్మైపదాధికారిః

పశ్యతాం ద్రష్మాణాం- చిత్రసంహతీమనాబృందానినైత్రిస్సవృషి
 భిః పిబంతీభిరివత్యప్రేతా దివ్యనాదీరిత్యనై నాన్వయః-అత్రపిబతే
 శేషాత్-పరిపరస్మైపదం॥పా॥౧॥౩॥౬౮॥ఇతిపరస్మైపదం॥ ...

తథానూమాపరాకున్వన్నగమత్ప్రప్నకం ప్రతివి
 మూ,౫౦ { మానిమంచరస్యాప్రెరనుకున్వదివప్రయమ॥ * }

౫౦॥ తితి॥ హనూహంస్తద్రావణగృహం పరాకున్వనిహర
 వ్రందరాద్రైశ్రియమనుకున్వదిదంబగుదివస్థితమిత్యుప్రేతా-పుష్పకం
 పుష్పకాఖ్యంవిమానంచెవయానం-ప్రత్యగమత్-అనుపరాభ్యాంకృతిః॥
 పా॥౧॥౩॥౬౯॥ఇతిఉభయత్రాపికరోత్యేపరస్మైపదం ... *

(అక్షో-క.వనికాభం.గో నా మాప్త మశ్యగ్గః-)

మూ, ౩౧ { తస్మిన్మోలాససంకాశేశిరశ్చుంగంఘజద్రుమమ్ |
 { అభిషేవంతమైషేష్వరావణంవర్జితశ్రియమ్... }

౧౦ - తస్మిన్నితి కైలాససంకాశేతస్త్విమానాశిరాన్యైవ శృం
గాణిశిఖరానియస్యతం - భుజాలవద్రుమాఃయస్యతమతవవర్వతశ్చ
యన్తైల శోభామధిషీపంతమధిభవంతం - వర్వతకల్పమిత్యథః - అధి
వ్రత్యతిధ్యఃషిపఃపా॥౧॥౩॥౧౦॥ఇతిస్వరితైవ్యత్తవవాదెనవరస్తైవ
దం-రావణమైషీష్టలద్రాక్షీత్-ఉపమాయాపకయోస్సంకరః॥

మూ, ౫- { ప్రవహంతంమదామోదంసుప్తంపరిజనాన్వితమ్!
మఘానైపరిమృష్యంతమారమంతంవరంస్తరైః }.

౫౨ || తమేవవినిశ్చిత్తిః ప్రేతి మదామోదంకస్తూరీపరిమళం || ని || మ
దోరేతసికస్తూర్యామితివిశ్వః-ప్రపహంతం ప్రకింతమిత్యథః-ప్రాద్య
హః || పా || ౧ || ౩ || ౮౧ || ఇతిపరస్తైపదం-సుస్తం - పరిజనాన్వితం-మఘాన
శ్చంద్రాయ-పరిమృష్యంతమసూయంతం-పరేర్జ్యమః || పా || ౧ || ౩ || ౮౨ || ఇతి
పరస్తైపదం - పరమత్యంతతస్త్వైకామే-ఆరమంతమాసంజంతం-వ్యాభిరి
భ్యోరమః || పా || ౧ || ౩ || ౮౩ || ఇతిపరస్తైపదం || ...

మూ, ౫౩ { వ్యవత్సరనాధ్యక్షాత్పూత ప్రసహస్రద్యక్ |
 తుణంపద్యరమైస్యదన్యనైమారుతాత్తబః || * }

౫౩ | ఏతి || యశ్చ ద్వాపరాత్పరిత్రస్తోభీతస్త్వ - భీతాత్థానా
మిత్యాదివైవహి || ౧ || ౪ || ౨౫ || అపాదానత్వం - సహస్రద్యక్షహ ప్రాతుః -
శ్చ ఫణాద్యుద్ధాద్య్యురమద్య్యురంసీత్ - జగుప్సావిరామప్రమాదాథానా
ముపసంఖ్యాసం || పా || ౧ || ౪ || ౨౪ || ౧ | ఇత్యపాదానత్వం - తస్య రావణ
స్య దక్షా నై - మారుతాత్త్యజోహనూమాత్ తుణంపర్యగమదభిరలోఘ్నైః -
వ్యాప్తిః ప్యోమః || పా || ౧ || ౩ || ౪౩ || ఇత్యసత్రాపిపరస్త్వేపదం ||

శ్రీ ౫౮ (భట్టికావ్యశివవ్యాఖ్యానేశివరస్మైవదాధికారకాండే)

మూ, ౫౪ { ఉపారంసీచ్ఛసంపశ్య౯ వానరస్తంచిర్నితాత్ | }
 { రమ్యమైరుమివాధూతకానసంశ్వసనోమిభిః | }

౫౪ || ఉపేతి || వానరోహనూమా౯-శ్వసనోర్నిభినిశ్వాసమారుత
 వ్రవావైరాధూత కానసం కంపితోద్యాన మతపవరమ్యం రమణీయం
 తంరావణం-మెరుమివసంపశ్య౯ చికిషి౯తాత్క-తుమిష్టాత్సితాన్యష
 కాదుపారంసీద్వ్యరంసీచ్ఛ- పూర్వవత్ - జగుప్సావిరామత్యాదినైవ ||
 పా||౧||౪||౨౪||౧||అపాదానత్వం-ఉపాచ్ఛ||పా||౧||౩||౪౪||ఇత్యనువృ
 త్తై-విభాషాకమ౯కాత్ ||పా||౧||౩||౪౫||ఇతివిల్పాత్పరస్తైవదం || *

మూ, ౫౫ { దృష్ట్వాదయితయాసాకంరహీధూతందశానమ్ }
 { నాత్రసీతైత్యపారంస్తదుర్చనావాయసంభవః || }

౫౫ || దృష్టేతి || యమ౯నాస్సీతాదర్శనాభావాద్దుఃఖితచిత్తోవా
 యసంభవోహనూమా౯దయితయాస్వకాంతయాసాకమరహేరహస్య
 ధూతోరహీధూతోరహసిస్థితః||ని||రహేరహస్యసురతఇతియాదవః-అ
 రుమ౯నశ్చక్షురిత్యాదినా||పా||౫||౪||౫౧||సలోప-అస్యచ్ఛ్వా||పా||౪||౪||
 ౩౨||ఇతీకారః-తందశానసందృష్ట్వాఅత్రసీతానాస్తీతిమత్వైత్యర్థః-ఉపా
 శంస్త్రతతోగృహన్నివృత్తఇత్యర్థః - ఉపపూర్వాద్రమెర్లుజీ - విభాషాక
 మ౯కాత్ ||పా||౧||౩||౪౫||ఇతిపక్షైతత్ || ... .. *

మూ, ౫౬ { తతఃప్రాకారమారోహత్ పాటానవిబోధయ౯ | }
 { నాయోధయత్సమథో౯పిసీతాదర్శనలంపటః||... }

౫౬||తతఇతి||తతోనిగ౯మనానంతరం-సీతాదర్శనెలంపటోలాలుపన్న
 హనూమా౯క్షపాయామటంతీతిక్షపాటా౯నిశాచరానవిబోధయన్న
 జ్ఞావయ౯-బుధేన్ద్ర్యంతాత్-ఉచశ్చ||పా||౧||౩||౪౪||ఇత్యాత్తనైవదైప్రాప్తే
 బుధయ౯భత్యాదినా||పా||౧||౩||౪౬||పరస్తైవదం-లటశ్చత్రాదెకః-పా
 కారమారోహత్ - తథానమథః యోధయితుం శక్తిపితాన్నాయోధ
 యత్ . నయోధితవా౯య౯భేన్ద్ర్యం తాత్పర్యవత్తజీప్రాప్తైతస్య-అ

దావకమకత్వద్భిత్తవన్నికాటత్వకత్వవృ-అణావకమాకాదిత్యా
దినా పా||౧||౩||౧౮౮||పదస్త్రైవదం-బుధాధిసూత్రేయధిగ్రహణంత్వ
చిత్తవత్క-త్వకాగ్ధం-యధాయోధయతికాష్టాసీతిర్వప్తవ్యం|| ...

మూ,౫౭ { అధ్యాసీద్రాఘవస్యాహంనాశయేయంకథంతుచమ్||
చైదేహ్యజనయేయంవాకథమానందముత్తమమ్||... }

౫౭ || అధ్యాసీతి|| అహం రాఘవస్యతుచంకథంవానాశయేయం-
చైదేహ్యఃకథం వోత్తమంమహంకథమానందంసంతోషం జనయేయమిత్వ
ధ్యాసీదచింతయత్ - ధ్యాయతేన్లుజిన్లెస్సిచీట్- అత్రాపినశిజన్యోజేది
తిజిపూర్వవత్తజిప్రాప్తై-అణావకత్వకాదిత్యాదినైవ||పా||౧||౩||౧౮౮||పదస్త్రై
వదం - బుధాధిసూత్రేరద్ధగ్రహణం చతద్వదేవాచిత్తవత్క-త్వకాగ్ధం-
జనన్తిత్వాద్ధగ్రహణం|| ... ..

మూ,౫౮ { దృష్ట్యా రాఘవకాంతాంతాం ప్రపయిష్యామిరాక్ష
సా తస్యాహీదగ్ధనాత్పుర్వంవిక్రమఃకార్యనాశకృత్|| }

౫౮||దృష్టేతి|| తాం రాఘవకాంతాంసీతాందృష్ట్యా రాక్షసాస్తా
పయిష్యామి- పలాయయిష్యామిఅత్రాపిద్రవత్యేకాంతాత్- అణావె
త్యాదినైవ||పా||౧||౩||౧౮౮||పదస్త్రైవదేశసర్వంపూర్వవత్|| హీయస్తాత్త
స్యాదేశక నాత్పుర్వంవిక్రమః పారుషంకార్యనాశకృత్పూర్వహానికరః ||

మూ,౫౯ { చింతయన్నిశ్చముత్తందైఃప్రావయంబిందివంవదైః |
అశోకవికామారాదపశ్యత్ ప్రబకాచితామ్|| * }

౫౯||చింతయన్ని తి||సహనూమానిత్యంబింతయన్నాలోచయన్ముత్తం
నైరున్నతైర్వనైర్వృక్షసమూహైర్వివమా కాశంప్రావయంతిం వ్యాప్ను
వంతిం-పుగతావిధితోన్యంతాత్పుర్వవత్తజిప్రాప్తై-బుధయుధత్యా
దినా పా|| ౧||౩||౧౮౯||పదస్త్రైవదేశతరిజీవ-ప్రబకాచితాంగుచ్ఛవ్యా
ప్రాంతశోకవికాం అశోకవనంవనశద్దాత్సృష్టైర్కపత్రిత్యయాంతాట్వా

౬౬౦ భట్టికావ్యోనవ్యాఖ్యానేః పరస్మైవదాధికారకం -

కామ్యవ్యస్త్యేత్వం-అరాదదూరాదవశ్యత్ || ... ..

మూ, ౬౦ { తాంప్రావిశత్-పివ్యాఘ్రస్తరూపచలయన్ శనైః |
అత్రాసయన్ వసశయాన్ సుప్తాన్ శాఖాసుపక్షిణైః || }

౬౦ || తామితి||కపిర్వ్యాఘ్రః||ఇవకపివ్యాఘ్రా||హనూమాన్ - ఉప
మితసమాసః-తరూపచలయన్-అకంపయన్ - నిగ్రహచలనార్థేభ్యశ్చ ||
పా||౧||౩||౨౭||ఇతిపరస్మైవదం-వనేశేరతఇతివసశయాన్వనపాలాన్-అ
భిగ్రణే శేతేః||పా||౩||౧౫||ఇత్యచ్చుత్తయః-శయవాసేత్యాదినా||పా
౬||౩||౧౨||వికల్పాత్సప్తమ్యాః||అన్-తథాశాఖాసుసుప్తాన్ పక్షిణశ్చాత్మా
సయన్-అణావకమన్-కాదిత్యాదినా||పా||౧||౩||౨౮||పరస్మైవదం-శనై
మకందంతాంవనికాంప్రావిశత్ || ... ..

మూ, ౬౧ { అపాద్వాయుశ్చనైర్వస్యాంలతానర్తయమానవత్ |
నాయాసయంతసంత్రస్తాఽయుతవోన్యోన్యసంపదః || }

౬౧ || తామేవచతుష్టయేనవిశిష్టి || అపాదితి||యస్యాంవన్యాంవాయు
లతానర్తయమానవత్ సృత్యంకారయన్నివశనైరవాత్ -వాతిస్త-య
స్యామృతవోవసంతాదయఃసంతప్తాః రావణాద్భిరాస్సంతః||అన్యోన్యసం
పదః-పరస్పరపుష్పఫలవిఘాతీర్నాయాసయంతసబాధయామాసుః - అ
త్రేయస్యచాశ్చలనార్థత్వాత్-సృత్యతేజైరవత-త్వకత్వాచ్చకౌప్రా
ప్రస్యపరస్మైవదస్య-నపాదమిత్యాదినా || పా||౧||౩||౨౯||ప్రతిమే
ధావాత్సనేపదం || ... ..

మూ, ౬౨ { జ్యోత్స్నామృతంశశీయస్యాంవాపీవిదలితోత్పలాః |
అపాయయితసంపూర్ణాన్సదాదశముఖాఙ్గాయ || }

౬౨ || జ్యోత్స్నేతి||యస్యాంశశీదశముఖాఙ్గాయసదాసంపూర్ణస్సంవి
దలితానివికసితా సృత్యేలానియాసుతాః వాపీః||దీప్తి కాః||జ్యోత్స్నా మేవా
మృతమపాయయితపాయితవాన్ పాయితేర్వాపిబతేర్వాప్రత్యవసానా
భిః||త్వాత్-గతిబద్ధిత్యాదినా || పా||౧||౪||౫||అణికన్తుః||కమన్-త్వే||గ్ర

(అ శోక వని కా భం గో నా మా వ్ర మ స్స ర్థః.) ౧౬౧

దాధాత్వాత్ప్రప్రసవపామిత్యాదినా॥పా॥౧౩॥౧౯॥ప్రతిషేధః॥

మూ, ౬౩ { తా: పరిమోహయమాదాధిరాక్షసీభిస్సమావృతా:॥

౬౩॥ప్రతియస్యాంపరిమోహయమాదాధిర్వాహయంతీభిః ప్ర
లోభయంతీభిర్యక్షః-ముహ్యంత్యంతాల్లటశ్శానకాదేశః-కృత్యచః॥పా॥
౧౩॥౧౯॥జ్యేష్ఠభాషా॥పా॥౧౩॥౩౦॥ఇతికృష్ణకారస్యవిభాషాంత్యం
రాక్షసీభిస్సమావృతాఃపరివృత్తాః-సమావృతాః-స్వదాహితాః-బం
ద్యోబంధీకృతాః-ప్రియం-ప్రేమం-కామం-ప్రేమయంత ప్రకర్తృణాదమ
యామానుసురతస రాకాశ్చ-మామాసోక్త్యై-రంతమయామానురత్యైః-
దమిపరిముహ్యంతి-అతాప-హృద-స్య-ని-పా॥౧౩॥౧౯॥ప్రతిషేధాదాత్మనేవదం॥

మూ, ౬౪ { యస్యాం వాసయంతేహం కేవలం సస్యస్మరాత్ ॥
నశ్వరోచయతాల్లటం చతురోవృద్ధిమాసపి...॥

౬౪ ॥ యస్యామితి॥౧౪ ॥ రావణిస్త్య-రాతా-మాంధ్యాత్ప్రేతాయ
స్యాంవన్యాం వాసయంతే-కేవలం వాసిత వాసేవనతుభుక్తవానిత్యాహ-
చతురోవృద్ధివజ-కులూప-వృద్ధిమా-వైశ్వక్యవాసః॥త్వానంతునారో
చయతతస్యైరుచితంకరుంస-రాత్యభ-త-ధాన్యవృత-తృప్తస్యాతి
తిభావః-వసీరుచ్యోపూర్వవస్త్వై-పదప్రాప్తిప్రసేధయోః-జెచశ్చ॥
పా॥౧౩॥౧౪॥ఇతితత్ ॥ ... .. *

మూ, ౬౫ { మందాయమానగమనోహరితాయ శ్రరూంకపిః॥
దుమైశ్వరకాయద్విమాకరుతేనాటసర్వతః॥ ..

౬౫ ॥ మందాయమానేతి॥౧౪ ॥ పిమకం దాయమానగమనః-సుప్రజ
నవ్రోహోధశంకయామందీభవద్గతిస్థ-భృశాదికృజంతాల్లటశ్శానక-హ
రితాయంతః-పలాశవదా-భవంత-స్తరవోయస్యాంతాం హరితాయత్రి
యో-పా॥౧౩॥౧౫॥హరిహరిహరిదిత్యుచః-లోహితాదికృపంతాత్-నాన్య

౨౬౨ (భట్టికావ్యేశ్వరవ్యాఖ్యానశ్లోకపరస్పైవదాధికారకాండె.)

మః॥పా॥౧॥౩॥౯౦॥ఇతిలటఃపరస్పైవదం-శత్రోదేశః-అప్రాసజాతేశ్చార
జ్వాదీనామపసంఖ్యానం॥పా॥౪॥౧॥౬౬॥౧-ఇత్యుభృత్యయః-మారుతే
నశశకాయద్భిః వాయుఘృషణౌచృకశశేభవద్భిస్తథాధ్వనద్భిరిత్యథః-
అవ్యక్తానుకరణౌద్వ్యజపరాధా-దనితౌదాచ్॥పా॥౫॥౪॥౫౭॥ఇతిదాచి
దాచిబహుళంద్వైభవతః॥పా॥౫॥౧॥౧౦॥౩॥ఇతిద్విర్వచనం-దాజంతాత్
లాహితాదిదాజ్యఃకృష్ణః॥పా॥౩॥౧॥౧౩॥ఇతికృష్ణి-వాక్యమః॥పా॥౧॥౩॥
౯౦॥ఇతికృష్ణంతాల్లాటోవాపరస్పైవదం- శత్రోదేశః-తైదు-మైరుపల
షీతాయ త్రదొర్నిత్యసం బంధాస్తా మశోక వని కాం-సర్వతస్సమంతా
దాటచచార-అటత్లేట్॥ ... ..

మూ, ౬౬ { అస్యదన్నిందుమగుయోవ్యరుచక్రముదాకరాః |
అలాతిషతవాతేన ప్రకీర్ణాస్తబకోచ్చయాః | .. }

౬౬॥ అస్యదన్నితి॥ఇందుమగుయశ్చంద్రీకాంతాఅస్యదక్షచంద్రాం
శుస్పర్శాత్పిసుసుప్తుః కుముదాకరాఃవ్యరుచక్రవిచకసురిత్యర్థః-స్తబకో
చ్చయాః॥అన్యేపిమనుమగుదభవ్రజాఃవారేనప్రకీర్ణాఃవిషీప్రాస్సంతఃఅలా
తిషతలురంతిస్తస్వశిలుజీమ్యనాదిత్యాత్-పుషాదీత్యాదినా॥ పా ॥౩॥
౧॥౫॥ఘైరజాదేశః-ద్యుచ్ఛ్లోలుజ్-పా-౧ - ౩ - ౯౧ - ఇతివికల్పాత్పర
స్పైవదంలరేస్తభ- ... ..

మూ, ౬౭ { సీలాంతికేవివృత్సంతంవర్త్యస్థిధింప్లవంగమమ్ |
పతతిగిగ్మభామంద్రమానువానాప్రవిజ్ఞాదక్ష॥ }

౬౭॥ సీతేతి॥సీతాంతికేవివృత్సంతంవర్తిమిచచ్ఛంతంల సైకంగంతు
మిచ్ఛంతమిత్యర్థః-వృత్తవర్తనఇతిధాతోస్సనంతాల్లాటశ్చత్రోదేశఃవర్త్య
స్థిధింవర్తివ్యమాణసిద్ధిమాసన్నకార్యసిద్ధికమిత్యర్థః-వృద్ధ్యస్యసహో॥పా॥
౧॥౩॥౯౦॥ఇత్యుభయత్రీవికల్పాత్పరస్పైవదం-సమృద్ధ్యశ్చకుశ్యః-పా. ౭
౨-౫॥ఇతి॥తిషేధశ్చ-ప్లవంగమంహనూమంతం-శుభాశ్శుభావేదకాః

అతో కవనీకాభంగో నా మా స్తమస్సగదా :- ౨౬౩

పతతిఃసంపత్తిః-మంద్రం గంభీరమనువాసాధవ్యసేతిస్తువానాభివేత్య
 ర్థః-గమ్యాప్తేహ-నుస్తుతాతిధాతోః-అజేనుప్యభ్యోః-౧॥౩॥౨౧॥౬॥౪
 త్యవసంఖ్యానాదాత్మనేవదం-అజిహ్వావకా అహ్లాదయంతిన్మహ్లావర్ణావ
 వధాహాస్యః: ... ..

మూ, ౬౮ { వైష్ణవాగమార్థావసీతాపత్యువాంతికే!
ఉపపత్యుతదాతైస్త్రిమివైష్ణవ్యవై... }

౬౮॥ వర్తిష్కమాణమితి నదాతిష్కమాణమదాగమనకాలేనీతాత
 ధ్యోరపితధ్యోజ్జ్వలైస్తావేదైః కర్తవ్యైః మిన్నైర్వామాతీస్తదా
 దిహేమభిరాత్నానంవత్యోరామన్యంతకేనైస్యమామపహస్తాస్తవైవ
 వృద్ధ్యస్యసహః పా॥౧౩॥౯౨॥సర్వైః శ్వాపివసితల్పదాత్మనేపదంత
 దపశ్యదుప్రేషితవశేపతిపాక్షిమగరగయదిత్యనః-

మూ, ౬౯ { శివ ద్వైతము చెప్పానాసీతాయావిత ప్రవనః ॥ ౧
కల్పస్య మద్యభిస్సాహనామానిత్యచింతయత్ ॥

౬౯॥ ౧౭౧॥ సీతాయాః వాదాప్యంతం తౌ సహ వశ్యకః యేన్న సర్వృతా
నకాతాచేదిత్యర్థః-వృద్ధ్యోన్యసహాః. పా॥ ౧౩॥ ౧౯౨౯॥ పృథ్వీక్షేపరశ్చ
పదం-తదానోన్మృగం సగ్ధానముచ్రీలంఘనాదిరుద్యోమద్యమః॥ యమేస్త్రీ
యాంక్షీన్-అనుచాత్రేపచే శిల్యాచినా వా॥ ౬-౮॥ ౩౭॥ అనునాసికలోపః
విశధాప్యక్షే-వాకల్ప్యచభవ్యత్-స్త్రిష్టస్థాచి-లుచిచ్ఛపః॥ పా॥ ౧౩॥
౧౩॥ ఇతిచకారాచ్యాపరశ్చేపదం- లుటిన్-చిహ్మతం-ఇతిహనూమాన
చింతయత్-సర్వధాసీతాచ్రీష్టస్థాచి-స్థంకితవానిత్యర్థః- ..

❖ అధికారకాధికారం: ❖

మూ, 20 { వృక్షాద్యుత్పత్తివర్తిక్రమమ్ నా) వనాద్భిభ్యశీంభు }
 { శమశతోస్థాగమపశ్యంతీమధ్యశ్లోచనకాత్తజామ }

శింశులతాపాదానకారకంబ్రాగిఃకులకేనాహ-మృతాదిత్యాదిభిః
అగ్రకమంజుస్వహనూమాక-ఉపమితనమానః-అద్యశో-లక్ష్యస్యక-మృ

౧౬౪ . . . భట్టికావ్యజ్ఞానవ్యాఖ్యానైకకారకాధికారకాండ్య .

తాత్పర్యాత్ - భువనపాదపాదానం || పా || ౧ || ౪ - ౨౪ || ఇత్యపాదాన
 త్యాత్పంచమి-వృత్తం పరిక్రమక - తాంజనకాత్తజాంసీతామపశ్యదిత్య
 న్వయః - కీదృశీం రాక్షసాద్రావణాద్భిభ్యతీంతస్యంతీం - భిభేతేశ్వతరిషీ
 శాభ్యస్త చ్చతుః || పా || ౨ || ౧ || ౨౮ || ఇతిసుత్రప్రతిషేధః - పునశ్చతోః రావణ
 త్రాణంరక్షణమపశ్యంతీంతా తారమలిభమానా మిత్యర్థః - భీతా
 ధానాంభయహేతుః - పా - ౧ - ౪ - ౨౫ - ఇతికృమాదుభయప్రా
 పాదానసంక్షా || ... ..

మూ, ౬౧ { తాలపరాజయమానాంసప్రీతేరక్ష్యందశాననాత్ |
 అంతర్ధధానాంరక్షభ్యోమలి నాంష్లాసమూర్ధజామ్ | }

తామితి || పునస్తస్యరావణస్యప్రీతేరనుగారాత్ పరాజయమానాం - వరా
 జ్ఞుభీభవంతీం - తామసహమానామిత్యర్థః - వరాజరసోధః || పా || ౪ || ౨౬
 ఇతిప్రీతేరపాదానత్వం పునః కీదృశీం దశాననాత్స్వకాంతాదీప్సితా త్ర
 త్కాంతాభిఃసీతాచాపలశంకిసిభిస్సావత్పార్శ్వంరక్ష్యంతాంశ్చార్యాంశ్చ
 రణీయత్వేనాభిమతాం - అన్యథా తస్యతదేకాయత్రత్వేస్వసాభాగ్యభంగ
 వ్రసంగాదితీసీతాయాస్సాందర్యాతిశయోక్తిః - వారణాధానామీప్సితః ||
 పా || ౪ || ౨౭ || ఇతిరావణస్యాపాదానత్వం - తధారక్షభ్యోంతర్ధధా
 నాంరక్షంసిమాంమాప్రాప్నురితివీయమానామిత్యర్థః - అంతర్ధయేనా
 దర్శనమిచ్ఛతి || పా || ౪ || ౨౮ || ఇత్యపాదానత్వం - మలి నాంసంస్కారాభా
 వాన్మలినాంగీమతవవన్లుసమూర్ధజాంరూక్షకేశీం || ...

మూ, ౬౨ { రామాదధీత సందేశో వాయోర్జాతశ్చ్యుతస్త్రి
 తామప్రథవంతీమివాదిత్యాదపశ్యత్ర-పికుఞ్జరః || }

౬౨ || రామాదితి || రామాదాఖ్యాతురధీతసందేశోభక్త్యాగృహీత
 వాచకః - అఖ్యాతోపయోగ || పా || ౧ || ౪ || ౨౯ || ఇతిరామస్యాపాదానత్వం -
 జాయోః ప్రకృతిభూతాజ్ఞాతఉత్పన్న - జనికర్తుః ప్రకృతిః || పా || ౧ || ౪ || ౩౦ ||
 ఇతిజాయోరపాదానత్వం - మృతస్త్రి తామితిశాకాదస్తమితపహమాది
 త్యాత్ప్రభవంతీమివతేజసాన్తార్యాత్ప్రదుభయవంకిమివస్థితాం - భు

(అశోక వని కాథం గో నా మాక్ష మన్మథః:-) శ్లోకం

‘హ:ప్రభవ!పా||౧||౪||౩||ఇత్యాదిత్యపాదానత్వం|| ...

మూ, ౭౩ { రోచమానఃకుద్యప్తిభ్యోరయోభ్యః ప్రతర్వాశ్రియమ్||
శ్లాఘమానఃపరస్త్రీభ్యస్తత్రాగాత్రాక్షసేవ్యః|| }

౩౩|| అథపంచభిస్సంప్రదానకారకభేదానుదాహరతి || రోచమానఇతి||
కుద్యప్తిభ్యఃకుబ్ధిభ్యోరుతాత్పర్యోరోచ మానోరుచికరోసకు సాధుభ్య
ఇతిభావః-రుద్యరానాం స్త్రీయమానః|| ౧||౪||౩౩|| ఇతిసంప్రదానత్వం-
రయోభ్యఃశ్రియంప్రతర్వాప్రకమేణవత్తర్వా-ప్రపూర్వాదదాతేః
క్రవకుప్రత్యయః-అవఉపస్సాత్వం || పా|| ౭||౪||౩||ఇతిదస్తకారః -
కమణాదాయుభిప్రేతీత్యాదినా|| పా|| ౧||౪||౩౭||రక్షసాంసంప్రదాన
త్వం-పరస్త్రీభ్యఃశ్లాఘమానఃకథమానః-తాసాంయథావిధితంతథాతా
స్సవనస్తతామకతయైత్యర్థః-శ్లాఘమ్నజీత్యాదినా|| పా||౧||౪||
౩౪|| స్త్రీకాంసంప్రదానత్వం- ఏవంభూతో రాక్షసేశ్వరోరావణస్తత్ర
తస్మిన్ సీతాదర్శనకాలఏవాగాత్-తం దేశమాగతఇత్యర్థః-అబ్బూర్వా
దిః-ఇదోగాలుజీ|| పా|| ౭||౪||౫||ఇతిగాదేశః|| ...

మూ, ౭౪ { అశ్వస్త్వమ్నవానోఽసోసీతాయైస్తరమోహి||
తః || ధాన్యమ్నవజైతస్యైవమానిప్రత్యవద్యత|| }

౭౪||అశ్వస్త్వతి|| స్మరమోహితఃకామాంఘోఽసో రావణః-అస్యైసీ
తాయైస్త్వమ్నవానో-సోజన్య నాటకేనస్వదాజన్యమపహ్నువానః-అ
స్యైసీతాయైఅశ్వస్త్వేనచదాచిదపరాత్స్వగీతిశవళమకాషీడిత్యర్థః-శ
వైదైవాదికాల్పిత-శ్లాఘమ్నజీత్రాపామిత్యాదినా|| పా||౧||౪||౩౪
సీతాయాఉభయతఃసప్రదానత్వం - కింజైతస్యైసీతాయైధారయన్ని
వాఽగపర్వేతిష్టన్నివ-ధాయైత్రమణః|| పా||౧||౪||౩౫|| ఇతిసీతా
యాస్సంప్రదానత్వం- వమానిచ సర్వస్వానిచ ప్రత్యవద్యత ప్రతిపన్న
వాప్రతిశ్చితవాన్త్యర్థః|| ...

మూ, ౭౫ { రిష్యేస్త్వహయమానోఽసోబహుదియమభాష||
తస్మానుసీతాయైసాకుశ్యన్నాభ్యమాయత|| }

౧౦౬ (భట్టికావ్యసహస్రశ్లోకాంతరకావ్యకాండ)

౧౫|తస్యా ఇతి| అసారావణ ప్రస్థానీతామైస్సహాయమాచరన్తి
 వృక్ష-స్పృహేరీప్సితః|పా||౧||౪||౩౬|ఇతి సంప్రదానత్వం-అమృతప్రియ
 మభావత-కించ సానునీతిరనునయయ కస్య-సీతామైసాకు)ధ్యత్-అతి
 ప్రాతికూల్యేపినచకో)ధ - నాభ్యసూయతచ అసూయాంవనచకాః
 త్యథాఃకు)ధదు)హేష్ట్యాత్యాదినా||పా||౧||౪||౩౭||ఉభయత్ర సీతా
 యాస్సంప్రదానత్వం|| ... ..

మూ, ౧౬ { సంకు)ధ్యసి మృషాకింత్యందిదృతుంమాంమృగత్ }
 { డె|ఈషీతవ్యంపర స్త్రీభ్యస్స్వధర్మైరక్షసామయమ్|| }

౨౬| సమితి | హేమృగత్ డెసీతే-దిదృతుంత్యాం ద్విప్రుమిచ్ఛం
 మాం త్వం కింమృషాముధా సంకు)ధ్యసి- పూర్వేణసంప్రదానత్వేప్రా
 ప్రే-కు)ధదు)హూరువస్పృష్టయోఃకమః||పా||౧||౪||౩౮||ఇతి ఉత్తత్వం-
 కించపర స్త్రీభ్యఃఈషీతవ్యంతాసాంశుభాశుభప్రశ్నేతత్పరీక్షాథకాయ
 దీక్షణంభావితవ్యం-రాధీత్యైర్యస్యవిప్రశ్నః || పా || ౧||౪||౩౯|| ఇ
 తి స్త్రీణాం సంప్రదానత్వం-అయం విధేయ పా)ధాన్యాత్పంబింగని
 దేశః - రక్షసాంస్వధర్మమోజాతిప్రయుక్తోధమః - అతోనాయం
 దోషఇతిభావః|| ... ..

మూ, ౨౭ { శృణ్వద్భ్యఃప్రతిశృణ్వంతి మధ్యమాభీరునోత్తమాః| }
 { గృణదోభ్యఃసుగృణంత్యన్యైశ్చ తాత్థావైవవద్విధాః|| }

౩౭| శృణ్వద్భ్య ఇతి|| హేభీరుత్రస్నో-సంజ్ఞాపూర్వకస్యవిధరనిత్య
 త్యాన్నగుణః-అన్యేమద్వ్యతిరిక్తాఃమధ్యనూః-శృణ్వద్భ్యః త్రుతకాలిభ్య ఇ
 దుకార్యమిదమకార్యమితిహితాహితముపదిశద్భ్య ఇత్యర్థః- ప్రతిశృణ్వం
 త్యన్యవగచ్ఛంతితతైవమమోఇతిప్రతిజానతఇత్యర్థః || ని!సంవిదాగూః
 ప్రతిజ్ఞానంనితమాశ)వనంశ)వాః- అంగీకారోభ్యవగమప్రతిశ్రవన
 మాధయఇత్యమరః- ప్రత్యాకృప్యంశు)వఃపూర్వస్యకతా||పా||౧||౪||
 ౪౦||ఇతిశృణ్వతాంసంప్రదానత్వం-తేషాంప్రతిశ్రవాపేక్షయాపూర్వ
 స్యామవదేశి)యాయాంకత్యత్యాదితి-శృతాథాఃశృతకృత్యాఃప్ర

యదైవకార్యకార్యజ్ఞామద్విధాతి తమూస్తునైవం-వవరోవదెకాపా
 ఇత్యర్థః-కించపూర్వోక్తాఃమధ్యమాఃగృణద్భ్యుత్సవద్భ్యుస్తావత్యర్థః-అను
 గృణంతిదిత్సానూపకాలానైఃప్రాత్సాహయంతి-మద్విధాస్తాతమూస్తు
 తింవిదైవాధికార్యఃప్రయచ్ఛంతీత్యర్థః- శంసితుఃప్రాత్సాహనమణిగ
 రఃప్రతిగరశ్చోద్యతేఅనుప్రతిగృణత్సాహం॥౧॥౪॥౪౧॥ఇతిపూర్వస్యశం
 ననకతుఃసంప్రదానత్వం॥ ... ..

మూ. ౨౮ { ఇచ్ఛంస్నే హేనదీవ్యంతీవిషయాభువనశ్వరమ్ }
 { సంఘాగాయపరిక్రీతఃకర్తాస్తీతవనాప్రియమ్ }
 ౨౮.

౨౮. ఇచ్ఛంతీవిషయాదీవ్యంతీశబ్దాదివిషయైఃకీదంతీత్వం-దివః
 మూచా॥౧॥౪॥౪౩॥ఇతిచేవకరణస్యవిల్పాత్క-మూత్వం- భువనశ్వ
 రంత్రైలోక్యనాధంమాం-స్నే హేనకరణేనచ్ఛప్రతీచ్ఛ సాధకమంకర
 ణం॥౧॥౪॥౪౪॥ ఇతికరణత్వాత్ప్రీయా-కించసంఘాగాయపరిక్రీతః
 సంఘాగనపరిక్రీతఃదాసీకృతోహం-పరిక్రీయతేసంప్రదానమన్యతరస్యాం
 ॥౧॥౪॥౪౪॥ఇతివిల్పాత్ప్రీయం కరణస్య సంఘాగస్యసంప్రదాన
 త్వంతవాక్రియంతకతాస్త్రినకరిష్యామి-కరోతేయోఽయివితాన్॥

మూ. ౨౯ { ఆస్వసాకంమయాసాధేమాధిష్ఠానంవనమ్ }
 { మాధివాత్సర్యవంశయ్యామధిశేష్యస్తరోత్పకా }
 ౨౯.

౨౯. ఆస్వేతి మయాసాకంసాధేఅస్వ- ఆధారోధికరణం ॥
 ॥౧॥౪॥౪౫॥ఇతిసాధస్యాధికరణత్వం-నిజానంవనంమాధిష్ఠాన- వన
 నతీషైత్యర్థః-అధిశేషే స్థానాంకమ॥౧॥౪॥౪౬॥ఇతివనస్యకమూ
 త్వంతీక్యతేమాక-లుకేసివిగాతిస్థైత్యాదిना ॥ ౧॥ ౪॥౪౭॥ సిహో
 ల్-వమాశ్శ్యోగి॥౧॥౪॥౪౮॥ఇత్యుపధావః-భువంమాధివాత్సఃభువి
 నవస-నాధశ్చేషైత్యర్థః- వసేమాక-లుకేసివివృద్ధిః- ఉపాస్వధ్యా
 జ్ఞః॥ ౧॥ ౪॥౪౯॥ఇతిభువఃకమూత్వం-కించస్త్రోత్పకాశురతా
 సక్తానతీకయ్యామధిశేష్యకయ్యాంశేష్యైత్యర్థః-అధిశేషైత్యాదిసా
 ॥౧॥౪॥౪౯॥ఇత్యత్వం ... ..

అట్లు (భట్టికావ్యేభవవ్యాఖ్యానాధికారకాధికారకాండె)

మూ, ౮౦ { అభివ్యవితృథా స్త్వం మెయైవైవాచ్యాహతం మనః తవా }
 { ప్యాధ్యావసంతం మాం మారోత్సీర్న్యదయంతథా } ..

౮౦ || అభీతి || యథైవత్వం మేమవోహృదయమప్యాహతమనివారి
 తమభివ్యవితృథాః - మనసినివిప్తాసీత్యథః - అభినిపూర్వాద్విశేర్లుజి-నెర్వి
 శః || పా || ౩ || ౧ || ౩ || ఇతితజీథాసి-శలభగుపధాదనిటః క్ష్యః || పా || ౩ || ౧ || ౪ ||
 ఇతిక్ష్యః-అభినివిశక్చ || ౧ || ౪ || ౪ || ఇత్యాధారస్యమనసః కర్తృత్వం - తథైవ
 తవహృదయమప్యావసంతం హృదయేవసంతం-ఉపాన్విత్యాదినా || పా ||
 ౧ || ౪ || ౪ || హృదయస్యకమత్వం-మారిమారోత్సీర్మా-నివారియ-గుభే
 ర్లుజిసిపిసివి-వదప్రజేత్యాదినా || పా || ౪ || ౨ || ౩ || వృద్ధిః-యథాత్వయ్యహమ
 నురక్తః-తథాత్వమపిమయ్యనురక్తభవైత్యర్థః || ... ..

మూ, ౮౧ { మావమంస్తానమస్యంతమకార్యజ్ఞైజగత్పతిమ్ సం }
 { దృష్టైమయికాకుత్స్థమధస్యం కామయేతకా } ... }

౮౧ || అ||నచరామోనత్యాజ్యిత్యాహ|| మతి || హేలకార్యజ్ఞేమూ
 థే-నమస్యంతం ప్రణమంతం-సమోవరివచ్చిత్రజః క్యవ్ || పా || ౩ || ౧ || ౧౯ ||
 ఇతిక్యజంతాల్లట్యప్రాదేశః - జగత్పతింజగద్వద్యం మాం మావమం
 స్థాః నావమస్యస్వ-మస్యతేకతకరిలుజీథాన్-కతుకరిస్పితతమంకర్తృ || పా ||
 ౧ || ౪ || ౪ || ఇతిజగత్పతేకర్తృత్వం-మయిసందృష్టైసతి-అధస్యమభ్యాగంకా
 కుత్స్థంరామం-తథాయక్తంచాసీప్సితం || పా || ౧ || ౪ || ౫ || ఇతిరామస్యా
 సీప్సితకమత్వం-కాస్త్రీకామయేతనకాపీత్యథః || ... ..

మూ, ౮౨ { యః పయోదోగ్ధిపాషాణంసరామద్యుభిమాన్నయ్య }
 { త||రావణంగమయప్రీతింబాధయంతంహితాపితమ్ } ..

౮౨ || యఇతి || యోజనఃపాషాణంపయఃక్షీరందోగ్ధి-దహియాచీతివచనా
 ద్దుహేర్ద్వికమత్వం-తత్రపయసకుస్పితకర్తృత్వం-పాషాణస్య-అకథితం
 చ || పా || ౧ || ౪ || ౫ || ఇతికథితకర్తృత్వం-సపాషాణపయోదోగ్ధారామా
 ద్యుభింసంపదమాన్నయాత్-తద్వదసంభావితమిత్యథః-అశ్రోతరవా
 క్యాభేలూర్వవాక్యాథారోపేణోపమ్యావగమాద్యవ్యక్తవృత్తిరథం

(అశోకవనికా ఛంగో నామాక్ష ము స్సర్గః) శ్లో

భవద్వస్తుసంబంధోనిదర్శనాలంకారః॥౧౧॥అసంభవద్వస్తుయోగాదువమా
నోవమయయోఃప్రతివింబక్రియాగమ్యాయత్రసాస్యాన్నిదర్శనలిలత్
కాత్-హితాహితంహితాహితే-విప్రతిషిద్ధంచానధికరణవాచి॥పా॥౪
౧౩॥ఇతిద్వంద్వైవద్భావః-సోఽయంతంత్యామితిశేషః-రావణంప్రీతింగ
మయ-ఉభయప్రాప్తిగతిర్భిక్ష్యాదినా॥పా॥౧॥౪॥౫॥అణికర్తుఃకర్తృత్వం

మూ, ౪౩ {ప్రీతోహంభోఽయమ్యామిభవసంభవనత్రయమ్॥
కింవిలాపయ-విత్వైర్భంపా-స్వైకాయనురావణమ్॥}

౪౩॥అసప్రసీ)తేఃఫలవాచా॥సేతభి-అహంప్రీతస్యభవతీంభవన
త్రయంభాజయమ్యామి-నిసా-తార్థత్వాత్సప్రసైవదం-కిమత్యైర్భంవిలాప
యసేవివిధంభావయసే-అ-మిత-శేషః-శబ్దశ్చ॥పా॥౧॥౩॥౪౪
ఇత్యాత్మనైవదంరావణంపా-స్వైక-తాయయ-అణావకమకాదిత్యాది
నా॥పా॥౧॥౩॥౪౪పం-స్వైవదం-సర్వత్ర)గతిర్భిక్ష్యాదినా॥పా॥౧॥౪॥
౫॥అణికుః-మక-త్వం॥ ... ..

మూ, ౪౪ {అజ్ఞాంకారయఃకోభిర్భూంప్రియాన్యవహార
యఃకత్వైర్భూతంనోభిమాధానమంజలిమ్}

౪౪॥అజ్ఞామితి॥వియోఃప్రయోగైర్భూజ్ఞాంకర్వద్భావ్యంకారయ-
మాంప్రియాన్యవహారయచ-ప్రియంస్తూన్యానయైత్యభావః-హృకోర
స్యతరస్యాం॥పా॥౧॥౪॥౫౩॥అణిక-మక-త్వై-ఉభయత్ర-తత్ప్ర
యోజకోహతుశ్చ॥పా॥౧॥౪॥౫౫॥ఇతీసీతాయాఃప్రయోజకకర్తృత్వం
అన్యేహంప్రయోజ్యకర్తృత్వం-కించశక్తైర్భూతం-స్వతంత్రఃకర్తా॥పా॥
౧॥౪॥౫౪॥ఇతికర్తృసంజ్ఞాయాంకర్తృత్వతీయా-అధికతోమూర్ధానమ
ధిమూర్ధానమూర్ధానకః-అత్యదయఃకాంఠాద్యర్థైర్వివేచితీయా॥పా॥
౧॥౧౦॥౩॥ఇతిసమాసః,తమంజలింకోనైచ్చత్-కస్యేదంనాకాస్యమిత్య
భావః-మత్స్వికారత్వమంద్ర)వంద్యాభవిష్యసీతిభావః॥

మూ, ౪౫ {వదనందక్షసాంపత్యరసుక్రుద్ధాపతిప్రియా॥పా॥
పాన్యవసితంసీతారావణంప్రాప్తివిషయః॥}

—* ఆధార ప్రశ్నదీపికా: *

౧౫ || వచనమితి || పరిపీయాపరిపృతాసీతా-రక్షణం
 పశ్యుఃరావణస్యవచనమనుకుర్ధా - వచనైసహేతు నాకుర్ధానరీత్య
 భక్తిః-అనుర్లక్షణే || పా || ౧ || ౪ || ౧౪ || ఇతిహేత్వభేదముఃపృ
 వచనీయసంజ్ఞా - అత్రీనూనైర్లక్షణశబ్దస్య హేత్వభేదాత్వాత్ - లక్షణేన
 భూతాని సూత్రేచిహ్నవచనత్వాదితి-కర్తృప్రవచనీయయు కైర్ద్వితీయాః
 పా || ౨ || ౩ || ౧ || ఇతి ద్వితీయా - పావమనుపాపానుపాపేనసహేత్వభక్తిః -
 తృతీయాభేదః || పా || ౧ || ౪ || ౧౫ || ఇతితృతీయా శ్చబద్ధ్యైత్యేఅనోఃకముఃపృ
 వచనీయసంజ్ఞాయాంసహభిక్తి తృతీయావవాదేనద్వితీయాయాం కవిసా
 న్వాంతంత్ర్యాద్ద్వితీయేతియోగవిభాగాత్ సుప్తపేతివాసమాసకృతః-అ
 వసితంపాపేనసంబధంపాపిష్టమిత్యభక్తిః - షిభోబంధనఇతిధాతోఃకత
 ర్తిక్తిః-రావణంవచఃప్రాబ్రవీత్ - ప్రావాచ-బ్రువిశాసీతిద్వికృతకత్వం ||

మూ, ౧౬ { సత్వం పాపానుగ్రామం చేదుపశూరెఘవారతః |
 { అవవాహ్యచ్చలాక్షీరౌఽమగ్నమామిహాహరః | }

౧౬॥ నెతి॥ హేపావత్సంరామమనురామాద్ధీనోసచేత్-హీనః॥
 ౧॥౪॥౧౬॥ ఇత్యనోహానాథైకమప్రవచనీయత్వాద్విత్తీయా-శూరేషా
 వాడవచేత్ శూరైభ్యోధికశ్చైదిత్యథాః-ఉపాధికైవ॥పా॥౧॥౪॥౧౭॥
 త్యధికాథైకమప్రవచనీయ సంజ్ఞాయాంతవ్యోగ-యస్మాదధికమిత్యాది
 నా॥పా॥౧॥౩॥౧౦॥ సప్రమీ-తతస్తహికాధలాన్తాయామ్యగవ్యాజాద్వి
 రారామలక్ష్మణ-లపవాన్యపంచయిత్యా-కిమథాంమామిహఃపః-ఆ
 క్మృతవాకతస్మాత్త్వంచోరొనశూరభిత్వథాః॥ ...

మూ. ౪౭ { ఉపశూరంసలెప్పత్తంకథంరాత్రించరాధమాయ }
 { త్సంప్రస్థవలకథోలంకాయాంకపరిచ్ఛయాత్ }

అతి ॥ అపరిమితాభివృద్ధిం పరాధమునకుంజెకవచ్చుటందరికింశూర
మొనకూరకనాత్మింబు-అపాధి ॥ ౪ ॥ పాపిని ॥ ౪ ॥ ఇతి వకారాదువకల్పన్య

హీనా భోగములచేత వచ్చుచున్న బాధలన్నిటియనుభవమువల్లనే తన
 ప్రాణిహానింభయములను కష్టపడి తిరిగి తానొక లోకాస్వజనములను
 చవిచూడగా నుపాసించి ॥ ౧౮ ॥ ఇత్యవత్తస్యవజనా భోగములచేత
 నీయత్వే పంచమ్యుపాప్తరిభిః ॥ పా. ౧౩ ॥ ౧౦ ఇతిద్వితీయాపవాదసతతం
 మిలంకాయాంవసతిర్నివాసః వసేరతిప్రత్యయబోధాదికః దుఃఖబలతః
 వీధవాన్మహాబలజీవితసకథంశూరలోకదాహ్యాత్మకథః :- ...

మూ.౧౦ { ఆరామదర్శనాత్పాపవిద్యోతస్వశ్రియం ప్రతిప
ద్వైతాననుదుర్వృత్తపరిస్థింబాతమస్తథః | }

౯౮-॥ ఆరామేతి॥ హాపాపపాపాచా-॥ రామదత్తశాద్రామక
 ర్మసజ్జ్యోతం-అశ్చర్యాదావచన॥ పా॥ ౧॥ ౪॥ ౯॥ ఇతిఅఃకర్తవ్రచనీ
 యత్వత్తద్యోగ-వంచమ్యపాఞ్చిభిః॥ పా॥ ౧॥ ౩॥ ౧౦॥ ఇతిపరిచమ-సద్య
 త్తానమహిధాస్మితిదుష్పత్రదుష్టచరిత్రస్సృక్ సాధుచాధఃస్సన్నిత్యర్థః-
 లక్షణైఃసంఘాతేత్యాదినా॥ పా॥ ౧॥ ౪॥ ౯॥ అనోరీత్యంఘాతాఖ్యానైర్న
 వ్రచనీయత్వం-తథాపరిస్త్రీంస్త్రీంస్త్రీంప్రతితైవపరేపస్యాం
 కర్తప్రచనీయత్వం-వామ్నః॥ పా॥ ౧॥ ౪॥ ౯॥ ఇతివిరల్పాదియజభావవ
 త్తేఅమిపూర్వః॥ పా॥ ౧॥ ౧౦॥ ౨॥ ఇతిపూర్వయావత్వం-జాతమస్తథస్సృక్
 శ్రియంప్రతి లక్ష్మీం లక్ష్మీకృత్యవిద్యాతస్వ శ్రీమానయమితి శ్రీవిహ్న
 స్సృక్ దీప్యస్వరామదత్తనసతిత్వంసద్యోవిసంఘస్సనీభావః- తెనైవప్రతర్గ
 షణ్ణాదైకర్తవ్రచనీయత్వం-సప్తత్రితద్యోగాద్విప్రీయా-

మూ, ౧౯ { అభిద్యోతిష్యతే రామో భవంతమచిరాదిహతి
 { ద్భూతా బాణస్థం గ్రామే యోనారాయణతః ప్రతి }

[illegible]

అతోనారాయణాత్ ప్రతి తస్య ప్రతినిధిస్తత్సదృశభిక్ష్యర్థః - ప్రతిః ప్రతినిధి
ప్రతిదానయోః॥పా॥౧॥౪॥౧౦॥ఇతి ప్రతే ప్రతినిధౌకర్తృప్రవచనీయత్వం
ప్రతినిధిప్రతిదానవయస్తాత్॥పా॥౨॥౩॥౧౧॥ఇతిద్వితీయా హవాదీనీపం
చమీపంచమ్యస్తసీః॥ ... ..

మూ, ౧౦ { కుతోధియాస్యసికూ)రనిహతస్రైవపత్రిభిః॥నసూ }
౧౦॥ కుతభితి ॥ హేకూ)రతేనరామేణపత్రిభిర్హృత్ప్రేక్షి హతఃప్రహృత
స్సృక్కుతోధియాస్యసిక్వయాస్యసీత్యర్థః-అన్వలన్వలన్వకృత్॥పా॥౧॥౪॥౧౧॥
ఇత్యధేరనర్థకత్వాధాత్వర్థాతిరిక్తార్థరహితర్వాతకర్తృప్రవచనీయత్వం-
గత్యవసర్గసంజ్ఞాబాధనార్థం-అన్యథా-గత్యతా॥పా॥౨॥౧॥౨౦॥ఇతినిఘా
తాపాతాత్ హేమవోద్ధతభవతాలత్యగ్రంధాతధాలతిరామంరా
మమతిక్రమ్య-అతిరతిక్రమణేచ॥పా॥౧॥౪॥౧౨॥ ఇతికర్తృప్రవచనీయత్వే
ద్వితీయా-నసూక్తంసాధునోక్తం-సుఃపూజాయాం॥పా॥౧॥౪॥౧౩॥ ఇ
తికర్తృప్రవచనీయత్వం-సర్వస్యాస్యఫలమాశుభావీతిభావః॥ ...

మూ, ౧౧ { పరిశేషంననామ్నాపీఘావయిష్యతివిఘ్నః॥అపి }
{ స్థాణుంజయేన్ద్రామోభవతోగ్రహణంబయత్ ॥ }
౧౧॥ పరితి ॥ విఘ్నః ప్రఘ్నః రామస్తేనామ్నా సిపరిశేషమవశేషంన
స్థావయిష్యతికిముతకాయమిత్యర్థః - అన్త్రాప్రయక్తకాయపదార్థద్యో
తకత్వాదపే-అపిపదార్థత్యాదినా॥పా॥౧॥౪॥౧౪॥ పదార్థకర్తృప్రవ
చనీయత్వం - తథాహి-రామఃస్థాణుంరుద్రమపిజయేద్యస్తేశరణమితిభా
వః-తేనైవసంభావనాయాంకర్తృప్రవచనీయత్వం - భవతోగ్రహణంబం
ధనంకియత్ - ఉభయత్రాపిసంజ్ఞాకరణస్యోపసర్గసంజ్ఞా నివృత్త్యర్థత్వా
త్-ఉపసర్గాత్పూర్వోక్త్యాదినా॥పా॥౨॥౩॥౧౪॥సప్తాసకాస్యవత్వం - *

మూ, ౧౨ { అపిస్తుహ్యపిసేధాస్తాంస్తవ్యమకృతరాశవ॥అపి }
{ సింఛైకృతానాత్వందర్శమయ్యపియోభిః॥ }

౧౨॥ అపితి ॥ హేనరాశనమనుష్యభిక్షక-అస్తాసంస్తుహిస్తుహిశా

అధ్యాయము ౧౦ వా మూర్త్యును స్మరణం :- ధాతూనామనకార్యత్వాదపరస్పరసగ్ధేకా
 ముచారిత్రవైవసంక్షా-తత్యంపరిశేషంననామ్నోపీతివాక్యం యథార్థము
 త్రిసింహప్రధానమహాదీనామిత్యప్రధానేకర్తృణి క్త-విశేషమునామనకార్యః
 కాముక స్వం-అనుకాభికాభిఃకమితా||పా||౫||౧||౨౪|| అధ్యాయము ౧౦ వా
 ధుఃకృతానావపిదర్శనంవిద్యం-సింహేక్షారయే-అత్ర తేనైవకర్తృత్వాదయాంసం
 క్షాఅత్ర సర్వత్రుడపసగ-సంక్షా నివృత్త్యర్థత్వాత్సేవేతేన సీదాముపస
 గ్ధాత్పూనాతీత్యాదినా||పా||౧||౩||౬౫|| పత్యంపతా-ము-స్వంకృతానా
 వీర్యంసీంచేత్యసంఘవద్యస్తసంబంధోనిదర్శనాలంకారః|| ...

అధిరామపరాక్రంతమధికర్తాసతేషయమ్|| ఇ
 మూ||౧౩ { త్యక్తమైథిలీమాస్త్రిమాసాంచత్రైదశాననమ్ ||

౧౩ || అధిర || అధిరామస్వామిపరాక్రంతపరాక్రమఃసంవర్త
 తత్తతీశేవః సప్రంసకథావేక్షః-అధిరీశ్వరే|| పా || ౧||౪||౧౯|| ఇతిరామప
 రాక్రమయోఃస్వస్వామిభావసంబంధవ్యోత్యభిధాకర్తృప్రవచనీయత్వే-
 యక్తృచరికంయస్యచైశ్వరవచనమిశ్యాదినా||౨||౩||౧౯|| ద్విలియాపవాదే
 నసప్రమి-అతస్ససపరాక్రమహిమిరామఃతేతేషయంనాశేమధికర్తారీ
 వ్యతి-విభాషాకృతీ||పా|| ౧||౪||౧౯|| ఇతిసంక్షాభావపక్షకర్తృణిద్విలియా
 సంక్షాపక్షకవసగ్ధసంక్షాభాధాత్-తిజిహాదాత్రవతి|| పా ||౧||౧||౨౧|| ఇ
 తినిఘాతాభావఃఫలం - మైథిలీదశాననమిత్యక్తమైథిలీమాసాంచత్రైదశో
 వమాన-దయాయాసశ్చ|| పా||౧||౧||౩౭|| ఇత్యమప్రత్యయః||

తతఃభిద్యంసమచ్యమ్యరావణఃకూ)రవిX)హః||
 మూ||౧౪ { వైదేహీమంతరాకు)ద్భుక్షుగమూ)దేవినిశ్చసక ||

౧౪ || అధానభిహితాధికారః || తత ఇతి || తతస్సీతావచనానంత
 రం-శ్రుద్ధః అతఏవ కూ)రవిగ్రహాభిషవాకారారావణఃవైదేహీంఆ
 త్మానంశిరిశేవః-అంతరాధిభయోర్నధ్యగత్యర్థః-భిద్యముద్యమ్యక్షణంవిని
 శ్చసక-రోషాద్గీర్ణముష్టంచనిశ్చసన్నిత్యథః-ఊచితమ్యమాణంజాగ్ర
 ముచాచ-క్రమాత్కర్తృనిమ-కర్తృణిద్విలియా||పా||౧||౩||౧ అంతరాంతరీ

అంశం (భట్టకాచ్యుతవ్యాఖ్య) గౌరవార్థం

అయ్య పా|| ౧౩|| ౪|| కాలాధ్వనోరత్యంతసంధా|| పా|| ౧౩|| ౫||
 తిద్వితీయా|| ... ..

మూ|| ౯౫ { సంవత్సరేణయాంశ్యవదుఃఖశీలాపిస్త్రీయః|| మార్గ }
 { వంప్రార్థితాఃపుంసాత్ర్య హర్షోన్మోహిపితస్త్రీయః|| }

౯౫|| సంవత్సరేణేతి|| ఏషశ్లోకఃపక్షిప్తః-ఉత్తరశ్లోకేనపునరుక్తశ్చ-అ
 తఏవకైశ్చిన్నవ్యాఖ్యాతశ్చతథాపివ్యాఖ్యాయతే-సాధిః-దుఃఖశీలాస్త్ర
 వస్వినోపిపుంసాప్రార్థితాస్త్ర్యసంవత్సరేణమార్గవంశశ్చతాంయాం
 తినపంప్రార్థ్యంతఇత్యథః-అపవగౌత్యతీయా|| పా|| ౧౩|| ౬|| ఇలికా
 లాధ్వనోరత్యంతసంధాగౌత్యతీయా- ఫలసిద్ధాకీయాసమాప్తిరపవగః
 ధార్మ్యోదాహనశీలాః-చాలావత్యాఃస్త్ర్యకౌషడాద్భిరవభివృద్ధాః-తా
 స్త్రీస్త్రీయఃసాధ్వ్యపిపుంసాస్త్రవతినాప్రార్థితాస్త్ర్యహన్తార్గవం
 యాంతి-నప్రమీపంచమ్యాకారకమధ్యే|| పా|| ౧౩|| ౭|| ఇతివంచమీపుం
 సాస్త్రీయఃఇతికర్తృకమకారకమధ్యవతిత్వాత్ప్రహేదిత్యసేతి|| *

మూ|| ౯౬ { చిరతానుగుణంపాక్తాప్రతివత్తిపరాజ్ఞుభిః | న }
 { మాసేవతివత్రాసేమాంచెన్నరాసిమైథిలి || * }

౯౬ || చిరతేతి|| మైథిలిచిరతచిరకాలేనానుగుణమనుకూలంపీయం
 పాక్తాదుహేదిత్వాదప్రధానకమణిక్తః-తథాపిప్రతివత్తైరంగీకార
 స్యపరాజ్ఞుభిఃచిరతేత్యపవగౌత్యతీయాథేవ్యయం-మాంమాసేమాసా
 న్నప్రతివత్రాసేచేత్-నప్రాప్యసేచేత్-పద్యతేలుకటి-థాససే|| పా||
 ౩|| ౪|| ౮|| ఇతిసేతదేశః-మతానామిమివ్యసి-మియతేర్లుజ్జోహోశ్చ || పా||
 ౧|| ౩|| ౬|| ఇతినియమాల్లుటివరస్తేపదం-త్వంమామితికర్తృకమకారక
 మధ్యగతత్వాత్-నప్రమీపంచమ్యాకారకమధ్యే|| పా|| ౧౩|| ౭|| ఇతిమా
 నఇతి నప్రమీ|| ... ..

మూ|| ౯౭ { ప్రాయశ్చ-రాక్షసీభిమామందిరాయప్రతివ్రజః | }
 { భయానిదత్తసీతామైసర్వాయాయంకృతమమః || }

౯౭|| ప్రితి|| సరావణోమందిరాయప్రతివ్రజఃమందిరంగవృక్షగత్య

భాగవాదవిద్వత్తీయచతుర్థ్యైర్దేహీయామనన్యైః | పా||౧౩||౧౦||ఇతి
 చతుర్థీ-సర్వాన్యాయంమమకృతమదభాంసీతామైభయానిదత్రభయా
 న్మృతౌదయైతత్యథా-చతుర్థీ-సంప)దాన|పా||౧౩||౧౩||ఇతిచతు
 ర్థీ-భిమాఃభయంకరీఃరావసీఃపా)య బ్ర-నియు క్తవాః |

భూ, ౯౦ { గతస్మిన్ సమాధ్యుభయాయ ప్రతిజైధీవిమ్ | రాక్ష
స్యో రావణసిన్ధ్యై క్రూరంచోచుర్ముహుర్ముహుః || }

౯౮ || కమలా ప్రవచనోద్ఘాతసూత్ర చతుష్టయంతదధికారవిశో
దాహృతత్యాదత్రనోదాహృతం || కతఇతి || తస్మిన్నావశేకానందరాజ
స్యఃభయాయభయముత్పాదయతుం - శ్రీయాతోకవపదస్యత్యాదినా ||
పా || ౨ || ౩ || ౧౪ || చతుర్థిక-మైథిరీం ప్రతిసమాజన్తుః-రావగప్రీత్యైరా
వగంప్రీతయతుంతుమధాకచ్చభావవచనాత్ || పా || ౨ || ౩ || ౧౫ || ఇతిచతు
ర్థిక-ముహుర్ముహుఃస్మగంవాగ్మూదుః || ... .. *

మూ, ౧౧ { రావకాయనమను-ర్యాస్యాప్తీతస్సస్తీతేభు)వమ్! }
 { అన్యథాప్రాతరాకాయకుర్యామత్వామలంబయమ్! }

८८॥ రావణాయేతి॥ హస్తీకే రావణాయనమః॥ ర్యాః ప్రణమతేచా
తేషుభ్యంస్వస్తీభరంస్యాత్-అన్యథాఅనమస్కారేవయంత్యాంపాత
రాణాయపాతభాజనాయ-అలంపర్యాప్తంకుర్యామనర్వత్తనమస్త్వ
స్తీత్యాది॥ నా॥ పా॥ ౧౩॥ ౧౬॥ చతుర్థః॥ ... ..

కూ॥ ౧౦౦ { తృణాయమర్వాతాస్పర్వావదంతిస్త్రీః } జటావదంతః ।
 { అర్హానంహకదుష్పృతాస్సహంఘైఃకురుతాశనః । }

౧౦౦॥ తృణాయోగివదంతీరేవంప్రలవంతీప్రాస్పద్యాఃరాక్షసి-॥
 తటాత్తృణాయమత్వాత్మణామత్వా-లవదంత-మన్యకమగ్నాదరేవభా-
 హీప్రాప్తిః॥పా॥౧॥౩॥౧౭॥ఇతివతుధీ-పాదుర్వృత్తాదురారా-
 తత్వసంహతయప్తానవమారయతెత్వభాగ-హంత్వోపిభన్యతాదీః
 వ్యమాంసైఃకరైఃతృణగణయో-ప్రకీయా॥పా॥౧॥౩॥౧౮॥అక్షం
 భావనయతుతి ॥   ॐ   ॐ   ॐ   ॐ   ॐ

మూ, ౧౦౦ { అద్యసీతామయాద్యష్టసూర్యంబంద్రమసానహః |
స్వప్నైస్సుశంతీమధ్యేనతస్వీశ్యామాసులోచనాః | }

౧౦౦ || అద్యతి || అద్యాస్యాంరాతౌ-స్వప్నై మయా-కతః రిత్యతీ
యాసీతాచంద్రమసానహః-సహాయైప్రధానః || పా || ౧ || ౩ || ౧౦ || ఇతి
త్యతీయా-సూర్యంస్సుశంతీద్యష్టా-లక్ష్మణేనసహరామంద్రత్యతీతిభావః-
శీద్యశీమధ్యేనావలగ్ననతస్వీకృతా-యేనాంఽవికారః || పా || ౧ || ౩ || ౧౦ || ఇతి
త్యతీయా-శ్యామాయవతీ-సులోచనాసునతా || ... ..

మూ, ౧౦౧ { ఆప్తయాతర్జితాస్సర్వాముఖైర్జీమాయధాయథమ్ |
యయుస్సుషుప్సవస్తల్పైః భీమైర్వచనకర్తృభిః | }

౧౦౧ || ఆప్తయేతి || ఆప్తయాహితయాత్రిజటయాకతః రిత్యతీయాత
ర్జితాః ఫస్ఫితాః ముఖైర్జీమాః-యేనాంఽవికారః || పా || ౧ || ౩ || ౧౦ || ఇతి
త్యతీయా-భీమైరితిపాఠే-ఇత్థంభూతలక్షణే || పా || ౧ || ౩ || ౧౦ || ఇతిత్యతీయా-
భీమైఃవచనకర్తృభిః-పలక్షితాః-ఇత్థంభూతలక్షణే || పా || ౧ || ౩ || ౧౦ || ఇత్య
నేనైవత్యతీయా-సర్వాః రాక్షసః సుషుప్సవః స్వప్నైమిచ్ఛవస్త్యత్యాయథా
యథంయథాస్వం-యథాస్వయథాయథం || పా || ౧ || ౩ || ౧౦ || ఇతినిపాతః-
తల్పైశ్చయ్యాయః || ... ..

మూ, ౧౦౨ { గతాసుతాసుమైథిల్యాసంజానానోఽనిలాత్మజః |
ఆయాతేనదశాస్యస్యసంస్థితోఽంతర్నితశ్చిరమ్ | }

౧౦౨ || అ || అథయుక్తేనాహ-గతాస్వీతి || తాసురాక్షసీషుగతాసుసతీషు-అ
నిలాత్మజోహనుమ-మైథిల్యాసంజానానోఽమైథిలీంజానక-సంప్ర
తిభ్యామనాధ్యానః || పా || ౧ || ౩ || ౧౧ || ఇత్యాత్మనేపదంసంజ్ఞోన్యతరహ్యంక
మః || పా || ౧ || ౩ || ౧౧ || ఇతివికల్పాత్-మః || త్యతీయా-దశాస్యస్యా
తేనాగమనసహతునా-హేతౌ || పా || ౧ || ౩ || ౧౧ || ఇతిత్యతీయా-చిరమంత
హితత్వేనాహితస్యసంస్థితః || ... ..

మూ, ౧౦౩ { ఋషాద్యధ్యక్షాన్సుక్తోవియోగనక్రతుర్విషః | హే
హోర్వాభన్యమైథిల్యాః ప్రాప్తానీప్రాప్తసంకభాషి... }

అ తో క త ని కా థం గో నా మ్నా మ్న మ్న గ తా :- 433

రింక|ముజాదితి|ముజాద్ధోర్బద్ధభవరావసన్నిధానాత్తదానిర్బద్ధః.
అతర్యజేమంచు|పా||౧౩||౧౪||ఇతిపంచమ|అథకృతుద్విమోరావ
జన్యవియోగేనావగమనహేతునాతిస్తుక్తినిర్బంధాస్తుక్తస్థానిభాషాగు
డేస్త్ర)యాం|పా||౧౩||౧౪||ఇతిపక్షేత్యతీయా-వైధిల్యాఃకత్ర్యాఃబో
ధస్యహేతోర్బద్ధహేతాసతియాధ్యమిత్యథాః-షష్ఠీహేతుప్రయోగః|
పా||౧౩||౧౪||ఇతిషష్ఠీ-రామసంకధాఃరాజాదశరథోనామరథకుంజర
వాజమానిత్యాదిరామాయణోక్తిః-ప్రాప్తావీత్ ప్రాగబ్ధప్రాతెర్లుడిసిదివృ
ద్ధిః-ఇటతుటి|పా||౧౪||౧౫||ఇతిసప్తమః|| ... *

మూ, ౧౦౫ { తం దృష్ట్యా చ తం తయ త్సాచ హేతోః కవ్యైవ రా }
{ వణః అవరుహ్యతే గౌ గౌ రాదైలివానరవిగ్రహః | }

౧౦౫| తమితి| సీతాతంహనుమంతందృష్ట్యావిషః రావణఏవవానర
విగ్రహావానరాకారస్థితరహోన్వృత్తాదవరుహ్యకస్య హేతోః కనహే
తునాసర్వనామ్నస్తృతీయాచ|| పా||౧౩||౧౪||ఇతిచకారాత్ షష్ఠీ-ఆరా
త్యమీవమైత్యచింతయత్ || ... ..

మూ, ౧౦౬ { పూర్వస్తాద్యవచ్చాభిభావాద్దాశరథింస్తువక్|ముతే }
{ క్రాత్యాత్సమాయాతోమాంవిశ్వాసయితుంసుకిమి | }

౧౦౬| పూర్వస్తాదిలిభావాచురాగాద్దాశరథిం రామంస్తువక్-పూర్వ
స్తాత్ తుణందృష్టాదావచాద్యవచ్చాభిల్యాభివాచభాసతే-కింతుమాం
విశ్వాసయితుంక్రాత్యాత్సమాయాతోమాంవిహయసమాయాతోసుకిం-అన్య
రాదితరైర్ద్రాగ్యాదినా|| పా||౧౩||౧౪||ఇత్యథయత)పంచమి|| *

మూ, ౧౦౭ { ఇతరోరావణాదేశరాఘవాఞ్జనరోయదీసభ }
{ లానిః మిత్రానిప్రాకృభాతా తతోమమ||...*

౧౦౭| ఇతరఇతి | ఏవరావణాదితరోరావణప్రతియోగీరాఘవా
ర్థవరోరామకార్యతత్పరాయది-తత స్త్రిమమప్రభాతాత్పూర్వ-దృష్ట్యా
తిశేషః-మిత్రానివామాశీస్థందాదీసభలాది-తేనైవసూత్రే దేతరవదాం
చాత్తరవదయాగాత్పంచమ్యా|| ... ..

శ్రీరా (కట్టికావ్యసంవాదానాం శ్రీరామకావ్యకాండః).

మూ, ౧౦౦ { ఉత్తరాహీనసమద్రావ్యముద్రావ్రజసామభ్యుదయః
అవైల్లవణతోయస్యస్థితాందక్షిణతఃకథమ్... }

౧౦౧. ఉత్తరాహీనిసమద్రావ్యముద్రావ్రజసామభ్యుదయః-త
హీనదూరేపా||౫||౩||౩౭||ఉత్తరావృ||పా||౫||౩||౩౮||ఇత్యాహీన
త్యయః-తద్యోగాత్-అన్యారాదిత్యాదిసా||పా||౧||౩||౭౯||పంచమ-వస
నా)మోలవణతోయస్యలవణోదస్య-దక్షిణతోదక్షిణదిగ్భాగ-దక్షిణోత్త
రాధ్యమతమన్||పా||౫||౩||౨౮||ఇత్యతమన్ - తద్యోగే-వత్సరస్యప్ర
త్యయే||పా||౧||౩||౩౦|| ఇతివత్స-స్థితాంరక్షసాంపురింలంకాంభవ
వైత్-అవగతవా|| ...

మూ, ౧౦౧ { దండకాందక్షిణేనాహంసరితోద్రీన్వనానిచ | అ
తిక్రమ్యాదధింవైవపుంసామగమమాహృతా|| }

౧౦౨ || దండకామితి|| కించాహందండకాందక్షిణేనదండకాయాః
దక్షిణతః-ఎనబస్యతరస్యామదూరేపంచమ్యా||పా||౫||౩||౩౫||ఇత్యేనన్-
ఎనపాద్వితియా|| పా|| ౧ || ౩ || ౩౧||ఇతిద్వితియా-సరితోద్రీన్వనానిచోద
ధింవైవాతిక్రమ్యపుంసామగమమగమ్యంఽశం- గ్రహవృద్ధినిశ్చిగవత్స
పా||౩||౩|| ౫౮||ఇతికర్తవ్యప్రత్యయః- తద్యోగాత్పుంసామితికర్తవ్య
స్త్రీ-అహృతాఅనితా|| ...

మూ, ౧౦౧ { పృథగ్నభస్వతశ్చండాన్వైవనతేయనవావినా | ౧౦
తుముత్సహలేనెదంకశ్చిత్రి-ముతవానరః || ... }

౧౦౩ || పృథగితి || చండాన్వభస్వతశ్చండమారుతాత్పృథక్పృథ
గ్భూతం-వైవనతేయనగరుడనవావినా-పృథగ్విసానానాభిస్త్రీయాన్యతర
స్యాం||పా||౨||౩||౩౨ || ఇతివికల్పాత్పంచమ-త్వతీయాచ-కశ్చిదిదందుర్థం
గంతుంసోత్సహతేనకక్ష్మి- కకర్షపైత్యాహినా||పా||౩||౩||౬౫||తుము
ప్రత్యయః-వానరః-ముతసోత్సహతఇతిమువక్రవ్యయిత్వభా||

మూ, ౧౦౧ { ఇతివింతావతీంకృత్సహసాచ్యోవేద్విచరిము
క్తాంస్తాన్వరతోభిఃప్రాచీనాంరామశ్చిరం...

మూ, ౧౧౪ { తస్మిన్వదతిరుష్టోపినాకార్షం దేవివిక్రమమ్ | అదినా }
 { శాయకార్యస్యవిచిన్వావః పరాపరమ్ | * }

౧౧౪ || తస్మిన్నితి || హే దేవి తస్మిన్రాక్షసేవదతి తథా ప్రలవతి సతిరుష్టః క్రు
 ధోపిలనాద్యత్యేత్యథః - వష్టీచానాదరే || పా || ౨ || ౩ || ౩౮ ఇత్యనాదరేన వ
 మీ-కార్యస్యాగమనప్రయోజనస్యావినాశాయావి ఘాతాయ పరాపరం
 పూర్వాపరం-దన్వందైవకవద్యావః - విచిన్వానోవిచారయన్ చిన్తోత్సహ
 శ్యానత్ - విక్రమం పరాక్రమం నాకార్షంకరోత్తెన్లుజీమిసిద్ధివృద్ధిః - మిద
 శ్చమాదేశః || ... *

మూ, ౧౧౫ { వానరేషుకపిస్సాంస్వమీనరేష్వధిపతేస్సఖా | జాతో }
 { రామస్యసుగ్రీవస్తతోదూతో హమాగతః | * }

౧౧౫ || వానరేష్వితి || వానరేషుస్సాంస్వమీనరాణామిశ్వరః సుగ్రీవో
 నామకపిః-సరేష్వధిపతేర్నరేస్త్రస్యరామస్యసఖాజాతో-సాంస్వమీశ్వరేత్యా
 దినా || పా || ౨ || ౩ || ౩౯ || వికల్పాదుభయత్రాసప్రమ-తతస్తయోఃసార్వవిభక్తిక
 స్తస్యః-అహందూతః ఆగతః- * * *

మూ, ౧౧౬ { ఈశ్వరస్యనిశాటానాం విలోక్యనిఖిలాంపురీమకు }
 { శలోన్వేషగన్యాసమాయక్రోదూతకర్తృణః | * }

౧౧౬ || అథక్రిధిఃకులకేనాహ || ఈశ్వరసేతి || అన్వేషగన్యాకుశ
 లోన్వేషణేనిపురోదూతకర్తృణ్యాయక్రోధ్యా క్షితోహం- ఆయుక్తకుశ
 లాభ్యాంచాసేవాయాం || పా || ౨ || ౩ || ౪౦ || ఇతివైకల్పికౌవశ్యేనప్రమాణి
 శాటానాంనిశాచరాణామిశ్వరస్యసాంస్వమీశ్వరేత్యాదినా || పా || ౨ || ౩ || ౪౦
 వష్టీ-నిఖిలాంపురీంవిలోక్య || ... *

మూ, ౧౧౭ { దగ్ధనీయతమాః పశ్యన్త్రీమదివ్యాసవపిస్త్రీయః | ప్రా }
 { ప్రోవ్యాశతమా వ్యస్యన్ భుజంగభ్యోపిరాక్షసాకా | }

౧౧౭ || దగ్ధనీయేతి || దివ్యాసవపిస్త్రీమతాసాం మధ్యేదగ్ధనీయతమాః
 అరిశయేనదగ్ధనీయాలతిరమణీయాః-యతశ్చనిర్ధారణం || పా || ౨ || ౩ || ౪౧ ||
 ఇతివిల్పాన్నిర్ధారణేనప్రమ-స్త్రీయః స్త్రీః-పశ్యన్ భుజంగభ్యస్సర్పభ్య

పివ్యాలతమాకూరతమా-పంచమివిభక్తైః । పా॥౧౩॥౪౨॥ఇతివి
ధారణావధివిభాగాశ్రయాత్పంచమి-రాక్షసాన్యస్యస్మిరస్యన్వాప్తిః ॥

మూ, ౧౧౮ { రక్షావిద్యత్సుఘోరేషుసాఘాన్వాయాప్రియానమామః ।
నిపుణాన్వారయిత్వమసంజానానోఽవసంశయః ॥ }

౧౧౮ । రక్షాఇతిఘోరేషుభయంకరేషురక్షావిద్యత్సువిద్యదాక్షిణ్య
మసాఘానాధువృద్ధీన్వారయిత్వమఘాతుకేష్యనిపుణాదక్షాన్వృత్తి
కారపమర్థా-సాధునిపుణాభ్యామర్చయాంసప్రమ్యవ్రతైః ॥ పా॥౧౩॥
౪౩॥ఇతిసప్తమి-ఆత్మహయాయానువిషయేపియాన్విషయసప్తమి-ఈద్య
కానసంజానానఃపశ్యన్-సంప్రతిభ్యామనాధ్యాసైః ॥ పా॥౧౩॥౪౬॥ఇతి
జానాతెరాత్మనవచంలవసం-ప్రీతిప్రమేతత్ - ... ..

మూ, ౧౧౯ { భవత్యాముత్సుకోరామఃప్రసితస్సంగమేనతేమ
ఘానుర్యతనివాపఃపితృభ్యోమాంవ్యసజ్జయత్ ॥ }

౧౧౯ । భవత్యామితిభవత్యాముత్సుకస్తయ్యత్సంభితస్తతవసం
గమేనప్రసితస్సంగతావాసైరామఃప్రసితోత్సుకాభ్యాంత్పతీయాచ ॥
పా॥౧౩॥౪౪॥ఇతివికల్పాత్ప్రసయానప్రమ్యామఘానుమఘాయుక్తకాలేన
క్షత్రేణయుక్తఃకాలః ॥ పా॥౪॥౩॥ఇత్యణిలుబవిశేషే ॥ పా॥౪॥౩॥ఇతిత
స్యలుపి-లుపియుక్తవద్యక్తవచనైః ॥ పా॥౧౧॥౧౧॥ఇతిప్రకృతిలింగవచన
త్వాత్-స్త్రీలింగబహుత్వ-సత్ప్రచలుత్ ॥ పా॥౧౩॥౪౫॥ ఇతిలుబంతా
న్నక్షత్రీవాచకత్వాద్యైకత్వీకనప్తమి-పితృభ్యఃకృతనివాపఃకృతపిండోదక
చాయస్సకానిపితృదానంనివాపస్వాదిత్యమరి-అత్రపితృభ్యఃకృతనివాప
ఇతికాంతరం-తదా-ఉపసంగస్యమన్యమన్యబహుళం ॥ పా॥౬॥౩॥౧౨౨
ఇత్యుపసంగస్యదీప్తః-మాంవ్యసజ్జయత్-ఇతఃప్రేషితవానిత్యర్థః ॥

మూ, ౧౨౦ { ఇదంమైథిల్యభిజ్ఞానంకాకుత్స్థసాన్యంకుశీయకమ్ ॥
భవతాన్పురత్యాత్యథామర్చితంసాదరంమమ ॥ }

౧౨౦ । ఇదమితిహేమైథిలిసంబాధనైః ॥ పా॥౧౩॥౪౬॥ఇతిప్రథ
మా-ఇదంకాకుత్స్థస్యరామస్యసంబంధి-పశ్యేతేషే ॥ పా॥౧౩॥౫౦॥ఇతి

షష్ఠీలంగుళౌభవమంగుళీయం-జిహ్వమూలాంగుళేత్యః||పా||౪||౩౪౬||
 ఇతిః-తదేవాంగుళీయకమూమికా-స్వాధేకః||ని||లంగుళీయకమూ
 ర్వికత్యమరః-పా||తివదికాధేకత్యాదినా||పా||౧||౩||౪౬||ప్రథమా-ప్ర
 త్యభిజ్ఞాయతే-నెనెతిప్రత్యభిజ్ఞానంచిహ్నం - అత్యథాంభవత్యాఃప్ర
 తాభవతీమవధ్యాయతా-అధీగధేకత్యాదినా||పా||౧||౩||౪౬|| కమ
 జిశేషేషష్ఠీ-రామణమమూర్చితంమద్దస్తైస్యస్తమిత్యథః-శేషేషష్ఠీ *

మూ, ౧౨౧ { జానీష్యప్రత్యభిజ్ఞానస్యాత స్త్వమపిదేవితేఅస్తైభ
 రైతిమాంద్యప్వాభర్తుదూతంప్రియంకపిమ్ || *

౧౨౧|| జానీష్యతి||హేదేవితః-అభిజ్ఞానాహత్య త్యాద్యతుః
 ప్రియందూతంకపిమేనమాంద్యప్వాతేతవభతా-రామఅస్తైసుభేనతిష్ఠ
 తీవివిశ్వసేత్యథః-త్వమపిప్రత్యాయకస్యాభిజ్ఞానస్య అభిజ్ఞానెనెత్యర్థః-
 జ్ఞోవిదర్థస్యకరణే || పా||౧||౩ || ౪౦ || ఇతిజానాతేరవేదనాధాన్యకరణే
 షష్ఠీ-సతతంజానీష్యలనంతరకతవ్యేఅభిజ్ఞానదానాదాప్రవతాశ్వేత్య
 థః-ప్రప్రతివచనోజానాతిరవిదధాఇతికాశికా|| ... .. *

మూ, ౧౨౨ { రామస్యదయమానోసావధ్యేతితవలక్షణః||ఉపా
 స్కృషాతాంరాజేంద్రానాగమస్యేహమాత్రసీః|| }

౧౨౨|| రామస్యేతి|| రామస్యదయమానోరామేదయాంకుర్వ-తద్దః
 భావనోదకతత్పరఇత్యథః - అసౌలక్షణస్తవాధ్యేతిత్వాంస్తాయతీ
 త్యథః-ఇక్ష్సంగఇత్యస్తాల్లట్-ఉభయత్రఅధీగధేత్యాదినా || పా||౧||
 ౩||౪౬||కమజిషష్ఠీ-రాజేంద్రా రామలక్షణే-ఇహకమస్యాపాస్కృ
 షాతామాగమనముపస్కృతవంతౌ-దృఢీకృతవంతావిత్యథః కృషఃప్ర
 తియత్నే||పా||౧||౩||౪౩||ఇతికమజిశేషేషష్ఠీ- సతోగుణాంతరాధా
 నంప్రతియత్నః-దార్థ్యంచగుణః-కృషోలుజీ-గంధనెత్యాదినా||పా||౧||
 ౩||౪౩||ప్రతియత్నేతజీవైస్సీచ్-ఉపాప్రతియత్నేత్యాదినా||పా||౬||
 ౧||౧౩||సుఖ-కారాత్పురః-తతస్తప్నాత్నసీమాభిషిః-త్రస్యత
 ర్లుజీసిం-నటి||పా||౭||౧||౪||ఇతివృద్ధిప్రతిషేధః-ఇటతుటి || పా||౧||౧||

మీ-ఇతరసలః: . . . . .

మూ. ౧౨౩ { రావణ స్వేహలోక్ష్మంధిః పినాంభరునిక్రమాః |
ధృత్యానాథస్త్వై దేహిమన్యోరుక్తానయాత్మనః | }

గం॥ రావణస్యేతి॥ హేభీరు-కపీనాం విక్రమాః పరాక్రమాః-క్రమేభాః
 తేభుః-నోదాత్తోపదేశస్యేత్యాదినా॥ పా॥ ౧॥ ౩॥ ౩౪॥ వృద్ధిపరిషేధః-
 ఇహ లంకాయాం రావణస్య రోష్యంతి రావణం భజేత్స్యంతీత్యర్థః-రుజో
 భంగ ఇత్యుక్తాల్లబ్ధ-రుజాధానాం భావవచనానామబ్జరైః ॥ పా॥ ౧॥
 ౩॥ ౪౪॥ ఇతి భావకర్తృకరుజాః-సూగదావరాజ్యేతి కమణిశేషేష
 స్తీ-భావవచనానాం భావకర్తృకాశామిత్యర్థః - విక్రమాశ్చాత్రభా
 వాఃకర్తారః-హేవైదేహీశ్చత్యాశ్చతేనాకధస్వఆశాస్వ - ప్రోక్తమవ
 తంబస్వేత్యర్థః-ఆశీషినాః॥ పా॥ ౧॥ ౩॥ ౪౫॥ ఇతి కమణిశేషేషస్తీ-ఆశీ
 షినాథః॥ పా॥ ౧॥ ౩॥ ౪౬॥ ౧౨౧॥ ౧౨౨॥ ౧౨౩॥ ౧౨౪॥ ౧౨౫॥ ౧౨౬॥ ౧౨౭॥ ౧౨౮॥ ౧౨౯॥ ౧౩౦॥ ౧౩౧॥ ౧౩౨॥ ౧౩౩॥ ౧౩౪॥ ౧౩౫॥ ౧౩౬॥ ౧౩౭॥ ౧౩౮॥ ౧౩౯॥ ౧౪౦॥ ౧౪౧॥ ౧౪౨॥ ౧౪౩॥ ౧౪౪॥ ౧౪౫॥ ౧౪౬॥ ౧౪౭॥ ౧౪౮॥ ౧౪౯॥ ౧౫౦॥ ౧౫౧॥ ౧౫౨॥ ౧౫౩॥ ౧౫౪॥ ౧౫౫॥ ౧౫౬॥ ౧౫౭॥ ౧౫౮॥ ౧౫౯॥ ౧౬౦॥ ౧౬౧॥ ౧౬౨॥ ౧౬౩॥ ౧౬౪॥ ౧౬౫॥ ౧౬౬॥ ౧౬౭॥ ౧౬౮॥ ౧౬౯॥ ౧౭౦॥ ౧౭౧॥ ౧౭౨॥ ౧౭౩॥ ౧౭౪॥ ౧౭౫॥ ౧౭౬॥ ౧౭౭॥ ౧౭౮॥ ౧౭౯॥ ౧౮౦॥ ౧౮౧॥ ౧౮౨॥ ౧౮౩॥ ౧౮౪॥ ౧౮౫॥ ౧౮౬॥ ౧౮౭॥ ౧౮౮॥ ౧౮౯॥ ౧౯౦॥ ౧౯౧॥ ౧౯౨॥ ౧౯౩॥ ౧౯౪॥ ౧౯౫॥ ౧౯౬॥ ౧౯౭॥ ౧౯౮॥ ౧౯౯॥ ౨౦౦॥ ౨౦౧॥ ౨౦౨॥ ౨౦౩॥ ౨౦౪॥ ౨౦౫॥ ౨౦౬॥ ౨౦౭॥ ౨౦౮॥ ౨౦౯॥ ౨౧౦॥ ౨౧౧॥ ౨౧౨॥ ౨౧౩॥ ౨౧౪॥ ౨౧౫॥ ౨౧౬॥ ౨౧౭॥ ౨౧౮॥ ౨౧౯॥ ౨౨౦॥ ౨౨౧॥ ౨౨౨॥ ౨౨౩॥ ౨౨౪॥ ౨౨౫॥ ౨౨౬॥ ౨౨౭॥ ౨౨౮॥ ౨౨౯॥ ౨౩౦॥ ౨౩౧॥ ౨౩౨॥ ౨౩౩॥ ౨౩౪॥ ౨౩౫॥ ౨౩౬॥ ౨౩౭॥ ౨౩౮॥ ౨౩౯॥ ౨౪౦॥ ౨౪౧॥ ౨౪౨॥ ౨౪౩॥ ౨౪౪॥ ౨౪౫॥ ౨౪౬॥ ౨౪౭॥ ౨౪౮॥ ౨౪౯॥ ౨౫౦॥ ౨౫౧॥ ౨౫౨॥ ౨౫౩॥ ౨౫౪॥ ౨౫౫॥ ౨౫౬॥ ౨౫౭॥ ౨౫౮॥ ౨౫౯॥ ౨౬౦॥ ౨౬౧॥ ౨౬౨॥ ౨౬౩॥ ౨౬౪॥ ౨౬౫॥ ౨౬౬॥ ౨౬౭॥ ౨౬౮॥ ౨౬౯॥ ౨౭౦॥ ౨౭౧॥ ౨౭౨॥ ౨౭౩॥ ౨౭౪॥ ౨౭౫॥ ౨౭౬॥ ౨౭౭॥ ౨౭౮॥ ౨౭౯॥ ౨౮౦॥ ౨౮౧॥ ౨౮౨॥ ౨౮౩॥ ౨౮౪॥ ౨౮౫॥ ౨౮౬॥ ౨౮౭॥ ౨౮౮॥ ౨౮౯॥ ౨౯౦॥ ౨౯౧॥ ౨౯౨॥ ౨౯౩॥ ౨౯౪॥ ౨౯౫॥ ౨౯౬॥ ౨౯౭॥ ౨౯౮॥ ౨౯౯॥ ౩౦౦॥ ౩౦౧॥ ౩౦౨॥ ౩౦౩॥ ౩౦౪॥ ౩౦౫॥ ౩౦౬॥ ౩౦౭॥ ౩౦౮॥ ౩౦౯॥ ౩౧౦॥ ౩౧౧॥ ౩౧౨॥ ౩౧౩॥ ౩౧౪॥ ౩౧౫॥ ౩౧౬॥ ౩౧౭॥ ౩౧౮॥ ౩౧౯॥ ౩౨౦॥ ౩౨౧॥ ౩౨౨॥ ౩౨౩॥ ౩౨౪॥ ౩౨౫॥ ౩౨౬॥ ౩౨౭॥ ౩౨౮॥ ౩౨౯॥ ౩౩౦॥ ౩౩౧॥ ౩౩౨॥ ౩౩౩॥ ౩౩౪॥ ౩౩౫॥ ౩౩౬॥ ౩౩౭॥ ౩౩౮॥ ౩౩౯॥ ౩౪౦॥ ౩౪౧॥ ౩౪౨॥ ౩౪౩॥ ౩౪౪॥ ౩౪౫॥ ౩౪౬॥ ౩౪౭॥ ౩౪౮॥ ౩౪౯॥ ౩౫౦॥ ౩౫౧॥ ౩౫౨॥ ౩౫౩॥ ౩౫౪॥ ౩౫౫॥ ౩౫౬॥ ౩౫౭॥ ౩౫౮॥ ౩౫౯॥ ౩౬౦॥ ౩౬౧॥ ౩౬౨॥ ౩౬౩॥ ౩౬౪॥ ౩౬౫॥ ౩౬౬॥ ౩౬౭॥ ౩౬౮॥ ౩౬౯॥ ౩౭౦॥ ౩౭౧॥ ౩౭౨॥ ౩౭౩॥ ౩౭౪॥ ౩౭౫॥ ౩౭౬॥ ౩౭౭॥ ౩౭౮॥ ౩౭౯॥ ౩౮౦॥ ౩౮౧॥ ౩౮౨॥ ౩౮౩॥ ౩౮౪॥ ౩౮౫॥ ౩౮౬॥ ౩౮౭॥ ౩౮౮॥ ౩౮౯॥ ౩౯౦॥ ౩౯౧॥ ౩౯౨॥ ౩౯౩॥ ౩౯౪॥ ౩౯౫॥ ౩౯౬॥ ౩౯౭॥ ౩౯౮॥ ౩౯౯॥ ౪౦౦॥ ౪౦౧॥ ౪౦౨॥ ౪౦౩॥ ౪౦౪॥ ౪౦౫॥ ౪౦౬॥ ౪౦౭॥ ౪౦౮॥ ౪౦౯॥ ౪౧౦॥ ౪౧౧॥ ౪౧౨॥ ౪౧౩॥ ౪౧౪॥ ౪౧౫॥ ౪౧౬॥ ౪౧౭॥ ౪౧౮॥ ౪౧౯॥ ౪౨౦॥ ౪౨౧॥ ౪౨౨॥ ౪౨౩॥ ౪౨౪॥ ౪౨౫॥ ౪౨౬॥ ౪౨౭॥ ౪౨౮॥ ౪౨౯॥ ౪౩౦॥ ౪౩౧॥ ౪౩౨॥ ౪౩౩॥ ౪౩౪॥ ౪౩౫॥ ౪౩౬॥ ౪౩౭॥ ౪౩౮॥ ౪౩౯॥ ౪౪౦॥ ౪౪౧॥ ౪౪౨॥ ౪౪౩॥ ౪౪౪॥ ౪౪౫॥ ౪౪౬॥ ౪౪౭॥ ౪౪౮॥ ౪౪౯॥ ౪౫౦॥ ౪౫౧॥ ౪౫౨॥ ౪౫౩॥ ౪౫౪॥ ౪౫౫॥ ౪౫౬॥ ౪౫౭॥ ౪౫౮॥ ౪౫౯॥ ౪౬౦॥ ౪౬౧॥ ౪౬౨॥ ౪౬౩॥ ౪౬౪॥ ౪౬౫॥ ౪౬౬॥ ౪౬౭॥ ౪౬౮॥ ౪౬౯॥ ౪౭౦॥ ౪౭౧॥ ౪౭౨॥ ౪౭౩॥ ౪౭౪॥ ౪౭౫॥ ౪౭౬॥ ౪౭౭॥ ౪౭౮॥ ౪౭౯॥ ౪౮౦॥ ౪౮౧॥ ౪౮౨॥ ౪౮౩॥ ౪౮౪॥ ౪౮౫॥ ౪౮౬॥ ౪౮౭॥ ౪౮౮॥ ౪౮౯॥ ౪౯౦॥ ౪౯౧॥ ౪౯౨॥ ౪౯౩॥ ౪౯౪॥ ౪౯౫॥ ౪౯౬॥ ౪౯౭॥ ౪౯౮॥ ౪౯౯॥ ౫౦౦॥ ౫౦౧॥ ౫౦౨॥ ౫౦౩॥ ౫౦౪॥ ౫౦౫॥ ౫౦౬॥ ౫౦౭॥ ౫౦౮॥ ౫౦౯॥ ౫౧౦॥ ౫౧౧॥ ౫౧౨॥ ౫౧౩॥ ౫౧౪॥ ౫౧౫॥ ౫౧౬॥ ౫౧౭॥ ౫౧౮॥ ౫౧౯॥ ౫౨౦॥ ౫౨౧॥ ౫౨౨॥ ౫౨

మూ, ౧౨౪ { రాక్షసానాం మయిగలే రామః ప్రజహసిష్యతి | పా }
 { దానామపజిష్టా సారావణస్త్యామి హనయే || * }

౧౨౪ || రాక్షసానామితి || మయిగ తెభిలోగ తెనతి-రామారాక్షసా
నాంప్రణీహనిష్యతి-రాక్షసాన్ హనిష్యశీత్యర్థః-జాసినిప్రహణేత్వా
దినా!పా||౩||౫౬||౪మ=శవష్టి - సంఘాతవిగ్ధహీతవివర్జస్త్రగ్రహ
బాదిహవివర్జ్యాసః-నేగకదస్సైత్యాదినా||పా||౮||౪||౧౭||౯తవం-త్వా
మిహానయన్నయంరావణఃప్రాణానామపణెష్ట-ప్రాణాన్ప్రీత్యేతవానిత్య
ర్థః- పణెర్వపహారాధాల్లజితక్-అస్తుత్యథ్వాత్-గుహుధూపిత్యా
దినా!పా||౩||౧||౨౮||నాయప్రీత్యయః- వ్యవహృపణోస్సమధా-యోః||
పా||౨||౩||౫౭||ఇతికమణికేషేషష్టి || ... ..

మూ, ౧౦౫ { అదేవిధ్యంఘభో గానాంప్రాదేవిదాత్తసంపదమ్! }
 { శతకృత్వస్తవైశ్చస్తరత్వేహ్యూరఘాత్రమః! * }

౧౨౫ || అదేవీదితి || కించాయం రావణోబంధుభోగానామదేవీతః
తానపివీక్రీతవానిత్యథః- దివస్తదథాస్య || పా || ౨ || ౩ || ౫౮ || ఇతికమ
ణివష్టి - ఆత్మసంపదంస్వలక్ష్మీం ప్రాచేద్విక్రీతవాన్ - విభాషోపన
గః || పా || ౨ || ౩ || ౫౯ || ఇతివైకల్పిక్వీద్యతీయా-పునరపిరామానురాగంవర్ణ
యతి-రఘూత్తమోరామవికస్యాహ్నావకస్మిన్నహని- కృత్వాథాప్రయో
గకాలేధికరణే || పా || ౨ || ౩ || ౬౦ || ఇత్యధికరణార్థేవష్టి-శతకృత్వశ్చ
తవారంతవస్తరతిత్వాంస్తరతి- అధీగథేత్వాదినా || పా || ౨ || ౩ ||
౫౧ || ర్నణివష్టి || ... ..

మూ, ౧౨౬ { తవోపశాయికాయావప్రాక్షస్యశ్చేతయంతిన |
ప్రతినందిత్యతాంతావద్భర్తృశ్శృణ్వేత్యైతి || }

౧౨౬ || తవేతి || హేమైతి తి తవోపశాయికాః-పర్యాయశాయిన్యః-పర్య
యాహాణోత్పత్తిఃపుణ్యచ || ౩ || ౩ || ౧౦౧ || ఇతిపర్యాయార్థేఃపున్-
రాక్షసోయావన్నచేతయంతినప్రబుధ్యంతే- తావదేవశృంగస్యవికారః
శాక్లంధనుస్తస్యభతుధాగరకస్యధనుధారస్యరామస్యప్రతినందిత్య
తాం-సంచేష్టుస్తస్యప్రతినందశః క్రియతామిత్యథః- భర్తరితిశేషేష
షీతస్యత్రకృత్యోగాత్కమణివష్టి || ... ..

మూ, ౧౨౭ { పురఃప్రవేశమాశ్చర్యంబుధ్వాశోభామ్యగౌసా |
చూడామణిమభిజ్ఞానందదారామస్యసమ్మతమ్ || ... }

౧౨౭ || పురఃప్రవేశం-ఉభయప్రాప్తౌకమణి || పా || ౨ || ౩ || ౬౬ || ఇతికర్త
ణివష్టిఆశ్చర్యమద్భుతంబుధ్వా-రామస్యసమ్మతంరామేణసమ్మతమానం-
మతిబుద్ధిత్యాదినా || పా || ౩ || ౧౦౨ || వతమానైక్తః-క్షస్యచవర్తమానః
పా || ౨ || ౩ || ౬౭ || ఇతిసలూకాదిప్రతిషేధబాధేనవష్టి-చూడామణింశిరో
మాణిక్యమేవాభిజ్ఞానందదారత్రవతి || ... ..

మూ, ౧౨౮ { రామస్యశయితింధుక్రంజిత్వితంహసితంస్థితమ్ | ప)
క్రాంతంచముహుఃపృష్టాహనుమంతంవ్యసూయత్ || }

౧౦౮ | రామస్యతి | రామస్యకేతస్త్రిన్నితికయితంకయస్థానం
 ధాతుశ్చైస్త్రిన్నితితుత్తంధోజనస్థానం-జన్మితంజన్మసంహసితంజాననం
 స్త్రీతంతిష్ఠత్యస్త్రిన్నితి స్థితం నివాసస్థానం ప్రక్రామతిగచ్ఛత్యస్త్రిన్నితి ప్ర
 కాంతంపంక్రమణస్థానంప-ముహుఃపృష్ట్యాహనూమంతంవ్యసజాయ
 త-అత్రజన్మితహసితయోఃకింజల్పహస-తిష్ఠతీతినత్రాప్రశ్నః-నపుంసక
 భావేక్తుః || పా || ౩ || ౩ || ౧౦౮ || ఇతి భావేక్తుః-తద్యోగాత్-నపుంసకభావతివ
 సంఖ్యానంమితివషటీ-అన్యత్రస్త్రిన్నితితీర్థేషుశ్చైత్యత్వాదిస్థానప్రశ్నః క్రొధి
 కరణేచక్రవ్యగతిపత్త్యవనానాశ్చైత్యం | పా || ౩ || ౪ || ౨ || ఇత్యధిక
 రణేక్తుః-తద్యోగాత్-అధికరణవాచినైః | పా || ౨ || ౩ || ౬౮ || ఇతివషటీ-ధా
 వ్యకమకత్వం | ... .. *

మూ, ౧౦౯ { అసౌచధవధిష్ఠానంబిష్టఃకచ్ఛదారుణమ్ | గాము }
 { కోవ్యంఠికంభక్త్యు-ససాచింతయత్ తుణమ్ | }

౧౦౯ || అసౌచః || అధిష్ఠానంచిహ్నంవిరారత్నందధత్ దధానః-
 దధాతేలటశ్చత్రాదేః- ఛేదితస్వామినోరామస్యాంఠికంగాముకోగ
 మవశీలోపి-అష పతేత్యాదినా | పా || ౩ || ౧ || ౧౦౪ || గమరుకభ-అసౌహ
 నూమాన్ దారుణంకమవసంధిగాదిభీషణమవధిస్త్రుః కరుణమిచ్ఛుః-
 కరోతేస్సన్నంతాదు ప్రత్యయః - తుణంమససాలచింతయత్ వత్సమాణ
 నూలోదితవాన్-సర్వత్ర-సలోకత్యదినా | పా || ౧ || ౩ || ౬౯ || కృద్యోగవషటీ
 ప్రతిషేధాత్-మకాదేప్వీనీయా | ... ..

మూ, ౧౩౦ { కృత్వాస్త్రియధాపిష్టంపూర్వకార్యావిరోధియః | }
 { కిరోత్యధ్యధికంకృత్యంతమాహుర్మాతముత్తమమ్ | }

౧౩౦ | అథత్రిభిశ్చింతాప్రకారమేవాహాశ్చత్వతి | యోదూతోయ
 ఖోద్ధిష్టం - స్వామినాయతోపదిష్టంకర్తృత్వాఅవ్యయయోగాత్ - నలా
 కావ్యయేత్యాదినా | పా || ౧ || ౩ || ౬౯ || వషటీప్రతిషేధః-పూర్వకార్యావి
 రోధిప్రాగనుష్ఠితకర్తృవైఖల్యానాపాదకమధ్యధికం స్వామ్యనుక్తం కృ
 త్యంకార్యంరోతితముత్తమందూతమాహుః-అయోగాత్వషటీప్రతిషేధః |

మూ, ౧౩౧ { వైదేహీంద్యప్రవాణ కర్తృత్వాన్యదపిదుష్కరమ్ | యు |
 { శోయాస్యామ్యుపాదాతావారామాభ్యాయకఃప్రభోః }

౧౩౧ || వైదేహీమితి || వైదేహీంద్యప్రవాణ అన్యదపిస్యామినిదిహ
 ప్రాచధికంచదుష్కరం కర్తృత్వాన్యశఃకీర్తిమపాదాతా - సాధుసం
 పాదయితాసక - సాధుకారిణిత్వ - ప్రభోః రామస్యవారాంసీతాదన్య
 వృత్తాంతమాభ్యాయకః ఆభ్యాస్య తుముణ్విలావిత్వాదినా || పా || ౩ || ౩ ||
 ౧౦ || భవిష్యదధౌణ్యల్పత్వయః - అకేనోరిత్యాదినా || పా || ౨ || ౩ || ౨ ||
 షష్ఠీభ్రాంతిమేధః - అన్యత్రసలోకేత్యాదినా || పా || ౨ || ౩ || ౨ || షష్ఠీ ప్రతి
 మేధః - యాస్యామిగమిష్యామి || ... .. *

మూ, ౧౩౨ { రాక్షసేంద్రస్యసంరక్ష్యంమయాలవ్యమిదంవ |
 { నమః ఇతిసంచిత్యసదృశంసందనస్యాభనక్ కపిః || }
 ౧౩౨ || రాక్షసేతి || రాక్షసేంద్రస్య రావణస్యసంరక్ష్యం - కృత్యానాంకర్తరి
 పా || పా || ౨ || ౩ || ౨ || ఇతివికల్పాత్ - ర్తరిషష్ఠీ - సందనస్యసదృశం తేనతుల్య
 మిత్యథః - తుల్కాధౌకారిత్వాదినా || పా || ౨ || ౩ || ౨ || వికల్పాత్షష్ఠీ - ఇదంవ
 సంమయాలవ్యం భేద్యం - కృత్యానాంకర్తరివా || పా || ౨ || ౩ || ౨ || ఇతివికల్పా
 త్యతీయా ఇతిసంచిత్యాలోచ్య - కపిరభనక్ బభంజ - భంజేర్దుశి - హల్బ్యాభ్యఇ
 త్యాదినా || పా || ౨ || ౩ || ౨ || తిలోపః చాః కుత్వం || ... ..

మూ, ౧౩౩ { రాఘవాభ్యాంశివందూతస్తయోరహమితిబ్రువన్ |
 { హితోభవజ్జిరామస్యకఃకింబ్రుతేత్రరాక్షసః || }

౧౩౩ || రాఘవాభ్యామితి || రాఘవాభ్యాం రామలక్ష్మణాభ్యాంశి
 శంభవ) మస్త్యితి శేషః - అహంతయోద్ధూతః రామస్యహితః ఆప్తః ఇతి
 బ్రువన్ శంభవజ్జిభక్త్యామిత్యథః - భంజేహ్మమీప్యేతిమివ - కొరాక్ష
 సః - కింబ్రుతే రామకార్యప్రవృత్తస్య మేనశ్చిత్ప్రతిబంధకఇత్యర్థః - ఇతి
 నిశ్చిత్యబభంజేత్స త్రేణసంబంధః - అత్రచతుర్థిచాశిష్యేత్యాదినా || పా ||
 ౨ || ౩ || ౩ || ౩ || వాదిశబ్దయోగవైకల్యచతుర్థిషష్ఠ్యా || ... ..

విలులితపుష్పఁ యొకఁడెంచు శాంతకలికావలాశకు
 { సుమంకుసుమనిపాతచిత్రవసుధంపశబ్దనివతతద్దు }
 మూ, ౧౩౪ { మోత్కశకునం శకుననినాదనాదితదిశంవిలాలవి }
 { పలాయమానహరిణంహరిణవి లోచనాధివసతిబ }
 { భంజవనాత్మజోరిపువనమ్! ... .. }

ఇతిభట్టికాప్యే. అష్టమస్సగళాః:-

౧౩౪|| అశసగాంతర్వాద్భిన్న వృద్ధింజ్ఞోకమాహ|| విలులితః|| వి
 లులితైర్విషిప్తైః పుష్పఁ యొభిఃపితంపితంగం ప్రశాంతానిప్రసన్నానికలి
 కాఃశోరకాఃపలాశానిపచాశానికుసుమాః చమన్తికతత్ - కుసుమనిపాతే
 చిత్రాచిత్రరూపావసుధాయస్త్రికతత్ - సశబ్దాశ్చబ్దాయమానానివతం
 తఃప్రచరంతోదుమోతాఃనివాసవృక్షౌత్సుకాశ్చశకునాఃపక్షిణాయ
 స్త్రికతత్ - తథాశకుననినాదైః పక్ష్యైరావై నాదితా ప్రతిధ్వనితాది
 కాఃదశదిశోయేనతత్ - టాబంతత్సంహలంతానాయధావాచానికాది
 శేధివచనాట్టాబంతస్యోపసజా నహస్వత్సం విలోలాశ్చ పలాఃవిపలా
 యమానాధయాత్పలాయ్యగచ్ఛంతోహరిణౌమృగాయస్త్రికతత్ - హ
 రిణవిలోచనాయాస్సీతాయః అధివసంతినివాసస్థానం రిపువనంరావణో
 ద్యానం-పవనాత్మజోహనుమాక - బభంజ-వైక్యతమశ్వలలితంవృత్తం-
 యదిహజ్జౌభజౌభలగాస్తచాశ్వలలితంశివార్కయంతితిలక్షణాత్ అ
 త్రవిలులితత్యాదిస్వభావోక్తిః-హరిణవిలోచనైత్యపమా-యమకవిశేషస్తు
 కల్పాలంకారః! ... ..

ఇతిశ్రీపదవాక్యప్రమాణపారావారపారీణమహాపాధ్యాయ
 కోటివల్లభమల్లినాథసూరివిరచితే భట్టికావ్యవ్యాఖ్యాన
 సర్వపథీనాఖ్యానే. అష్టమస్సగళాః:-

శ్రీ రస్తు.

శ్రీ దక్షిణామూర్తయేనమః.

భట్టికావ్యే - సవ్యాఖ్యానే - నవమసర్గ ప్రారంభః.

మూ, ౧ { ద్రుభంజధ్వనిసంవిగ్నా రుదత్పక్షికులాకులాః | అ }
 { కార్డుఃక్షణదాచర్యోరావణస్యనివేదనమ్ || * }

౧ || ద్రుభంజతి || ద్రుభంగో ద్రుమభంగః || నిఘలాశీ ద్రుద్రుమాగమా
 ఇత్యమరః - తేనయోధ్వనిసైవసంవిగ్నా స్సం త్రస్తాంరుదర్భిః శ్రందద్భిః ప
 షీకులైరాకులాస్తదారవవ్యాకులచిత్రా ఇత్యర్థః - షణ్ణదాచర్యోరాక్షస్యో
 రావణస్యనివేదనం వత్సమాణప్రకారేణపిష్టాపనమకార్డుః రావణస్యే
 తిశేషేషష్ఠీ || ... ..

మూ, ౨ { యదతాప్సీచ్ఛనైగ్భనుర్యత్రావాసీన్మితమరుత్ | }
 { తదాప్యాసంహిమోసేరిభనక్త్యపవనంకపిః || * }

౨ || యదితి || యద్వనంభానుసూర్యశ్చనైరతాప్సీత్ - తదాజ్ఞయా
 స్తోకంతపతిస్త - తపెలుకజిసిచిహలంతలక్షణావృద్ధి - మరుద్వాయుర్మితం
 మందం - అవాసీత్ వాతిస్త - వాతెలుకజిసిచీత్ - హిమోసేరిహిమకిరణే
 న || నికిరణోస్త్రమయూఖేత్యమరః - ఆప్యాసమాప్యాయుతం వధికతంప్యా
 యఃకమణిక్రః - ఓదితచ్ఛపా || ౮ || ౨ || ౪ || ఇతినిష్ఠానత్వై - లోపోవ్యోరవ
 లి || పా || ౬ || ౧ || ౬ || ఇతియలావః - తదుపవనంకపిః కోపిభనక్తీరుజతి
 భంజెలకట్ || ... ..

మూ, ౩ { తతోశీతిసహస్రాశికింకరాణాంసమాదిశత్ | ఇం }
 { ద్రజహ్నుర్విశాళాయమారుతైఃకోధమూర్ఛితః | }

౩ || తత ఇతి || తతోనివేదనానంతరం - ఇంద్రజితంసూత ఇతీంద్ర

జిహ్వాః రావణః-సూతే-సత్సూద్విషే త్యాదినా॥పా॥ ౩॥౨॥ ౬౦ ॥ క్షిప్-
క్రోధమూఢితః క్రోధాంధస్త్వ-మారుతేహ-సూమతః - వినాశాయ
వధాయ-కింకుర్వంతితికింకరాభ్యత్యాః-దివావిభత్యాదినా॥పా॥ ౩॥౨॥
౨౦॥కరోతేష్టః-తేషాంకింకరాణాంఅష్టాదశదశకాఃపరిమాణమేషామశీ
తింతశీతీసంఖ్యాకాని-పక్ష్యాదిసూత్రైష్టదశశబ్దస్యాశీతివాభవతీతిప్ర
త్యయనిపాతనాత్సాధుః॥ని ॥ వింశత్యాద్యాస్సదైకత్వేసంఖ్యాస్సంఖ్యేయ
సంఖ్యయోరిత్యమరః- సహస్రాణిసమాదిశత్సమాదిష్టవా॥ ... *

మూ, ౪ { శక్త్యప్తిపరిఘప్రాసగదాముద్గరపాణయః॥వ్యా
ప్నవానాదిశఃప్రాపుర్యసంద్యప్తివిషోపమాః॥ }

౪॥శక్తీతి॥శక్త్యాదయఃప్రహరణవిశేషాఃపాణాయేషాంతేతథోక్తాః-
ప్రహరణాథైశ్శక్యఃపరైస్తాసప్రమ్యాభవతః॥పా॥౨॥౨॥ ౩౬॥౨॥ ఇతిన
ప్రమ్యాఃపరనిపాతః-దృష్టేవిషంయస్యతేన సప-విశేషేణోపమాసాదృ
శ్యంయేషాంతేతదుపమాఃతద్వద్వప్త్యేవపరప్రాణహరిణస్తైరావణకిం
కరాదిశోవ్యాప్నవానాఃవ్యాప్నవంతః-వసంప్రాప్తుః ॥ ..... *

మూ, ౫ { దధ్వాసమేఘవచ్చీచుమాదాయపరిఘంకఃకినేదు
దీప్తాయధాస్తైపితటిత్వంతఇవాంబుదాః॥ }

౫॥ దధ్వానేతి॥ తదాకపిహ-సూమాకభీమంపరిఘమగ-శమాదా
య॥ని॥పరిఘాగ-శదండయోరితివిశ్వః-మేఘవచ్చైఘనతుల్యం దధ్వాసజ
గజ-దీప్తాయధాస్తైకింకరాఅపితటిత్వంతోవిద్యుత్వంతోమ్బుదాఃమే
ఘాఇవనెదుజగజః - ఉపమాలంకారః॥ ... *

మూ, ౬ { కపినామ్మృధిధీరేణసమగంసతరాక్షసాః॥వర్షా
సూద్ధతతోయాఘాస్సముద్రేణేవసింధవః॥ ... }

౬॥ కపినేతి॥ అథరాక్షసాలంభోధిధీరేణ తద్వద్గరవగాహేనకపి
నాహసూమతావమా-సుప్రావృషిఉద్ధతతోయాఘాః ఉద్రికజలప్రవా
హస్సింధవానద్యస్సముద్రేణేవసమగంసతసంగతాః - సంపూర్వాద్గమే
లు-జి-సమోగమ్యచ్ఛీత్యాదినా॥పా॥ ౧॥ ౩॥౨౯॥ ఇతితజ్జిచ్ఛేన్సిచ్ఛీ

అథ (భక్తికావ్యేన వ్యాఖ్యానైః సీచివృద్ధ్యధికారకాండే)

ఉపమాలంకారః॥

మూ, ౭ { లాంగూలముద్ధతంధూన్వస్తుద్భృత్యపరిఘంగురుమ్! }
 తస్మాతోరణమారుహ్య పూర్వం నప్రజహరసః॥...

౭॥ లాంగూలమితి॥ సహనూమాః ఉద్ధతముత్తైః ప్తం లాంగూలం వాలభీం
 ధూన్వంశ్చాలయన్ గురుం పరిఘమగ్రే ముద్భృత్యోద్యమ్యతోరణమారు
 హ్యతస్మా - స్వయం పూర్వం నప్రజహరవీర ధర్మత్వాన్నాయుధ్యమా
 నమితినిషేధాచ్చేతిభావః॥ ... .. *

—*అథ సీచివృద్ధ్యధికారః—*

మూ, ౮ { అక్షరిమన్యరాంభాంసితస్త్రిన్త్రువయోధరాంస }
 చాహ్వలీన్నచావ్రజీత్తానంకపిమహీధరః ॥ *

౮॥ అక్షరిమితి॥ రక్షంస్యోపవయోధరాం మేఘాస్తస్త్రిన్-పిమహీ
 ధరేకరానేవాంభాంసి అక్షరిమః పవృషుచిత్త్యథః - తురతిరయంసక
 ర్మకోఽపిధవతి॥ తేషు తురత్సుబహుధామదవారిధారా ఇత్యాదిప్రయో
 గదర్శనాత్-కపిరేవమహీధరోఽద్రీనాః హ్వలీత్ నచచాల-హ్వలచలనే
 ఉభయత్రాపి అతోహలాదేలః ఘూః॥ పా॥ ౭॥ ౧॥ ౭॥ ఇతివికల్పేపాప్రై
 అతోలాంతస్య॥ పా॥ ౭॥ ౧॥ ౧॥ ఇతినిత్యం సీచివృద్ధిః-త్రాసంభయంచ
 నావ్రాజీన్నా గమత్-పూర్వవద్వికల్పావవాదేన-వదప్రజేత్యాదినా॥ పా॥
 ౭॥ ౧॥ ౩॥ నిత్యం వృద్ధిః-రూపకాలంకారః-అచలనాదిసాధకసద్భావాత్ *

మూ, ౯ { అవాదీత్తివృత్తత్యైచ్చేప్రాదేవీత్పరిఘంకపిః తథా }
 యథారణేపాణౌ బహూనామగ్రహీద్విషామ్ }

౯॥ అవాదీతి ॥ కపిహానూమాః హేమూఖాః స్తివృత్తత్యయా
 స్యథేత్యుచ్చైరవాదీత్-వదప్రజేత్యాదినా॥ పా॥ ౭॥ ౧॥ ౩॥ నిత్యం వృద్ధిః-పరి
 ఘంపరిఘేన-దివఃకమఃచ॥ పా॥ ౧॥ ౪॥ ౩॥ ఇతివైకల్పికిసాధకతమన్యక
 ర్మసంజ్ఞా-తథాతేనప్రకారేణ ప్రాదేవీత్ విజిగీషితవాః-ప్రహృతనా
 నిత్యర్థః-దీప్యతేలుః-నేటి॥ పా॥ ౭॥ ౧॥ ౪॥ ఇతివృద్ధిప్రతిషేధః-యథాయో

నప్రకారేణబహూనాంద్విషాంప్రాణానగ్రహీత్ స్వయంగృహీతవాక్
పరిఘేణైవబహూనిజహనేత్యథః - గ్రహేలుఃశి-హ్మ్యంతతుణేత్యాది
నా॥పా॥౨॥౧॥౫॥వృద్ధిప్రతిషేధః॥ ..... *

మూ, ౧౦ { వ్రణైరవమిషూరక్తం దెహైఃప్రాణైర్హవిషుర్భవమ్ | ది }
{ శఃప్రాణైఃవిషుశ్చన్యాయాతుధానా భవద్భియః॥ }

౯॥ వ్రణైరితి ॥ యాతుధానాః కేచిద్రాత్రసాఃవ్రణైఃప్రహరమా
గ్రైఃరక్తంరుధిరంతవమిషుర్భవంతిస్త-వమెలుఃశి-హ్మ్యంతత్యాదినా॥
పా॥౨॥౧॥౫॥ ఇతివృద్ధిప్రతిషేధః - దెహైఃప్రాణైఃవిషుశ్చన్యాయాతు
విషురాచ్ఛాదయః - మమృరిత్యథః - అన్యేభవద్భియోజాయమానభయా
స్సంతఃదిశఃప్రాణైఃవిషురాచ్ఛాదయఃపలాయితాఇత్యథః - విభాషో
ణాః॥పా॥ ౧॥౧॥౩॥ఇతిదాదెరజిత్వపక్షే-ఉణాఃతేర్విభాషా॥ పా॥
౨॥౧॥౬॥ఇతివిభాషావృద్ధిప్రతిషేధాదేకత్రసిచివృద్ధిస్యత్రగుణ-ఉభయ
త్రాద్వృద్ధిసహితావృద్ధిః॥ ..... *

మూ, ౧౧ { అరాణిషుస్యతోత్సాహాభిన్నదేహఃప్రియాస
{ వఃకపేరత్రసిషునాదాదజ్ఞాస్సింహధ్వనెరివ॥ }

౧౧॥ అరాణిషురితి॥ ప్రియాసవఃప్రియప్రాణాఃకేచిద్భిన్నదేహః
అతవచ్యతోత్సాహానష్టోత్సాహాస్సంతఃఅరాణిషుః కేవలమాక్రందక
కించకపేనాదాత్సింహానాదాదజ్ఞాస్సింహధ్వనెస్సింహఘోషాదివ
అత్రసిషురభైః-ఉభయత్రాపి-అతహాలాదలఃఖాః॥ పా॥౨॥౧॥
౨॥ఇతివైకల్పికౌవృద్ధితదభావా॥ ... .. *

— అథేట్వైతిషేధాధికారః—

మూ, ౧౨ { మాయానామిశ్వరాస్తైవిశస్త్రహస్తారభైఃకపిమ్ | ప్ర
{ త్యావవృత్తిరేహంతంహంతవ్యామారుతైఃపునః॥ }

౧౨॥మాయానామితి ॥ అథమాయానాంకపటానామిశ్వరాఃప్రభ-
వః-స్థైర్యభాసేత్యాదినా॥ పా॥౩॥౧॥౨॥౫॥ఈశేర్వరచి నెద్వశిక్వతి॥పా॥
౨॥౧॥౮॥ఇతిప్రతిషేధః - శస్త్రహస్తాశ్చస్త్రపాణయఃమారుతైః

౧౯౨ భట్టికావ్యసహ్యాఖ్యానైః ఇట్పుత్రిషే ధాధికారకాండే)

సూమతోహంతవ్యాఃవధ్యాః-కృత్యానాంకతఃరివా॥ పా॥౨॥౩॥౧॥ఇ
తికతఃరిపక్షీ-ఏకాచఉపదేశేనుదాత్రాత్ ॥ పా॥౨॥౧॥౧॥ ఇతిహంతెరి
ట్పుత్రిషేధః తేరాక్షసాః రథైస్సాధనైః కపింమారుతింహంతుంపునఃప్ర
త్యావవృత్తిరేభూయఃప్రతినివృత్తాః-దామ్నిశసేత్యాదినా-పా॥౩॥౧॥
౧౦౨॥శసేష్టస్రిశస్త్రం-హసిమృజిత్యాదినా॥ఉ॥౩॥౧॥హసేరాణిదిక
తస్సత్త్యయేహస్తః-హనికుషీత్యాదినా॥ఉ॥౧॥౧॥క్షస్త్రేత్యయేరథః-తితు
త్రేత్యాదినా॥పా॥౨॥ ౨౧౯॥సర్వత్రేట్పుత్రిషేధః॥ ...

మూ, ౧౩ { తాంశ్చైతవ్యాఃక్షీతౌశ్రిత్యావనరస్తోరణంయుతాత్ |
జఘానాధూయపరిఘంవిజిఘ్నూత్సమాగతాత్ ॥ ... }

౧౩॥ తానితి ॥ వానరోహనూమాఃక్షీయంతినివసంత్యస్యామితిక్షీ
తిఃక్షోణిః-స్త్రియాంక్షీ-తితుత్రేత్యాదినా॥పా॥౨॥౧॥౧॥ఇట్పుత్రిషే
ధః-తస్యాంచేతవ్యాఃచేతుమహాత్హత్వారాశీకతఃవ్యానిత్యధః-చి
నాతేప్రవ్యః-ఏకాచఉపదేశేనుదాత్రాత్ ॥ పా॥౨॥౧॥౧॥ ఇతిట్పుత్రిషే
ధః-యుతానైకార్థఃతేయామిధస్సంగతాత్ - యాతేకతఃరిక్తఃవిజిఘ్న
తస్యాగ్రహీతుమిచ్ఛాత్ - విరురుహ్నాగ్రహేస్సన్నంతాదుప్రత్య
యః-రుదవిచేత్యాదినా॥పా॥౧॥౧॥౧॥ససఃకిత్వాత్సంప్రసారణాదికార్యం
సనిగ్రహగుహౌశ్చ ॥ పా॥౨॥౧॥౧॥ఇతిట్పుత్రిషేధఃసమాగతాన్యయు
తస్యాప్రాప్తాంస్తానాశ్రితసాః-తోరణంశ్రిత్యాటిశీత్య-శ్చ్యక్తిఃకితి॥
పా॥౨॥౧॥౧॥ఇతిట్పుత్రిషేధః - యుచానిత్యకడదాహరణంపరిఘమా
ధూయపరిభ్రామ్యజఘాన॥ ... *
...

మూ, ౧౪ { సంజుఘ్నువతయూంషితతఃప్రతిరురూపవః|రా
వణాంతికమాజగ్మహాతశేషానిశాచరాః॥... }

౧౪॥ సమితి ॥ తతోవధానంతరంహతేషుశేషాశ్శిష్టాఃనిశాచరాః
యూంషితానిసంజుఘ్నువత్సంగూహీతుంసంగోవ్రమిచ్ఛవస్సంతః-
గుహేస్సన్నంతాదుప్రత్యయః-సనిగ్రహగుహౌశ్చ ॥ పా॥౨॥౧॥౧॥
ఇతిట్పుత్రిషేధః - ప్రతిరురూపవఃప్రతిరవితుంప్రత్యాఖ్యాతుమిచ్ఛవః-

కాతేస్సంన్నంతాదుప్రత్యయః-సనిగ్రహగుణాశ్చ | పా||౨||౨||౧౨||ఇ
తిచకారాదుగంతసముచ్చయనాదిట్పరిషేధః- రావణాంతికమాజన్తుః||

మూ,౧౫ { ఏకేనబహవశ్శూరాస్సావిషా-రాః ప్రమత్తవత్ | }
{ వైముఖ్యంచకృమత్త్యచ్చైరూచుదశముఖాంతికే || }

౧౫|| ఎకేనేతి||ఎకేనకపినానుయైస-బహవశ్శూరాఃసావిషా-రాః
సాత్త్యైశ్శూఘవయం ప్రమత్తవత్ప్రమత్తైస్తుల్యం-వైముఖ్యంయద్ధపరాక్ర
మంచకృమతికాఽక్షు-కరోతేతి-చిమసోమాదేశః-కా)దినియమాదిడభా
వః-అత్రరాక్షసానాం చిత్తవిశేషాత్సప్తవ్యాపారేపివ్యామోహాత్పురో
క్షతాసమస్తీత్యుత్తమపురుషేపిసత్తతి - అతఎవోత్తమపురుషవిషయేపిచి
త్తవ్యాశేపాత్పరోక్షతాసంభవత్యైచేతికాశికా - ఇతిదశముఖాంతికే
ఉచ్చైరూచుః|| ... .. *

మూ,౧౬ { మాంసోపభోగసంశూనానుద్విగ్నాంస్తానవైత్యసః | }
{ ఉద్వృత్తనయనోమిన్నాన్తంత్రిణఃస్వాక్వ్యసజ్జయత్ || }

౧౬ || మాంసేతి || సఃరావణఃతాక్రాక్షసానుద్విగ్నాన్భీతానవై
త్యజ్ఞాత్వా-ఉద్వృత్తనయనఃకో)ధాత్పులిరితాషీతారకస్థ-యప్యవి
భాషా||పా||౨||౨||౧౫||ఇతివృత్తిర్నిష్ఠాయామిదాగమాభావః-మాంసో
పభోగన మాంసంభక్షణేనసంశూనాన్సమ్యక్సీనాన్ శ్వయతేకతేరి
క్షః-ఓదితశ్చ||పా||౧||౨||౪||ఇతిస్థానత్వం-యజాదిత్వాత్సంప్రసార
ణే-సంప్రసారణాచ్చ||పా||౬||౧||౧౦||ఇతిపూర్వరూపత్వం-హలః||
పా||౬||౪||౨||ఇతిచీఘ్రః-శీర్షదితోనిష్ఠాయాం|| పా||౨||౨||౧౪|| ఇతీడభా
వః-ఏవమద్విగ్నైఃపినిష్ఠానత్యైశ్చట్పరిషేధఃమిన్నాన్సన్నిధాన్మాంసాహః
రమస్యగాతా)నిత్యభః - ఇమిదాస్సహనఇత్యస్తాత్క-తేరిక్షః-ర
దాభ్యామిత్యాదినా||పా||౧||౨||౪||నిష్ఠానత్వం - ఆదితశ్చ||పా||౨||౨||
౧౬||ఇతిట్పరిషేధః-స్వాన్తంత్రిణస్సచివాన్వ్యసజ్జయత్ || *

మూ,౧౭ { ప్రమేదితాస్సపుత్రాస్తైసుస్వాంతాబాధవిక్రమాః | }
{ అఙ్గుష్ఠనాదానిరగుఃఫాంటచిత్రాస్త్రపాణయః || }

అక్షర (భట్టికావ్యేశనవ్యాఖ్యానేశ్చట్పతిమేధాధికారకాండే.)

౧౭ || ప్రమేదితాశ్చితి || ప్రాగేవమిన్నా అపిత తా-లోచితాన్న పా
 నైఃపునఃప)కషేణమేదితుం ప్రవృత్తాః ప్రమేదితాః ప్రస్నిగ్ధగాతా
 ఇత్యథః-ఆదికమకాశ క్షంక ర్థరిచ || పా || ౩ || ౩ || ౭ || ఇతి క్షః-విభాషాభా
 వాదికమ-తో || పా || ౭ || ౨ || ౧౭ || ఇతినిమేధవికల్పాదిదాగమఃసుస్వాంతా
 స్సుమరోత్సాహేనశోభనచిత్తాః - అమిప్తనాదాఃవాగ్ని త్వాద్విస్పష్టవాచః-
 బాధవికృమాః భృశపారుషాః ఘంటనానాయాసకృతేనరంజకద్రవ్య
 విశేషబచిత్రాణ్యస్తా)ణిపాణిషుయేషాంతతథోక్తాః || ని | అనాయాసకృ
 తంపాంఠమిత్యమరః-తేమంక్రిణస్సపుర్రాఃనిరగునికగతాః-తుభ్యస్వాం
 తెల్లాదినా || పా || ౭ || ౨ || ౧౮ || నిపాతనాత్ స్వాంతాదీనానిష్ఠాంతానామ
 నిత్యైవదికాగ్యంసిద్ధం ||

..... *

మూ, ౧౮ { రాక దృష్టావతిదృఢాక దృష్టాక ప్రాప్తాక పరివృథా }
 { జ్ఞయాకష్టంవినిర్దతఃకూ)రాక శస్త్రఘృష్టక రాక కపిః || }
 అ || అథయుగ్దేనాహ || తానిల్లాదినా || దృష్టోవియాతః-ధృషిశసీవైయాత్యే ||
 పా || ౭ || ౨ || ౧౯ || ఇతిధృషేర్నిస్తాయమిట్ప)తిమేధః- కపిహకనూమానతి
 దృఢానతిబలిష్ఠాస్పరిపృథస్యప్రభోః రావణస్య ఆజ్ఞయా ప్రాప్తాక - దృఢ
 స్థూలబలయోః || పా || ౭ || ౨ || ౨౦ || ప)భాపరివృథః || పా || ౭ || ౨ || ౨౧ || ఇ
 తిచనిపాతనాదుభయప్రానిత్వం-కష్టంకృచ)యథాభవతి తథా- విన
 దకలోగజికతః-కృచ)గహసయోఃకషః || పా || ౭ || ౨ || ౨౨ || ఇతికషేనిక
 ప్తాఃఘామిడభావః - కూ)రాకహింసాక శస్త్రైశ్శస్త్రఘృష్టకై
 ఘృష్టక రాక శస్త్రాయమానపాణీక - ముషిరవిశబ్దనఇతిఘృష్టకైశ్చబ్దనా
 తస్యేభిపా)యావిషు-రణాదన్యత్రశబ్దనమాత్రేనిష్ఠాయామిట్ప)తిమే
 ధః-తాన్ప్రాశ్నసాక దృష్టావతిక దదిత్పుత్తరేణసంబంధః ||

మూ, ౧౯ { అన్యథాగిరికూటాభానభ్యణాక నాదిక దద్దు)తమ్ | }
 { వృత్తశస్త్రోమహారంభానదాంతాంస్త్రిదశైరపి || }

౧౯ || అన్యథాశ్చితి || నితరామదితోన్యథాస్సనధవతీత్యన్యథాస్సన్
 యంపరైరహింసితః అదకహింసాయామితి ధాతోనికప్తా- అదేశస్సం

నివిభ్యః॥పా॥౧॥౨౪॥ఇతిప్రతిషేధః-రదాభ్యామిత్యాదినా॥౧॥ ౨ ॥
 ౪౨॥నిష్ఠానత్వేనత్వం-వృత్తస్తోత్రీధీతాస్త్రవేదః-తెరధ్యయనవృత్తం॥
 పా॥౧॥౨॥ ౨౬॥ఇతివృత్త్యంతాన్నిష్ఠాయామిడభావణిలోపయోనిః
 పాతః-సహసూమా౯అభ్యర్థాసవిదూరా౯-అభ్యర్థవిదూరా౯॥పా॥౧॥
 ౨౭॥ఇతినిష్ఠాయామావిదూర్యాభ్యర్థితప్రతిషేధః-తేషాంస్వర్ణవత్-మహా
 రంభాన్తమోద్యోగాంస్త్రీదశైశ్చైశ్చదాంతానదమితా౯-వాదాం
 తేత్యాదినా॥పా॥౧॥౨౭॥ దమిణ్యంసంతాన్నిష్ఠాయామిడభావణిలో
 పనిపాతః-గిరికూటాభాన్వగ్వత శిఖరోపమాంస్తాన్రాక్షసా౯దుత్తం
 శీఘ్రమాదిదదవధీత్-అచేహింసాధాన్త్యైచక్ష ॥ ... *

మూ, ౨౦ { దమితారిఃప్రశాంతోజానాదాపూరితదిబ్బుఖః |
 జఘానరుషితోరుష్టాంస్త్రవీరతస్తూర్ణమాగతా౯ ॥ }

౨౦॥దమితారిః॥దమితారిఃశిషీతారిఃప్రశాంతోజాఃప్రశమితారి
 బలిః-ప్రశాంతోజైఃఇతిపాతాంతరంగాదేనసింహనాన౯సతపూరితానిది
 బ్బుఖానియేనసః-రుషితంకృద్ధస్సహసూమా సుప్రహస్ను-ధ్ధాంస్తూణః
 మాగతాన్తంత్రిణస్త్రవీరతస్త్రవారావాన్తఘాన-దమితమిపూరితాంఽన్యంతా
 నాం-వాదాంతేత్యాదినా॥౧॥౨౮॥ నిష్ఠాయాంవికల్పేనెట్ప్రతిషేధని
 పాతనాదుభయరూపతా-రుష్యమత్పరసంఘమాస్వనాం ॥ పా॥ ౧॥౨౮॥
 ౨౯॥ఇతివికల్పాదుప్రేరభయరూపతా ॥ ... *

మూ, ౨౧ { తేషాంవిహస్యమానానాంసంఘష్టైఃకర్ణభేదిభిః |
 అఘాదభ్యమితత్రాసమాస్వాంతకకుభంజగత్ ॥ }

౨౧॥తేషామితి॥ విహస్యమానానాంప్రహ్రియమాణానాంతేషాం
 రాక్షసానాంసంబంధిభిః కణఃభేదిభిఃకణవిదారిభిః సంఘష్టైఃసంఘ
 షితైరాక్రందనైరిత్యథః - జగత్అభ్యమితత్రాసం పాశ్చభయంఆ
 స్వాంతాః-ఆస్వానితాఃప్రతిధ్వనితాః కకుభోయస్యతచ్ఛాభూత్-అ
 చ్చృత్యస్వపూర్వాత్సామలోమ్నః॥పా॥౫॥౪॥౧॥ ఇత్యత్రాజితయో
 గవిభాగాత్పత్తనాభావిత్యమాసాంతః-రుష్యమత్పర సంఘమాస్వనాం॥

పా॥ ౧॥౨౧॥ ఇతిట్పరితేషేధవికల్పాత్సంఘస్థాదిమా భయరూపతానం
పూర్వస్యఘోషేరవిశదై నేపివరత్వాద్వికల్పవస్వనతేరనువస్యప్రాత్-తుభి
స్వాంతేత్యాదినా॥ ౧॥౨౧౧॥ ఇతినిపాతనాస్తనసి నిత్యమనిత్యై-అజువస్య
ప్రస్థాయంవికల్పః॥ ... .. *

మూ, ౨౨ { భయసంహృష్టరొమాణస్తతస్తైవచితత్విషః | తు }
{ జేనక్షేణవిక్రాంతాః కపినా నెషతత్తుయమ్ ॥ ... }

౨౧॥ భయేతి ॥ తతస్తా సానంతరం-భయేనసంహృష్టరొమాణఃపు
ళకితాంగాఃసాక్షికానాంసర్వరససాధారణత్వాచ్ఛయేపిరోమహాషణః -
హృషేలోమను॥ పా॥ ౧॥౨౧॥౨౧॥ ఇతివికల్పాదనిత్వం-అవచితత్విషోవ
చాయితత్విషోనష్టతేజసిత్యర్థః-అవచితత్వం॥ పా॥ ౧॥౨౧॥౩౦ ఇతినిపాతనా
చ్చాయతేనాప్తాయాంవికల్పాదనిత్వంచాయస్మిభావశ్చ-క్షేణవిక్రాంతా
నష్టపరాక్రమాస్తైస్సప్రత్రామంతిణః.కపినాహనూమతాతుజేనత్తుయం
నాశంతనెషతనీతాః-నయతేకమణిలుజీబిణ్యదిడభావవక్షేణైస్సిచిగుణః
ఝస్యాదాదేశః॥... ..

మూ, ౨౩ { హత్వారక్షాంసిలవితుమక్రమీన్దారితఃపునః | అ }
{ శోకవనికామెవనిగృహీతారిశానసః ॥ ..... *

౨౩॥ హత్వేతి॥ మారుతిహానూమానాక్షాంసిహత్వా-నిగృహీతారి
శాసనోనిరస్తరావణాజ్ఞస్సక్గ్రహాలిటిర్ఘ్నః॥ పా॥ ౧॥౨౧॥౩౧ ఇతిదీర్ఘ
శ్చపునరశోకవనికామెవలవితుం-చ్ఛేత్తుం-ఆధా-ధాతుః స్వేడ్వలాజే॥ పా॥
౧॥౨౧॥౩౨॥ ఇతిదాగమః-అక్రమీద్దతత్యర్థః॥ క్రమేణ-స్మక్రమో
రనాత్తనెవదనిమిత్రై॥ పా॥ ౧॥౨౧॥౩౩ ఇతిత్-ప్రత్యంతేత్యాదినా॥ పా॥ ౧॥
౨౧॥౩౪॥ సిచివృద్ధిప్రతేషేధః॥ ... .. *

మూ, ౨౪ { ఆవరీతుమివాకాశంవరీతుంవీనివోత్థితమ్ | వనంప }
{ భంజనసుతోనాదయిప్తవిగాశయ ॥ ..... *

౨౪॥ ఆవరీతుమితి॥ పభంజనసుతోనాయునందనః ఆకాశమావరీతు

మాచ్యూదయతుమివపిఁ పతత్రీఁ || ౧ || వివిక్త-రపతత్రీణ ఇత్యమరః-వరీ
తుంగ్రహీతుమివచెత్సుభయత్రఫలాప్రేతా-వ్యూతోవా || పా || ౨ || ౩౮
ఇతివృత్ వృణోరిటోదీఘకవికల్పః - ఉత్థితముచ్చితంవనంవినాశయన్ని
మూలయన్నాదయిష్టనదయామాస-నిదయంబభంజెత్యథః - దయతే
లుకజితజిసిచీట్ || ... .. ✽

మూ, ౨౫ { పరిషీష్టశివంషీ పృష్టైథిల్యాః కల్పశాఖినః | ప్రావా }
{ రిషురివత్తోణీంషీప్తాప్తాస్సమంతతః || ..... }

పరిషీష్టైతి || కల్పశాఖినః కల్పవృక్షాః కీప్యన్తు తాపట్వస్యకం
ప్రతిప్రేరయ - ఊపేదైవాదికాల్లటశ్చత్రాదేశః - మైథిల్యాః శివంక
ల్యాణం పరిషీష్టతేభ్యస్తీతాకల్యాణం వరం వృణోత్వేత్యథః - అత్రాతివ
భూతాథే వృతవానితివక్తవ్యే భవిష్యత్ ప్రచారాదాశీః ప్రయోగః - వృ
ణోతేరాశీలిః జిత్రాత్వత్రజీసీయుట్ - లిజ్నిచోరాత్మనైవదేషు || పా || ౨ ||
౨ || ౪ || ఇతివికల్పాదిట్ - నలిజి || పా || ౨ || ౩౯ || ఇతిదీఘప్రతిషేధః - సుట్ట
థోః || పా || ౩ || ౪ || ౧౦ || ఇతిసుట్ - షత్వష్టత్వై - కించసమంతతః కీప్తావృక్షాః
కల్పశాఖినః తోణీంభూమిం - ప్రావారిషురివప్రావృతాముత్తరాసంగవ
తీమివచక్రిరిత్యుప్రేతార్థః || ౧ || ద్వోప్రావారోత్తరాసంగావిత్యమరః - వృ
ణోతేర్లుజిసిచివృద్ధిః - ఉదాత్రత్వాద్వలాదీట్ - వ్యూతోవా || పా || ౨ || ౪ || ౩౮
ఇతిదీఘప్రాప్తైసీచివపరస్త్వపదేషు || పా || ౨ || ౪ || ౪౦ || ఇతిప్రతిషేధః ||

మూ, ౨౬ { సంపుపూర్వస్వమాకూతమాజ్ఞాంవివరిషుర్ధ్వ }
{ తప్ | అవరిష్టాక్షమక్షమ్యంకః పంహస్తుందశాననః || }

౨౬ || సమితి || అథదశాననః స్వమాకూతంవిషాదలింగమింగితంసం
పుపూర్వస్వంవరీతుమాచ్యూదయతుమిచ్చుః - అజ్ఞాంశానకత్వంవివరిషు
ర్ధ్వవరితుం ప్రకటయితుమిచ్చుస్త్ - ఉభయత్రవృణోతేస్సంస్తంతాదుప్ర
త్యయః - ఇట్టనివా || పా || ౨ || ౪ || ౧ || ఇతిట్టత్వై గుణోరపరః అనిట్టత్వై - ఉదా
ప్రపూర్వస్త్ || పా || ౨ || ౧ || ౧౦ || ఇతిఉకారోరపరః - ఇకోర్ధుత్ || పా || ౧ || ౨ ||
౨ || ఇతిసంజిత్రాన్మగుణః కపిహనుమంతంహంతుమక్షమగ్నంతుమశ్చ

శృంశసహ్యవిక్రమమిత్యర్థః-పారదువధాత్ || పా||౩||౧||౯౦|| ఇతియత్ప్రత్య
 యః-అతుమతుకుమారం ద్రుతంక్షిప్రం-అవరిష్టవృతవాన్ నియుక్తవానిత్య
 ర్థః-వృణోలుజికత్త్రాభిప్రాయతజీ-లిజ్జిచోరాత్తనెపదేష|| పా|| ౩|| ౧||
 ౪౦|| ఇతి|| ... ..

మూ, ౨౭ { ఊచెసంవరిషీష్టా స్వంగచ్ఛత్రోః పరాక్రమమ్ | }
 { హ్వష్టిష్టాయుధిమాయాభిస్సవరితాశ్శత్రుసమ్ముఖమ్ }

ఊచఇతి || హేవత్సత్వంగచ్ఛ-శత్రోః పరాక్రమంసంవరిషీ
 ష్టాఃసంవృణవ్యతిరసురుపైత్యర్థః-వృణస్సంపూర్వాదాశీలిజీధా
 సి-లిజ్జిచోరాత్తనెపదేష|| పా|| ౩|| ౧|| ౪౦|| ఇతివికల్పాద్విత్-శత్రుసంముఖం
 శత్రుసమతుంస్వరితాత్వేభి తాడవతాపయితావాన్-స్పృశబ్దోపతాప
 యోరిత్యస్తాత్త్వ-స్వరతిసూతీత్యాదినా|| పా|| ౩|| ౧|| ౪౧|| వికల్పాద్విలాదీ
 త్-యుధిమాయాభిః హ్వష్టిష్టాః కుటిలచారీభవ - హ్వకౌటిల్యఇత్య
 స్తాదాశీలిజీ-ముతశ్చసంయోగాదే|| పా|| ౩|| ౧|| ౪౩|| ఇతిపాక్షికఇడ
 భావః-ఉచ్ఛ|| పా|| ౧|| ౧|| ౧౧|| ఇతిలిజ్జిచోఃకీర్త్యాన్నగుణః|| .. ...*

మూ, ౨౮ { ద్రుతంసంస్వరిషీష్టాశ్చనిర్భయః ప్రథనోత్తమ | స }
 { మాయానామగాతోతాకపెవిధవితుంద్యుతిమ్ }

ద్రుతమితి || కించప్రథనోత్తమమహారణే-నిభయస్సద్రు
 తంసంస్వరిషీష్టాశ్చసమ్యక్ శబ్దాయస్వచ స్వరతెరాశీలిజీ-సమోగమ్య
 చ్చీత్యాదినా|| పా|| ౧|| ౩|| ౨౯|| తజ్-స్వరతిసూతీత్యాదినా|| పా|| ౩|| ౧|| ౪౪||
 వికల్పాద్విత్-ఇత్యుచ ఇతిసంబంధః- అథమాయానాంసోతాప్రసవితా-
 సూతెస్సయతెర్వాత్-సోతుఃకపెద్యుతిం తేజోవిధవితుంవిచాలయి
 తుమవనెతుమగాదతః-స్వరతిసూతీత్యాదినా|| పా|| ౩|| ౧|| ౪౪|| సూధూఞా
 వికల్పాద్విత్తదభావా|| ... .. *

మూ, ౨౯ { విగాధాలంపనస్యాసౌశత్రుజాంగాహితాకః | }
 { అతుంరధితుమారెభరద్ధాలంకానివాసినామ్ || }

విగాధేతి|| వనస్యాలంవిగాధావిలాడయితా - శత్రుజాంశ

గాహితా - ఉభయత) గాహే స్తృచి-ఊదిత్వాదిద్వికల్పాదిదభావపక్షేభ
త్వాదికార్యం-లంకానివాసినాంరక్షసాం-రద్ధాహింసితా - రధహింసా
యాంతృచి-రధాదిభ్యశ్చ॥పా॥౧॥౨౫॥ ఇతివికల్పాదనిష్పక్షేయుషస్తథో
రిత్యాదినా॥పా ౮॥ ౨॥౧॥తస్యధత్వం-అసౌకపిఃహనూమాన్ అక్షంరధి
తుంహింసితుంరధస్తుమునివక్షేఇట్-ఆరెభేఆరబ్ధవాన్ ॥ ... *

మూ, 30 { నిష్కోషితవ్యాన్నిష్కోష్టం ప్రాణాన్దశముఖాత్తజాత్ }
ఆదాయవరిఘ స్తస్థావనాన్నిఘ-షితదుఃపిః॥ ... *

30॥ నిరితి॥వనాన్నిఘ-షితదు॥మోనిమ్నృప్తవృక్షఃకపిః - ఇణ్ణిస్తా
యాం॥పా॥౧॥౨౬॥ ఇతికుషేనిఃస్తాయాంనిత్యమిట్ . దశముఖాత్త
జాత్ అక్షాన్నిఘ-షితవ్యాన్ నిమ్న-ప్రవ్యానాప్రాణాన్నిఘ-ప్రప్తం
మ్న-ప్రప్తం-నిరఃకుషః॥పా॥౨॥ ౨॥ ౨౬ ॥ ఇతిద్వికల్పః-పరిఘమాదాయ
స్థాస్థితవాన్ ॥ ... .. *

మూ, 30 { ఏష్టారమేషితాసంఖ్యేసోధారంసహితాభృతమ్రెష్టా }
రంరెషితుంవ్యాస్యద్రోష్టాక్షశ్చ స్త్రీసంహతీః॥ *

30॥ ఏష్టారమితి॥ ఏషితాప్రతిభటాన్వేషణశీలః-సంఖ్యేయధైభృతంస
హితావిమదఃసహః-దోష్టారోషణశీలాత్తుస్తాదృశమేష్టారం సోధారం
రెష్టారంహింసితారంహనూమంతం-రెషితుంశస్త్రీసంహతీవ్యాన్స్యత్-
షీప్తవాన్-విఘ్నార్వాదస్యతెర్లుచ్యాఽప్సద్ధీ - ఏష్టారమిత్యాదాసర్వత)తా
చ్చీత్యత్యక్-తీవసహేత్యాదినా॥పా॥౧॥౨౭॥సర్వత్రేద్వికల్పః॥ *

మూ, 30 { శస్త్రైరిదిఃదేవిమంసంఖ్యేదుద్యామఃపరిఘంకపిః | య }
శాంస్యదిఃధిమఃకీర్తిమిత్సంవృక్షైరతాడయత్॥ }

శస్త్రైరితి॥సంఖ్యేయధైశస్త్రైరిదిఃదేవిమంసంఖ్యేదుద్యామఃపరిఘంకపిః
భః - కీర్తిమిత్సంవృక్షైరతాడయత్॥యతుంవర్ధయతుమిచ్ఛు-అంతభావి
తణిజథో-యంసిదేశః-అస్యధానకమకత్వాయాగాత్-ఈదృశమక్షం
కపిస్త్వయమపిపరిఘందుద్యామఃపరిఘేణదిదేవిమఃదివఃకమః చ॥పా॥౧॥
౨౮॥ఇతివక్షేకమకసంజ్ఞ-తధాయశాంస్యదిఃధిమస్త్వ - ఈత్సవ

ద్విగ్రహాథా-వృత్తైరతాడయత్ స్థితేపరిఘశీయచ్చిరంవృత్తతాడనైః
 కి)దేవ్యథాః-అత్ర)దీప్యతేర్వధో తేజస్సన్నంతాదుప్రత్యయసనీవంత
 ధైత్యాదినా॥పా॥౭॥౧॥౪॥ఇద్వికల్పత్వ)త్వేకంద్వైరూప్యం-తత్రేట్టక్షే
 ణవంతస్యదివాలఘావధగుణః-అనిట్టక్షే-హలంతాచ్చ॥పా॥౧॥౧౦॥ఇ
 తిసనఃకిత్వే-భ్వాన్మూడనునాసికేచ॥పా॥౬॥౪॥౧౯॥ఇత్యుడాదేశయణా
 దేశదుద్యామః ఋధశ్చేట్టక్షేలఘావధగుణైరవరై-నదై)త్యాదినా ॥౬॥
 ౧॥ ౩ ॥ ఇతినిషేధాదై)ఫవజితస్యధికబ్రస్యద్విర్వచనైలభ్యాసస్యజత్వేల
 ది-ధిమః అనిట్టక్షే-ఆవజ్ఞబృధామీత్॥పా॥౭॥౪॥౫॥ఇత్యకారస్యరవర
 ఈకారః-తతోద్విర్వచనైలత్ర)లోపాభ్యాసస్య॥పా॥౭॥౪॥౫॥ఇత్యభ్యా
 సలోపేఈత్వః॥ ... .. *

మూ, ౩౩ { భూయస్తంధిపుమాహూయరాజపుత్రందిదంభిమః |
 అహంస్తతస్సమూర్చనాన్సంశీశ్రీమరభూర్ధ్వజమ్ | }

౩౩ ॥ భూయఇతి ॥ భూయస్తాడితోపిపునఃధిపుందభితుంస్తంభయి
 తుమిచ్చుం-దంభుస్తంభఇతిధాతోస్సన్నంతాదుప్రత్యయః-సనీవంతేత్యా
 దినా॥పా॥౭॥౧॥౪॥ వికల్పాదనిట్టక్షే-దవృణచ్చ॥ పా॥౭॥౪॥౫॥ఇతి
 దన్ధైరచఇకారఃపూర్వవదభ్యాసలోపః-హలంతాచ్చ॥ పా ॥ ౧॥౧౦॥
 ఇత్యత్ర)హల్ల)హణస్యజాతివచనత్వాత్సనఃకిత్వే - అనిదితామిత్యాదినా॥
 పా॥౬॥౪॥౧౯॥ఉపధానకారలోపః దకారస్యభవ్యావేధకారః-ఖరిచ ॥
 పా॥౫॥౪॥౫॥ఇతిచ)ద్వైభకారస్యపకారః-తంరాజపుత్రమక్షందిదంభి
 మఃస్వయంస్తంభయితుమిచ్చుం-దంభేరిట్టక్షేరూపం - ఆహూయఅహా
 హతవాన్-హంతెలఃశిహల్పాదిలోపః -తతోఘాతానంతరంసోఽక్షో
 మూర్ధావాన్మూర్ధిఃతోధ్వజంధ్వజస్తంభంసంశీశ్రీమఃసంక్రయిమిచ్చుః
 అథాత్-సంశీ)తఇత్యర్థః-క్రయతేస్సన్నంతాదుప్రత్యయః-క్రయతేస్స
 నివంతేత్యాదినా॥పా॥౭॥౧॥౪॥వికల్పాదనిట్టక్షే-అజ్ఞునగమాంసని॥పా॥
 ౬॥౪॥౧౦॥ఇతిసః॥ ... ..

మూ, ౩౪ { అశ్వస్యోత్పత్తిః తాదాత్మ్యాత్ కౌట్యం చిభ్రోత్సురివతేజసా |
 రుషాచిభ్రోజ్జిమప్రఖ్యంకపింబాజైరవాకిరత్ || }

అశ్వస్యోతి|సోత్పత్తిః తాదాత్మ్యాత్ కౌట్యం చిభ్రోత్సురివతేజసాస్వప్రతాపే
 నలూకాచిభ్రోత్సుంభ్రోష్టుంపక్తుమిచ్చురివదిధత్సురివేతియావత్- ఉత్ప్రే
 యోలంకారః-రుషాచిభ్రోజ్జిమః-పూర్వవద్విగ్రహార్థ- భ్రోష్టుపాక
 ఇతిధాతోస్సన్నంతాదుప్రత్యయః-సనీవంతేత్యాదినా||పా||౭||౨||౪||ఇ
 త్పుత్తే-భ్రోష్టురోపధయోరిత్యాదినా||పా||౭||౪||౭||రమాగమాభావవ
 త్తే సకారస్యస్ఫుత్వజత్వైఉభయాభావవత్సోగ్రిత్యాదినా||పా||౮||౨||
 ౨౯||సలూపఃప్రత్యేత్యాదినా||పా||౮||౨||౩౬||షత్వంషథోఃకస్సి||పా||౮||
 ౨||౪||గ||ఇతికత్వం-ఇత్యై||పా||౮||౩||౫||౭|| ఇతిషత్వేచిభ్రోత్సుఃచిభ్రోజ్జిమః
 దిధత్సురగ్నిస్తత్ప్రఖ్యంతత్- ల్పంకపింబాజైరవాకిరత్ అవకీణవాక్ ||

మూ, ౩౫ { సంయుయామందిశోబాజైరత్సంయుయవిషర్దుమైః |
 కపిర్మాయామివాకాద్విద్యయన్వికృమంరజే || }

౩౫ || సమితి || బాజైదిశఃసంయుయామంసంయువితుంమిశ్రియ
 తుమిచ్చుంయాతేస్సన్నంతాదుప్రత్యయః-సనీవంతేత్యాదినా||పా||౭||౨||
 ౪||౭||అనిట్పుత్తే-అజ్ఞునగమాంసని|| పా||౭||౪||౭||ఇతిదీఘః-అతుం
 దుఃప్రాయాయవిషః- ఇట్పుత్తేగుణావాదేశౌకపిరజేవిక్రమందర్శయన్
 మాయామింద్రజాలమివాకాద్విత్-తథాసాంద్రందుమాన్యవైత్యధః ||

మూ, ౩౬ { వానరంప్రాణంనవిషుశ్చస్తైరత్సవిదిద్యుతేతం |
 ప్రాణంనూషురుపలైస్సవృత్తైరాబభాకపిః || ... }

౩౬ || వారసమితి || అత్సానరంశస్తైఃప్రాణంనవిషురాచ్ఛాద
 యితుమిచ్చుర్విదిద్యుతేవిదిదీపే-ద్యుతిస్సాప్యోస్సంప్రసారణం||పా||౭||౪||
 ౬||౭||ఇత్యభ్యాసస్యసంప్రసారణం-తమత్వముపలైప్వత్తైశ్చ పోర్ణగూ
 షఃప్రాణంవితుమిచ్చుంకపిరాబభౌ - ఇచ్ఛికైరిరామస్సూదితః ఉభ
 యత్రోతోతేస్సన్నంతాదుప్రత్యయేపూర్వవదనిట్పుత్తే-అజ్ఞునగమాం
 సని||పా||౭||౪||౭||ఇతిదీఘః-ఇట్పుత్తేతు-విభాషోతోః||పా||౮||౨||౩||

30౨ (భట్టికావ్యజ్ఞానవ్యాఖ్యానేఃభిదధికారకాండః)

ఇతీదాదిప్రత్యయస్యజీత్యేడవజాదేశః-అజీత్యేగుణావాదేశా॥

మూ, 3౭ { స్వాంజిజ్ఞాపయిషూశక్తింబుభూర్నూసుజగంతిమ్ |
శస్తైరిత్యకృమాతాంతౌపశ్యతాంబుద్ధిమాహవే॥ }

3౭॥ స్వామిత॥ తౌకవిరాక్షసౌ స్వాంశక్తిం సామర్థ్యంజిజ్ఞాపయిషూ
లోకే ప్రకటిచీషూసుకింవా-జగంతిశస్తైర్భూభూభతుం పూర్
యతుమిచ్ఛుచు-భిచ్ఛాస్యాఃపూర్వవదిడ్వీకల్పః- ఆహవేపశ్యతాంజనానా
మితిబుద్ధంవితకమృమాతాంకృతవంతౌ॥ ... *

మూ, 3౮ { మాయాభిస్సుచిరంస్త్వైర్వారాక్షసాశ్చ శితక్రియమ్ |
సంప్రాప్యవాసరంభూమాపపాతపరిఘాహతః॥ }

3౮॥ మాయాభిరిత॥ రాక్షసోఽతుఃసుచిరంమాయాభిఃస్త్వైర్వాశ్చ శితా
చిరంయుద్వేత్యథా- అస్తి శితక్రియమ్స్త్వైర్వాకమాణమఖండిత పౌరుషం
వాసరంసంప్రాప్య హద్యపరిఘేణాహతోభూమాపపాతమమారేత్య
థా-స్తి గోక్త్యానిష్ఠయా॥ పా॥ ౭॥ ౨॥ ౫॥ ఇతిడ్వీకల్పః॥ ... *

మూ, 3౯ { పవిత్రోనుగతైర్వాతైశ్చిత్రైఃపూర్వాపయోనిధౌ |
భంజాఘృషితంభూయఃకుధి త్వాపత్రిభిరవనమ్॥ }

౩౯॥ పవిత్రఇతి॥ అథసహనూమాపయోనిధౌ పూర్వాస్నానై
పవిత్రాశుద్ధావశీతైరనుగతైర్వాతైరనుకూలవాతైఃపవిత్రః పూర్వస్య-
పూర్వ॥ పా. ౭॥ ౨॥ ౫॥ ఇతిక్త్యానిష్ఠయోరిడ్వీకల్పః పత్రిభిఃపక్షిభిః కుధి
త్వాబుభుషీత్వాఅఘృషితమధిష్ఠితంవనం-వసతిక్షుధోరిట్॥ పా॥ ౭॥ ౨॥
౫॥ ఇతిక్త్యానిష్ఠాయోనిత్యమిదాగమః-భూయోబభంజ॥ * *

మూ, ౪౦ { ఉచ్చైరంచితలాంగూలశ్శిరోంచిత్వైవసంపహా |
దధిద్విలుభితంవాత్రైఃకనరంవహ్నిషింగళమ్॥ }

౪౦॥ ఉచ్చైరితి॥ ఉచ్చైర్యథాతథాఅనితలాంగూలః ఉదంచితవా
లభిః- శిరోంచిత్వైవఉదంచైవసంపహావిజయోత్సాహదుడంచితశిరః
ఛచ్చిత్యథా- అంచైపూజాయాం॥ పా॥ ౭॥ ౨॥ ౫॥ ఇతిపూజాథానిత్య
మిట్ ఇయమేవానయోః పూజాయదున్నమనం-వాతైర్విలుభితంలుభోవి

మోహనాపా॥౨॥౧౪॥ ఇతివిమోహనైక్వానిష్ఠయోర్నిత్యమిట్-విమోహనంవ్యాకులీకరణమితికాశికా - వహ్నిపింగళంకెనరంకింజల్కందధత్రాపింబభంజెతిపూర్వేణాన్వయః॥ ... *

మూ, ౪౦ { జరిత్యేవజవేనాన్యేనిపేతుస్తస్యశాఖినః | వృశ్చి త్వావివశాసన్యాత్తతేనాపాతయత్తరూత్ ॥* }

౪౦ || జరిత్యేతి || అన్యేశాఖినస్తరవాజరిత్యేవజీవాధూత్యేవ-తస్యకపేజవేనవేగేనైవనిపేతుః-యథాజీవావాయువేగేనతిభావః - అన్యనతిరూఢమూలాంస్తరూంస్తలనపాశతలన-వృశ్చిత్వాచిత్వావివశాన్నిరాలంబానపాతయత్-జ్యోత్రశోఽన్యోక్షీపా॥౨॥౧౪॥ఇతిక్వాప్రత్యయేనిత్యమిట్॥ ... *

మూ, ౪౧ { దమిత్వాదిపునంఘాతానశ్రాంత్యాకపికేసరీవ }
{ నంచచారకతిష్ఠ్యన్తస్యన్నివనిరజ్ఞఃశః॥... }

౪౧ || దమిత్వేతి || కపికేసరీరిపునంఘాతాదమిత్వాదాంత్యాపిహంత్యాపీత్యర్థః-అశ్రాంత్యా-అశ్రమిత్వా-ఉదితోవా॥౨॥౧౫॥ఇతిదమేశ్రమేశ్రక్వాన్యాంవికల్పానిట్-కతిష్ఠ్యన్పునశ్చేత్స్యన్తస్యన్తస్యన్తస్యన్నివ-సైతసిచిక్వతచృతచృదతృదతృతః॥౨॥౧౫॥ఇతిసకారాద్యాధధాతుకేవికల్పానిట్-నిరంకుశౌదుర్వారస్యవనంచచార-నిభీకౌవనెబభామేత్యర్థః॥ ... *

మూ, ౪౨ { పారంజిగమిషక్సోఽథపునరావత్స్యన్తాంద్యి }
{ పామ్ | మత్తద్విరదవద్రైమేవనెలక్ష్టానివాసినామ్॥ }

౪౨ || పారమితి || అథసకపిపునరావత్స్యన్తామావర్తిష్యమాణానామాగమిష్యతామిత్యర్థః-సవృద్ధ్యకృతుభ్యః॥ పా॥౨॥౧౬॥ఇతిట్ప్రితిషేధః-ద్విషాంపారమంతంజిగమిషక్గంతుమిచ్ఛత్-గమేరిట్వారస్యేవదేషు॥౨॥౧౬॥ఇతిడాగమః-లంకానివాసినాన్యంబంధినివనమత్తద్విరదవత్మత్తగజేనతుల్యంరేమేచిక్రీడ॥ ... *

మూ, ౪౪ { యద్యకల్పస్య దభిప్రాయోయోధుంరక్షఃపతేన్వయమ్ |
తమస్యకల్పస్య మద్యాహంపదన్నిత్యచరతః || ౧౩ || }

౪౪ || యదభి || యదిరక్షఃపతే రావణస్యస్వయం స్వతవయోధుంరక్ష
భిప్రాయోయయ త్సాలకల్పస్యతే - అకల్పిష్యతస్యాశ్చేదిత్యర్థః - క్షేపేతి
యాతివత్తైల్పజి-లుటిచక్లపః || పా ౧ || 3 || ౧౩ || ఇతిచకారాత్పరస్మైవదం - తా
సిచక్లపః || పా || ౧ || ౨ || ౬ || ఇతిచకారాత్సకారాద్యాగ్ధధాతుకేపరస్మైవ
చెప్పిట్ప్రతిషేధః - అద్యాహంతమవ్యభిప్రాయంతం రావణం వాలక
త్యమకర్తవ్యంకృతీచ్చేదనే-పూర్వవల్పజి - సేసిచిక్రతేత్యాదినా || పా ||
౧ || ౨ || ౧ || ౨ || సకారాద్యాగ్ధధాతుకస్యనేట్ - ఇతివదన్ - పిరచరత్ || ...

మూ, ౪౫ { హతేతస్మిన్ప్రియంశుత్వా కల్పాప్రీతింపరాంప్ర
భుఃతోషోద్యోవచసీతాయాఃపరంచెతసికల్పస్యతి ||

౪౫ || హతఇతి || కించతస్మిన్ప్రవాణేహతేనతిప్రియం ప్రియోదంతం
శ్రుత్వాప్రభుస్సాస్వమీరామః - పరాంప్రీతింకల్పతా కల్పయితాసంపా
దయితా - అంతభావితజిజ్ఞాసయం - క్షేపెరకమకాత్వాత్ - అచ్యైవచసీ
తాయాశ్చేతసిపరంభృశంతోషోహర్షః - కల్పస్యతికల్పిష్యతేభవిష్యతీత్య
ర్థః - తాసిచక్లపః || పా || ౧ || ౨ || ౬ || ఇతిట్ప్రతిషేధః - లుటిచక్లపః || పా ౧ || 3 ||
౧ || 3 || ఇతిపరస్మైవదం || ...

మూ, ౪౬ { ఆపూయరావణోఽవోచదధేంద్రజితమంతికాత్ |
వనెకుత్తఇవకుద్ధోగజేంద్రఃప్రథనేష్వటమ్ || ... }

౪౬ || ఆపూయేతి || అధాతువధశ్రవణానంతరం - రావణః ఇంద్ర
జితమంతికాదంతికం ప్రత్యాహూయ - దూరాంతికారైభ్యోద్వీతీయ్యా
చ || పా || ౧ || 3 || 3 || ఇతిచకారాత్పంచమీ - ఆవోచత్ - యదవోచతేదేవసార్థ
శ్లోకచతుష్టయేరాహ - వనఇతి - వనమన్త్రిగజేంద్రఇవశ్రుద్ధః ప్రథనేషుయా
దైష్వటమ్ సంవరణమ్ || ...

మూ, ౪౭ { యయాభద్విషతామంతం భూయాయాతాసి చాసక్త |
శక్తజేతుంత్వందేవా మూయాస్సస్త్రధకసంయతి || ... }

మూ, ౪౭ || యయాభద్విషతామంతం భూయాయాతాసి చాసక్త |
శక్తజేతుంత్వందేవా మూయాస్సస్త్రధకసంయతి || ...

౪౭ || యయాభేతి || అసకృద్విషతామంతంపారంధ్యయాథలయాసీః-
 యాసేస్తాసౌనిత్యమనిత్వాత్-అచస్తాస్వత్థల్యునిత్యం || పా||౭||౨||౬౧||
 ఇతీట్వృతిషేధః - భూయోయాతాసియాస్యసిచ-తాసావనిత్వంచె
 దముదాహృతంత్యంచనాజ్జేతుంశశక్తౌచకః-శక్తేర్నితిభలి-ఉపదేశేత్వ
 తః||పా||౭||౨||౬౨||ఇతీట్వృతిషేధః-కించసంయతిమాయాః సత్కథలస్తా
 ద్దీః-ఋతోభారద్యాజస్య||పా||౭||౨||౬౩||ఇతీట్వృతిషేధః|| ...

మూ, ౪౮ { త్వంససజ్జాతశస్త్రాణిదద్రస్తాంశ్చమస్యహా ||
 శస్త్రైరాదితశస్త్రాణిత్యమెవమహతామపి || ** }

౪౮ || త్వమితి || కించస్వంశస్త్రాణిససత్పసస్త్వ మస్యహాదుర్ధ
 వానరీంశ్చదద్రష్టవదస్మిన్-అనిదంపూర్వపైరణాభియోగత్యర్థః-విషాభా
 స్యనిద్యుగోః||పా||౭||౨||౬౪||ఇతిట్వికల్పః-త్వమెవమహతామహంధా
 దీనామపిశస్త్రాణిశస్త్రైరాదితశస్త్రయసిత్త-ఇదత్యుక్తివ్యయతీనాం|| పా||
 ౭||౨||౬౬||ఇతీట్ || ... .. *

మూ, ౪౯ { సత్త్వంహనిద్యుక్తదుమిన్ధిం కపింప్రజమజ్ఞయా |
 మానాంబీరాక్షసీంచూయాంప్రస్తావిక్యానిక్రమయ || }

౪౯ || సత్తితి||సపూర్వోచగూచిరిష్టత్వం దుమిన్ధిమసుచితకమాన్
 రంభితాస్వితిభావః-కపింహాః-వ్యుక్త-ఋష్టహోస్యే|| పా||౭||౨||౭౦||ఇతీట్
 మమాజ్ఞయాప్రజ రాక్షసీం చూయాం మానాంబీ మాన వ్యక్తీకురు-
 కింతువ్యక్తీకుర్విత్యర్థః-అంత్యిచి|| పా || ౭||౨||౭౧||ఇతీట్-విక్రమం
 మానప్రస్తావీ-కింతుప్రస్తావీ-స్య- - స్తుసుపూజభ్యో వరస్త్వేవదేషు||
 ౭||౨||౭౨||ఇతీట్-గుటఈట్|| పా||౮||౨||౨౮||ఇత్యభయత్ర సహోపః - న
 మాజ్యోగ|| పా||౬||౪||౭౪||ఇత్యభ్యుక్తిషేధః-ప్రతిషేధవ్యయస్యప్రకృ
 తాథాపరత్వం|| ... .. *

మూ, ౫౦ { మానసావీత్తసశస్త్రాణిమానసావీరీనణేవా
 సరంమానసంయంసీ ప్రణయోగమశంకితః || }

మేతి|| మహాస్త్రాణిమానసావీ మానస్తసుహికింతుప్రసుహిప్రయశ్చై

త్యక్తః - మప్రసవై శ్వర్యయోరితి ధాతోరాదాదికాల్లజ్ - రజేలర్నిన్యా
నధావీర్వానకంపయ-కింతుకంపయభీషయస్వేత్యథః - ధూభౌలుజ్ - ఉ
భయత్ర-స్తుమధూభృగ్భృత్యాదినా || పా || 2 || 1 || 2 || ఇట్ - శేషంపూర్వవ
త్ - వానరంమానసంయంసీమానసంయచ్ఛకింతుసంయచ్ఛబధానైత్యర్థః -
యమేలుజ్ - యమరమనమాతాంసచ్చ || 2 || 1 || 2 || ఇతిసగిడాగమాశేషం
పూర్వవత్ - అకంతస్తూణం - రుప్యమత్వరేత్యాదినా || 2 || 1 || 1 || ఇతివి
కల్పాదసిట్టజ్ - జ్వరత్వరేత్యాదినా || పా || 1 || 2 || 1 || ఉత్ - ప్రజగచ్ఛ ||

మూ, ౫౧ { అనంసీచరణౌతస్యమందిరాదిం ద్రజిద్వజ్ | అ }
{ వాప్యచాశిషస్తస్మాదయాసీత్ప్రీతిముత్తమామ్ || }

౫౧ || అనంసీదితి || అథేంద్రజిత్ మందిరాద్వజ్ నిగచ్ఛన్ ప్రస్య
రావణస్య చరణౌవనంసీత్ ననామ-తస్మాత్ప్రీతురాశిషశ్చైవాప్యోత్తమాం
మహతీంప్రీతిమయాసీత్ - నమియాత్యోలుజ్ - యమరమనమాతాంసచ్చ ||
పా || 2 || 1 || 2 || ఇతిసగిడాగమా-గతమన్యత్ || ... *

మూ, ౫౨ { గతేత్ప్రీన్ముపారంసీత్సంరంభాద్రక్షసాంపతిః | }
{ ఇంద్రజిద్విక్రమాభిజ్ఞౌమన్వానోవానరంజితమ్ || }

౫౨ || గతఇతి || ఇంద్రజిద్విక్రమాభిజ్ఞౌరక్షసాంపతిః రావణోవానరం
జితంమన్వానఃతస్మిన్నింద్రజితిగతేనతిసంరంభాతో-పాత్ || సి || సంరంభ
స్సంభ్రమేకోవఇతివిశ్వః - ఉపారంసీదుపరతః - రమేర్లుజ్ - ఉపాచ్ఛ || పా ||
౧ || 3 || ౧ || ఇతివరస్తేపదం-సగిడాగమాది || ...

మూ, ౫౩ { ససిస్త్యయిషమాణోగాన్తాయాంవ్యంజిజిహ్మద్వి }
{ షః | జగత్ప్రీతిపవిమర్షాయః కల్పాంతఇవదుధః || }

౫౩ || సఇతి || సఇంద్రజిత్ - ద్విషశ్చతూర్జసిస్త్యయిషమాణః స్త్రేతుం
పరిహాసితమిచ్ఛత్ - స్త్యయతేస్సన్నంతాల్లటశ్చానచ్ - మాయాంవ్యంజిజిహ్మ
వ్యక్తుమిచ్ఛత్ - అంజేస్సన్నంతాదుప్రత్యయః - కల్పాంతేజగత్ప్రీతిపవిమః
పవిమిచ్ఛః ప్రమాదుకామః - పూజస్సన్నంతాదుప్రత్యయః - స్త్రి
పూర్వరక్ష్యశాంసని || పా || 2 || 1 || 2 || ఇతిసరగ, తె, ట్ - కలాంతేవాయః

ప్రళయకాలమారుతభవదుర్ధరోదుధశక్షస్సన్నగాత్ || ... ✽

మూ, ౫౪ { లోకానశిశిషోస్తుల్యఃకృతాంతస్యవివర్యయే | వనైః
చికరిషోవృక్షాః బలంజిగరిషుఃకపిః || ..... }

లోకానితి || వివర్యయేకల్పంతేలోకానశిశిషోరశిమిచ్ఛాబుభుక్షోః -
అశ్నాతేస్సన్నంతాదుప్రత్యయః - పూర్వైశ్చేవేత్కృతాంతస్యాంతకస్య
తుల్యస్సంధ్రజిహ్వనైవృక్షాంశ్చికరిషోగ్వీచిషీప్సాఃకపిఃబలంజిగరిషుః-జి
గ్రిసిషుః-శిరశ్చపంచభ్యుత్థత్యుః || పా ౨ || ౨ || ౨౫ || భయత్రాపీట్-అన్యద్దతం

మూ, ౫౫ { రోదితిస్త్వచాయాతితస్త్విన్నపక్షిగణశ్శుచా | ముక్త
కంఠంహతావృక్షాన్సంధూకబంధోరివాగమే }

౫౫ || రోదితీతి || తస్త్విన్నిద్రజిత్యాత్యాత్యాగచ్ఛతినతివక్షిగణశ్శుచా
శోకేన హతాన్స్వృక్షాః బంధోరాగమేమృతాః బంధూనివేత్త్యపమా-
ముక్తకంఠంశశబ్దంరోదితిస్త్వేవేత్త్యత్ప్రేక్షా-రుదాదిభ్యస్సార్వధాతుకే || పా
౨ || ౨ || ౨౬ || ఇతీత్ || ... ✽

మూ, ౬౬ { ఆశ్వసీదివ చాయాతి తద్వేగవ వనాహతమ్ |
వివిత్రస్త్రబకొద్భాసివనంలుళితపల్లవమ్ || ... ✽ }

౬౬ || ఆశ్వసీదితి || తస్త్విన్నాయాతినతితస్యవేగవవనైసహతమాధూ
తంవిచిత్రైః ప్రవక్తైరుద్భాసిప్రకాశమానం లుళిత పల్లవంవిక్షీప్తవిటపం
వనమాశ్వసీదివఉజ్జీవితమివేత్త్యత్ప్రేక్షా- శ్వసేలుః-శి-రుదశ్చపంచభ్యుత్థ
పా ౨ || ౩ || ౯౦ || ఇతీత్ || ... ✽

మూ, ౭౭ { నప్రాణిషిదురాచార మాయానాంనైశేషేనచ |
నైషేషేయదికాకుత్స్థంతమూచేవాసరోవచః || ✽ }

౭౭ || నేతి || హేదురాచారప్రాణిషినజీవసి మరిష్యసీత్యర్థః-అన
ప్రాణనశితీధాతోస్సార్వధాతుకే లటిసిపిరుదాదిత్వాదిట్ - మాయా
నాంచనైశేషేనప్రభవసి-మయిమాయాశ్చనప్రభవంతీత్యర్థః-ఈశస్సే ||
పా ౨ || ౩ || ౯౧ || ఇతీత్ అర్ధగర్భేత్వాదిना || పా ౨ || ౩ || ౯౨ || షష్ఠీ-కాకుత్
స్థంరామంనైషేషేయదినస్తాపిచేత్ శరణంగమిష్యసిజేదిత్వర్థః-ఈశస్సే

30౮ (భట్టికావ్యేనసవ్యాఖ్యానైవిసజన్మీయస్యసత్వాద్యధికారకాండ-)

ధ్వజః పా || ౭ || ౨ || ౭౮ || ఇతిచకారాత్పేక్షబ్రహ్మణ ఇతివచోవాసరస్త
మింద్రజితమూసే ఇతీదధికారః || ... ..

—*అథపత్వాధికారః*—

మూ, ౫౮ { సనైస్యశ్చివయస్సంఖ్యేపాకలిన్ సతమింద్రజితే |
శరైఃక్షురైఃప్రైమాన్యాభిశ్శతైఃస్వర్వోముహూః || }

౫౮ || సనైస్యశ్చిలి|| ఇంద్ర బత్సంఖ్యేముఖ్యైః సనాసమవేతస్య
తంకపీంద్రంశరైస్సాధారణైః బాణైఃక్షురైః ప్రధానైః || ౧ || అ
ధాచంద్రైఃక్షురైః సాధ్యదితీయావపి-మాయాభిరింద్రజాలైశ్చతతస్స
ర్వతోముహూశ్చివయం నాన్యావయన్ - ప్రావతిన్ ప్రవృత్తిః-సనైస్యశ్చ
త్యత్రవిసజన్మీయస్యసః || పా || ౮ || ౩ || ౨ || ౪ || సనైస్యశ్చివయంశరైః
త్యత్ర-శర్పరైఃవిసజన్మీయః || పా || ౮ || ౩ || ౩ || ఇవిసజన్మీయస్యవిసజన్మీ
నీయాదేశః-అన్యత్ర-వాశర || పా || ౮ || ౩ || ౩ || ఇతివికల్పాత్సత్యైశ్చరవ్రస్య
శ్చుత్వం || ... .. *

మూ, ౫౯ { వాసరఃకులైలాభ వసస్యాయశ్శరైః | రక్ష
స్వాశాస్య సూక్ష్మస్వప్నసూక్ష్మస్వప్నావతీ || }

౫౯ || వాసరఃకులైలాభై రద్వైః తస్మైశ్చరత్వద్వి-వాసరౌమా
రుతిఃఅయుధానిక ర్వాహైః సుతసహజైః - తద్వదకించిత్ర-రాణీత్య
థాః-ప్రసహ్యవిధూయయశ శర్పరైశ్చాన్యైశ్చ సూక్ష్మ-కామ్యచ్చ ||
పా || ౩ || ౧ || ౯ || ఇతికామ్యైశ్చిత్తయైతపరాత్సనాద్యంతధాతోలకటశ్చ
త్రాణైఃకుపదసమాప్తానిగంధితమసూక్ష్మా-ఈషదసమాప్తాకల్ప
ప్రత్యయః కుత్సితాని ర్వాహైః ర్వాహైఃపాశాః తాన్యైఃప్రాయసాన్ -
యాన్యైఃపాశవ || పా || ౫ || ౩ || ౪ || ఇనియాప్యాహైః-పాశప్రత్యయః
యాన్యైఃకుత్సితః - ప్రకృత్యైశ్చాన్యైఃకాశ్చపాన్యైఃకాన్యైఃప్రత్యయఃప్ర
కృతీలింగవచనాన్యైవతే ౧౮౭౪ ఎభ్యంసకత్వే సిద్ధేప్రంబింగతా చిం
త్యా అతఃవాసరఃకైలాభైశ్చరైః-మద్రాః-కుపాన్యైఃపాశవ || పా || ౩ || ౩ ||
ఇతియథా కమంవిసదసీయగృహీతాయాభియోవధానియా-పాశబాది

ప్రత్యయస్తయోఃకుప్వారపదాదిల్వాత్ . సోపచాదా॥౧॥౩॥౩౮॥ ఇతిస
ర్వత్రావిసర్జనీయస్య సత్త్వం-ఆదుద్రువత్ తానభిద్రుతఇత్యర్థః-దుగతావి
త్యస్తాల్లజి-ణిశ్రిద్రుస్సృభ్యఇత్యాదినా॥పా॥౩॥౧॥౪౦॥ చబ్ధ్యవచాదేశః॥

మూ, ౬౦ { ధనుష్పాభృతస్సంఖ్యైశ్చోతేషు-ల్పారుకైః | దు
ధావనిర్మమస్తారా రాక్షసేంద్రప్రసక్తౌతా }

౬౦॥ ధనురితి | జ్యోతిషు-ల్పారుకైః : జ్వాలాతుల్యమహానటః - క
పిందోధనుష్పాశాసుత్పితధనూంపిబిభ్రేతీతతగ్భృతః- పూర్వవత్పాశక
ల్పపాః-ఇతిష్ట॥పా॥౧॥౩॥౩౯॥ ఇతివిసజఃనీయస్యపత్వం - సినమసాగ
రాదపాతా-స్యాస్యతనచసాగరా నాగిషసేంద్రైఃతేంద్రబితాపు
రస్సూతానగ్రత్యలానాగ్రనా-నమస్సుసోగఃతోః॥ పా॥౧॥౩॥
౪౦॥ ఇతివిసజఃనీయస్యపత్వం-సాత్ప్రభృతినచ ॥ పా॥౧॥౪॥౪౧॥ పు
రోవ్యయం॥పా॥౧॥౪॥౪౨॥ ఇతిచగతిత్వం-సంఖ్యైరణేదుధావధునోతిస్త॥

మూ, ౬౧ { స్వామినో యోగం యమావిష్కృతబలికపిః | ర
రాజసమరేయోగైశ్చైషిష్కృతబహిష్కృతః॥ }

౬౧॥ స్వామినఇతి ॥ స్వామినో రాహస్యనిష్కాయమాన్యన్యంగం
తుంప్రాప్తమావిష్కృతంల పకాతకత్తి తధాదుష్కృతబహిష్కృ
తోబహిష్కృతదుష్క - రాహపాపరహిత్యర్థః - యధాహ
మనుః॥ యస్య - యోగైశ్చైషిష్కృతైః - భతుర్వదు
ష్కృతంబిత్తత్వంవ్యవహరేయశ్చాస్య సుకృతంకం చిదమరా
ధః మపాజతం-చిరాతత్ప్రమాదవైపరస్యతహతస్యైవి - ఆ
హితాగ్నాదిరాస్త్రి యాంపనిపాశః - కంస్సమరేశత్రాః॥ ఘ్న
సైరాజ-ఇమమధ్యవా పత్యయస్య॥పా॥౧॥౩॥౪౧॥ ఇతిసర్వత్రవిసజః
నీయస్యపత్వం॥ ... ..

మూ, ౬౨ { చతుష్కాంతం వక్తృత్వం స్తీరసుకర్షణిపూత్రణే |
తిరగ్యత దిగాభోగో దద్యతేబహుధాభిమత ॥ }

౬౨॥ చతురితి " వక్తృత్వం చతురకాశాః దిశఃసమాహృతా శమ

390 (భట్టికావ్యజ్ఞానవ్యాఖ్యానేఽవివర్జనీయస్యసత్త్వాద్యధికారకాండే.)

స్తావ్యం-సమాహరద్విగౌ-అబంతోవా॥పా॥౪॥౩౦॥౪॥ఇతి-వికల్పస్త్వ
పుంసకత్వం-ఇదుదుపధస్యత్యాదినా॥౧॥౩॥౪॥౧॥ విసజ-నీయస్యకత్వం-
చతుషా-వ్యంశీపక్ తదుద్దిశ్యశీపక్ త త్రశీపన్ని త్యథ-ఃగమ్యమానోద్దై
శక్రియాపేక్షయాకమత్వం-బహువ్రీహా తేజహక్రియావిశేషణమే
తదితికైవత్-రణేరిపూంస్తీరసు-ర్వన్నభిభవక్-తిరఃకృతదిగాభాగః-స్వ
కాయేనవృత్తైశ్చచ్చాదితదిగ్విస్తారః-తిరస్రోస్యతిరస్యాం॥పా॥౧॥౩॥౪॥౧॥
ఇతినత్పవికల్పః-కపిభ్ర-మన్రణేనానావిధంచరక్ బహుధాదద్యశే-ఎకొ
ప్యనేకఇవదృష్టఇత్యథ-ః-ఎకస్యబహుత్వాసంబంధేపితత్సంబంధోక్తైరతి
శయాక్తిః॥   ...   .*

మూ, ౬౩ { ద్విమృ-ర్వతాంచతుమృ-ర్వన్నభిఘాతంనగైర్ద్విషామ్ }
 { బహిష్కరిష్యన్ సంగ్రామాదరీజ్వలన పింగళః॥ }

౬౨) అ॥ అథసాధఃశ్లోకేనమారుతింవణయతి॥ద్విరిత్యాతి॥బృలన
పింగళోఽగ్నిపిశంగోఽసామారుతిః సగై వృక్షైరభిఘాతంద్విద్వివా
రంకుర్వతాంద్విషాం చతుశ్చతుర్వారంకుర్వత్ - ద్విత్రిచతుశ్చాస్సుచ॥
పా॥౫॥౪॥౧౨॥ఇతికృత్వాథేఽసుచ-ద్విస్త్రీశ్చతురితికృత్వాథే॥ పా॥
౮॥౩॥౪౩॥ఇవిసంజనీయస్యవికల్పాత్ఫత్వం - సంగ్రామాదరికబహి
ష్క-రిష్యానిరాకరిష్యా-ఇదుదుపథత్వాన్నిత్యంఫత్వం॥ ... ..

మూ, ౬౪ { జ్యోతిషు-ర్వస్తివైకౌ- సావాటిత్సంశ్లేషరార్థవత్ ।
తమనాయుషు-రం పాప్వ శక్తశతుధ్నుషు-రః ॥ }

౬౪|| జ్యోతిరితి || జ్యోతిఃపు-ర్వన్న వతేజస్సువానభివెత్త్యథః- శ్రీ
యాసామాన్యవాచినా విశోషోలక్ష్యతే ఏకోపిపరాధఃవత్ పరాధఃశ
జ్ఞాత్రసంఖ్యేయవచనః-పరాధఃసంఖ్యాకభివెత్తుప్రేక్షా- సంఖ్యేయై
అటీదచారీత్-ఇటఈటి||పా||౧||౨||౨||ఇతిసలోపః - ఆయుష-రొసభ-
వతీత్యనాయుష-రంజీవితహరిణంమారుతిం - ధనుఃకరేయస్యసధనుష-
రః-నిత్యంసమాసేనుత్తరపదస్థస్య||పా||౧||౩||౪౪ || ఇత్యుభయతా)పిని
త్వంశత్వంశక్తశక్తు)రింద)ఇత్పా)పలభియాతభిత్వథః||

మూ, ౬౫ { అస్యన్న రుషు-రాణ్ బాణాన్జ్యోతిషు-రసమద్యుతిః |
యశస్క-రాయశస్కా-మంకపింబాజైరవాకిరత్ || ... }

౬౫ || అస్యన్నితి || అరుష్టరాణ్ ప్రణకరాణ్ || ని || వ || యో ౨ || స్త్రీయామీమణ్
మరురిత్యమరః-బాణానస్య౯ ఓషణ్ జ్యోతిష్ట-రసమద్యుతిరాస్మిన్-రసమప్ర
భః-అతోభయతాప్రి-నిత్యంసమాసథిత్యాదినా || పా || ౮ || ౩ || ౪ || షత్వం
యశస్త-రఃశతుక్షయేనాత్మనఃకీతిః సంపాదకస్సరాక్షసోయశస్కా-మం
తద్యత్కీతిః కామం-అతఃకృమీత్యాదినా || పా || ౮ || ౩ || ౪ || ౬ || సత్వం-కపిం
బాజైరవాకిరచ్ఛేష || ... ..

మూ, ౬౬ { చకారాధస్తదం నాసౌచరన్నియతిమారుతిః | మర్త్యా
విద్భిస్తమస్కా-ందైభిః ద్యమానోవ్యనైకధా || ... }

౬౬ || చకారతి || అసౌమారుతిఃవియతి అకాశేచరత్వమావిష్ఠి
మమ-భేదిభిః-విద్యతేష్వివ-నహివృతీత్యాదినా || పా || ౬ || ౩ || ౧ || ౬ || దీ
ఘః-తమస్కా-ందైరయోమయత్వాత్తమస్సవజ్జేః - కస్కాదిత్వాత్స
త్వం-అనైకధాభిద్యమానోవ్యధస్తవంధూతలపాదవిక్షేపంనచకార-మ
యారవ్యంసకాదిత్వాత్సమాసే-అధర్మిరసీపదే || పా || ౮ || ౩ || ౪ || ౭ || ఇతిస
త్వం-ఇతిసత్వాధికారః || ... ..

—*అథమూఢః న్యాధికారేష త్వాధికారః*—

మూ, ౬౭ { పృతనాషాడ్ద్విషోధూమ-యక్తాన్యానస్యవాజినః |
ఆయాంషిత్వఝునిభిః ద్యపాభంజనిరమోచయత్ || }

౬౭ || పృతనాషాడితి || పృథంజనస్యావత్యంపుమాన్పృథంజని-మా
రుతిః-అతఃఇ-పృతనాంసహతఇతిపృతనాషాడింద్రః-సహస్సాధస్యః ||
పా || ౮ || ౩ || ౫ || ౬ || ఇతిషత్వం-తద్ద్విషత్వం-ద్రజితః-అత్ర-ఛందసిసహః || పా ||
౩ || ౨ || ౬ || ౩ || ఇతిస్వప్రత్యయస్యఛందసివిధానాత్పురుషాతద్ద్విషఇతిపా
ఠంభిందంతి - అన్యేతుతురాసాహంపురోధాయేత్యాదిప్రియోగదేశక
నాదృశిషాయామపీచ్ఛంతి-యానస్యరథస్యధూమ-యగ్రైష- ఆదేశ
ప్రత్యయయోః || పా || ౮ || ౩ || ౫ || ౯ || ఇతిషత్వంయక్తా బద్ధాన్వాజినోవ్యా

కాదిసంస్థానవిశేషంచక్రేనిమృమే॥

... ..

మూ, ౧౧ { అభివ్యంతంకపింకా) ధాదభిమణ్విన్నాత్మనః ।
సంప) హారసముద్భుతైరక్తైఃకొష్టైరరుశ్చ్యుతైః }

౧౧॥ అభీతి ॥ అభివ్యంతంఅంతయంతంమారయంతమిత్యథః
పోంతకమణిత్యస్తాద్దేవాదికాల్లటశ్చత్రాదేశః-ఓతశ్చని॥ పా॥ ౧॥౩॥౬౩॥

౧౧॥ ఇత్యోకారలోపః-ఉపసగాత్సునోతీత్యాదినా॥ పా॥ ౧॥౩॥౬౪॥
త్వం-కపింమారుతిమాత్మనఃస్వస్య-సంప) హారసముద్భుతైఃకపికృతప్రహ-
రజన్యైరరుశ్చ్యుతైః-వ్రణచ్ఛ్యుతైః-కొష్టే రీషదుష్టైః రక్తైఃకొ) ధాదభి-
మణ్విన్నావతస్యోపరిపీవన్నివేత్యథః- ఇంద్రజిదితిపూర్వైఃసంబంధః-
ఉపసగాత్సునోతీత్యాదినా॥ ౧॥౩॥౬౪॥
త్వం-అభ్యమణ్విన్నావేతిపారె-
రాక్షసాఇతిశేషః-ప్రాప్సి తాదద్యవాయేపి పా॥ ౧॥౩॥౬౩॥ ఇతిషత్వం॥

మూ, ౧౨ { సంగా) మేతాసధిస్తాస్యన్నిషద్యపురతోరణమ్ | అవి
షీదన్నవప్తభావ్యప్తభాన్నరవిషణా ॥*

౧౨॥ సంగా) మితి॥ సంగా) మేరణేఅవప్తభానవిదూరస్థా-అవా-
చ్ఛాలంబనావిదూర్యయోః॥ పా॥ ౧॥౩॥౬౪॥ ఇతిషత్వం-తాన్నరవిష-
ణాన్నరభాజనాన్రాక్షసా-పచాద్యచ్-వెశ్యస్వనోధోజనైః॥ పా॥ ౧॥౩॥
౬౪॥ ఇతిషత్వం-అవిషీదత్ అభిన్నస్క-నిషద్యతోరణేస్థిత్యై-సదిరప్ర-
తేః॥ పా॥ ౧॥౩॥౬౬॥ ఇత్యుభయత్రాపిసదేషత్వం - అభిష్టాస్యన్నాక్రమి-
ష్యత్-ఉపసగాత్సునోతీత్యాదినా॥ పా॥ ౧॥౩॥౬౪॥
త్వం-పురస్యతోర-
ణంవ్యప్తభాత్ అధిస్థితవాత్ స్తప్యైః॥ పా॥ ౧॥౩॥౬౬॥ ఇత్యుపసర్గాదుత్త-
రస్యస్తప్యైస్సకారస్యషత్వం॥ ... ..

మూ, ౧౩ { విషహ్య రాక్షసాఃకుక్రుధాశ్చస్త్రజాలమవాకిరన్ ।
యన్నవ్యషహతేందోపికపిఃపర్యసహిష్టతత్ ॥*

౧౩॥ విష హ్యేతి॥ అథరాక్షసాః- కుక్రుధాస్సంతోవిషహ్యకపివిక్రమం
సోధావ్-పరినివిభ్యఇత్యాదినా॥ పా॥ ౧॥౩॥౬౭॥ సహిష్టత్వం- శస్త్రజా-
లమవాకిరన్వ్యక్తవత్ యచ్చస్త్రజాలమింద్రపిన్వ్యషహతనవిసోధవాత్

368 (భట్టికావ్యేనసవ్యాఖ్యానైఃపత్వాధికారకాండే).

సమాలంబితజ్-తచ్ఛస్త్రాజాలంకపిఃపర్యసహిష్టపరిసోధవాక్- సహ
లంకజితజీపూర్వసూత్రానువృత్తే-సివాదీనాంవాఙ్మయవామైషిపా||౮||

3||౧౦||ఇతిసహస్యకారస్యవాషత్వం|| ... *

మూ, ౧౪ { నిష్కందమానరుధిరోరక్తనిష్కందపాటలాక్ | వి
మూ, ౧౪ { మూంత్యాక్ పరిఘ్నాహన్మవిస్కంతాకప్తిష్టమః|| }

౧౪||నిష్కందమానెతినిష్కందమానరుధిరఃక్షరద్రక్షః కపి-రక్తనిష్కందే
నరక్తసావెణపాటలాన్ప్రహరసహఃప్రహతాచెతిభావః-అనువిపర్య
భినిభ్యస్యందతెరప్రాణిషు||పా||౩||౧౫||ఇతివాషత్వంవిష్కంత్యాక్
విష్కందనశీలాంశ్చంచలాక్-స్కందెస్తాచ్చ్యైత్వత్- ద్విషశ్చత్రాక్
అవిస్కంతాస్యయమచంచలస్క-పూర్వవత్త్వత్- అదింహపింస్కంది
మితిపాతాదనిత్వం-వెస్కందెరనిష్ఠాయాం||పా||౮||౩|| ౧౩||ఇత్యుభయ
త్రవాషత్వం-పరిఘ్నాహన్ జఘాన-హంతెలజ్ || ...

మూ, ౧౫ { మేఘనాదఃపరిష్కందక్ పరిష్కందంతమాశ్వరిమ్ |
మూ, ౧౫ { అబధ్నాదపరిష్కందంబ్రహ్మపాశేనవిస్ఫురక్ ||* }

౧౫|| మేఘనాదఇతి || మేఘనాదఇంద్రజిత్వరిష్కందఃపరితోభ్ర
మక్ పరిష్కందంతంపరితోభ్రమంతం-వరేశ్చ||పా||౮||౩||౧౬||ఇత్యుభ
యత్రవాషత్వం-మేఘనాదః పరిష్కంతాపరిష్కంతార మాశ్వరిమితిక్వచి
త్పాతః-అరింశక్రంకపింఅపరిష్కందమక్లథంయథాతథా-పరిష్కందః
ప్రాచ్యభరతేషు||పా||౮||౩||౧౭|| ఇతిపత్వాభావనిపాతః-బ్రహ్మపాశేన
బ్రహ్మస్త్రైవిస్ఫురక్ దీప్యమానః-స్ఫురతిస్ఫులతోర్నిర్నివిభ్యః||పా||౮||
3||౧౮||ఇతివాషత్వం-అశులబధ్నాద్భబంధ|| ... *

మూ, ౧౬ { విష్ఫులద్భిర్గ్రహీతోసావిష్ఫులఃపురుషాశనైః||వి
మూ, ౧౬ { మూంభితుంసమగ్ధాపినాచలద్భ్రహ్మగారవాత్|| }

౧౬||విష్ఫులద్భిరితి || విష్ఫులద్భిరుత్సాహద్యలద్భిః - పురుషాశనైరా
శనైఃగృహీతః-తథాపి విష్ఫులతీతివిష్ఫులఃస్ఫురక్-వచాద్యచ్-సంజ్ఞా

పూర్వకోవిధీరనిత్యఇతిగుణాభావః - స్ఫురతిస్ఫులత్యోరిత్యాదినా॥ పా ॥
౮॥౩॥౭౬॥పత్వం - అసౌహనూమాన్ విష్కంభితుంచలితుంచేస్స
భ్నాతేనైత్యం॥ పా ॥౮॥౩ ॥౭౭॥ఇతిపత్వం సమధోఽపిబ్రహ్మవరా
దేవశక్తిఃపిబ్రహ్మచోగౌరవాదలంఘ్యత్వాన్నాచలత్ నచచాల - బద్ధ
ఎవస్థితఇత్యర్థః॥ ... .. *

మూ, ౭౭ { కృషీధ్వంభరురానందంమానష్టాధ్వం ద్రుతంవియత్ |
వానరం నేతుమిత్త్యుచ్చేరింద్రజిత్వావదత్సన్వకాన్ ॥ }

౭౭ ॥ కృషీధ్వమితి ॥ హేధటాఃభతుఃస్వామినోరావణస్యానందం
కృషీధ్వంకురుధ్వం-జయఘోషణయేతిభావః - కరోతేరాశీలిఃజిసీయుట్-
ఇణ్ణీష్ఠీధ్వమిత్యాదినా॥పా॥౮॥౩॥౭౮॥షీధ్వమోధకారస్య మూఢాన్యోధ
కారః - వానరం నేతుం రావణాంతికం ప్రాప్యతుంచయదాకాశం ప్రతి
దుతంసమాష్టాధ్వం-కింతుస్థవధ్వమిత్యర్థః- ప్రతిషేధద్వయస్యప్రకృతా
ర్థవిధివరత్వాత్-ప్లక్షగతాఽతిధాతోలఃజితజీధ్వమి-ధిచ॥పా॥౮॥౩॥౭౯॥
ఇతిసలోపేగుణః-ఇణ్ణీష్ఠీధ్వమిత్యాదినైవ॥పా॥౮॥౩॥౮౦॥లుజ్ఞకారస్యమూ
ఢాన్యోధఃఇత్త్యుచ్చేరింద్రజిత్సన్వకాన్సకీయాన్భటాన్ప్రావదత్ ॥

మూ, ౮౦ { గతమంగుళిషంగత్యంభీరుష్టానాదిహఃగతమ్ | ఖా
దిష్యామిఇతిప్రోచుర్మయంతోమారుతంద్విషః ॥ }

౮౦ ॥ గతమితి॥ అంగుళిషసంగోయస్యసౌంగుళిషంగః- సమాసే౭౦
గుళేస్సంగః॥ పా ॥ ౮॥౩॥౮౦॥ఇతిపత్వం-తస్యభావస్తత్వంగతంహస్త
గతమిత్యర్థః-భీరవోమనుష్యాః తేషాంస్థానాద్భీరుష్టానాత్-భీరోష్ఠానం॥
పా॥౮॥౩॥౮౧॥ ఇతిపత్వం-ఇహఃగతంలంకాంప్రాప్తంమారుతంనయం
తోరావణాంతికం ప్రాప్యయంతోద్విషోరాక్షసాః - ఖాదిష్యామఃఎనంభ
క్షయిష్యామిఇతిప్రోచుః॥ ... ..

మూ, ౮౧ { అగ్నిష్టోమాదిసంస్థేషుజ్యోతిష్టోమాదిషుద్విజాన్ |
యోఽరక్షీ తస్యదూతోయంమానుషస్యైతిచావదత్ ॥ }

౮౧ ॥ అగ్నిష్టోమేతి ॥ అగ్నిష్టోమాదయఃసంస్థాః ప్రకారాఃయే

౧౧౬ (భట్టికావ్యేశునవ్యాఖ్యానేశువత్సాధికారకాండే)

షాంతేనులగ్నిప్రోమాదిసంస్థాప-లగ్నస్తుత్ స్తోమసోమాః॥పా॥౧॥౩॥
 ౧౨॥ ఇతిషత్వం-జ్యోతిప్రోమాదిమక్రతుషయోమానుషోద్విజావిశ్వామి
 త్రాదీ-లరక్షీ త్తస్యమానుషస్యరామస్యాయందూతఇతిచావదన్ ॥

మూ, ౧౦ { నాసాంమాతృప్యసేయ్యాశ్చరావణస్యలులావయః }
 { మాతుస్స్వసుశ్చతనయాన్ధరాదీన్నిజఘానయః॥... }

౧౦॥నాసామితి॥యోమానుషోరావణస్యమాతృప్యసురపత్యంస్త్రీమా
 తృప్యసేయా-మాతృప్యసుశ్చ॥పా ౪॥౧॥౧౩౪॥ఇతిధగంత్యలూపశ్చ-మా
 తృపితృభ్యాంనిత్యంస్వసా॥పా॥౧॥౩॥౧౪॥ ఇతిషత్వం-తస్యాశ్శూపణ
 ఖాయానాసాంలులావచిచ్ఛేదచ-మాతుస్స్వసుమాతృభగిన్యాః-విభాషా
 స్వస్యచత్యోః ॥ పా॥౬॥౩॥౨౪ ॥ ఇతిషత్వోవికల్పాదలుక్ - మాతృపితృ
 భ్యామస్యతరస్యాం॥పా॥౧॥౩॥౧౫ ॥ ఇతివైకత్వికష్వత్వాభావః-చస్త్య
 తోభిన్నక్రమః- తస్యాస్తనయాభిరాదీంస్తుజఘానచ॥ ...*

మూ, ౧౧ { ప్రిదుష్షంతినసంతా సాయస్యరక్షస్సమాగమే }
 { తస్యక్షత్రియదుష్టాతెరయంప్రణిధిరాగతః॥... }

౧౧ ॥ పా)దురితి ॥ కించయస్యమనుష్యస్యరాక్షసానాం సమాగమే
 సంప్రహరేసంతాసాంభయానినప్రదుష్షంతినప్రదుభవంతి- ఉ
 పసగపా)దుభ్యామస్తీర్యబ్విరః॥పా॥౧॥౩॥౧౬॥ఇతిలస్తీసకారస్యష
 త్వం-క్షత్రియదుష్టాతేక్షత్రియదుస్సంతాసస్యసూయతేః కమణిస్త్రీ
 యాంక్తి- సువినిదుభ్యస్సుపిసూతిసమాః॥పా॥౧॥౩॥౧౭॥ఇతిషత్వం-
 తస్యమానుషస్యాయంప్రణిధిశ్చరలగతః॥ని॥ యధాహవణప్రణిధి
 రపసపశ్చరస్పశఇత్యమరః ॥ ... .. *

మూ, ౧౨ { దృష్టాస్సుషుప్తంరాశేంద్రం పాపోయంవిషమాశ }
 { యఃచారకమణినిష్టాతఃప్రవిష్టఃప్రమదావనమ్ ॥ }

౧౨॥ దృష్టేతి ॥చారకమణినిష్టాతఃకుశలః-నినదీభ్యాంస్నాతః కాశలః॥
 పా॥౧॥౩॥౧౮ ॥ఇతిషత్వం-విషమాశయః కపటచిత్తతపవపావహూ
 రకఘోరయంవానరోరాశేంద్రం రావణంసుషుప్తంసుప్తసుప్తం

మనీకుఁభ్యఁఇత్యాదినా॥పా॥౧॥౩॥౧౦॥సుప్తసమయోష్ణత్వం - దృష్ట్వా
జ్ఞాత్వాప్రమదావనంప్రవిప్త్తః ... .. *

మూ, ౧౩ { సుప్రతిష్ఠితమాత్రాణాంకపిష్ఠలసమత్వేషామ్ | స్థి
తాంవృత్తైర్విజాతీనాంరాత్రావైక్షతమైధిలీమ్॥*

౧౩ స్మృతి || సుప్తప్రతిష్ఠాతంశుద్ధంసూత్రంయేషాంతేషాంసూత్రకృ
తాం-సూత్రంప్రతిష్ఠాతం॥పా॥౧॥౩॥౯౦॥ ఇతిషత్వం - కపిష్ఠలోనామ
గౌత్రప్రవతఃకఃశ్చిదృషిః-కపిష్ఠలోగౌత్రే॥పా॥౧॥౩॥౯౧॥ ఇతినిపాత
నాత్వత్వం- తేనసమత్విషాంసమానతేజసాంద్విజాతీనాంబ్రాహ్మణానాం
వృత్తైస్థితాంతథావవిత్రచరిత్రామిత్యథః - మైధిలీంసీతాంరాత్రా
వైక్షతలద్రాక్షీత్ || ... .. *

మూ, ౧౪ { సర్వనారీగుణైఃప్రహ్లాంవిష్టరస్థాంగవిష్టిరామ్ | శ
యానాంకుష్ఠలెతారాందివిష్టామివనిమలామ్ ||

౧౪ || అ || శ్లోకచతుష్టయేనమైధిలీంవిశిసష్టి || సర్వైతి || సర్వైర్నా
రీగుణైఃప్రతిష్ఠితఇతిప్రహ్లాంస్త్రీణాంలగ్రగామినీముత్రమామిత్యర్థః-ఆ
తశ్చివసగే॥పా॥ ౩॥౧॥౧౩౬॥ ఇతికప్రత్యయః - ప్రహ్లాగ్రగామిని
పా॥౧॥౩॥ ౯౨ || ఇతిషత్వనిపాతః - విష్టరస్థాంపవిత్రాసనస్థాంవృత్తౌ
సనయోవిష్టరః॥పా॥౧॥౩॥ ౯౩॥ఇతిషత్వనిపాతః-గవివాదిస్థిరాంగవిష్టి
రాంసత్యవాచమిత్యర్థః-గవియుధిభ్యాంస్థిరః॥పా॥౧॥౩॥౯౪॥ ఇతిషత్వం-
ఎతస్మాదేవనిపాతనాత్సప్తమ్యాలలుక్ - కుష్ఠలెఘాతలె-వికుశమిపరిభ్యస్థ
లం॥పా॥౧॥౩॥ ౯౬ || ఇతిషత్వంశయానాం- దివిష్టతీతిదివిష్టాంఖస్థాం
అంబాంబేత్యాదినా॥పా॥౧॥౩॥౯౭॥ షత్వంతత్రదివీతినిదేశాదలుక్ -
నిమలాంతారామివస్థితాం || ... .. *

మూ, ౧౫ { సుషామ్నీసర్వతేజస్సుతస్వీంజ్యోతిష్టమాంశుభామ్ |
నిష్టపంతీమితానంజ్యోతిస్సాత్కుర్వతీంవసమ్ ||

౧౫ || సుషామ్నీతి॥శోభనంసామసాంత్వంయస్యాత్తంసుషామ్నీం
అనడపధాలాపినాస్యతరస్యాం॥పా॥౧॥౩॥౧౦॥ఇతిజీపి-సుషామాదిషుచ

పా||౧||౩||౯౦|| ఇతిషత్వం - సర్వతేజస్సుసర్వతేజసాం మధ్యేజ్యోతిష్ట మా
ముత్సృష్టతేజోభూతాం - హ్రస్వాత్తాదాతద్ధితే|| పా||౧||౩||౧౦౧|| ఇ
తిషత్వం-తస్వింకృశాంశోభాం-ల్యాణీమాత్తానంశరీరంనిష్టపంతీమివత
పోగ్నానంతాపయంతీమపస్థితాం-నిసస్తతతావనాసేవన|| పా || ౩||౩||
౧౦౨|| ఇతిషత్వం-వనంజ్యోతిసాసాత్సృష్టానజ్యోతిమయం కుర్వం
తీంవిభాషాసాతికాన్యైశ్చ|| పా||౧||౩||౧౦౩|| ఇతిసాతిప్రత్యయః-ను
మ్యిసజ=సీయే త్యాదినా|| పా||౧||౩||౧౦౪|| షత్వేప్రాప్తే-సాత్పదాద్యోః||
పా||౧||౩||౧౦౫|| ఇతిషత్వనిషేధః|| ... .. *

మూ, ౯౬ { మధుసాదుభృతంజలగ్ర పింజరభ్రమరావలామ్ |
{ ఉల్లసతుగ్రసుమాంపుణ్యాం హేమరత్రలతామివ || }

౯౬ || మధుసాదితి || మధుసాదుభృతాః కాన్యైశ్చ నమధుభూతాః
మకరందప్రచురా ఇత్యేషః-పూర్వవత్కాన్యైశ్చ సాతిప్రత్యయే- ఆ
దేశప్రత్యయయోః|| పా||౧||౩||౧౦౬|| ఇతిషత్వేప్రాప్తేపూర్వవత్ప్రతిషే
ధః-తైకింజలైఃపింజరైఃభ్రమరైఃఆకులాముల్లసతుగ్రసుమాంపుణ్యాం
ప్రవిత్రాం హేమరత్నలతాంరత్నఖచితహేమమయకల్పవల్లిమివస్థితాం||

మూ, ౯౭ { విలోచనాంబుసింహంతీంకుర్వాణాంపరిసేసిచామ్ ||
{ హృదయస్యేవశోకాగ్నిసంతప్తస్యోత్తమప్రతామ్ || }

౯౭ || విలోచనైతి || విలోచనాంబుచాష్టంసింహంతీంక్షరంతీం-పదా
దీత్యాత్ సాత్పదాద్యోః|| పా||౧||౩||౧౦౭|| ఇత్యాదేశసకారస్యషత్వప్రతి
షేధః- అతఏవశోకాగ్నిసంతప్తస్యహృదయస్యపరిసేసిచాంపరితఃపానః
పున్యవసేచనంకుర్వాణామివ-సింహతేర్యజంతాన్ప్రియామప్రత్యయేటా
వ-ఉవసగాత్సనోతత్యాదినా|| పా||౧||౩||౧౦౮|| షత్వేప్రాప్తే- సేచోయ
జీ|| పా||౧||౩||౧౦౯|| ఇతిప్రతిషేధః-ఉత్తమప్రతాంపతిప్రతామిత్యర్థః-
మైథిలీమైక్షతేతిపూర్వేణాన్వయః|| ... .. *

మూ, ౯౮ { దృష్టాంతామథనగ్నవృక్షాద్విషోష్ణుపరిసే
{ ధృతిఃపరితశ్చోద్విచిత్రేషకుర్ధస్యయమివానిలః || }

౧౮॥ దృష్ట్వేతి॥ తాంసీతాంబృష్టాపరిసేధతఃపరితఆధావతః॥ షి
ధూగత్యామితిధాతోః-సంధతేగ్రతా॥పా॥౧॥౩॥౧౧౩॥ ఇతిషత్వప్రతిషే
ధఃద్విసోరాక్షసాః॥ఘ్న - వృక్షసభనక్ బభజ్జభజ్జౌ లఽజితిలోపఃకు
త్వం స్వయంసాక్షాత్ క్రుద్ధోఽనిలోవాయురివపరిత ఉద్విచిక్షేపచఉద్వి
షేప్తవాంశ్చ॥ ... .. *

మూ, ౧౯ { అప్రతిస్తబ్ధవిక్రాంతమనిస్తబ్ధోమహాహవే॥ నిసా }
{ ధవంతమస్తా॥ ఇవ్యత స్తంభద్వనధ్వనిః॥ ... } *

౧౯॥ అప్రతీతి॥ ఘనధ్వనిమేఘనాదోమహాహవే అనిస్తబ్ధా ప్రతిబంధ
స్థ౯అప్రతిస్తబ్ధవిక్రాంతమప్రతిబంధవిక్రమం-ప్రతిస్తబ్ధనిస్తబ్ధాచ॥పా
౧॥౩॥౧౧౪॥ ఇతిస్తంభేష్టత్వాభావనిపాతః అస్తా॥ ఇనిసోధవంతం-పరిని
విభ్యఇత్యాదినా॥పా॥౧॥౩॥౧౧౫॥ షత్వేప్రాప్తే-సోధః॥పా॥౧॥౩॥౧౧౬॥
ఇతిప్రతిషేధః-మారుతింవ్యత స్తంభత్ స్తంభయతిస్త- - స్తంభేణ౯చజే
స్తంభుసివుసహంచజే॥పా॥౧॥౩॥౧౧౭॥ ఇతిషత్వప్రతిషేధః॥ ... *

మూ, ౨౦ { తేభిజ్ఞాయనిసోష్యంతంర కైరతాంసినవ్యధాః॥ అ }
{ వైరప్యాయతైర్వైపుర్యరత్రాశ్యంఖలాదిభిః॥... }

౨౦॥ తఇతి॥ తేరాక్షసాఃరక్షాంసినరక్షైరప్రైసై సోష్యంతం స్థా
వయిష్యంతంసువాతేస్యసనోః॥౧॥౩॥౧౧౮॥ ఇతిషత్వప్రతిషేధః-అభిజ్ఞా
యతతా-లెవ్యపచీమ౯ంబధ్వేత్యర్థః - సవ్యధాస్సభయాస్సంతః - అ
వైరప్యాయతైర్ద్రాఘిష్టైవ౯రత్రాశ్యంఖలాదిభిమేఘైఃబబంధుః- మ
వబంధనఇత్యస్తాల్లిట్-అతఏక హలిత్యాదినా॥పా॥౧॥౩॥౧౧౯॥ ఏత్వా
భ్యాసలోపా॥ ... .. *

మూ, ౨౧ { విషసాదెంద్రజిద్భుధ్వాబధైబంధాంతరక్రియామ్॥ }
{ దివ్యబంధోవిషహతేనాపరంబంధనంయతః॥ ... } *

౨౧॥ విషసాదెతి॥ ఇంద్రజిత్ - బద్ధదివ్యాస్త్రబద్ధై-బంధాంతరక్రి
యాంబంధాంతరకరణంబుధ్వావిషసాద-సదఃపరస్యలిటి॥ పా॥౧॥౩॥
౧౨౦॥ ఇతిపరస్యషత్వప్రతిషేధఃపూర్వస్యతుసదిరవ॥ తేః॥పా॥౧॥౩॥౧౨౧॥

అంశం (భట్టికావ్యశాసనాభ్యాసే-అథాద్వితీయాంశం)

ఇతివత్సంయతో యస్మాద్వివ్యభిభోఽవరసియమం నియంత్రణం బంధాంతరంసవిషహతే-పరినిభ్యత్యాదినా॥పా॥౧॥౩॥౩౦॥సహేష్వత్సం॥

—*అథాద్వితీయాంశం*—

మూ, F-౨ { ముష్టంతమివతేజాంసివిస్తీణోఽరస్థలంపురః | ఉపసేదుదశశ్రీదంగృహీత్వా రాక్షసాఃకపిమ్ | }

F-౨ || ముష్టంతమితి || అథ రాక్షసాఃకపింపురోగృహీత్వాతేజాంసి సూర్యాదీనాంముష్టంతంహరంతమివేత్యత్ప్రేక్షావిస్తీర్ణారస్థలం - రమాభ్యాంనోఽసమానపదే॥పా॥౧॥౪॥౧॥ ఇత్యుభయత్రణత్వం-దశశ్రీవముపసేదురాసేదుః॥ ... .. *

మూ, F-౩ { బహుధాభిన్నమమాణోభీమాఃఖరణసాదయః | అగ్రవణంవతమానైప్రతీచ్యాంచంద్రమండలైః | }

F-౩ || అథయగృహాహ || బహుధేతి || చంద్రమండలైప్రతీచ్యాంచ శ్చిమదిశి అగ్రవనస్య అగ్రేవణంవనాగ్ర రాజదంతాదిత్వాత్పరనిపాతః-వనంపురగత్యాదినా॥పా॥౧॥౪॥౪॥ ఇత్వం సూత్రనిదేశాదలుక్-వతమానైసతి ప్రభాతేసతీత్యర్థః - బహుధాభిన్నమమాణావిదారితమమకఫలాః-అటు-పావజిత్యాదినా॥పా॥౧॥౪॥౧॥ ఇత్వంభీమాఃభయంకరాః ఖరస్యేవనాసికాయేషాంతేఖరణసాః- అక్షానాసికాయాస్సంజ్ఞాయాన్న సంచాస్థూలాత్ || పా॥౫॥౪॥౧౧౦॥ ఇతిబహుప్రీహీసమాసాంతోచ్చిత్యయోనసాదేశశ్చ-పూర్వపదాత్సంజ్ఞాయామగః॥ పా॥౧॥౪॥౩॥ ఇతి ఇత్వం-తదాదయఃద్వివభ్యత్యుత్తరేణసంబంధః॥ ... ..

మూ, F-౪ { నిర్వాణకృతముద్యానమసేనామ్రవణాదిభిః | దేవదారువనామితైర్నిత్యమర్వానరంద్విషః | ... }

F-౪ || నిర్వాణమితి || ద్విషఃపూర్వోక్తవిశేషణాః రాక్షసాః దేవదారువనైరామితైర్నిత్యతైః-విభాషాపరివనస్పృతిభ్యః॥ పా॥౧॥౪॥౫॥ ఇత్యుత్తరేణ్యుత్తరత్రయైర్భ్య ఇతివత్సవ్యమితి నియమాది హేతురక్షరాత్

జననకారస్య త్యాభావః - అమృతాదిభిరుపలక్షితం. ప్రసక్తంతరిత్యాది
నా||పా||౧||౪||౫||వననకారస్య త్వం-ఉ ద్యానమనెనవాన రణనిర్వాణం ప్ర
కాంతం లుప్తమితియావత్ - నిర్భూర్వా ద్వాతేః కర్తరి క్తః-నిర్వాణో చాతే||
పా||౧||౫||౫||ఇతినిపాతనాన్నిష్ఠాన త్వేణ త్వం-కృతమితివానరమూఢుః
అపరాధిత్వేనావాచన్ని త్యథః||... .. *

మూ, ౯౫ { ఉపాస్థితతనంప్రీతాః పూర్వాప్లేరోషవాహుగమ్ |
రాక్షసాః కపిమదాయపతిం రుధిరపాయితామ్ || * }

౯౫||ఉపేతి||అథ పూర్వాప్లేరోషవాహుగమ్||పా||౫||
౪||౧౦||ఇత్యహ్న దేశే-అహ్నాదంతాత్||పా||౪||౪||౪||ఇతి త్వం-సం
ప్రీతాః రాక్షసాః కపిమదాయరోషస్య వాహనం రోషవాహణం రోషాశ్ర
యమతిర్వమిత్యథః-వాహనమహితాత్||పా||౪||౪||౪||ఇతి త్వం-రు
ధిరపాయితాం రక్తపాయినాం రాక్షసానాం పిబతేస్తాచ్ఛీత్యణిః - పా
తివదికాంతమితి త్తమచ || పా || ౪ || ౪ || ౧౦ || ఇతి త్వం-పతిం రావణ
ముపాస్థితవత్ ప్రీతాః తేన సం గతా ఇత్యథః - ఉపపూర్వాత్ప్రీత తేలు
జి - ఉపాదైవ పూజేత్యాది నా||పా||౧||౩||౫||౧|| సం గతకరణేతత్ ||...||

మూ, ౯౬ { సురాపాణపరిక్షీబం రిపుదవహరోదయమ్ | పర
స్త్రీవాహిణం పాపుస్సావిష్టారం సురాపిణః || * }

౯౬ || సురేతి || సురాంపిబంతీతి సురాపాః - గాపోష్ఠక్ || పా || ౩ || ౫ ||
౧||ఇతి ట్ - తద్వంతస్సురాపిణః తత్సంసగ్గో రాక్షసాః మత్వధీయభి
నివ్రత్యయః - ఏకాజు త్తరవదేణః || పా || ౪ || ౪ || ౧౦ || ఇతి త్వం-సురాపాణ
మితి భావెల్ల్యుట్ - వాభావకరణయోః || పా || ౪ || ౪ || ౧౦ || ఇతి పక్షేణ త్వం-
తేన వర్యాప్తంక్షీబోమత్తః పరిక్షీబః - తంక్షీబృమదభితిధాతోః - అనుపస
గాఢ్యుల్లక్షీబకృశ్లాఘాః || పా || ౪ || ౫ || ౫ || ఇతి నిష్ఠాతకారస్య లోపని
పాతః - అనుపసగాదివిశేషేణాదుపసగః స్యక్షీదేన సమాసోనోపస్య
ష్టాల్లాపనిపాతః - రిపు దర్శహరః ఉదయో వృద్ధిర్యస్యతం పరస్త్రీయో
పహతి ప్రాప్తోతీతి తద్వాహిణం పా)తివదికాంత నకారత్యాత్

423 (భట్టికావ్యేశనవ్యాఖ్యానశిఖితాద్విధికారకాండే-)

ప్రాప్తిపదికత్యాదినా॥పా॥౮॥౪॥ ౧౧॥ఇత్వంసావిమోరంసావిభావ
మాస్థానెప్రకాశమానంరావణంప్రాప్తః॥ ... .. *

మూ, ౯౭ { సంఘషణ్యోగిణిపాదాప్రణేముప్రీదశద్విషః॥ప్ర॥
హిణ్యంతోహనూమంతంప్రమీణంతంద్విషన్వతీ ॥ }

౯౭ ॥ సంఘషేతి ॥ ద్విషన్వతీశ్శత్రుబుద్ధీప్రమీణంతం హింసంతం
హరంతమిత్యర్థః- మిశ్నహింసాయామితిధాతోక్త్రయాదికాల్లటశ్శ
త్రాదేశః-హనూమంతంప్రహిణ్యంతః ప్రాప్తవయంతః హిగతావితిధా
తోస్సావాదికాల్లటశ్శత్రాదేశః- హినుమీనా॥౮॥౪॥ ౧౫॥ఇత్యభయ
త్రగత్వం-తేరాక్షసాఃసంఘషణ్యోగిణి- స్పృధాన్యోగినిత్యమత్స
రిణిత్యర్థః-కుమతీచ॥ పా॥ ౮॥౪॥౧౩॥ ఇతిణత్వంప్రదశద్విషోరావణ
స్యపాదాప్రణేముః ప్రణతాః - ఉపసగాదసమాసేపి తోపదేశస్య ॥
పా॥ ౮॥౪॥౧౪॥ ఇతిణత్వం॥ ... .. *

మూ, ౯౮ { ప్రవపాణిశిరోభూమావానరస్యవనచ్ఛిదః । ఆ॥
మంత్రయతసంకుర్ధస్యమితిరక్షసాంపతిః॥... }

౯౮ ॥ ప్రేతి॥ సంకుర్ధోరక్షసాంపతిః- రావణోవనచ్ఛిదోవానరస్య
శిరోభూమాప్రవపాణిచిత్వాభూమాఖనిష్యామి-ఆనిలోట్॥ పా ॥౮॥
౪॥౧౬॥ఇతినిత్యంణత్వం-ఇతిసమితింసభామామంత్రయత-ఆప్యచ్ఛత్ ॥*

మూ, ౯౯ { ప్రణ్యగాదీత్ప్రణిఘ్నంతంపునఃప్రణినదన్నివత॥
తఃప్రణిహితస్సాన్వరైర్భాక్షసేంద్రంవిభీషణః॥* }

౯౯ ॥ ప్రణీతి॥తతఆమంత్రణానంతరం పునఃప్రణిఘ్నంతంజిఘం
సంతమిత్యర్థః-రాక్షసేంద్రంరావణం- స్వాధౌన్యకార్యేప్రణిహితో
యక్తోవిభీషణః- ప్రణినదన్నివగజన్నివప్రణ్యగాదీత్ ప్రణిగదితవాక్-
నెగదనదెత్యాదినా॥పా॥౮॥౪॥౧౭॥సర్వత్రణత్వం॥ ... .. *

మూ, ౧౦౦ { ప్రణిశామ్యదశగ్రీవప్రణియాతుమలంరుషమ్ ।
ప్రణిజానీహిహస్యంతేదూతాదోషేనసత్యపి ॥ }

౧౦౦ ॥ ప్రణిశామ్యతి ॥ హేదశగ్రీవప్రణిశామ్యప్రశాంతోభవ

కామ్యతెల్లొట్టసిపిహిలోపః - శమామమౌనాందీఘశ్శృణి॥ పా॥ ౧॥ ౩॥
 ౧౪॥ ఇతిదీఘః - రుషం ప్రణియాతుం ప్రాప్తం అలంరోషోనకతావ్య
 ఇత్యర్థః - అలంఖిలోర్విరిత్యాదినా॥ పా॥ ౩॥ ౪॥ ౧౫॥ క్వాప్రత్యయవిషయే
 తుముస్ప్రియోగోదేశవిభాషానుసారాత్కృతః కష్టః - దోషైః పరాధే
 సత్యపిదూతానహస్యంతఇతిప్రణిజానీహి విద్ధి - శేషవిభాషాకథాదా
 విత్యాదినా॥ పా॥ ౫॥ ౪॥ ౧౬॥ నైకత్వం - అన్యత్ర నైకదనదేత్యాది
 నైవ॥ పా॥ ౫॥ ౪॥ ౧౭॥ ... .. ✽

మూ, ౧౦౧ { ప్రాణయంతహరింప్రాచేరాక్షసేంద్రవిభీషణమ్॥
 సవాసోయంప్రాణిణిషుర్యోభాంఘీత్ప్రమదావనమ్॥ }

౧౦౧॥ ప్రాణయంతమితి॥ రాక్షసేంద్రరావణః - హరింహనుమం
 తం ప్రాణయంతం జీవయంతం దూతోనవధ్యఇతిరక్షంతమిత్యర్థః - అన
 ప్రాణనఇతిధాతోణ్యం తాల్లటశ్శత్రాదేశః - అనితే॥ పా॥ ౫॥ ౪॥ ౧౮॥
 ఇతికత్వం - విభీషణంప్రాచే-యః - ప్రమదావనమభాంఘీద్భభజ్జ - భజ్జో
 లుః జిసిచిహలంతలక్షణావృద్ధిః - సోయంకపిః - ప్రాణిణిషుః - ప్రాణితుం
 జీవతుమిచ్ఛుః - సవానైవేత్యర్థః - ఏవంవిధాపరాధీకథంసవధ్యఇతిభావః -
 అనితేస్సన్నంతాదుప్రత్యయః - ఉభాసాభ్యాసస్య॥ పా॥ ౫॥ ౪॥ ౧౯॥ ఇ
 తిద్వయోకత్వం॥ ... .. ✽

మూ, ౧౦౨ { ప్రాణునిషతరక్షాంసియేనాప్తానివనెమమ॥ స
 ప్రహణ్యః కథంపాపంపదపూర్వావకారిణమ్॥ }

౧౦౨॥ ప్రైతి॥ కించయేనైతేనవనెమమాప్తానిహితకారీణీరక్షాన్యఘానిష
 తహతాని-హస్తైః కర్మణిలుజీచిణ్వదిద్యద్ధీ-మోహం తేరిత్యాదినా॥ పా॥
 ౨॥ ౩॥ ౫॥ ౪॥ కుత్వం - హంతేరత్పుర్వస్య॥ పా॥ ౫॥ ౪॥ ౨౦॥ త్యస్యప్రత్యుదాహర
 ã - పూర్వావకారిణం॥ వ్రథమద్రోహిణంపాపం స్రూరాత్కానంకథంసప్ర
 హణ్యః పదకథయ - వమోవా॥ పా॥ ౫॥ ౪॥ ౨౧॥ ఇతిహంతేణత్వవికల్పః॥

మూ, ౧౦౩ { వెత్సంతహణసంకోపాన్తమశతోః కరివ్యతః॥ మా
 కాక్షీరంతరయగం ప్రయాణార్హమవేష్యమమ్॥ }

౧౦౩॥ వెన్నెలఁ గొప్పాచ్యుతోఁ వెన్నెంతహాణనంగుహాభ్యంతరే
హాననంఁ- అంతరదేశే॥ పా॥ ౧॥ ౪॥ ౨౪॥ ఇతిఁ త్వం- కరిష్యతామమాంత
రయన్ముంతరాయం- అయనంచ॥ పా॥ ౧॥ ౪॥ ౨౫॥ ఇతిఁ త్వం- మాకా
షీఁ-అముంకపింప్రయాణందీఘయాత్రా-కృత్యచః॥ పా॥ ౧॥ ౪॥ ౨౬॥
ఇతిఁ త్వం-తదహంవద్యమవేహి॥ ... ..

మూ, ౧౦౪ { ప్రహీణజీవితంకుర్యుర్యేనశత్రుముపస్థితమ్ | న్యాయ్యా }
{ యాలపితేలత్క్యైఃకుర్వంత్యాశుప్రహావణమ్॥ ... }

౧౦౪॥ ప్రహీణేతి॥ యెడపస్థితం పా॥ ౨౦ శత్రుం ప్రహీణజీవి
తంత్య క్తజీవితం- జహతేఁకమణి క్తః-ఘమాస్థేత్యాదినా॥ పా॥ ౧॥ ౪॥ ౨౭॥
౨౮॥ ఇతికారః-ఓదితశ్చ॥ పా॥ ౧॥ ౨౯॥ ఇతినిష్ఠానత్వం-కృత్యచః॥ ౩౦॥
౩౧॥ ఇతిఁ త్వం-నకుర్యుః- తెన్యాయ్యాయాఃన్యాయాదనపేతయాఃకు
లాగతాయాలపిత్యథః-ధమవద్యథేత్యాదినా॥ పా॥ ౪॥ ౪॥ ౩౨॥
యత్ప్రత్యయః - లత్క్యైఃఅశుప్రహావణంత్యాజనంకుర్వంతి - జహత
న్యకంతాల్ల్యుటిప్రగామః-జేర్విభాషా॥ పా॥ ౧॥ ౪॥ ౩౩॥ ఇతిఁ త్వం॥

మూ, ౧౦౫ { కఃకృత్వా రావణామషప్రకౌపణమవద్యధీఃశ }
{ కోజగతిశకోపికతుమాయుఃప్రగౌపణమ్॥ ... }

౧౦౫॥ కఇతి॥ జగతిలవద్యధీదుఃఖాద్ధిః కశ్యకోపిరావణస్యా
మషప్రకౌపణంకృత్వా ఆయుషఃప్రగౌపణం ప్రకృష్టంగోవనరక్ష
ణంకతుకంశక్తఃనకోపిత్యథః - కుపిగుప్యేభావేల్యుట్- హలశ్చేజువ
ధాత॥ పా॥ ౧॥ ౪॥ ౩౪॥ ఇతిఁ త్వం॥ ... ..

మూ, ౧౦౬ { వనాంతప్రేంఖిణఃపాపఃఫలానాంపరిణింసకఃప్రణి }
{ ష్టివ్యతిహాసాయఃప్రణిం చ్యాస్తాస్తధూన్యయమ్॥ }

౧౦౬॥ వనాంతేతి॥ వనాంతేవనప్రాంతే ప్రేంఖిచరతీతిప్రేంఖ
ణికతేరిల్లుట్-ఇజాదెస్సనుమః॥ పా॥ ౧॥ ౪॥ ౩౫॥ ఇతిఁ త్వం-పాపః
ప్రణిశాఫలానాం పరిణింసకశ్చుంబకౌభక్షకఇత్యథః - శిశిచుంబనఇతి
ధాతీర్ణ్యకర్తృ-అయధకపిర్బుయోస్తాప్రణింద్యవతిధూయమధూని

మోరంచాన్నాప్రణిషిష్యతినచుంబిష్యతినభక్షయిష్యతీత్యథః - నక్షుచుం
బనెల్మట్ - భూయోభక్షణ వారణాయ సర్వధాయంమారణే యథిత్వ
థః - వానింసనితునిందాం || ౮ || ౪ || ౩౩ || ఇతిసర్వత్రాత్వం || ...*

మూ, ౧౦౭ { హరేః ప్రగమనం నాస్తీనప్రభానం హిమద్రుహః |
నాతిప్రవేషనం వాయోమయాగోపాయితేవనః | }

౧౦౭ || హరేరితి || మయాగోపాయితేగుప్తై - ఆయావయలధః ధాతుకే
వా || పా || ౩ || ౧ || ౩ || ఇతివికల్పదాయప్రత్యయః - వనప్రమదావనహ
రేరింద్రస్యాపిప్రగమనం ప్రచారోనాస్తీ - హిమద్రుహః సూర్యస్యప్రభా
నం ప్రతాపనం నాస్తీ - భాతేభావెల్మట్ - వాయోరతిప్రవేషనమత్యం
తవలనం నాస్తీ - కిముతాన్యేషామిత్యథః - నభాభూషాకమిగమిష్యా
యావేపాం || పా || ౮ || ౪ || ౩౪ || ఇతిసర్వత్రాత్వప్రతిషేధః || *

మూ, ౧౦౮ { దుష్పానః పునరేతేనకపినాభ్యంగసంభృతః | వ్రీన
ప్రవినయేనాగ్ర్యస్సాన్వయః పుష్పానవోవనః || ... }

౧౦౮ || దుష్పానఇతి || ప్రనప్రవినయేనదుర్విసీతేన - నకేష్టాంతస్య ||
పా || ౮ || ౪ || ౩౫ || ఇతిసర్వత్రాత్వప్రతిషేధః - ఎతేనకపినాకత్రావనభ్యంగ
సంభృతోభిమురసంచితోఽగ్ర్యశ్చైష్టస్సాన్వయమధురః పుష్పానవస్త
ద్వికారః తోద్రమిత్యథః - పురర్భుయోదుఃఖేనపెయోదుష్పానః - న
పాతవ్యఇత్యర్థః - ఖలరైఆతాయచ్ - షాత్పచాంతాత్ || పా || ౮ || ౪ || ౩౫ ||
ఇతిసర్వత్రాత్వప్రతిషేధః || ... ..

మూ, ౧౦౯ { రోషభీమముఖేనైవంతుభృతోక్తైష్టవంగమః | ప్రా
చెసాసునయంవాక్యం రావణంస్వార్థసిద్ధయే || * }

౧౦౯ || రోషేతి || రోషాద్భీమముఖేనలక్రభీమపదేననిమిత్తనిమిత్త
నోర్యవాయాత్ - పదవ్యవాయేపి || పా || ౮ || ౪ || ౩౬ || ఇతివిధక్తీనకారస్య
సర్వప్రతిషేధః తుభృతాతుభ్యతాతుభ్యాదిషు || పా || ౮ || ౪ || ౩౬ ||
ఇతిసర్వత్రాత్వప్రతిషేధః - రావణేనైవముక్తైష్టవంగమోహనూమాస్వార్థ
సిద్ధయేసీతాప్రత్యక్షకార్యసిద్ధయే రావణం సాసునయమనునయం

క్షంవాక్యమూచే ||

...

...

...

...

—*పునఃప్రకీర్ణకాః*—

మూ, ౧౧౦ { దూతమేకంకపింబద్ధమానీతంవేత్సవశ్యతః | లోక }
 { త్రయపతేఃకొధఃకథంత్యణలఘుస్తవ || * }

౧౧౦ || దూతమితి || దూతంసంధ్యాదికార్యకరంసతసాక్షాత్ప్రతి
 వత్తుమవధ్యుపశ్యత్ - ఏకమసహాయంతత్రాపిబద్ధంవేత్సస్వగృహమానీ
 తంతత్రాపికపింపశ్యతస్సంసాక్షాతుగ్రవ్యతభ్యథః - లోకత్రయప
 తేఃపరమాణుపర్యతయోచివావయోమహదంతరమితిభావః - ఈదృశస్య
 తవక్రొధఃకథంత్యణలఘుఃతద్వత్తుచ్చఃస్థానప్రవృత్తైరిత్యథః || *

మూ, ౧౧౧ { అగ్న్యహితజనప్రహేష్విజగీషాపరాజ్ఞుభేక }
 { స్వాద్వాసీతిన్లస్యసంరంభస్తవతాపసే || ...* }

౧౧౧ || అగ్నిః | అగ్న్యహితాపహితాగ్న్యయః - వాహితా
 గ్న్యదిషు || పా || ౨ || ౨ || ౩ || ఇతినిష్ఠాయాఃపరనిపాతఃతేషుజనైషుసజ్జనై
 షుప్రహేష్విజగీషాపరాజ్ఞుభేవిరక్తతాపసేతవస్వినీ-అన్య || పా ||
 ౫ || ౨ || ౧౦ || ౩ || ఇతిమత్స్యధీయోన్యైత్యయః - ఈదృశేరామేనీతానీతరాం
 స్నాతీతిన్లఃకుశలః-ఆతశ్చేపసగే || పా || ౩ || ౧ || ౧౩ || ఇతికతారికః -
 నిసదీభ్యామిన్యాదినా || పా || ౧ || ౩ || ౮ || పత్యం-తస్యతవకస్వాద్వాకారణా
 త్సంరంభఃకొధః-అకారణవైరమనుచితమితిభావః || ...

మూ, ౧౧౨ { నసర్వరాత్రకల్యాణ్యస్త్రీయోవారత్నభూమయః | }
 { యంవినిజిత్యలభ్యంతేఃకుర్యాత్తైసవిగ్రహమ్ || }

౧౧౨ || నేతి || విచయంతాపసంవినిజిత్యసవారాత్రయస్సర్వ
 రాత్రాః-సర్వకాలైకసర్వత్యాదినా || పా || ౨ || ౧ || ౪ || సమాషః అహ
 సర్వత్యాదినా || పా || ౫ || ౪ || ౮ || సమాసాంతోచ్చైత్యయః-రాత్రాహ్ని
 హఃపుంసి || పా || ౨ || ౪ || ౯ || ఇతిపుల్లింగతాతాకల్యాణ్యఃసర్వరాత్ర
 కల్యాణ్యనిత్యమంగళాభ్యథః - అత్యంతసంయోగేద్వితీయా-అత్యంత
 స్తయోగేచ || పా || ౨ || ౧ || ౧౦ || ఇతిసమాసఃకీచ్-తాస్త్రీయోనలభ్యంతే

కత్వా నిభూమయశ్చ తా అపినలభ్యం తెతనతావసేనవిగ్రహంకఃకుర్యాత్,
సకోపినిష్ఫలత్వాదిత్యథః॥ ... ..

మూ, ౧౧౩ { సంగచ్ఛ రామసుగ్రీవాభువనస్యసమృద్ధయైరత్న }
పూర్ణావివాంబోధీహిమవాఽపూర్వపశ్చిమా॥ }

౧౧౩ ॥ అ॥ సంధిస్తుసఫలఇత్యాహ ॥ సంగచ్ఛేతి॥ భువనస్యసమృద్ధయై
అభ్యుదయాయ రామ సుగ్రీవౌరత్నపూర్ణాఽపూర్వపశ్చిమావంబోధీ
హిమవానివసంగచ్ఛసంధేహిసలోకాఽపీదయైత్యర్థః॥ ... *

మూ, ౧౧౪ { సుహృదౌ రామసుగ్రీవాకింకరాః కపియాధపాః । }
వరదారాణామర్పణేనైవలభ్యం తేముంచ మైథిలీమ్ ॥ ... }

౧౧౪ ॥ అ॥ ననుయద్యిగ్రహానిష్ఫలః తత్సంధానెపికింఢలంతత్రాహ॥
సుహృదావితి॥ రామసుగ్రీవాసుహృదౌమిత్రే-కపియాధపాఃకింకరాః తెచ
వరదారాణామర్పణేనైవలభ్యం తెనతుస్సాప్త్యయై నేత్యర్థః-
హిరణ్యమామీలభ్యేత్తితి॥ లభ్యైవ రామత ఇతిభావః- అతోమైథిలీంముంచ ॥

మూ, ౧౧౫ { ధమంప్రత్యర్థయస్మి తామర్థం రామేణమిత్రతామ్ । }
కామంవిశ్వాసవాసేన సీతాందల్వాప్నుహిత్రయమ్ }

౧౧౫ ॥ అ॥ నన్వకించిత-రణమైత్రీకుత్రప్రయుజ్యతేతత్రాహ॥
ధర్మమితి॥ సీతాంప్రత్యర్థయఽధర్మంపరస్త్రీపరిహారరూపం-రామేణస
హమిత్రతామేవార్థం-విశ్వాసవాసేనవిస్రంభవాసేనకామంరతిసుఖంచే
తిత్రయంప్రవర్ణం-సీతాందల్వాప్నుహే॥ ... .. *

మూ, ౧౧౬ { విరాధతాటకావాలికబంధఖరదూషణైః । నచన }
జ్ఞాపితోయాదృచ్ఛార్చితేనాపితేరిపుః॥ ..... *

౧౧౬ ॥ అ॥ సీతానర్పణే రామకింకరుంశక్తఇత్యాహ॥ విరాధేతి॥ విరాధా
దిభిః మారీచేనాపిరిపుః రామోయాదృగ్యాదృక్పరీభావోవానజ్ఞాపితఇతిచచ
న-కింతుజ్ఞాపితమివత్యథః॥ సీతానర్పణే విరాధాదిగతింగమిష్యసీతీభావః ॥

మూ, ౧౧౭ { ఖరాదినిధనంచైవమామంస్తావైరకారణమ్ । ఆత్మా }
నంగక్షీతుంయస్మాత్కృతంతస్సజిగీషయా॥ 1 ... }

౧౧౭ || అ || నన్వకారణమేవమద్భంధుభూతినారామేణకథంమైతీ)
త్యాశంక్యాహ||ఖరెతి||ఖరాదీనాంనిధనంవధంచాపివైరకారణంమామం
స్థానమన్యస్వ-మన్యతేలుజేధాసి-నమాజ్యోగే||పా||౬||౪||౭||ఇత్యడా
గమప్రతిషేధః-యస్తాత్కారణాదాత్మానంరక్షితంకృతంవిజగీషయాన
కృతం-తేదప్రాప్తావరాధాదేవహతాఇత్యర్థః|| ... *

మూ, ౧౧౮ { తతఃకౌధానిలాపాతకంప్రాప్త్యాంభోజసంహతిః |
మహాహ | దఇవత్సభ్యకపిమాహస్తరావణః || ... }

౧౧౮ || తతఇతి || తతోరావణఃక్రోధంవానిలస్తస్యాపాతేనాఘా
తేనకంప్రాప్త్యాంభోజసంహతిర్ముఖవద్మవశ్చైర్యస్యసోఽతఏవమహా
హ | దఇవత్సభ్యవ్యాకులీభవకపిమాహస్తరావణః || ... *

మూ, ౧౧౯ { హతరాక్షసయోధస్యవిరుద్ధోద్యానశాఖినః | దూ
తోస్తీతిబ్రువాణస్యకిందూతనదృశంతవ || ..... }

౧౧౯ || అ || యదుక్తందూతమేకమితత్రోత్తరమాహ || హతేతి ||
హతాఃరాక్షసయోధాఃయేనతస్యవిరుద్ధాఃఫగ్నాఃఉద్యానశాఖినోయేన
తస్యదూతోస్తీతిబ్రువాణస్యతవదూతనదృశం దూతానురూపంకిం-సంచే
శమాత్రహరదూతానయోద్ధారఇతిభావః || ... *

మూ, ౧౨౦ { పంగుచాలస్త్రీయోనిఘ్నకబంధఖరతాటకాః |
తవస్త్రీయదికాకుత్స్థఃకీదృక్కు-థయపాతకీ || ... *

౧౨౦ || అ || యదుక్తంసంరథస్తవతాపసఇతిత్రోత్తరమాహ || పంగితి || య
థాక్రమంపంగుచాలస్త్రీయఃకబంధఖరతాటకానిఘ్నన్పాతకీకాకుత్స్థస్త
వస్త్రీయదికీదృక్కు-థయస్త్రీబాలాదిఘాతీతవస్త్రీచేతివిప్రతిషిద్ధమితిభావః ||

మూ, ౧౨౧ { అభిమానఫలంజానస్తహత్వంకథముక్తవా | ర
త్నాదిలాభశూన్యత్వాన్నిష్ఫలంరామవిగ్రహమ్ }

౧౨౧ || అ || యదుక్తంససర్వరాత్రేత్యాదినారామవిగ్రహేఫలంనాస్తీ
తితతోత్తరమాహ || అభిమానెతి || మహత్వంమహావీరత్వంఅభిమానఫలమ
హంకారైకఫలంజానకరామవిగ్రహంరత్నాదిలాభశూన్యత్వాన్నిష్ఫలం

కథముక్తవాక్ మానై కథనాబిగీషవోసధనాం తగగ్న వణితిభావః॥ *
మూ, ౧౨౨ { పరస్త్రీభాగహరణంధర్మవివసరాశినామ్ముఖ }

{ మస్త్రీత్యభాషిస్త్రాగామేసాశంకతామ్ముయి॥ * }

౧౨౨ || అ॥ యదుక్తంధమకం ప్రత్యవకాయంస్థితామిత్యాదితత్రోత్తరమాహ॥ పరేతి॥ సరాశినాం రాక్షసానాం పరస్త్రీతాం భోగశ్చహరణంచేతిధర్మవివసంధితేస్త్రా ప్రత్యవణోపదేశమయి రామేచిషయేసాశంకతాంసశంకత్వంముఖమభివదనసాధనంవదనమస్త్రీత్యభాషిస్తాః సతు విమృశ్యేత్యర్థః-రావణస్యాపికుతస్త్వేభ్యం కేత్యశక్యశంకతావదితిభావః॥...*

మూ, ౧౨౩ { బ్రూహిమారవిభిన్నానాంవృద్ధిశీలక్రియాన్వయైః }

౧౨౩ || అ॥ యదుక్తంసంగచ్ఛరామసుగ్రీవావిత్యాదితత్రోత్తరమాహ॥ బ్రూహితి॥ హేహనుమక్ వృద్ధిశీలక్రియాన్వయైర్భూతిస్వభావసమాచారకులైరూరవిభిన్నానామత్యంతవిలక్షణానాంసరవాసరక్షసాంసఖ్యంకీదృశంకింవిధంబ్రూహికథయప్రత్యున్నతైః-పవధత్యతిభావః॥...

మూ, ౧౨౪ { ఏకొద్వభ్యాంచిరాధస్తుజితాభ్యామవివక్షితః॥ హృతశ్చైసమూఢోయంతేనాపితవః॥ స్తయః॥ * }

౧౨౪ || అ॥ యద్దృఙ్జితంవిరాధతాటకేత్యాదితద్రూపయతి॥ ఏక ఇతి॥ విరాధస్తుల వివక్షితః॥ అయం మేవధ్యత్యసంజాతవివక్షః॥ మూఢః॥ ఏకోహంచావైతావితివివక్షాశూన్యః॥ జితాభ్యాంచాభ్యామేకోఽసహాయచ్చైసకపదేసహత ఇతియత్-లేసతాదృగ్విధేనాపితవతేకింస్తయః॥ ఆహూతేమోహాదిభావః॥

మూ, ౧౨౫ { మన్నియోగాచ్చమారీచః పలాయసపరాయణః॥ యయుత్సాగహితోరామంమమారాపహరన్యనే॥ }

౧౨౫ || అ॥ మారీచవధస్తువిరాధవధావపిగర్హిత్యత్యాహ॥ మదితి॥ మన్నియోగాస్తమశాసనాత్పలాయసపరాయణోన్యధారామకషణతాసి ధైరితిభావః॥ అతఏవయుయుత్సాగయోద్ధమిచ్ఛాశద్రహితకింతువనెరామ మసహరదూరమాకర్షణమాగీచూచూరసభీతం సపరావృత్తమితిపి ద్రవరావృత్తవధేనాపిరామస్యోత్కృష్టకణ్యలంపలాపేనైతిభావః॥ *

మూ, ౧౨౬ { విభూనాన్యసంసర్వసత్వంరామోలతామృగమ్॥ త్వమేవబ్రూహిసంచిన్యముక్తంతస్తహతాన్యయది }

అ॥ వావిధకస్తుకస్తాదిపిప్లభత్యాహ॥ సింధూనె॥ రామోఽన్యసంసర్వం

సత్యం-అస్యైవైతత్ కింతుతత్పరాసక్తహననం మహాతాంవీరాణాంయుక్తయదియుక్తంకిం త్వమేవసంచిత్యసమ్యగ్విమృశ్యబ్రూహి-నపరేణసమాసక్తమితిషేధాన్నయక్తమితిభావః॥ ... .. *

మూ, ౧౨2 { పుంసాభ్యేణబంధూనామాత్మానంరక్షీతుంవధః |
క్షమిష్యతేదశాస్యేనక్వత్యేయంతవదుమౌతిః॥ * }

యదుక్తంఖరాదినిధసంచాపిమామంస్థాఃవైరకారణమితత్తుమయాప్రతివిధేయమవెత్యాహ॥పుంసెతి॥భత్యేణాస్తాకంఖాద్యేనపుంసానరాధమేనరామేణకర్తౌఆత్మానంరక్షీతుంబధూనాంమద్భగ్ధానాంఖరాదీనాంవధఃఉభయప్రాస్తాకర్తృణి॥పా.౬.౬.౨-3॥ఇతికర్తృణవస్థితశాస్యేనక్షమిష్యతేసహిష్యతఇతివదుర్కృతిదుర్బుధిః- క్వథవాక్వత్యాకతృత్యావృధాదురాశానకార్యేత్యర్థః-అవ్యయాత్వేన్॥పా.౪.౨॥౧౦౪ఇతికర్తృణాభివాద్యేత్యప్రత్యయః॥అమహావృతసితేభ్యస్త్యబ్విధిర్వ్యవ్యయాత్ప్రుతభితిపరిగణనాత్

{ పిజ్జగాదదూతోహముపాయంతవదర్శనైద్రు }
మూ, ౧౨౪ { మరాక్షసవిధ్వంసమకాషంబుద్ధిపూర్వకమ్॥ * }

౧౨౪॥కపిరితి॥అథకపిజ్జగాదతత్రయదుక్తంహతక్షరాక్షసయోధ్యేత్యాదినాదూత్యవిరుద్ధాచరణాన్నత్వందూతఇతితత్రోత్తరమాహ-అహందూతఏవకింతుదుమరాక్షసవిధ్వంసంబుద్ధిపూర్వకమేవతవదర్శనైఉపాయంసాధనమకాష్టంఅగ్రాక్షంవర్వాం-అతోహందూతఏవెత్యర్థః॥

{ ఆత్రికూటమకార్దుర్యేష్యతాన్విజ్జంగమంజగత్ | ద }
మూ, ౧౨౯ { శమూర్ధ్వాకథంబూషేతానవధ్యాన్తహీపతేః॥ * }

౧౨౯॥అ॥యత్తువంగుబాలస్త్రియోనిఘ్నస్త్రిత్యాదినాకబంధాదీనామవధ్యశ్యముక్తంతత్రాహ॥ఆత్రికూటమితి॥త్వంగ్రామణీరేషాంత్యజ్ఞాస్తృత్ప్రధానాస్తవీయాఇత్యర్థః-సవీషాంగ్రామణీః॥పా॥౫.౨.౨౮॥ఇతికన్పిశ్యయః-యేకబంధాదయః-ఆత్రికూటమాత్రికూటాల్-అభివిధావగ్యయిధావజగన్విజ్జంగమమకాషుకః-హౌదశమూర్ధ్వా-తాన్వాపిష్టాన్తహీపతేరాజ్ఞః-రామస్యప్రజాపాలనాధిపతస్యకథమపధ్యానూబ్రుషే॥

{ అభిమానఃఫలంప్రాక్తాయత్వయా రామవిగ్రహే | }
మూ, ౧౩౦ { వివేశుస్సైనశతేనకుల్యాసురక్షసామ్॥ * }

౧౩౦॥అ॥ అన్యదపిరావశోస్తమనూద్యదూషయతి॥అభిమానఇతి॥త్రయా రామవిగ్రహేయోభిమానఃఫలంప్రాక్తస్సైనాకారణవిగ్రహేణా

మూ. ౧౩౧ { యత్స్విధర్తమధర్తంత్యం దుష్టులం ప్రత్యపద్యధాః |
రిపారామేచనిశ్చంకోనైతత్తైమంకరంచరమ్ || * }

౧౩౧ || అ|| అథపరస్త్రీభోగత్యాదినాయదుక్తంతద్దూషయతి-యదితి-దు
బలమధమంస్వధమంస్వాచారయత్ప్రత్యపద్యధాః-రిపారామేచ
శ్చంకఇతిచయత్ప్రత్యపద్యధాఃప్రతిపన్నోసి ఎతదుభయంచరంత్యైమం
కరంశ్రేయస్కరంసకింతుక్షేప్రమేవఫలమనుభవిష్యసీతిభావః-క్షేమపి
యమద్రచ్చి || పా|| ౩ || ౨ || ౪ || ఇతిచకారాత్థచిముమాగమః |

మూ. ౧౩౨ { అన్వయాదివిరుద్ధానాం యథాసఖ్యమనీష్ఠితమ్ | మై
షీవిరోధమప్యేవంసాధ్యంపురుషవానరైః || * }

అ|| అన్యదపితదుక్తం దురుక్తమిత్యాహ || అన్వయేతి-అన్వయాదిభిర్విరుద్ధా
నాంవిలక్షణానాంనరవానరరక్షసాంయథాసఖ్యం అనీష్ఠితంఎవంపురుష
వానరైః=రవానరైర్విరోధంవిగ్రహమపిమైషీనోచ్చ అసమానసఖ్యవద
సమానవిగ్రహస్యాపిలక్షుత్వాదితి భావఃషీతీచ్ఛతెరుజ్జీసిచి-ఇటఈటి||
పా|| ౨ || ౨ || ౨-ఇతిసలోపః-సమాజ్యోగః || పా|| ౪ || ౪ || ఇత్యాదభావః ||

మూ. ౧౩౩ { విరాధంతపసాంవిఘ్నంజఘానవిజితోయదివరో
ధసుస్సృతాంరామస్సకథంసవివక్షితః || }

అ|| యదుక్తమేకోద్యాభ్యామిత్యాదితదపిదూషయతి|| విరాధమితి|| ధసుస్సృ
తాంవరఃశ్రేష్ఠఃరామస్తపసాంవిహస్యతేనెనెతివిఘ్నంతరామః-ఘ
జ్ఞరైకవిధానం || పా|| ౩ || ౩ || ౪ || ఇతికప్రత్యయఃగమహనైత్యాదినా || పా|| ౪
౪ || ౪ || ఉపధాలోపః-మోహనైరిత్యాదినా || పా|| ౪ || ౩ || ౪ || కుత్వంతం
విఘ్నభూతవిరాధంవిజితస్తైసప్రకర్షంజితోయదిజఘాన-సవిజేతావిరాధః
కథంవివక్షితోసకింతువివక్షితవవతెనసపూర్వోక్తవోపావకాశఇత్యర్థః ||

యూ. ౧౩౪ { ప్రణయన్మపినాశకోదత్యైతుంచాణగోచరమ్ | త్వ
యైవోక్తంమహామాయోమూరీచారామహస్తినిః || }

౧౩౪ || ప్రేతిమహామాయోమూరీచః-ప్రణయన్మపివలాయమానాపి
ఉపసర్గాదనమాసేషితాపదేశస్య || పా|| ౨ || ౪ || ౧౪ || ఇతిఘత్వంరామోహ
స్త్రీవైత్యవ మితసమాసఃతస్యరామహస్తినోచాణగోచరంచాణవిషయమ
త్యైతుమతిక్రమితుంనాశకోత్ శక్తౌనాభూత్-త్వయైవోక్తం-మమారేతివ
దతా-పలాయమానస్యాపిమాయావివోవధేసకశ్చిదవకషణఇత్యర్థః ||

మూ. ౧౩౫ { అన్యాసక్తస్యయద్వ్యంసత్వంస్తరసివాలినః | మూ }

౧౩౫||అ|| యదు క్తం నిజఘానాన్యసంస క్తమితత్త్వోపహసంపరిహర

తి - అన్యస ప్రస్యేతి-సంధ్యాంసమతోవందమానస్యతవఅన్యసంస క్తస్య
నానినోవిర్యంయద్యస్తాత్వంసన్తరసితత్త్వచ్చాహునాఽపితిః కక్షేఃపిః ప్య
పిడిఃసరుద్ధోఽతపివమూఘావాన్తూభిఃతాఘ)వంఅన్యధాకథంసన్త
రసీత్యర్థః-అన్యసంస క్తవధదోషస్తునాన్యైవరామన్యఅన్యధావానినానుగీ)
వేహలమిత్రవధోవిశ్వాసఘాతశ్చస్యాపితిభావః- — ౧౩౬||యదు క్తం

మూ-౧౩౬ { అసచ్ఛంధువధోవజ్ఞంపిమంచబలివిగ్రహమసీ }
{ తామర్పయనంత్యేకాశదండాత్త ధూమిభిః || }

పుంసాభిః క్షేణేల్వాదినాఖరాదివధోనక్షమిప్యత ఇతితత్) బలావప్యంభే
నోత్తరంవదత్ న్యామువసంహరతి-అసపితి||ఉపజ్ఞానతగ్రహ్యజ్ఞా- ఆ
తశ్చోపసగ్గే||౩||౧||౧౩౬||ఇలకం-అసచ్ఛంధువధోదుష్టబంధువధిః-అల బ
ధువదస్యాచేతసస్యోపజ్ఞానత్యైవసంభవాతైనహతబంధుచ్చేతనోల
త్యైవతస్యోపజ్ఞాతదుష్టం లైత్వైవైవాదాశ్చపజ్ఞాతమిత్యర్థః- అసచ్ఛన్తు
వధోనక్ష-ఉపజ్ఞోప సచ్ఛదాద్యాదిభ్యాసాయాం||పా||౪||౧||ఇతిస
పుంసన్త్యంబలివిగ్రహంబలినారామేణసహవిగ్రహంవిరోధంపిమంచన
ప్రవ్యేచంవ్యేరామేభిఃకణిఃకొనక్తాత్తధూమిభిఃసహ సీతామర్పయన్విధేహీ

మూ-౧౩౭ { స్ఫుటంవరుషవసహ్యమిత్థముచ్చైస్సదినీషరుత్తన }
{ యేనభాష్యమాణః | పరిజనమభిలోచిలోక్యదా }
{ హందశవచసంప్రదిదేశవాసగన్య || }

ఇతిభట్టికావ్యే-ప్రకీర్ణకాండే-నవమస్కంధః-

స్ఫుటేతి || స్ఫుటంవ్యక్తంతచ్చత్వరుచస్థిరుంచఅసహ్యంమస్సహంవడి
ప్రేక్షాంసదినీసభాయాంమరుత్తనయేనహనూమతాభాష్య మాణః|వాక్య
సాగ్రసహ్యత్వాదుచ్యమానిచసతుసమాప్రావిత్త్యైవకవదనోధేతదభయతః
పరిజనంవిలోచ్యవాసగన్యవాసంప్రదిదేశఆదిప్రవాక్ఫుస్పిగ్రావృత్తం||

ఇతి ప్రవదవాగ్రప్రమాణ పారావారపారీగ శ్రీమహావాఘ్యయ
గోలచేరివ వన్తినాథనూరివిచిత్రే భట్టికావ్య వ్యాఖ్యానే
స్వసంధీనాఖ్యానే నామదత్తంనామ నవమస్కంధః

